Milliyetin Tarihî Resim Kolleksiyonundan Bazı İnkılâp Hatıraları.

Milliyet

Sahip ve Başmuharriri: Siirt Mebusu MAHMUT

Milliyetin İlâvesidir. Hiçbir Yerde Para İle Satılmaz.

SEKİZİNCİ SENE No. 2773 | PAZAR 29 TEŞRİNİEVVEL 1933 | Tel: Müdür: 24318 Yazı İşleri Müdürü: 24319 İdare ve matbaa: 24310

Gazi Mustafa Kemal Hazretleri Türk milletinin ve Isikbalinin takarrur ettiği gün Kocatepeden harekâtı tarassut ediyor...

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Hazretleri Büyük taarruza başladığı gece Akşehir istasyonunda...

Gazi, İsmet, Fevzi Paşalar Kocatepeden muharebeyi seyrediyorlar..

Reisicümhur Hazretleri büyük kongrede yaptığı ve yazdığı tarihi anlatıyor.

Başkumandanın tarihi işareti: — Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir..

Başkumandan Sakaryada İsmet ve Fahrettin Paşalarla beraber...

Garp cephesinde baş başa...

Cümhuriyetin bir yıldönümünde

9 Eylûl 1922: Gazi İzmire giriyor...

Medresseyi yıkan Büyük Şef küçük softaları tetkik ediyor...

Reisicümhur Hazretleri ilk defa İstanbula teşrif ediyorlar...

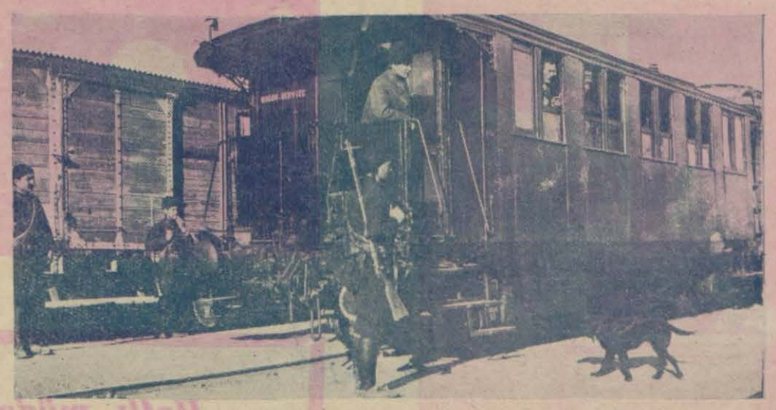

Başkumandan Inönü muharebesinde cepheye gidiyor...

Sıvas kongresinin ilk tarihi celsesinde Mustafa Kemal Hazretleri

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Ankarada ilk açılış günü 23 Nisan 1920

Türk ihtilâlinin takarrur ettiği Sivas kongresinde Mustafa Kemal Hazretleri ve murahhaslar...

Türk istiklâlinin ve hâkimiyetinin canlı bir âbidesi olan Lozan sulh muahedesine imza koyan ecnebi devet murahhasları İsmet Pş. ile bir arada

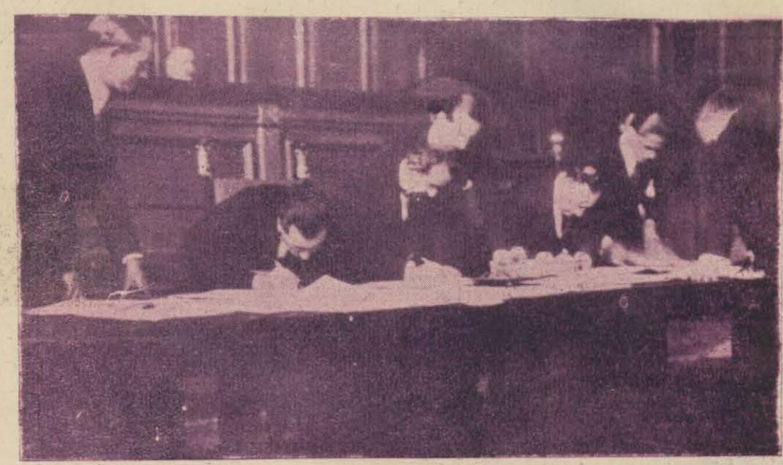

Lozan sulh muahedenamesini murahhaslarımız imzalıyorlar.

Ismet Pş. itilâf devletleri başkumandanlarına Mudanya muahedenamesini imzalattıktan sonra...

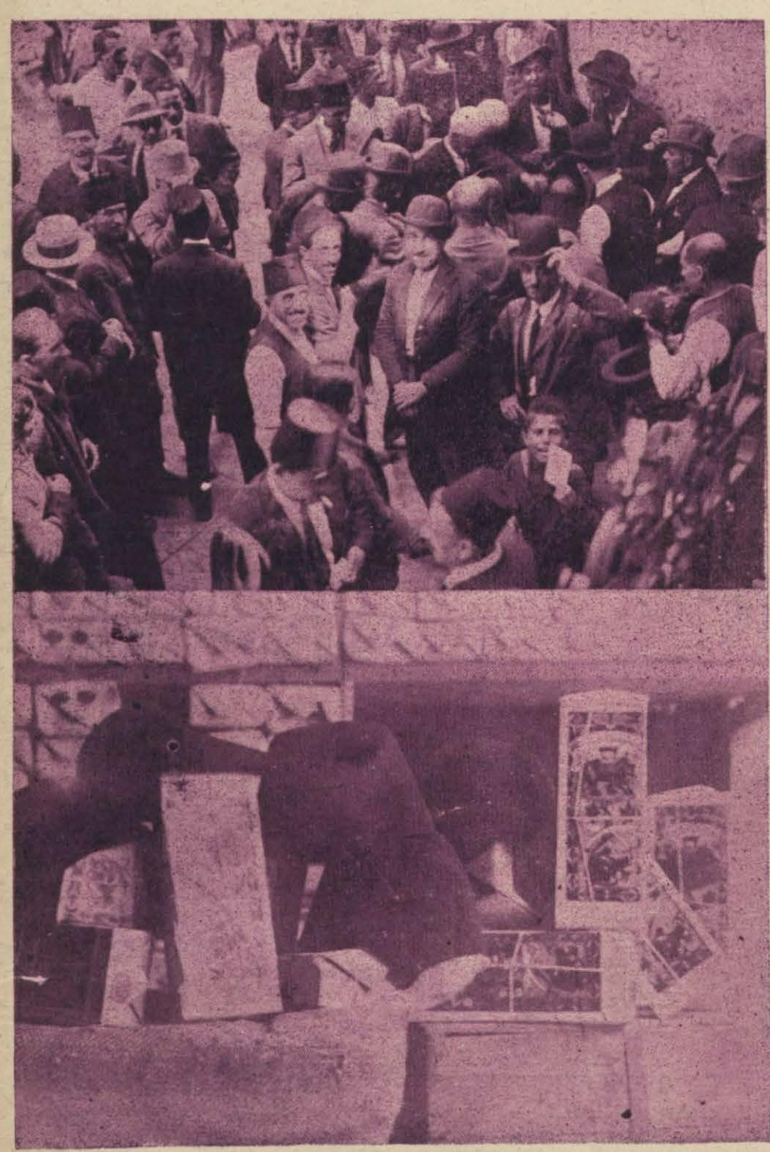

Medeni inkilâbımızdan iki intiba: Fesçi dükânı ve şapkanın ilk giyildiği gün...

Istanbulda cümhuriyetin ilk ilânı günü halk vilâyet konağı önünde tezahürat yapıyor...

Hattı müdafaa yoktur. Sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır.

Gazi M. Kemal

10 uncu yıl için fevkalâde nüsha

Milliyet

Başmuharriri: Siirt Mebusu Mahmut

Her yerde Milliyet'le beraber parasız verilir

8 inci yıl No. 2773 — 29 TEŞRİNİEVVEL PAZAR — Tel: Müdür : 24318. Yazı işleri müdürü:24319. İdare ve Matbaa : 24310.

ON YILIN, Türk istiklâl ve inkılâbının kısa bir blançosu

Türk inkılâbı ne gibi emsalsiz şartlar altında başladı, ne zorluklar içinde başarıldı, Cümhuriyet nasıl ilân edildi?

Prensiplerini milletin özünden ve bünyesinden alan Cümhuriyet Halk Fırkası nasıl kuruldu, on sene içinde ne yaptı, şimdi neler yapıyor?

İstiklâl harbi - Büyük zafer - Lozan - Cümhuriyet ilânı - Halkevleri - Gençlik..

YZAAN: Ali RIZA

Bugün, Türk milletinin en büyük bayramıdır.. Cümhuriyetin onuncu yıldönümünü kutluluyoruz. Cümhuriyet, bugünden itibaren devam edecek olan üç gün üç gecelik bayramında, ayni zamanda bu on yı içinde yaptıklarına milletin önünde bir nevi resmi geçit yaptıracak demektir..

Bunu seyredecek olan Türk milleti ise, *Büyük Şefin* gösterdiği yolda, bu on yılın içine, nasıl olup ta on asrın çerçevesine sığamıyacak kadar geniş ve engin değişişleri, ilerileyişleri sığdırabildiğini düşünerek kendi yaptıklarının büyüklüğü önünde kendisi de şaşıracaktır.

O zaman Büyük Gaziye karşı minnetle, saygı ile dolu olan gönlü daha ziyade çoşup taşacak.. Cümhuriyete karşı sevgisi daha çok enginleşip derinleşecektir.. Bunda şüphe yok.. Fakat, cümhuriyetin, milletin yüreğinde daha ziyade kökleşmesi, sinmesi için, yalnız on yıllık plânçosu kâfi değildir..

Ona, dünya tarihinde dengi olmıyan ne gibi zorlukları, ne gibi eşsiz engelleri göğüsleyerek erdiğimizi de, bir kere daha iyice gözden geçirmek, onun büyüklüğü karşısında derin derin düşünmek gerektir.

Bugün nerede olduğumuzu, yarın nereye gideceğimizi iyice ve eksiksiz kavrayabilmek, bulunduğumuz *büyük ülküye* doğru daha ziyade hızlanmak için, *nereden, nasıl geldiğimizi* iyice vicdanlara yerleştirmek lâzımdır..

Bu düşünce iledir ki, Türk Cümhuriyetini kuran "Türk Kurtuluş Savaşı":

I — Ne gibi misli görülmemiş zorluklar içinde ve nasıl başladı.

II — Ne akla sığmaz engeller altında idare edilerek ne eşsiz şartlar içinde başarıldı?.

Sorgularının kısaca cevapları nı vermeğe çalışacağız..

* * *

1 — Türk kurtuluş savaşı, ne gibi eşsiz zorluklar içinde nasıl başladı:

Anadolu yarımadasında öyle bir millet düşünün ki:

Asırlarca süren kötü ve çürük bir idarenin yıprattığı bir imperatorluğun son demine rastlayan on yıllık meşrutiyet devrini de, ardı arası kesilmez gailelerle geçirsin. Bir yandan biribiri ardı sıra patlıyan Yemen, Asir, Havran, ve Arnavutluk isyanlarını bastırmakla uğraşsın...

2 — Öte yandan da, onun bu gaileli vaziyetini fırsat bilerek saldıran dış düşmanlarla boğuşmuş olsun..

İlk önce İtalyanlarla Trablus Garpte vuruşsun.. Neticede Trablus Garbi kaybetsin.. Sonra daha tüfengini asmak, evine dönüp sabanına yapışmak nasip olmadan Balkan devletlerinin birleşik saldırışlarına uğrasın.. Neticede Rumeli de Meriç'e kadar çekilsin...

* * *

Anadolu Yarımadasında öyle bir millet tasavvur ediniz ki:

Böyle, ötesi berisi kırpılmış, kolu kanadı budanmış bir halde, bu hadiseden çıktım sanırken, daden, kılıcını kınına, süngüsünü kılıfına koymadan, dünyayı ateşe veren son Büyük Kavga'ya da sürüklenmiş.. Bütün varını, yoğunu ortaya dökerek, tam dört yıl durmadan, dinlenmeden dört cephede kahramanca düğüştükten ve memleketin en gürbüz çocuklarını bu dört cephede dört yıl içinde gömdükten sonra, beraber döğüştüğü kümenin yenilmesi karşısında kalsın..

Bu netice karşısında Millî Karakter'i aldatmak nedir bilmediği için, Vilson'un o zamanki "her millet kendi mukadderatını kendisi tayin edecektir" prensipinin her yer için ve Türkler için de kabul ve tatbik edileceğine inanarak, o zamanki Osmanlı hükûmetinin 30 Teşrinievvel 1918 de Mondrosta imzaladığı mütarekeye itaat etsin.. Verdiği sözleri tutarak, kendisine verilen sözün yerine getirilmesini beklesin...

* * *

Böyle mertçe beklerken, birden bire her yandan kancıkça baskına uğrasın..

İlk önce (Dünya kavga) sınıkazanmış olan bütün düşmanları, imzalattıkları Mondros mütarekesinin yedinci maddesine dayanarak, Stratejice değerli gördükleri her yeri orduları ile tutmağa başlasınlar.. Bir yandan İstanbulu ve Boğazları, İzmiri ve limanını kuvvetli bir ordu ve donanma ile işgal ettikten sonra, diğer bir düşman ordusu da Antalya ve çevresini tutsun ve Konyaya doğru sarkmağa başlasın.. Başka bir düşman grupu da Adanadan başlıyarak Gazi Antep, Maraş, Urfa ve çevrelerini ele geçirsin.. Bundan başka: Memleketin demiryollarını, denizyollarını ve limanlarını, tersanelerini ve kalelerini ele geçirsinler.. Ondan sonra mütarekede verdiğiniz sözün icabıdır diye, ordusunun tüfeklerini, toplarını, fişek ve güllerini toplasınlar; donanmasını silâhtan soysunlar.. Böylece memleketi dört yandan ordu ve donanmalarile sararak dünya ile nefes borularını da kessinler..

Elhasıl dünya harbının galipleri o memleketi ve o milleti o hale soksunlar ki, artık ne derlerse (peki) demekten başka çaresi kalmadığına kendileri inansın.. Ondan sonra da memleketi aralarında paylaşma plânını yapmağa başlasınlar..

Kendilerine düşecek payları kararlaştırdıktan sonra, şarkta büyük bir Ermenistanın kurulması için de, siyasî adamları ile ve gazetelerı ile, ardı arası kesilmez propagandalar yapmağa başlasınlar..

* * *

Dahası var:

O millet, böyle bir yandan dünya harbinin galibi olan yabancı düşmanların çevirdikleri çember içinde sıkıştırılıp boğulmak istenirken, öte yandan asırlarca yurttaş diye bağrında barındırdığı bir takım gayri Türk zümrelerin ihanetine de uğrasın..Ogüne kadar koynunda beslediği bu nankörler, onun bu felâketli karagününe karşı acı duymak şöyle dursun, sevinsinler; sevinmekle de kalmıyarak, fe

için ellerinden ne geliyorsa onları da yapmaktan çekinmesinler.. Bir yandan şarkta ve cenupta Ermeniler, Büyük Ermenistan hülyasile dış düşmanlarımızdan gördükleri öğütle, ayaklanıp başkaldırsınlar; memleketin şark ve cenup vilâyetlerinde Ermeni gönüllüleri, yapmadıkları Türk düşmanlığı bırakmasınlar. Öte yandan da yıllardan beri Pontos ülkesi için hazırlanmış olan Karadeniz Rumları, bu dileklerini elde etmek için, durmadan, dinlenmeden savaşmağa, saldırmağa başlasınlar.. Bunlardan başka, bir de yabancı bir devletin himayesinde bir Kürt hükûmeti kurmak kuruntusunu gü

den bir kaç şaşkın çıksın da "Kürt taali cemiyeti" diye bir teşekkül kursunlar,onlar da oranın saf ve temiz halkına Türk olmadıkları,Kürt olduklarını ve Türklerden ayrılmak lâzım geldiğini telkine başlasın...

* * *

Bundan daha kötüsü de var!

Öyle bir millet tasarlıyınız ki, Asırlarca Padişah diye saydığı Halife diye taptığı makamı işgal eden son Sultan da düşmanların esir olarak İstanbulda kalsın. Milletini unutarak, tacını korumak, şahsını kurtarmak kaygısına düşsün.. Bunu da düşmanların her dediğini yapmakla, onları kendine acındırmakla merhamet dilenmek

le elde edebileceğine inanacak kadar ahmaklık göstersin.. Düşmanların, kendi milletinin felâketini kolaylaştıracak, hızlandıracak her dediklerini yapmakta hiç tereddüt etmiyecek kadar hainleşsin.

Ve (Babıâlî hükûmetini) de ancak bu miskin, sünepe ve çapaçul siyaseti temsil edecek, şaşı bakışlı ters görüşlü, zatların birinden diğerine geçen bir oyuncak derekesine itsin..

Fakat kendisi asil ruhlu, mert yürekli bir millet olduğu için, ve asırlarca beraber yaşadığı yurttaşlardan, asırlarca sayıp taptığı ve gönül bağladığı bir makamı işgal

edenden bu derece hiyanete,bukadar alçaklığa uğrayacağını hiç hatırına getirmediği için bu uğurda yapılan cinayetlerin farkına henüz varmamış bulunsun.. Ne olacak, ne yapacak diye bir umut ışığı beklesin..

* * *

İşte buraya kadar yalnız anahatlarını çizmeğe çalıştığımız ağır, eşsiz felâket tablosunun içine düşmüş olan millet, Türk milleti'dir..

Şimdi acaba, insanlık tarihinde, bu kadar derin çıkmaza düşmüş bir millet daha bulup göstermek mümkün müdür? Sonra böyle bir batağa düşmüş bir milletin kurtuluşu için imkân bulmak kabil midir?.

Hakikaten bu iki sorgunun önünde insanın aklı duruyor..

— Türk kurtuluş savaşının enginliğine yükselmek o savaşla eriştiğimiz cümhuriyetin derinliğine ulaşabilmek için bu iki sorgunun önünde durup derin derin düşünmek lâzımdır..

Gerçi bu felâket karşısında yer yer kurtuluş çaresi düşünenler, teşebbüslere geçenler olmadı değil; oldu, amma

Bakınız nasıl :

Kıyısına doğru yuvarlandığımız ölüm uçurumunun derinliğini kavramaya başlayanlar, kavrayışlarının darlığına, genişliğine göre türlü çareler düşünüyorlar.

Memleketin parçalanmaktan artık kurtulamayacağına inananlar kendi vilâyetlerini kurtarmak kaygısına düşüyorlar, bu düşünceleriden, Edirne ve çevresinde (Trakya Paşaeli cemiyeti), baş merkezi İstanbulda,birer şubesi Erzurum ve Elâzizde olmak üzere (Vilâyatı Şarkiye müdafai hukuku milliye cemiyeti). Sonra gene İstanbulda (Trabzon ve havalisi ademi merkeziyet cemiyeti!), Trabzonda (Trabzon muhafazai hukuk cemiyeti); İzmirde (Reddiilhak cemiyeti) bir de Konyada (Taalii islâm cemiyeti) gibi her biri başka telden çalan, ve tamamile dağınıklığa doğru giden bir çok cemiyetler türüyor.. Hattâ ilk önce yalnız birkaç Şark vilâyetine şamil olmak üzere Erzurumda millî bir hükûmet kurmayı istemek gibi, bu dağılma cereyanını âdeta körükleyici ve hızlandırıcı düşünce sahipleri de çıkıyor. Bunların hepsi, kötü niyetli olmamakla beraber, bilmiyerek, kavrayışlarının darlığı yüzünden memleketi parçalatmak tehlikesine doğru sürükleyen düşüncelerdi..

Bunlardan başka, Osmanlı devletini olduğu gibi (Padişahı) ile, (Halifesi) ile yaşatmak isteyenler de var. Bunların buldukları çareler de daha acıklı:

Bunlar da, kurtuluş çaresi olarak, ya *İngiliz mandasını!* veya *Amerikan mandasını!* ileri sürüyorlar!

Sebep olarak ta: Türkiye, Almanya, Avusturya ve Bulgaristan gibi dört devleti bir adara yenmiş olan İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika gibi büyük devletlerle ve hattâ bunlardan biri ile başa çıkamayız? Bu devletlere karşı tek başımıza baş kaldırmak ancak delilik olur." Bizi kurtaracak ancak bu iki mandadan biridir!" diyor-

(Lûtfen sayfayı çeviriniz)

lar. İngiliz mandasını ileri sürenler (Mısır) ı örnek gösteriyorlar.. Ve bunun tervici için bir de (İngiliz Muhipler Cemiyeti) yapıyorlar.. Eski (Hürriyet ve İtilâf) ve (Sulh ve Selâmet) cemiyetleri, elemanlarını her tarafa saldırıyorlar ve çalışmağa başlıyorlar..

Bütün bu emsalsiz ve derin uçurumun kenarında bulunan milletin biricik maddî kuvveti, desteği olan orduya gelince. O da sahibi olan milletin düştüğü vaziyetle hem hal.. Dört yıl, dört cephede kahramanca döğüştükten, en gürbüz çocuklarını kaybettikten sonra kolu kanadı kırık yaralı bir arslan gibi kavgadan çıkmış.. Mütareke icabıdır diye arta kalan silâhlı askeri de harap yurtlarına salıverilmiş.. Tüfeği ve fişeği elinden alınmış.. Galip devletlerin kontrolüne konmuş.. Böylece döğüşme vasıtalarından mahrum bırakılmış, bir kadro halinde..

* * *

İşte 1918 yılının son ve 1919 yılının ilk ayları içinde Türk eli bu kadar karanlık, Türk milleti bu kadar dağınık ve bu kadar sıkışık bir hale getirilmiş iken, düşmanlarımız, bu fırsattan da istafade ederek, 15 mayıs 1919 da (İzmir) e yeni ve kuvvetli bir ordu daha çıkarıyorlar. Türk milletini can evinden bir kere daha vuruyorlar.. Bu yeni ordu, bir belâ çığı gibi doğuya, Türk yurdunun içerilerine doğru akmağa başlıyor..

Sanıyorlar ki, "artık dünyada hiç bir milletin başına gelmemiş büyük felâketten Türk artık kurtulamaz.." onun için parçalama plânının tatbikına geçmek zamanı gelmiştir..

Böyle düşünmekte haklıdırlar. Çünkü dünya tarihinde hiç bir milletgösterilemez ki tarihinde bu kadar kötü bir vaziyete düşsün, bu kadar derin bir batağa batsın. Sonra da akla sığmaz bir enerji gösterisin, o bataktan kurtulsun. Yalnız bu noktadan haklıdırlar..

Fakat:

Bilmiyorlardı ki bu kadar emsalsiz bir felâkete düştükten sonra ondan kurtulmak için bir tek şart vardır:

O da :

"TÜRK" olmak!...

Bilmiyorlardı ki tarihin en eski bir milleti olan "Türk" kadar, çok ve büyük devletler kurmuş bir soy dünyada yoktur.. Bilmek istemiyorlardı ki, tarihinde hiç devletsiz kalmamış, bir Türk devleti tarihe karışınca hemen onun ardından daha yenisini, daha tazesini kurmuş, tarihinin her buhranlı devrinde, derin ve millî bağırın dan umulmadık, (harika) lar doğurmuş, bir millet varsa o da Türk milletidir..

Türk milletinin, millî tarihimizde en göze çarpan bir *(öz mayası)* vardır ki o da, ne zaman başı sıkılsa, ne zaman aşılmaz sanılan zorluklara çatsa onların önünde yılmadan engin bağrında yaratıcı yeni kudretler, doğurup ortaya atan bir yaradılışta olmasıdır.. Netekim bu sefer de öyle oluyor.

İçten ve dıştan başına üşüşen düşmanlıklar kendisini tam uçurumun kenarına kadar getirdiği en buhranlı anında kendi millî enerjisinin, millî dehasının tam örneği olan Mustafa Kemal'i ortaya atıyor.. Artık vaziyeti (O) nun gözile görmeğe, kurtuluş yolunu (O) nun kafasile düşünmeğe, dileğini (O) nun dili ile söylemeğe, (O) nun enerjisi ile yürümeğe başlıyor..

O ane kadar, tam bir karanlık içinde bulunan Türk milleti, bir yandan yer yer ayrılmaya doğru giden kımıldanışların, ve öte yandan mütemadiyen memleketin en aklı erer sanılanlar tarafından ileri sürülen (İngiliz) veya (Amerika) mandasından başka kurtuluş çaresi görmeyen ve ancak hangi esaretin seçilmesi daha uygun olduğunu araştıran düşüncelerin ortasında bunalıp kaldığı bir sırada (O) nun kurtarıcı sesini duyuyor: *Hayır hayır, bunların hiç biri çıkar yol değildir. Hiç biri Türk milletinin asaletine yaraşır şey değildir.*

Gittikçe derinleşen bu karanlık uçurumun kenarından kurtuluş için bir tek çıkar yol vardır:

Kayıtsız, şartsız müstakil yeni bir Türk devleti kurmak...

Bunun için de:

"Ya İstiklâl ya Ölüm!" bayrağını açmak..."

* * *

(Samsun) a çıkış:

Mustafa Kemal, bu karar ile, eşsiz zekâsı ile bir tertip yaparak kendisini büyük bir salâhiyetle üçüncü ordu müfettişliğine tayin ettiriyor..

19 Mayıs 1919 da Samsuna çıkıyor.. Hemen memleketin dört bucağı ile haberleşiyor.. Kolordularla anlaşıyor.. ve 25 Mayısta karargâhını (Samsun) dan (Havza) ya geçiriyor..

Tam bu sırada, şu haberlerle karşılaşıyor:

Bir yandan (Sait Molla) imzasile her tarafa çekilen telgraflarla,

Bütün milletin (İngiliz Muhipler Cemiyeti) ne girerek, (İngiltere) nin himayesini istemesi isteniyor!..

Öte yandan da, ajanslar "Saltanat şûrası toplanarak Türkiyenin büyük devletlerden birinin himayesini istemesine karar verdiği" haberini memleketin dört bucağına yağdırıyor!..

Bu kara haberler yetişmiyormuş gibi bir de, on gün evvel İzmire çıkmış olan düşman ordularının da, Manisayı, ve Aydını işgal ettikleri ve daha içerilere doğru sarkmakta oldukları haberleri yağmağa başlıyor!.

Bu haberleri, daha evvel adıklarile ve İstanbulda iken bildiklerile karşılaştıran, "Mustafa Kemal" biribrini kovalayarak üstümüze doğru yuvarlanmakta olan felâketin büyüklüğü hakkında, milletin henüz karanlıkta olduğunu anlıyor.. Bunun için de, millî varlığımızın uğradığı bu ağır ve acıklı fecaate karşı ses çıkarmak, ve karşı durmak yolunda henüz açıktan açığa hep birden ağız ve elbirliği ile *bir sızlanış, bir kımıldanış* izi gösterilmediğini görüyor..

Bu kadar haksız bir taarruz, bu kadar eşsiz bir tehlike karşısında böyle sessiz duruş ve kımıldanmayışın, kenarında bulunduğumuz karanlık uçurumu daha ziyade derinleştirmekten başka hiç bir şeye yaramayacağını seziyor..

Milleti uyandırmak, *kendisini, kendi iradesinden başka* bir şeyin kurtaramayacağına inandırmak lüzumunu duyuyor..

28 Mayıs 1919 da yazdığı *(ilk tamimi)* ile bütün milleti içinde bulunduğumuz tehlikenin enginliğinden haberdar ediyor, ve kurtuluş savaşının ilk alevini memleketin dört köşesinde ve bütün gönüllerde tutuşturuyor.

" Tamamiyeti mülkiye" mizin korunması için, büyük ve heyecanlı mitingler akdedilmesi ve millî tezahürlerin gittikçe artan bir canlılıkla devam ettirilmesi ve bunun tekmil mülhakata da sirayet ettirilmesi, ve yapılacak tezahürlerin de şuurlu bir sükûnet ve adabın muhafaza edilmesi lüzumunu işaret ediyor.

Ve bütün mitinglerin neticesinde, her taraftan, ağız birliği ile, hem büyük devletlerin mümessillerine, hem İstanbul hükûmetine: *"Millî hayat ve istiklâli rahnedar eden işgal ve ilhak gibi hâdiseler bütün milleti dilhûn etmektedir. Teessürat zaptedilemiyor. Hazmı tahammül edilmesi kabil olmıyan bu hallerin derhal izalesini bütün medenî milletlerle büyük devletlerin adil ve tesirlerinden sabursuzlukla bekliyoruz"* zemininde telgraflar çekilmesini tâmim ediyor..

* * *

İşte o güne kadar karanlıklar içinde bocalıyan, (Türk milleti) nin hakikî kurtuluş için ilk yapacağını haykıran kendi öz sinesinde çakan ve millî vicdanı tutuşturan yıldızımın ilk ışığı bu, oluyor..

Millî vicdan, iman bu ses iledir ki kendine geliyordu, bu ışık iledir ki içine düştüğü tehlikenin enginliğini görüyor. Ve kurtuluş için de (En son fedakârlığı) göze aldırmaktan başka çare olmadığını seziyor ve kükrüyordu.

Yer yer millî müdafaa cepheleri kurulmağa başlıyor. Nitekim daha ertesi gün (29 mayıs 1919 da) (Ayvalık) a çıkan düşmana orada Ali Beyin kumandasındaki 172inci alay, ilk kurşunu sıkmak suretile millî savaşın ilk fi'lî kıvılcımı da tutuşturulmuş oluyor. Ayni günün akşamı 29 ve 30 mayıs geceleri, (Vilâyatışarkiye müdafaai hukuku millîye) cemiyetinin Erzurum şubesi toplanarak, 10 temmuzda bir Vilâyatışarkiye kongresi akdine karar veriyor..

Yer yer mitingler yapılmaya, millî kaynaşmalar olmağa, dağınık dilekler, ayrı hedefler birleşmeğe başlıyor..

Bugün, feyizli neticeleri göğsümüzü kabartan ve..

(Dil birliği), (Kültür birliği) ve (Ülkü birliği) gibi üç ilmî temel direğine oturtulmuş olan "Türk milliyetçiliği,, ilk kaynağı, ilk ateşi buradan alıyor...

* * *

— Millî vicdan tutuşturulmuştu. Fakat kurtuluş için bu da kâfi değildi. Başlıyan bu kurtuluş savaşını daha başlangıcında söndürmek ve memleketi parçalıyarak paylaşmak istiyecek olan düşmanlarımızın yapabilecekleri her türlü hareketleri de iyice gözden geçirerek bunlardan bizim için en kötü olanlarını meydana çıkarmak ve her birine karşı bizim ne gibi tedbirler kullanmamız lâzım geldiğini de yanlışsız tespit etmek lâzım. Türk milletinin (Deha örneği), onu da tam vaktinde ve tam icap ettiği yolda, iyi düşünebilen hiç bir kimsenin bir diyeceğini bırakmıyacak surette bizim için en kötü ve zararlı olan düşman hareketlerini derecelerine göre sıralıyor, ve her birine karşı nasıl ve ne gibi kuvvetler tedbirler kullanacağımızı tespit ettiriyor. Ve 29 mayıs 1919 da bugün kolordularına uzun ve gizli bir emirle bildiriyor...

Artık millî kurtuluş savaşı, başlamış bulunuyor.. Fakat, su uyur ama, düşman uyur mu? Onlar da kendi ülkülerini tahakkuk ettirmek için durmadan dinlenmeden savaşıyorlar:

Bir taraftan (Ermenistan muhtariyeti vasiası) nı, (ecnebi bir devletin himayesi) ni kabul gibi propagandalar tekrar çalkanmağa başlıyor, İstanbul hükûmetinin "Hukuku Osmaniyeyi bu esaslar dairesinde konferans huzurunda müdafaa için Parise davet,, edildiği haberi ortalığa yayılıyor.

Bunun üzerine 3/6/1919 da bugün vilâyetlere ve kolordulara *yolladığı ikinci bir tamimle:*

"... Her halde milletin hukukunu müdrik ve onu çiğnetmemek için yekvücut olarak fedakârane harekte hazır olduğunu itilâf devletlerine göstermekte ve ispat etmekte devam edildikçe, onların *milletimize daha ziyade hürmetkâr ve hukukuna daha ziyade riayetkâr olacaklar,,* görülüyor. Milletçe kat'iyen müdafaası behemehal icap eden hakların; da

" (Devlet) ve (Millet)in istiklâl tammı.,,

"Asıl vatanda çoğun (az)a feda edilmemesi,,

Gibi iki noktada toplanması lüzumunda israr edilmesi,, tevcih ediyor. Bunun için de: Bu esaslar dairesinde vilâyat ve mülhakatta (Müdafaai hukuku milliye) ve (Reddi ılhak) cemiyetleri, ve henüz böyle teşkilâtı olmıyan yerlerin de belediye heyetleri tarfından İstanbul hükûmetine ve Padişaha telgrafla müracaat ederek *(Millî istiklâl) in ve (Ekseriyetin millî hukuku)* nın tam olarak korunması hususlarının milletçe esas şart olduğunu ve konferansa gidecek heyetin müdafaa esaslarını millete *resmen ve alenen* bildirmesinin her taraftan istenmesi lüzumunu bildiriyor.

İstanbul hükûmetine de Millî istiklâlimizi ve varlığımızı yok etmek yolundaki hâdiselerin karşısında kalan milletin vicdanî ıstırabından doğan millî tezahür ve heyacanlarının önünde durulamıyacağını işaret ve ihtar ediyor. .

Artık millî kurtuluş savaşı gittikçe genişlemeye başlıyor..

Millî kuvvetlerimiz, (Nif = Kemal paşa) da dahi, düşmanı ilk kurşunla karşılayor -- (5/10 haziran) ve (Aydın) ı işgal etmiş olan düşmana baskınlar yapıyor.. (6 - 27 haziran günleri)..

Türk yurdunun her bucağında yeniden yeni kaynaşmalar, çalkanmalar, tezahürler hızlanıp yayılmağa başlıyor..

* * *

Mustafa Kemal İstanbula çağrılıyor:

İşin bu yola döküldüğünü gören İstanbul hükûmeti, 8/haziran 1919 da (Mustafa Kemal) i, geri çağırıyor!.

Mustafa Kemal, bu çağrılışa hiç şaşmıyor; Çünkü, tuttuğu millî kurtuluş yolunun İstanbul hükûmeit ile Sarayın ve yabancı düşmanların hiç birinin işine gelmiyeceğini çoktan biliyor.. Onun için, bu çağrılışa kulak asmıyor, İstanbula çağrıldığı günden dört gün sonra (Havza) dan (İstanbul) a değil, (Amasya) ya gidiyor! (12 haziran) ve oradan kurtuluş savaşını, genişletmeğe, organize etmeğe devam ediyor.

18 haziranda Trakyaya yazdığı bir direktifte: Vaziyetin fenalığını anlattıktan sonra, "Trakya ve Anadoludaki millî teşekküllerin birleştirilmesi ve millî iradenin, gürsesle cihana duyuracak, emin bir yer olan (Sıvas) ta müşterek ve kuvvetli (Bir Heyet teşkili) kararlaştırılmış,, olduğunu bildiriyor.

Millî istiklâl ülküsüne varıncaya kadar tamamile milletle birlikte fedakârane çalışacağına mukaddesatı namına yemin ettiğini, artık kendisi için "Anadoludan hiç bir yere gitmemek kat'i,, olduğunu ilâve ediyor.

21 ve 22 haziran gecesi yazdığı *üçüncü bir tamimde de:*

" 1 —) Vatanın tamamiyeti ve *milletin istiklâli* tehlikededir.

2 —) İstanbul hükûmeti üzerine aldığı mes'uliyetin icaplarını yapamıyor;

3 —) *"Milletin istiklâlini gene milletin azim ve kararı* kurtaracaktır.,,

4 —) Milletin hal ve vaziyetini derpiş etmek ve sadayı hukukunu cihana işittirmek için her türlü tesir ve kontroldan âzade (Millî bir heyet)in vücudu lâzımdır.

5 —) Anadolunun en emin yeri olan (Sivas)ta milli bir kongrenin serian in'ikadı kararlaşmıştır.

6 —) Tekmil vilâyetlerin her livasından milletin itimadına mazhar olmuş üç murahhasın hemen yola çıkarılması icap eder.

7 —) Her ihtimale karşı keyfiyetin bir (Millî sır) halinde tutulmasını ve murahhasların lüzum görülen yerlerde seyahatleri mütenekkiren yapmaları lâzımdır..

8 —) Şark vilâyetleri namına 10 temmuz 1919 da Erzurumda bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar öteki vilâyetlerin murahhasları da Sivasa varabilirlerse (Erzurum kongresi) nin azası da, (Sivas umumî kongresi) ne girmek üzere hareket ederler.,,

Diyor..

* * *

İşte, bizim görüşümüze göre, millî kurtuluş savaşının üzerine kurulduğu (ilk üç temel direği) bu (üç tamim) dir. Eski bir tâbirle, millî savaşın (Ekanim selâsesi) budur. Bu (üç tamim) den, (üç kurultay) (Erzurum, Sivas kongreleri ile Ankarada Millet Meclisi) ve ondan da (üç zafer) (İnönü) (Sakarya), (Dumlupınar) doğdu..

* * *

Mustafa kemal, bundan sonra İstanbuldaki bir çok münevver zatlara da: "Yalnız mitingler ve tezahürler, büyük gayeleri hiç bir vakit kurtaramıyacağını, bunlar ancak milletin sinesinden doğan müşterek kudrete dayanırsa, o zaman kurtarıcı bir mahiyet alabileceğini şu kadar ki zaten acı olan vaziyeti daha korkunç bir kılığa sokan ve millî dilekleri zararlı bir şekilde gösteren şey, İstanbuldaki muhalif cereyanlar olduğunu,, uzun mektuplarla anlatmağa çalışıyor..

" Artık İstanbulun Anadoluya hâkim değil, tâbi olmak mecburiyetinde bulunduğunu,, izah ediyor.

İşte böylece İstanbula çağrıldığı 8/ hazirandan itibaren geçen on iki gün içinde *milletin istiklâlini ancak gene milletin azim ve kararı kurtarabileceği inanını* memleketin her köşesine yayıyor. Millî kurtuluş savaşı, vatanın her bucağına daha ziyade kök salmağa başlıyor.

* * *

— Fakat bu işler hiç te kolay yürümüyor; her adımda yeni bir engele çarpıyor, şöyle ki: Bu millî kükreyiş karşısında şaşıran düşmanlarımız ve İstanbul hükûmeti, bu sefer de Mustafa Kemal Paşanın İngiliz mümessilinin talebi üzerine Üçüncü ordu müfettişliğinden azledildiğini 23/haziran 1919 tarihli ve Dahiliye Nazırı Ali Kemal imzalı bir tamim ile her tarafa bildiriyor.

(Elâziz) Valiliğine tayin edilmiş ve ayni gün Sivasa gelmiş olan mahut (Ali Galip) te, Sivasta duvarlara: "Mustafa Kemal hain, âsî, muzir bir adamdır,, gibi yaftalar yapıştırtıyor. Mustafa Kemalin tevkifi için çareler ve tedbirler düşünüyor. Derken Amasyan - Erzuruma 2 haziranda Mustafa Kemal de, (Erzurum kongresini) toplamak üzere Amasyadan hareket etmiş ve 27 haziranda ansızın (Sivas) a varmış ve Sivas halkı ile zabit ve askerlerimiz tarafından büyük bir ümit ve sevinçle karşılanmış bulunuyor.. Kolordu kumandanlığı dairesine iniyorlar, kendisini tevkif çarelerini düşünen Ali Galip ile elemanlarını çağırtarak, lâzım ve lâyık olan muamele ve nasihatte bulunuyorlar.. Bunun üzerine Ali Galip derhal cümleyi değiştiriyor, Sıvasta kalışının sebebi esasen kendisine yardım için talimat almaktan ibaret oluduğunu söyliyor!!!

Mustafa Kemal, icap eden talimatı, gerek Valiye ve gerek kolordu kumandanına verdikten sonra 28 haziran sabaha karşı Erzuruma hareket ediyor.. 3 temmuzda, Erzurum halkının ve oradaki zabit ve askerlerimizin samimî ve candan tezahürleri ve alkışları içinde Erzuruma varıyor.. Ve 5 temmuzda İstanbul hükûmetinin muhtemel zararlı oluşturucu ve aldatıcı tebliğlerini kontrol için bütün telgraf merkezlerinde tedbirler alınmasını her tarafa bildiriliyor.. Artık açıktan açığa ortaya atılıyor.

Büyük Gazi, bu millî vazifenin, *resmî makam ve üniformaya sığınarak el altından yapılması devrinin artık geçmiş olduğuna ve "açıktan açığa,, ortaya atılmak ve milletin haklarını yüksek sada ile bağırmak ve bütün milleti bu sadaya açıktan açığa iştirâk ettirmek,,* zamanı gelmiş olduğuna karar veriyorlar, bunun için de ilk önce arkadaşları ile bu vatanî vazife üzerinde ciddî konuşmak lüzumunu duyuyorlar.

Kendilerile umumî, hususî vaziyeti ve bu vaziyet içinde tutulacak yolun çetinliği hakkında görüşüyor. En kötü vaziyetleri, umumî ve şahsî tehlikeleri, her ihtimale karşı göze alınması zarurî olan fedakârlıkları izah ediyor. ve diyorki :

"Millî ülkü için ortaya atılacakların, imhasını düşünenler, şimdilik yalnız saray, ve onun hükûmeti ve ecnebilerdir. Fakat bütün memleketin aldatılmasını ve aleyhe çevrilmesini de ihtimal dahilinde görmek lâzımdır.. *Öne düşeceklerin, her ne olursa olsun, gayeden dönmemesi, memlekette barınabilecekleri son noktada son nefeslerini verinciye kadar, gaye uğrunda fedakârlığa devam edeceklerine, işin başında karar vermeleri icap eder..* Yüreklerinde bu kuvveti duymayanların teşebbüse geçmemeleri elbette evlâdır.. Zira bu takdirde hem kendilerini ve hem de milleti aldatmış olurlar.. *Bir de, bu vazife, resmî makam ve üniformaya sığınarak el altından tedvir edilemez.. Bu tarzın bir derecesi olabilir.. Fakat artık o devir geçmiştir. Alenen ortaya çıkmak ve milletin hakları namına yüksek sada ile bağırmak ve bütün milleti bu sadaya iştirâk ettirmek lâzımdır.. Beni azledildiğime ve her türlü akibetlere mahkûm bulunduğuma şüphe kalmamıştır. Benim ile alenen (teşrikimesai) etmek, ayni akibetleri şimdiden kabul etmektir.,,*

"Bundan başka vaziyetin talep ettiği adamın, diğer bir çok noktai nazarlardan dahi, mutlaka benim şahsım olabileceği gibi, bir iddia yoktur.. Yalnız herhalde, bu memleket evlâdından birinin ortaya atılması zarurî olmuştur.. Benden başka bir arkadaşı dahi düşünmek mümkündür.. Yeter ki o arkadaş, bugünkü vaziyetin kendisinden talep ettiği tarzda harekete muvafakat etsin.,,

İşte önünde durulup, derin derin düşünülmesi, her düşünen kafa için, her inz'anlı Türk için, elzem olan bir tablo!!!

O zamanki vaziyet.. O zamanki şartlar.. O zamanki içinden çıkılmaz karışıklıklar içinde.. O azmanlı karmakarışık ve darmadağınık fikir cereyanları arasında ve her yanı düşmanla çevrilmiş, her tarafı iç ve dış düşmanlarla bağlanmış bir memlekette böyle bir karar ile ortaya atılmak, tarihte hemen hiç bir kahramana nasip olmamıştır!.

Bu kadar sarsılmaz, keskin ve yiğitçe karar ancak çelik iradelerden doğabilir.. Böyle çelik iradeler ancak Türk milletinin bağrından çıkabilir..

(Mustafa Kemal) in bu kararını dinliyen arkadaşlarının, kendilerine düşünmek için, etraflı karar verebilmek için bırakılan mühlet zarfında, verdikleri karar, (Mustafa Kemal) in baş olarak ortaya atılması ve kendilerinin de ona yardımcı olmaları oluyor..

İşte o dakikadan itibaren, Mustafa Kemal, artık resmî makam ve üniforma kayıtlarından sarfınazar ederek açıktan açığa ortaya atılmış oluyorlar..

—Bu sıralarda, (Erzurum kongresi) için davet edileln murahhaslar henüz Erzuruma gelememiş bulunuyorlar.. Bir taraftan bunların biran evvel Erzurumda bulunmaları için tedbirler alırken, diğer taraftan bazı ordu müfettiş ve kolordu kumandanlarının İstanbula gittiği haberini alıyor..

Bunun üzerine Erzurumdan şu tamimî yapıyorlar:

— "İstiklâlimizi muhafaza uğrunda teşekkül etmiş olan *millî kuvvetler*, hertürlü müdahale ve tecavüzden masundur.,,

Devlet ve millet mukadderatında *(İradeimilliye) hâkimdir.*

Ordu, işbu (İradeimilliye) nin tâbi ve hâdimidir..,,

(2) Dedikten sonra, İstanbul hükûmeti tarafından, *azledilecek kumandan ve müfettişler, yerlerine gelecek adamlar beraber çalışabilecek adamlarsa* ancak o zaman *kumandayı onlara bırakmalarını,* fakat kendilerinin mıntakalarından ayrılmamaları, millî vazifelerine devam etmelerini eğer, kendilerile çalışamıyacak adamlar gelirse, o zaman kumandayı bırakmamalarını *"emniyet ve itimat,,* ileri sürülerek emri reddetmelerini;

(3) Ve herhangi bir kıt'a veya millî teşkilâtın lağvini emrederse dinlenmemelerini,

(4) Millî kurtuluş ülküsünü güden (Müdafaai hukuk) ve (Reddiilhak) cemiyetlerinin ve bunların teşebbüslerinin zayıflamasını veya inhilâlini mucip olacak herhangi bir tesir ve müdahaleyi, ordunun kat'iyen menetmesi,

(5) "Devlet ve milletin istiklâlini temin gayesinde, bütün mülkiye memurlarınnın, (Müdafaai hukuku milliye) ve (Reddiilhak) cemiyetlerinin ordudaki meşru yardımcısı olduklarını;

(6) " Vatanın herhangi bir mıntakasına taarruz olursa, bütün millet, müdafaaihukuka hazır olduğundan, bu gibi hâdiseler olursa elbirliği ile harekete geçmek için derhal her tarafın biribirine en çabuk bir surette haber salması, ve hareket birliği temin edilmesi.,, lüzumunü bildiriyor..

İşte bu tamim ile, artık İstanbul hükûmetinin emirlerini, dinlememelerini, bütün mülkî ve askerî makam ve memurlarına açıktan açığa bildirmiş, ve millî ülkünün elde edilmesi uğrunda kurulmuş olan (Müdafaaihukuku milliye) ve (Reddiilhak) gibi millî teşekkül ve kuvvetlere, bütün milletin, ordunun, ve mülkî makamlar ve memurların yardımcı olmalarını emretmiş bulunuyor..

* * *

Mustafa Kemal askerlikten istifa ediyorlar:

Bu tamiminden bir gün sonra (8 temmuz), Mustafa Kemal'in İstanbula gelmesini teminle uğraşan İstanbul hükûmeti ve saray, bu sefer telgraf başında Mustafa Kemal ile görüşüyor: Bu görüşme de, gerek Harbiye nezaretine, ve gerek Padişaha, memuriyetinden de, askerlikten de istifa ettiğini bildirmekle neticeleniyor..

Artık Mustafa Kemal, kendilerinin de dedikleri gibi, "yalnız milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez feyiz ve kudret kaynağından ilham ve kuvvet alarak vicdanî vazifesine devam etmek kararını veriyor..

" Vilâyatışarkiye Müdafaai hukuk milliye cemiyeti,,nin Erzurum şubesi de, 10 temmuz 1919 da Mustafa Kemal'e, cemiyetin başına geçmesini ve faal heyet reisliğini kabul etmesini teklif ediyor. Ve İstanbuldaki merkezi idare reisine de "umumî merkez namına rey ve mütaleasını beyan etmek salâhiyetinin Mustafa Kemal'e verildiğinin bildirilmesini rica ediyor. Erzurum kongresine, Erzurum mümesili olarak giriyor.

Erzurum kongresi:

Erzurum kongresi, 23 temmuz 1919 da toplanıyor.. Mustafa Kemali reis seçiyor; riyaset kürsüsüne geçen bu kurtarıcı adam, vaziyeti kongreye anlatıyor: *"Vatan ve milletin mukaddesatını kurtarmak* ve korumak yolunda *son sözü söyliyecek ve bunun hükmünü tatbik ettirecek kuvvetin, bütün vatanda bir elektrik şebekesi haline girmiş olan millî cereyanın ruh celâdeti* olduğunu;....

"Mukadderata hâkim bir iradei milliye" nin ancak (Anadolu) dan çıkabileceğini ve *iradeimilliyeye müstenit bir "Millî Şûra,, kurulması ve kuvvetini millî iradeden alacak bir (hükûmet)in meydana getirilmesi, ilk çalışma hedefimiz olması lâzım geldiğini* izah ediyor..

Erzurum, kongresi böyle devam ederken, ayni gün Sadrazam Ferit paşa da, ajansla şunu ilân ediyor: "Anadoluda iğtişaş çıktı. Kanunuesasiye muhalif olarak Meclisi mebusan namı altında içtimalar yapılıyor; bu hareketin mülkiye ve askeriye memurları tarafından men'i lâzımdır.,

Bir kaç gün sonra da (30 temmuz), Harbiye nazırı, kolordulara Mustafa Kemal Paşanın yakalanıp İstanbula getirilmesi valilere emredilmiş olduğundan kolorduların da yardım etmelerini emrediyor.. Ne ibretli iki levha!..

Mustafa Kemal, bir taraftan, kongreye devam ediyor, diğer taraftan da, kolordular da valilere İstanbul hükûmetinin bu tebliğlerine karşı vermeleri lâzımgelen cevapları bildiriyor ve verdiriyor..

Fakat, (Amerika mandası) ından başka kurtuluş yolu göremiyenler, Mustafa Kemal'in peşini bir türlü bırakmıyorlar; bir taraftan, 25 temmuzda İstanbuldan Amasyaya gelmiş bir zattan aldığı bir telgraf:

"Tam istiklâl istersek memleket parçalanıp paylaşılacak ve elimizde de ancak iki üç velâyete bağlı bir istiklâl kalacak.. Böyle olmaktan ise (Tamamiyeti mülkiye) mizi temin edecek mandaterlik elbette dah iyi olur, onun için umum Osmanlı memleketlerine şâmil bir (Amerika hükûmeti mandaterliği) ni kabul etmemiz lâzımdır,, diyor.

Diğer taraftan İstanbuldan da gene (Amerikan mandası) taraf-

(Devamı karşıki sayfada

Dokuma istiklâlimizi kazanmak yolu üzerinde dev adımlarile ilerliyoruz.

tarlarından uzun uzun mektuplar yağıyor.. Mustafa Kemal'in tuttuğu yolun çıkmaz bir yol olduğu fikrini telkine çalışıyor..

Bu şartlar altında 14 gün süren Erzurum kongresi, nihayet şu esasları kararlaştırıyor :

— Millî sınırlarımız içinde bulunan bütün vatan parçaları bir küldür. Biribirinden ayrılık kabul etmez..

— Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı Osmanı hükûmetinin inhilâli halinde millet elbirliği ile müdafaa ve mukavemet edecektir.

— Vatanın ve istiklâlin muhafaza ve teminine hükûmeti merkezi ye muktedir olamazsa, maksadı temin için bir (müvakkat hükûmet) teşekkül edecektir.

Bu hükûmet heyeti (millî kongre) ce seçilecektir. Kongre toplanmış değilse, bu seçmeyi (heyeti-temsiliye) yapacaktır.

— *(Millî kuvvetler)i âmil, (millî irade)yi hâkim* kılmak esastır.

— (Manda) ve (Himaye) kabul olunamaz..

— (Millet Meclisi)nin derhal toplanmasına ve hükûmetin yaptıklarının Meclisin kontrölü altına konmasına çalışılacaktır..

Bu kararları veren kongre, bir de (Heyeti temsiliye) seçiyor, riyasete Mustafa Kemal'i geçiriyor . .

Ondan sonra, Mustafa Kemal, Heyetitemsiliye reisi sıfatile, kongrenin kararlarını her tarafa ve yabancı memleketlere, türlü kanallarla ulaştırıyor..

— Fakat bir taraftan İstanbuldan gelen uzun şifreler (Amerika mandas)ından başka çıkar yol olmadığında karar kılan mütaleaları yağdırmağa; diğer taraftan, İstanbuldaki muhtelif siyasî fırkaların Amerika heyetine verilmek üzere hazırladıkları bir muhtırada (Ermenistan)a şark vilâyetlerinden arazi verebileceklerinin yazılı olduğu haberleri gelmeğe başlıyor!!! (13) ve 14 ağustos 1919) Her taraftan yağan bu biribirini tutmaz teklif ve düşünceler ortasında hiç sarsılmıyan o çelik iradeli adam, zamanın sadrazamına, onun hiç bir şeye muvaffak olamadan Avrupadan dönüşünden istifade ederek, bir mektupta, vaziyetin kötülüğünü iyice anlattıktan sonra: "Meşru olan millî cereyana karşı engel olmaktan vaz geçmesini, millî kuvveelere dayanarak her türlü teşebbüslerinde millî dilcği rehber edinmesini; bunun için de *millî varlığı ve iradeyi* temsil edecek olan Mebusan meclisinin en kısa bir zamanda toplanmasını temin eylemesini..,,

Yazıyor..(16 ağustos) .

Derken, Sivas valisini kendisini acele telgraf başına çağırıyor; şu telâşlı haberi veriyor:

(Sivas)a gelmiş olan Fransız binbaşı Bruno, ilk önce "Mustafa Kemal Paşa Sivasa gelir de kongre yapmağa kalkarsa beş on gün içinde buralarını işgal edeceklerini söyliyor. Bir gün sonra da Sivas kongresinde itilâf devletleri aleyhinde bir hareket yapmazsa, kongrenin toplanmasında mahzur görmiyeceklerini dahi kongreye muhalefet etmemesi için Dahiliye Vekâletinden de emir verdireceklerini söylediklerini bildimiş..

Mustafa Kemal, Sivas valisini tatmin ediyor: "Ne Fransızların ve ne de yabancı herhangi bir devletin yardımına tenezzül etmediği ve kendisi için,, en büyük siyanet noktası ve şefaat kaynağı milletin sinesi,, olduğunu söyliyor, ne Fransızların ve ne de başka yabancı devletlerin (Sivas) ı kuvvetle işgal etmelerinin hiç te kolay olmadığını anlatıyor. (20 ağustos)..

* * *

Erzurumdan (Sıvas) a :

İşte böyle her taraftan,içten, dıştan kopan ve biri ötekini kuvvetlendiren aykırı fikir salgınları, tehlike baskınları içinde, Erzurumdan hareket ediyor. (29 ağustos)..

Fakat bu yolculuk ta kolay olmıyor. Bu seferde, yolların Kürt şakileri tarafından tutulduğu ve geçilmesi mümkün olmadığı haberleri ile karşılaşıyor!. Fakat bu haberler de, onu yolundan alakoyamıyor; (Amasya)dan (Sivas)a gelirken yaptıkları gibi, hemen küçük bir emniyet tedbiri alarak, yoluna devam ediyor. Ve ta uzaklardan karşılayan Sivas halkının yürekten alkışları arasında (Sivas)a varıyor. (2 Eylül).

* * *

Sivas kongresi:

Bu kongre, Doğu ve Batı vilâyetleri ile Trakyanın, yani, bugünkü millî sınırlarımız içindeki memleketin, birliğini elde etmek için yapılacaktı: Bunu, daha (Havza) da ve (Amasya) da yaptıkları ilk üç tamim ile kararlaştırmış ve bil-

sinde, şark vilâyetleri namına, Sivas kongresi için seçilen temsil heyeti, Mustafa Kemal ile beraber beş kişi idi..

Kongre 4 eylülde toplanıyor.. reisliğine Mustafa Kemal seçiliyor. Daha ilk gününden başlıyarak, Mustafa Kemal milletin istiklâlini, gene milletin azim ve iradesi kurtaracaktır.,, kararile açılan kongre, gene "herhalde yabancı bir devlet yardımına muhtacız,, kanaatlerile karşılaşıyor.. Bu kanaatte olanlar: "Devlet varidatı, ancak borcumuzun faizini karşılıyabilecek dereceye düşmüştür.,,

"Bugün cemiyetleri esir eden, kalpleri, vicdanları söndüren İngiliz mandasından kurtulmak için sakin milletlerin vicdanlarına riayet eden Amerika mandasını istiyoruz."

"Tam istiklâl istersek, acaba kendi başımıza yapabilecek miyiz?! Acaba bizi kendi başımıza bırakacaklar mı?! "Herhalde bir Amerika kefaletini kabul etmek mecburiyetindeyiz.,,

Diyorlardı..

İşte yalnız, birer noktasına dokunarak geçtiğimiz bu kanaatlerin hücumları ortasında dimdik duran Mustafa Kemal, kongrede:

Bir taraftan "milletin istiklâlini, ancak milletin azim ve iradesi kurtaracaktır,, tezini müdafaa ve telkine çalışırken, diğer taraftan birdenbire şu haberlerin salgını altında kalıyor :

1 — (Eskişehir) ve (Afyon)da-

Gazi Hz., hususî bürolarında

ki İngiliz kuvvetleri iki misline çıkarılmış. Ceneral Miln Konyaya gelmiş..

2 — Kastamonu, Ankara ve Konya valileri İstanbul hükûmetinin emirlerini dinleyip dinlememekte tereddüt ve gevşeklik gösteriyorlarmış..

3 — Kürt beylerinden üçü, bir İngiliz zabiti ile beraber, silâhlı Kürtlerin muhafazası altında Malatyaya gelmişler!. Malatya mutasarrıfı ile belediye reisi de bunları karşılamışlar ve ağırlamışlar!. Elaziz valisi Ali Galip te oraya gelmiş, onlarla birleşmiş!.

Bunlar Kürtleri, (Kürdistan yapacağız) diye kandırarak ayaklandıran; ve (Sıvas) kongresini dağıtacaklarmış, bu sebeple Elâziz Valisi Ali Galip te, Sivas valiliğine tayin edilmiş!. İstanbul hükûmeti bütün bunları tertip ve teşvik ediyormuş!.

Şu vaziyet ve tablo önünde bir kere duralım.. Ve düşünelim:

Tek bir insan iradesinin, bu kadar kalabalık içinden ve dışından biribirini kovalıyan salgınların ve saldırışların ortasında, sarsılmaması, ta ilk gününden başlıyarak verdiği karardan kıl kadar şaşmamaması için, o iradenin, ancak Türkün bağrından fışkırmış bir Mustafa Kemal'in iradesi olması lâzımdır.

* * *

Mustafa Kemal bütün bu karmakarışık hâdise ve haberlerin salgınına karşı, isabetli tedbirler alıyor.

Elâziz valisini, Malatya mutasarrıfını ve Kürt beyleri ile beraber İzgiliz zabitinin de yakalanıp Sivasa getirilmeleri için, emniyet ve itimat ettiği büyük, orta ve küçük kumandanlara emirler veriyor.. Tertipler aldırıyor.. Malatyadan kaçan bu şahıslar, Kürtleri Kürtlük propagandası ile körüklüyorlar.. Malatya üzerine tekrar yürümek için Urfadaki İngiliz fırkasının da yardım edeceğini ortalığa yayıyorlar.. Bir İngiliz miralayı da, oralarda halkla konuşmak vesilesile dolaşmakta olduğu haberi geliyor. Bunlara karşı da şiddetli tedbirler aldırıyor..

İşte bu bitmez tükenmez heyecanlı hebar ve hâdiseere karşı alınan tedbirlere, İstanbul hükûmetinin ve düşmanlarımızın buralarda yapmak istedikleri şenaatlere meydan verilmiyor.. Ve işte Sivas kongresi, bu kadar dağınık ve bu kadar karışık fikir ve isyan boraları içinde devam ederek 12 eylül

de bitiyor.. Ve bu kongrenin kararları her tarafa yağdırılıyor.

Sıvas kongresi " Vilâyatışarkiye Müdafaai hukukumilliye cemiyeti,,nin "Anadolu ve Rumeli Müdafaai hukuk cemiyeti,, olmasına ka veriyor..

Bu suretle *Türk halkının bağrından (Müdafaai hukuk)* doğuyor.. Yani bütün memleket ve millet namına söz ve hak sahibi bir (Millî kurultu) görülmüş oluyor.. Ve onun seçtiği (Temsil heyeti) de bütün vatan ve millet namına söz söylemek salâhiyetini almış bulunuyor.. Dağınık fikirler derlenmiş, tek hedefe giden tek yol gösterilmiş oluyor..

*"Her türlü müdahaleye karşı koyacağımız,,*a karar veriyor.. Binaenaleyh.İtilâf devletlerinden de gelse, her türlü müdahaleye karşı koyacağımızı da açıkça söylemiş oluyor..

* * *

Sivas kongresinin bittiği 12 eylülden 2 teşrinievvele kadar geçen 20 gün, Ferit Paşa kabinesi ile ve onun hainane siyaseti ile boğuşmakla geçiyor. Nihayet Ferit paşa kabinesi düşüyor, yerine Ali-Riza paşa kabinesi geçiyor.

Fakat Gazi Mustafa Kemal, bu kabine ile anlaşmak için de çok zaman ve emek sarfa mecbur kalıyor.. Haftalarca, aylarca bu yeni kabineye meram anlatmak için nefes tüketiyor.. Şu kadar ki Ferit paşanın düşüşü, memleketin her yerinde iyi ve haklı bir sevinç uyandırıyor. Her tafarta *(Eskişehir) (Kütahya), (Afyon), (Bursa), (Balıkesir)de millî teşekküllere hız veriliyor..*

İstanbulda gizli çalışmağa karar veriliyor. Trakyada teşkilâtın genişletilmesi tedbirleri alınıyor.

—Fakat bunlar hiç te kolay olmıyor

Daha Ferit Paşa kabinesi zamanında *birinci ve ikinci Bozkır isyanları* Bandırma, Karabiğa ve civarlarında Anzavurun isyanı, bastırılıyor. *Maraş, Antep, ve Adana mıntakalarında* millî teşkilâta başlanıyor. Bir yandan da mebus seçimi işlerile uğraşılıyor.

Uzun muhabere ve münakaşalardan sonra mebusları seçmeğe ve toplamağa muvaffak oluyor..

Toplanma yeri de, çok uzun ve sürekli didişmeleri mucip oluyor, nihayet o zamanki vaziyet ve şartların icabı olarak İstanbulda toplanmasına karar veriliyor..

* * *

Ankaraya hareket :

Gazi Mustafa Kemal, İstanbula daha yakın olmak üzere, Temsil heyeti ile beraber Ankaraya hareket ediyor. Ve 29 kânunuevvel 1919 da Ankaraya varıyor. Ve Ankara halkının emsalsiz tezahürleri içinde Ankaraya giriyor. Ve ilk evvelce mebuslarla görüşerek (Millî misak)ın ruh ve kurtuluş yolunu anlatmak kararını veriyor, ve 5 kânunusanide mebusların Ankarada bulunmalarını tamim ediyor..

Bir taraftan bunlar olurken, diğer taraftan, Maraş muharebeleri olmuş, (Düzce) de birinci (Düzce isyanı) patlamış, onu bastırmakla uğraşılıyor.

(Yozgat)ta Çapan oğulları, (Zile) de Aynacı oğulları, (Tokat) ve (Yenihan) ve Sivas civarlarında (Postacı Nazım)ın idare ettiği halifecilik isyanları ile boğuşulmakta.. İşte bu şartlar altında Mebusan Meclisi 19 kânunusani 1920 de İstanbulda toplanıyor. Fakat düşman işgali altındaki bir şehirde ne Ali Riza paşa kabinesi ve nede toplanan meclis, istediği ve istendiği gibi iş göremiyor, ve göremezdi de.. Onun için ömrü de kısa oluyor...

3 Mart 1920 de Ali Riza paşa kabinesi çekilmeğe mecbur oluyor, yerine Salih paşa kabinesi geçiyor. O da 10 gün sonra 16 mart 1920 de düşmanın İstanbulu fîlen de işgali neticesi, düşüyor.

O kara günü, bütün acılığı ile hatırlamıyan vatandaş olmasa gerektir.

Bütün daireleri, korakolları düşman kuvvetleri basıyor. *Son Osmanlı Mebusan Meclisi* dağıtılıyor. İşe yarar ne kadar eleman var sa bunlardan ele geçirebildiklerini yakalıyorlar, hapislere tıkıyorlar..

Tekrar istediklerini daha iyi yapabileceğini sandıkları Ferit paşa kabinesini getiriyorlar. Bu sayede yakalanıp hapseedilen bütün elemanları Maltaya sürüyorlar.

* * *

Sanıyorlardı ki:

Böyle yaparlarsa, Anadoludaki millî savaşçıları korkutacaklar; istediklerini onlara kabul ettirebilecekler;..

Kavrayamamışlardı ki, ne yapsalar, ne etseler, "ya istiklâl ya ölüm,, parolası ile büyük millî yola çıkan büyük yolcuyu, ve yoldaş-

Reisicümhur Hz., gençlik arasında ve gençlik sıralarında çektirdikleri bir resmi kendi el yazılarile Darülfünuna hediye ettiler.

larını yollarından alakomanın imkânı yoktur.

Kestirememişlerdi ki:

Bu zorlayışlar, bu saldırışlar, bu sıkıştırışlar, o büyük yolcunun ve yoldaşlarının enerjilerini daha ziyade bilemekten başka bir şey yapamazlar,,

Nitekim de öyle oldu..

Bu acıklı işgalin neticesini öğrenen Gazi Mustafa Kemal, Heyeti titemsiliye namına hemen bütün vilâyetlere ve kolordulara 19 mart ta yolladığı tamimde:

"Ankarada fevkalâde salâhiyeti haiz bir (Millet Meclisi) toplamak, (millî hakimiyeti) o *(müstakil ve hür meclis)te tecellî* ettirmek ve bunun için de (yeni seçiş) yapmak, ve İstanbulda dağılan meclisten Anadoluya gelebilenleri de o meclise almak, ve seçilecek mebusların 15 gün içinde Ankarada bulunmalarını temin etmek,, lüzumunu bildiriyor.. Bu sırada bir yandan dahilde 2 aydır devam eden ikinci Anzavur isyanını bastırmakla uğraşılılıyor. Öte baştan da (Gaziantep') te ve (Urfa)da düşmanla kahramanca boğuşuluyor.

* * *

İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi açılıyor:

Bu tamimden bir ay sonra yeni mebus seçimi bu şartlar altında bitmiş ve Ankarada toplanmış ve ertesi günü de açılmak üzere bulunurken, *22 Nisan 1920 de,* itilâf devletleri İstanbul hükûmetini sulh konferansına çağırıyorlar.. Ve çağırdıklarını da her tarafa yayıyorlar, akıllarınca böyle yapınca, millî savaşı gevşeteceklerini sanıyorlar..

Fakat bunu, millî kurtuluş savaşçıları, hemen ertesi günü, 23 Nisan 1920 de *ilk "Türkiye Büyük Millet Meclisi"* ni Ankarada açmakla cevap vermiş oluyorlar.

Bu Meclisin ilk işi de (ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmeti)ni kurmak oluyor. Fakat bu kuruluş söylendiği, sanıldığı kadar kolay bir şey olmıyor..

Düşünün bir kere ki: O zaman (Osmanlı saltanatını) ve (İslâm hilâfeti) diye asırların ruhlara kökleştirdiği iki müessese, temeli çürümüş te olsa, hâlâ ortada duruyor ve gönüllerde yaşıyor..

Sonra o zamanki (Padişah)ın mazur ve esir bir mevkide bulunduğunu düşünenler az değil..

Böyle şartlar altında yeni hükûmet kurma işinde biraz daha ihtiyatlı ve tedbirli yürümek lâzımgeliyor.

Onun için idi ki :

Her şeyi doğru görebilen en uzakları bile doğru ve açık sezebilen Gazi Mustafa Kemal, hiç bir şeyi vaktinden evvel söylemek, vaktinden sonraya da bırakmamak ve böylece her millî işi behemehal başarmak için, her meseleyi safha safha ve olgunlaştıra olgunlaştıra yürünmesini bilen bu adam,bu işi de şöyle hallediyor:

Açtığı Millet Meclisine şu temelli teklifi yapıyor:

"1 — Hükûmet teşkili zaruridir.

"2 — Müvakkat kaydile bir hükûmet reisi tanımak veyahut Padişah kaymakamı ihdas etmek caiz değildir.,,

"3 — Mecliste toplanan *millî iradeyi, filen vatanın mukaddera-*

Gazi Hz., C. H. Fırkasından çıkıyorlar

tına hâkim tanımak esas umdedir.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi,, nin fevkinde bir kuvvet mevcut değildir.,,

"4 — Türkiye Büyük Millet Meclisi, teşrîî ve icraî salâhiyetleri kendinde toplamıştır.,,

"Meclisten ayrılacak bir heyet, Meclise vekil olarak hükûmet işlerini görür.,,

"Meclis reisi, bu heyetin de reisidir.,,

" Hatıra :

"Padişah ve Halife, altında bulunduğu tazyikten kurtulduğu zaman!, Meclisin tanzim edeceği kanunî esaslar dairesinde vaziyetini alır.,,

Bir, o zaman içinde bulunduğumuz şartların ağırlığı ve vaziyetinin korkunçluğu, gözönüne konur da bu satırların her cümlesi, her kelimesi tarta tarta okunursa, Türk millî enerjisini temsil eden büyük insandaki, dehanın enginliği önünde derin bir saygı ile, engin bir sevgi ile iğilmemek imkânı var mıdır?

İşte Osmanlı İmparatorluğunun çöküntüleri altında yepyeni ve tertemiz çıkan Türk devleti, hiç değişmiyen bu dört temel üzerine kurulmak, bugünkü Teşkilâtıesasiye kanunu, ancak bu dört temele dayanarak yükselmiş ve genişlemiş bulunuyor..

* * *

Dikkat edilirse, dört temele dayanan bu yeni devletin idare şekli henüz o zaman için adı açıkça söylenmemiş olsa da, tam mânasile bir "Cümhuriyet,, ten başka bir şey olmadığı görülür..

Fakat: adının konması için, çok ıstıraplar, emsalsiz sıkıntılar içinde yeni doğan çocuğun beslenmesi, gürbüzlenmesi, hastalıklardan korunarak büyütülüp yürütülmesi lâzımgeliyor.

Bunun için de 29 teşrinievvel 1932 gününe kadar geçen tam üç buçuk yıl, ardı arası kesilmiyen, akla sığmayan büyük ve geniş ve eşsiz zorluklarla boğuşmak icap ediyor.

Yeni Türk devletinin kuruluşu, Sarayı büsbütün zıvanadan çıkarıyor, onun hükûmetini kudurtuyor; düşmanlarla açıktan açığa elele verecek kadar alçaklıklara düşürüyor..

Bir taraftan (Halife ordusu) diye topladıkları ne idigü belirsiz, ne yaptıklarını bilmez kuvvetlerle İzmit ve çevresinde millî savaşlarımıza saldırıyorlar.

Öte taraftan da evvelce İzmire çıkardıkları düşman ordularını Bursa ve Uşak istikametlerinde ilerileterek; (Mudanya) ve (Bandırma) iskelelerine yeni düşman kuvvetleri çıkarmağa başlıyorlar..

Böyle yapmakla, yeni kurulan körpe Türk devletini daha yavru iken boğabileceklerini, ve Sevr'in ölüm kararını zorla kabul ettirebileceklerini sanıyorlar.. Fakat bunda da aldandıklarını görmek için çok zaman geçmiyor..

Millî savaşçılarımız (Halife ordusu!) adını taşıyan kuvvetler ile (Adapazarı) ve yakınlarında boğuşuyorlar, halifeci geçinenleri perişan ediyorlar..

Sayıca, silâhça üstün düşman ordularının ilerileyişi önünde kalan millî döğüşçülerimiz, kendilerini ezdirmeden onlarla boğuşa boğuşa ve yavaş yavaş geriye çekiliyor. Düşman ordularını içeriye çekiyor..

Tam böyle buhranlı bir ande idi ki, Avrupadaki sulh konferansı, Osmanlı hükûmeti murahhasları na Sevr'i sunuyor,

Zamanın padişahı, bir (Saltanat Şûrası) topluyor, bu şûra dahi bir (Rey müstesna) muahedenin kabulünden başka çare olmadığı kanaatinde bulunuyor!. ve 10 Ağustos 1920 de Sevr, Osmanlı murahhasları tarafından imzalanıyor..

Bundan sonra, bunu Türk milletine de kabul ettirmek mücadelesine girişiyorlar ve yapmadıklarını bırakmıyorlar:

1920 yılının son ayları, millî savaşçılar, Türk milletini yer yer aldatanlarla aldananların, düşman ordularının müşterek saldırışlarına uğruyorlar:

Bir taraftan düşman orduları, (Adana) da kuvvetlerimize saldırarak onları daha şimale çekilmeğe mecbur ediyorlar.. (25-9-920). Diğer taraftan halk arasına nifak

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Reisicümhur Hz., Halk Fırkasının kültür ocakları olan Halkevlerinde.

sokuyorlar, cenupta (Viranşehir) ve şimalde (Düzce) de tekrar bi - rer isyan patlıyor.. Konya isyanı bunu takip ediyor. (Teşrinievvel 1920). Şarkta, Sarıkamış ve civa - rında, Cenupta Haçin ve yakinla - rında Ermenilerin ardı arası kesil- meyen isyanları, katliâmları baş gösteriyor.. Tokat, Zile ve Yenihan isyanları hızlanıyor.

Derken, o zamana kadar ken - dilerinden istifade edilmekte olan millî kuvvetler arasına da kundak sokmağa muvaffak oluyorlar.. Mil- lî savaşçılar, bir taraftan bütün bu isyanları, bastırmakla uğraşıyor, diğer taraftan eylûl sonunda Erme ni taarruzlarını atarak, Sarıkamış, Teşrinievvel sonunda Karsı, Teşri- nisani başında Gömrü'yü ve Cenup ta Teşrinievvel ortasında Haçin'i Ermenilerden geri alıyorlar..

Bu sırada, o zamana kadar ken dilerinden istifade edilen millî kuv vetlerin reisleri Etem ve kardeşle- ri de, düşman ve saray propagan- dasına kapılıyorlar, (Türkiye Bü- yük Millet Meclisi) hükûmetine karşı baş kaldırıyorlar..

Bu sırada da Garp cephesi ku- mandanlığına tayin edilen İsmet Beyi (İsmet Paşa) âmir tanıma - mağa başlıyorlar.. Gazi Mustafa Kemal, bunların nasihatla yola gel miyeceğini anlayınca, derhal ten - killerine karar veriyor. Ve Garp cephesine emir veriyor.. Garp cep- hesi, bunları Kütahyada sıkıştırı - yor, darmadağın ediyor, Gedus'a kadar sürüyor.. 1920 yılı da böyle bitiyor..

Birinci İnönü:

Asî Etem kuvvetlerini kovala- yan kuvvetlerimiz, tam Gedus'a vardıkları bir sırada, bu sefer de düşman orduları Bursa'dan Eskişe hire doğru ilerilemeğe başlıyor..

Bunun neticesi olarak 5 - 11 kâ- nunusani 1921 günleri, tam bir hafta süren, bu döğüşte, daha yeni derlenmeğe başlayan Garp cephe- si kuvvetleri, tam iki kat üstün düş man kuvvetlerini yenerek, (Birinci İnönü döğüşü) nü kazanıyorlar..

Birinci İnönü, millî kurtuluş sa- vaşçılarının meydana getirdikleri yeni millî ordunun ilk muvaffakı - yeti.. Ve Türk kurtuluş savaşının dönüm yerlerinden biri, ve Türk Cümhuriyetinin ilk temel direği o- luyor.. Çünkü bu döğüşün kazanıl- ması, içteki isyanların ardını kes - miş bulunuyor.. Bu döğüşten son - ra, bu döğüşün bittiği gün başlı - yan ve oldukça uzunca süren ve 15-5-921 de bastırılan (Koçkırı) is- yanı, iç isyanların sonuncusu olu - yor. Ondan sonra belli başlı isyan olmuyor.

Millî savaş hakkında imanı za - yıfların imanı ve ümidi yükseliyor. Bu döğüş dışta da, sözümüzü din - lemek ihtiyacını hâsıl ediyor. Lon dra konferansı'na çağırılıyoruz..

İkinci İnönü:

Fakat, çok geçmeden bu çağırı- lışın, zaman kazanmak, ve millî sa vaşı oyalamak, gevşetmek merami- le yapıldığı anlaşılıyor..

Çünkü, bir taraftan Fransızlar, Antebe, saldırmağa devam ediyor- lar, diğer taraftan Londra konfe - ransı, tekrar ordularile Eskişehir ve Afyona saldırtmağa karar veri- yorlar..

Ve Londraya giden murahhasla rımız, daha dönmeden, orduları ile ilerilemeğe başlıyorlar. 23 mart tan başlıyarak 31 marta kadar de- vam eden İkinci İnönü döğüşü olu yor..

Bunu da, İsmet Bey kumanda- sındaki henüz teşekkülünü bitire - memiş olan Garp cephesi kazanı - yor; böylece Türk milleti makûs ta liini yeniyor, Cümhuriyetin ikinci temel direğini de dikmiş oluyor.. Hakikaten, bu ikinci zafer,yeni mil lî ordumuzun maddî ve mânevî kuvvetini daha ziyade arttırıyor.. Türk milletinin azim ve meramını yükseltiyor..

Bu sırada Londra Konferansına giden heyet te Ankaraya dönüyor. Ve bir proje getiriyor. İngiltere, Fransa, İtalyanın ayrı ayrı teklif - lerini havi olan bu projelerden anlaşılıyor ki, Sevr projesinden sonra kendi aralarında akdettikle- ri ve Anadoluyu nüfuz mıntakaları na taksim gayesini güden itilâfna- meyi, başka namlar altında millî hükûmetimize kabul ettirmek isti - yorlar..

Bu sefer de bir taraftan bu pro- jenin esaslarını kabul ederek artık millî mücadeleye nihayet vermek zamanı geldiğine inananlarla, Ga- zi Mustafa Kemal'in böyle bir tu- zağa düşmeden "Malûm olan bu günkü millî hududumuz içinde memleketimizin temamiyetini ve milletin tam istiklâlini temin et - mek" yolundaki sarsılmaz kanaat- leri Büyük Millet Meclisinde de çarpışmağa başlıyor. Bir takım gruplar beliriyor.

Diğer taraftan düşmanlarımız, kuvvetlerini yeni yeni kuvvetlerle çoğaltarak silâhlayarak, üstümüze saldırmağa hazırlanıyorlar. Bu şartlar altında Sakarya muharebe- si başlıyor:

Sakarya Muharebesi:

14 Temmuz 1921, hem Bursa ve hem Uşak mıntakalarından birden tepeden tırnağa kadar silâhlanmış, her şeysini tamamlamış olan düş - man orduları, üçüncü defa olarak Eskişehir - Kütahya - Afyon çizisi- ne doğru ilerilemeğe başlıyorlar.. Millî ordumuzu, henüz yeni derle- nip toparlanmakta ve bin bir eksi- ğini tamamlamakta iken yakala - mak ve yenmek, böylece işi bitir - mek istiyorlar..

Türk kumandanlığı, bunu pek iyi sezdiği için bu baskına yaka - lanmıyor. Millî ordumuzu, iyice çoğaltıp, kuvvetlendirmeden silâhı nı, topunu, cephanesini, vasıtaları- nı hazırlayıp tamamlamadan, böy- le her şeysi tamamlanmış düşman ordusuna hırpalanmamak sistemi - ni güdüyorlar. Gazi Hazretleri, düşmanın salışını suya düşürmek için, icap ederse, Sakarya gerisine kadar çekilmek lâzım olduğuna ka rar veriyor.. Ve bunu 18 Temmuz- da Garp cephesi kumandanı İsmet Paşaya bildiriyor..

İşte bu düşünce ve karar netice- si olarak, saldıran düşman ordula- rını, Sakarya gerilerine kadar çe- kiyor, ve orada, Başkumandan ola rak orduların başına geçen Gazi Mustafa Kemal'in,kumandanlığı al tında, Türk ordusu, tam 22 gün 22 gece Sakarya meydan muharebesin de düşman orduları ile boğuşuyor, yıpratıyor, ve sonra düşman ordu- larının sol kanadını kırarak, onu yere seriyor, artakalanlarını da Es kişehir - Afyon çizisine kadar ko - valıyor..

Bugünkü Türk devletinin, Türk cümhuriyetinin üçüncü temel dire- ği de kurulmuş oluyor..

— (Sakarya), Türk kurtuluş sa- vaşının en temelli dönüm noktası olmuştur: Düşman ordularını bir daha Türk ordusuna karşı saldıra- mıyacak derecede ezmiştir.

Türk ordusunun değerini, ünü- nü, zafere imanını derinleştirmiş - tir. Türk milletinin, millî savaşına olan inancını, ve güvenini yükselt- mıştır.. Padişah ile taraftarlarının, ümitlerini kırmıştır.. Bütün tered - dütleri silip süpürmüştür.

— Komşu ve yabancı ülkelerde de derin akisler yapmıştır:

Cenubî Kafkas cümhuriyetlerile (Kars muahedesi), Fransızlarla (Ankara itilâfnamesi) imzalanmış tır..

Bu sayede, Avrupanın millî sa- vaşçılara karşı gösterdiği bitişik ve birleşik cephede ilk gedik açıl- mıştır.. (Ankara itilâfnamesi) ile Adanadaki kuvvetlerimizi Garp cephesine almak imkânı elde edil- miştir. Adana mıntakası, anavata- na kavuşuyor!..

Sakarya meydan döğüşü'nün Türk kurtuluş savaşındaki bu de- rin ve engin değerini takdir eden Türkiye Büyük Millet Meclisi Mus tafa Kemal Hazretlerine Müşirlik rütbesi ile birlikte Gazi ünvanını veriyor.. Bu suretle 8 kadar 1919 da Osmanlı imperatorluğu paşalı - ğından çekilerek mücahit bir fert olarak milletin sinesine atılmış o - lan Mustafa Kemal, artık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Müşiri ve Gazisi oluyor..

* * *

(Sakarya) nın yaptığı bu en - gin tesir neticesi olarak düşmanla rımız ilk önce sulh yolile bizimle anlaşmağa meyletmiş gibi görünü yorlar.

İşi epeyce müddet savsaklıyor - lar; nihayet 1922 martında ilkön- ce mütareke, sonra sulh esasları diye bazı tekliflerde bulunuyorlar.

Fakat bu teklifler, ciddî değil, o zaman bir klişe haline giren (sulh taarruzu) diye yapılan bir sistemin, bize de tatbik etmek iste dikleri çabuk anlaşılıyor...

Türk milletini, millî hükûmeti, millî orduyu, sulh propagandası ile gevşetmek ve zaman kazanarak kendi ordularını hazırlamak ülkü- sünü güttükleri bir kere daha mey dana çıkıyor. Yeni Türk devleti de, ayni silâhla karşı duruyor; o da dünya efkârı umumiyesini kandır- mak, ve sulh tekliflerini reddetmiş olmamak ve millî ordumuza çeki düzen verebilmek için lâzım gelen zamanı kazanmak üzere bazı kayıt ve şartlarla sulh müzakeresine mu vafakat cevabını veriyor. Ve İzmi- ti görüşme yeri olarak gösteriyor..

Nihayet malûm olduğu üzere bu teklif ve mukabil tekliflerden müsbet hiç bir netice çıkmıyor.. Bu sütunlarda hemen her bir tafsilâtı- nı yazdığımız, son büyük taarruzu muzun yapılmasından başka, düş- man ordularını, düşman iradeleri- ni vatanın hariminde boğmaktan başka kurtuluş yolu kalmadığı bir kere daha anlaşılıyor..

Bunu herkesten önce kestiren Gazi Mustafa Kemal, daha tem - muz 1922 ortasında Türk ordusu - nun taarruza hazırlanması emrini veriyor..

25 Ağustos 1922 akşamı, Türk ordusu, düşmana saldırmak üzere pusuya yatmış bir halde hazırlan - mış bulunuyor.. 26 ağustos sabahı ortalık ağarırken, Afyon Karahi - sar'ın cenubundaki Kocatepeye, esatirî bir kartal gibi konan, Türk başkumandanı Gazi Mustafa Ke - mal, bütün bir düşmanlık dünyası na, Türk milletinin son sözünü hay kırıyor:

— *Türk orduları ileri!* emrini veriyor..

O anden itibaren tam beş gün beş gece devam eden boğuşma dan sonra, düşman ordularını 30 Ağustos günü, Dumlupınarda Baş- kumandan Meydan Muharebesin - de her taraftan kuşatarak yok edi- yor..

* * *

Mudanya müzakeresi

Dünya harp tarihinden, (kat'î neticeli bir yoketme meydan döğü- şü)nü hazırlamak, idare etmek ve başarmak için, daima bir (örnek) olarak kalacak olan, bu büyük za- fer, yeni Türk devletinin kurtuluş- unu, bütün bir husumet dünyası - na tanıtıyor..

Bu büyük zaferin ilk siyasî, ese ri Mudanya mütarekesi oluyor, 11 Teşrinievvel 1922 de İtilâf dev- letleri mümessillerile Garp cephe- si kumandanı İsmet Paşa arasında imzalanan, (Mudanya mukavele - namesi), (Mondros) mütarekesi - nin imzalayanlar tarafından yırtıl- dığını dünyaya yayıyor! Bundan 17 gün sonra da, 28 Teşrinievvel - de Lausanne sulh konferansına ça ğırılıyoruz. Fakat, hâlâ İstanbul hü kûmeti varlığını hissettiriyor ve o - nu da bu konferansa çağırıyorlar!. Ne gariptir, İstanbul hükûmetinin artık irapta yeri kalmadığını, ne kendisi, ne Avrupa devletleri hâlâ kavrayamamış bulunuyorlar..

Bunu da , dünyaya filen anlat- mak lâzım geliyor..

Ferdî saltanatın kaldırılması i- çin Büyük Millet Meclisinde uzun münakaşalar oluyor.. Nihayet Gazi Mustafa Kemal'in *"Hâkimiyet, sal tanat hiç bir kimse tarafından hiç bir kimseye, ilim icabıdır diye, mü zakere ile, münakaşa ile verilmez.. Kudretle, kuvvetle ve zorla alınır.."* yolundaki açık ve kat'î izahları ü- zerine, 1 Teşrinisani 1922 de, ka - bul ve ilân ediliyor.. Yalnız, mü - nasip zaman ve fırsatta kaldırıl - mak üzere, (Hilâfet) şimdilik bıra kılıyor..

Üç buçuk yıllık, emsalsiz kurtu luş savaşını, başardıktan sonra, başlayan emsalsiz siyasî ve içtimaî inkılâp serisinin ilk ve derin teme- li, artık kurulmuş oluyor..

Bunun yaptığı tesir o kadar de- rin idi ki,(Ferdi saltanat) tahtından düşürülen, son padişah bir İngiliz gemisine sığınarak ihanetini de gösteriyor ve savuşuyor..

Yerine (Halifei Müslimin) adını taşımak şartile son Halife Abdül - mecit seçiliyor..

Lausanne

İşte bu ilk inkılâp hâdisesin - den sonra, 21 Teşrinisani 1922 de Lausanne konferansı toplanıyor..

Osmanlı imperatorluğu devrinin asırlarca biriktirdiği, adlî, siyasî ve iktısadî kapitülâsyonlar gibi içinden çıkılmaz , kirli ve karışık bütün hesaplar, konuşuluyor.. Ve bu hesapların ezici ağırlığını, gene yeni kurulan Türk devletine yük - lemek gayretleri, beyhude, şarfedil meğe başlanıyor..

İsmet Paşa, Lausanne'da bu a - sırlık karışık hesaplardan yeni Türk devletini kurtarmak için, et - rafını alan bütün bir husumet dün yasının mahir ve kurnaz tanınmış mümessillerinin salgınlarına karşı, Türk zekâsının inceliği ile boğuşu yor, uğraşırken, Gazi Mustafa Ke- mal de, Ferdî Saltanat'ın kaldırıl-ması Hilâfetin salâhiyetsiz kalışı üzerinde, halkı tenvir etmek, ve halkın dileklerini, duygularını, öğ- retmek üzere, memleketi gezmeğe çıkıyor, yer yer, sorgular soruyor, cevaplar alıyor, konferanslar veri- yor, iradelerine uygunluğunu ölçü- yorlar, taptığı milletten ilham alı- yor, böylece kendi ruhu ile bağrın- dan çıktığı milletin ruhu arasında. bir alış veriş başlıyor..

(O), böyle milletin ve halkın a- rasında nur alır, nur verirken, İs- met Paşa, Lausanne'da, düşman mümessillerile, Türk devletini es - ki Osmanlı imperatorluğunun karı şık hesaplarından temize çıkar - mak için, boğuşurken, Türkiye Bü yük Millet Meclisi, azalarından, "Hilâfet ayni hükûmettir. Hilâfe - tin hukuk ve vazifelerini yok et - mek hiç bir kimsenin!!! Hiç bir Meclisin!! elinde değildir." davası nı ortaya atanlar beliriyor!.. Müna kaşa ürüyor, dallanıyor, ne yazık ki, bu iş yalnız içimizde kalmıyor, tesiri dışarıda taşıyor, Lausanne konferansının gidişine dokunuyor.. Düşmanlarımıza yeniden ümit ve - riyor.. O derecede ki,, konferans bile kesiliyor.. (4 Şubat 1923).. İsmet Paşa yeni direktifler almak üzere dönüyor. 18 Şubatta Eski - şehirde, Gazisi ile buluşuyor..

Her iki vaziyeti yeniden göz- den geçiriyorlar.. Neticede:

Halkın düşünce ve duygularını derinden derine sezmiş olan Gazi Mustafa Kemal, milletin reyine yeni baştan baş vurmak lüzumuna karar veriyor, ve bunu Türkiye Bü yük Millet Meclisine kabul ettiri - yor. Ve yeni intihaba karar veriliyor. (1 Nisan 1923).

Bir hafta sonra da, reisi bulun- duğu Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyetini Halk Fırkasına kalbediyor. Ve böylece siyasî ve iç- timaî inkılâp hareketine daha zi - yade hız veriyor.. (8 Nisan 1923).

— İşte Türk halkının bağrın - dan doğan (Müdafaai Hukuk) tan (İnkılâpçı Cümhuriyet Halk fırka- sı) böyle doğuyor..

Herkesin bildiği dokuz umdeye göre bir taraftan seçim yapılıyor.. Diğer taraftan, yeni direktiflerle tekrar Lausanne'a dönen İsmet Pa şa, sulh konferansında, dünkü ha- sımlarının son enerjileri ile çarpış- makta devam ediyor. Her türlü kayıtlardan kurtulmuş yepyeni bir Türk devletinin yaşaması için, kud retle, kuvvetle ve zorla elde ettiği- miz temellerde, pürüz bırakmamak direktifini Büyük şefinden alan İsmet Paşa, kendisini kuşatan ha- sımları ile boğuşuyor. Ve nihayet, İnönleri, Sakarya boylarında, Dumlupınar sırtlarında emrindeki orduları ile, Başkumandanından al dığı direktiflerle düşman orduları - nı yere serdiği gibi, burada da si- yasî hasımlarını yeniyor.. ve 24 Temmuz 1923 te Lausanne'ı , hasım larına imza ettiriyor..

Tam bu sırada, yeni millet ve - killeri de Ankarada toplanmış bu- lunuyor.. ve *"Türk milleti aleyhi - ne, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr ile bitirildiği sanılmış büyük bir suikastin"* yıkılıp yok edildiği- ni ifade eden ve Osmanlı impera- torluğu devrine ait tarihte eşi geç- memiş siyasî bir zafer eseri olan Lausanne'ın, büyük bayramını ya- pıyor...

Bundan tam bir ay sonra da 24 Ağustos. İkinci Türkiye Büyük Mil let Meclisi, Lausanne'ı, alkışlarla kabul ediyor..

Artık, ideal (Müstakil devlet) olmanın şartları olan *"Millî toprak, millî istihsal, millî pazar, mill ordu, millî politika, millî hazine, millî mahkeme, millî terbiye ve millî kül tür,* temelleri kurulmuş bulunuyor.

— Bundan 6 hafta sonra da İs- tanbul, düşman kuvvetleri tara - fından boşaltılıyor, Türk ordusu, halkın, bir misli daha görülmemiş çoşkun ve taşkın sevinçleri içinde İstanbula girerken, düşmanlarımı- zın son kuvvetleri de gemilerine binmiş ve ebediyen İstanbuldan uzaklaşmış bulunuyor...

Artık, Türk inkılâbının yürüme si için, dıştan gelmiş engel kalma- mış bulunuyor..

Gazi Mustafa Kemal daha 23 Nisan 1920 de doğan yeni Türkiye devletinin adını da açıkça söyle - mek zamanı geldiğine karar veri- yor. (28 Teşrinievvel 1923), ve ertesi günü (29 Teşrinievvel) de birçok hararetli ve heyecanlı mü - nakaşalardan sonra, yeni Türk devletinin idare şekli *"Cümhuri - yet"* olduğu ilân ediliyor.

Artık Türk milleti, başlayan inkılâbının (Ferdî saltanat) ın ilgasından sonra gelen bu *ikinci ve en temelli* inkılâbına da, Gazi Mustafa Kemal'in, rehberliği ile ermiş bulunuyor.. Ve geçirdiğimiz büyük savaş sonunda elde ettiği- miz "millî kazançların ve inkılâp neticelerinin en üstünü, en kıy- metlisi,, olan "Millî hâkimiyet,, ülkusunu; en iyi, en doğru, en gü- zel temsil ve tatbik eden bir dev- let şekli bulunan (Cümhuriyet) e kavuşmuş bulunuyor..

İşte bugün onuncu yıldönümü- nünü kutladığımız (Cümhuri- yet) e, bu kadar imsalsiz boğuş- malardan, tarihte bir benzeri da- ha olmıyan zorluklarla çarpıştık- tan sonra ulaştığımız cümhuriye- tin on yılda, doğurdığı içtimaî, si- yasî inkılâplar, iktısadî ilerleyiş ve serpilişler, gözle görülür, el ile tutulur bir halde meydandadır..

Fakat (Cümhuriyet) ilânile iş bitmiş olmuyor, henüz ortada *hi- lâfet.. Şer'iye ve evkaf vekâleti.... medreseler.. tekkeler..* gibi skolâs- tik, doğmatik ve bâtıl fikirleri temsil eden, müesseseler , hala (Cümhuriyet) in karşısında birer engel olarak dim dik duruyorlar!. Buralardan ilham alan bazı gaze- teler de, "Hilâfet,, makamının ve "Halife,, nin vaziyetleri üzerinde fenalıklara yol açacak yazılar yaz- mağa başlıyorlar..

Bir taraftan (Halife) , depde- beli cuma alayları, tantanalı ge- zintiler yapmağa, ecnebi mümes- sillerin nezdine memurlar yolla- mala, ihtiyat zabitlerini bile ka- bul ederek şikâyetlerini dinlemek salâhiyetini kendinde görmeğe,baş lıyor .

(Ferdî saltanat) ın kaldırıldıçı sırada, muvakkat bir zaman için bırakılan "Halife ve hilâfet maka- mının, hakikatte, ne dince, ne de siyasetçe hiç bir mâna ve hükmü olmadığını, (Halife) de, tarafta- ları da henüz bilmiyorlar veya bil- mek istemiyorlar.

1924 şubatının balarında, ma- nevralar münasebetile İzmirde bu lunan (Gazi Mustafa Kemal), iş in aldığı bu gidiş üzerine, hilâfe- tin de kaldırılması için, beklediği fırsatın geldiğine karar veriyor.. Ve 1 mart 1924 günü meclisi açar- ken söylediği nutukla "Hilâfetin kaldırılması,, Halife ve Osmanlı hanedanının Türkiye dışına çıka- rılması;

"Terbiye ve tedrisatın birleşti- rilmesi,, , (Şer'iye ve Evkaf Vekâ- letinin kaldırılması) gibi üç yeni inkılâp temeli daha kuruyorlar. .

Artık, cümhuriyetin karşısına dikilecek çürük müesseseler kalmı- yor;.

Din ile devlet işleri ayrılmış, dinin politika âleti edilmesine im- kân bırakılmamış, *tek mektep, tek mahkeme* kurma inkılâbı yapılmış oluyor..

* * *

Fakat bu sefer de başka en- geller türüyordu..

Kurtuluş savaşında, Gazi Mus- tafa Kemal'in bayrağı altında çalışan, bazı sayılı zatlar, maatte- essüf şimdi, Gazinin yeni başladı- ğı temelli inkılâp yürüyüşüne de ayak uyduramamağa başlıyorlar.. O zamana kadar (Halk Fırkası) namına mebus seçilenlerden, bir kısmı, başlıyan inkılâp yürüyüşü- nün önüne gerilmek istiyorlar.. Tertipler (komplo) lar yapıyor- lar..

Nihayet Millet Meclisinde gün- lerce süren istizahlarile meramla- rını gösteriyorlar..

Ve (Terakkiperver - cümhu- riyet) fırkası adlı muhafazakâr bir fırka teşkil ederek, (İnkılâpçı Cümhuriyet Halk Fırkası) nın kar- şısına:

"Fırka efkâr ve itikadatı dini- yeye hürmetkârdır.,, Bayrağı ile dikiliyorlar..

O andan itibaren de, bu yeni fırka, çok geçmeden memlekette muhafazakâr, mürteci' bedbin, ve işsiz, meramları başka başka, yal- nız müşterek noktaları, inkılâp düşmanlığı olan, bir (Gayri mem- nunlar halitası) hâline giriyor.. Ne kadar muzır unsurlar varsa he- men hepsinin sığınağı oluyor..

Bu fırkanın , türlü türlü dilek- teki elemanları dinî tahrikâta baş- lıyorlar.. Nihayet iş o dereceye va- rıyor ki, (Şark isyanı) patlıyor ; Cümhuriyet çacukları, yeniden kan dökmeğe, can vermeğe mec- bur oluyor.!.

Büyük Millet Meclisi Takriri sü- kûn kanunu çıkarıyor, istiklâl mahkemeleri yeniden görülüyor.. Ordusundan bir kaç fırkasını se- ferber ederek uzun müddet âsiler- le çarpışıyor... Milletin hazinesin- den de milyonlar sarfediliyor..

Cümhuriyet, bir tehlikeden da- ha kurtarılıyor.. İnkılâp yürüyor:

Tekkeler, zaviyeler, türbeler, kapanıyor; tarikatlerle şeyhlik, müritlik, çelebilik, falcılık, büyü- cülük, ve türbedarlık,, namları kal dırılıyor.. Türk içtimaî heyetinin, hürafelere tapan, iptidaî bir mil- let olmadığı bütün dünyaya gös- teriliyor..

— Terakki ve menediyet düş-

(Devamı karşıki sayfada

Onuncu Yılın Bayramı

On yıl evvel aziz yurt, bir yıkılmış ocaktı
Tüten harabeleri kim canlandıracaktı?

Suyumuz bulanıktı, yüreğimiz yanıktı,
Aramızdan çekilen düşmanlar uyanıktı

Halife, sarığını dolamış boynumuza,
Yılanlar hazırlanmış girmeğe koynumuza,

Beş yüz bin mübadil var, tarla ister, ev ister
Şikâyetler geliyor: Açıktayız, yer göster!

Trakya boş bir ambar, Anadolu bir bozkır,
Devletin hazinesi beş parasız, tamtakır

Daha kanlı gömleği sırtımızda savaşın,
Yaraları kanarken İzmir ile Maraşın..

Başladık çalışmşağa, işledi kara sapan,
Gazinin işareti, hem yaptıran, hem yapan!

Isığile bizlere gösteriyordu yolu,
Milletin canevi o.. Görür göz, tutar kolu..

Dokunduğu taş olsa, canlanıp kalkıyordu,
Dost düşman şaşırmıştı, Türklere bakıyordu

Kimseden borç almadık, taktık tırnağı dişe
İsmet Paşa, tezelde verdi kendini işe!

Kuşattı demirağla yurdun her köşesini...
Kim haklı görmez onun bugünkü neşesini?..

Bir zaman ne kuş uçar, ne de kervan gecerdi,
Çamlıbel sırtlarında haydutlar kan içerdi!..

Simdi kaç saatlik ver, üç aylık yoldu Sivas,
Yarın birer mahalle Garpte İzmir, Şarkta Kars!

Bir taraftan sanayi isleri de acıldı.
Fabrikalar kurulup ithalâttan kaçıldı,

Mala karşı mal verdik, koruduk paramızı
Ayağımızı denk aldık, kapattık yaramızı...

Din, dünyadan ayrıldı, camie girdi hoca,
Kurtuldu esirlikten millet, bir köhne taca!

Cahilin okuması, yazması işi vardı,
Bunu da yeni harfler az zamanda başardı!

Sapka giydik, dilimiz çetrefildi, düzelttik
Daha neler, ne büyük, ne büyük işler ettik!

Kalma geri, koş sen de, kalabalığa yanaş,
Bugün onuncu yılın bayramı var, vatandaş!

Şenlik yapıyor millet, geçti bak başa Gazi,
En sevinçli günümüz: Bağırın, Yaşa Gazi!...

M. SALAHATTİN

Yerli malı kullanmak, millî iktısadiyatın yük- selen binasına yeni bir taş ilâve etmek demektir

manlığının damgası gibi alınan (Fes) atılarak (Şapka) giyiliyor!.

Ve bunu ilk giyen de her hayırlı inkılâbın rehberi olan Gazi Mustafa Kemal oluyor. (25 ağustos 1925) ve o andan itibaren hakikaten medenî olan Türk halkı, baştan aşağı haricî görünüşü ve duruşu ile de medenî ve olgun bir halk manzarasını göstermeğe başlıyor.

* * *

Türk inkılâbı yürüyor ve (kadın) ı da kurtarıyor :

Ötedebenberi memlekette (kadın) hakkında bir (Doğm) halinde yaşıyan kanaatleri yıkıyor: Medenî kanun ile kadını sadece bir (mal) dan ibaret olmaktan çıkarıyor, (Poligami) = (bir kaç karılı aile) sistemine nihayet veriyor.. Kadını *(miras)* ta, *(şahitlik)* te, erkekle bir kılıyor..

Böylece *hakikî ve medenî aile* [illegible]*desini kuruyor..*

Bütün mektepleri kadına açıyor.. Türk kadını, önüne açılan bu hürriyet yolunda hayata atılıyor, ve başka hiç bir memlekette görülmemiş bir çabuklukla, Türke has olan istidadını gösteriyor.. Peçeli ve çarşaflı kurunu vustaî kiyafetini atıyor.. Pencerelerinden kafeslerini çıkartıyor.. Bugün adalet sandalyesine hâkim olarak oturacak kadar muvaffakıyet gösterdiğini, göğsümüz kabararak görüyoruz. .

"Vatandaşların siyasî hakları noktasında farkı gözetmiyen Türk inkılâbı, Türk milletinin yüksek ve derin tarihinde içtimaî yaşayışını her noktadan (birlik) e dayanmış olduğunu sezdiği için, (Türk kadını) nın belediye seçmelerinde olduğu gibi, mebus seçiminde de siyasî haklarını kullanmaları icin lâzım gelen zemini "her sahada hazırlamaktadır.. „

Türk inkılâbı, ancak buna da erdikten sonradır ki "tarihî ve şerefli yaşayışımızı yeni şartlara uygun simasile yaratmış„ olacaktır..

Nitekim, inkılâpçı (Cümhuriyet Halk Fırkası) bu umdeyi de, programının esasları arasına almış bulunuyor..

Türk kadını, unutma, sana hakkını veren Cümhuriyettir...

* * *

Dil İnkılâbı:

Türk inkılâbı yürüyor, ve (Dil) imizi de kendi benliğimize kavuşturuyoruz..

Türk halkçılığını ve Türkiye halk cümhuriyetini kuran Cümhuriyet Halk Fırkası ve onun büyük şefi, *okuyup yazmayı kolaylaştırmak* işinin en başlı işlerinden sayılıyordu; hiç bir inkılâbı evelinden bütün etrafile hazırlayıp olgunlaştırmadan, yapmamayı, ve vaktinden sonraya bırakmamayı da, herkesten iyi bilen Büyük Şef, Türk halkının okuyup yazmasına engel olan ne varsa,onların yerine halkın okuma ve yazmasını kolaylaştıracak elemanlar koymak ülküsünü de bir an gözlerinden ayırmıyorlardı..

Nitekim daha (İzmir) in kurtarıldığı günün ertesi günü:

"Memlekette Maarif vekili olarak hizmet etmek isterdim.„ Sözüyle bu ülküsünü de işaret etmiş bulunuyorlar.. Daha o zamandanberi, halkı, yalnız *okutmak ve yazdırmak kolaylığına değil,* ayni zamanda *okuduğunu anlayabilmek kolaylığına da iyi bir dirsek* lâzım olduğunu düşünüyorlar..

İşte bu köklü düşüncelerinden: *(Harf inkılâbı)* ve *(Dil inkılâbı)* doguyor:

Lık önce, yüzlerce yıllardanberi, "kafalarımızı demir çenber içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetinde„ olduğumuzu işaret buyuruyorlar.. Bu suretle 9 ağustos 1928 günü Sarayburnu parkında Halk Fırkası müsameresinde verdikleri bu işaretle de bugünkü yeni Türk harfleri kabul ediliyor.

O günden itibaren profesöründen hamalına, vekilden işçiye kadar her işbölümü kümesine dahil Türk halkında, bir (okuma) ve (yazma) seferberliği başlıyor..

(Şapka ve kıyafet inkılâbı) Türk milletini haricen de nasıl medenî ve olgun bir millet görünüşü ile bezenmişse, harf inkılâbı da, gene Türk milletinin medenî milletlerin (okuma) ve (yazma) kolaylık ve görünüşlüğüne ermiş oluyor..

Hele fonetik esasını kabul ederek, kolaylık hususunda hiç bir milletin henüz varamadığı yüksekliğe çıkıyor..

Fakat, Büyük Şef bunu da kâfi görmüyor:

Türk dilini, Türkün anlayamadığı ve anlayamıyacağı, *(Arabi), (Farisi) (Kelime)* ve *(Terkip)* lerinin boğuntusundan da kurtarmak inkılâbını yapmağa karar veriyor. Bundan da (Dil inkılâbı) doğuyor.. İşte bu inkılâbın tahakkuku için, bugün bütün kuvvetile çalışan (Dil Tetkik Cemiyeti) bu inkılâbın işçileridir..

* * *

Cümhuriyet çocuğu, ne mutlu sana. Kolay okuyorsun ve kolay yazıyorsun, kolay anlıyorsun... Bunları (Cümhuriyet) e, cümhuriyeti kuranlara borçlusun.. Bunu hiç unutma.. .

* * *

İnkılâp yürüyor:

Bütün şarkın ve garbın felsefesi, insanlara "kendini bil„ diye hitap ettiği halde, Osmanlı saltanatını, asırlarca, Türk milletine, *"kendini unut„* diye hitap etmiş ve bunu bir terbiye sistemi olarak kabul etmiş.. Ve o kadar ki, "Türk!„ sözü, adeta bir "hakaret„ kelimesi yerine kullanılmağa başlamıştı..

Bu terbiye sistemidir ki, Osmanlı imparatorluğunun çürüyüp yok olmasında en derin âmil olmuştur..

"Kendini bil!„ tezini bir terbiye sistemi olarak Türk halkına sunan ve onu kendi tarihinin derinliklerine götürerek dünyanın, dünyaya medeniyet dersi vermiş en eski bir milleti olduğunu öğreten, Gazi Mustafa Kemal inkılâbı olmuştur..

(Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti) de, bu inkılâbın işçileridir. (Tarih) ve (Türk tarihinin ana hatları) eserlerile bu inkılâbın en verimli meyveleridir.

* * *

İşte, (Türk cümhuriyeti) nin

Mustafa Kemal Hazretleri Millî Mücadelenin ilk günlerinde

Gazi Mustafa Kemal Türkiyesinin on yıla sığdırdığı on asırlık inkılâp silsilesi böyle emsalsiz zorluklar içinde emsalsiz dehanın sevk ve idaresi ile başarılmıştır..

Onun içindir ki:

"Gazi, en güçlü bir tarihin, en genç bir iradesidir.„

* * *

"Cümhuriyet„ bütün medenî milletlerin gitgide ulaştıkları en olgun bir idare şeklidir..

Dünyanın, (Büyük kavga)dan önce duruşu ile bugünkü görünüşünü yanyana korda, karşılaştırırsak, son 19 yılın içinde yalnız Avrupa çevresinde, bir imparaturluğun, ve krallığın çöktüğünü, onların yerlerine, doğan cümhuriyetlerin yirmiyi geçtiğini görürüz..

Dünyada, artık en iyi hükûmet şekli nedir? Tezini ortaya süren kalmadı... Tek tük kalmış krallıkların da, herhalde ömürleri uzun sürmiyecektir..

Kaldı ki dünyada hiç bir cümhuriyet olmasaydı gene bugünkü Mustafa Kemal Türkiyesine yaraşan, en doğru, en iyi, ve en güzel idare sistemi Türkün özmalı, özmayasıdır;

Tarihten asırlarca evvel, (Sumer Türk devleti) nde olduğu gibi, tatbik ettiği hükûmet şekli (Cümhuriyet)ten başka bir şey mi idi?.

Yani "belli sınırlar içinde, müşterek ülkede, muhtariyet ve istiklâl sahibi (Site) ve (Klan)lar halinde toplanmış grupların (konfederasiyonu) şeklinde değil mi idi?

Bu (Konfederasiyon)un reisleri, bu sitelerin reisleri arasında sıra ile seçilmez mi idi?. Bu şekil, aşağı yukarı bugünkü modern cümhuriyetlerin ilk nüvvelerinden başka bir şey midir?.

Bunun içindir ki, Türk Cümhuriyeti, ezelidir; *ve (ebedi) kalacaktır.* Çünkü asırlarca sonra, eşsiz rehberliği ile emsalsiz mücadelesi ile Türk milletini onu iriştiren büyük Şef, onu, Türk gençliğine bakınız nasıl emanet ediyor:

"Bugün vardığımız netice, asırlardanberi çekilen millî musibetlerin intibahı, ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir.. Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum..

Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk cümhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir..

Mevcudiyetinin, istikbalinin yegâne temeli budur.. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir.. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden mahrum etmek istiyecek, dahilî ve haricî bethahların olacaktır.

Bir gün, istiklâl ve cümhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için bulunacağın vaziyetin imkân ve şartlarını düşünmiyeksin.. Bu imkân ve şartlar, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir!

İstiklâl ve cümhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler..

Cebren ve hiyle ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir..

Bütün bu şartlardan daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleket dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hiyanet içinde bulunabilirler.. Hattâ bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emellerile tevhit edebilirler..

Millet, fakr ve zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istiklâlinin evlâdı. İşte bu haller ve şartlar içinde dahi, vazifen, Türk istiklâl ve cümhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.„

Ali RİZA

Cümhuriyet nasıl İlân edildi?

Yazan: S. M.

On sene evvel 29 teşirinievvele tekaddüm eden günler, Türk devletinin tarihinde mühim ve mühey yiç sahifeler tutacak günlerdir. O güne kadar devletin teşkilâtı esasiyesi tamamile yerini bulmuş değıldi. Mecliste teşkil edilen heyeti mütehassısa günlerce uğraşarak devletin Teşkilâtı esasiye kanununu tesbit etti.

Bu kanunun ilk cümlesi şudur: Türkiye "cümhuriyet usulile idare olunur„ bir halk devletidir.

Zaten mecliste de kat'î ekseriyet devletin cümhuriyetle idare edilmesi lehinde idi.

Aşağı yukarı herkes teşkilâtı esasiye kanununun bir çok cihetlerden noksan olduğunu ve ihtiyacı tatmine kifayet etmediğini söylüyorlardı. Bunun üzerinde kanunda tadilât icrası zarurî görülüyordu. Bu zaruret kendisini iyiden iyiye hissettirince, Gazinin riyaseti altında Heyeti Vekile erkânı ile kanunî esasî encümeni azasından ve mütehassıslardan mürekkep bir hususî encümen teşkil edildi. Encümen bir çok içtimalar yaptı, muhtelif projeler hazırladı. Bu projelerin her biri ayrı ayrı tetkik edildi. Eski kanunun esaslı surette değiştirileceği ve yeni rejimin tayin edileceği muhakkaktı. Encümen cümhuriyetin kat'î şeklini tekarrür ettirmiş bulunuyordu.

Şimdi 29 teşrinievvele gelelim:

Bütün İstanbul gazeteleri şu havadisi verdiler:

"Bugün Büyük Millet Meclisi Türk devletinin şeklinin cümhuriyet olduğunu ilân etmiş ve Gazi Mustafa Kemal Paşayı 158 reyle müttefikan Reisicümhurluğa intihap etmiştir. Yeni Reisicümhur İsmet Paşa ile birlikte Meclisten çıkarken büyük bir kalabalık azim tezahüratta bulunmuştur. Otomobiller hareket ederken, yirmi kişilik bir müfrezeiaskeriye silâh atmak suretile Reisicümhuru selâmlamışlardır. Geceleyin Ankarada yüz bir pare top atılarak Cümhuriyet ilân ve tes'it edilmiştir.„

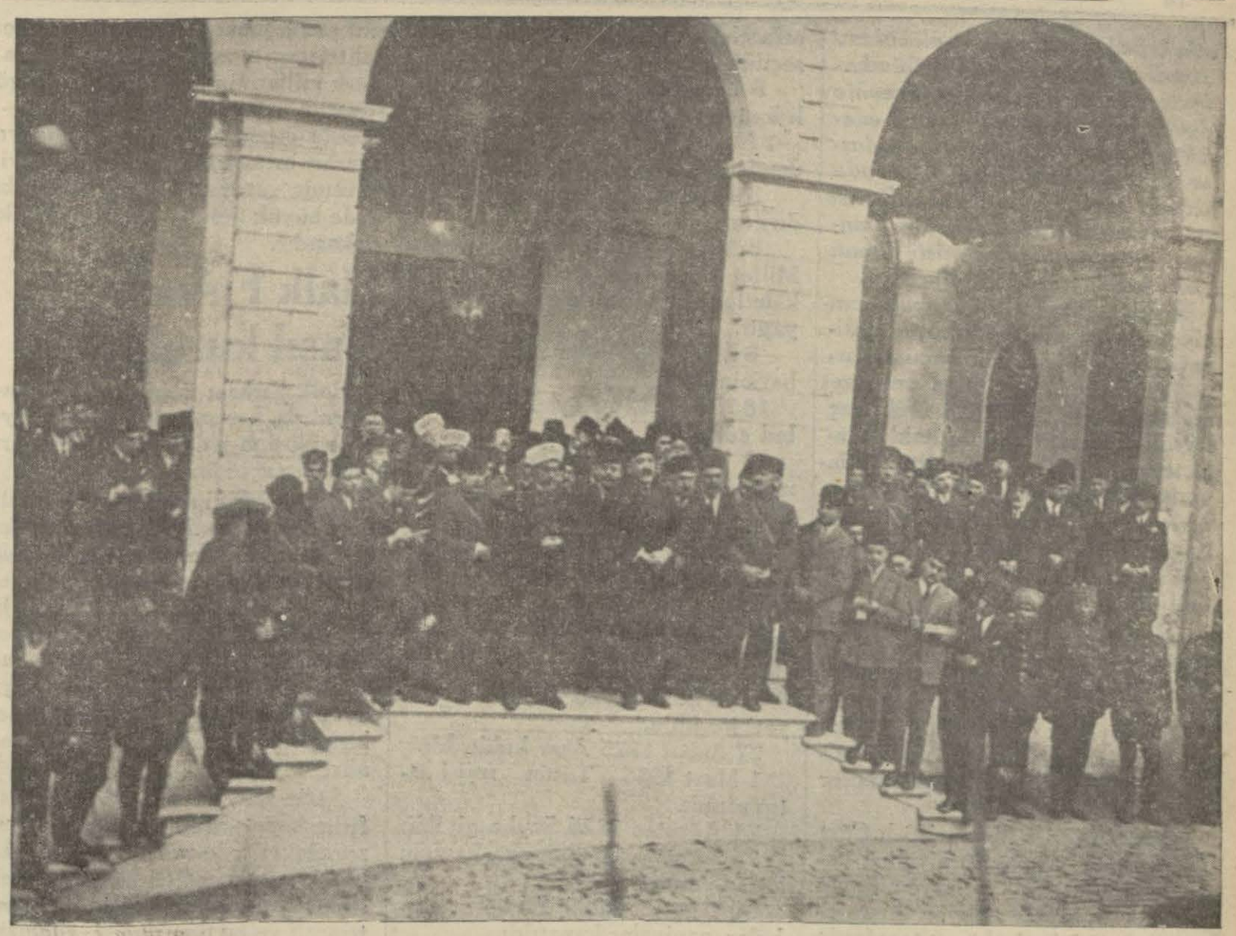

Cumhuriyetin ilk ilân edildiği gün İstanbul Vilâyeti hükûmet konağı önünde merasim yapılıyor..

Türk devletinin şeklini tespit eden tarihî celse 29 kânunuevvelde saat altıda açıldı. Çorum meb'usu İsmet Bey riyaset mevkiinde idi. İçtima salonu ve Meclisin koridorları kalabalıktan geçilemiyecek halde bulunuyordu.

Meclis toplanınca evvelâ ufak meseleler görüşüldü. Fakat yalnız bütün millet mümessilleri değil, bütün millet teşkilâtıesasiyede yapılan teklifini bekliyordu. Sıra büyük kararın verileceği büyük ana gelmişti. Evvelâ şu mazbata okundu:

"Milletimizi refah ve saadete isal ve istiklâli tamme mazhar eden mücahedei hüdapesendanede hakimiyetmilliye esası sureti katiyede kabul edilmiş ve daima buna riayet edile gelmişti. Bu usulün Türkmilleti necibesine ne azim muvaffakıyet temin ettiği aşikârdır. Hakimiyetin bilâkaydışart millete aidiyeti ve idare usulünün mukadderatı milleti bizzat ve bilfiil idare etmek esasına müstenit bulunması zaten cümhuriyet demek olduğundan saltanatı ferdiyeyi katiyen dafi olan bu kelimenin istimalli ve Türkiye devletinin şekli hükûmeti cümhuriyet olması hakkında teşkilâtıesasiye kanununun maddei mahsusasının bir fıkra ile tavzih edilmesi hukukan ve maslahatan münasip görülmüştür. Bir cümhuriyet tesis kılındıktan sonra bu cümhuriyetin mümessili olacak riyaset makamının ihdasi tabiidir. Bundan başka hükûmet teşkil edecek olan Başvekilin Reisicümhur tarafından tayini mes'uliyetin tespiti noktai nazaramdan ümuruzaruriyedendir. Binaenaleyh Elyevm mevcut olan şeklidevlet tespit edilmek üzere teşkilâtıesasiye kanununun buna ait 1,3,8,9 uncu maddeleri bervechitadil ve tavzih ve devletimizin dinî İslâm ve lisanı tükçe olduğuna dair bir maddei mahsusa tedvin edilmiştir. Mevaddı mezkûreyi kanuniyet iktisap etmek üzere heyeticeliyeye arz ve teklif ve müstacelen müzakeresini istirham ederiz.„

Kanunuesasi encümeni tarafından tadili teklif edilen maddeler şunlardır:

Madde 1 — Hakimiyet bilâkaydışart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir ve Türkiye hükûmetinin şekli hükûmeti cümhuriyedir.

Madde 2 — Türkiye devletinin dinî, diniislâmdır. Resmî lisanı türkçedir.

Madde 4—Türkiye devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis hükûmetin inkisam ettiği şuebatı idariyeyi İcra Vekilleri vasıtasile idare eder.

Madde 10 — Türkiye Reisicümhuru Türkiye Büyük Millet Meclisi heyeti umumiyesi tarafından ve kendi azası meyanından bir intihap devresi için intihap olunur. Vazifei riyaset yeni Reisicümhurun intihabına kadar devam eder. Tekrar intihap olunmak caizdir.

Madde 11 — Türkiye Reisicümhuru devletin reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe, meclise, Heyetivekileye riyaset eder.

Madde 12 — Başvekil Reisicümhur tarafından ve Meclis azası meyanından intihap edilir. Diğer vekiller Başvekil tarafından gene Meclis azası arasından intihap olunduktan sonra, heyetiumumiyesi Reisicümhur tarafından Meclisin tasvibine arzolunur. Meclis haliiçtimada değil ise, heyfiyet bittasvip, Meclisin içtimaına talik olunur.„

Mazbata okunduktan sonra kürsüye gelen Yunus Nadi Bey Mondros mütarekesinden beri geçen vekayii hülâsa etti, birinci Meclisin teşkilâtıesasiye kanununu tedvin ve teşkil ettiğini, ikinci Meclisin de bunun tadil ve takviyesi şerefine mazhar olacağını söyledi.

Yunus Nadi Beyden sonra Vasıf Bey söz aldı. Kara günlerden ve hâlâ saray etrafında toplanan bir zümrenin mevcut olduğundan, milletin artık bir sultan istemediğinden ve kanunuesasi encümeninin kararının musip olduğundan bahsetti ve dedi ki:

— Türk Milleti hiç bir şahsın hiç bir tacidarın esiri olmayacaktır. Kendi kendisinin efendisi olacaktır. Türkiyenin idaresi cümhuriyettir.

Vasıf Beyden sonra Eyüp Sabri Efendi kürsüye geldi ve cümhuriyet lehinde idareikelâm ederek, teklif edilen şeklin derhal kabulünü, bu karar şerefine yüz pare top atılmasını ve Reisicümhur intihabını teklif etti.

Aydın meb'usu Mazhar, İstanbul meb'usu Riza Beyler müzakerenin kifayetine dair takrir verdiler. Bunun üzerine bütün Meclis hep bir ağızdan bağırdı:

— *Yaşasın Cümhuriyet..*

Bu heyecanlı an içinde şair Mehmet Emin atşein bir hitabe inşat etti ve Meclis kaimen üçdefa:

— *Yaşasın cümhuriyet..*

Diye bağırdı.

Müteakiben verilen takrirler okundu. Derhal Reisicümhur intihabına ve yüz pare top atılmasına karar verilerek, hazır bulunan 158 aza müttefikan Gaziyi Reisicümhur intihap etti.

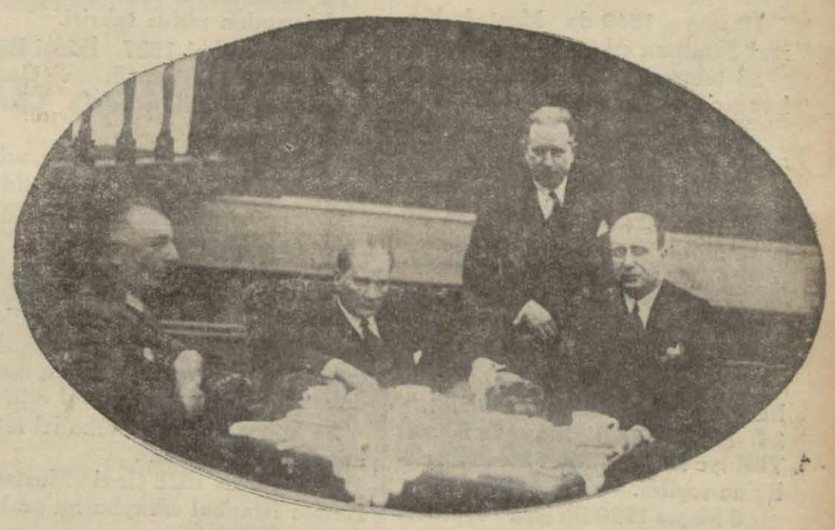

Gazi Hazretleri Halkevinin çayında

Bu intihap sürekli alkışlarla karşılandı. Bunun üzerinde Türk devletinin ilk Reisi kürsüye gelerek dedi ki:

" Muhterem arkadaşlar,

"Mühim ve cihanşumül hâdisatı fevkalâde karşısında muhterem milletimizin teyakkuz ve intibahı hakikisine bir vesikai kıymettar olan teşkilâtıesasiye kanunumuzun bazı maddelerini tavzih için encümeni mahsus tarafından heyeticelilenize teklif edilen kanun lâyihasının kabulü münasebetile yeni Türkiye devletinin zaten cihanca malûm olan, malûm olması lâzımgelen mahiyeti beynelmilel maruf ünvanile yadedildi. Bunun icabı tabiisi olmak üzere bugüne kadar doğrudan doğruya meclisiniz riyasetinde bulundurduğunuz arkadaşınıza ifa ettirdiğiniz vazifeyi Reisicümhur ünvanile gene arkadaşınıza tevcih buyurdunz.

Bu münasebetle şimdiye kadar mükerreren hakkımda izhar buyurmuş olduğunuz muhabbet, samimiyet ve itimadı bir defa daha göstermekle yüksek kadirşinaslığınızı ispat etmiş oluyorsunuz. Bundan dolayı heyeticelilenize bütün samimiyeti ruhiyemle arzı teşekkür ederim. [*Estağfurullah, Allah muvaffakıyet versin sesleri*]

"Efendiler, asırlardanberi şarkta mağdur ve mazlum olan milletimiz, Türk milleti hakikatte meftur olduğu hasailden muarra telâkki edilmiyordu. Son senelerde milletimizin gösterdiği kabiliyet ve istidat ve idrâk kendi hakkında suizanda bulunanların ne kadar gafil ve ne kadar tetkikten uzak, zavahırperest insanlar olduğunu pek güzel ispat ediyor.

Milletimiz haiz olduğu evsaf ve liyakatini hükûmetin yeni ismile cihan medeniyetine daha çok sühu-

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Reisicümhur Hz. Müşür Fevzi Paşa Hz. nin elini sıkıyorlar

letle izhara muvaffak olacaktır. "İnşallah sesleri,, Türkiye Cümhuriyeti cihanda işgal ettiği mevkie lâyık olduğunu âsarile ispat edecektir. "İnşallah sesleri,, Arkadaşlar, bu müesseseiâliyeyi vücuda getiren Türk milletinin son dört se ne zarfında ihraz ettiği zafer bundan sonra da bir kaç misli olmak üzere tecelliyatını gösterecektir.

Âcizleri mazhar olduğum bu emniyet ve itimada bihakkın kesbiliyakat etmek için pek mühim gördüğüm bir noktada ihtiyacımı arzet mek mecburiyetindeyim. O ihtiyaç heyetiâliyenizin şahsım hakkındaki teveccüh ve müzaheretinizin devamıdır. "Hiç şüphe yok, daima sesleri,, ancak bu sayede şahsıma tevdi buyurduğunuz ve buyuracağınız vezaifi hüsnüifaya muvaffak olabileceğimi ümit ederim.

Daima muhterem arkadaşlarımın ellerine çok samimî ve sıkı bir surette yapışarak onların şahıslarından kendimi biran bile müstağni görmiyerek çalışacağım. Milletin teveccühünü daima noktaiistinat telâkki eyliyerek hep beraber ileriye gideceğiz.

Bundan sonra Meclis Türk Cümhuriyetinin muvaffakiyetine kaimen dua etti ve celseye nihayet verilirken, toplar atılıyor, Ankarada ve memleketin her tarafında toplar atılmak suretile yeni ve mes'ut devir kutlulanıyordu.

On yıla bir bakış

Yeni devlet bu suretle adımı aldıktan sonra, diriltici, yaratıcı ve yükseltici esaslar üzerinde her gün yeni bir hamle ile medeniyet savaşında on seneye güç sığdırılabilecek eserler kurdu ve bir an zaafa uğramıyan, bilâkis işledikçe canlanan hamlesi mütemadiyen başlanan eserleri bitirmeğe ve yenilerini kurmağa devam ediyor.

Cümhuriyet rejiminin on sene içinde başardığı eserlerle ona tekad düm eden mücadele senelerinin belli başlı hâdiselerini yazıyoruz. Bütün bu eserlerin asıl âmil, ve müessirlerini daha sonra arayıp tahlil edeceğiz.

19 mayıs 1919 da Mustafa Kemal Samsuna çıktı.

23 temmuz 1919 da Erzurum kongresi açıldı.

4Eylül 1919 da Sivas kongresi açıldı.

7 Eylül 1919 da Anadolu ve Rumeli Müdafaai hukuk cemiyeti kuruldu.

27 Kânunuevvel 1919 da Mustafa Kemal Ankaraya geldi.

16 Mart 1920 de İstanbul itilâf devletleri tarafmdan işgal edildi.

23 Nisan 1920 Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankarada açıldı.

24 Nisan 1920 Mustafa Kemal Türkiye Büyük Millet Meclisi reisliğine seçildi.

6 Mayıs 1920 ilk icra vekilleri heyeti kuruldu.

9 Kânunusanî 1921 birinci İnönü muharebesi.

20 Kânunusanî 1921 ilk teşkilâtı esasiye kanunu kabul edildi.

16 Mart 1921 Türkiye ile Rusya arasında Moskova muahedesi akdedildi.

30 Mart 1921 ikinci İnönü muharebesi.

30 Haziran 1921 Himayeietfal cemiyeti kuruldu.

5 Ağustos 1921 Mustafa Kemal Başkumandan seçildi.

23 Eylül 1921 Sakarya meydan muharebesi başladı.

19 Eylül 1921 Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemale Gazi ünvanını ve Müşir rütbesini verdi.

13 Teşrinievvel 1921 Türkiye ile Ermenistan, Azerbaycan, ve Gürcistan arasında Kars muahedesi bağlandı.

20 Teşrinievvel 1921 cenup sulhü yapıldı.

26 Aşustos 1922 Afyon cephesinde büyük taarruz başladı.

30 Ağustos 1922 Dumlupınar başkumandan meydan muharebesi.

1 Eylül 1922 Gazi Mustafa Kemal: "Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir ileri!,, Emrini verdi.

9 Eylül 1922 ordu İzmire vardı.

11 Teşrinievvel 1922 Mudanya mütarekesi.

1 Teşrinisani 1922 saltanat kaldırıldı.

24 Temmuz 1923 Lozan muahedesi imzalandı.

9 Ağustos 1923 Halk fırkası kuruldu.

11 Ağustos 1923 ikinci Büyük Millet Meclisi toplandı.

6 Teşrinievvel 1923 İstanbul işgalden kurtarıldı.

6 Teşrinievvel 1923 Türk ordusu İstanbula girdi.

13 Teşrinievel 1923 kanunla Ankara Devlet merkezi oldu.

29 Teşrinievvel 1923 Cümhuriyet ilân edildi.

29 Teşrinievvel 1923 Gazi Mustafa Kemal birinci Cümhurreisi seçildi.

5 Kânunusani 1924 hafta tatili kanunu kabul edildi.

1 Mart 1924 Devlet tarafından demiryolu inşaatına başlandı.

3 Mart 1924 medreseler kaldırıldı.

3 Mart 1924 Türkiye Büyük Millet Meclisi Şer'iye ve Evkaf vekâletlerinin kaldırılması kanununu yaptı.

3 Mart 1924 Hanedan hudut haricine çıkarıldı.

18 Nisan 1924 Köy kanunu kabul edildi.

8 Nisan 1924 Şer'iye mahkemeleri kaldırıldı.

20 Nisan 1924 Cümhuriyetin teşkilâtıesasiye kanununu yapıldı.

26 Ağustos 1924 İş bankası kuruldu.

10 Teşrinisani 1924 Halk fırkası Cümhuriyet halk fırkası adını aldı.

16 Şubat 1925 Tayyare cemiyeti kuruldu.

27 Şubat 1925 Âşar kaldırıldı.

1 Mart 1925 Tütün rejisi satın alındı.

24 Ağustos 1925 Şapka giyildi.

25 Ağustos 1925 Şapka kanunu kabul edildi.

30 Ağustos 1925 Tekkeler, türbeler, zaviyeler kapatıldı.

26 Kânunuevvel 1925 Beynelmilel takvim ve saat kabul edildi.

17 Şubat 1926 Türk medenî kanunu kabul edildi, bu kanun ile Türk kadını ailede ve cemiyette medeni haklarına kavuştu.,,

13 Mart 1926 Türk icra kanunu kabul edildi.

19 Nisan 1926 kapotaj kanunu kabul edildi.

3 Teşrinievvel 1926 İlk heykel (Sarayburnundaki Gazi Heykeli) dikildi.

24 Mayıs 1927 Ankara - -Kayseri demir yolu işletmeye açıldı.

15 Teşrinievvel 1927 Cümhuriyet Halk fırkası ikinci büyük kongresi.

15-20 teşrinievvel 1927 Gazinin fırka kongresinde büyük tarihî nutku.

28 Teşrinievvel 1927 Türk ülkesinde yapılan nüfus tahriri.

1 Teşrinisani 1927 İkinci Büyük Millet Miclisi açıldı ve Gazi Mustafa Kemal ikinci defa Cümhurreisi seçildi.

4 Teşrinisani 1927 Ankarada müze önünde Gazi heykeli dikildi,

24 Teşrinisani 1927 Ankarada zafer abidesi.

1 Kânunusani 1928 Anadolu demiryolları satın alındı.

10 Nisan 1928 Büyük Millet Meclisi lâyiklik esasını ve teşkilâtı esasiye kanunundaki dine ait maddelerin çıkarılmasını kabul etti.

24 Mayıs 1928 Beynelmilel rakkamlar kabul edildi.

9 Ağustos 1928 Gazi Mustafa Kemal İstanbul sarayburnu parkında harf inkılâbını müjdeleyen nutkunu söyledi.

3 Teşrinisani 1928 Türk harfleri kanunu Büyük Millet Meclisinde kabul edildi.

1 Kânunusani 1929 Millet mektepleri açıldı.

5 Kânunusani 1929 Mersin - Adana şimeniferi satın alını.

1 Haziran 1929 ziraî kredi kooperatifleri kanunu kabul edildi.

8 Haziran 1929 Millî sanayiî koruyacak kanun kabul edildi.

30 Kânunsani 1930 Millî tasarruf cemiyeti kuruldu.

22 Şubat 1930 Türk parasının kıymetini koruma kanunu kabul edildi.

11 Haziran 1930 Türkiye cümhuriyet merkez bankası kuruldu.

30 Ağustos 1930 Ankara - Sivas demiryolu kuruldu.

23 Mart 1931 Türk çocuklarının ilk tahsillerini Türk mekteplerinde yapması kanunu kabul edildi.

1 Nisan Ölçülerde metro ve kilo sistemi kabul edildi.

15 Nisan 1931 Türk tarihi tetkik cemiyeti kuruldu.

23 Nisan 1931 Fevzi Paşa - Malatya hattı işlemeğe açıldı.

19 Şubat 1932 Halkevleri açıldı.

23 Nisan 1932 Kütahya - Balıkesir hattı işlemeğe açıldı.

12 Temmuz 1932 Türk dili tetkik cemiyeti kuruldu.

26 Eylül 1932 Türk dili kurultayı toplandı.

15 Kânunusani 1932 Samsun - Sivas hattı işlemeğe açıldı.

25 Mayıs 1933 Dış borçlar meselesi halledildi.

29 Mayıs 1933 kömüre giden demir yolu.

12 Haziran 1933 Bakıra giden demir yolu.

29 Haziran 1933 Sivas - Erzurum demir yolunun yapılmasına başlandı.

6 Eylül 1933 Ulukışla - Kayseri hattı bitti.

* * *

On sene içinde ancak başlıcalarını yazdığımız bu güzel eserlere baktığımız zaman, bütün bunlarda Türk milletinin hâkim iradesini görüyoruz. Bu iradeyi tamamile temessül etmiş ve bütün dünyayı hayran bırakan muazzam eserleri vücuda getirmiş müessirlerden biri de büyük Şefin kurduğu Halk fırkasıdır.

Halk Fırkası Nasıl kuruldu?

Halk Fırkası nasıl kuruldu, nasıl çalıştı, her sahada milletin faydası uğruna neler yaptı, bunları gözden geçirelim:

Malumdur ki siyasî fırkalar millî yüksek menfaatleri temin edici prensiplerde kanaatleri birleşmiş fertlerin teşkil ettikleri cemiyetlerdir. Milletler arasında siyasî kanaatleri biribirine uygun fertler tabiî halde dağınıktır. Siyasî kanaatleri biribirine uygun olan veya uyabilen insanları ancak bir şef birleştirir ve onları teşkilât altına alır.

Şefin rolü her yerde ve bilhassa fırka hayatı henüz inkişaf etmemiş memleketlerde mühimdir. Çünkü bu siyasî kanaatleri ekseriya prensipler halinde birleştirip olgunlaştıracak ve bu prensipleri fikirlere aşılayacak ve mütemadiyen besliyecek, memleket siyasetine istikamet verecek ve millet efradının siyasî terbiyesini tamamlaştıracak olan şeftir.

Cümhuriyet Halk fırkası bu şefi 1919 mayısında Anadoluya geçmiş olan Büyük Mustafa Kemalin dâhi ve kahraman şahsiyetinde buldu. Filhakika büyük Şef vatanı kurtarmak için bütün bir milleti tek maksat etrafında toplıyarak "Anadolu ve Rumeli Müdafaaihukuk cemiyeti,,ni kurduğu zaman, Cümhuriyet Halk fırkasının temellerini de atmış oluyordu. Bilâhare "Halk Fırkası,, ismini almış olan Müdafaaihukuk cemiyetinin o zaman bir tek gayesi vardı: Düşmanını yurtdan atmak, millete istiklâlini kazandırmak.

O zaman Müdafaaihukuk cemiyetinde en koyu ve müteassıp halifeciler, saltanatçı fertler, en sol fikirlere kadar değişik zihniyet ve kanaat sahipleri vardı. Bu da pek tabiî idi. Çünkü fırka prensiplerine esas olacak ana fikirlerdeki ayrılığa rağmen bile, o gün için vatandaşlar en başta gelen vatanı düşmandan temizlemek gayesi altında büyük Şefin etrafında halkalandılar. Türkiye Büyük Millet Meclisi de bu temel üzerinde kuruldu.

Büyük Millet Meclisinin çıkardığı kanunlarla kurduğu halk idaresi, henüz ismi konmamış Cümhuriyet idaresinden başka bir şey değildi. Cümhuriyet ve milliyet prensipleri de gün geçtikçe yerini alıyordu.

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal (Düşmanı vatanın harimiismetinde boğarak) vadini yerine getirdikten ve vatan kurtulduktan sonra, kuvvetli ve tecanüslü bir fırkanın teşkili vakti geldiğine karar vermişti. İşte (Halk Fırkası) bu kararın mahsulüdür.

Büyük reis o zaman, bu yeni teşekkülün tam manasile halk teşekkülü olması ve bütün faaliyetini halkın arzularının tahakkukuna sarfedebilmesi için, seyahate çıkarak halkın özü ile bizzat temasa gelmeyi düşündü. Seyahat esnasında halk ile yapılan umumî konuşmalarda, teşkili düşünülen fırkanın mümeyyiz vasıfları anlaşılıyordu. Fırka (bütün millet fertlerinin fikir ve emellerinin muhassalası) olacaktı.

Gazi 7 şubat 1923 te Balıkesirde iken sorulan suallere verdiği cevapta:

(Milletin siyasî fırkaların çatışmasından çok canı yanmış olduğunu) işaret ettikten sonra (başka memleketlerde fırkaların sınıf menfaatlerini muhafaza için kurulduğunu ve bizde gûya ayrı ayrı sınıflar varmış gibi teessüs eden fırkalar yüzünden malûm olan acıklı neticelere şahit olduğumuzu ve halbuki Halk Fırkası dediğimiz zaman bunun içinde vatandaşların bir kısmı değil, bütün milletin dahil olacağını) söyliyerek ve kafasiyle eli işliyen bütün millet efradının meşgalelerini ayrı ayrı tetkik ederek neticede (muhtelif meslekler erbabının menfaatlerinin yekdiğeriyle imtizaç halinde olduğunu, bunları sınıflara ayırmak imkânı bulunmadığını ve hepsinin halktan ibaret olduğunu) tebarüz ettirmişlerdir. İşte bu izahattan sonra fırkamızın halkçılık şiarı da aydınlanmış oldu.

Millî Şef bir çok temaslara fırsat veren bu seyahatten avdetlerinde Halk Fırkası nizamnamesiyle meşgul olmuşlardır. Yeni fırka nizamnamesi, o zaman henüz intihap edilmiş olan ikinci Büyük Millet Meclisinin fırka kongresi yerine geçen fırka mebusları toplanmalarında münakaşa edilerek bu toplantıların sonuncusunun tarihi olan 9 eylûl 1923 te kabul edilerek kat'î şeklini bulmuştur. Bu nizamnamenin bariz vasfı bugün fırkamızın sarih ve kat'î şekilde ifade edilmiş bulunan program esaslarından başlıcalarını da ha o zaman açık ve olgun ifadelerle ilân etmiş olmasıdır.

Halk Fırkasının prensipleri nasıl doğdu?

Şurası hatırlatılmak lâzımdır ki o tarihte hilâfet müessesesi henüz İstanbul'da, şeriatçılık zihniyeti ve bu zihniyetin davacısı olan zümre medrese ve şer'î mahkemelerile yaşamakta idi. Nizamnameyi kabul eden Meclis grubunda bile yukarıda yazılı müesseselerin zararlarını görmiyen veya görmek istemiyen mütaassıp zümre oldukça büyük bir yekûn teşkil ediyordu. Filhakika bu ilk nizamneminin birinci maddesi fırkanın:

a — Millî hâkimiyetin halk tafarından ve halk için icrasına rehberlik etmeğe;

b — Türkiye'yi asrî bir devlet halinde yükseltmeğe;

c — Türkiye'de bütün kuvvetlerin üstünde kanunun velâyetini hâkim kılmağa.

Çalışacağını söylerdi.

Bu ana fikirler tahlil edilirse cümhuriyet, milliyet esaslariyle beraber medenî kanun, cemiyette kadının vaziyeti, şapka, yeni Türk harfleri, Türkün öz diline kavuşması, medreselerin, şer'î mahkemelerin ve tekkelerin kaldırılması, milleti idare edecek kanunlarımızı ve müesseselerimizi köhne ve çürümüş zihniyetlerin ve müesseselerin tahakkümünden kurtararak ilim, fen ve tecrübeye istinat ettirmek yeni din işlerini dünya işlerinden ayırmak bugünkü beynelmilel tabiri ile lâiklik esası gibi biraz sonra tahakkukunu görmekle bahtiyar olduğumuz inkılâp fikirlerini de ifade eder.

Ayni nizamnamenin ikinci maddesinde halkçılık mefhumu çizilerek (Halk Fırkası nazarında halk mefhumunun her hangi bir sınıfa münhasır olmadığı, hiç bir imtiyaz iddiasında bulunmıyan ve umumiyetle kanun nazarında mutlak müsavatı kabul eden bütün fertlerin halktan bulunduğu, halkçıların hiç bir aile, hiç bir sınıf, hiç bir cemaat ve hiç bir fert imtiyazı kabul etmiyen ve kanunları vaz etmekteki mutlak hürriyet ve istiklâli tanıyan fertler olduğu) tasrih edilmiştir.

Esaslı dış gaile bitince..

Bütün bu işlerle yeni diriltici, yaşatıcı ve yükseltici esaslar üstünde Halk Fırkası kurulurken bir taraftan da Lozan sulhu (24 temmuz 1923) ile şerefli haklarına sahip kapitülâsyonsuz ve tam müstakıl yeni Türkiye doğmuştu.

Esaslı dış gaile biter bitmez gözler, memleket içinde yapılacak işlere çevrildi. Fırkanın ilk ve yeni nizamnamesinde biraz kapalı ibarelerle yazılmış olan şeylerin biribiri ardından tahakkuk ettirilmeleri devri gelmişti. İlk iş devlete yeni rejim adının verilmesi oldu. Filen millî hareketin kurduğu devlet istiklâl muharebeleri senelerinde (Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmeti) adını taşımakta devam ediyordu. Yeni rejim hakikatte millet hâkimiyetine müstenit ve tam manasile bir Cümhuriyet idi. Yeni devlete kendi hakikî isminin verilmesi geçtikçe bir takım kara ruhlular umumî efkârı katıştıracak zararlı propagandalar için açık yol buluyorlardı. Ecnebî devletlerden bazılarının *rejimimizin mahiyeti hakkında* tereddüt ifade eden vaziyetleri de sıkıntı veriyordu. Bu esnada çıkan bir hükûmet buhranı rejimin hakikî adının bulunmasına vesile oldu.

Mevzu üzerinde hararetli müzakereler yapan fırkanın meclis grupu vaziyetin halline çare bulunması için Büyük Reisin müdahalesini karar altına aldı. O zamana kadar her işte en doğru ve milletin hakikî ihtiyacına ve karakterine en uygun kararları almış olan Gazi Mustafa Kemal fırka arkadaşlarını tenvir etti; gene en doğru yolu gösterdi. Fırka, şefinin teklifine uyarak cümhuriyet ilânı kararını aldı.

İsraf, saltanat devrinin ahlâkı idi. Hesaplı yaşamak Cümhuriyetin.

Bundan tam on yıl evel 29 Teşrinievel 1923. Saat 20,5 da Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği bir kanunl aTürkiyede cümhuriyet ilân olundu. Ve büyük Reis Gazi Mustafa Kemal ittifakla yeni Türkiye Cümhuriyetinin birinci Cümhur Reisi seçildi.

Yeni devlet bu suretle adını aldıktan sonra halife ünvanı ile İstanbulda bırakılan şahsın adı değişmiş bir saltanat timsali mahiyetinde olan hareketleri gittikçe daha ziyade göze çarpmağa başladı. Türkıyede hilâfetin asılardanberi manası kalmamıştı. Adına izafe edilen nüfuzun da hiç bir tesiri kalmadığı harbı umumideki tecrübe ile bir kerre daha sabit olmuştu. Cümhuriyet için bir tehlike olan bu müessesenin da artık yıkılması elzem idi. Büyük Gazinin 1 Mart 1924 nutkunda zikredilen bu lüzum 2 Mart 1924 fırka grupu toplanmasında Şeriye ve Evkaf Vekâletinin de lâğvı, tedrisatın tevhidi teklifleriyle birlikte ittifakla kabul olundu. Ve 3 Mart 1924 te Büyük Millet Meclisinde kanunlaştırıldı. Bu kararın tabiî neticesi olarak halife ile beraber eski saltanatın bütün hanedanı Cümhuriyetin topraklarından çıkarıldı. Türkiye cümhuriyeti teşkilâtı esasiye kanunu da 2 0Nisan 1924 de bu yeni şekillere göre tadil edildi.

23 Teşrinisani 1924 teki bir grup toplantısında fırkanın adına yeni devletin adı olan Cümhuriyet kelimesi eklenerek Halk fırkası esastaki prensiplerini muhafaza ederek (Cümhuriyet Halk Fırkası) oldu .

Fırka prensipleri tarihinin buraya kadar kaydedilen hülâsasında dikkati çeken nokta sulhtan sonra birbiri ardından tatbik yolu na konan inkılâp işlerinin seçilmiş fırka kongrelerinde karar alma yolu ile yapılmamış olmasıdır. Bunun sebebi fırkanın, Anadolu ve Rumeli Müdafaayi hukuk Cemiyeti adı altında askerî zafere kadar yalnız vatan ıkurtarmak gayesini kovalarken ondan sonra "Halk fırkası, adını alarak siyasî prensiplerin teferrüatı üzerinde yavaş yavaş yeniliklere doğru açılma yolunu tercih etmesi ve büyük mes'uliyeti daima göz önünde tutarak memleketin anlayış kabiliyetine uyan dikkatli, ince bir inkılâp politikas ıtakip etmiş olmasıdır. Sulhtan inkılâba geçen devir esnasında proğrama kaideler yazarak sonra tatbika geçmek tarzı değil, önce büyük Şef'in ruhunda doğmuş olan inkılâp güneşinin ziyasile birbiri ardından gelen şimşekler halinde Türkiye ufuklarını tatbik ve icra ile aydınlatarak prensiplerin onda nsonra metinleştirilmesi elzemdi. Bu devirde kongre vazifesini Türkiye Büyük Milet Meclisindeki fırka mebuslarının teşkil ettiği grup yapıyordu. Göze çarpacak bütün hâdiselerin birbiri üzerine yığılmasından doğan kesafet umumî anlayışta az çok bir sükûnet yaptığı günlerde sulhtan sonraki ilk fırka kongresi vazifeye çağırıldı.

Büyük kongre

15 Teşrinievel, 1927 de Ankarada toplanan kongre "Cümhuriyet Halk Fırkası" adına göre birinci olmakla beraber fırkanın kökünden bağlı olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaayi Hukuk Cemiyetinin temadisi olmasına göre hakikatte ikinci kongre idi. Büyük Şefin bu kongreyi açma nutkundaki şu parça bu noktayi etraflı bir surette aydınlatır:

(C. H. Fırkasının büyük kongresini açıyorum. Fırkamız geçen ıstırap seneleri içinde milletimizin hayatı ve şerefi için gösterdiği yüksek azim ve iradenin mümessili olarak bundan dokuz sene evel meydana çıkmıştı. Bütün Anadolu ve Rumeliye şamil olmak üzere ilk umumî kongremiz Sıvasta aktedilmişti. Sıvas Umumî kongresinde müzakere mevzuu ayni esaslar tavzihan ve bütün memlekete teşmilen kabul olunmuştur. Gerçi o zaman kullandığımız ünvan ile bugünkü ünvan arasında fark vardır. Fakat teşkilât esas itibariyle mahfuz kalmıştır. Ve bu gün siyasî fırka halinde tecelli eden mevcudiyete mebde teşkil etmiştir. Bilhassa memleket ve millette umumî gaye — ki umumî selâmet ve refahı teminden ibarettir — aslı, mahiyeti değişmeksizin takip olunmuştur. Binaenaleyh diyebiliriz ki bu gün küşadı ile müftehir olduğum büyük kongremiz Sıvas kongresinden sonra teşkilâtımızın ikinci büyük kongresi oluyor.)

Nutuk

İkinci fırka kongresinin en esalı noktasını millî Reisin millî kurtuluş ve millî inkılâbın her cephe den tahlil ve hikâyesini yapan büyük nutukları teşkil eder. Bu nutuk hâdiselerin doğuşunu ve hevak'anın doğduğu şeraiti açık bir söz akışı ile anlatır. Kongre, sabah ve akşam devam eden toplanmalarla altı gün süren bu nutku derivect ve takdir hislerile ve candan tasvip tezahürleri içinde dinledi. Nutkun tasvibi ile fırkanın Büyük Reisine teşekkür edilmesi teklifi tifakla kabul olundu. Bu kararın hemmiyeti 9 sene evel toplanmış olan Sıvas kongresinden bugüne kadar devlet ve fırka hayatında yapılmış olan işlerin yeni fırka kongresi tarafından kabul ve tasdiredilmiş olmasıdır. Türk inkılâb tarihinin en değerli bir eseri olan bu uzun nutkun büyük bir emek mahsulü olarak bizzat Şefin el yazısı ile yazılmış olması ona ayrıca kıymet vermektedir.

Bu kongrede ilk nizamnamenin umumî esaslarındaki ruh ve manaya baki kalmak üzere cümhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık ve laiklik mefhumları genişletilerek fırka prensipleri daha ziyade aydınlatılmış, fırkanın kurucusu olan Gazi Mustafa Kemalin umumî reisliği tespit edilmiştir.

Bütün bu umumî esasların bir daha değişmiyeceği de teyit olunmuştur. Yeni nizamnameye fırkadan mühim vaziyfe alanların ve fırka meb'uslarının hussuî hayat ve iktısadî teşebbüslerdeki serbestliklerini tahdit edecek kayıtlar konmuştur.

Kongre, fırka hükûmetlerinin çalışmasına yol gösterecek esasları sıralıyan Fırka Umumî Reisliğinin beyannamesini de kabul etti. Bu beyannamede fırkanın cümhuriyetçi, lâik, halkçı, milliyetçi vasıfları açık olarak zikrediliyor, İktısat işlerinde yalnız millet menfaatlerine uygunluk kaydı ilâve olunuyordu .

İkinci büyük kongrenin kabul ettiği yeni esaslar devlet işlerinin ve millî inkılâbın açılıp ilerlemesi için memleketin umumî hayatına yeni bir cephe veriyordu.

Yeni esaslar teşkilâtı esasiye kanunundan devlet hayatındaki din kokusunu çıkarmak yeni harfleri kabul etme kgibi neticeleri doğurdu.

Üçüncü kongre

Fırkanın üçüncü büyük Kongresi 10 Mayıs 1931 tarihinde Ankarada toplandı. Bu kongre toplanmadan evvelki günler birçok siyasî hâdiselerle doludur.

Fırkanın üçüncü kongresi, fırka, devlet ve inkılâp hayatımız için temel olan bütün ana fikirleri ilk defa yapılan fırka proğramında bir araya toplamıştır. Yeni proğramda ikinci kongrenin kabul ettiği cümhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, lâiklik ile beraber, devletçilik ana vasıfları arasında yer alıyor. Bu iki vasıftan inkılâpçılık fırkanın doğduğu günden beri göze çarpan belli başlı bir şiarıdır. Fırka, devletçiliği dünyanın şimdiki gidişi içinde millî iktısadıyatımızı koruyup yükseltecek bir prensip olarak tatbiykatta filen tanımış bulunuyordu. Yeni proğram metninde devletçiliğe de yer verilmiş olması filî vaziyetin ifade edilmesinden ve devletçilik hakkındaki fikirlerin Türkiyede telâkkisi hududunu göstermekten başka bir şey değildir. C .H. Fırkasının yeni proğram bu satırların yazıldığı zamanda fırkanın ve firka hükûmetinin elinde ve tatbik sahasındadır.

Programdan başka olarak kongrenin kabul ettiği yeni nizamnamede bütün teşkilâta ait usuller,tecrübelerden alınan derslerle amelî şekillere sokulmuştur. Bunun yanında fırkanın çalışma tarzları gösterilmiş ve vilâyetler teşkilâtındaki fırka kongrelerinin halk dileklerini toplamasına ehemmiyet verilmiştir. Bu dilekler fırka merkezinde toplanmakta, hükûmetin işlemesinde ve kanunların yapılmasında dileklerden istifade olunmaktadır. Yeni nizamname fırka arkadaşlığı arasında sevgiyi esas olarak kaydetmiştir. Yeni nizamnamenin dikkate değer bir noktası fırkaya halk terbiyesi için Halkevleri açmak vazifesini vermesidir.

Cümhuriyet hükûmeti bugün yeni fırka programının çizdiği esaslar üzerinde inkılâbın başındaki hızı ile çalışmağa devam etmektedir.

Fırkanın umumî Reisi üçüncü kongreyi açarken söylediği nutukta fırkanın basardığı büyük işleri anlatarak ve bundan sonra daha

(Devamı karşıki sayfada

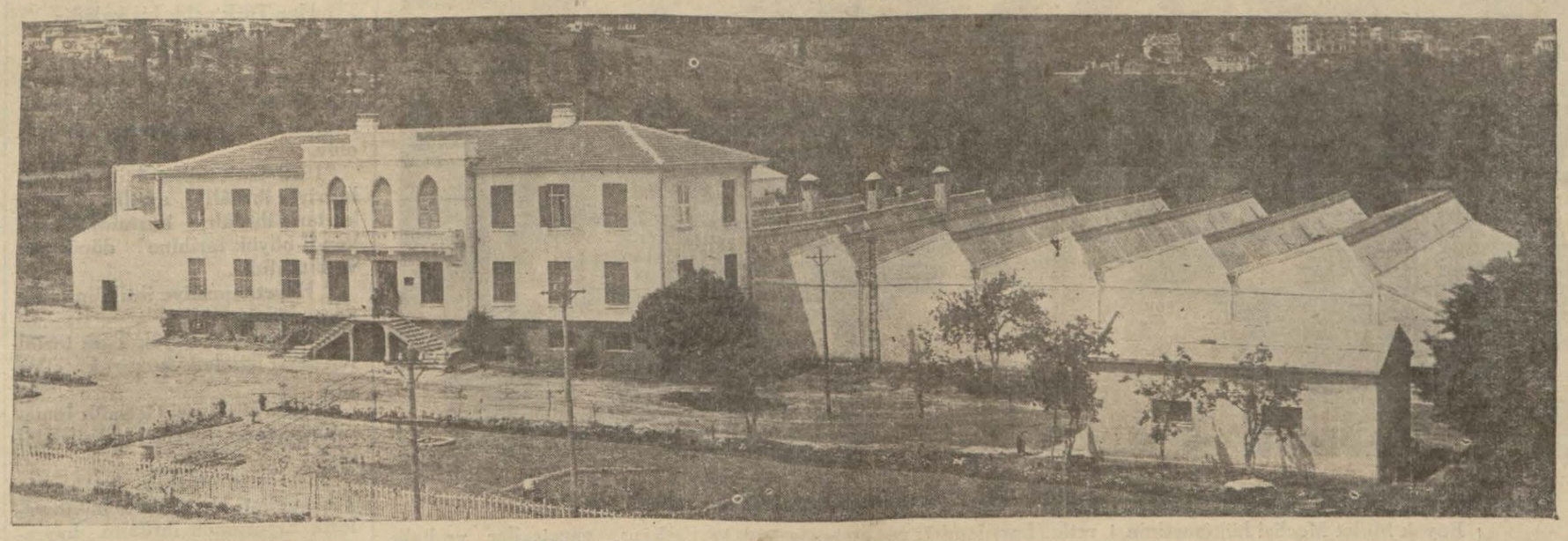

Bursa'da İPEKİŞ fabrikalarından bir kısmının umumî manzarası

İPEKİŞ:

Cümhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetile muhterem müşterilerini saygı ve sevgi ile selâmlar

geniş hizmetler görmeye çalışacağını kaydederek bunun bir şartla mümkün olacağını söylemiş ve ilâve etmiştir :

(O şart aziz milletimizin muhabbet ve itimadının fırkamız üzerinden eksik olmamasına dikkat ve feragatle çalışmaktır. Fırkamız bunda kusur etmedikçe selim hisli, şuurlu, vefalı milletimizin muhabbet ve itimadından daima emin olabilir.)

Fırka Umumî Reisi nutkunu bitirirken ayağa kalkarak sözlerini şu cümle ile bağlamışlardır :

" Büyük milletimizin fırkamıza göstermekte olduğu alâka ve itimada karşı en derin tazim ve hürmetle eğilir ve ona minnet ve şükranımızı sunarım."

Büyük kongrede Gazi'nin nutuklarından

. . . . . .

Bu izahatta nsonra manzarai umumiyeyi, daha dar bir çerçeve dahiline alarak, seri ve sehil bir surette hep, beraber, seri ve sehil bir surette, hep beraber müşahede edelim :

Muhasım devletler, Osmanlı devlet ve memleketine maddeten ve manen tecavüz halinde imha ve taksime karar vermişler. Padişah ve Halife olan zat, hayat ve rahatını kurtarabilecek çareden başka bir şey düşünmüyor. Hükûmeti de ayni halde. Farkında olmadığı halde başsız kalmış olan millet, zulmet ve müphemiyet içinde tecelliyata muntazır. Felaketin dehşet ve sikletini idrake baştıyanlar, bulundukları muhit ve hissedebildikleri tesirata göre çarei halâs telâkki eyledikleri tedbirlere mütevessil. Ordu, ismi var cismi yok bir halde. Kumandanlar ve zabitler, Harbi Umuminin bunca mihnet ve meşakkatleriyle yorgun, vatanın parçalanmakta olduğunu görmekle dilhun, gözleri önünde derinleşen karanlık felâket uçurumu kenarında dimağları çare, çarei halâs aramakla meşgul...

Burada, pek mühim olan bir noktayi da kayt ve izah etmeliyim. Milet ve ordu, Padişah ve Halifenin hiyanetinden haberdar olmadığı gibi o makama ve o makamda bulunana karşı asırların kökleştirdiği dinî ve ananevî rabıtalarla muti ve sadık. Millet ve ordu çarei halâs düsünürke nbu mevrus itiyadın sevkiyle kendinden evel Makamı Muallayi Hilâfet ve Saltanatın halâs ve masuniyetini düşünüyor. Halife ve padişahsız halâsın manasını anlamak istidadında değil.... Bu akideye muhalif rey ve içtihat izhar edeceklerin vay haline! derhal dinsiz, vatansız, hain, merdut olur...

Diğer mühim noktayi da ifade etmek lâzımdır. Çarei halâs ararken, İngiltere, Fransa , İtalya gibi düveli muazzamayı gücendirmemek esas gibi telakki olunmakta idi. Bu devletlerden yalnız biriyle dahi başa çıkılamıyacağı vehmi, hemen bütün dimağlarda yer etmişti. Osmanlı devletinin yanında, koskoca Almanya, Avusturya - Macaristan varken hepsini birden mağlup eden, yerlere seren İtilâf kuvvetleri karşısında, tekrar onlarla husumete müncer olabilecek vaziyetler almaktan daha büyük mantıksızlık ve akılsızlık olamazdı.

Bu zihniyette olan yalnız avam değildi; bilhassa havas, denilen insanlar böyle düşünüyordu .

O halde çarei halâs ararken iki şey mevzubahis olmıyacaktı.. Bir defa İtilâf devletlerine karşı vaz'ı husumet alınmıyacaktı ve Padisah ve Halifeye canla başla merbut ve sadık kalmak şartı esasi olacaktı.

Şimdi, Efendiler! müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım, bu vaziyet ve şerait karşısında halâs için, nasıl bir karar varidi hatır olabilirdi ?

İzah ettiğim malûmat ve müşahedata göre üç nevi karar ortaya atılmıştı :

1) incisi ;İngiltere himayesini talep etmek.

2) incisi, Amerika mandasını talep etmek.

Bu iki nevi karar sahipleri, Osmanlı devletinin bir kül halinde muhafazasını düşünenlerdir. Osmanlı memalikinin muhtelif devletler beyninde taksiminden ise, kül halinde bir devletin tahtı himayesinde bulundurmağı tercih edenlerdir.

3) üncü karar, mahallî halâs çarelerine matuftur. Meselâ, bazı mıntakalar ,kendilerinin Osmanlı devletinden fekkedileceği nazariyesine karşı ondan ayrılmamak tedbirlerine tevessül ediyor. Bazı mıntakalarda, Osmanlı devletinin imha ve Osmanlı memleketlerinin taksim olunacağını emri vaki kabul ederek kendi başlarını kurtarmağa çalışıyorlar.

Bu üç nevi kararın esbabı mucibesi vermiş olduğum izahat meyanında mevcuttur.

Efendiler; ben, bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların istinat ettiği bütün deliller ve mantıklar çürüktü, esassızdı. Hakikat halde, içinde bulunduğumuz tarihte, Osmanlı devletinin temelleri çökmüs, ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir vatana yurdu kalmıştı. Son mesele, bunun da taksimini temine uğrasılmaktan ibaretti. Osmanlı devleti, onun istiklâli, padişah, halife, hükûmet, bunlar hepsi medlûlü kalmamış bir takım bimana elfazdan ibaretti.

Nenin ve kimin masuniyeti için kimden ve ne muavenet talep olunmak isteniyordu ?

O halde ciddî ve hakikî karar ne olabilirdi ?

Efendiler; bu vaziyet karşısında bir, tek karar vardı. O da hakimiyeti milliyeye müstenit, bilâkaydü şart müstakil yeni bir Türk devleti tesis etmek !

İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan evel düşündüğümüz ve Samsunda Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladımız krar, bu karar olmuştur.

Halkevleri

. . . . . .

Cümhuriyet Halk Fırkasının yaptığı büyük inkılâbın benliğine sindirilmesi lâzımdı. İnkılâp en derin manasiyle bütün valığımızı yeni bir hayata ve veni bir istikamete götürüyordu. Bu yeni görüşü halka telkin ederek yeni zamanın anlayışına göre milleti tek tek fertler halinden çıkararak onları görüş, anlayış ve yapışta bir birlik haline sokmak ve onun iç varlığını inkişaf ettirmek ve benliğinin derinliklerinde kaynıyan emsalsiz kıymetleri meydana çıkarmak vazifesidi.

Fırkanın görüşüne göre milletimizin hususî vasıflarına uyacak yollardan yürüyerek her derecedeki resmî tahsil dışında onu bir halk terbiyesi ile yükseltmek elzemdi. Bunun için cemiyet hayatının ve kültür hayatının yeni anlayışlar ile ve cemiyetimizin kendi unsurlarından kurulacak yeni ve millî bir teşekülün çalışmasiyle beslenmesi düşünüldü. Bu fikir fırkanın üçüncü büyük kongresinde yapılan nizamnameye " Halk evlerinin" sokulması neticesini verdi. Uzun tetkiklerden sonra Halkevleri için etraflı bir talimatname yapıldı. Buna göre Halkevleri 9 şube ile kurulur.

1 — Dil, edebiyat, tarih
2 — Güzel sanatlar
3 — Temsil
4 — Spor
5 — İçtimaî yardım
6 — Halk dersaneleri ve kurslar
7 — Kütüphane ve neşriyat
8 — Köycüler
9 — Müze ve sergi

Bu 9 şubenin cemiyetin iç varlığını açıp yükseltecek vazifeleri vardır.

Her şubenin üç beş âzalık seçilmiş komiteleri bulunur. Komitelerin mümessilleri Halkevi İdare Hyetini teşkil ederler. Halkevlerine girmek ve orada millî kütlenin terbiyesine çalışmak için fırkaya girmek şartı yoktur. Bununla beraber evler: mahallindeki fırka idare heyeti âzasından birinin reisliği altında çalışır. Halkevlerinde — ne mahiyette olursa olsun — gerilik ve beynelmilelci fikirler yer bulamaz. Halkevleri inkılâba sadık ve milliyetçi bir havanın bütün vatandaşları saran samimî bir kardeşlik duygusu içinde çalışırlar.

Halkevleri dikkatli ve uzun hazırlıklardan sonra ilk defa 18 Şubat 1932 de 14 vilâyet merkezinde açılmıştır. İkinci tertip olarak 24 Haziran 1932 de 20 merkezde açılmıştır. 1933 de muhtelif vilâyet ve kazalarda 21 Halkevi daha açıldı. Her sene memleketin muhtelif bucaklarında Halkevleri açılacak ve Halkevinin yüksek prensipleri bütün memlekete yayılacaktır. Halkevlerinin açılması henüz kısa bir zaman işi olduğu halde şimdiye kadar kayıtlı olanlardan başka yüzbinlerce vatandaş evlere devam etmiştir. Halkevleri şubelerinin isimlerinden anlaşılacak vazife kolları her gün daha geniş neticeler alacak bir çalışma yolundadır. Lüzumlu unsurlar tamamlandıkça memleketin her köşesinde Halkevleri açılacaktır.

Dil, edebiyat, tarih şubesi :

Türk Tarih Cemiyetinin tanzımı ettiği program esasları içinde çalışmaktadır.

Söz derlemeleri, anketlere karşılık bulmak, ata sözleri, mâniler, millî masallar, folklor tetkikleri eski eserlerin yerlerinin tesbiti, harap olmaktan muhafazaları, Türk büyüklerinin hatıralarını ve yıl dönümlerini kutlulamak gibi tarih, dil ve hars mesaisinde birçok kıymetli eserlerin temel taşı konmaktadır.

Haykevlerimizin bu şubesinde yüzden fazla konferans verilmiştir. Dört vilâyetimizde bu mevzuları yayan mecmualar çıkarılmaktadır.

Güzel sanatlar şubesi :

Resim, modern musiki, şehir bandolarının teşkili, millî türkülerimizin notalarının zaptedilmesi, tezyinî kadın işleri, miymarî kursları, radyo ve gramofonla memlekette modern musiki zevkinin yayılması, modern musiki dersleri verilmesi gibi işler de bu şubeler tarafından alâkalı adımlar atılmıştır. Altı ay zarfında muhtelif Halkevlerinde 50 konser verilmiş, 4 resim sergisi açılmıştır.

Temsil şubesi :

Muhtelif Halkevlerinde bu şubeler arasından İkizler, Akın, Mete, Özyurt, Köy Muallimi, Çoban, Beyaz Kahraman, Mavi Yıldırım gibi inkılâbın yüksek mefhumlarını canlandıran piyesler temsil edilmiş, bir çok yerlerde millî başka temsiller verilmiştir. Açık havada parasız filmler gösterilmiştir. Kadının da temsil sınıfında vazife almalarının teminine çalışılmaktadır.

Spor şubesi :

Bulundukları yerlerdeki gençlerin spor faaliyetleriyle sıkı bir alâka gösteren, yeni kulüpler açılmasına modern sahalar yapılmasına, muhtelif spor şubelerinin memleketimizde inkişafına çalışan bu şubemizin mesaisi ümit verici mahiyettedir.

İçtimaî yardım şubesi :

Muayene evleri açmak, sıhhî konferanslar vermek, sıhhî müzeler kurmak, acı ve sıkıntı çeken muhtarçlara para ve ekmek gibi yardımlar yapan şefkat müesseseleri vücude getirmek gibi insanî işlerle meşgul olmuştur. Bu şubelerin çalışma sahası gittikçe genişlemektedir.

Halk dersaneleri ve kurslar şubesi :

Fransızca, İngilizce, Almanca gibi diller için kurslar açılmakla beraber, okuma yazma bilmiyen yurttaşlar için de Halk Okuma Odaları istenoğrafı, hesap, muhasebe usulleri, dikiş, nakış, biçki, sağlık, ziraat makine kursları açılmıştır.

Kütüpane ve neşriyat şubesi :

55 Halkevinden 28 Halkevi kütüpanelerini halkın istifadesine açmışlardır.

Bunlardan 13 ünün kitap mevcudu 47.059 dur. Bazı vilâyetlerimiz fikirlerini ve çalışmalarını mecmualar çıkararak yaymaktadırlar.

Köycüler şubesi :

Köycüler şubesi muvaffakiyetli neticeler almaktadır. Köylülerin sağlık, ziraat, ticaret ve bütün bilgilerini arttırmak, köylerin sıhhî ve hayatî şartlara uygun hale gelmelerine çalışmak, mahsulâtın, hayvanatın hastalıklardan nasıl korunacaklarını öğretmek, yeni rejim ve yüksek inkılâbımız prensiplerini anlatmak, köylerimizde bayrak çekme merasimi, köylü gecesi, toprak bayramı köylü bayramı gibi hep bir arada toplanmak ve konuşmak gibi sahalarda ümit verici

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Reisicümhur Hazretleri tarihî nutku irat ettiği büyük kongrede murahhasları selâmlıyor

neticeler alınmıştır.

Müze ve sergi şubesi :

Halkevleri müze ve sergiler le millî kültürün ilerlemesine ve es ki kıymetli eserlerimizin saklatılmasına, şehir müze ve sergilerinde bir çok ince sanat eserlerimizin baika gösterilerek sanat zevkinin arttırılmasına çalışılmaktadır.

İstanbulda Bir hatıra

Yazan: Tevfik Necati

1923 senesi eylûl ayı içindeki hâdiselere bakarsak; günün ve

Gazi Hazretleri harf inkılâbında Hakimiyeti Milliyet matbaasında tabı makinesini tetkik ediyor

memleketin en mühim meselesi olarak mütecanis bir kabine teşkili ve bunun için de teşkilâtı esasiye kanununda yapılacak tadilât olduğunu görürüz. Bu sebeple Ankarada bir mütehassıslar encümeni teşkil edilmiştir. O vakit Fethi Bey Başvekil ve Dahiliye vekilidir. İsmet Paşa Hariciye Vekilidir.

Eylûlün son on beşine doğru gazetelerde teşkilât esasiye tadilâtı ve hükûmete verilecek şekil meselesi uzun boylu münakaşa edilmektedir.

Teşrinievvelin başlarında Ankaradan gelen haberler Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetinin (Türkiye Cümhuriyeti) olacağı ve teşkilâtı esasiyede bu yolda tadilât yapılmakta olduğu anlaşılır gibidir. Gibidir diyorum, çünkü İstanbul gazetelerine gelen haberler ek seriya biribirinin zıddı çıktığından burada kat'î bir hüküm verilemiyordu.

Bununla beraber Teşrinievvelin ortalarına doğru şekli hükûmetin cümhuriyet idaresi olacağı hakkında daha kat'î haberler gelmeğe başlamıştı.

O günlerde Fethi Bey Dahiliye vekâletinden çekilmişti.

Gazetelerde meraklı münakaşalar oluyordu.

27 Teşrinievvel 1923 cumartesi gecesi: İstanbul gazetelerinin Ankara muhabirleri şu telgrafları verdiler: "Halk fırkası Gazi Hazretlerinin riyasetinde mühim bir içtima yapmıştır. Bu içtimada Fethi Bey Heyeti vekilenin fırkada mütemadî hücumlara maruz kaldığını ve bu hücumları mazharı itimat olamadığına delil addettiğini beyan ederek bu vaziyet karşısında Heyeti vekilenin, tam bir itimada mazhar kuvvetli bir hükûmet teşekkülü lüzumunu takdir ettiğini söylemiş ve kabine müttefikan istifaya karar vermiştir ve istifa etmiştir."

Ankara muhabirleri yeni kabineyi kimlerin teşkil etmesi muhtemel olduğu hakkında bazı isimler de saymıştı: İsmet, Fevzi, Ali Fuat Paşalar. Bu haberleri okuyucular 28 Teşrinievvel Pazar günkü gazetelerde okudular.

28 Teşrinievvel akşamı Ankaradan İstanbula gelen ve 29 Teşrinievvel Pazartesi sabahı gazetelerde çıkan haberler ise artık en kat'î şekilde halledilmesine ramak kaldığını göstermektedir.

Bu haberler arasında bilhassa: "Heyeti Vekilenin istifasının büyük Millet Meclisinde memnuniyetle" veya gazetesine göre "haytle,, karşılandığı ve "mebusların kuvvetli bir iş hükûmeti istedikleri,, vardır.

29 Teşrinievvel 1923 pazartesi akşamı saat on ikiye doğru Ankara telgrafları gelmeğe başladı. Bunlardan biri: "Halk fırkasının Gazi Hazretlerinin riyasetinde hafi bir içtima akdettiği, teşkilâtı esasiye tadilâtının tamamlandığı ve Türkiye devletinin şekli Cümhuriyet idaresi olarak kabul olunduğu" idi.

Saat gece yarısını geçmişti.

Müvezzi koşa koşa bir telgraf daha getirdi:

"Büyük Millet Meclisi Cümhuriyeti kabul etmiştir. Büyük Gazi Reisicümhur intihap olunmuştur. Gazi kürsüye çıkıyor ve Türk milletine yeni veçhe veren tarihî nutkunu söylüyor. Vekillerimiz hep ayağa kalkarak:

— Yaşasın Cümhuriyet! diye bağırıyorlar.

İsmet Paşa, Türkiye cümhuriyetinin ilk Başvekili oluyor."

* * *

30 Teşrinievvel 1923 salı, cümhuriyetin ilânı vilâyet konağında merasimle kutlulandı. Öğleden sonra saat üçte Kolordu kumandanı Şükrü Naili Paşa, hükûmet ve fırka erkânı, gazeteciler ve halk toplandılar. O zaman vali olan Haydar Bey kısa bir nutuk söyledi. Kadı Sadık Efendi bir dua okudu. Askerî bando İstiklâl marşını çaldı.

* * *

Aradan on sene geçti. Bu çok kısa bir zamandır. Bu kısa zamanda neler yapıldığını sayacak değilim. Yalnız genç ruhlarda en büyük inkılâp yapıldığını katiyetle söyliyebiliriz. Ve o gün o saatte, o andaki gibi bu dakikada da bütün Türkiye bir ağızdan haykırıyor:

— Yaşasın Cümhuriyet.. Yaşasın Gazi!

Reisicümhur Hz. vatanı kendilerine emanet ettiği gençliği imtihanlarda muallim kürsüsünden takip ediyor

Yerli malı kullanmak iktısat savaşında şuura delâlet eder.

Reisicümhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri İstanbul Şehir Meclisi müzakeratını takip buyuruyorlar..

Dagınık Fikirler

— On yılın romanından alınmış kısa sözler —

ETEM IZZET

Türk

* Türk yaradanın en yüksek, en üstün oğlu ve en üstlerin yakışırıdır!

* Dünyanın hiç bir devrinde hiç bir millet Türkün yüksek irade kabiliyetini gösterememiştir. Tarih bu varlıkta, bu yücelikte bir tek millet tanıyor: Türk.

* Türk kendi kendisinin efendisidir.

* Her Türk çelik bir kaledir.

İhtilâl

*Türk bir bomba gibi patlamak için fitiline çakılacak bir ateş bekliyordu. O ateş Mustafa Kemal oldu.

*1919 Türk milleti için üçüncü hurriyet ihtilâli, ayrılış ihtilâli, kurtarış ihtilâli, kurtuluş ihtilâli kendi büyük tarihine dönüş yılı ve ihtilâlidir.

* Heyetitemsiliye ihtilâlin ilk adsız hükûmetidir.

* Osmanlılık büyük Türk tarihinin seyri içinden yampırı bir çıkıştır.

* Gazi Türkiyesi Osmanlı İmparatorluğunun değişişi, gidişi değildir.

Türk İmparatorluğa isyan etti. Türk milleti bir ihtilâlle hükûmetleşti, Erzurumda ihtilâlin bayrağı çekildi, Sivasta yerleşildi, Meclisin açılış günü İmpratorluktan ayrılındı, İmparatorluk ordularile harp edildi.

* Türk milleti kendi davası, kendi toprağı, kendi ülküsü üzerindedir. Ve.. Biz büyük Türkiyeye gidiyoruz. Döndüğümüz tarihin içindeyiz. Dünyanın en ulu, en kalabalık milleti Türk milletidir!

Cümhuriyet

* 23 Nisan 1920 de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Türk Cümhuriyetinin filen kendisi idi. 923 teşrinievvelinin 29 unda bu kendine yakışır adı kanunlaştırdı ve hüviyetini ortaya koydu.

* 1923 Erzurumu, Sivası, Ankarayı, İnönünü, Sakaryayı, Dumlupınarı, Lausanne'ı cümhuriyeti netice halinde kendi içinde kucaklıyan en kutlu yıldır. Ve.. Tarihin yükü ondadır. 1923 o tarihtir.

* Kemalist cümhuriyet en ileri ve millet iradesinin en sağlam tutum ve cümhuriyet şeklidir.

* Türkiyede cümhuriyet bir zümrenin değil; ölüm, dirim, kan, ihtilâl, harp, ateş içinden çıkan bütün bir milletin malıdır.

* Türk milleti kendi davasına inanan, ona güvenen, Kemalist cümhuriyetin en ileri, en yeni cümhuriyet şekli olduğunu bilen ve.. Bunun örnek alındığını gören millettir.

Kemalizm

* Kemalizm inanmışların rejimidir.

* Kemalizmin bir vasfı da inandığına inandırmaktır.

* Kemalizm milletleri avuç içinde gibi, durgulanan hedeflere, hemencecik fırlatıveren prensibin tek ifadesidir!

* Nizamlı, kumandalı, tek başlı yeni millet idarelerinin kuruluşunda en büyük pay Kemalizmindir.

* Kemalizm liberal değildir. Fırkacı değildir. Nizacı değildir. Aykırı demokrasilerin düşmanıdır. Yaratıcıdır. Müspettir. Sınıf ayrılığı tanımaz. İmtiyaz bilmez. Sulhçüdür. Plânlı çalışır, devletçidir. Duraksız yürür.

* Bütün bir milleti tek dimağ, tek halp bilen rejim Kemalist rejimdir.

* Kemalist rejim için asır yok, yıl yok, hafta, gün var.

* Mustafa Kemalin yapmadığı hiç bir şey kalmadı. Kemalizmin yapacağı daha çok şeyler var.

* Adem babanın dünyasında her şey değişebilir. Fakat, Türk ve onun andı daima bu ve bir olacaktır: Yaşasın Kemalist Türkiye!

Mustafa Kemal kuvveti

* Yüzünün ışığını güneşten, saçının rengini altından, sesinin ahengini iradesinin tunçluğundan alan ve bakışlarındaki ezici sertliği dehasından koparan tek adam: Mustafa Kemaldir.

* Lenin için olgun bir Rusya, Mussolini için kıvamlı bir İtalya, Hitler için teşkilâtlı bir Almanya vardı. Mustafa Kemal hiç bir şeyi olmıyan, didik didik edilen bir millete, delik deşik olmuş bir memlekete başlık etti. Vatan kurtardı, vatan yaptı, rejim kurdu, dünyaya örnek verdi!

* Mustafa Kemal bu milleti içten dıştan bir cehennemin ve onun zebanilerinin pençesinden ve ateşinden çekti, çıkardı! Yoksa bu hür, müstakil, nizamlı, kuvvetli, komşularına dost, her yanda ve her yerde sevilen, on sene içine on beş asrın varlığını sığdıran Cümhuriyet Türkiyesi gökten zenbille indirilip Anadolunun toprakları üzerine oturtulmadı!

* Türk inkılâbının büyüklüğünü irişilmez kudretini, akılları durduracak değişikliklerini çarçabuk ayırt edebilmek için köye gelmeli ve her şeye köyden bakmalıdır.

* Mustafa Kemal bu memleketi hiç bir şeysiz aldı. Her şeyi yaptı. Nereye bakıyorsanız, ne görüyorsanız hepsi yeni ve her şey Mustafa Kemalin.

Gazi çocukları

* Mustafa Kemal çocuğu her yerde, her zaman bir yanar insan gibi lâvını, imanını, inanını, ilmini, heyecan ve yaratıcılığını taşıran kumandalı, disiplinli,hürriyetli bir ateş kaynağıdır. Kemalist delikanlı budur.

* Özü yurt severliğin ve Kemalist inanın ta kendisi olan Gazi çocuğunun beyin kabında ve dilinde ne düzensiz ve aykırı rejimlerin, ne de milliyet ve ülkü sevdası tanımayan komünizmin lâfına yer yoktur.

Türk çocuğu kendi inanının çocuğudur.

Etem İZZET

ELEKTRİK ŞİRKETİNİN
Taksimdeki
DAİMÎ SERGİSİNİ
Ziyaret Ediniz

ELEKTRİĞİN
Konforu Nasıl Temin Ettiğini
GÖRÜRSÜNÜZ

GİRMEK SERBESTTİR

Ordularımızın vatan müdafaası

Ordumuz, memleketin münevver unsurlarına istinat eden Cümhuriyetin ve yeni prensiplerin kahraman bekçisidir

Karada, Havada, Denizde Türk Orduları ve On Yılda Vatan Müdafaası

On yıllık cümhuriyet devri, her saha ve dairemiz için ilerileme ve tekâmül devridir. On yıl içinde Türk iktısatçılığı, hayatta ilk defa olarak temel attı. Türk maliyesi sağlam ve asrî temeller üzerine kurıldu. Türk halkının sıhhatini ve bedenî kudretini koruma teşkilâtımız, şimdiye kadar yapılanlara ba bakılınca daha ciddî ve daha geniş yollar tuttu. On yıl içinde bilhassa Türk maarifi memleketin her köşesine binlerce yeni irfan müesseseleri dikti, muazzam bir irşat ve tenvir ordusu, muallim ordusu yetiştirildi ve böylece maarif ve tenvir yumuşumuz artık zeval bulmaz bir millet yetiştirecek kudreti kazandı.

On yıl içinde Anadolu Demiryollarile, şoselerle bezndi. Her yerde fabrikalar fışkırıyor, yeni bir âlem ve yeni bir medeniyet kuruluyor.

Bunlar gözleri kamaştıran eserlerdir,fakat bizim, kusurumuz affedilsin, bir iddiamız var. On yıllık cümhuriyet devrinde Türk ordusunun ve Türk donanmasının kestiği tekâmül yolları, aştığı ilerileme mesafeleri herhalde, bu defa dahi, diğer saha ve dairelerimizin elde ettiklerinden daha üstündür. İşbu çalışma ve yükselme müsabakasında birinciliği gene ordu ve donanma kazanmıştır iddiasını tekrarlıyorum.

Böyle bir iddiada bulunan bir adamdan ise, on yıl içinde, vatan müdafası için bu kara, deniz ve hava askerlerinin neler yaptıklarını sayıp dökmesini isteyenler hak kazancakları için biz de bütün yapılanları dilimzin döndüğü ve askerlik işlerimizin bize müsaade edebileceği dercede sayıp dökeceğiz. Bunun için de evvelâ kara ordumuzda, sonra da deniz kuvetlerimizde ve ondan sonra da hava kuvvetlerimizde on yıl içinde neler yapılmış olduğunu hikâye edeceğiz.

Kara Ordumuz

Biz, büyük cihan savaşının mütarekesinden sonra Anadoluyu saran istilâcılara karşı ayaklandığımız vakit elimizde beş on bin silâh, yüz kadar makineli tüfekle yirmi kadar toptan fazla bir şey yoktu. Cephanemiz ise hemen yok gibidi. 335 yılından 338 yılının ağustosuna kadar Garbî Anadoluda bir taraftan düşmanları oyaladık, bir taraftan da ordu kurduk, orduyu pusatladık ve talim ve terbiye ettik, ve öyle ki ağustos ayında son saldırıma karar verdiğimiz zaman garp cephesinin silâhlarının mikdarı 99,000 tüfek, 800 ağır ve 2 bin nikel makineli tüfekle 323 topa çıkmıştı.

On yıl içindeki ilerlemeler

Emir ve kumanda:

(1) İlk iş emir ve kumanda cihazını düzeltmek idi. Türkiye cümhuriyeti, çıkardığı bir kanun ile ordunun başkumandanlığını savaş zamanında Cümhurreisi Hazretlerine, ve barışıklık zamanında ise Büyük Erkânı Harbiye Reisliği makamını işgal eyleyen zata vermek suretile, bir çok memleketlerde ek seriyetle noksan halledilen bu işi orijinal bir surette halleylemiştir. Ondan sonra "Askerî şûra" tekrar tesis edilmek sayesinde teşkilâta, büyük teslihata, büyük sevk ve idare makamlarma yetiştirilecek zevata müteallik işlerin daha tetkikli ve esaslı görülmesi temin edildi.

2 — Silâhlarımız:

Hemen yukarıda, 338 taarruzu zamanında tedarik edilen silâhların mikdarından bahseylemiştim. İşte bu silâhlar Cümhuriyet ordusuna miras kalmıştı. Vakıa bu mikdara, hemen buna yakın bir mikdar da Yunanlılardan alınanlar eklenmişti; fakat ne bu silâhlar ve ne de Yunanlıların bıraktıkları işe yarar şeyler değildi. Bunlar Balkan harbi, Büyük harp ve İstiklâl boğuşması gibi üç savaşa girip çıkmış, yıpranmış, aşınmış, vuruculuk hassalarını yetmiş toplar, makineliler ve tüfeklerden ibaret idi. Binaenaleyh ilk iş bütün poseıkları yenilemek olacaktı. Yani:

(a) Evvelemirde ağır makineli tüfenk işini halletmek,

(b) Sonra el tüfeklerile hafif makineli tüfekleri tedariklemk

(c) Ondan sonra çok mühim olan topları tedarik etmek.

(d) Ondan sonra diğer yakın muharebe vasıtalrını yani süngüyü, bombayı, telörgüsünü ve saireyi yapmak, cephaneyi ve cephane yapmak işini meydana getirmek yani memlekette bir askerî sanayi vücude getirmek gibi mühim maddî işler karşısında bulunuyorduk.

İşte bu on yıllık cümhuriyet devrinin daha başlarında bu ihtiyaçların çoğu kapatılmış ve bir kısmı da son zamanda bitrilmiştir. Yani:

(a) Türk ordusu, kendisini en mükemmel ağır makineli tüfeklerle teçhiz eylemiştir. Bu tüfekler piyade kıtalarımıza, seferber olma için dahi vefa edecek ve en müterakki Avrupa devletlerinin ordularında bulunan mikdardadır. Süvari birliklerimiz için, havaya ateş etmek için asrî tatbikatları vardır.

(b) El tüfekleri ve hafif makineli tüfeklerimiz dahi seferber olmada, çıkarcağımız orduya göre tedariklenmiş ve fazlaları depolarımıza konmuştur. Beş yıl evvel tedarik edilmiş olan Hoçkis Nikil makineli tüfeklerimiz, bugün mevcut olan en mütekâmil ve tesirli bir tiptir.

(c) Topların tedariki: Biz, büyük cihan savaşına girdiğimzde fırkalarımıza ancak 6-8 top verebiliyorduk. Bu halde 1500 piyade neferi başına tek top isabet ediyordu. Vakıa harbin sonuna doğru Almanyadan gelen malzeme ile bazı fırkaların top adedi 400 nefere bir top düşecek kadar çoğaltılmıştı. İstiklâl savaşından miras kalan ordumuza belki bin piyadeye bir top isabet edeck kadar topumuz azdı. Binaenaleyh fırkalarımızın ve seferber olmada yaratacağımız yeni fırkaların top ihtiyaçlarını, asrî bir mikdarda tedarik etmek ve ilk defa olarak bol topçulu ve tam mânasile fırkalar yaratmak gene

Türk ordusunun demir yapılı ve tunç bir timsali Mehmet

cümhuriyete nasip olmuştur. Bugün, 10 yıllık çalışma ve anıklanmadan sonra Türk ordusu İskoda gibi, Bofors gibi, Vikers gibi en yüksekmarkalı ve her cins ve çaptan mükemmel toplarla teçhiz edilmiştir. Türk fırkası, bugün Garbî Avrupa devletlerinin herhangi bir fırkası gibi bol topa maliktir. Bu toplar, Türk piyadesinin saldırım ve müdafaa kudretlerini arttıracağı gibi en mükemmel uçku savma Vikers topları da bir savaş halinde havlarımızın bekçiliğini yapacaklardır.

(d) Yakın muharebe vasıtaları ve cephane: Millî müdafamız, bir savaş halinde, harice müracaata lüzum kalmaksızın piyade ve topçu cephanesile her türlü yer ve tayyare bombalarını bizzat tedarik edecek surette harp sanayiini bu on yıl içinde kurmuştur, ki sadece bu iş bile büyük bir muvaffakıyettir. Açıkça söylenebilir, ki savaş sanayiimiz, inkişafını, ilk defa olarak sistematik bir surette on yıllık cümhuriyet devremize borçludur. İstiklâl harbi esnasında bu sanayi küçük bir çekirdek idi. Cümhuriyet hükûmetinin on yıllık çalışması ile ve alınan tecrübelere göre kâmilen asrî bir şekle sokulmuş ve devanlı bir savaş halinde cephane-vamlı bir savaş halinde cephaneden maada en mühim bazı silâhlarımızı imal edebilecek bir hale sokulmuştur. Harp sanayi merkezlerimiz dahi memleketimizin ortasında ve en emniyetli yerlerde kurulmuştur. Bu fabrikalarda ayrıca memleket iktısadiyatına yardım için de bazı teşebbüsler yapılmış, meselâ memlekette inşa edilmekte olan millî demiryollarımıza ait rayların imalinin bir kısmı bu fabrikalar tarafından deruhte edilmiştir.

(3) Teşkilât:

On yıl içinde, Türk ordusunun teşkilâtı, her yıl artan bir tekâmül ile ve Garbî Avrupa devletlerininki ile bir hizada yürümektedir. Teşkilâtımız hem asrîleştirildi ve hem de memleketin ihtiyaçlarma uygunlaştırıldı. Üçüzlü teşkilâta sadık kaldık. Son yıllarda dağcılığa verdiğimiz ehemmiyet yüzünden yeniden vücüde getirdiğimiz dağlıvalarına ve altı sınıf hakkındaki sempatimizin muhafzası ve artması yüzünden mütemadiyen artırdığımız süvari birliklerine ancak İtalya, Rusya, Lehistan gibi en büyük askerlik devletlerinin ordularında tesadüf edilr. Biz, nüfusumuzun eskisine bakarak daha az ve arazimizin de daha darlaşmış olmasına rağmen, gelecek bir savaşta, cihan savaşındakinden daha yüce bir ordu çıkaracak teşkilât kurduk. Demiryollarımızın ve şosalarımızın bugünkü tekâmülü de bizi buna muktedir kılmaktadır.

(4) Seferber olma hazırlıkları: On yıllık cümhuriyet devresinde, her yıl yapılan tecrübeler tekâmül ederk asrî ve mütekâmil bir seferber olma sistemi tesbit edildi. Seferber olmanın bütün ihtiyaçları depo edildi. Şöyle ki, lüzumu halinde ötecek bir seferber olma borusu çalarçalma, bu makine otomatik bir surette işliyecektir.

Her yıl yapılan kadro seyahatleri, kadro tatbikatları, harp oyunları ve manevralar sayesinde vatanın müdafaası ve seferber olma ve harekât ve yığnaklanma hususunda göze çarpan noksanlar meydana çıkarılarak ıslah edilmektedir. Türk erkânı harbiyesinin böyle dikkatli ve ince mesaisi de, ilk defa olarak cümhuriyet çalışma tarzının eseridir.

Türk deniz kuvvetleri

Büyük harpten yorgun ve bir çok uzuvlarını kaybetmiş bir halde çıkan deniz ordumuz, mütarekenin karanlık yıllarında büsbütün harap olmuş ve bazı gemiler Haliç te çürümüşlerdi. Yavuz harp gemisi de yaralı olarak bunlar arasında bulunuyordu.

Biz, İstiklâl boğuşmasında küçük motörlere ve küçük vapurlara top ve makineli tüfek koyarak Karadenizde boğuşmak mecburiyetin de kalmıştık.

Mudanya mütarekesinden sonra Mecidiye gemisi yenibaştan tamir edildi ve topları da yenileştirildi. Arkadan Hamidiye, Berk, Peyk, Taşoz, Samsun, Basra, Hızır Reis, İsa Reis, Kemal Reis ve Seyyar Algarna, Turgut Alp gemileri dahi tamir edilmiş ve bir kısmına kıymetli toplar yerleştirilmiştir.

Yavuzun esaslı bir surette ve yaralarının kapatılması düşünülerek evvelemirde Gölcükte büyük bir yüzen havuz yaptırılmış ve gemi havuza alınarak yeni denecek bir halde tamir edilmiştir. Bu meyanda, Gölcükte bugün deniz fabrikaları olarak kullandığımız tesisler ve atelyeler de vücude gelmiştir.

Gölcükte yeni bir tersane ve liman projesi hazırlanmış olup yakında inşaata başlanılacaktır. İzmit müstahkem mevkii yeni baştan vücude getirilmiş kuvvetli bir donanma üssümüzdür. İstanbul tersanesi İzmir körfezine nakledilerek en asrî bir şekle sokulması takarrür ettirilmiştir.

Donanmanın kuvvetlendirilmesi için Avrupa tezgâhlarında son sistem dört torpido muhribi, üç avcı botu, dört adet modern denizaltı gemisi yaptırmış, mayn gemileri, romörkör, motörler, lâtiyerler, mayn motörbotları gibi bazı lüzumlu deniz vasıtaları satın alınmış ve donanmamıza katılmıştır.

Hülâsa olarak on yıl zarfında, deniz ordusunun tekrar diriltilmesi için büyük masraflar ihtiyar edilmiş ve her yıl da gemilerimizin hayatımın korunması ve devamlandırılması maksadile ayrıca tedbirler alınmıştır. Donanmamız gerek vesait ve gerekse eşhas itibarile büyük bir yükselme göstermiştir.

Türkün büyük müncisi ve başkumandanı Gazi Mustafa Kemal Hazretleri 925 te yapılan büyük manevralarda..

Kahraman Türk ordusunun hazarda Başkumandanı Büyük Erkânı Harbiye Reisi Müşir Fevzi Paşa Hazretleri

Türk hava ordusu

Biz İstiklâl savaşını kırık dökük iki üç uçku ile yaptık. Ondan sonra ilk defa olarak hava güçlerimiz teşkilât altına alındı. Bölük, tabur ve alay beylikleri ile uçku mektepleri vücude geldi.

Bugün, cümhuriytimiezin onuncu yıldönümünü kutlulamak için yapılan merasimde, Ankaranın ufuklarında yüz uçkumuz birden uçmaktadır. Yüz savaş uçkusunu aynı zamanda uçurmak ne demek olduğunu ancak bu hususta ihtisas ve fikir sahibi olanlar takdir ederler. Mevcut malzemenin ve personelin bolluğu buradan çıkarılır.

On yıl evvel İstanbul veya Eskişehirden İzmire gidebilmek bir büyük hâdise telâkki edilirken bugün alelâde seyrüsefer talimi halini almış, uçkularımız geceleyin filo halinde Eskişehirden İstanbula gelerek ayni gece geriye dönmeği hiçe saymaktadırlar. Geçen yıl iki büyük filomuzun Türkiye hudutlarını takiben yaptıkları üç bin kilometrelik büyük bir uçuş ârızasız ve muvaffakıyetle başarılmıştır.

Eskişehirdeki tayyare tamirhanesi on yıl evvel ufak bir tezgâhtan ibaret iken esaslı surette ikmal edilmiştir. Bu fabrikada geçen sene bir mühendisimiz tarafından bir tayyare yeni baştan yapılmıştır. (Kayseri) de yabancı bir şirketten devralınan tayyare tamirhanesi açılmıştır. Fabrikalar sayesinde gayrifaali uçku mikdarı azalmıştır. Tayyare pervaneleri, makineli tüfek törelleri, ve motörler aksamının yüzde kırkı ile yedek kısımlar fabrikalarımız tarafından yapılmaktadır. Kayseri fabrikası da ilk olarak yeni yaptığı iki tayyareyi orduya vermiştir. Pilotlarımızın uçuş vasıfları çok yükselmiştir. Pilotlarımızın çoğu, Avrupa aslarının yapabildikleri bütün tehlikeli hareketleri büyük bir maharet le başarmaktadırlar.

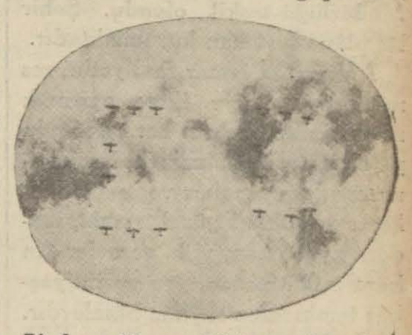

Bir hava filomuz Türk semalarında

Millî müdafaa kıtalarımızda talim ve terbiye ve fikrî inkişaf

Türk zabiti günde 16 saat çalışıyor. Tarih, Türk ordusuna bugünkü kadar çok çalışmağı nasip etmemiştir. Türk kışlası ve gemisi yalnız muharebe talimleri öğretilen bir çatı değil, içinde umumî bilgiler, okuyup yazma, medenî bilgiler ve her şey öğretilen bir mekteptir. Bedenî talim ve terbiye ve spor ocağıdır, diyebilirim, ki şu on yıl içinde Türk ordusunda okuyup yazma öğrenmiş hiç olmazsa üç yüz bin kişi yetişmiştir. Askerlik hizmeti bir buçuk yıla indirilmiş olmasına ve savaş sanatının gittikçe güçleşmesine rağmen ordu, vatandaşları mükemmel yetiştirmektedir. On yıl içinde yapılan başlıca diğer mühim şeylerden:

(1) İhtiyat zabiti yetiştirmek hususu vatandaşlara yük olmayacak surette ve en mütekâmil milletlerin usul ve kaideleri gözönüne alınarak tatbik edilmeğe başlanmış, vatan çocuklarına daha liselerde ve orta mekteplerde iken askerlik tedrisatı yapılması düşünülmüştür.

(2) Ordudaki mahkeme usulleri de yenileştirilmiş ve askeri adliye mekanizması cümhuriyetimizin demokratik prensiplerine uygun bir şekle konmuştur.

(3) Kara harp akademisi, Avrupadaki emsalile boy ölçüşecek bir tekâmüle sevkedilmiş ve yeniden

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

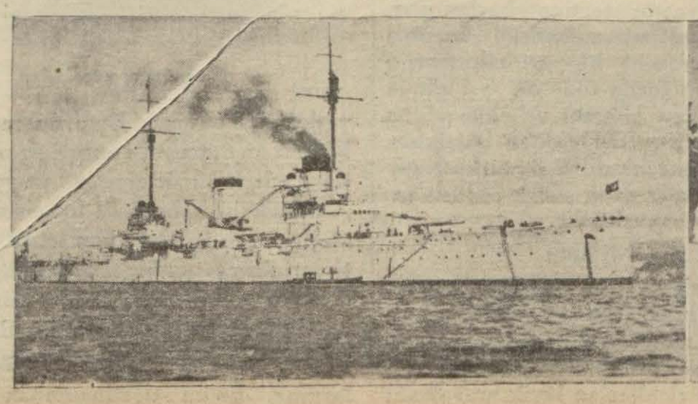

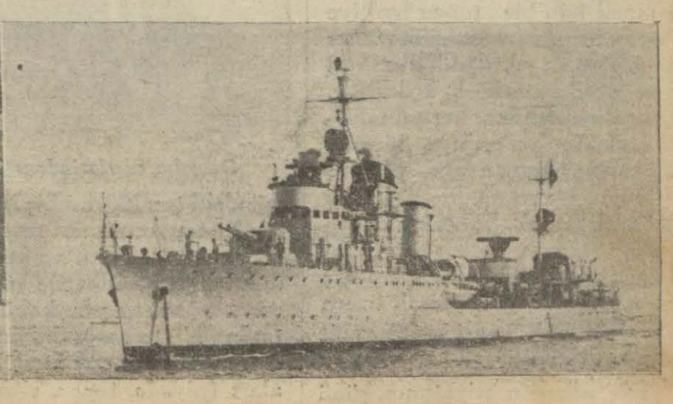

Karada ve denizde Türk şehametinin üç âbidesi

On yılın yarattığı şehir: ANKARA

Yeni Ankara'yı Cümhuriyet kurmuştur. Türk istiklâl ve inkılâp hareketlerinin yayım merkezi olan Ankara, Cümhuriyet Hükûmetinin merkezi olduktan sonra Türk irade ve azminin az zamanda yapıcılık yönünde nelere muktedir olduğunu göstermiştir.

Ankara Cümhuriyetin merkezi olduğu zaman sokakları dar, karanlık, bakımsız, evleri kerpiç ve en işlek yolu bile kaldırımsız ve tozlu, suyu az ve gayri sıhhî, ağaçsız, çiçeksiz bir kasaba idi. Cümhuriyet Ankara'yı Hükûmet Merkezi ve Şehircilik ve Belediyecilik noktasında içinde rahatla oturulabilecek bir şehir haline koymak için bu on sene içinde büyük emekler sarfetmiştir.

Medenî insanlar için lâzım olan bütün şartları haiz modern bir şehir yapmak savaşı on sene içinde bile bize zevk ve gurur verecek eser meydana getirmiştir.

Ankara'nın Cümhuriyetin merkezi olabilmesi için şehrin muntazam ve bütün ihtiyaçları toplıyacak surette tesisi ve bunun için de plânının yapılması zarurî idi. Açılan müsabaka üzerine Profesör Yansen'in plânı kabul ve bu plânın eyi bir şekilde tatbiki için de bir Ankara Şehri İymar Müdürlüğü teşkil olundu. Şehir bu plâna tevfikan kurulmaktadır.

Ankara'da iymar faaliyetini resmî ve hususî diye ikiye ayırmak mümkündür. Şehrin her tarafında yükselen resmî binalarla bankaların modern binaları ve şehir halkının yaptıkları güzel, sıhhî, modern apartıman, villa ve evler Ankara muhitini süsliyen ve ihtiyaçları temin eden sağlam binalardır.

Ankara'da on sene içinde yapılan hususî binaların sayısı belediye tarafından yaptırılarak satılan 198 binada dahil olduğu halde (3500) e yakındır. Bu inşaat devam etmektedir. Belediye ve hususî şahıslar tarafından da şehirde kurulan muhtelif değirmenler, dokuma, marangozluk, buz, bira, şarap, çimento ve çini gibi muhtelif fabrikalar ihtiyaçları temin eylemektedir.

Ankara Şehri (eski şehir) ve yeni kurulan (Yenişehir) le etrafındaki Kavaklıdere, Çankaya, Keçiören, Etlik, Dikmen, Çiftlik, bağ ve sayfiyelerinden mürekkeptir. Bunlardan Kavaklıdere, Çankaya ve Keçiören bir çok sıhhî, modern ve güzel villalarla süslenmiştir.

Şehirde yol işine çok ehemmiyet verilmiştir. İlk önce açılan ve parke olarak yaptırılan Taşhan — Samanpazarı, Taşhan — İstasyon ve İstiklâl caddelerinden sonra eski şehiri Yenişehire birleştiren Cümhuriyet caddesi, ve Yenişehiri ikiye ayıran Gazi Bulvarı yapılmış ve bilâhare Yenişehir — Çankaya, Taşhan — Keçiören, İstasyon — Çiftlik, İstasiyon — Halkevi, Taşhan — Etlik köprüsü ve Akköprü yolları asfaltolit olarak yaptırılmıştır. Yenişehirin kesif mıntakaları ve eski şehirin mühim sokakları parke ile döşenmiştir. Yapılan asfalt yollar 28,893 metre tul ve 233,387 metre murabbaıdır. Parke yollar 144,437 ve kaldırımlar 75,000 metre murabbaıdır. Bu yolların yapılması ve iymar plânına nazaran açılması icap eden caddeler için muhtelif ve mühim miktarda istimlâkler yapılmıştır.

Şehrin geniş caddelerinde röfüjler yapılmış ve bu röfüjlerle bütün piyade yollarına ağaçlar dikilmiştir. Ankara'nın yeşillenmesi için çalışılmakta ve bu meyanda hem halkın ihtiyaçlarının tatmini ve hem de şehrin tezyini için muhtelif yerlerde parklar vücude getirilmektedir. Ankara'yı her zaman yeşil bulundurmak için caddelerdeki röfüjlere çam dikilmiştir. Şehirde bahçe merakı fazladır. Bilhassa Yenişehir ve Çankaya'daki hemen bütün evlerin güzel tarh ve tezyin edilmiş bahçeleri vardır. Şehrin ağaç ihtiyacını temin etmek için 500 dönümlük bir sahada yapılan fidanlıkta bir milyondan fazla fidan vardır. Bunlar lüzumu halinde tevzi edilmektedir.

Şehrin civarında tesis olunan Gazi Orman Çiftliği geniş korulariyle, Marmara Havuzu ile, fidanlığıyle halkın mesire, eğlence ve yiyecek ihtiyacını temin etmekte ve Karadeniz Havuzu da yazın sıcak günlerinde halkın yüzme arzusunu tatmin eylemektedir.

Şehre gelen Hanımpınar, Elmadağ suları, güzergâhları, kargir ve kısmen açık ve fenne, sıhhate uymaz şekilde idi. Ankara merkez ittihaz edildikten sonra sıhhat ve miktar noktalarından ihtiyaca hiç kâfi gelmiyen suyun fennî bir şekilde şehre getirilmesi ve miktarının arttırılması için muhtelif zamanlarda arttırılması için muhtelif zamanlarda Kosunlar ve Şahnapınar tesisatları meydana getirilerek 58 kilometre uzunluğunda ve muhtelif eb'atta boru döşenmiş muhtelif yerlerde muhtelif hacımda beş depo yapılmıştır. Bu tesisat devam etmektedir Kosunlar kaptaj barajının ikmali, eski şehirde Hisar'da büyük bir hazne yapılması, Elmadağındaki tanınmış menbaların kaptajı ve başka menbalar da aranarak hepsinin birden şehre getirilmesi lüzumlu haznelerle beraber bütün şehir için bir şebekenin ihzar ve tesisi, Hanımpınarı istasyonunun ıslâhı programından şimdiye kadar inşası bitenler şunlardır : Kosunlar kaptajı bitmiştir. Eski şehirde Hisar'da (2400) metre mikâplık hazne ikmal edilmiş, Hisar su haznesi Cebeci'ye bağlanmış, Çankaya tulumba istasyonu ile yukarı hazneye birleştirilmiştir.

Elmadağı'nda yeni membalar bulunmuş Elmadağı ile Çankaya arasında kırk kilometre boru döşenemesine başlanılmış, Kale, Cebeci, Çankaya hazneleri bitirilmiştir.

Şehirde su sarfiyatı; nüfus başına günde içme ve hizmet suyu olarak 150 litre hesap edilerek saniyede 105 litre su ihtiyacına göre tanzim edilmiş ve şehrin nüfusunun ileride yüz yirmi bine çıkması esası düşünülerek buna göre ihtiyacı temin edecek tesisatın yapılması tekarrür etmiştir.

Şehirde sıhhî vaziyet iyidir. Civardaki bütün bataklıklar kurutulmuş ve Ankarada esaslı bir âfet halinde olan sıtma kökünden kaldırılmıştır. Nümune Hastahanesi ve muhtelif dispanserler, çocuk, doğum ve bakım evi şehrin sıhhî ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Ankara'nın iyi teçhiz edilmiş bir İtfaiye teşkilâtı vardır.

İymar plânı dairesinde her yeni sene biraz daha güzelleşen Ankara az bir zaman sonra medenî ve asrî ihtiyaçları tamamen temin ve tatmin eden bir mamure olacaktır.

Ankaraya gelen misafirler Ankara'da on sene gibi az bir zamanda yapılan iymar işini her zaman takdirle karşılamaktadırlar.

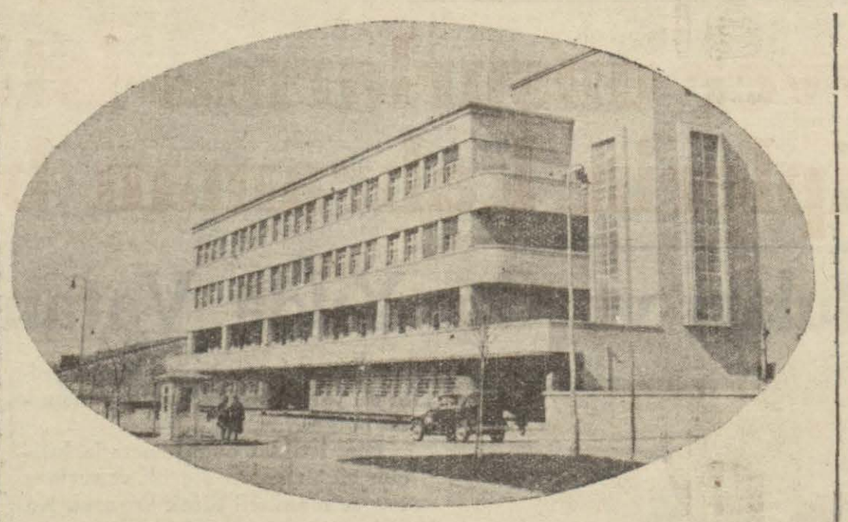

Ankaranın en güzel binalarından İsmet Paşa Kız Enstitüsü.

Ankarada modern bir görünüş: Bankalar caddesine bir bakış.

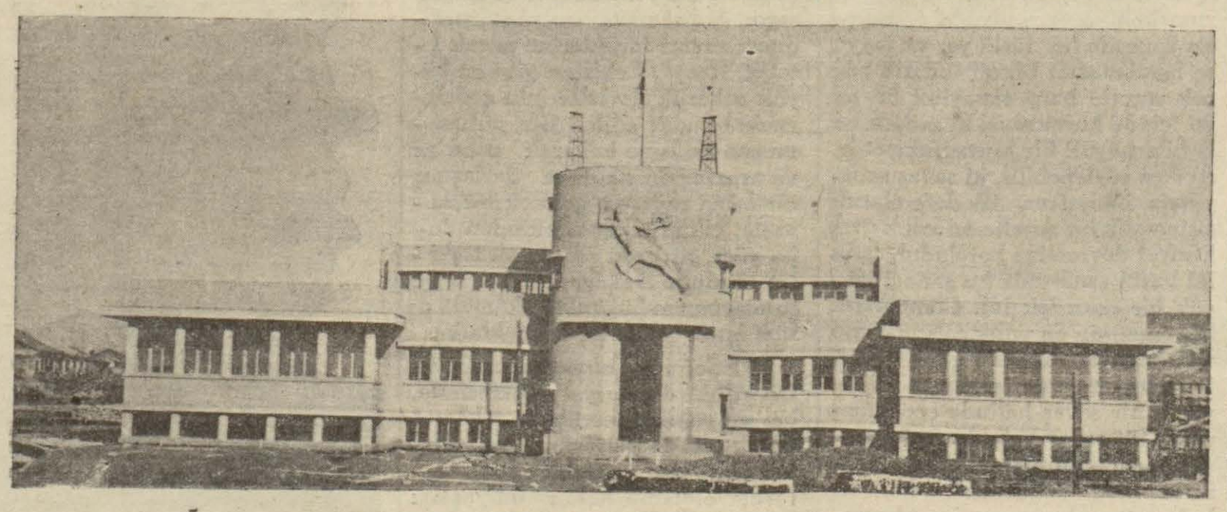

Ankaranın yeni binalarından: Sıhhiye Vekâleti..

Hâkimiyeti Milliye meydanı..

Ankara otomatik telefonunun işe başlama günü olan 1926 senesinin 11 eylûlüne kadar Türkiye dahilinde devlet tarafından işletilmekte olan asra uygun bir şehir telefonu yoktu.

Ankara telefonunun otomatik yapılması kararlaştı ve 1925 senesinde 1000 abonelik ilk kısımla işe başlandı. Tesisat beş ay sürerek santral 11.9.1926 da çalışmağa başladı.

Ankaranın şirin binalarından biri: Türkiye İş Bankası Merkezi

Abone miktarı :

1926	senesinde	267
1927	„	637
1928	„	878
1929	„	1284
1930	„	1475
1931	„	1625
1932	„	1871
1933	„	2054

olmak üzere muntazaman ve şehrin büyümesine uygun bir şekilde yükseldi. Bu abone miktarına resmî ve hususî müesseselerle bankalarda mevcut mütevassıt santral vasıtasiyle şehir santralına bağlı 435 telefonu da ilâve edince bugünkü yekûn "2489" a baliğ olmuş olur.

1933 eylûlünün 11 inde sekizinci faaliyet senesine giren Ankara otomatik telefon santralından yedi yıl zarfında 25 milyon 700 bin küsur mükâleme geçmiştir. Santral bugün üç binlik sıadadır.

Ankar şehri 1929 temmuzundan beri Türkiye dahilinde İstanbul, Eskişehir, Edirne, Bursa, Yalova, Alpullu arasında telefon konuşmaları yapmaktadır.

Ankara - İstanbul arasında :

1929	senesinde	67.077
1930	„	93.341
1931	„	102.285
1932	„	128.400 kiceman (391.103) mükâleme olmuştur.

1932 senesinin ikinci teşrininde Avrupa şehirlerinden bazılariyle temasa geçildi. Müteakip aylarda konuşma sahası genişletilerek hâlen — İtalya hariç — Avrupa'nın bütün şehirleriyle muhavere edilmektedir. Dokuz aylık bir zaman zarfında Avrupa - Ankara arasında (2153) konuşma olmuştur. Bu miktar günden güne çoğalmaktadır. Meselâ ilk ay zarfında ancak 11 konuşma yapılmış iken son ay zarfında bu adet (579) a çıkmıştır.

Biri Brezilya diğeri Peru ile olmak üzere Cenubî Amerikanın iki şehriyle yapılan konuşma tecrübelerinin de müsbet netice verdiği görülmüştür.

Santral ilk tesis günü gibi yeni ve kusursuzdur. Açıldığı gündenberi Türk unsuru tarafından idare edilmektedir. Üç binlik sıadaki santralın fennî işleri bir mühendis müdür ve üç makinistten mürekkep bir grup tarafından idare edilmektedir.

Ankar telsizi (radyo) :

Telsiz faaliyetinin de merkezi Ankaradır. Babaharmanda 250 kilovat takatında uzun dalgalı, büyük verici ve gölbaşında bir alıcı telsiz istasiyonu yapılmıştır. Bu istasiyonlar İstanbuldaki Osmaniye ve Yeşilköy, alıcı ve verici istasiyonlariyle beraber Viyana, Berlin, Paris, Londra, Belgrad, Prag, Roma istasiyonlarile işlemektedirler.

Babaharman'daki 250 kilovatlık alternator ve lâmbalı telsiz telgraf postası vasıtasiyle doğrudan doğruya New-York, Moskova, Tahran, Budapeşte, Varşova, Bern istasiyonlariyle telsiz telgraf muhaberesi yapılmakta ve lâmbalı posta vasıtasiyle de radyo neşriyatı temin edilmektedir.

Ankara radiyosu günün mühim haberleri, konserleri, Anadolu Ajansının tebliğleri, konferansları ve piyasa vaziyetlerini memleketin her tarafına yaymaktadır.

Cümhuriyet devrinde başlayan Ergani bakır hattı millet tasarrufunun bir eseridir.

---

deniz erkânı harp zabiti yetiştirmek için bir deniz akademisi tesis edilmiş olup bu akademi ilk meyvelerini bu yıl idrak eylemiştir. Ayrıca emir ve kumandaya memur büyük rütbeli zabitlerimiz için yüksek kumanda kursu, ve binbaşı, kaymakam rütbesindeki zabitlerimiz için de birkaç tane orta kumanda kursu açılmış olup bunlar yıllardan beri, kendilerinden beklenen işi fazlasile yapmaktadırlar. Şimdiye kadar ihmal edilmiş olan askerî levazım mesleğinin tekemmülü için bir levazım akademisi, bir orta levazım mektebi ve levazım ümera kursu açmıştır. Ayrıca deniz zabitleri için de yeni bir kurs açılmaktadır. Muhtelif askerlik sınıflarında tekemmül için bir topçu harbiye mektebi, bir süvari binicilik mektebi ve bir de üç yıl müddetli askerî fen ve tatbikat mektebi açılmıştır. Harbiye mektebimiz her yıl tekâmül etmekte ve orduya lüzumu kadar takım kumandanı yetiştirmektedir. Uzun müddetli küçük zabit yetiştirmek hususuna ehemmiyet verilmiş ve bunun için Gedikli küçük zabit mekteplerinden başka bunlara hazırlık olmak üzere üç tane Gedikli ihzarî küçük zabit mektebi açılmıştır.

Hele, askerî neşriyatımız, günümüzdeki terakkisini hiç bir zaman idrak etmedi. Askerî mecmuamız, gerek münderecatı ve gerekse tabının nefaseti itibarile büyük Avrupa ordularının bu kabil neşriyatından hiç te aşağı değildir. Bundan maada bir çok meslek mecmuaları (piyade, topçu, süvari, levazım, vesaire.) de muntazaman intişar ediyor. Neşriyatımızda, Türklerin tarihte yapmış oldukları meydan muharebeleri, büyük Türk kumandanlarının sevkulceyş ve tabiye usulleri tetkik edilerek meydana çıkarılmakta ve bu neşriyatımız Avrupa askerliği tarafından dikkatle takip edilmektedir. Bu vesile ile, şimdiye kadar ihmal edilmiş muazzam bir işi yapmış oluyoruz, yani büyük Türk kumandanlarını cihana tanıtmış ve Türk tarihi mefahirini neşreylemiş oluyoruz.

Herhangi bir dilden olursa olsun, kıymetli hiç bir askerî eser yoktur ki lisanımıza tercüme edilmemiş olsun. Büyük Erkânı harbiyemizin harp tarihi encümeni, 1878 harbini, Türk - Yunan harbini, büyük harbi ve İstiklâl harbini vesikalar üzerine yazmağa başlamıştır.

Harita dairemiz, yalnız ordunun değil, bütün vekâletlerin harita ihtiyacını temine başlamıştır. Memleketimizin, askerî haritası alınmayan hiç bir yeri kalmamış olup bu uğurda son on yıl içinde sarfedilen himmet ve elde edilen muvafakıyetler cidden büyüktür. Türk askerlik dilini öz türkçeleştirmek işinde dahi Türk ordusu ön safta yürümektedir.

Netice

Türk ordusu, Cümhuriyetin feyizlerinden istifade ederek on yıl içinde mütekâsif bir çalışma ile büyük kumandanlarına ve sevgili hükûmet ricallerine lâyik muvaffakıyetler elde etmiştir. Bu ordu, memleketin en münevver unsurlarına istinat edrek cümhuriyetin ve yeni prensiplerin kahraman bekçisidir. Memleketin içinde çıkan irtica ateşlerinin yaman bir söndürücüsüdür. Bu ordu bundan başka Türk vatanının yiğit bir bekçisidir. Buna şahit te vardır. Bugün komşularımız, bizim dostluğumuzu ve itifakımızı arayorlarsa ve bu emniyetli vaziyeti bize hazırlayan liyakat sahibi hükûmet adamlarımızın dirayet ve vatanperverlikleri ise, bu muhterem zatların bu muvaffakıyetleri, kendi ellerile yetiştirdikleri Türk harp kuvvetlerinin parlak vaziyetine dahi bağlı olduğu şüphesizdir.

CİNOĞLU

On yılın eserlerinden: Türk tank larından biri geçit resminde..

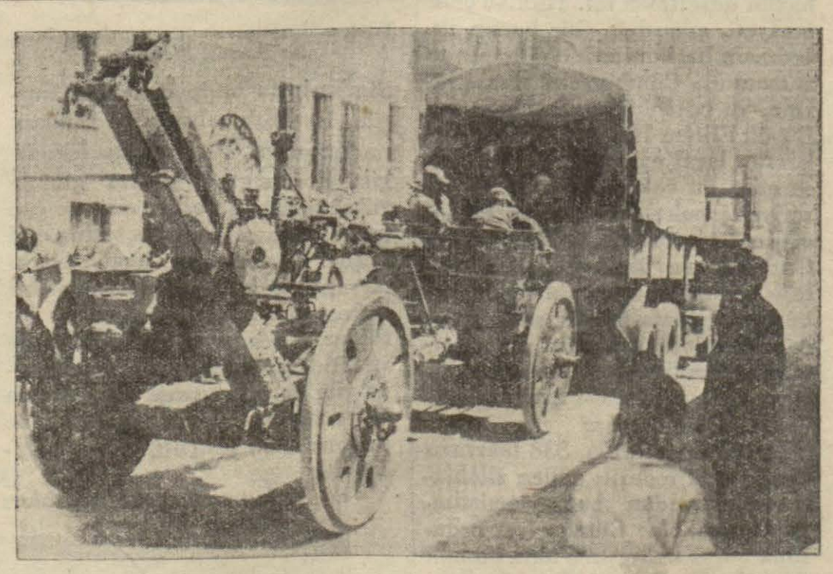

On yılın eserlerinden: Bir Türk tayyare topu yolda...

RESİM: On yıl zarfında Türkiye resim âleminde neler oldu? 1923-1933

Yazan: Elif NACİ

On senelik resim tarihini çizebilmek için bu on sene zarfında Türk resim âleminin hareketlerini hatırlamak ve bunların etrafındaki akislerini şöyle bir hülâsa etmek icap edecektir. Bu on sene içinde neler oldu? Bu sualin cevabını işte bugündelik hayatın hummalı faaliyeti arasına sıkışmış sergilerin gelici, geçici hatıralarında bulacağız. Ne bir resim galerimiz, ne de bu on senenin muhasebesini yapmamıza yarayabilecek vesikalarımız yok. Ressamlarımızın çoğu teşhir ettikleri tabloların tuvallerini bir sene sonra başka bir resimle boyarak tekrar sergilerine getirirler. Yeni tuval masrafına tekabül edemiyecek kadar kıt kazançları böyle Türk resim sanatinin tarihini yapabilecek vesikaların çoğu ortadan kaldırılmış bulunuyor. Burada dosyalar mı ve oldukça tozlanmış hafızamı karıştırarak çizeceğim bu on senenin bilançosunda size bildireceğim eserlerin bir çoğu bugün yok olmuştur.

Bununla beraber bugün Ankarada Etnoğrafya müzesinin mahzeninde sandıklar içinde uyuklamakta ve Ayaerini Kilisesinin rütubeti içinde çatlayıp çürümekte olan bazı mahfuzatımız da yok değil.

"Bu memleket için bir galeri lâzımdır.„ Bu iddia bu on sene içinde kaç bin defa söylendi. Bağrıldı. Çağrıldı. Sade ben beş senedir bir fikrisabit halinde bundan şikâyet ettim durdum. Bu neşriyatın uyandırdığı akisler böyle bir galerinin hakikaten lüzumlu olduğu kanaatinden başka bir adım ileri gitmiş değildir.

Bugün on senelik resmimizin muhasebesini yaparken "haniya elinizde avuçlarınızda ne vardır?„ diyenlere atelyelerimizin kapılarını açarak "işte„ diye bir sürü soluk, çatlak tuvaletler gösterebiliriz. Ressamlarımızın atelyeleri bu on senelik mesainin harman yerleridir.

Sonra Türkiyede resmin tarihi elli seneden öteye geçmez. Taassubun dişleri arasında parça parça olmuş istidatlar her biri bu kabiliyetlerini başka yollarda israf etmek ıstırarında bulunmuşlardır. Kibrit kutularının üstündeki resimlerin kazındığı bir devirde resim daha evvel tekevvün ve inkişaf mazhariyetten uzak kalmıştır. Bin türlü müşkülât içinde kendisine yaşamak, nefes almak imkânını güçlükle bulabilen resim taassubunun sikleti altında gürbüzleşememişti.

Fakat on senedenberi resim, baş ucunda bir mezar bekçisi gibi dikili duran taassup heyûlâsını defetmiş, bol bir serbesti ve teşvik karşısında uyuşukluğu gerinmiş ve intibaha doğru açılan gözlerinin çapaklarını silmiş gibidir.

Fransada ilk resim sergisi (1663)de Türkiyede (1878) de açılmıştır.

Bu fark bize resim dünyasında ne kadar gecikmiş olduğumuzu göstermeye kâfidir.

On senedenberi sergiler, cemiyetler, birlikler, münakaşa, dedikodular ve muhtelif teşebbüslerle can ve hayat bulan Türk resim dünyasında neler, ne gibi değişiklikler, cereyanlar, hâdiseler oldu. Bunları akislerile beraber mümkün mertebe tespite çalışalım.

Zaferin ilk sergisi Galatasaray sergilerinin beşincisidir. Biz işimize buradan başlıyabiliriz. 1923 senesinde açılan bu serginin resmiküşat günü mektebin konferans salonunda toplanan davetli ve ziyaretçi kütlesine hitaben Çallı İbrahım, ressamlarımızın ne büyük mahrumiyet içinde çalışarak bu sergiyi vücuda getirebildiklerini anlatmıştı.

Bu sergide Gazi Hazretlerini temsilen bulunan Hamdullah Suphi Bey de cevaben: "Bellini„den başlıyarak kendi Sanayî Nefise mektebimize hoca olarak getirilen Valeriy'ye kadar Türk mevzuunun Türk olmıyanların fırçasından çıktığını ve şimdiye kadar ressamlarımızın bu sahayı bizzat kendi ellerine aldıklarını söyliyerek ressamlarımızın bu muvaffakiyetlerine işaret etmiş ve onları tebrik etmişti.

Hamdullah Suphi Bey sözlerini şu müjde ile bitirmişti.

"Yeni Türkiyenin bütün asil ve yüksek temayüllerinin aziz bir timsali olan reisimizin mektubundan şu satırları aynen okuyorum.

"Sanatkârlarımızın mütemadi ve feyyaz mesaisinin daima takdirkârı bulunduğumu selâm ve hürmetlerimle beraber cemiyet azasına tebliğ etmenizi ricaederim.„

Gazi Mustafa KEMAL

Nutuktan sonra Gazi Hazretlerinin arzuları üzerine hakem heyeti tarafından ayrılan üç tablo kendi namlarına satın alınmıştır.

Sergide 240 parça eser teşhir ediliyordu. Sami Beyin "Keşiş eteklerinde„ isimli tablosile Ruhi Beyin 26 ağustos sabahı adlı levhası ve Fehiman Beyin "Güzin Hanımın portresi„ bu sergide teşhir olunan eserlerden ilk hatırda kalanlardır. Fakat ziyaretçileri tatmin edemiyen bu sergilere karşı münekkitlerin hoşnutsuzlukları başlamış bulunuyordu.

O zaman rahmetli Ahmet Haşim, bu sergi münasebetile yazdığı nefis bir yazısında diyordu ki:

"Belçikalı Edip Moris Meterling'in (Körler) ismindeki piyesinde anlatılmaz bir fecaati haiz olan şöyle bir sahne cereyan eder. "'Bir rehberin peşinde, ıssız ve büyük bir ormandan âmalar geçerken, rehber ansızın ölüveriyor rehberin bu ölümile âmalar yeniden ve ikinci defa âma olmuş demektir. Şimdi gece soğuk, açlık, ölüm gelecek, ne yapmalı?

Gözlerinin gecesinde artık müebbeden kaybolmuş olan bu zavallılar, derin bir facianın tüyler ürpertici haşyet ve sükûtü içinde aranırlar, araşırlar. Ressamlarımızın hali bana daima bu kısa faciayı hatırlatmıştır. Fakat hayır şüphesiz ki ressamlarımız âma değildir. Nasıl olsunlar ki onlar ne kulaktır, ne burundur. Ne ayaktır. Fakat yalnız, hayata, ziyaya ve esrarıhavaya doğru açılmış birer çift gözdür. Fakat göremezler ve girilecek çıkılacak yerleri kendilerince külliyen calayıp duruyorlar. Gözleri açık duran zîhayat hiç bir çehre bir diğer çehreye müşabih değildir. Dikkat edenler bilir ki biribirine benzeyen yüzler âmaların yüzleridir.„

Cümhuriyetin çocukları, gençlik coşkun bir aşkla, imanla çalışıyordu. Aradan altı ay geçti. Genç nesil Cümhuriyetten hız ve alev alarak büyük bir bomba gibi patladı.

1924 senesi mayısının on beşinci günü resim hayatımızın inkılâp günüdür. Cümhuriyetin ilk senesinde genç ressamlarımızı bir araya toplıyan cümhuriyetle beraber doğan bu teşekkül, "yeni resim cemiyeti„ ilk resgisini açıyordu.

Genç neslin çalışma sahasındaki savleti günden güne artıyordu. Üstatlar, o zaman hükûmet ile ressamlar arasında ki münasebetin ön şafında bulundukları için sergiye tahsis olunan paraları kendi diledikleri şekilde taksim ediyorlardı. Galatasaray sergilerinde eskilere yeni kuvvet ve hayat veren gençliği, mesaisine devam edebilecek kadar yanı boya ve toval parası tedarikini imkân dahiline sokabilecek kadar olsun düşünmüyorlardı.

Biz benizleri uçuk sanayiinefise çocukları gıdalarımızdan arttırıp aldığımız boyalarla çalışıyorduk. Henüz Cümhuriyetin bu yeni neslin önüne açıverdiği feyizdar himayeden şevk ve hız alarak benim de müessisi olduğum bu birliğin temellerini atmıştık: "Yeni Resim Cemiyeti„

Bu genç cemiyetin merkezi Türbede eski Hilâliahmer binasında bir küçük odadan ibaretti. Gençler burada toplanıyorlar, konuşuyorlar, çalışıyorlardı. Nihayet 924 senesi mayısının on beşinci günü işte sergilerini açmış bulunuyorlardı.

Bugünkü Tayyare Cemiyetinin bulunduğu binada o zaman "Matbuat Cemiyeti„ vardı. O binanın alt kat salonlarını kadın erkek yirmi bir genç ressam birden istilâ edivermişti. Bu sergi Türkiyede hiç bir sesim sergisine müyesser olmıyan bir rağbeti gördü. Salonlar binlerce ziyaretçi tarafından dolup boşalıyordu. Sergide bu genç nesil 115 resim teşhir ediyorlardı. Matbuat günlerce bu sergi ile meşgul oldu. Maarif Vekâleti bu sergide teşhir olunan resimlerden bir çoğunu satın aldı. Bugün Güzel Sanatlar Akademisinde talebenin istifadesine arzolunmuş bu resimlerden mürekkep küçük bir müze mevcuttur.

Gençlerin bu muvaffakıyeti üzerine resimle uzaktan yakından alâkası olanlar Galatasaray sergisini bekliyorlardı. Temmuz geldi. Altıncı sergi açıldı. (924). Bu sergide eski nesil ressamlarını gayrete gelmiş görüyorduk. Gençlerden dersi ibret alan bu kafile artık postekilere uzanmış çıplakları, çini vazolara yerleştiril-

miş krizantemleri bırakmışlar da biraz millî mevzulara rağbet göstermişlerdi.

Bu sergide Çallı İbrahim Beyin "Yunan üserasının Millet Meclisi önünden geçişi„ "Afyonkarahisarına akıncılar„ "Alaşehirde zeybekler„i, Sami Beyin "Anadolu harbinde cephane nakliyatı„ kağnı arabası filân gibi tablolar boyamak hevesine düşmüşlerdi.

Ressam Şevket Beyin bir nutku ile açılan bu sergi bu millî çaşni ile hakikakaten diğerlerinden ayrılıyordu.

Millî mevzularile etrafa meydan okumak istiyen bu sergiye (72) sanatkâr iştirâk etmiştir. Bunların yarısından fazlası genç neslin çocuklarıdır. Mayısta sergilerini güzel resimlerle doldurduktan sonra temmuzda tekrar yeniden çalışmış ve teşhir etmiş olarak ortaya çıkıyorlardı. Fakat ne yazık ki o zaman katalogta "efendi„ kaydile damgalanan bu gençliğin resimlerini serginin iltizamen en karanlık köşelerine yerleştirirlerdi. Burada bizden evvelkilerini gençliğe suikast yapmış olmakla itiham etmiyorum. Sade bir bir hakikati tarihin kulağına fısıldıyorum o kadar.

O zaman ihmal ettikleri gençliği, kendilerini yükselten ve kuvvetlendiren, sergilerini zengilleştiren bir varlık olduklarını inkâr ediyorlardı. Bugün on senedenberi kemale ermiş ve bugünkü Türk resim varlığını vücuda getirmiş olan nesil de onları inkârkâr ediyor. Tarih bir tekerrür de olsa ben bu inkâr yarışmdan nefret ediyorum. Onları gençliğe karşı haksızlıklarından dolayı takbih ediyordum. Şimdi gençliği de öylece ayıplıyorum.

"Memleket dalaşma değil„ eser bekliyor. Sergide teşhir edilen (321) eserden bir çoğu Maarif Vekâleti ve belediye tarafından satın alınmıştır.

1925 te yedinci Galatasaray sergisi açıldı.

Açılır açılmaz gazeteler sanki ittifak etmiş gibi hepsi bu serginin fakirliğinden bahsettiler.

Merhum Avni Lifij bu neşriyattan sinirlenenlerin başında geliyordu. İktam gazetesinde bu hiddetini de ifşa etti. Ve serginin kemiyet itibarile değil fakat keyfiyet itibarile daha zngin olduğunu iddia etti. Fakat ne de olsa Galatasaray sergilerinin zevali başlamış bulunuyordu.

Bu zevalin bizce malûm olan sebebi şudur: Yedi sene oldukça çalışarak sergiler vücuda getiren ressamlarımız biraz yorulmuşlar ve evvelce halka beğendirilmiş resimlerin âdeta birer kopyası mahiyetinde addedilebilecek eserler boyayıp teşhir etmeğe ve bunlarla sergiler vücuda getirmeğe başlamış-

lardı. Halk aldanmaz. Bellenmiş renkler,bellenmiş mevzular, bellenmiş efeler, ezbere hissini veren etütler. Bu sergiye karşı umumî nefret celp etmeğe sebep olmuştu.

Gazeteler sergi aleyhinde harekete geçtiler. Bilhassa o sıralarda İstanbulda bulunan bir ecnebinin de nazarıdikkatini celp eden bazı noktalar tercümesi Cümhuriyet gazetesinde neşedilen bir makalede izah edilmişti.

Kısa bir müddet için Almanyadan şehrimize gelen "Frankfurt Çaytung„ gazetesi heyeti tahririyesinden felsefe doktoru Her "Buh„un Galatasaray sergisi hakkında tercümesi Cümhuriyette intişar eden bu makale etrafında bir hayli dedikodu toplamıştı.

Doktor Buh, Türk ressamlarının hiç birisini tanımadığı için eserler karşısında daha ziyade bitaraf kalabiliceğini, sergiye bir Avrupalı gözile baktığını fakat levhalarda Türke mahsus hususiyetin mevcut olmadığı söylemişti. Ressamlar güçendiler. Nazmi Ziya Bey kendisine cevap verdi. Münakaşa uzadı. Bu münakaşadan kısa bir istitrat yapmak fena olmıyacak.

Bakınız Doktor Buh ne diyordu?

"Ressamda aradığım orijinalite ressamın şahsına makur kalmamalıdır. Temsil ettiği milletin orijinalitesinin ifadesi olmalıdır. Teknik lisanı sanattır. Ressamın hususiyeti ve asliyeti o kadar bariz olmalı ki o eseri sanaate dünyanın öbür ucunda da tesadüf edilse müessirinin bir Türk olduğu anlaşılabilmelidir. Bu asliyet, mahallî çeşme veya kubbe resimlerini yapmış olmakla temayüz ettirilemez. Zira mahallî şekilleri bir yabancı ressam da yapabilir.„ Dedikten sonra talebe resimlerini fevkalâde beğendiğini anlatıyor. "Fransız ve Alman sanayinefise talebelerinin mekteplerinde teşhir edilen eserlerinden aşağı değildir.„

Diyor.

Ayni makalden şu bir kaç satırı daha alıyorum.

"Bir kademe daha yukarı çıkarsak enteressan levhalara tesadüf ederiz. bu levhaların musavvirleri teknikte birer üstattırlar. Fakat çoğunda ressam o koca levhanın bir köşeciğinde olsun ruhunu — sikkede kullanılan bir tabir ile diyeyim ki — darbetmemiş- Bakınız büyük kıt'a ile bir muharebe levhası var. Şu çocuğa meme veren lohusa kadına, şu küçük kıt'ada Çinileri renklerile gösteren cami içerisine bakınız! Bu misal olarak saydığım ve hoşuma gitmedikleri için musavvirlerinin ismini öğrenmediğim bu levhalar merkezî bir kompozisyon fikrinden mahrumdurlar.„

Sonra Namık İsmail ve Hikmet Beyleri beğeniyor ve şayaıdikkat şu satırlarla makalesine nihayet veriyor.

"Aşağıda ismini ifşa edeceğim tek bir müstesna olmak üzere serginin zikre şayan levhalarını yapmış, ressamlar Avrupada yetişmiş ressamlardır. Yani Avrupada bulunmuş, tahsil etmiş veyahut Avrupa ekolundan istiyerek veya istemiyerek müteessir olmuşlardır. Bu ressamlar Avrupada maalesef yalnız resim tahsil etmemişler, Türk motiflerini Aprupalı gözüyle görmeği de öğrenmişler. Bunun içindir ki sergide gördüğüm en kuvvetli Türk ressamı, bir talebedir. Bu talebenin mütevazî puşatları serginin üzerinde bir Türk şaheser sanati olmak üzere hükümran bulunur. Hocalarının resimlerinin fevkinde bir mevki alıyor.

Bu genç talebenin ismi, attığı imzaya nazaran (Eşref)tir. Eşrefin görüşlerinde bir asliyet var. Yalnız Eşrefin resimlerinde, zahiri Türk motiflerinden istiane eylemeksizin Türk menazırının ve Türk insanlarının asliyetini seyrettim. Eşref, Türk sanatine yolunu ve hedefini gösteren bir üstattır.„

Türk ressamlarının resimlerinde Türke mahsus orijinalin görmek istiyen doktor "Buh„ un bu makalesi o zaman resim muhitinde hayli akisler yaptı idi. Nitekim ressam Nazmi Ziya Bey İktamda "iki sual„ serlevhalı bir yazı neşretti. Nazmi Ziya Beyin sorduğu sualden biri: Türk sanatinin bir Avrupalı tarafından tahkir ve istihfaf edilmesine makaleyi neşreden gazetenin nasıl delâlet edebildiği, ikinci sual de Türk büyümüş ve en aşağı yirmi beş senelik tahsil görmüş Türk ressamlarının anlayamadığı Türk ruh ve hissini üç buçuk gün zarfındaa doktor "Buh„un nasıl anladığı idi.

Fazla sinirli yazılan bu makaleye ayni sinirin hâkim olduğu bir lisanla Cümhuriyet gazetesi de cevap vermişti. Gazete bu cevabında doktorun Almanyada senelerdenberi Türkiye ve Türkler lehinde makaleler yazmış Türkiyeye taalluk eden meseleleri bir Türk gibi mudafaa etmiş bir muharrir olduğunu söylemişti.

Halbuki doktor Buh o makalesinde Türk ressamlarının etrafı bir Avrupalı gözüyle gördüğünü, gezmiş olduğu Galatasaray sergisinin sahip olmasını temennî ettiği orijinaliteyi göremediğini söyliyordu. Avrupalı hocalardan tesir alarak memlekete dönen ve henüz sanatinin istiklâline sahip alamıyan ressamlarımızın bu meselede bu kadar sinirlenmesine sebep olan şey herhalde sanırım ki bu hakikatin belki bir ecnebi ağzından işitilmiş olmasiydi. Yoksa bu hakikati hepimiz muhtelif vesilelerle söylemiş değil miyiz?

Sekizinci resim sergisi 1926 da açıldı. Bu sergide gençlerin şayanıdikkat bazı resimlerini zikredeceğim. Eşrefin "Yıldızlı gece„si, Saim'in aktör "Behzat'ın portresi„ ve Erzurum akşamı bu iki nefis eser serginin en güzel iki resmiydi.

Ressam Saimin teknikte furçasına olan hâkimiyeti insana hayret verecek derecededir. O Saim ki günün birinde Erzurumda yalnız başına bir resim sergisi açmıştı. O sıralarda Maarif Vekili merhum Necati Bey Anadolu tetkik seyahatine çıkmış. Erzurumdan geçiyordu. Bu sergiyi gezmiş, görmüş, beğenmiş ve Saime fevkalâde iltifat etmişti. Maarif Vekâleti tarafından bir peyzaji satın alınmıştı.

Sekizinci resim sergisinin muvaffak levhaları meyaanında Sabiha Rüştü Haanım ile Hale Asaf Hanımın eserlerini de zikretmek icap eder. Sabiha Rüştü Hanım bu sergide bir kaç çocuk başı, Hale Hanım bazı portreler teşhir ediyordu. Hatırladığıma göre Sabiha Rüştü Hanımın eserleri bermütat gayet karanlık yerlere asılmıştı. Zaten ziya taksimattı gayet fena olan bu salonlarda bir de böyle tertip heyetinin ihmali, güzel resimlere karşı gadri çok yazık. Zira Sabiha Hanımın bu sergideki güzel resimlerini rahatça seyredememiştik.

Tam bu sıralarda "Güzel Sanatlar Birliği„ teessüs etmiştir. Ve Ankara sergileri başlamıştır. İcra Vekilleri heyetin 12 Eylül 1926 tarihli kararnamesile "Sanayinefise sergisi„ her sene Ankarada açılacaktır. İşte bu tarihten itibaren resimler Ankarada evvelâ Etnoğrafya müzesinde, bilâhare Türk Ocağı binasında teşhir edildi. Ankaradaki Sergiler gerek halkın, gerek hükûmetin çok rağbetini kazanmıştır. Pek çok resim satılıyordu. Satılmıyanlarla da İstanbulda Galatasaray sergisi vücuda getiriliyordu. Artık Galatasaray sergileri kendi kendine açılıp kapanıyor. Haklı olarak rağbetsiz kalmış bulunuyordu. Buna mükabil Ankara sergilerine karşı rağbet başlamıştı. Zira bu resimler o muhit içinde henüz yeniliğini muhafaza ediyorlardı.

927 de açılan dördüncü Ankara sergisini biletle 1500 kişi ziyaret etmiştir. Gezenler mekteplilerle beraber 2500 ziyaretçiye baliğ olmuştur. Sergiden 34 tablo satın alınmıştır. Maarif Vekâletinin sergiden satın aldığı tabloların kıymeti (2300) lira tutmuştur. Meclis namına da 500 liralık tablo satın alınmıştır. Dahiliye Vekâleti ile Ankara Şehremaneinin aldığı tablolar bu hesaba dahil değildir. Bu sırada ressamlara ve resme büyük bir rağbet gösterildiğine bu rakkamlar bir delil olabilir.

Bu serginin hatırda kalan eserleri Turgut'un "sahne„ si, Namık İsmail'in Çankayadan yaptığı iki küçük peyzajdır. Namık İsmail Beyin beğenmediğimiz "İspanyol kadını„ da bu serginin mahsullerindendir.

Bu sergide iki genç ressam ayrıca nazarıdikkati celp etmişti. Ali ve zeki Almanyada çalışmış bu gençler. Hofmanın talebesidir. Tarzı ifadesile diğer resimlerden derhal ayrılıveren bu iki gencin eserleri "kübik„ damgasını taşıyorlardı. Türkiyede teşhir edilen ilk kübik resimler bunlardır. O zaman intişara başlayan meş'alecilerin mecmuasında bu resimler dolayısile Namık İsmailin söylediklerini burada kaydetmeden geçmiyelim:

Namık İsmail, "yeni ve orijinal olmak kaygusile dâhi, sanatkâr, mecnun ve modacıdan mürekkep olan bu cuşan ve huruşan kafileye artık sü'ğinet gelmeğe başlamıştır. Hattâ bu hareketin alemdarı olan (Picasso) bile kübist ve dadaist tarzlardan geçtikten sonra şimdi klâsikten daha eski olan akademik resim yapmaktadır.„

Diyordu. Bunları söyliyen Namık İsmail Griçenkonun [doğru resim yapmasını unutmak için on sene çalıştım„]

Dediğini de hatırlıyordu.

28 Haziran 928 tarihli Son Saat gazetesinden ayen bir havadis alıyorum. «Daimî meşherin tanzimine başlandı» serlevhasiyle bu havadis şudur:

«Ankarada resim sergisinde teşhir edilen resimlerden satılmıyanlar dün sandıklar derunünde şehrimize getirilmiştir. Bu resimler Sanayi Nefise Birliğinde resim salonuna talik ve teşhir edileceklerdir. Bu suretle birlikte daimî bir resim meşheri vücude getirilmiş olacaktır. Resim salonunun tanzimine başlanmıştır. Haziranın yirmi beşinden itibaren salon meraklılara açılacaktır.»

Aradan bu kadar zaman geçtiği halde bu havadis tahakkuk edememiştir.

1929 senesi Temmuzunun on beşinde Avrupadan dönen genç neslin harekete geldiğiin görüyoruz. Müstakil ressam ve heykeleraşlar birliği teessüs ediyor. Bu neslin açtığı sergiler Galatasaray sergilerine benzememekle beraber garpta resim sanatinin yeni cereyanlarından Türk muhitine bazı haberler veriyordu. Münekkitler derhal müstakillere «Kübik» damğasını vurdular.

Müstakiller ilk sergilerini Ankara Türk Ocağı salonlarında açtılar. Yüzden fazla tablo ve (6) heykel teşhir ettiler. Ankara ve İstanbulda bu sergi mühim bir resim hareketi olarak telâkki olundu. Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey sergiyi açtı.

Sefir ve ekâbir küşatta hazır bulundu. Gençler teşvik edildi. Hale Hanımın «Bursa» sı, Şerefin zevcesinin portresi, Zekinin masa üstünde saksısı ilk defa bu sergide teşhir olundu.

Bazı küçük hareketleri de kaçırmamak lâzımdır.

Meselâ gene 1929 da Balıkesirde Evkaf binasında bir resim sergisi açıldı. Akademi arkadaşlarımızdan Kemal Bey şimdiye kadar isimlerini hiç işitmediğimiz bazı resim muhipleriyle beraber bir sergi açtı.

Balıkesirde çıkan Türk Dili Gazetesinde isimleri ve resimleri intişar eden meslektaşlar şunlardır:

Kemal, Ragıp, Sırrı, Numan, Abidin Abbas Beylerle, Seniha, Fakise, Muallim Ahter Hanımlar..

Yine 929 da Galatasarayda Güzel Sanatlar Birliği on üçüncü sergilerini açtılar.Ressamlar bu sergide yine ayni dersi tekrarlıyan bir ezberci vaziyette idiler. Yalnız Çallı İbrahim dört tane çiçek resmi teşhir ediyordu. Bunları o zaman belki «Bu sene Çallı'nın atelyesinde bahar var» ve «Bu çiçekler döküldükten sonra Çallı'nın olğun meyvelerini bekliyebiliriz..» Demiştim. Maama fih bu zamandanberi Çallı bize bir armut bile vermedi.

Bu sergide Talât Beyin Kayışdağı manzarasiyle küçük selvisini sevinçle hatırlarım. Keza Zahide Cemal Hanımın Naturmortları, Ruhi Beyin «Sakaryada sabah» isimli levhası. Güzel şey hatırda kalıyor. Diğerlerini bütün gayretime rağmen hatırlıyamıyorum.

930 da Ankarada evvelâ müstakil ressam ve heykeltraşlar, sonra da Güzal Sanatlar Birliği birer sergi yaptılar.

Celâl Esat Bey müstakillerin sergisi için yazdığı bir yazıda, diyor ki:

(— Söz aramızda — Not yazmakla, eser yapmak arasındaki farkı onlar da idrak ederler. «Bakınız biz ne yapabiliriz, demek istiyorlar». «Ne yaptık» demiyorlar).

İstanbulda tekrarlanan bu sergilere ait hatıralarımız arasında gülünç bir şeyi de Celâl Esat Beyin Hâkimiyeti Milliye'de çıkan bu yazının tuhaflığıdır.

Celâl Esat Bey bu yazısında Bursalı Şefik'in resimlerini «Kübik» olmakla ittiham ediyor ve onun kübik resimlerinde samimî olup olmadığını araştırıyor. Bursalı Şefik'i ve resimlerini tanıyanlar için bu teşhisin mizahî kıymeti vardır. Zira o alelâde resim yapan bir arkadaştır. Resimlerinde kübik iddiası katiyen yoktur. Bununla anlaşılmış oluyor ki, Celâl Esat Bey için kübiğin manası renk ve hatlarda biraz mübalâğaya kaçmaktır.

930 da ben, Güzel Sanatlar Birliğinde yalnız kendi eserlerimden mürekkep bir sergi açtım. Bunu Türk Ocağındaki Halit Mustafanın sergisi ve bir kaç ay sonra da Alay köşkündeki Sadi Beyin sergisini takip etti.

931 e gelince sanat sahasında hayırlı bir inkişafı işaret etmek lâzımdır. Zira sergiler, münakaşalar, neşriyat bu seneyi hayli dolğun bir sene halinde gözümüzün önüne çıkarmaktadır.

Milliyet gazetesinin Sanat mensuplarına tefrik ettiği sütunlarda ressamlarımız davalarını söylemeğe başladılar. Eşrefin Erzurumdan gönderdiği tenkidi yazılar akademi mehafilinde şiddetli akisler yaptı. Namık İsmail, Meichel - Ange'i neşretti. Bu kitabın intişarı da etrafta hayli dedikoduya sebep oldu. İsviçreli Ressam M. Marsel Ammige İstanbula geldi ve Güzel sanatlar akademisinde bir sergi yaptı. Bu sergide gayet kötü resimler teşhir eden bu adam Çallı İbrahimin Pariste Cormon'un atelyesinde beraber çalıştığı arkadaşı imiş. Vakit gazetesinde bir de makale neşretti. Bu makalesinde bu ecnebi ressam Türk ressamlarını çalışmamakla ittiham ediyordu. Ben de Serveti Fünunda ağzının payını verdim.

931 senesi Serfeti Fünun kolleksiyonunu karışütıranlar bu ecnebi efendiye verilmiş bu ağır cevabı orada bulurlar. Bir sene sonra Ali Sami Bey «Ressamlar uyuyor» Serlevhası altında bir makale yazdı. Güzel Sanatlar Birliği reisi M. Sami Bey de ona cevap verdi. Karşılıklı epeyi hücumlar yapıldı.

Ali Sami Bey Birlikten ve ressamdan hıncını alamayınca hücumlarını ada demiye tevcih etti. Bu yazılar, Namık İsmail Bey ile aralarında şiddetli münakaşalara sebep oldu. Cümhuriyet gazetesinin delâlet ettiği bu münakaşa, «şahsiyata döküldü» bahanesiyle ve Ali Sami Beyin münakaşayı kesmesiyle neticelendi

Bu sene içinde Avrupadan ikinci kafile dönüyordu.

Halil İbrahim, Zühtü, Hâmit Necdet, Zeki Faik... Bunlar, daha çok anlayışlı olarak avdet ediyorlardı. Hamulelerinden de her halde bir çok meslektaşlarına nisbetle pek çok çalıştıkları görülüyordu. Bir gün Zeki Faikin evine gitmiştim. Beinm gözümün önüne üç yüz kadar eser yaydı. Bu üç yüz resmin hemen yarısından fazlası etüdiye ve güzel şeylerdi.

931 senesindeki sanat cereyanları hayli geinş bir saha arzeder..

Müstakil Ressam ve Heykeltraşlar Birliğinin Moskovint salonlarında açtığı sergi, etrafında güzel nümayişler toplıyan bir varlık halindedir.

Salon ziyaretçilerle dolup boşaldı. Bu sergide yeni ve eski çok güzel eserler vardı.

Cazbandın sesi sinmiş Moskovit'in alacalı duvarlarına asılı tuvallerden bahseden ve dostlarımı gücendiren yazımda şöyle demiştim:

«Resmin eskisi, yenisi, klâsiki, moderni olmaz. Sanat daima ve her devirde birdir. Elverir ki, mahallî olsun, elverir ki, samimî olsun. Sanat eseri, mensup olduğu milletin damğasını taşısın. Bizim müstakil arkadaşların bu sergide teşhir ettikleri resimler, Fransızça, Almanca, İtalyanca konuşuyorla, vatandaş Türkçe konuşalım.„

932 senesi sanat hareketlerinin en civcivli faaliyetine sahne olmuş bir senedir. Galatasaray sergilerinin on altıncısı hareketsiz, sesiz gene yerli mallar sergisinin bir köşeciğine sıkışmış bir halde açılıp, kapandıktan sonra halkevinde müstakillerin sergisi açıldı her ne kadar lâzımgelen ehemmiyeti kazanamadise de Galatasaray sergisine faik bir rüchaniyet arzettiğini söylemeğe hacet bile yoktur. Bunlardan başka bu sene içinde açılan hususî sergiler birer güzel sanat hareketi olmak itibarile çok şayanıdikkattirler. Ahmet Darülbedayide, Ali Avni Glorya sinemasının methalinde, Ömer afiş sergisini bu sinemanın beş adım ilerisindeki bir apartımanın birinci katında, Saip Muallâ portrelerini Aero kulübün üst salonunda açtı. Heykeltraş Zühtü Türkiyede ilk defa olarak açtığı ilk heykel sergisinin duvarlarında güzel desenlerini teşhir etti. Ressam Üsküdarlı Cevat Bey Üsküdar resimlerini Taksimde bir mobilyacı dükkânında, Cevdet Bey beyaz siyah resimlerini sabah fotoğrafhanesinin üst katında bir sergi halinde topladılar. Bütün hareketler artık Türkiyede seneden seneye arzıdidar eden Galatasaray sergilerinin inhisarcı mevcudiyetinden başka için için yaşayan bir gençlik ordusunun yürümekte ilerlemekte olduğunu bir defa daha ilân ve ispat etmiş oldu.

Cümhuriyetin onuncu yılını idrâk ettiğimiz 933 senesi üstat Ali Rıza Bey merhumun metrûkâtından vücuda getirilmiş sergi ile başlar. Bu sergi halkevinde açıldı ve üstadın iki yüze yakın desen ve krokilerini ihtiva ediyordu. Bu sergiyi Hâmit Necdetin sergisi takip etti. Galatasaray mektebi salonunda açtığı bu sergi hakkında yazdığım tenkidi bir makale üzerine Hâmit Necdet bana bir cevap verdi ve bu cevap ta kendisini ve eserlerini metetmeğe kalkıştı Bir sanatkârın kendi eserlerini methüsena etmeğe hakkı olup olmadığı meselesi ortaya çıktı. Ben, Hâmit, Peyami Safa ve Nurullah Ata aramızda bunun münakaşasını yaptık. Münakaşalar epey uzun sürdü. Çıkan netice Türkiyede Andre Lothe'un şöhret bulmasından ibarettir.

On senelik resim hareketlerini hülâsa eden yazımı son ve güzel bir teşebbüsün kaydile bitirmek isterim.

Eylülde altı arkadaş birleşerek bir grup vücuda getirdiler ve ismine "D„ grupu dediler.

"D„ grupu beş ressam ve bir heykeltraştan mürekkeptir. Abidin Dino, Cemal Sait, Zeki Faik, Nurullah Cemal, heykeltraş Zühtü ve ben.

"D„ grupu Teşrinievvelin sekizinci pazar günü Beyoğlunda eski Rus konsolosluğu yanında küçük bir mağazada ilk sergisini açtı.

Bu sergide yalnız desenler teşhir edildi. Etrafında çok alâka ve rağbet gören "D„ grupu şimdi onuncu yıl bayramının şevk ve neşesi içinde ikinci sergisini hazırlamakla meşguldür.

Ankarada inkılâp sergisi hazırlandı. Türk ressamı bu sergide bir imtihan geçiriyor ve bütün memleket bu on senelik bakaloryasının neticesini heyecanla bekliyor.

Elif NACİ

Cümhuriyetin on yılı içinde Bankalarda biriken paraların miktarı 4 milyon liradan 40 milyon liraya yükseldi.

İktısadımızın 10 yıllık blânçosu

Yazan: (*) **Sadreddin ENVER**

Saltanat yıkılırken

Bundan tam on yıl evvel bir gece yarısına doğru uğuldayan rüzgâr dindi. Her bir yana derin bir sessizlik sindi. Gökteki bulutlar silindi. Yırtılmaz zannedilen karanlıklar delindi. Ufkun ta derinliklerinden bir şafak, hayır bir nur doğdu. O nur, ülkemizin üstüne kanat geren kara kâbusu kovdu. İşte Türkün kemiklerinden kurulan zafer âbideleri ile süslü koca bir tarih yıkıldı. Altında saltanat, o korkunç heyula kapandı, kaldı...

Düne kadar samur kürklerle saraylar döşeyen, peruze taşlardan nazarlıklı tahtlar yaptıran, inci elmastan taçlar giyen hâkanlar!.. Sen artık bizim değil yalnız eski - yen tarihin malısın. Tatlı sulu mermer havuzlarında kız oynatan sultanlar!. Sen artık bizden haraç almıyacak, ancak Garp şairlerine hayaller, hurafeler vereceksin. Şahım!.. anber kokularına boğulan somaki sütunlu salonlarında nazlı cariyeler sana envai içkiler sunmayacaklar. Malta taşlı dehlizlerinde esir kadınlarına sırım kollu harem ağalarından kırbaç attıramıyacaksın. Millet kan kusarken sen lâl renkli şarabını içtin; yurttaşın inlerken sen gazelhanları dinledin. Sâdabatta odalıklarına verdiğin, Sultanlarına nazenin bir tebessüm için nibe ettiğin mallar, mülkler kimin?.. Sana zümrüt başlı hançerini bu millet "süs olsun" diye mi beline taktı? Yoksa gene milletine bir cellât korkunçluğu saçmak için mi?.. Kementle boğdurduğun vezirlerinin oğulları senden davacı; hem Saltanat hırsile acımadan, titremeden birden öldürttüğün yüz on sekiz şehzade kardeşin ile beraber!.. Kara Kurum ovalarından çıktığından beri babalarımız baban a omuz omuza çarpışmadı mı? Babanla beraber çadırlarda geceleyen, birlik olup cenkleşen kahramanların evlâtlarına sonra neden zulmü reva gördün? Babanın başına binbir zafer çelengi takan cesur milletin sesini duymayacak kadar kalın duvarlı saraylara niye kapandın?.. Kosva ovalarını palaları ile temizleyen, Bizans surlarını yumruklarile delen, Çaldıran sahrasında göğüslerinden bürçler kuran kahramanlara şükran borcun böyle mi ödenir?.. Yoksa harp meydanlarından ganimet gibi topladığın iç oğlanları, prenses bozuntuları can yoldaşını düşman görecek kadar mı âli Osman kanını bozdu?

En nihayet evlâdını, torununu Çanakkalede senin sarayına siper yapan ihtiyar nineleri yabancı çizmeler tekmelerken, sarayının süslü taşları kadar duygusuz kaldın. Evet, vatanın dört bucağından bir enin yükselir, son kalan her karış toprak için bir can eksilirken cariyelerinin sazını, gözdelerinin sözünü dinledin. Ne mutlu sana gazası babasından miras hâkanım!.. Debdebeli sefahathanenin önünde pırıl pırıl cilâlı topları ile heybetli heybetli duran düşman zırh'ıları da mı seni irkiltmedi? Bu zevkin ne derin uykusudur, Sultanım!.. O vakit Suriyede, Süveyşte, Sarıkamışta kardeşlerinin çoğunu gömen bir avuç Türk hâlâ cenkleşiyor, anayurdu kurtarmak için silâhında kalan son kurşununu atıyordu. Ya sen, ya sen!.. Esaret zincirini milletinin boynuna takmağa savaşan düşmanların ellerini sıkıyordun. Onlara yaranmağa çalışıyordun. Böylelikle sefih zevkler dolu gecelerinin sabahı gelmiyecek sandın. Değil mi? Düşünmedin ki, Türk düşmana el değil kan verir, şan değil can verir. Düsmanla bağdaşanı bu millet baş değil vatandaş bile yapmaz...

İşte bundan tam on yıl evvel bir gece zafer yoldaşı silâhlarımız kınından fırlamış, neşe yağmuru fışkırdı. Cümhuriyeti selâmladı. Saltanatı, o korkunç heyulâyi selâmet'edi. Türkün kanile bezenmiş al şallara bürünen şah babasının yanına, tâ, bir hiçliğe kadar!..

Sa'tanatın mirası

Millî gaye, millî davamız Lausanne berâtı ile tahakkuk ettikten sonra vatanımızı imar için milletimize yeni bir cidal sahası açılıyordu. Çok uzun senelerden beri birikmiş ihmal, biribiri ardı sıra çıkan harplerin bıraktığı boşluk, yurdumuzun her köşe, bucağında görülen harabî hepsi, amma hepsi açılan devrin yalnız sâyine terkediliyordu. Bu büyük ihtimam ancak en müşfik ellere emanet edilebilirdi. O da bizzat Millet elidir: Cümhuriyet!..

Dünün bütün köhnelikleri atılacak, hurafeler dolu düşünceler silinecek, milleti ruhunda yaşayan iman ile yepyeni rejim kurulacak Şu birkaç kelimeye sıkışan gayenin tahakkuku kolay değildi. Çünkü altı asrı aşan saltanatın mazisinde bu emeller uğuruna atılmış temel yok. Vakıa tarihin şan sahifelerini yazan Türk kavmi Bodin kalelerini yıktıktan sonra Mısırla Viyana surları arasında koca bir imperatorluk kurmuştu. Fakat harcı temiz Türk kanından olan bu muazzam ülke bazan lûtfu şahanelerle, bazan göze batan idaresizliklerle yıkıldı. Zaptedilen yerlerde harsi teşkilât, içtimaî bağlantılar yaratan millî bir gaye ve kültür tohumu ekilmedi. Zaten saltanatın altı asırlık siyasetini ölçüp, biçmeğe imkân yoktur. O tesadüfün sevkile yürür, tamamile günlük idi. Bunun içindir ki, en haşmetli devirlerinde bile memleketin istikbali, inkişafı yolunda dökülmüş nüveler bulunamaz. Yalnız saltanatın mütebellir, değişmiyen bir tek siyaseti vardı: Dini taassup!.. Amma din değil, her padişahın kanaati ile biraz daha hurafeleşmiş, bazan gülünçlüğü kadar korkunçlaşmış bir taassup!.. Bu arada millî birlik akla gelmemiş, dil birliği düşünülmemiş, siyasî birlik yaratılamamıştır. Halbuki mânevi rabıtaları kuvvetlendirilmiyen ana baba bir kardeşlik de inkıraza mahkûmdur. Netekim, tarihin en eski zamanlarındanberi Türk yurdu olan iç Anadoluda, "Karamanlı Rum" diye lâkap takılan, türkçeden başka dil konuşamayan, bütün âdet, anana, akideleri Türk olan, kiliselerde âyini türkçe yapan, Allahına türkçe yalvaran ortodokslar vardı. Bunlar küçük Asyanın göbeğinde asırlarca Türk camiasından tamamen ayrı bir ırk olarak muhafaza edilmesi bu siyasetin çok dikkate şayan bir safhasıdır. Antrepoloji sahasında da Helen'likle bunlar arasında bir rabıta bulmağa bugünkü ilmî tetkikler müsait değildir. O halde Romalılıktan, müdevver ve muharref Rum (Romei) damgasını vurarak tecrit keyfiyetinin hikmetini anlamak oldukça güçtür. Bundan sonra Balkan ve Tunayı aşan mıntakalarda Türklüğün diğer müthiş propağandalarla kuvvetli milliyet mücadelesinde mağlûp olmamasına imkân mı tasavvur edilir?..

Tarihin yüksek şehadetini, vesikalarını hiçe indirerek yüce bir nesli dört yüz çadırlık bir kavme indirecek kadar hakikatten uzaklaşmak yine ancak bu taassubun dar çerçevesine girebilir.

Türkün sanat ve iktısat sahalarında da çok ileride bulunduğu tarihin sahifeleri ile müsbettir. İpekcilik ilk defa milâdı İsadan 3000 sene evvel Çinliler tarafından keşfedilmiştir. Fakat bunun ticareti Türklerin elinde idi. Türkler Çinden aldıkları ipek malları kervanlarla dağlar arasına sıkışmış olan tarım çukurluğunun ortasındaki kumlukların kenarını takip ederek Gobi çölünden gelen yollarla Terekavan geçidinden geçerek Garp havzasına iner, ve İrandan mezopotamya Suriye ve Akdeniz kıyılarına getirirlerdi. Bazan bu kervanlar Taçin (1) ülkesi denen Bizans imperatorluğunun içine kadar uzanırlardı.

Cengizin küçük oğlu Mongol kralı Hühilayi ipekçilik hakkında ilk kitabı neşretmiştir. Bizans kralı Jositan milâttan 552 sene evvel Türkistana seyyahlar göndererek bu sanati memleketine celbetmiştir.

Küçük Asyaya maden sanayiinin de beşiği denilse mübalâğa addedilemez.. Daha birkaç yüz sene evveline kadar bu zenaatin en güçü olan demir madeninin işletme ve izabesinde üstat vaziyetinde imişiz. Evliya Çelebinin hâtıratında Selânik civarındaki demir madenimizden, su kuvvetile işleyen körüklerle hava verilen "yüksek izabe fırınlarının" azametinden büyük bir sitayişle bahsedilmektedir. Buraya Avrupadan binlerce ziyaretçi gelir, bu sanatteki kudretimizi hayret ve takdirlerle seyrederlermiş. Memleketimizin her tarafında toplar dökülüp, gülleler yapıldığını "divanı hümayun" emirlerinde okuyoruz.

Velhasıl hangi cepheden milletimizi ve ülkemizi tetkik edersek edelim, daima ileride olduğunu görürüz. Fakat son asırlarda ise bir duruş, hattâ gerileyiş vardır. Avrupada ise muntazam bir terakki ve tekâmül göze çarpar. Bu müvazenesizliği de millî servetimizden ödemek mceburiyetinde kaldık. Birçok fedakârlıklar ettik, bir çok ağır yükler altına girdik. İşte vaziyeti hülâsa edelim:

Türkiye "tanzimat devri ile" Avrupa "halkai düveliyesine" girdiği tarihten itibaren muntazam istikrazlara başlamıştır. İşte her sene alınan borçlar:

Alındığı seneler	İzafi kıymeti altın frank	Hakikî kıymeti altın frank
1854	75.000.000	60.000.000
1855	125.000.000	125.000.000
1858	125.000.000	95.000.000
1860	50.000.000	31.000.000
1862	200.000.000	136.000.000
1863	200.000.000	142.000.000
1865	150.000.000	99.000.000
1865	909.091.000	454.545.000
1869	555.000.000	338.885.000
1870	792.000.000	254.430.000
1871	142.000.000	104.025.000
1872	278.155.000	273.972.000
1873	694.447.000	413.194.000
1874	1.000.000.000	453.000.000
Yekûn	5.296.190.000	3.030.882.000

Altın frank

Muharrem kararnamesinden sonra alınan para da işte (1) numaralı şema'da bariz bir şekilde görünmektedir:

1 numaralı grafik

Bu alınan paralar ne oluyordu? Bu sualin cevabını tarihin yapraklarında birer sefahet âbidesi gibi parıldıyan debdebe, daratında bulabiliyoruz. Kısmen de, o debdebe ve darata bir emniyet, sigorta vazifesini gören askerî ive bahrî ihtiyaca sarfediliyordu. Hiç bir zaman memleketi imar edecek, verimli servet membalarını işletecek, refah getirecek yerlere bir hisse ayrılmıyordu. Sultanların göğüslerine sıra, sıra dizilen elmas, pırlanta, incilerin ışıldayışları yarının karanlığını örtüyor gibiydi. Evet, memleket aleyhine haricî ticaretimiz muntazam açık gösteriyordu. İşte 1878 den 1915 senesine kadar ithalât - ihracat farkımız da 2 numaralı grafikte görünmektedir.

İki numaralı grafikte görüldüğü üzere ithalâtımız ihracatımızdan 388 milyon lira fazladır. Otuz beş seneye taksim edersek senevî on milyon altını geçiyor. Bu fark nasıl kapanmıştır?.. İşte bunun bir kısmı alınan borçlarla ki, bu müddet zarfında aldığımız borç yekûnu 94,05,000 altın liradır - bir kısmı ise, Kıbrıs, Mısır, Rumeliden alınan tavizat... Fakat geriye kalan mühim açık doğrudan doğruya millî servetin azalmasile ödenmiştir. Millî servetin azalmasile halk fakre düşer ve binnetice her türlü istihsal sahalarımızdaki sermayenin erimesini intaç eder. Memleket iktısadî bir izmihlâle doğru sürüklenir.

İktısadî vaziyetimiz zayıflarken siyasî varlığımız da her gün yeni zarbelere uğrayordu. Birbirini takip eden harpler bilhassa son otuz senede Türkiyeyi çok yordu. Bir çok vatan parçalarını kopardı. Haricen biten bir didişmeyi dahilî iğtişaşlar karşılayordu. Balkan, Trablus, harpleri, Havran, Arnavutluk isyanları... .ilâh. En son umumî harp memleket gençliğini, servetini kemiren

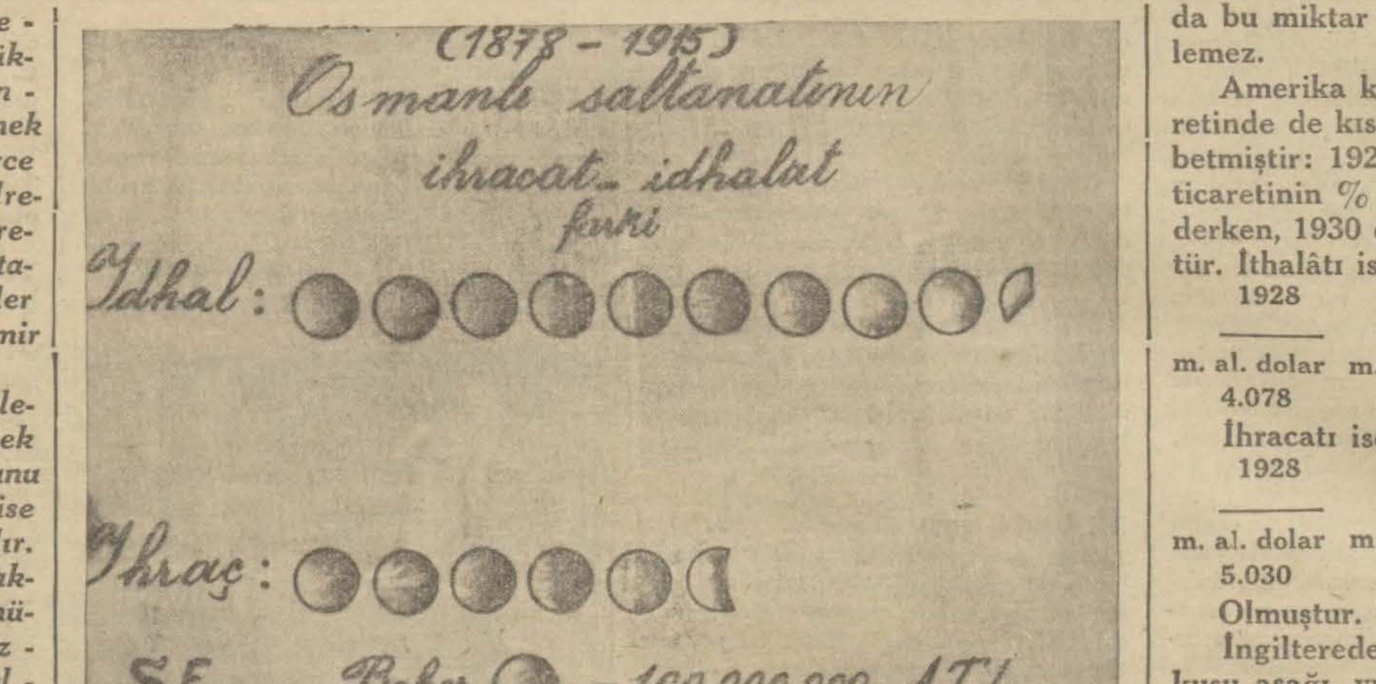

2 numaralı grafik

desi ile idam fermanını kabul etmiyen Türk, hakkı olan istiklâli için de bu yoksulluk içinde harikalar yaratrak beş sene çarpıştı. Hayır yalnız çarpışmadı. 762736 kilometre murabaî arazide yeniden bir hükûmet kurdu, teşkilât yaptı. İzmir kıyılarında, Edremidin sarp kıyılarında gayrı muntazam atılan ilk isyankâr müdafaa kurşunlarına afyonun son hücumunda düşman istihkâmlarına ateşler püskürenn top gülleleri, şarapnelleri yetişti. Hem birbiri ardını bırakmadan...

Lausanne imtihanlarile yaşamak hakkımızı tanıtmak için Garp siyasetinin önüne çıkan heyetimiz her teşkilâtı tam bir Türkiyeyi temsil ediyordu. Hem başında milletinin minnet ve şükranını kazanan Gazisi olan Türkiyeyi... Bu "hâtifî kuvvet" orada da iğbirarla karışık hırçınlıkları, politika oyunlarını çabuk eritti.

Cumhuriyeta kavuştuktan sonra

Ve nihayet sulh ile beraber Türk, Türkiye Cümhuriyetine de kavuştu. Şimdi artık her sahada bir imar faaliyeti başlaması lâzımdı. Bu müşkül iş iktısadî istiklâlimi yartacaktı. 1923 den 1930 senesine kadar gümrük istatistikleri gene ithalâtmızın ihracattan fazla olduğunu gösterir. Fakat buna mecburduk. Çünkü memleketimizde kara nakil vasıtaları kıt, ihracatı bertaraf edelim, dahilî istihlâkâtı temin edecek fabrikalarımız yok. Kabotaj hakkımızdan istifade için gemilerimiz ihtiyaca kâfi değil. İmar için inşaat malzemesi lâzım... Bunlar temin edilmedikçe her sene gene Türkün alın terinin bedeli, millî serveti harice gidecek. İşte son 1931 e kadar dokuz senelik ithal ettiğimiz imar malzemesi:

	Türk lirası
İnşaat kerestesi ve ağaçtan mamûl malzeme.	14.788.000
Cam, taş, çimento, alçı	45.116.000
Mamulâtı madeniye	191.687.000
Makinelr	80.952.000
Vapurlar, vagonlar, arabalar.	44.332.000
Yekûn	376.865.000

İşte görülüyor ki ithalâtımızın en mühim kısmını memleketin imar ve iktısadî inkişafını temin edecek malzeme teşkil ediyor. Bu sahalarda terakkimizi ayrı, ayrı tetkik etmeden rakamların mukni şahadetini ele alalım: İşte 1924 senesi ile 1932 senesinde memleketin ihtiyacı için ithalâtmızın bazı maddeler üzerinde azalışını seyredelim:

	1924 T. L.	1932 T. L.
Deri mamulâtı "ayakkabı, her nevi çanta, kostüm ve saire	503.539	5.473
İşlenmiş deri	3.611.523	468.203
Yün kumaş	10.845.122	2.767.244
Trikotaj	3.184.217	297.378
Pamuk mensucat	52.880.829	16.357.191
İpekli mensucat	1.434.017	168.834
Şeker	12.798.965	3.006.100
Çimento	218.940	51.327
Çivi ve civata	1.819.286	624.678
	87.297.438	23.746.428

Sekiz sene zarfında memleket ihtiyacı için harice gönderdiğimiz paradan 53.551.000 lira kazanmış oluyoruz. Bu para iktısat asrında hiç te istisgar edilemez. Yüzde yetmiş dercesinde bir tenakus var. Bu baş döndürücü, göz karartıcı bir muvaffakıyettir. Görülüyor ki, istihsal kabiliyetini arttıran ithalâtımız memleket aleyhine değildir. İşte şu adetlerle anlıyoruz ki iktısadî inkişafa doğru yürümüşüz. Bu hususta kanaatimizi daha kat'î olarak kuvvetlendirmek için umum ithalât ve ihracatımızı tetkik ede - ithalât ve ihracatı ve aralarında fark:

	1923 Milyon kilo	1931 Milyon kilo
İhracat	368	667
İthalât	497	450
	— 368	+ 217

Bunun kıymetlerini ele alacak olursak,

	1923 Milyon L.	1931 Milyon L.
İhracat	85	127
İthalât	145	126
	— 60	+ 1

Olduğunu görürüz. 1930 senesinde ise ihractımız ithalâtımızdan 3.910.000 Türk lirası fazla olduğunu ayrıca zikretmek icap eder ki bu Türkiye iktısat tarihinde ilk defa yazılan bir vak'adır. Yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere daima ithalâtımız açıktı. Bu da senelerin çoğalması ile Türk iktısadını tahrip eden âmildi. Vakıa 1931 senesindeki ihracat fazlalığı bir tenakus göstermektedir. Fakat gene bir fazlalıktır ve memleket lehine müvazeneli bir ticaret âlemimiz olduğunu isbat etmektedir.

Dünyanın iktısadî vaziyeti

Biz ticaret hayatımızda bu müvazeneyi muvaffakıyetle tesis ederken bir kere de dünya iktısadını gözden geçirelim:

Umumî harbin mezahimini, yorgunluğunu omuzlarında taşıyan, daha yaralarının sızısını unutmıyan beşer yeni bir felâket ile karşılaşmıştı. İktısadî buhran!. Dünün cılız gençleri biraz refah beklerken bu yeni darbe ile kıvranmağa başladı. Zehirli bir gaz gibi yayılan bu kâbusla hükûmetlerin önüne yığılan meseleler şunlar oldu: Terki ticaret, iflâs, bütçe açığı, işsizlik... Mevziî tedbirler şiddetlendikçe dertler kuvvetlendi. Senelerce her cins mütehassıslar yazdılar. Etütler neşrettiler, fikirler çarpıştırdılar. Harbi aratan bu hercü merç içinde her kafadan bir ses yükseldi. İşte birkaç hülâsa: İstihsal kabiliyetinin artması, diğer taraftan istihlâk kabiliyetinin azalması, makineleşme, rasyonalizm, bunun doğurduğ uişsizlik, sermayenin fazla kâr, fazla faiz alması, itimadın tenakusu ve nihayet dünya servetinin ve ticaretinin umumî harbin ve galibiyetin verdiği bir hotbinî ile gayrı âdilâne ve gayrı tabiî olarak taksimi...

Buna çare olmak üzere Lausanne'da Cenevde, Londrada resmî ve daha bir çok şehirlerde hususî şampanyalı konferanslar aktedildi Milletler cemiyetinde, komisyonlarda içtimalar tevali edip gitti. Bugüne kadar alınan netice ise: Yarına, haftaya, gelecek aya, önümüzdeki seneye havaleden ibarettir. Fakat bu arada ümitler biraz daha kırıldı. Darlık biraz daha arttı.. Altın yığınlarına gömülerek kendini buhrana karşı müdafaa edeceğini zannэden koca ülkeler artık en feci vaziyettedirler. Yapılan sun'î refah aşıları hiç bir fai de temin etmiyor. İptidaî maddeleri, sanayi teşkilâtı, geniş ve bol pazarları ile iktısadî tecrit siyasetine en müsait ve buhrana en mükavim farzedilen Amerika sanayi istihsalâtının 1931 senesindeki vaziyetinin daha evvelki senelere nazaran nisbeti:

1930 S. nispeten tenakus miktarı	% 13
1929 " " " "	% 30
1928 " " " "	% 40

Tır. 1931 senesinde % 8 olan işsizlerin miktarı son senede yüzde 11 - 12 yi bulmuştur. Milyon-

da bu miktar hiç te küçük görülemez.

Amerika küçülen dünya ticaretinde de kısmen mevkiini kaybetmiştir: 1929 senesinde dünya ticaretinin % 13.87 sini temin ederken, 1930 da 12,61 ne düşmüştür. İthalâtı ise:

1928	1929	1930
m. al. dolar	m. al. dolar	M. al. dolar
4.078	4.339	3.200

İhracatı ise:

1928	1929	1930
m. al. dolar	m. al. dolar	m. al. dolar
5.030	5.157	3.782

Olmuştur.

İngilterede de adetlerin tenakusu aşağı yukarı ayni nisbeti muhafaza ediyor. İşte ithalâtı.

1928	1929	1930
m. al. dolar	m. al. dolar	m. al. dolar
5.233	5.407	4.661

İhracatı da:

1928	1929	1930
3.521	3.549	2.778

Dır. Son iki senenin istatistikleri henüz elimize geçmemiş ise de gazeteler, risalelerde intişar eden yazılardan anlıyoruz ki vaziyet daha ziyade vahamet kespetmiştir. Artık son zamanlarda bu iki hükûmet — belki ihraç kabiliyetlerini arttırmak için — paralarının kıymetlerini düşürmekte biribirleri ile yarış ediyorlar.

İngiltere gibi muhafazakârlığın en mutî hizmetkârı bir devlet 1932 kânunusanisindenberi bu oyunu muvaffakıyetle sahneye koyduktan sonra Amerika seyirci kalamazdı.

Fransanın vaziyeti de — altın mikyasını muhafaza ettiği halde — bu iki büyük hükûmetten daha iyi değildir. Bugün Fransanın ihracatı son aylar zarfında dörtte üçünü kaybetmiştir. 1929 senesinde "50,, milyar frank iken 1932 de "19,. milyara düşmüştür. 1933 senesinde ise 1932 ye nispeten yüzde on daha azalmıştır. Bu badireden hemen hiç bir devlet kendini muhafaza edememiştir.

Bir fikir edinmek için 1929 senesinde dünya umum ticareti 68 milyar altın dolar iken 1930 senesinde 55 milyar altın dolar olduğunu zikredelim. 1933 senesinde — umumî darlığa nazaran — daha tenakus şüphesiz çok aşağıya inmiştir. Bu adetlerin fecaatini müstakbel istatistiklerde göreceğiz.

Dünya umum ticareti azalırken iptidaî maddelerin fiati — arz ve talep kanunu haricine çıkamıyacağı cihetle — mühim miktarda düşmüştür. İşte bazılarını gözden geçirelim:

	1929 al. frank	1930 al. frank	1931 al. frank
Bakır her tonu	2.116	1.541	987
Kurşun "	576	448	300
Çinko "	616	418	283
Kalay "	4.456	2.771	2392

Dir .

Acaba bu vaziyet nereye gidecek? Dünya efkârı umumiyesini işgal eden en mühim nokta!... Herkes şimdiye kadar çektiği sıkıntıdan vazgeçti, fakat daha ne kadar çekecek?.. Buhran, geçici ticarî darlıklara dendiğine nazaran muvakkat olması lâzım... Halbuki günler, aylar, senelerin tevalisi buhranı arttırıyor. Bazı iyi hisleri tenmiye ederek ümitli vaziyetler hâdis olmasına rağmen devam etmiyor.

Bu badireye karşı da alınan tedbirler henüz umumî değil, mevziîdir. Bilhassa her memleket kendi yağile kavrulmağa çalışıyor. Bu tedbirlerden de şimdiye kadar hiç bir müsbet netice çıkmadı. Bilâkis daha ziyade darlık arttı.

İlk kalın gümrük duvarlarını kurmakta milletlere rehberlik eden Amerika son orijinal tedbirleri ile bu hususta da birinciliği aldı. Dimağında sakladığı tedbirlerin gururu ile Londra konferansına gelen Roosevelt'in vekilleri iktısadî emellerini dikte ettiremeyince memleketlerinde cidden havsalaya sığmaz "Bir iktısadî kalkınma,, programı tatbikine başladılar. Bir taraftan doların fiati cebrî olarak düşürüldü. Diğer taraftan ise iptidaî maddeler fiati arttırıldı. Haftalık çalışma saati 32 - 35 arasında tesbit edildi. Bu suretle memleketleri dahilinde a-

(*) Me'hazler:
Milletler cemiyeti statistiki. 1931/32.
Türkiye Cümhuriyeti statistiki.
Bassin Houiller d'Heraclée.... G.Ralli.
Le developpement de la Turquie. . . . . O. Brandt.
Revue de l'industrie minerale.
Resmi daireler ve şirketlerden alınan hususî malûmat.

lış kabiliyetini arttıracaklarına, işsizliğe mâni olacaklarına kani idiler. İlk zamanlarda hakikaten Amerika dahilî pazarlarında — kendi ümitleri kadar değil ise de — bir hareket uyanır gibi oldu. Bir takım iptidaî maddeler fiati arttı. Fakat son günlerde gelen ajans telgrafları, borsa haberleri bu fiatlerin yeniden sukutunu bildiriyor. Maamafih: Daha Roosevelt'in programının tatbiki devam ettiği cihetle şimdiden kat'î bir kanaat ibrazı doğru olamaz. Yalnız ihracat için Amerikanın bu demagojik iktısat siyasetinin dahilde olduğu kadar fayda hiç bir zaman temin edemiyeceği iddia olunabilir. Çünkü iş saatlerinin azalması, doların düşmesine rağmen istihsal masrafını ayni seviyede tutacaktır. Bir taraftan temin edilen kârı diğer tarafın nazarı tamamen izale etmektedir. O halde ihraç edilecek mal daha ucuz olmıyacağı gibi, buna mukabil alınacak ecnebi paraya mukabil fazla dolar da memleket dahilinde fazla iş göremiyeceklerdir.

Avrupa hükûmetleri de buhrana karşı aldığı tedbirlerden hiç biri müsbet netice görmemiştir. Belki İngiliz lirasının sukutu ve İngilterede umumî hayatın altın sterling zamanındaki seviyesini muhafaza etmesi, belki dahilî ticaretleri noktai nazarından büsbütün faydasız olmuştur denemez. Fakat netice itibarile ticaret açığı artmıştır.

Gümrük duvarlarına sığınmak dünya buhranına karşı kat'î bir müdafaa vasıtası olmadığı artık tebeyvün etmiş bir hakikattir. Beynelmilel alış - veriş hayatı küçüldükçe dahilî piyasalardaki hareket te azalır. Yirminci asırda insanlığın ihtiyaç sahaları o kadar genişlemiş, yervüzü fennin terakkiyatı ile o kadar daralmıştır ki, bunu ayrıca sun'î manialarla küçültmeğe, ufak, ufak parçalara ayırmağa imkân mevcut değildir. Halbuki bir taraflı menfaat temini kaygusile başlayan bu hareket bir mukabil tedbir oldu, müteammim bir şekil aldı. Nihayet geçirdiğimiz hâd devreye girdi.

Eğer bugünkü vaziyet bir buhran ise, geçecektir; ya değil ise!.. Evet, bazı kimseler eski asırların karanlık yapraklarını karıştırarak, geçen fena günlerle mukayeseler yaparak bu keşmekeşe buhran yerine yeni bir teşhis koyarak "İnhitat,, diyorlar. Böylece beşer tarihinde yeni bir devre açıyorlar. Noktai nazarlarını kuvvetlendirmek için insanların mazisini Kurunu Ulâ, Vüsta, Uhra diye değil Taş devri, Fütuhat devri, Din devri, İktısat devri diye taksim ediyorlar. Bu devirlerin doğuş ve yükselişlerini, vazifelerini yaptıktan sonra ölüşlerini tetkik ederek iktısat devri de artık ölümünün son ihtilâçları ile beşeri sarstığını ve hırpaladığını iddia ediyorlar. Bu da bir görüş tarzı!.. Ne dereceye kadar doğru olduğunu da zaman, amma daha çok uzakta olan zaman gösterecektir. Yalnız bugün orta yerde tebellür eden bir hakikat vardır. Umumî harpten evvelki ticaret şekli bir tahavvüle doğru gitmektedir. Fert ticareti yeni, yeni tahditlerle küçülmektedir; onun yerine milletler ticareti hâkim olmaktadır. Artık haricî ticaretler son kleringler, takaslar, kontenjanlarla tamamen hükûmetlerin kontrolu altına girmiştir denebilir. Belki yakın bir âtide bunları tanzim eden kanunları, mütemmim teşkilâtı yeni iktısat kitaplarımızda okuyacağız. O vakit dünün tröstleri, sendikaları, kartelleri yerine hükûmet münasebetlerine, çarpışmalarına şahit olacağız. Bugün bir faraziyeden fazla kıymet verilemiyecek olan şu düşüncelerin tahakkuk etmiş cephesi, iktısat âleminin devletçiliğe doğru yürüyüşüdür. Alış - veriş hayatında hükûmetlerin nâzım hattâ bir çok kısımlarında da idareci olmak mecburiyeti tevekki olunamıyan bir keyfiyettir. Ancak bu suretle haricî ticaretlerde bir müvazene temin olunabilmektedir. Bu şekil hâkim olduğu takdirde dahilî ticaretin hariç ile münasebettar kısımlarının devletin kontroluna tâbi olması kadar tabiî bir şey olamaz. Bunun için her hükûmet kendi iktısat teşkilâtını, elemanlarını kuvvetlendirmeğe çalışıyor, diğerleri ile iktısat rabıtalarını sağlamlaştırmak siyasetin hedefi!.. Artık iki devlet arasındaki dostluk miyarı ticaret kantarıdır. Zaten son konferanslarla da siyaset ile ticaret o kadar girift bir hale gelmiştir ki, münakaşa mevzularında hangisinin siyasî, hangisinin iktısadî olduğunu ayırd etmek imkânsız gibidir.

Türkiyenin on senelik iktısadî inkişafı:

Dünya bu keşmekeş içinde çırpınır, umumî ticaret hacmi — biraz yukarıda yazdığımız adetlerin beliğ ifadesile anlaşılacağı üzere — küçülürken Türkiye cümhuriyetinin inkişafını tetkik edelim. Her tarafta bariz bir tedenni göze çarparken bizim kanaatimiz normal zamanın yükselişi ile mukayese edilemez. Binaenaleyh: Muvaffakıyetimiz iki taraflıdır. Burada tavakkuf edeceğimiz mühim bir nokta daha var. Cihan buhranın tesirile kıvranırken Türkiyenin bundan büsbütün tecerrüt etmesine imkân tasavvur edilemez. Belki bu yüzden bilhassa Garp ticareti ile alâkadar bazı vatandaşlarımızın mutazarrır olması da pek tabiîdir. Bunun tesirile hususî mütalealara kapılarak kanaat yürütmek, ümitsizliğe düşmek umumî vaziyeti kavrayamamaktır; yahut hak ve hakikatten uzaklaşmaktır. Bizde de bu gibi aksaklıkları doğuran bütün beşeri ezen buhrandır. Fakat aşağı satırlara kısmen sığdırmağa calıştığımız yükselisimiz gözönünde tutulursa istikbale sağlam ve büvük bir imanla atılabiliriz. İste devlet hayatı ve millet terakkileri için cok kısa addedilecek on yıldaki iktısat subelerimizdeki ilerleyişimizi gözden geçirelim:

Senayi inkişafı:

Türkiyede sanayi hayatında millî harbin nihayetine kadar hiç bir gaye ve proğram takip edilmemiştir. Bunun için cümhuriyetin tevarüs ettiği zamanda mütebellir bir sanayiimizin mevcudiyeti iddia edilemez. Dünkü Rumeli, İrak, Hicazın da dahil olduğu koca Osmanlı İmparatorluğu ülkesi ile bugünkü Türkiye Cümhuriyeti topraklarının meydana getirdiği sanayi hayatı kıyas kabul etmiyecek derecede yüksektir. 1900 senesinde müntesir salnamede 1587 fabrika zikredilmektedir. Halbuki bunları ayrı, ayrı tetkik edersek fabrika ismine müstahak olanların ancak 50-60 arasında olduğunu görüyoruz. Ekseriyetini ev sanayii, el tezgâhları teşkil etmekte idi.

1902 senesinde "Charles Morawitz,, in Türkiye maliyesi hakkında yazdığı eserde bu hususta bize bir fikir verebiliyor. Vakıa bu eser Osmanlı saltanatının fabrika adedini yükseltiyor. Fakat bunlardan "23.316,, sı yalnız bir amele, 23.332 tanesi ise ancak 2 - 3 amele kullanmakta oldukları nazarı itibara alınırsa bunlara da fabrika ünvanı vermek gülünç olur.

O zamanın fabrika ismi verilebilecek müesseselerini de dolaşacak olursak, iki mühim husus nazarı dikkatimizi celbeder. Birincisi: Tabiat icbarile kurulmuş müesseseler, faraza bira fabrikaları ki, esasen haricin rekabetine imkân yoktur. İkincisi ise, böyle ehemmiyetli addolunacak fabrikaların Türk olmayan unsurlar elile kurulması ve kazancının onlara hasredilmesi: Selânikte Olympos bira fabrikası, İstanbulda diğer iki bira fabrikası gibi...

Bunlar haricinde Türk ve millet sermayesine inhisar eden sanayî müesseseleri pek, amma pek mahdut idi. Hattâ Morawitz'in kitabından istifade ederek bunları sayabiliriz. 1500 kadın ve 500 erkek amele kullanan Hereke, Zeytinburnundaki barut ve fişek, askerî ihtiyaçlara hasredilen Beykozda Tabakhane, Bursada ve Haliçte kumaş yapan Feshane fabrikaları vardır. Bunlar haricinde kalan Karamürsel ve bir kaç ipek fabrikaları istisna edilirse diğerleri ecnebilerin elinde idi.

Bizde sanayiin inkişafı 1927 senesinden sonra Cümhuriyet hükûmetinin kat'î himaye siyaseti ve tatbikatı ile başlar. Evvelâ bu tarihte teşviki sanayi kanunu ile fabrikalara bir çok himaye ve menfaatler temin edilmekle beraber istihsallerini çok ilerlemiş ecnebi rekabetine karşı da vazedilen yeni gümrük tarifesinin tatbikine başlanmıştır. Bu suretle 1927 senesinde ancak 198 kadar olan fabrika adedimiz bugün "3000,, ni aşmaktadır. Bunun memleket iktısadî hayatında oynadığı rolü anlamak için gene rakamların şahadetine sığınalım:

1913 senesinde nüfusumuz 28 milyon tahmin edildiği halde yün mensucat istihsalâtımız 1.388.304 metre idi.

1930	1932
1.680.000 m.	2.200.000 m.

Dır. Memleketimizde trikotaj sanayiinin inkişafı hakkında bir fikir edinmek üzere ithalâtımızın tenakusunu öğrenmek kifayet eder.

Trikotaj ithalâtmız:

1925	1932
4.121.123	297.378

Pamuklu mensucat imalâtımız çok mühim terakki göstermektedir; İşte iptidaî maddesi olarak getirdiğimiz pamuk ipliği ithalimiz artmıştır.

Pamuk ipliği ithalâtımız:

1915	1930	1932
1.176.942	2.000.000	3.500.000

Buna mukabil pamuklu mensucat istihsalimizin metre adedi mühim mikdarda uzamıştır.

Pamuklu mensucat imalâtımız:

Sene	Metre
1913	3.618.520
1930	8.000.000
1932	10.000.000

dur.

İpek mensucat şubemizin terakkiyatı cidden Türk işçilerinin, sermayesinin göğüslerini kabartacak bir inkişaf ibraz etmektedir. Bu husustaki terakkilerimiz Avrupa sergilerinde, ipek sanayii en ileri gitmiş memleketlerde bile hayret ve takdiri celbetmektedir. İşte bir fikir hasıl etmek üzere üç muhtelif seneye ait sahip bulunduğumuz tezgâh adedini kaydediyorum:

1913	1930	1932
52	480	910

Dur.

Memleket imarında başlıca rol oynayan çimento istihsalimiz de mühim miktarda artmıştır. Evvelce kısmı mühimmini haricten ithal etmek mecburiyetinde olduğumuz bu metaı da Türkiye topraklarının zenginliğinden temin etmeğe muvaffak olduk. 1932 senesindeki haricten getirmek mecburiyetinde kaldığımız çimento miktarı 1924 senesine nazaran dörtte birinden daha aşağıya düsmüştür. İşte son seneler zarfındaki çimento istihsalâtımızın artışı:

Sene	Ton
1925	6.841
1926	20.941
1927	40.974
1928	58.840
1929	65.070
1930	57.118
1931	100.435

Şu adetlerle anlıyoruz ki, 1924 senesinden 1931 senesine kadar bu sanayiin gösterdiği inkişaf cidden çok mühimdir.

Son sekiz senede Kırıkkale civarında kurulan askerî fabrikalarla Türkiyede bir yüksek sanayiin de mevcudiyetini temin edilmiştir. Bunlar her Türkün göğsünü iftihar ve sevinçle sisirecek mahiyettedir. Zaten 1337 senesinde Kırık demir ocaklarında ve değirmenden bozma fabrikalarda top ve tüfeği tamir eden Türk askerî sanayide de daha neler yaratabileceğini isbat etmiş idi.

Sanayiimizin muhtelif şubelerini tetki kederken memlekete verim itibarile temayüz eden şeker istihsalimiz üzerinde biraz fazlaca tevakkuf etmek doğru olacaktır. Çünkü, ne tesirle olduğu - pek kat'î olarak kestirilemezse de - bu sanat şubemiz bir takım fena ve yanlış propaganda zemini teşkil etmektedir. Evet, itiraf etmeli ki, bu sanayiin memlekette kurulması, kökleşmesi vatandaşlara bir yük tahmil etmiştir. Haricî şekerin fiyatına nisbeten dahildeki şeker daha pahalıdır. Bunun acaba aksi kabil midir? Sanayi sahasında biz çok ileride bulunan memleketlerde de bundan başka türlü mü harekt edilmiştir.? Diğer müstahsil memleketlerde hükûmetlerin prim ve bin bir türlü carelere baş vurarak himaye ettiği, çok uzun senelerin verdiği meleke ve amorti edilmiş sermayelerin mahsulü ile başka türlü boy ölçüşebilir miydik? Vatandaşların aldığı bu küçük yük ile memlekette yaratılan faydaları tamamen izah edebilmek için sekerin kısaca dünya tarihçesinden başlayacağız:

Bundan çok asırlar evvel Hintliler, Çinliler şeker kamışındaki usareden şerbet yaparlardı. Milâdı İsadan bir, birbuçuk asır evvel şeker kamısından en iptidaî bir şekilde şeker billuratı istihsaline muvaffak olunmus idi. O zaman bu şeker yalnız tıbbî ihtiyaçlarda kullanılırdı. 500 senesine doğru Hintliler ilk defa olarak beyaz ve katı şekilde şeker istihsaline muvaffak olmuşlar, ilk defa da ticaret metaı olarak İrana ithal etmeğe başlamışlardır. 640 senelerinde Araplar şeker kamışı ziraatini Garbe tanıtmışlardır. Birinci Ehli Salip muharebesinden sonra Şark ile Garp arasında bir şeker ticareti başlamıştır ve bunun neticesi olarak yavaş yavaş şeker istimali de artmağa başlamıştır. 1440 senesinde Portekizli bir Prens şeker kamışını ilk defa Kanarya ve Madera adaları - na götürmüş ve az zamanda bu ziraat orada o kadar ilerilemiş ki Avrupaya ihracata başlamışlardır.

Amerikanın keşfinden sonra şeker istihsal birinciliğini yeni dünya almış, Avrupanın pazarlarına hâkim olmuştur. Bilhassa 1550 senesinden itibaren İngiltere, Hollanda, Almanya, Amerikadan ham şeker ithal ederek vücude getirdikleri hususî tasfiyehanelerde ıslah etmeğe başladılar. Maamafih, bu tarihlerde şeker bir gıda olarak kullanılmayıp, mualece maddesi idi. Bunun da başlıca sebebi pahalı olmasıydı.Fakat çay ve kahvenin de Avrupa muhitinde tanınması bu maddenin taammümüne çok yardım etmiştir. İşte bu sıralarda meşhur Alman kimyagerlerinden Markkraf şeker sanayiinde mühim bir değişiklik meydana getirdi. Pancarda da şekerin varlığını ortaya çıkardı. Talebesinden biri tarafından Silizyada inşa ettirilen bir fabrika ile şeker imaline başlandı. Bu suretle şeker istihsalinde kullanılmak üzere pancar ziraati Avrupada bir mevki aldı ve şeker kamışına karşı pancar şekerini himaye ve inkişafını temin etmek üzere muhtelif Avrupa memleketleri yüksek gümrük duvarları kurdular, prim kanunları yaptılar. Umumî harp pancar zeriyatını ihmal ettirdiğinden bunun yerini şeker kamışı tuttu ve elyevm de mevkiini muhafaza etmektedir.

Şekerin bu kadar eski bir tarihi olmasına rağmen Türkiyeye ancak bundan altı - yedi sene evvel cümhuriyet kurulmasile gelmiştir. Milyonlarımızın memlekette kalmasına imkân varken cümhuriyet hükûmeti harice gitmesine razı olamazdı. Bu milyonlarımızın memlekette kalarak yeni refah sahaları açmasını istedi. Bunun için 5 nisan 1341 ve 604 numaralı kanun neşredildi. Vakıa bu sanatin memlekette kurulması için bundan 40 sene evvel Rauf Paşa isminde bir zat hükûmetten bir imtiyaz almış, fakat bundan sonra da vâki birkaç teşebbüs gibi neticesiz kaldı. Çünkü her hükûmet bir himaye programı ve sistemi takip ederek beslediği bu sanayi kendi kendine büyüyemezdi. Bilhassa o vakit kapitülâsyon çok çabuk bu gibi fabrikaların duvarlarını yıkabiliyordu. Ancak C. hükûmetinin neşrettiği bu kanun bazı müteşebbislerin muvaffakıyetini temin etti. Bizde şeker sanayiinin ilk muvaffakıyetile biten teşebbüs ve etüdü Çatalca mebusu Şakir Bey ve arkadaşları Hayri ve Haydar Mehmet B. lere aittir. Bu değerli teşebbüsler muvaffakıyetle neticelenmiş, İstanbul Trakya şeker fabrikaları ve Uşak terakkii ziraat şirketi ünvanlerile ilk iki Türk şirketinin fabrika temellerini attırmasını temin etmiştir. 226 senesinde Uşak ve Alpullu faaliyete geçmiştir.

Dünya harbine kadar dünya sanayii halinde şeker istihsali ve ticareti her memlekette bugün artık tamamen millî bir sanayi olmuştur. İşte bu yüzden de meşhur Chadburn'un plânı da suya düşmüştür. Cava, Küba,, Çekoslovakya, Belçika, Almanya gibi şeker müstahsili memleketler aralarında uzun münakaşalardan sonra şeker pazarlarını taksim etmişlerdi. Fakat tatbik sahasına gelince, Hindistan, Amerika ve sair memleketlerin şeker ithalâtını tahdit ederek dahilde şeker istihsaline girişmeleri yüzünden ihracatları tahmin ettikleri mikdardan aşağıya düşmüştür. Bu suretle gene aralarında âmansız rekabet başlamıştır. Artık şeker sanayiinin dünya ticaretinde eski mevkiini almasına imkân mevcut değildir. Bunun sebebini anlamak için memlekete yaptığı faydaları tetkik etmek kifayet eder. İşte Alpullu şeker şirketinin Trakyaya temin ettiği iktısadî inkişafa bakalım:

Bu şirket evvelâ günde beşyüz ton pancar işliyecek, 500.000 lira sermayeli idi. Pek az zamanda sermayesi 750,000 ve son senelerde millî bankalarımızın iştirakile 3 milyon liraya iblâğ edilmiştir. ve yevmiye pancar işleme kabiliyeti de 1300 tona çıkarılmıştır. Şirket pancarın pek azını kendini ve mühim kısmını da köylüden almaktadır. Pancar eken çiftçi ile bunlara verilen para şunlardır:

Sene	Pancar eken çiftçi adedi	Köylüye verilen para
1928	3812	280.689
1929	4141	490.522
1930	4112	897.213
1931	5374	1.509.096
1932	10.311	1.243.342
1933	11.000	2.750.000

Alpulluda istihsal edilen şeker ve ekilen pancar tonunun artışını da 3 numaralı grafik göstermektedir:

3 numaralı Grafik..

Bundan temin ettiğimiz menfaat ise aşağıdaki şu rakamlarla çok vazıh bir şekilde anlaşılır. İşte biz de şeker fabrikalarının kurulmatarihi 1926 senesinden itibaren haricten şeker ithalâtımızın ve harice verdiğimiz paranın azalışı:

Sene	İthal ettiğimiz şekerin tonu	Harice verdiğimiz para
1926	62.971	13.313.448
1927	61.514	12.403.364
1928	63.474	12.698.823
1929	63.558	12.105.543
1930	63.291	9.178.369
1931	44.353	4.835.295
1932	29.336	3.006.100

Görülüyor ki, memleketin öz parası dışarı gitmekte bilhassa, 1932 de çok azalmıştır. Uşak ve Alpullu fabrikalarına ilâveten inşa edilen Eskişehir şeker fabrikası ile 1932 miktarı 1933 senesinde lâakal yarıya düşecektir. Turhalda temel atma merasimi yapılan yeni şeker fabrikalarımızla 1934 senesinde bütün Türkiye şeker ihtiyacını tamamen kendi topraklarından temin edecektir. Bu suretle harice verdiğimiz milyonlar kendi topraklarımızı imar edecek, kendi halkımızın bir refah vasıtası olacaktır.

Şimdi artık bu adetlerin belâğati karşısında memleket dahilinde şeker istihsali aleyhine matuf propagandalara başka bir şey ilâve etmiyeceğiz. Yalnız şeker sanayiinin doğurduğu ispirto sanayiinden de bahsetmekle de iktifa edeceğiz. Meselâ Alpullu fabrikası 1928 de ilâve ettiği fabrika ile her sene mütezayit bir şekilde ispirto istihsaline de muvaffak olmuştur. İşte istihsal mikdarı:

Sene	Litre
1928	414.926
1929	415.112
1930	749.566
1931	1.602.934
1932	1.613.348

Bu suretle memleketin ispirto ihtiyacı şekerden mütemmim bir madde olarak temin edilmektedir.

Pancar ziraatimizin ıslahı da kayda şayandır. Türkiyede umumiyet itibarile pancarın şeker verimi yüzde 13 kadar iken tohum, toprak, işletme tarzının daimî surette kontrolü bu mikdarı yüzde 17 ye kadar yükseltmiştir.

Memleketimizde deri, madenî eşya ve gıdaî maddeler sanayii de ne kadar inkişaf gösterdiğini her gün daha nefis bir şekilde ve daha çabuk pazarlarımıza yayılmasından anlıyoruz.

Demiryolları

Osmanlı imperatorluğundan mü devver demiryollarımızda memleketin hiç bir surette ihtiyacına kâfi değildi. Şehirleri biribirine muntazam nakil vasıtaları ile bağlanmıyan ülkelerde ne iktısadî inkişaf, ne de askerî emniyet aranabilir. Bir memleketi insana, nakil hareketini de kanın vücuttaki cevelânına benzetirler. Bu çok güzel teşbih ile şu hakikati elde ederiz: Bu cevelânın ârızasız ve düzgün olması hayatın esasıdır. Halbuki yurdumuz bu cepheden de ihmal edilmiş idi. İşte bu ihmali en seri bir tarzda gidermek için cümhuriyetin temelleri le beraber demiryollarımıza da kazmalar vurulmağa, tüneller delinmeğe başlandı. Bu husustaki muvaffakıyetimizin derecesini anlamak için gene mazinin karanlık sahifelerini gözlerimiz önünde çevireceğiz. Osmanlı saltanatında demiryolu inşaatı hemen hepsi ecnebi yedile olmuştur. Bu yüzden memleket bir takım taahhütlere girdiği gibi, gene millî servetimiz aleyhine bir takım borsa oyunlarına da maruz kalmıştır. Vakıa bir defa kendi vesaitimizden istifade ederek inşaya teşebbüs vâki olmuş ise de fena idare yüzünden vazgeçilmiş, gene ecnebi şirketlerini tatmin eden imtiyazlar verilmek mecburiyetinde kalınmıştır. İşte bu şekilde ilk demiryolu inşaatı Türkiyede 1856 senesinden itibaren başlar. Anadoluda "İzmir - Aydın", Rumelide Köstence - Cernovada ayni tarihte bir İngiliz grupuna ihale edilmiştir. Bunu müteakip 1861 tarihinde Varna - Rusçuk hattının imtiyazı gene bir İngiliz grupuna verilmiştir.

1863 tarihinde İzmir - Kasaba hattı bir İngiliz grupuna ihale edilmiştir.

1868 tarihinde Âli Paşa Belçikalı (Van der Elt et Co.) şirketi ile büyük bir demiryolu mukavelesi imza etmiş ise de mezkûr şirket mukavelename ahkâmını ifa edemediğinden Baron Hirsch'e devredilmiştir. Ve ancak 1883 tarihinde mevkii file konmuştur.

Bundan sonra sıra ile 1890 da Selânik - Manastır hattı Doyçe Bank grupu namına hareket eden M. (Kaulla) ya, 1892 de Selânik - İstanbul hattı bir Fransız grupu namına M.(Baudouy)ya ve 1891 de Mudanya - Bursa hattı gene bir Fransız grupu namına M. Nagelmerkers'e verilmiştir. En dedikodu yu ve bir takım teşebbüsleri intaç eden kısım ise Haydarpaşa ve Bafrayı biribirine rapteden demiryolun imtiyazı olmuştur. Bu hattın ilk kısmı olan Haydarpaşa - İzmit M. M. E. Seefelder, Housson'a verilmiş ve 1888 de ise tarihinde Doyçe Bank grupuna ihata edilmiştir.

Gene Doyçe Bank namına hareket 1893 de M. Maulla Eskişehir - Konya, Kütahya - Alayont, Ankara -Kayseri şimendiferleri imtiyazı almıştır. Maamafih Ankara-Kayseri kısmı inşa edilmemiş, ancak cümhuriyet hükûmeti zamanında inşa ve ikmal edilmiştir.

İzmir - Aydın şirketi 1879 Sarayköye, 1888 de Dinara temdidi müsaadesini almıştır.

1893 te M. Nagelmarkers İzmit - Kasabanın Alaşehir - Afyonkara hisara temdidi imtiyazını almıştır.

1899 tarihinde Almanlar namına hareket eden Dr. Siemens Haydarpaşadan Basraya kadar olan kısmının inşasını itmamı için etüt yapmak üzere bir mukavelenâme imza etmiş ve bu etüt neticesi olarak hattın imtiyazı haziran 1903 te fermanı şahanesini almış idi.

İşte devleti aliyenin demiryolu faaliyeti burada hitam bulur.

Cümhuriyetin teessüs tarihinde geniş ve dar olmak üzere bütün işleyen hatlar 3705 kilometre idi. Bunların da mühim bir kısmından harbin elîm tesirleri gürülüyordu:Hat taraf, tahrim edilmiş, köprüler bombalarla atılmış, lokomotifler eskimiş, vagonların çoğu tamire muhtaç bir halde ve ihtiyaca kâfi değl idi. Balkan harbinden başlayan acı derslerle şimendiferlerimizin ecenbi ellerle işlemesi ne kadar korkunç ve tehlikeli olduğunu takdir eden millî hükûmetimiz ilk iş olarak hatlarımızı da türkleştirmeğe karar verdi. Evvelâ Anadolu hattın vaziyet ile mübayaası demiryolu tarihiminin bir dönüm noktasıdır. Ecnebi muhitinde ve fen âlemide hayretler doğuran bir çabuklukla hattın tamirine, eldeki vasıtaların düzletilmesine başlandı. Bu harap müesseseden pek az zamanda Grap servislerine muadil bir intizam temin edildi.Artık şimendiferlerimizde seyahat edenler çetrefil türkçeden başka hemen her lisan konuşan kozmopolit muhit yerine vazifesini kavramış, terbiyele ve canlı Türk gençlerine rastgeldiler. Atelyelerimizde vagonlarımızı, lokomotiflerimizi ırkdaşlarımızı yetiştirdi.

Bir taraftan işleyen hatlarda

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

bu husus temin edilirken diğer taraftan da memleketi demirden ağ ile örmeğe başlandı. Ankara - Kayseriden başlayan inşaat faaliyetimizle Kütahya - -Tavşancıl, Ulukışla - Kayseri, Samsun - Sivas, Kayseri - Sivas hatlarını kurduk ve işletmeğe başladık. Ykında demiryolumuz Ergani - Diyarıbekir, Erzuruma uzanacak, Mersin, Ereğli limanlarının inşaatına başlanması artık gün meselesidir. Ereğli - Filyos hattı ile zengin kömür havzamızı anayurdun içerlerine bağlanmasını da çok yakında kutlulaya - cağız. Bize bu hususta güzel bir fikir verecek 10 senelik inşaat farkını gösteren 4 numaralı grafiktir.

4 numaralı Grafik

Bugün iftiharla şunu söyliyebiliriz ki, Karadeinz - Akdenize demiryolile perçinleşmiştir.

Daniz Ticaret filomuz:

Deniz ticaretinde de diğer sahalarda olduğu gibi çok geride idik. Saltanat devrinde "İdarei mahsusa" ünvanile hükûmet teşekkülünün işlettiği vapurların çoğu "işe yaramaz,, denecek kadar eski ve muattal şeylerdi. Bunlar arasında normal sürati haiz vapurlar parmakla sayılabilirdi. Yolcu istirahati düşünülmez, seferlerde intizam aranılmazdı. Bu vapurlarla seyahat edenler eski hükûmet zihniyetinin fenalıklarını toplu ve mücessem bir halde bulabilirdi. İdarei mahsusa haricinde kalan Türk armatörlerinin elindeki sefineler de bunların fevkinde değildi.

Resmî kayıtlarımıza nazaran tâ Karadenizden, Hopadan başlayarak Akdenizi aşan, tâ Basra körfezine kadar uzanan sahillerimizde deniz nakliye ve ticaretimizi temin edecek filomuzun rüsum tonilatosu 65 bin raddesindedir. Umumî harp ise bütün nısfına yakın bir mikdarını mahvetmişti. İşte Lausanne konferansında kaputaj hakkını talep ve kabul ettiren murahhas heyetimizin elindeki vapurların tonu ancak 34,902 idi. Sahillerimiz arasındaki nakliyat ile Türk vapurculuğunun inkişafına mâni olan büyüklü, küçüklü ecnebi şirketleri nrekabeti ortadan kaldırıldıktan sonra da tekâmül devrimiz başlandı. Bu tekâmül ve terakkini nseyrini 5 numaralı grafik vazıh bir şekilde göstermektedir.

(5 numaralı grafiktetki adetler rüsum tonilatosu üzerinedir. Hakikî tonu bulmak için yüzde 40 zammedilmelidir)

Bununla vapurculuğumuzun Garp seviyesine yükseldiği iddia edilemez. Fakat hiç şüphesiz sabrı ile de mükayese kabil değildir. Devletiâliye zamanına nisbeten çok kısalan sahillerimiz arasında işleyen sefinelerimizin tonajı lâakal yüzde 70 artmıştır. Hattâ son zamanlarda yabancı limanlara kadar uzanan seferlerimizdeki intizam umumî takdiri celbetmiş, çok eski maziye sahip rakiplerine karşı muvaffakıyetler temin etmiştir.

Cümhuriyet hükûmeti Deinz ticaretinin inkişafını ciddî bir alâka ile takip etmektedir. Gerek buhran gerekse artan tonaj tesirile ticaret filomuz arasında başı boş bir rekabet doğurmuştu. Millî serveti kemirecek bir tehlike arzeden bu hal karşısında hükûmet deniz işlerine mevzu sermayeyi toplu bulundurmak mecburiyetinde kaldı. Bu suretle, Türk vapurculuğunun istikbalindeki terakkisi daha mazbut bir programa bağlanmış oluyor.

Ziraat:

Türkiyede en mühim halk kütlesinin geçinmesini ziraat sahası teşkil etmesine rağmen eski hükûmetlerin gene enaz alâkasını celbetmiştir. Bu hayrete değer ihmal perdesini ne cümhuriyet devri kaldırmıştır. İlk defa olarak kurunu vustaî vergi tahsil şekli olan âşar vergisi kaldırıldı. Köylüye ekmek ve biçmek imkânları için daha müsait zeminler hazırlandı. Bu hususta bir taraftan Ziraat Bankasının yardım mikdarı arttırılırken, diğer taraftan da Ziraat vekâletinin fen memurları memleketin en hücra köşelerine kadar yayıldı. Muntazam bir programla tatbikına başlanan bu himaye şeklinden son senelerde netice almağa başladık. Buhranın iptidaî maddelerle, ziraî mahsullere en fazla tesir ettiği halde istihsalâtımız artmıştır. 1913 seensinde Avrupa ve Asyanın buğday ithalâtçıları arasında mevki işgal eden Türkiye, bugün mütevazi bir adetle de olsa ihracatçıları meyanına girmiştir: 1930 da 7000, 1931 de 17000 ton bir ihracat fazlalığı vardır. 1932 seensindeki buğday istihsalimizin 1923e anzaran farkı 6 numaralı grafikte bariz olarak görürüz:

1932 senesindeki memleketimizin buğday ihracatı rakamı ise 31.614 tonu bulmuştur. Cihan buhranına rağmen bu bir muvaffakıyettir. Bilhassa eski istatistikleri karıştırarak Türkiyenin 1909 senesinden 1913 senesine kadar 90.029 ton buğday, 169,594 ton un ithal ettiğini görmek bugünkü muvaffakıyetimizin derecesi hakkında bir fikir verebilir.

6 numaralı Grafik..

1933 buğday istihsalâtı ise 3 milyon tonu aşacağı tahmin edilmektedir ki, bu suretle yirmi sekiz milyonluk devleti aliye isthsaline bugünkü saha ve nüfusumuzla erişmiş olacağız.

Arpa ihracatımızda memleketimizin haricî ticaret plânçosunda 3 - milyon lira ile temsil edilen mühim bir unsur olmağa başlamıştır. Bu mahsulümüzün artışı ehemmiyetsiz addedilemez. Halbuki Avrupa arpa ihracatı yapan muhtelif memleketlerin ticaret plânçosunu tetkik edecek olursak mühim bir tenakus buluruz. Bu meyanda 1930 senesine nisbeten 1931 de Macaristanın yüzde 73, Romanyanın yüzde 49, Lehistanın yüzde 39, Çekoslovakyanın yüzde 62 arpa ihracatlarından kaybettiklerini zikredebiliriz. Türkiyenin 1931 senesinde ise ihracatı 91.167 tonu bularak son dört seneye nisbeten yüzde 38 bir fazlalık olduğunu bilmukabele kayıt ile iktifa ediyoruz. 1932 senesindeki arpa ihracatımızın 1923 e nisbetinin 7 numaralı grafikte mükayesesi umumî bir kanaat tevlit eder.

Fındık hracatımızda ehemmiyetli mikdarda artmıştır. Normal bir zaman olan 1913 senesinde ihracatımız 31.588 ton iken harbin hitamında yani 1923 senesinde23.085 ton olmuştur. 1932 senesinde ise krizin şiddetne rağmen 47.600 ton dur. Bu adetle 1931 senesi ihracatı mükayese edilirse gene yüzde 31 bir tezayüt olduğu görülüyor.

Tiftik ihracatımız 1923 senesinde 2600 ton iken 1932 senesinde 3800 tonu bulmuştur. Memleket dahilindeki artışı ise:

1923 senesi		1931 senesi
2.024.000	iken	3.455.000

dir. Buna nazaran tezayüt nisbeti yüzde 70 tir.

Koyun miktarı ise:

1923 senesi		1932 senesi
9.357.000	iken	11.768.000

olmuş yani yüzde 28 bir tezayüt olduğu tahakkuk eder.

Hayvan adedi ise:

Sene	Mkdarı
1923	455.000
1930	459.000
1931	481.000
1932	511.000

Buradaki tezayüt ise yüzde 12 dir.

Memleketimizde bu canlı servet adedi yani umum cins hayvan adedi 31 milyonu bulmuştur. Türkiye cümhuriyetinin kapladığı sahanın ölçüsü 762.736 kilometre murabbaı olup, nüfusu ise - son tahrir mucibince - 13.648.280 idi. Buna nazaran beher kilometreye 40,4, ve beher nüfusa ise 2,3 hayvan isabet etmektedir.

Şu vaziyete anzaran memleketin ziraat sahasında terakkiyi iki kısma ayırabiliyoruz Birincisi ihracatın ikinciside, dahilde millî servetin artmasıdır. Bunlar hakkında umumî bir fikir edinmek üzere yukarıya dercettiğimiz adet ve grafikler kâfidir. Yalnız şunu da ilâve edelim ki, bilhassa ihracat fazlalığına rağmen dahildeki millî servetin de muntazaman artışını gösteren adetler bize istikbal için ümitler dolu feyizli günler vadetmektedir.

* * *

Madenlerimiz:

Maden, tabiatin bahşettiği bir servettir. Türkiye toprakları ise bir çok cins maden cevherlerini saklamaktadır. Hemen her vilâyetimizde rastgelinen mostraların taaddüdü, jeolojik vaziyet memleketimizin bu cepheden de zenginlik ümidini kuvvetlendirmektedir. Fakat maatteessüf eski yılların ihmalleri bu servet kaynağımızı ırkımıza faydalı bir halde sokmamıştır. Ciddî ve fennî esaslı tetkike saha olmayan yurdumuzun bu zenginliği yabancı ağızlarda bin türlü fena tefsirlere uğramıştır. Evet, Türkiye toprakları maden cevherlerini yalnız sathî olarak ihtiva eder. Hiç bir ilmî esasa istiant etmiyen bu mütalea saltanatın son devirlerinde o kadar kuvvetlenmiştir ki, umumî harbin siyasî ve baş gayeleri arasına karıştan bugün petrol iktişadında mühim bir rol oynamağa başlayan Musul petrollerine de teşmil edilmis idi. O vakitler Türkün hâkimiyeti altında uyutulan bu servet kaynağı bugün medenî ve büyük devletlerin menfaat kaygularını tatmin edecek kadar derin ve bol olduğu anlaşıldı. Turkihc Petroleum tarafından 1927 senesinde tatbikına başlanan sondajlarla Musulun Babagurgur civarındaki yalnız bir kuyu günde 12.000 ton hâsılat vermeğe başladı Bu hayretler doğuran zengin verim için hemen vâsi miktarda depo ve sarnıçlar inşasına çalışılırken, bir taraftan da petrolleri Akdenize akıtmak üzere büyük bir süratle - yevmiye dört kilometre - Pip - Line boru ferşiyatı devam ediyor; bu ameliyenin de hitamına pek az kalmıştır. Artık sathî bir servete sahip olduğu iddia edilen bu çöller öbek, öbek yığılan fennin sermayeleri ile süslenmektedir.

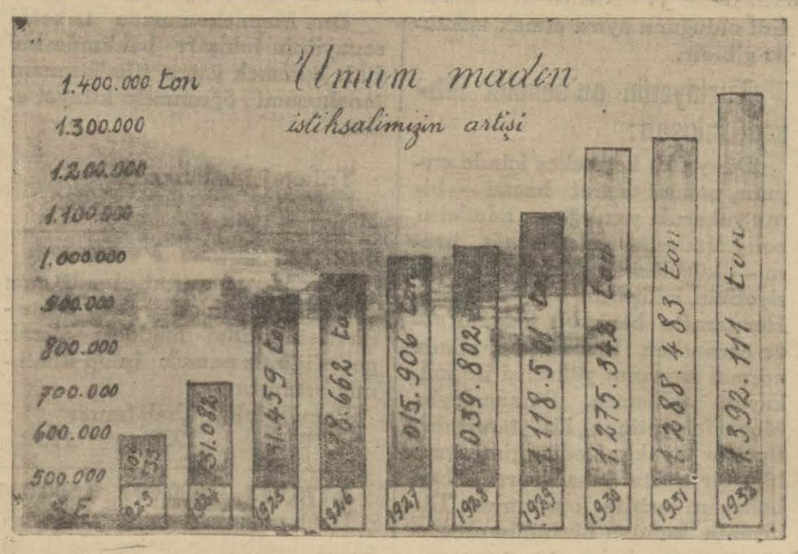

8 numaralı Grafik..

Şu çok eski tarihe karışmayan saltanatın Türk madenciliğine bıraktığı acı hâtırayı sadece yadettikten sonra gene bu milletin istikbalinde en mühim bir refah vasıtası olacak kadar çok ve zengin madenlerimiz hakkında düşünce ve görüşlerimizi yazalım:

Maden fiyatları buhrandan en fazla müteessir olmasına, dünya istihsalâtı tenakus etmesine rağmen bizim umumî istihsalât ve ihracatımız artmıştır. Vakıa bizim de istihsali azalmış bazı nevi cevherlerimiz yok değil, zaten dünya buhranından büsbütün korunmağı tahayyül etmek gülünç olur. Fakat umumî bilanço lehimizedir. İşte umumî istihsalâtımızın son on sene zarfında artışını 8 numaralı grafikte görebiliriz.

Şu grafikle umumî bir fikir edindikten sonra her cins madenlerimizi ve verim kabiliyetlerini ayrı, ayrı tetkik edelim.

Kömür madenlerimiz:

Ereğli sahillerinde denizin altında gömülü bıraktığımız kömür damarlarını tâ Kastamoniinn içerlerinde karşımızda buluyoruz. Tabiatin bu yüksek şehadeti ile geniş ve zengin kömür havzalarına sahip olduğumuzu anlayoruz. İtiraf etmeliyiz ki, bu geinş sahalarımızdan kâfi derece istifade edilememiştir. Son senelerdeki muntazam gayretlerimiz istihsalât ve ihracatımızı arttırmıştır. Fakat daha bu bizi tatmin etmedi. Daha çok, amma pek çok arttıracağız. Muvaffak olacağımızda şüphe olmayan bu gaye için gün ve sene kâfi değildir. İyi çizilmiş bir sây programı ve siyasetle yılların emeği ister. Çalışma tarzımız şimdiden semereler vermeğe başlamıştır. Havzada millî sermaye teşekkülleri gün geçtikçe çoğalıyor ve nemalanıyor, amele randömanı (bir amelenin bir günde gördüğü iş) artmaktadır. Daha birkaç sene evveline kadar Havzanın bir amele randömanı vasatî beş yüz kiloyu ancak bulduğu halde bu vasatî son senelerde altı yüz kiloyu aşmıştır. Bu sây tarzımızın makineleştiğine iş kabiliyetinin artığına alâmettir. Yalnız İş Bankasının kömür işlerine yatırdığı meblâğ oldukça mühim bir ykûn tutmaktadır. Zonguldakta 63 numaralı ocağa sermaye olarak 1 milyon lira, ve obligasyon olarak ta 750 bin lira vermiştir. Kilimlide teşkil ettiği şirketin sermayesi 400 bin liradır. Kozluda yüzde elli biri Türk olan şirketin sermayesi 3 milyon liradır. Bunlara ayrıca da karzan kapital rulman olarak 1 milyon lira vermiştir. Buralarda çalışan Türk amelesi yekûnu 2700 ü geçmektedir. Şu birkaç satıra sıkışan sermaye mikdarı son senelerde vazedildiği nazarı dikkate alınırsa ehemmiyeti bir derce daha artar. Binaenaleyh: Yakın bir âtide Türk sermaye yekûnlarının artacağına hükmetmek tefeül sayılamaz. Halbuki eski Havzada bir, iki ecnebi şirket istisna edilirse böyle mütera kim Türk sermayesini görmek kabil değildi. Bunun içindir ki, Havza lâyik olduğu inkişafı görmemişti.

Havzaya gösterilen alâkadan dolayı memleket lâzımgelen istifadeyi temin etmeğe başlamıştır. İşte cümhuriyet devrinin kömür istihsalâtını 9 numarlı grafik göstermektedir.

Bu tezayüt ile beraber buhranın kömür üzerinkedi tesiratını gözden geçirmek muvaffakıyetimizin ehemmiyetini isbat eder. Dünya kömür fiyatının senelik va-

7 numaralı Grafik..

satîleri berveçhiâtidir.

Sene	Vasatî fiyat (fob kardif)	
1924	5.0	Altın dolar
1925	4.71	" "
1926	4.27	" "
1927	3.73	" "
1928	3.87	" "
1929	3.99	" "
1930	3.63	" "
1931	2.68	" "

Bu fiyat düşerken, istihsalât tapek tabiî olarak azalmıştır. İşte dünya umum istihsalâtı:

Sene	Dünya umum istihsalâtı ton
1929	1.330.000.000
1930	1.212.000.000
1931	1.068.000.000

Bu vaziyete nazaran istihsalâtımızın artışı ve Havzada bir tekâmül görmemiz âtimize ümitkâr günler vadeder. Şimdi Türkiye cümhuriyetinin sahibi bulunduğu bu kara elmas yığınlarını tetkik edelim.

1 — Kozlu'dan Geliğe ve Kandilliden Çamlıya ve (Kireçlik - Alacağzı) ve Amasra mıntakaları çalışılan yerlerdir. Buralarda muhtemel ton mikdarını şu suretle hesap edebiliriz:

	Ton
Kandilli - Çamlı'da elyevm işletilen seviyenin asgarî 250 metre daha derinlikte kömür bulunduğunu kabul edersek, lâakal	10.000.000
Kirçelik - Alacagzı'da bugüne kadar malûm olan tabakaları nazarı itibara alarak yapılacak bir hesapla	20.000.000
Kozlu havalisi, Kılıç dahil olmak üzere Damlar ve Souksu basamağına kadar	100.000.000
Zonguldak veKerpiçlik havalisi, bu mıntaka Kerpiçlik hariç	2.000.000
Asma, Pavli, Gelik havalisinde.	600.000.000
YEKÛN	750.000.000

2 — Havza Gelige doğru uzamakta Kretase arazide bir kaç yüz metre derinlikte kömür tabakaları bulunmaktadır. Bu da takriben 14 kilometrelik bir sahayı ihtiva eder. Bu araizde de 400,000,000 ton.

3. — (Alecaagzı)nin cenuba doğru imtidadı 10 - 12 milyon ton kömürü ihtiva eder.

4. — Karadeniz istikametinde uzana (Amasra) nın şarkında Tekeönü, Kuruca, Cide.. İlh. bulunmaktadır. Buralarda pek az çalışıldığından, hat'i tonaj tespit edilemez. Fakat Mühim bir zenginliği tahmin olunabiliyor. Çünkü evvelâ saha gayet geniştir. Uzunluğu 25 kilometredir. Karadan mostraları havzanın fevkani tabakalarına ait olduğunu gösterir. Binaenaleyh: Havzanın Alacaagzı - Kozluda bulunan bütün damarların o sahanın altında bulunmasını icap ettirir. Arazi Kretasedir ve bu derinliklerde damarların mühim bir kısmı çok kolaylıkla işlenebilir.

5. — Ereğli havzası: Zonguldak ve Kozlunun malûm olan kısmının cenuba doğru uzamakta ve garpta ise (İlisu)nun cenubuna doğru ilerlemektedir. Kömürün pek az kısmı satha yaklaşmakta ve mostra olarak görünmektedir. Mühim kısmı cenup istikametinde ve derinliklerdedir.

6. — Kozluya ait tabakalar deniz altına doğru imtidat etmektedir. Kozludan başlayıp Çatalağzı mevkiine kadar uzanan bu mıntaka bütün kömür damarları deniz altında bulunmaktadır. Binaenaleyh: Stok itibarile mühim olmak ile beraber sarih bir tahmin yapılamaz. Yalnız Kozlu ile Çatalagzı arasındaki (12) kilometrelik sahada (100) metre derinlikte lâakal 40,000.000 ton miktarı kabul olunabilir.

7. — Söütözü mıntakası; 200 kilometre murabbaındaki bu topraklarımızda da kömür damarları yeryüzüne kadar yükselmektedir. Havzanın şu saydığımız kısımlarından en ehemmiyetlisi ve zengini olduğu muhakkak olan bu kısımda hiç bir ciddî taharrî ve etüt yapılmamıştır. Gerek miktar, gerek ise cins itibarile faik bir mevkidedir. Tabakalar muntazam olmamakla beraber bir kaç yüz milyon tondan fazla kömür ihtiva ettiği muhakkaktır.

Şu saydıklarımızdan başka Kozlu seviyesinde Çamlı ve Kandilli nin şimalindeki denizin sathında ve altında, Kozlu ile Alacagzı arasındaki sahilin şimalinde deniz seviyesi altından Kozluya kadar imtidat eden kısım vardır.

Havzanın imtidadını bugün katiyetle bilmiyoruz. Fakat çok muhtemeldir ki, havza Göbü ile (Söütözü) arasında ileriye doğru imtidat etmektedir. Çünkü bu civar kâmilen (Kretase) arazi ile kaplıdır. Şüphesizki, havzanın bütün damarları belki çok derinliklerde yatmaktadır.

Şu tafsilât hakkında bir fikir verebilmek için (10) numaralı (Kroki)yi dercediyoruz.

Binaenaleyh: Türkiye Cümhuriyetinin sanayî hayatında mühim rol oynayacak ve memlekete refah getirecek olan havzanın istikbalinden emin olabiliyoruz.

Petrol madenleri:

Petrolun bilhassa Umumî Harpten sonra ehemmiyeti artmıştır. Bu hususta bir fikir edinmek üzere dünya umumî istihsalâtının 1913 senesinde "55,, milyon ton iken 1929 senesinde 212 milyon tonu bulduğunu zikretmekle iktifa edebiliriz. Bu artma için ileri sürülen başlıca sebepler şunlardır: Kalori fazlalığı, yakma kolaylığı ve sürati, kül bırakmaması vesaire dolayısile işçi azlığı, harpte duman

5 numaralı Grafik..

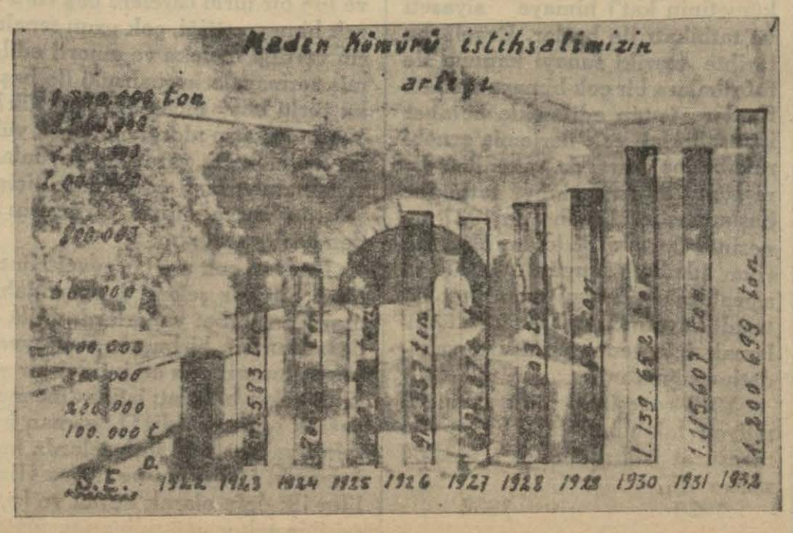

9 numaralı Grafik..

bırakmaması ve hacim azlığı...İlh.

Beynelmilel petrol mücadelelerini ve bunun neticesi olarak memleketimizde ecnebi sermayelerinin maziye karışan acı derslerini nazarı dikkate alan Cümhuriyet hükûmeti bu madenlerimizin kıymetini tespit etmek üzere kendi vesaitimize müracaat mecburiyetinde bulunduğunu takdir etmiştir. Vakıa son senelerde Türkiye topraklarını ziyaret eden bazı ecnebi, hattâ oldukça tanınmış kumpanya ve sermayelerin de alâkaları olmuştur. Fakat bugüne kadar alınan netice eski "leyte ve lealle" siyasetinin fevkinde değildir. İşte bu sebepten ilk sathi etüdünü yaptıktan sonra 300,000 lira bütçemizden bir para tefrikile taharrî sahasına geçildi. Çok yakın bir âtide en fazla ümitli bulunan cenup sahasında delme makinelerimizin motörleri çalışmağa başlıyacaktır. Bir Türk mütehassısının idaresindeki bir Amerikalının da bulunduğu heyetimiz o civarda istihzarat ile meşguldür. Bu araştırma ameliyesinin hüsnü netice vermesi, herhangi dünya petrol dalaveresinden uzak kalması için hükûmetimizin en kıskanç itinayı göstereceğinden şüphe edilemez. Esasen petrol diğerlerine nazaran en az kuyut ve şuruta tabidir. Binaenaleyh: Cenup sahasında başlıyan ümitli taharrilerin, diğer ümitsiz sahalara da teşmil edildiği gün kanaatler hilâfına zenginlikler doğurması hayreti icap ettirmez. Bunun böyle olduğuna dair filiyat sahasında sayısız misallere rast gelinmiştir Şunu da ilâve edelim ki, Türkiyede petrol mevcuttur. Bunun sevimsiz rengini, tahriş edici kokusunu duyan ecnebi kumpanyalarının mütehassısları da yazdıkları bitarafane olmıyan yazılarında da inkâr edememişlerdir. İşte şu kısa mukaddimeden sonra Türkiyede petrol sızıntısı ve emareleri görülen mıntakaları gezelim:

Ana yurdumuzun topraklarını petrol teşekkülâtı itibarile üç kısma ayırabiliyoruz. Cenup, şimal ve bir de müteferrik olanlar... Petrol sızan ve emare olan mahallerin mevkiini gösteren 11 numara lı haritayı okuyucularımız bir az aşağıda bulacaklardır.

Evvelâ cenup kısmından başlıyalım, İrak hükûmeti ile hududumuzun bir kısmını teşkil eden Diclenin bir ayağı olan (Harbur) suyunun şimalinde, (Hızıl) suyunun sağ sahilinde ve (Harbul) köyünün üç, dört kilometre cenubu garbisinde Cezire ovalarına nisbeten yedi - sekiz yüz metre mürtefi bir mahalde (Harbul asfaltları) var. Artık İrak hududuna terkettiğimiz "Zaho,, şehrinin beş kilometre şimalinde Zaho petrolları namile tanınan dört petrol kuyusu bu asfaltın bulunduğu mahalle on beş kilometre mesafededir.

(Harbul) asfaltları çok eski zamandanberi malûmdur. Cinsi itibarile de çok iyi ve temizdir. Takriben elli sene evvel (1295 - 1300) Basra havalisinde işliyen vapurlarda kömür yerine kullanılmıştır. Bu asfaltlar Harbuldan Dicleye ve oradan da Keleklerle Basraya sevkolunurdu. Burada yalnız açıkta (20,000) ton asfalt tahmin edilmektedir. Bu mıntakada Umumî Harpten pek az evvel (Standart ovil) kumpanyası bir taharrî ruhsatı talep etmiş idi. Fakat harp dolayısile araştırma ameliyesine başlayamamıştır.

Harburdan kumlu ve çakıllı araziyi aşarak garbişimaliye doğru çıkalım. (Şırmah) kasabasının sekiz yüz kilometre cenubugarbisinde Cezirei - ibni - Ömer yolu üzerinde sigrik asfaltlarına rast geliriz. Burada açıkta görünen asfalt miktarı 40,000 ton kadar tahmin edilmekte ve biraz kumla karışıktır. Millî harp esnasında memleketimiz petrolları hakkında mühim bir ecnebi grupu namına tetkikat yapan Fransız profesörü (Grand Jean'ın hükûmetimizden petrol taharrî ruhsatını talep ettiği mıntakaya burası dahildir.

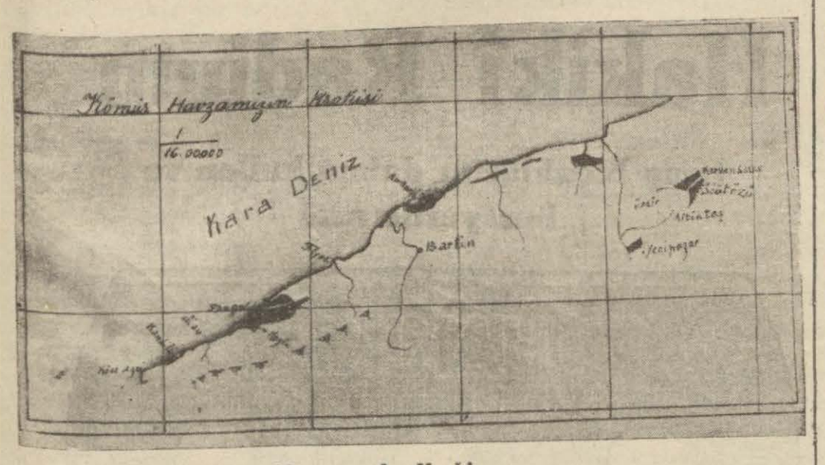

10 numaralı Kroki..

(Sigrikden) garbişimaliye doğru yolumuza devam edersek Birke köyüne geliriz. (Hoşur) suyunun bir ayağı olan ve mezkûr köyden geçen (Tora) deresinin sol sahilinde ve (Zevingök) yolu yakminda beşer yüz metre ara ile iki petrol sızıntısına tesadüf ederiz. Bu mahal (Şirnaha) yirmi beş kilometre mesafededir. Sızan petrol oldukça seyyâl ve siyahımtrak nefti renktedir. Birinci kuyunun kutru bir metre olup biriken petrol üç santimetre kalınlığındadır Sızımtı miktarı saatte iki galon tahmin edilmektedir. İkinci kuyu toprak çöküntüleri ile kapanmıştır.

Vadinin muhtelif mahallerinde asfaltlara rast geliriz. "Zivengök,, ten şarka doğru yolumuza devam edersek (Kerboran)ın "12,, kilometre şimaligarbisinde (Kerbenk) köyüne 230 metre mesafede (Dip) ırmağı civarında yüz elli metrelik bir sahada üç muhtelif yerden petrol sızar. Alınan nümune çabuk kurumakta ve miktar itibarile de azdır.

"Kerbenk,, ten şimale doğru çıkalım, Siirdin takriben 10 kilometre cenubunda (Kıtmıs) köyünün garbinde Bühtan ırmağının sol sahilinde de bir petrol sızıntısı iddia olunmaktadır. Fakat mezkûr mahaldeki neft ağustos - eylül aylarında derenin suyu çekilmesi ile görülmektedir. Şimdiye kadar bu aylarda hiç bir fennî heyetin yolu buraya düşmemiştir.

Bundan sonra Van gölünün şarkında (Muradiye - Barkiri) kazası dahilinde (Kürzot) köyünün beş kilometre cenubunda neftlik deresinin sağ sahilinde bir petrol sızıntısı vardır. Ruslar burada on kadar kuyu açmışlarsa da bunlardan yalnız bir tanesi son zamanlara kadar çökmemiştir. Alınan nümune seyyâl bir halde olup rengi koyu neftidir. Sühuletle yanar, fazla is bırakır. Burası müteaddit fen heyetlerinin etüdüne saha olmuştur. İntişar eden etütler hakkında bir fikir edinmek üzere şu noktayı zikredeceğiz: (Grandjçean) (Küzotun) denize nazaran irtifarı 2100, Rus ve onlara atfen Almanlar 1650, diğer bazı etüdler ise 1800 - 2000 arasında göstermektedirler. Vakıa irtifalar barometre ile tayin edilmiştir. Ne kadar hava tahalüfü de olsa arada ki fark biraz fazla gibi. Fransızlar petrol sızıntısını rüsubî. Ruslar ise indifaî arazide bulunduğunu işaret etmektedirler.

Kürzotun cenubuşarkisinde çakmak köyünün cenup sırtlarında kumlu bitum tabakasına rastgelinmektedir.

11 numaralı Harita..

Van gölünün şimalinde (Erciş) ve (Çakırbey) arasında (Zeylan) deresinin cenup sahilinde sahile nazaran tahminen 2100 metre irtifada bir neft sızıntısı mevcuttur.

Artık şimal cephesini dolaşmağa başlıyalım: Erzurumun 115 kilometre mesafede (Hanesin) 25 kilometre şimalinde Divanı - Hüseyin köyü civarındaki kil ve kumlar arasında petrol sızıntısı mevcut olup, bunun rengi kahve rengidir.

Divanı - Hüseyinin 18 kilometrelik cenubundaki Ruslar iki mevcut kuyudan işgallerinden istifade ederek az mikdarda istihsalât yapmışlardı. Elyevm bu kuyularda tuzlu su çıkmakta ve neft tabakası bunun üzerine terâküm etmektedir.

Erzurum vilâyetinin cenubu şarkîsinde ve katranlının kumluk arazisinde de parafinli bir neft sızmaktadır. Burada Erzurumlu tüccar Abdürrahim isminde biri el ile işliyen delme makinesile 20 metre derinliğinde az miktarda petrol istihsal etmiştir. Ruslar Umumî harpte bir çok kuyular açmışlarsada, hepsi kapanmış, yalnız bir tanesinden sarı renkte petrol sızmaktadır.

Erzurum vilâyetinin Bayburt kazasına havaî hat ile 36 kilometre mesafede ve kara yolile 46 kilometrede dört Şemagil köylerinden müteşekkil bir grup vardır. Burası denize nazaran 1850 metre irtifadadır. Ruslar Umumî harpte burada da araştırma yapıp kuyu açmışlarsa da bilâhare hepsi kapatılmıştır. Hükûmetimiz tarafından etüt için giden bir heyet kuyunun bir tanesini temizletmiş, kuyunun duvarlarını teşkil eden Marnda hakikî petrol kokusu hissedilmiştir.

Hasankale şahrinin cenubuşarkisinde kasabaya altı yüz metre mesafede sıcak ve hamızıkarbonlu su çıkmakta ve buralarda bol miktarda neft te bulunmaktadır. Burada Ruslar mühim taharride bulunmuşlar ise de ric'atleri esnasında tesisatlarını tahrip etmişlerdir. Elyevm yalnız bir sondaj sehpası bulunmaktadır.

Erzurum - Erzincan şosesi üstünde Mama - Hatun kasabasının Pölk köyü civarında kül rengi Marnli gre tabakaları içinden çıkan tuzlu suyun üstünün neft ile kapalı olduğu görülmektedir. Gre tabakalarında da kuvvetli petrol rayihası hissedilmektedir.

Erzincanın on beş kilometre garbinde Keller dağ denilen mevkide bitümler arasında neft sızıntısı bulunduğu Jeolog Abich tarafından iddia edilmektedir. Bu mahal hakkında husuî tetkikatım neticesinde başka bir malûmat elde edemedim. Keller dağ işmile haritalarımızda bir isim bulamadım. Oradaki meşhur dağlar (Sultan Seydi) ve (Sibikor) dur. Civar arazi çok dağlık olduğundan belki bu isimde de bir dağ vardır. Civarda ılıcaların bulunması da oralarının tetkika değer olduğuna delâlet eder.

Müteferrik mıntakalarımızdan sayabileceğimiz de şunlardır: Sinop limanının elli mil Boyabat'ın on kilometre şimalinde sahilibahre nazaran 600 metre irtifada Ekinveren köyü civarında bir petrol sızıntısı var ise şimdiye kadar yapılan etüdler neticesinde buradaki sızıntının mühim bir birikinti olmaktan ziyade şistlerden hasıl olma sızıntı olması daha kuvvetle muhtemeldir.

İstanbula beş yüz mil, Rize şehrine 20 kilometre mesafede kıble ırmağının denize aktığı mahallin üç buçuk kilometre karşısında (45) derecede denizin üstünde petrol tabakaları görünmektedir. Bu mahallin derinliği "63,, kulaçtır. Mezkûr mahalle Mapavri ismi verilmektedir.

Bartın - Sancaklar mahallesinde Murat Efendinin bahçesindeki su kuyusunda su ile beraber sarımtrak renkte bir gazyağı sızdığı görülmüştür.

Marmaranın şimalinde İstanbulun takriben 80 mil cenubugarbisindeki Müreftenin şimalindeki Hora ırmağının Marmaraya aktığı noktadan takriben 4 kilometre mesafede bir ve beş kilometre diğer bir tane olmak üzere iki kuyu ile taharri âsarı görülmektedir. Bu mıntakada 9 adet delik açılmış ise de hepsi yıkılmıştır. Maamafih: bu taharri neticesinde ilk zamanlar yevmiye 2-6ton kadar istihsal yapıldığı mervidir. Bilâhare petrolu gaip etmişlerdir.

Petrol madenlerimizden bahsederken İzmit körfezinde Bahçecik mahallindeki "Bitümlü şist,, madeninden bahsetmemek haksızlık olur. Bu geniş saha da istismar edildiği takdirde değerlidir.

Antalyanın kırk mil cenubunda ve Fenikenin yirmi beş kilometre şarkında sahile bir kilometre mesafede eskiden kalma saray harabelerinde gaz fışkıran iki mahal vardır. Bu mahallerden kırk santimetre uzunluğunda alevler çıktığı iddia olunur.

SUMER BANK

İtibarî Sermayesi 20,000,000 Lira

Sumer Bank Fabrikaları

- BAKIRKÖY Bez Fabrikası
- BEYKOZ Deri ve Kundura Fabrikası
- FESANE Yünlü Mensucat Fabrikası
- HEREKE Yünlü ve İpekli Mensucat Fabrikası
- UŞAK Şeker Fabrikası

Bankanın sekiz muhtelif fabrikada daha iştirakleri vardır

Sumer Bank fabrikaları, memleketin en modern müessesatı olup yünlü, ipekli ve pamuklu mamulâtı, deri ve saraciye malları gayet sağlâm ve güzeldir.

Fabrikalar mamulâtının satış Yerleri

Yerli Mallar Pazarları

Ankara: Çocuk Sarayı caddesi | İstanbul: Bahçekapı | Beyoğlu: İstiklâl caddesi | Samsum: Bankalar caddesi

Bakır madenleri

Türkiye toprakları mebzul denecek kadar da bakırı ihtiva etmektedir. Bunların meyanında en başlıcası Erganidir. Ergani madeni çok eski zamanlardanberi malûm olup Milâdı İsadan iki bin sene evvel Asurilerin Dicle nehri ülyasında çalıştığı tarihlerde tespit edilen bakır madeni Ergani,,den başkası olmadığı şüphesizdir. Binaenaleyh bu maden asırlarca çalışmıştır. Osmanlı saltanatının kayıtlarına nazaran ilk zamanlarda bu madenî çıkan cevherin yüzde yirmisi hükûmete ait olmak üzere madenciler tarafından işlettirilmiş. Bu sây tarzile Erganide müteaddit mültezimler tarafından dokuz kuyu açılmıştır. Bilâhare bu şekil muvafık görülmemiş, mağaralar senevî muayyen bir icar bedeli mükabilinde ve birkaç sene müddetle ihale edilirmiş. Fakat bu şekilde sây tarzının da muvafık olmadığı görülmüş, madenden cevher ihracatı muayyen bir ücret mükabilinde müteahhitlere verilmiştir. Bu da zengin cevherleri almak, sağlam inşaat yapmamak gibi yolsuzlukları istilzam ettiğinden açılan dokuz mğara zamanla yıkılmış, bunlardan (Lam) (Sarhos) ve (Sicak) namlarındaki üç ihraç magarası kalmıştı. Bu madenden çıkan cevher miktarı 1266 senesine kadar malûm değildir. 1266 senesinden 1323 senesine kadar 294,932 ton bakır cevheri ihraç edildiğini kayıtlarla anliyoruz. Buradan ihraç olunan cevher ya mahallen veya Tokat kalhanelerinde izabe edilirdi.

Ergani bilhassa içinde bakır cevherinin nispeti itibarile en zengin madendir. Umumî harp esnasındaki "36,, sondaj ameliyesi ile yapılan tahliller neticesi vasatî yüzde 10 bakırı ihtiva ettiği tahakkuk etmiştir. Bu şerait dahilinde lâakal bir milyon ikiyüz bin ton cevher mevcudiyeti ölçülmüştür. Maamafih: Bu madenin civarında ayni teşekkülleri gösteren (jeolojik) vaziyetler tespit edilmiştir. Bu madeni işlemek üzere Cümhuriyet hükûmetinin teşekkülünden sonra teşkil edilen Ergani bakırı şirketinin sermayesi 3,000,000 Türk lirası olup yarısı tamamen Türklere aittir. Bundan başka Türkiyenin mühim miktarda kârdan hissesi vardır.

Bakır fiyatları buhrandan azamî derce müteessir olmuştur. Umumî harp esnasında 124 altın İngiliz lirasına kadar borsalarda fiyat kaydettiren bu cevher bir aralık 27 buçuk kâğıt sterline kadar düşmüştür. Maamafih bu fiyat son zamanlarda 38 - 40 İngiliz lirası arasında oynamaktadır.

Ergani madeninden azamî derece istifade edilmek üzere en son sistem usuller dairesinde çalışılacağına şüphe edilemez. Bilhassa tatbik edilecek işletme plânile eskilerin köstebek yuvası intizamsızlığı ile çalışmasından mütevellit zararların telâfisi düşünülmektedir. Bu suretle de toprak altında bir ton bakır terkedilmiyeçtir. Şunu da ilâve edelim ki, Ergani cevherinde bakır nisbetinin yüksek olması istihsal masrafını çok düşürmektedir. Binaenaleyh: Bakır fiyatı daha aşağıya düşse gene maden kârlı bir şekilde işleyebilir.

Hükûmetimizin bu meyanda burada şimendifer inşası nakliye meselesini çok kolaylaştırmakta ve ucuzlatmaktadır. İki seneye kadar hat Erganiye vardığı zaman en asrî tekâmülleri ihtiva eden maden tesisatı bitmiş ve cevher sevkine başlanmış olacaktır.

Erganiden sonra zikredebileceğimiz madenler Artvin vilâyeti dahilinde Kuvarsane, ve Morgul ve Hud madenleridir. Kuvarsane Hopaya havaî hat ile on beş ve dağ yolile 40 kilometre mesafededir. Mezkûr madende tesisatı tam ise cevherinin yüzde 4,6 olması ve yolunun bulunmaması yüzünden işleyememiştir. Çünkü bu maden Ruslar idaresinde iken kurulmuş, nakliye vaziyeti Batum limanına göre tanzim edilmişti.

Batuma nazaran Kuvarsaneye mütenazır vaziyette bulunan Morgul madeni de Ruslar zamanında imtiyazı alınmış ise de cevherinin nisbeti yüzde 3.6 bulunması, bakır fiyatlarının düşüklüğü bu madenin sahibi bulunan İngiliz şirketine işletme imkânını vermemiştir. Bugün her iki maden de Türk hükûmetine intikal etmiştir.

Ruslar zamanında Fransızların alâkadar oldukları Hut madeni için zengin denilmekte ise de kat'î malûmat mefkuttur. Gene Rus hududu civarında Arhavi nam maden Batumdan takriben kırk kilometre mesafede bulunmaktadır. Alman ve Rus mühendisleri tarafından yapılan etütlerde cevherinin nisbeti çok zengin olarak gösterilmektedir.

İneboluya 30 kilometre mesafede Kürreinühas (*) madeni mevcuttur. Bu madende çok eski zamanlarda çalışıldığı orada mevcut cüruftan anlaşılmaktadır. Madenin zenginliği de rivayet edilmekte mevcut fennî raporlar taharrî ameliyatını istilzam edecek mahiyettedir.

Tirebolu civarında da müteaddit bakır madenleri mevcuttur. Bunlar meyanında Eselli, Yuruca, Akkem, Karaburk, Kırlak isimlerini zikredebiliriz ki oldukça büyük bir sahayı ihtiva etmektedir. Buralarda eski zamanlarda çalışıldığına dair alâim mevcutur.

Adapazarı - Hendek civarında çok ümitbahş bakır zuhuratı mevcutur. Bundan başka daha on dokuz yerde bakır zuhuratına dair resmî kayıtlara rastgelinmektedir.

Krom maden'eri:

Çok eski bir maziye sahip bulunmayan krom cevheri bilhassa son senelrde büyük bir süratle ehemmiyet kesbetmeğe başlamıştır. Dünya sanayiine boya kısmından giren ve bunun 1797 de kâşifi Fransız profesörü Vaquelin tarafından yunanca renk mânasına gelen (hroma) ismi verilen bu maden son zamanlarda demir sanayiinin mühim rüknü olmuştur. İzabe sanayiinde demirlerin salâbetini temin ve pas tutturmamakla kalmamış gümüşten daha iyi olarak rengini muhafaza ettiği de tahakkuk etmiştir.

Binaenaleyh: artık top yivleri, zırh, eğe, ile beraber nikelaj da, hattâ saat ve köstek imalinde, ağızlarda altın diş yerine de kullanılmağa başlanmıştır. Krom'un gün geçtikçe istimal sahası artmaktadır.

Türkiyede krom 1848 tarihinde Bursa şehrinin takriben on beş mil şimalinde Harmancık mevkiinde keşfedilmiştir ve bu tarihten 12 sene sonra kendini dünyaya tanıttırmağa başlamış ve son asrın bidayetinde piyasaya hâkim olmuştur. Maamafih: muayyen bir usul ve muntazam bir sây programı takip edilmediğinden gün geçtikçe mevkiini kaybetmiştir. Bu suretle 1874 de istihsalât devrine giren Yeni Kaledonya, 1903 te Hindistan, 1906 da Rodezya kromları kolaylıkla dünya piyasasına hâkim olmağa başlamıştır. Rakiplerimizin işini kolaylaştıran başlıca âmil, tesadüfün sevkile keşfolunan bu madenlerde iptidaî bir sây tarzı ile hiç bir müşkülât iktiham edilmemesidir. Saltanat hükûmetinin de bu hususta hiç bir himaye sistemi, ve bir takip programı mevcut değil idi.

Türkiyede krom menatıkını şu esasat dairesinde taksim edebiliriz:

1 — Kütahya ve Bursa havalisi.
2 — Eskişehir ve civarı.
3 — Denizli ve Tefenni.
4 — Fethiye havalisi
5 — Mersin.
6 — Müteferrik.

1 — Kütahya havalisi: — Bu havali esas itibarile serpantin için dedir. Civar kromları 45-55 derecede bulunmaktadır. Maamafih 48 dereceden aşağı bulunan zayıf cevherler de yıkanmağa ve bu suretle dercesi yükseltilmeğe salihtir. Buralarda elyevm işlemekte gayet zengin krom madenleri mevcutur.

2 — Eskişehir havalisi. — Bu civardaki kromları son birkaç sene içinde keşif ve işletilmeğe başlamıştır. Başlıcaları Alpıköy istasyonupnun 30 kilometre şimalinde Başören ve onun 15 kilometre garbinde Taştepe madenleri çalışmaktadır. Son zamanlarda diğer bir İsveç grupu da çalışmağa başlamış 2000 ton sevketmiştir.

Gerek Kütahya ve gerekse Eskişehirdeki kromların işlemesini teshilen hükûmet şimendifer nakliye ücretlerinden yüzde 20 tenzilât yapmıştır. Fakat daha ziyade tenzili bu civar kromlarını ciddî bir inkişafa götürür.

3 — Denizli - Tefenni. — Bu mıntaka kromları harp esnasında pek az mikdarda işlemiştir. Bu saha bilhassa cevher nisbeti itibarile ga

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

(*) Küre kelimesi eski kitaplarda maden (küreci) de madenci mukabili olarak kullanılmaktadır. .

Kapitülâsyonlu saltanat devrinde Türkiye bir açık pazardı. Yiyeceği buğdayı bile dışardan gelirdi. Cümhuriyet devrinde buğday istiklâlimizi de kazandık.

Muhterem vatandaş; ecnebî tıraş bıçaklarına tercihen yerli malı olan

Hakikî Radium

Tıraş bıçaklarını daima kullan ve her yerde ara!

Senelerdenberi umum halkımızca

Hakikî Radium

Namile maruf olan ve halis İsveç çeliğinden yapılan yerli tıraş bıçaklarımızı her yerde arayınız.

Muhterem VATANDAŞLAR

Yerli malı kullanmak memleket borcudur.

Ecnebî malını kullanmak ise, paramızı dışarı göndermektir. Menfaatinizi gözetmek ve paranızı beyhude yere sarfetmemek için yalnız „EMİR„ markalı yerli tıraş bıçaklarını, her yerden sorun, arayın ve alıp güle güle kullanın. Zira hem iyi hem de ehvendir. Artık ecnebî tıraş bıçaklarına kat'iyyen ihtiyaç kalmamıştır.

Muhterem vatandaş; ecnebî tıraş bıçaklarına tercihen yerli malı olan

Hakikî Radium

tıraş bıçaklarını daima kullan ve her yerde ara!

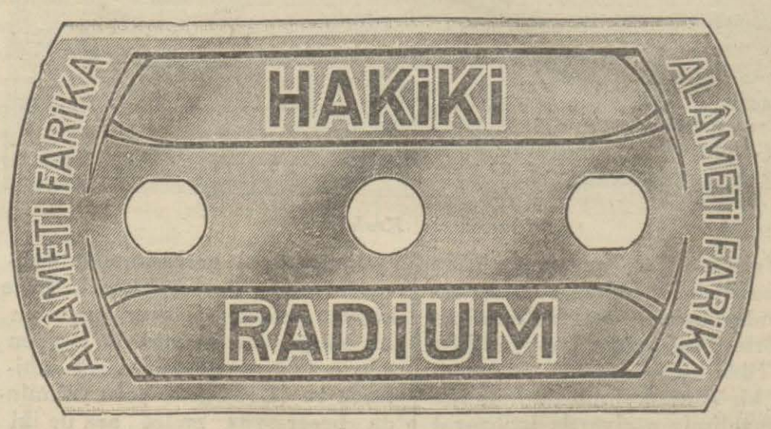

Senelerdenberi umum halkımızca

Hakikî Radium

Namile maruf olan ve halis İsveç çeliğinden yapılan yerli tıraş bıçaklarımızı her yerde arayınız.

RADİUM TİCARETHANESİ Telefon: 42878 - Telgraf: Istanbul, Radium

yet zengindir, tamamen bakirdir.

4 — Fethiye havalisi, umumî harpten evvel en fazla işlenmiş yerlerimiz burasıdır. Başlıca Üzümen, Çayiçi, Kargi, Eldirek, Kızılkaya, Çinger, Sandrasdağ, Çayhisar, İnlice, Köyceğiz mevkilerinde krom zuhuratı mevcuttur. Bazı mevkiler pek ümitli zenginlik göstermektedir. Buraların bir kısmında bir Fransız şirketi çalışmaktadır.

Marmaris civarında da bir Türk müteşebbisin himmetile mühim yataklar keşfedilmiş, bu sene çalışmağa başlamıştır. 3-5 bin ton arasında ilk sevkiyata başlamak üzeredirler.

5 — Mersin havalisi de kâmilen serpantin arasında bulunmakta ve yer yer kromlara tesadüf edilmektedir. İçerlere ve şimale doğru sahanın çok geniş olması muhtemeldir. Kromlarını yıkayarak çok zengin bir derece elde edilebilmektedir. Harbi umumîden beri muattal duran bu sahada son senede gene bir Türk firmasının neticeli teşebbüslerine şahit oluyoruz.

6 — Ankara, Alâiye, Kastamonu vilâyetlerimizde krom zuhuratına rastgelinmiştir. Ergani civarındaki cevher yığınları ve nisbeti hakkında verilen malûmat pek yüsek ümitlidir. İşlediği takdirde dünya piyasasında mühim rol oynayacak vaziyette olduğu tahmin edilmektedir. Demiryolu inşasının hitamı bu cepheden de çok faydalar temin edecektir.

Bugün henüz bütün sahalarımızı faliyete geçirmediğimiz halde ihracat yekûnu Türkiye iktısat tarihinde görülmemiş bir mikdarı bulmuştur. İşte krom ihracatımızın artışını 12 numaralı grafikte vazıh olarak görebiliriz.

Buhrana rağmen bu ehemmiyetsiz görülemiyecek bir vaziyettir. gün geçtikçe de memleketimizden krom talebi artmakta olduğu son gnülerde krom şirketlerine vâki talep mektuplarından anlıyoruz.

Bir vakitler Türkiye topraklarındaki krom madenlerini tekik etmek üzere mühim bir Amerikan maden şirketi gelmişti. Ne gibi esbab tesirile olduğu tahmin edilemezse de kendi beceriksizliklerini örtmek için "Türkiyede 30.000 ton dan fazla krom cevherini ihtiva eden saha yoktur." diye dünya madencilik muhitinde küstahane propaganda yapmışlardı. İşte bugün onlara en beliğ cevabı veriyoruz.

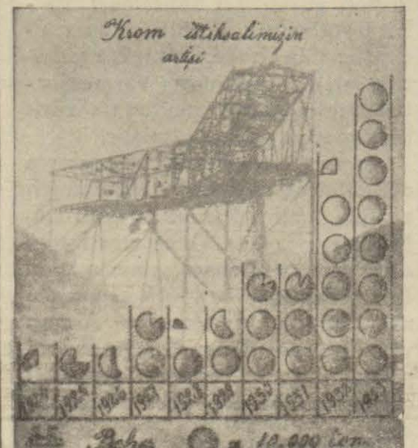

12 numaralı Grafik

932 istihsalâtımız 53 bin, 933 te 80 bin tondur. Önümüzdeki senelerde bu mikdarı arttıracağız. Geniş ve zengin sahalarımız buna faz lasile müsaittir.

Kurşun ve çinko madenleri

Türkiye toprakları kurşun ve çinko itibarile de zengindir. Fakat dünya buhranı bu cevher fiyatı üzerinde büyük tesir ilka etmiştir. 1925 senesinde tonu 36 altın İngiliz lirası iken bu kıymet bugün 11-12 kâğıt İngiliz lirası arasında oynamaktadır. Bu hali faaliyette bulunan Balye madenlerimize de tesir etmişti. Maamafih: hükûmetimizin kat'î ve faydalı tedbirleri yüzünden son zamanlarda işlemeğe başlayan bu madenden mahiye 2 bin ton kadar çinko ve kurşun ihracatına başlamıştır.

Bundan sonra sayabileceğimiz isimler kurşun madenlerimizin bir kısmını teşkil eder: Bolgardag, Gümüş - Hacıköy, Akdağ, Denek, Merzifon..

Bu madenlerin her biri başlı başına birer servet membaıdır. Buhranın tesiri hafiflediği takdirde işleyeceğinden şüphe edilemez. Hattâ bunlardan bazılarının buhrana rağmen işleyebilecek kabiliyette olduğunu iddia etmek fazla nikbinlik değildir.

Manganez madenleri. — Memleketimizin, muhtelif yerlerinde de manganez cevherine rast gelinmektedir. Bu meyanda zikredebileceğimiz madenlerin başlıcası Ereğli civarındaki ile Fethiyede bulunandır. Fethiyede (Cenubî Anadolu Manganez Şirketi) namile cümhuriyet devrindeki 3 milyon lira sermaye ile teşekkül eden şirket elyevm faaliyetni hükûmetin himayesi ile arttıracaktır.

Manganez fiyatları harpten evvelkine nisbeten çok düşmüştür. 1913 senesinde ünitesi elli dört kuruş iken elyevm takriben üç kuruş tur. Bunda başlıca âmil Rus dampingleridir.

Magnezit madeni. — Son senelerde bu cevher üzerindeki faaliyetimiz artmıştır. Bu meyanda zikredebileceğimiz Eskişehir civarında Beylikahır mevkiindeki Mösyö Höyzer tarafından mübayaa ve işletilmeğe başlanan madendir. Bundan başka Konyada Dereköy mevkiinde iki müteşebbis Türkün meydana çıkardığı Magnezit madeni de çok ümitli bir istikbal vedetmektedir.

Diğer muhtelif madenler:

Şu yukarıda saydıklarımızdan başka demir, linyit, borasit zımpara, civa, lületaşı madenlerimiz mevcuttur.

Türkiye cümhuriyeti sanayide ki mühim mevkiini ve memleketin istikbalinde oynayacağı mühim rolü nazarı dikkate alarak demir madenlerimizin keşif ve işletmesine çok büyük bir ehemmiyet atfetmektedir. Birkaç senedenberi etütlerine devam ettirmektedir. Hattâ son zamanlarda Amerikadan da getirttiği mütehassıslar ile bizzat maden umum müdürünün riyasetinde cenup mıntakasını tetkik ettirilmektedir. Pek yakın bir âtide bu madenlerimizin de faaliyete geçceği ümit olunabilir.

Demir madenlerimizin en tanınmışı olarak iki mevki gösterebiliriz. Birincisi, Kayserinin cenubunda Toros eteklerinde, ikincisi de Karadeniz sahilinde Ordu şehrinin müstakim hat ile 35 kilometre cenubunda ve 12 saat uzağında Fundacık mevkiinde.

Pek mebzul olan linyit kömürü madenlerimiz için de memleket dahilinde mahrukat ve muharrek kuvvet olarak istimalini fazlalaştırmak için kuvetli teşebbüsler olduğunu yazmakla iktifa edeceğiz.

Kükürt ihtiyacımızı hariçten getirtmek mecburiyetinden kurtulmak için Keçiburlu kükürt madenini yerli sermayelerden müteşekkil bir sermaye ile işletmeğe teşebbüs etmiş ve pek yakında işe başlanmak üzere istihzarata başlanmıştır.

Madenlerimiz hakkında sözümüzü bitirmeden evvel saltanatın aldığı borçlara mukabil 1862 senesinden beri ecnebilere terkettiği tuzlarımızı cümhuriyet ile beraber vaz'ıyet edilmiş, bu mühim varidat membaımız Türk elile, Türk kuvvetile işlemesi temin edilmiştir.

Hülâsa:

Son on yılımın iktısadî plânçosunu tetkik ederken çok mühim bir hakikatle karşılaşıyoruz. Bir taraftan ithalât, ihracat açığını kapatıyor, hattâ asırlardan beri sürüp giden Osmanlı imperatorluğunun haricî ticaret müvazenesizliğini fazla mal çıkarma lehine düzeltiyoruz. İşte Türkiye iktısadının dönümü olan 1930 senesi ile tevarüs tarihi 1923 senesinin haricî ticaretinin farkları:

	1923	1930
İhracat	84.651.000	151.554.000
İthalât	144.789.000	147.454.000
Fark	—60.138.000	+3.900.000

Görülüyor ki fazla mal çıkarma yedi yılda bir misline yakın artmıştır. Müteakıp yıllarda - nisbette tehalüf te olsa - ayni feyizli neticenin devam ettiğini istatistiklerimizden anlıyoruz. Netekim 1933 senesinde - buhran en hâd devresinde olmasına rağmen - 9 aylık ihracat fazlalığı 2.570.469 Türk lirasıdır.

Burada dikkat edilecek bir nokta daha var. Sıralanan adetlerin belâgati ile ihracat fazlalığından mütevellit memleketin kârından başka millî servetimiz de muntazam bir seyir ile artıyor. Evet, tiftik, yapağı, buğday, arpa... ilâh.. ihracatı artarken hayvan adetlerinin de mikdarı sene besene yükseliyor, ekim sahalrı genişliyor. Bu millî servetin terakümü istikbalin refahlı günlerine işaret eden çok hayırlı bir delildir. Öyle ya, memlekette mütedavil sermaye birikip fazlalaştıkça dahilî ve haricî ticaretin de artması riyazî bir katiyettir.

Yalnız sözümüzü bitirmeden evvel yukarıdaki satırlarımızda temas ettiğimiz bir hususiyet üzerinde tekrar duraklayacağız. Dünya - bilhassa - iktısadiyatı hiç te istenilmiyen bir keşmekeşli devre geriyor. Buna ister buhran, ister ise daha keşifli veya maskeli bir tabir ile (inhitat - depresion) diye ad takılsın. göz görmeden yalnız hissedilen bu âfet beynelmilel ticaret şampiyonası silâhını ellerinde tutan, küme , küme altın yığınlarını siper yapmış milletleri akıllara hayret verici bir şiddetle sarsmaktadır. İhraç kabiliyetleri azalmış, dahilî ticaretleri yıkılmış, dünün fazla kazancının gururu yerine, yeisli bir durgunluğa gömüşmüşlerdir. Bianenaleyh: bu badirenin, sağnağın memlektimiz hudutlarını büsbütün aşmamasına imkân tasavvur edilemezdi. Bu yüzden bazı hususî ticaretlerin daralması, bazı vatandaşların zarardide olması gayritabiî zamanın pek tabiî bir neticesidir. Böyle hususî tesirlerden umumî hükümler çıkararak tefeül etmek imanını zayıflatmaktan başka bir şey değildir ve buhran âmilleri nin arasında en kuvvetlisini de mütehassıslar "itimattaki sarsıntı" olduğunu iddia ettiklerini unutmamalıdır.

Plânçomuzda memleketimizin âtisinde saadetler getireceğini va deden tabi ve bakir servetlerimiz den bahsettik. Bu medfun hazine lerde yarının müedavil sermayesin de yeni yeni yığınlar teşkil edecektir. Bugünün mesut neticesin devleti aliyenin Lâle devrinde de ğil, dünyanın bin bir müşkülât ile kıvrandığı buhranlı, kara günler de elde etmemiz bu ümidimizi çok amma çok kuvvetlendirir.

* * *

Son söz:

Türk genci!.. Yurdumuz alt yüz seneyi aşan saltanat seyiatını son otuz yılında en acı günlerin yaşamıştı. Biribiri ardı sıra dizile boğucu harpler, yer yer fışkıran fi neli iğtişaşlar durmadı. Gerdune hümayunların dört ätide sahte bi vikarla şahlanırken Türk kanı il hep harp yangınları sulandı; acıklı annelerden ayırtılan yavruları cesetleri ile sinsi iğtişaşlar örtülmğe çabalandı. Böylece nice can, nice mal heba olup gitti. Fakat bu kıra mazinin gönüllerde çok deri bir sızısı kaldı. Gömülmüş bir kardeş yoksulluğunun, kaybolmuş baba öksüzlüğünün hüznünü saklayan daha ne kadar çok aile yuvaları vardır. Belki hâlâ o, ulu şehitlerin bilinmiyen mezarlarının çiçeklerini sulayan ne kadar bol zehirli gözyaşları akıyor. İşte bunda tam on yıl evvel bu sızıların yesin kapatan enkaz üstüne cümhuriye doğdu Türkün yeni dünyası kurul du. O günleri düşün, bugünü, yarını öyle sev!.. Çünkü, o senin malın!... Türk genci!.. Bu yurt, bu zümrüt ova, o yalçın kaya, orman göl, nehir, deniz, bu güzellikler o servet, hepsi, hepsi, senin!.. Ama belki sen de cümhuriyetinsin! Artık ak düşmeğe başlayan saçlı başımla bu nurlu varlığın önünde ben eğildim. Sen de eğil!. Onu için titriyerek hırçın bir kıskançlıkla seveceğine, koruyacağına And iç!.. Unutma ki, bu kadar acı derslerle can ve mal bahasına elde edilen cümhuriyete hiyanet edeni de, ettireni de yarın tarih kızgın demirlerle dağlar!..

SADREDDİN ENVER

Türk vatandaşı, Türk pamuklusu Türk yünlüsü, Türk ipeklisi giyer.

Türk azminin Bir hârikası: Şimendiferlerimiz..

10 yılda Türkün her sahada olduğu gibi teknik kabiliyetine, görgü ve bilgiye ihtiyaç gösteren şimendifercilikte de dünya milletlerinin en ileri gelenlerile boy ölçüşecek bir hale geldiğine itimat edebiliriz.

Su, Köprü, Yol, Elektrik, Şimendiferler ve Nafia, Posta, Telgraf, Telefon işleri

Osmanlı hükûmeti devrinde Nafia işleri tamamile yüzüstü bırakılmıştı. Daha doğrusu, "Nafia" nın yalnız adı vardı. Meclisi hassı vükelâde mühim bir mevkii olan Nafia nazırları, Padişaha hulûs çakıp bol bol maaş almaktan ve ruzmerre evrakı şöyle bir gözden geçirip yabancı şirketlerin imtiyazlarını yenilemek için önlerine uzatılan mukavelelere imza atmaktan başka hemen de bir iş görmezlerdi. Elde bir nafia programı yoktu. Büyük nafia işlerine teşebbüs imkânlarını arştırmak kimsenin aklından geçmezdi. Arasıra, filânca yolun alâkaderülistitaa tamiri için bir buyrultu çıkar, evrakı aylarca masa maza dolaşır, otuz bin kuruşluk sar fiyat için bunun yarısına yakın kâğıt ve mürekkep ziyan edildikten sonra nihayet "sayeişahanede bimennihilkerim,, yolun tamirine mü başeret kılındı.

Fakat bu tamir işi, bir türlü kolaylıkla bitmez, her açılan yol, bir çok yeni yolsuzluklara kapı açar; sarfedilen paranın yirmide biri kadar netice almak kabil olamazdı. Memleketin genişliğine nisbet edilirse, mevcut şimendiferler, devede kulak kabilindendi. Mevcut demiryolları da, tamamen yabancı şirketlerin malı idi. İdareleri, işletmeleri millî ellerde bulunmadığı gibi bunların devletçe varidat getirdikleri de yoktu. Sermayelerini en emin, en kârlı işlere kapatmak istiyen büyük malî gruplar, Osmanlı ülkesinde bir şimendifer imtiyazı koparmağı kendilerine gaye edinir olmuşlardı.

Osmanlı hükûmeti bu şirketlere teminat akçesi namı altında üstelik para da verir, ve bu parayı ne yapıp yapıp muntazaman öderdi. Bundan maada şimendifer imtiyazına sahip olan şirketler, yolcu ve eşya tarifelerini diledikleri gibi yükseltmek hakkına maliktiler. Nafia nezareti, bu imtiyaz mukavelenamelerindeki hükümlerin şirketler lehinde tatbik edilmesine bilhassa itina ederdi. Şirketler tarafından yapılacak itirazlar hemen nazarı dikkate alınır, sızıltıya meydan verilmezdi.

Osmanlı hükûmetinin zaafı ve âcizliği yüzünden, hariçte hâsıl olan ve gitgide kökleşen kanaat şu idi:

— Türkler, hiç bir nafia işini yalnız başına deruhte edemezler. Deruhte etseler de yüzlerine, gözlerine bulaştırır ve elattıkları teşebbüslerde muvaffak olamazlar!

Bu kanaat neticesidir ki, memleketin şurasında burasında yapılan şimendiferler, köprüler, yollar, tüneller, tramvaylar, kanallar, kâmilen ecnebilerin idaresi ve ecnebi memurların nezareti altında işletilmekte idi. Bu şirketlerde Türk memurları ve Türk işçileri hiç yoktu, yahut yok denecek kadar azdı. Cümhuriyet idaresi, memleketin mukadderatına el attığı günden beridir ki Nafia idaresi, görülmemiş bir hızla, yepyeni bir istikamet alarak faaliyete geçmiş bulunuyor.

On senelik cümhuriyet rejçimi içinde yapılan o kadar çok nafia işleri vardır ki bunların hangisinden başlamak lâzım geleceğinde haklı olarak tereddüde düşülebilir. Biz burada ilk olarak yollardan bahsedelim:

Cümhuriyetin yaptığı yollar

Cümhuriyet hükûmeti, yolsuzluğun âmansız bir düşmanı olarak mücadele sahasına atıldı. Genişlikleri üç metreye kadar inen eski bakımsız şoseler beş metreye çıkarılmak suretile işe başlandı. Ve plâtformlar için yedi metre esas kabul olundu. Blokajsız şose yapılması menedilerek en az 15 santim blokajç üzerine 20 santim kadar kırılmış taş dökülerek iyi silindiraj yapılması mecburiyet haline konuldu.

Vilâyetlerdeki nafia işleri genç Türk mühendisleri ve Türk fen memurları eline verilerek kuvetlendirildi ve yol inşaatı daimî bir kontrol altına alındı.

Vilâyet nafiaları bir taraftan bu işleri görürken, köylerin yol ihtiyaçları da ayrıca nazarı dikkate alınarak faaliyete başlandı. Ve birçok köyler arasında, yollar açıldı. Şoselere verilen ehemmiyet, gün gün den artmakta idi. Nihayet şose ve köprüler hakkında 1525 numaralı kanun neşredildi ve bununla birçok mühim işlere girişilmek imkânları temin edilmiş oldu.

Balye ile Çanakkale, Hopa ile Borçka ve İran transit ticareti noktasından ehemmiyeti haiz olan Trabzonla Erzurum arasında birer şose yapıldığı gibi Malatya - Elâziz şosesi de ikmal edildi.

Maraş - Kayseri yolu güzergâhının ve Ankara - İstanbul yolunun etütleri bitirldi.

Cümhuriyet nafiası, memlekette modern tarzda şoseler inşasına da ehemmiyet vererek, bitomolit, Kaltas, Liton, Emelit gibi kaplamalarla sağlamlığı artırılan şoseler vücude getirdi.

1923 senesinde, yani cümhuriyet tessüs etmezden evvel memlekette mevcut bütün yollar 18,335 kilo metreden ibaretti. Fakat bu yolların da 4450 kilometlik kısmı henüz tesviyeitürabiye halinde, 13885 kilometrelik kısmı da bakımsızlıktan esaslı surette tamire muhtaç bulunurdu.

On sene içinde bu mikdar, 27 bin 850 kilometreye çıkarıldı. Bugün, on sene evvelkinin hemen iki mislinden fazla yolumuz vardır. 13,885 kilometrelik harap şoseden 7961 kilometresi iyi bir hale getirilmiş ve geri kalanı da, gidiş gelişi temin edecek dercede intizama konulmuştur.

Vatan topraklarında, bugün her türlü tekerlekli nakil vasıtalarının

Ankara - Kayseri hattının küşat resminde kıymetli bir hatıra

üzerinde kolaylıkla gidip gelebildikleri şose ve yollarımızın mikdarı 30,000 kilometreden fazladır.

Eski devirlerde kuş uçup kervan geçmiyen nice dağlarımız bugün muntazam şoselerle birbirlerine bağlı bulunuyor ve vaktile tek canlı mahlûka tesadüf edilmiyen nice yollarımızda bugün saatte 60

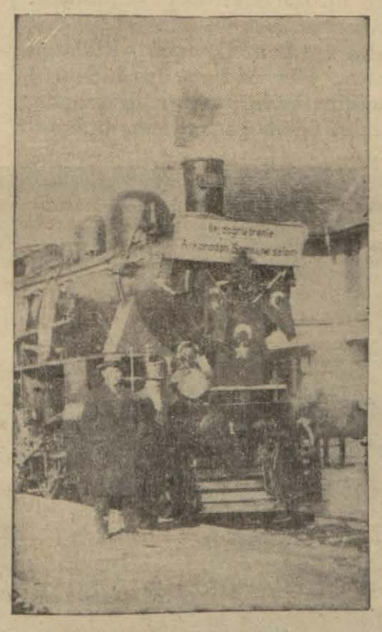

Ankaradan Samsuna ilk tren

yetmiş kilometre alan otomobil ve otobüsler gidip geliyor. Eski devrin kağni arabları içinde bin zahmetle yapılan sonu gelmez, sıkıcı yolculuklarını cümhuriyet neslinin çocukları artık bir masal gibi dinliyorlar.

Köprüler

Uzun istibdat ve onu takip eden meşrutiyet senelerinde memleket içi, modern tarzda yapılmış, köprülerden mahrumdu. Köprü namı verilen şeyler, ahşap ve üzerinden çok defa yaya olarak bile ihtiyatla geçilen bir takım korkuluklardan ibaretti. Hele bazı köprüler vardı ki, iskeletten farksızdı. Suların küçük bir taşkınlığı onları bir enkaz haline getirmeğe kâfi gelirdi. Anadolu halkının bu geçit vermez köprülerden canı çok yanmıştı. Bazan bir gelin alayının, bazan bütün bir köy sekenesinin kadavra haline gelen köprünün dağılmasile sular üstünde çırpına çırpına can verdikleri görülürdü. Kızılırmak, Yeşilırmak, Sakarya gibi büyük sularımızın üstünde kurulan eğri büğrü birkaç köprüyü istisna edersek bütün Anadoluda köprü adı verilebilecek geçitler yok gibiydi.

Cümhuriyet nafiası böyle ahşap ve muvakkat geçitlerle memleketin münakale ihtiyacını temin etmek kabil olmadığını bildiği için köprü inşaatına hususî bir ehemmiyet verdi ve esaslı surette faaliyete girişti. Tercih edilen şekil, şu idi: Köprüler kârgir ve betonarme olacaktı. Malzemesi mümkün olduğu kadar memleket malından olacaktı. İnşaatında memleket evlâtları işçi olarak kullanılacaktı. Şu on senelik cümhuriyet idaresi zamanında fennin en son terakkilerine uygun olarak yapılan bütün köprüler, hep bu prensipler gözönünde tutulmak suretile vücude getirilmiştir. Biz burada ufak tefek köprüleri bir kenara bırakarak, esaslı köprülerden bahsedeceğiz. Malatya - Elâziz yolunda, Kömürhan boğazı denilen yalçın iki yarın ortasında büyük bir köprü kurulmuştur. İsmet Paşa köprüsü adı verilen bu muazzam eserin, orta gözü 109,60 metre açıklığındadır.

Bu kadar büyük köprüler, değil yalnız Türkiyede, dünyanın her yerinde sayılı dencek kadar azdır. Asıl hoşa giden tarafı, bu köprünün başlangıçtan sonuna kadar yalnız Türk mühendisinin, Türk bilgi ve kabiliyetinin, Türk işçiliğinin emeğile ve Türkün kendi alınteri olan millî sermaye ile başarılmış olmasıdır. Kimseye mühtaç olmadan, kimseden bir santim borç almadan böyle büyük nafia eserleri meydana getirebilmek, ancak cümhuriyet idaresinin kârı idi.

Bundan başka Çarşamba kasabası civarında Yeşilırmak üzerinde kurulan köprü vardır. Bu köprü yapılmazdan evvel Çarşanba halkı, üzerinden sırat köprüsü kadar güç geçilir, korkunç bir heyulânın iki tarafında mahbus vaziyette idiler. Bu viran köprüyü her geçişlerinde, biribirile helâllaşanlar vardı. Bu köprüden değil, araba ile, yayan olarak dahi yürümek muhataralı idi. Köprünün bütün temel direkleri çürümüştü. Ufak bir rüzgârın temasile her tarafı zelzeleye uğramış gibi sallanırdı. Cümhuriyet idaresi, eski idarelerin nafia faaliyetini nazarlarda canladırmak için yapılmış bir âbideyi andıran bu köprüyü, derhal yıktırıp yerine her biri 26 metre açıklığında 10 esas gözlü beton bir köprü kurdu. 270 metre uzunluğunda olan bu köprü, Anadolunun en uzun betonârme şose köprüsüdür.

60 metre açıklığındaki orta gözü, demirden yapılan Antalyadaki Manavgat köprüsü de inşası cümhuriyet devrine nasip olan büyük

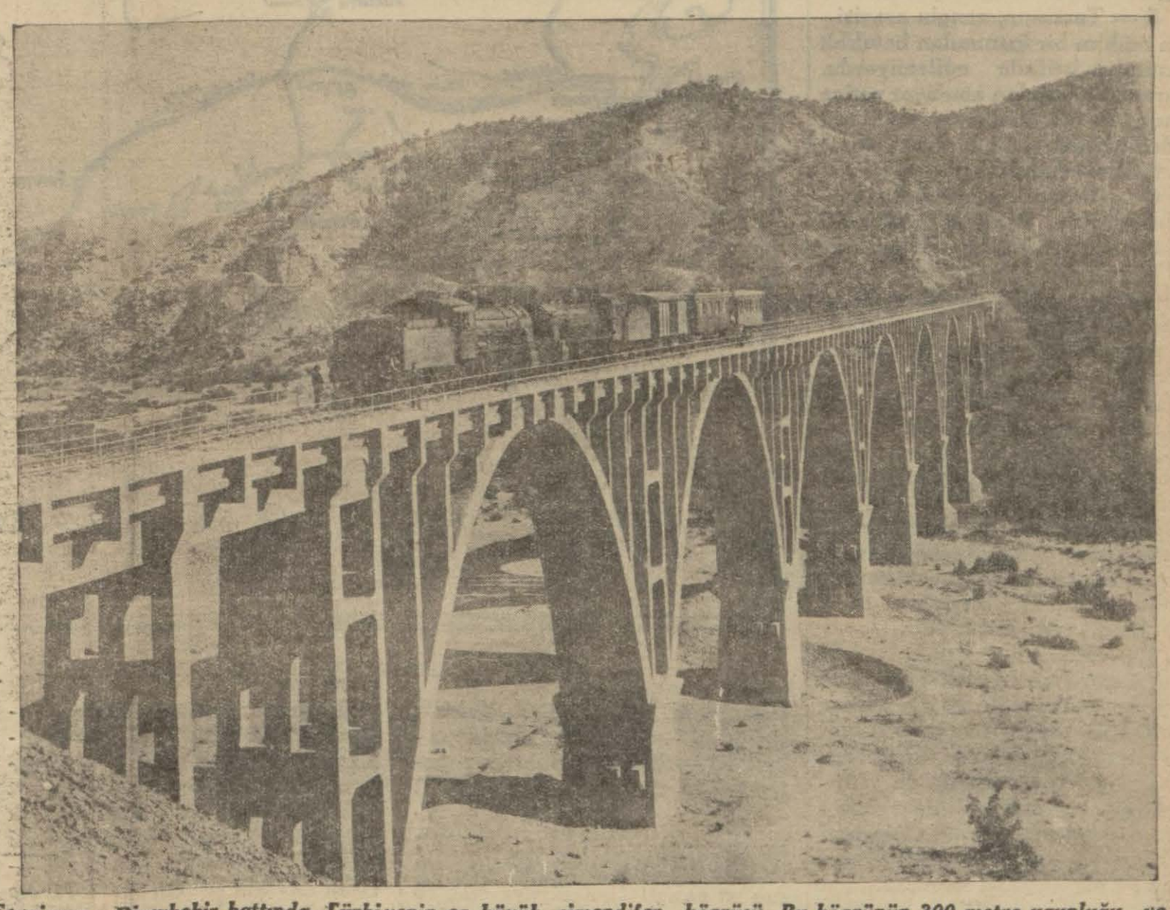

Fevzipaşa - Diyarbekir hattında Türkiyenin en büyük şimendifer köprüsü. Bu köprünün 300 metre uzunluğu ve 30 metre yüksekliği vardır.

köprülerimizden biridir. Gene Antalyada, Aksu köprüsünü de son on senelik köprü faaliyetinin yarattığı eserler arasında sayabiliriz. Bütün bunlardan maada, Balye - Çanakkale yolunda kemerleri beton, diğer kısımları taştan yapılan 3 x 26 metre açıklığındaki Avgonya köprüsü, İzmirde 2 x 26,5 açıklığındaki Bakırçay Sinopta Fevzipaşa, İstanbulda Silâhtarağa köprüleri, nafiadaki on senelik himmetin eserlerindendir.

Cümhuriyet hükûmeti, yalnız yollar ve köprüler için şimdiye kadar on milyon lira sarfetmiştir. En lüzumlu yere, en iyi şekilde, birçok ihtiyaçlardan kısılarak yatırılan bu par, şüphe yok ki mukabilinde memlekete kazandırdığı şeylerin yanında ehemmiyetsiz bir yekündür.

Asırlarca taş üstüne taş koymayan, hattâ mevcutları da yakıp kül eden idareden, harap, perişan bir vatanı miras alan cümhuriyet hükûmetinin on senelik kısa bir zamanın içine bu kadar çok şeyleri sığdırabilmesi nasıl yorulmaz bir gayretle çalıştığını gösterir.

Su işleri

Abdülhamidin ve ondan evvelki ve sonraki padişahların zamanında, Anadolu, sahil kısımları müstesna, susuzluktan daima şikâyetçi idi. Temiz topraklarımızın bir çok yerlerinde nice feyiz verici sular, boş yere akıp giderken yanıbaşında çift süren köylü, senenin hiç olmazsa üç dört ayında, suyu göklerin inayetinden beklerdi.

Cümhuriyetimizi kuran büyük başlar, devlet dümenini ellerine aldıktan sonra, sulak Anadoluyu bu yalâncı çoraklıktan kurtarmak için canla başla uğraşmağa koyuldular.

Bir taraftan bataklıklar, bir taraftan sel ve yağmur baskınlarile bğrı ısıtma yuvası olan köylerimizi kurtarmak için faliyete girişildi. Boş yere akıp giden sularımızdan fennî usullerle istifade etmek için geniş bir su programı yapılmasına lüzum görüldü.

Bu program, derece, derece malî imkânların müsaadesi nisbetinde tatbik edilmektedir. Sulama programının şimdiye kadar tatbik edildiği sahaları birer birer göstere - lim:

1 — Bursadaki Nilüfer suyu, sık sık taşar, ve civarındaki araziyi kaplıyarak mühim tahribata sebep olurdu. Buna mâni olmak için bir kanal yapmak zarureti vardı. Kanal, yapıldı ve bu kanal sayesinde 70 bin dönümlük münbit ve mahsul verici arazı derelerin taşması neticesinde uğradığı zararlardan kurtarılmış oldu.

2 — Suların sık sık tahribatına maruz kalan geniş Bursa ovasında icap eden diğer bir kısm ameliyatta yapıldıktan sonra, tamam 300 bin dönümlük arazinin sulanması ve civar köylülerin sıhhatini tehdit eden 25 bin dönümlük bataklığın kurutulması mümkün olacaktır.

3 — Yalova, öteden beri sıtmalı bir mıntaka idi. Bu havalide de tefcir ameliyatı yapılarak 25 bin dönümlük bataklık kurutuldu. Bu bataklıkların yerinde, şimdi köylü ekip biçiyor ve ekip biçtiği yerden bol mahsul alıyor. Üstelik sıtmadan da kurtulduğu için devlete dua ediyor.

4 — Cümhuriyet idaresi, Büyük Mendresin ıslahını, da daha ilk za

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Cümhuriyetin On Yıllık Eserlerinden:

SUMER BANK

İtibarî Sermayesi 20,000,000 Lira

Sumer Bank Fabrikaları

BAKIRKÖY Bez Fabrikası
BEYKOZ Deri ve Kundura Fabrikası
FESANE Yünlü Mensucat Fabrikası
HEREKE Yünlü ve İpekli Mensucat Fabrikası
UŞAK Şeker Fabrikası

Bankanın sekiz muhtelif fabrikada daha iştirakleri vardır

Sumer Bank fabrikaları, memleketin en modern müessesatı olup yünlü, ipekli ve pamuklu mamulâtı, deri ve saraciye malları gayet sağlâm ve güzeldir.

Fabrikalar mamulâtının satış Yerleri

Yerli Mallar Pazarları

Ankara: Çocuk Sarayı caddesi | İstanbul: Bahçekapı | Beyoğlu: İstiklâl caddesi | Samsum: Bankalar caddesi

manlarda sulama ve kurutma programına koymuştu. Buna başlangıç olarak yapılan Horsonlu kanalı vasıtasile 40 bin dönüm arazi sulanmaktadır. Buradan dönüm başına alınan mahsul miktarı evvelce alınan mahsulün beş misline çıkmıştır. Büyük Mendres, öteden beri sık sık taşar ve Nazilli ovasını su altında bırakırdı. Bu taşan suları ana nehre vermek için yapılan Nazilli tahliye kanalı Nazilli ovasının pamuk yetiştiren arazisinin sulanmasına hizmet etmekle kalmamış civardaki bataklıkları da kurutmuştur.

5 — Tarsusun, zengin arazisinin mühim bir kısmından bataklık yüzünden istifade edilemiyordu. Burada da yapılan ameliyat neticesinde yüz bin dönümden fazla araziden istifade imkânı hâsil olmuş ve halkın sıhahti kurtarılmıştır.

6 — Ankarad çubuk bendi yaprılmaktadır. Bu bent 12,500,000 metre mikâp su toplayabilecek ve 55 bin dönüm araziyi sulayabilecek bir büyüklükte olacak ve bu suretle Sincanköyüne kadar olan bütün arazinin sulanmasına ve Ankara ovasile Ankara şehrinin sokak ve bahçelerine lâzım olan suyun teminine muvaffakıyet hâsıl olacağı gibi ilerile yapılacak kanalizasyonda şas vazifesini görmeğe de hizmet edecektir.

Bundan başka Ankaranın ev ve çeşme suları için muhtelif yerlerde kaptaj ve depo inşaatı yapılmakta ve bu ihtiyaç asrî bir şehre lâyık bir hadde çıkarılmaktadır.

7 — Manisa civarında su seviyesi inmiş olan Marmara gölünde yapılan ameliyat ile 40 bin dönüm arazi kurtarılmış ve öteden beri zengin balık tarlalarile şöhret alan bu gölün balıkçılığı da yeniden ihya edilmiştir. Hülâsa sulama, ve kurutma işlerinde Cümhuriyet hükûmetinin el atmadığı hemen de hiç bir saha kalmamış, malî imkân müsaade ettikçe bu yolda verimli mesai sarfolunarak hayırlı ve müsbet neticeler alınmıştır.

İmtiyazlı şirketler

Şimdiye kadar gelip geçen hükûmetler, imtiyazlı ecnebi şirketlerin bütün arzularını yerine getirmeği borç bilmiş ve daima bir takım tesirler altınada kalarak onların her dediklerine boyun eğmekten başka bir şey yapamamışlardı. İmtiyazlı şirketler, Osmanlı hükûmetinin gerek istibdat ve gerek meşruiyetle idare olunan devirlerinde her zaman tam bir istiklâle sahip olmuşlardı. Bu şirketlerle mukaveleler yapılırken, memleketin yüksek menfaatlerini, milletin ihtiyaçlarını nazarıdikkate almağa kimse lüzum görmezdi.

İmtiyazlı şirketler, hükûmet için de bir nevi hükûmet tesis etmişlerdi. Menfaatlerine dokunacak en küçük bir ihtar karşısında siyasî bir takım haklara ve salâhiyetlere malik imişler gibi bütün teşkilâtlarile harekete geçerek devletin kanunlarına karşı koyarlardı.

Tabiiyetinde bulundukları devletin Osmanlı ülkesinde sanki vekil veya murahhasları idiler.

Aciz ve korkak padişahlar, sızıltıya meydan vermemek için bunlara yüz vere vere öyle şımarık bir hale getirmişlerdi ki, bu halin neticesinden kendileri de ürkmeğe başladılar. O devirde her imtiyazlı ecnebi şirketi, memleketin bünyesinde bir çıban başı idi. Bu çıbanları deşerek devletin başına yeni bir gaile çıkarmak için fırsat ararlardı. Cümhuriyet hükûmeti, ecnebi sermayesine lâyik olduğu kıymeti vermekle beraber kendi ülkesinde yalnız kendi kanunlarının hükmü geçer olduğunu bu şirketlere hatırlatmakta gecikmemiş, imtiyaz mukavelelrinde halkın menfaatine dokunan maddeleri hemen değiştirmişti. Evvelce bu şirketlerin çoğunun tarifeleri maktu esaslara dayanıyordu. Cümhuriyet hükûmeti, bütün imtiyazlı şirketler tarifelrinin muayyen formüllere göre hazırlanmasını karar altına aldı ve bunların kusursuz olarak tatbikını, ciddî kontrollere tâbi tutu. Eski devirlerden kalan imtiyazlı şirketler şunlardı:

1 — İzmir havagazı şirketi, 2 — İzmir suları şirketi. 3 — Üsküdar ve Kadıköy su şirketi, 4 — İstanbul elektrik şirketi, 5 — İstanbul tramvay şirketi, 6 — İstanbul Tünel şirketi. 7 — Bursa cer ve tenviri elektrikî şirketi, 8 — İstanbul rıhtım dok ve antrepo şirketi 9 — İzmir Rıhtım ve liman şirketi.

Cümhuriyet idaresinin tesisinden sonra işe başlayan imtiyazlı şirketler de şunlardır:

1 — Ankara havagazı şirketi. 2 — Üsküdar - Kısıklı tramvay şirketi 3 — Ödemiş elektrik şirketi (belediyeye ait) 4 — Samsun elektrik şirketi (belediyeye ait), 5 — Trabzon elektrik şirketi, 6 — Adana elektrik şirketi, 7 — Ankara elektrik şirketi, 8 — Konya elektrik şirketi. 9 — Kayseri elektrik şirketi 10 — Malatya elektrik şirketi 11 — Antalya elktrik şirketi 12 — Denizli elktrik şirketi 13 — Sivas elektrik şirketi 14 — Ödemiş su şirketi (belediyeye ait) 15 Samsun su şirketi (belediyeye ait) 16 — Ankara otobüs şirketi 17 — Aero Esperesso İtalyan Tayyare şirketi "ruhsatlı" 18 — Beynelmilel seyrüseferei havaî şirketi "ruhsatlı".

Bu şirketler tarafından tesisat ve tevsiat için sarfolunan para, rıhtım şirketi hariç olmak üzere 75 milyon 395 bin 438 liradır. Asırlarca süren eski idareler zamnında, imtiyazlı şirketlerin sermayesine on paralık millî sermaye ilâve edilmiş olmadığı halde cümhuriyet idaresi içinde nafia işlerine 4 milyon 192 bin 930 Türk lirası millî sermaye yatırılmıştır. Milletin son senelerde, iktısadî uyanıklığının

dercesini gösteren bu feyizli neticе, millet ve memleketimiz için hakikî bir iftihar vesilesi teşkil eder.

Elektrik şirketleri

Osmanlı hükûmetinin karnlık idaresi içinde Rumelide bir iki şehirle İstanbuldan maadası elektrikten mahrumdu.

Bugünkü millî hududumuz dahilinde bulunan şehirlerin ise İstanbul müstesna olmak üzere hemen hiç birine elektrik ışığı girmiş değildi.

Millî hükûmetin nurlu idaresi, medeniyetin bu başlıca nimetinden şehirlerimizin istifadesi imkânlarını aramakta gecikmedi. Başlıca şehirlerimiz, tedricen elektriğe kavuştular. Elektrik tesisatı İmtiyazlı şirketler tarafından deruhte edilen şehirlerimiz şunlardır: Ankara, Adana, Trabzon, Bursa, Konya, Kayseri, Eskişehir, Samsun, Malatya, Antalya, Ödemiş. Bundan maada, diğer bazı şehir ve kasabalarda da birer ikişer elektrik şirketleri teşekkül etmek üzeredir. Mahallî belediyelerden ruhsat veya imtiyaz almak suretile teşekküle başlayan bu şirketler, şimdiden bir çok şehir ve kasabalarımızın elektrik tesisatını temin etmiş bulunmaktadırlar.

Mahallî belediyelerden ruhsatlı elektrik şirketleri şunlardır:

1 — Edirne elektrik şirketi, 2 — Gaziantep elektrik şirketi 3 — Balıkesir elektrik şirketi, 4 — Adapazarı elektrik şirketi 5 — Mersin elektrik şirketi 6 — Aksaray elektrik şirketi 7 — Gireson elektrik şirketi 8 — Bandırma elektrik şirketi 9 — Afyon elektrik şirketi 10 — Tekirdağı elektrik şirketi, 11 — Ayvalık elektrik şirketi, 12 — Kütahya elektrik şirketi, 13 — Manisa elektrik şirketi, 14 — Edremit elektrik şirketi 15 — Tire elektrik şirketi 16 — Bafra elektrik şirketi 17 — Ordu elektrik şirketi, 18 — Uşak elektrik şirketi, 19 — Tarsus elektrik şirketi 20—Söke elektrik şirketi, 21 — Nazilli elektrik şirketi 22 — Çorlu elektirik şirketi, 23 — İzmit elektrik şirketi, 24 — Akhisar elektrik şirketi 25 — Dinar elektrik şirketi 26 — Muğla elektrik şirketi, 27 — Bodrum elektrik şirketi, 28 — Kırkağaç elektrik şirketi, 29 — Çarşamba elektrik şirketi 30 — Hayrebolu elektrik şirketi 31 — Milâs elektrik şirketi, 32 — Çankırı elektrik şirketi 33 — Fethiye elektirik şirketi.

Yukarıda isimlerini yazdığımız otuz üç şehir ve kasaba bugün cümhuriyetin onuncu yıldönümünü nur içinde yüzerek kutluluamaktadırlar.

Elektrik tesisatı, imtiyazlı şirketler tarafından deruhte edilenlerle birlikte demek oluyor ki on sene zarfında tamam 43 şehir ve kasabamız karanlıktan aydınlığa çıkarak, elektrik ışığına kavuşmuştur. Bu neticeyi en iyi gören insanların bile hayallerinden geçmiyen bir netice olarak kaydetmekle hatâ etmeyiz.

Cümhuriyet devrinde demiryolları

Türkiye cümhuriyeti daha kuruluşu gününden beri, esas programının başında demiryolu hedefi için yer ayırmıştı. Eski padişahlık devirlerinde, bu milletin demiryolsuzluktan neler çektiğini çok yakından bilen cümhuriyet hükûmeti ve o hükûmetin on seneden beri başında bulunan büyük asker ve büyük diplomat İsmet Paşa, bu toprakta içinden demiryol geçmiyen bir tek şehir bırakmamağa azmetmişti.

Osmanlı devletinin milleti uçurumа sürükleyen korkak, ve intizamsız idaresi, düşmanlarımıza büyük fırsatlar vermiş, yer yer açılan harpler, mütemadi mağlûbiyetlerle aleyhimize neticelenmişti.

Bu harplerden alınacak pek çok dersler olduğu halde, başta bulunanlar uzağı göremedikleri için inhitata mâni olamamışlar, asîl Türk milletinin kahramanlık hissiyatını, boş yere istismar ederek, vatanı felâketten felâkete sürüklemişlerdi. Açılan muharebelerde, ordu, canını dişine takarak düşmanla pençeleşmekten geri kalmıyor ve taraf taraf galebeler de temin ediyordu.

Fakat vatanın bir ucundan öbür ucuna asker yollamaktaki güçlükler, orduyu yardımsız bıraktığı için bütün çabalamalar neticesiz kalıyordu.

Çar Rusyası ile yaptığımız 93 harbi, Rumelinin ve bir kısım Anadolu topraklarının elimizden çıkmasına sebep olmuştu. Çünkü İzmirle, Erzurumun arası, tamam altı aylık yoldu. Sevkiyat kağnı arabalarile, katır ve beygirlerle yapılıyor, aylarca yol yürüyen asker, cepheye geldiği zaman adım atacak halde bulunmuyordu.

Ruslar ise bir taraftan Besarabya ve Romanyanın bir taraftan da şarkta Kafkasyanın demiryolu şebekelerinden kolaylıkla istifade edebiliyorlardı. Bu ölçüsüz şerait altında harbeden Osmanlı ordusu için pek mukadder akibet elbette değişemezdi.

Şimendifersizliğin ne demek olduğunu, uzun muharebe senelerinde pek acı tecrübelerle gören Türk milleti, cümhuriyet idaresinin demiyolu siyasetini hemen benimsedi ve bu siyasete dört elle sarılarak malıyla, canıyla ve bütün varlığile ona yardımlarda bulundu.

Bugün o yardımların meyvesini tadıyor ve şerefini göğsümüzde taşıyoruz. Bundan on sene evvl

Tren istasyona vardığı gün İsmet Paşa Hz. tarihî nutuklarını irat ediyorlar

Malatya, İstanbulun nazarında Gobi çölü kadar uzak bir yer, Sıvas, bir hurafeler diyarı, hattâ daha yakına gelelim Kayseri, meçhul bir belde idi.

Sıvasa, gitmek için evvelâ Samsuna kadar iki gün deniz üstünde yolculuk edilirdi.

Samsundan sonra da Amasya ve Merzifon, yollarda konaklana, konaklana, bir hafta on günde geçilir, Tokat üzerinden günlerce yürünerek bin müşkülâtla Çamlıbel aşılır, mevsim kışsa yağmur ve kar altında Kazovasına, oradan da gene günlerce sonra Sıvasa varılırdı. Bugün Sıvas nedir? Otuz altı saatlik bir yol! Haydarpaşadan trene bindiğiniz günün ikinci sabahı oradasınız.

Kısa bir zaman sonra Erganiye, Diyarıbekire de ayni süratle gidebileceksiniz.

Türkiye cümhuriyetinin memlekette takip ettiği imar siyasetinin şüphe yok ki en muvaffakıyetli safhası demiryolları inşaatında kendini göstermiştir. On seneden daha az bir zamanda memleketin dört bucağı, demir ağlarla biribirine bağlanmış, mesafeler ortadan kalkmış, uzaklar yakın olmuş, yolculuğun tehlikesi maziye karışmış, kısacası Türk vatanının tekliği ve bir aradalığı temin edilmiştir.

Memleket hudutları içinde evvelce yapılmış olan hatları gösteren eski bir Osmanlı haritasına bakar ve bu harita ile cümhuriyet çocukları için hazırlanan harita arasında bir mukayese yaparsanız, henüz on yaşındaki cümhuriyetin vatan manzarasını nasıl değiştirmiş olduğuna hayrette kalırsınız. Eski devirlerdeki Türkiyede kırık dökük bir takım şoselerle ham yollardan başka bağlılık vasıtası yoktu. Memleketin bir çok aksamı, adeta biribirinden tecrit edilmiş vaziyette idi.

Bugün ise, Akdeniz, Karadaniz, Sıvas, Adanaya, Malatya İstanbula bağlıdır.

Yarın da Erzurum İzmire, Antalya Karsa bağlanacaktır. Demiryolu faaliyeti, Sıvastan ötesi için de başlamıştır. Sıvas - Erzurum hattının inşası müteahhide ihale edildikten sonra, vatanın bu uzak kısmı da merkeze yaklaştırılması için ilk adım atılmış bulunuyor. Müteahhide ihale edilen bir hat daha vardır: Diviriki - Malatya hattı... Her iki hat üzerinde 940 senesine kadar, raylar döşenmiş, trenler işlemeğe başlamış bulunacaktır.

Cümuhiyet hükûmetinin demir eli sayesinde bugün faaliyet halinde bulunan demiryollarımız şunlardır:

Ankara - Kayseri hattı 380 kilometre, Kayseri - Sıvas hattı 222 kilometre, Samsun - Sıvas hattı 378 kilometre, Kütahya - Balıkesir hattı 252 kilometre, Ulukışla - Boğazköy hattı 173 kilometre, İrmak - Filyos hattı 297 kilometre, Fevzipaşa - Diyarıbekir hattı 283 kilometre. Bu hatların yekûnu (1985) kilometredir.

İnşaatı bitmek ve rayları konmak üzere bulunan hatların mecmuu 228 kilometreye baliğ olmaktadır ki, hepsi top yekûn (2213) kilometre eder.

Cümhuriyet hükûmetinin şimendifer inşaatına sarfettiği para (201) milyon lirayı geçmektedir. Bu paranın bundan daha lüzumlu, bundan daha faydalı ve memleket menfaatlerine bundan daha uygun bir yere sarfedilmesine imkân yoktu.

1933 senesi girdikten sonra yukarıda yazdığımız 2213 kilometrelik kısımdan başka inşaatına evvelce başlanan hat aksamı bitirilmiştir. Ergani hattında henüz başlanmış görülen 89 kilometrelik kısım kâmilen müteahhitlere ihale edilerek büyük faaliyetle inşaata devam edilmektedir.

Erganiden ileriye 435 inci kilometreye kadar olan kısım da yakında ihale edilecektir. Ergani hattında Elâzize kadar açılması kararlaşan şubenin inşaatına da derhal başlanmak üzeredir.

Bu tafsilâtı kaydederken şunu da hatırda tutmak lâzımdır ki cümhuriyet hükûmeti, eski Osmanlı imparatorluğundan kendisine kalan sahada ancak 3,350 kilometre uzunluğunda bir demiryolu bulmuştu. Bu hatların hepsi imtiyazlı ecnebi şirketlerin elinde

(Devamı karşıki sahifede)

Türkiye Cümhuriyeti dahilinde mevcut yapılmakta ve yapılacak olan Demiryollarının heyetiumumiye plânı

Haydarpaşa - Ankara - Kayseri - Sıvas hattının küşat resminde İsmet Pş. Hz.

Yabancı malı, sırta dikendir.

ve idaresi altında idi.

Bunlar içinde en eskisi Aydın hattı idi. Aydın hattının 1856 senesinde inşasına başlanmıştı. Bu tarihten itibaren eski idareler zamanında cümhuriyetin ilânı tarihine tesadüf eden 1922 senesine kadar geçen 66 sene zarfında 3350 kilometre kadar yol yapılabilmişti ki, her seneye vasatî olarak elli kilometre isabet eder.

Halbuki cümhuriyet devrinde yapılan demiryollarının beher seseneye isabet eden miktarı tamam 200 kilometreye baliğ olmaktadır. 50 ile 200, yani bire karşı dört!

Eski demiryolları devletin istiklâlini hiçe indiren gayet ağır bir takım şartlarla yaptırılmış olduğu halde cümhuriyet hükûmetinin demiryolları, yalnız millî sermaye, millî emek ve millî bilgi mahsulüdür.

Demiryolu inşaatının inkişafı..

Cümhuriyet hükûmeti, iş başına geldiği zaman memleket dahilindeki demiryollarının - hemen dörtte üçünün garp mıntakasına tesadüf ettiğini nazarı dikkate alarak şark ile garbı biribirine ulaştırmak için yeni demiryollarının merkezde ve şarkta yapılmasını ve bu suretle şarkî ve garbî Anadolunun merkezle bağlılığının teminini muvafık bulmuş ve Ankara - Sıvas ve Samsun Sıvas hatlarını ilk faaliyet sahası olarak intihap etmiştir.

Bu maksatla 23 mart 1924 tarihinde neşredilen bir kanun ile Ankara - Sıvas ve Samsun - Sıvas hatlarının en çok beş senede yapılması için 65 milyon liralık bir tahsisat verilmiş ve biri Ankaradan, diğeri Samsundan olmak üzere iki istikamette hatların inşaatına başlanmıştır.

Bundan sonra Bağdat hattının Adanadan ilerideki kısmının hudut üzerinde kalması dolayısile bu hat esas mahiyetini kaybetmiş ve şark mıntakasının ihtiyacını teminden uzak kalmış olduğu gibi, Ergani madeninden bir an evvel istifade edilmesi şünüldüğünden Fevzipaşadan başlayarak Malatya ve Erganiden geçmek üzere bir taraftan Fevzipaşa - Diyarıbekir hattının ve diğer taraftan da kömür havzasının iç Anadolu ile bağlılığı için Irmak - Filyos hattının inşası kararlaştırılarak işe başlanmıştır.

Eskişehir - Konya hattı ile İzmir, Kasaba ve temdidi demiryolu arasında bitişikliği temin için Kütahya - Balıkesir arasında bir hat inşası, daha 1924 senesinde düşünülerek Nafia Vekâletince evvelâ etüdüne başlattırılmış ve 1925 senesinde de Kütahyadan itibaren 13,5 kilometrelik birinci kısmın inşaatı münakasa ile müteahhide verilerek işe de başlanmıştı. Bu kısmın inşaatı bitmek üzere iken Yülyüs Berger inşaat şirketi ile 15 haziran 1927 tarihinde aktedilen bir mukavele ile bütün hattın inşaatı bu şirkete tevdi edilmiş ve Ulukışla - Boğazköprü hattının inşaatı dahi bu mukaveleye ithal edilmiştir.

Ulukışla - Boğazköprü hattı Konya - Adana hattı üzerindeki Ulukışla ile Ankara - Kayseri arasındaki Boğozköprü istasyonu arasındadır. Ve her iki esas hat arasında bitişikliği temin ettiği gibi Samsunla Mersini, en kısa yoldan biribirine bağlamaktadır.

İkmali yaklaşan bu hatlardan sonra, Sıvasa çoktan varmış olan hattın Erzuruma kadar uzatılması zamanı gelmiş, ve 29 haziran 1933 tarihinde yapılan bir mukavele ile hem Sıvas - Erzurum hattı, hem de Divirik - Malatya iltisak hattı müteahhide ihale edilmiştir.

İnşaatı biten ve devam eden bu hatlardan sonra, inşaası, düşünülen hatlar sırasında, Filyos - Ereğli ve Afyon - Antalya hatları bulunmaktadır. Her iki hattın inşaatına yakında başlanacaktır.

Filyos - Ereğli hattile birlikte Ereğli limanı da yapılacaktır. Bu liman, demiryolunun da yardımile kömür ihracatının büyük mikyasta inkişafını temin edecektir.

Bütün bu hummalı faaliyet, şüphe yok ki bir çok malî taahhütleri tazammun etmekte idi. Cümhuriyet hükûmeti, bu hatları yaptırırken bir taraftan da imzasını koyduğu bütün taahhütlerini günü gününe ifa etmiş, müteahhitlere muntazamn tediyatta bulunmuş, mukavele ahkâmına harfi harfine riayet ederek millet hazinesine on para bile borç devretmemiştir.

Satın alınan hatlar..

Cümhuriyet idaresi bir taraftan yeni hatlar yaparken diğer taraftan da evvelce imtiyazlı şirketlerin inşa edip bizzat işlettikleri hatları da imtiyaz sahiplerile anlaşmak suretile satın almağı düşümnüş ve bu kararını tatbik etmiştir.

Bu suretle eski devirlerde, kendi diledikleri gibi hareket eden bu demiryolu şirketlerinin sermaye, personel, idare vaziyetleri tamamen millîleştirilmiştir. Devletçe satın alınan hatlar şunlardır:

Esas kıymeti (100,700,000) lira olan Anadolu hattı, esas kıymeti (480,000) lira olan Mersin - Adana hattı, esas kıymeti (1,260,000) lira olan Mudanya - Bursa hattı, esas kıymeti (51,100,000) lira olan Konya - Fevzipaşa hattı.

Bu hatlara bir Türk Anonim Şirketi tarafından yapılıp sermayeyi olduğu gibi hükûmete intikal eden (37) kilometre uzunluğunda ki (1,370,000) lira sermayeli Samsun sahil demiryolları da ilâve edilirse 159 milyon lira kıymetinde (1,664) kilometrelik şimendifer hattının da millî sermaye ile satın alındığı anlaşılır.

Şimendifer işletme işleri..

1923 te idaresi deruhte edilen 1378 kilometrelik hattın 225 kilometresi istimal edilemez bir halde olduğu gibi pek çok lokomotif, vagon, köprü ve binalar dahi tahrip edilmiş vaziyette idi.

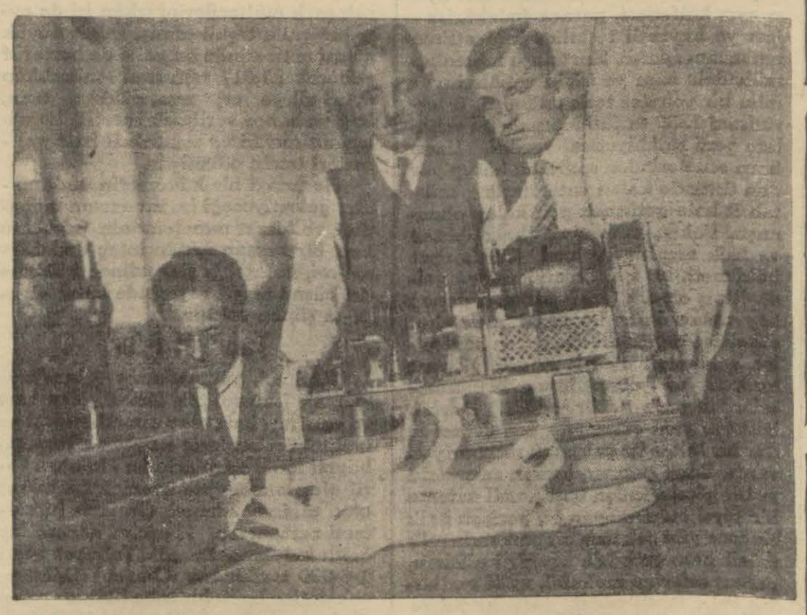

Her vakit fedakâr ve her vakit müm taz Türk telgrafçıları iş başında

Cümhuriyet idaresi, demiryollarını bir takım kırık dökük malzeme ile işletmeğe başlamıştı. Elinde yalnız 6 lokomotif vardı. Fakat bir kaç sene sonra yani 1927 de lokomotif adedi (208) e, yolcu ve yük vagonu (3,036) ya çıkarıldı. Ve bütün tesisat yenileştirildi. Evvelce yalnız yabancılar tarafından deruhte edilen işletme idaresinin başına getirilmek üzere Türk şimendifercileri yetiştirildi. Umumî istihlâklerde, yüzde 20 dercesinde bir tasarruf temin edildi. Yolcu, varidatı yüzde 20, eşya nakliyatı yüzde kırk, derecesinde arttırıldı ve bütün hatlar da beynelmilel yataklı vagon şirketi ile anlaşılarak muntazam yataklı vagon servisleri, temin edildi.

Bu vaziyet 1927 den sonra daha ziyade inkişaf etti. 1928 de devlet hatlarının uunluğu (2,359) kilometre iken 1932 senesi sonlarında (3,568) kilometreye çıktı. 1934 senesinde ise, 4,041 kilometrelik hat işletmeye açılacaktır.

Yeniden bir çok malzeme daha sipariş edilmiştir. Tahrik edici ve hareket edici malzeme ve personel miktarı hatların bütün ihtiyaçlarını ve fevkalâde mevsim nakliyatını karşılayacak derecededir.

Bundan maada hatlar üzerinde emniyet tesisatı vücuda getirilmiş ve muhtelif hat aksamı kuvvetlendirilerek yük vagonları otomatik frenlerle techiz edilmiştir.

Bugün dost düşman, herkesin sevinerek ve yerinerek itiraf ettiği bir nokta varsa o da Türkün her sahada olduğu gibi teknik kabiliyete, görgü ve bilgiye ihtiyaç gösteren şimendifercilikte de dünya milletlerinin en ileri gelenlerile boy ölçüşebileck halde bulunduğudur.

Büyük Gazinin, İsmet Paşanın ve Türk azminin yarattığı millî şimendiferciliğimizle her noktadan iftihar edilebileck vaziyetteyiz.

Posta, telgraf vetelefon işleri..

Cümhuriyet hükûmetinden evvel, memleketteki posta, telgraf ve telefon faaliyeti mahdut sayılabilecek bir sahaya münhasır kalmıştı. Dahilî posta nakliyatı, sık sık şikâyetleri mucip olacak derecede ağır gidiyordu. Telgraf muhaberatı ise, büsbütün intizamdan mahrumdu. Hele uzak hatlara çekilen telgrafların gönderildikleri yere, bazan sahibinden sonra vardıkları görülürdü. Meşrutiyet devrinde, posta ve telgraf muamelâtı bir dereceye kadar intizama girebilmişse de gene arzu edilen tekemmül elde edilememişti. Aşağıdaki kısımlar, eski devirle yeni devrin posta, telgraf ve telefon işleri arasındaki farkı açık surette isbat eder:

Memleket dahilinde cümhuriyetten evvel posta muamelâtı ile meşgul olan merkezler, 621 den ibaretti. Bütün vatan aksamında yalnı 540 posta ve kıymetli mektup muamelesi yapan merkez bulunmakta idi. Posta havalesi işlerile meşgul olan merkezlerin adedi (590) dan fazla değildi. Telgraf havalesi yalnız (158) merkeze inhisar ediyordu.

Bugün ise, posta muamelâtını deruhte eden merkezlerimiz (646) ya, paket ve kıymetli mektup muamelesile meşgul olan merkezlerimiz, (619) a, posta muamelesi yapan merkezlerimiz, (446) ya, paket ve kıymetli mektup kabul eden merkezlerimiz, (619) a, posta havalesi yapan merkezlerimiz, (619) a, telgraf havalesi yapan merkezlerimiz de (493) e baliğ olmaktadır.

1924 senesinden itibaren (15) merkezde, 1931 senesinden itibaren de 67 merkezde gazete ve mec mualara abone kayıt ve kabulüne başlanmıştır.

Cümhuriyet devrinde, haricî posta muameleleri, bilhassa dikkate değer bir surette inkişaf etmiş bulunmaktadır. Cümhuriyetten evvel, 29 posta merkezimiz yalnız 17 yabancı memlekete koli, 29 posta merkezimiz, 16 yabancı memlekete kıymetli mektup gönderiyor ve 45 posta merkezimiz de Suriye ile kıymetli mektup ve kutu muamelesi yapıyordu.

Aradan geçen on senelik feyizli cümhuriyet devri esnasında yabancı memleketlere koli gönderen merkezlerimizin adedi 29 dan (69) a, yabancı memleketler adedi 17 den (61) e, kıymetli mektup muamelesini yapan merkezlerimiz, (29) dan (69) a, yabancı memleketler adedi de, 16 dan (34) de çıkmıştır.

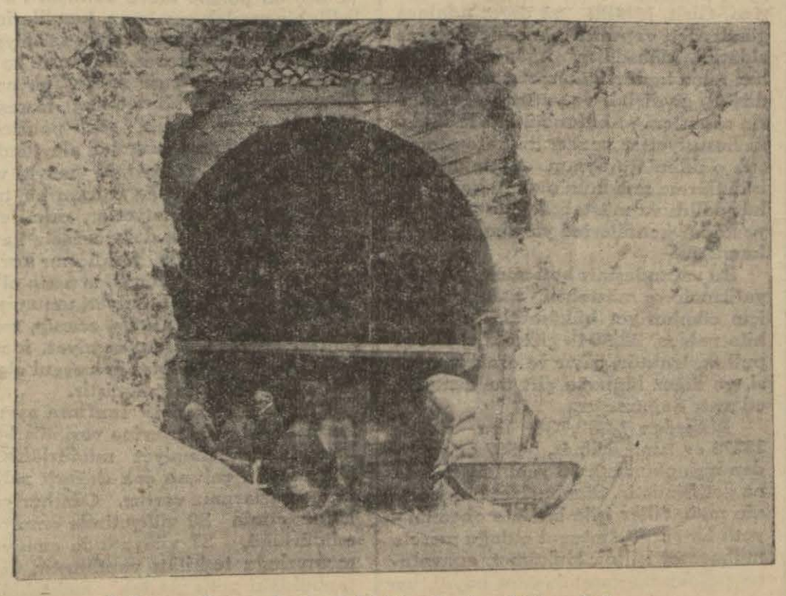

Ankara - Sıvas hattındaki tünellerden biri açılırken

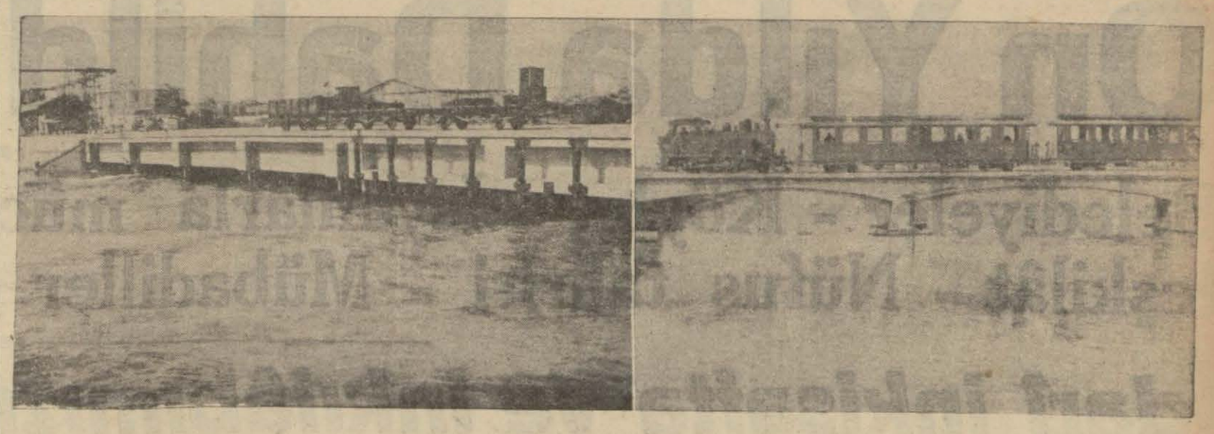

Solda İsveç Grupunun Mersinde yap tığı beton iskele, sağda Samsun - Çarşamba sahili hattı

1931 senesinden itibaren 54 memlekette mütekabilen gazete ve mecmua tarifelerinden yüzde 50 tenzilât yapılmıştır.

Tayyare postası..

Türkiyede ilk defa muntazam tayyare posta münakalâtı cümhuriyet hükûmeti zamanında tesis edilmiştir. 1926 dan itibaren (11) memlekete, 1931 den itibaren 17 memlekete ve 1932 den itibaren 23 memlekete tayyare postaları işlemektedir.

Bu en seri vasıta ile gönderilen ve gelen mektuplar, halkta tayyare postalarına karşı kuvvetli rağbet uyandırdığından tayyare ile posta münakalâtı, gün geçtikçe artmaktadır. Daha da artacağı tabiîdir.

Telgraf..

Cümhuriyet rejimi kurulmazdan evvel, bizdeki telgraf işleri ve telgraf muhabere servisi, intimazsız denecek halde idi. Bir çok hatlar, bozulmuş, tamir de edilmemiş olduğundan muhabere sık sık inkitaa uğrardı. 10 sene zarfında tamire muhtaç olan bütün hatlar, tamamile islah edildiği gibi yeniden muhtelif vatan parçaları arasında 2,339 kilometre uzunluğunda hatlar yapılmış ve 6,651 kilometrelik teller çekilmiştir.

Harf inkılâbının telgraf muhabere servisi üzerinde çok hayırlı tesirleri olduğunu burada kaydetmeği unutmayalım. Yeni harflerimiz, telgraf muhaberatını pek ziyade kulaylaştırmıştır. O kadar ki, meselâ İstanbul - Bükreş - Berlin hattı dakikada (1500) harf basmağa muvaffak olmaktadır. Bundan maada, harf inkılâbı sayesinde, "Yıldırım,, işaretli telgraf servisleri ihdas olunmuştur. Yıldırım telgraflar, gönderildiği yere, hakikaten yıldırım süratile yetişmektedir. Yıldırım işaretile çekilen telgrafların 20 dakika sonra mahalline vardığına dair haber alınması da bunu teyit eder.

Bilhassa büyük şahsî endişelerin teskininde, en seri şekilde malûmat almak istenildiği zamanlarda, yıldırım telgrafı, mühim roller oynamaktadır.

Telgraf servislerini inkişafı..

Telgraf servislerinin inkişafı, derecesini anlamak için şu istatistiğe bir göz atmak kâfidir.

1923 senesinde, dahilî telgrafname adedi (8,850,000) den ibaret iken 1932 senesinde telgrafname adedi (14,980,000) e çıkmış, 1923 senesinde Avrupa ile Türkiye arasında yalnız (380,000) telgraf teati edilirken 1932 de, bu miktar (972,000) e yükselmiştir.

Aradaki mühim fark, cümhuriyet devri posta, ve telgraf idaresinin sarfettiği faaliyeti, en kat'î şekilde göstermektedir.

Telsiz..

Eski devirlerde, hattâ bu devirlerin son senelerinde bile memleketin ihtiyacını temin edecek asrî bir telsiz istasyonu mevcut değil-

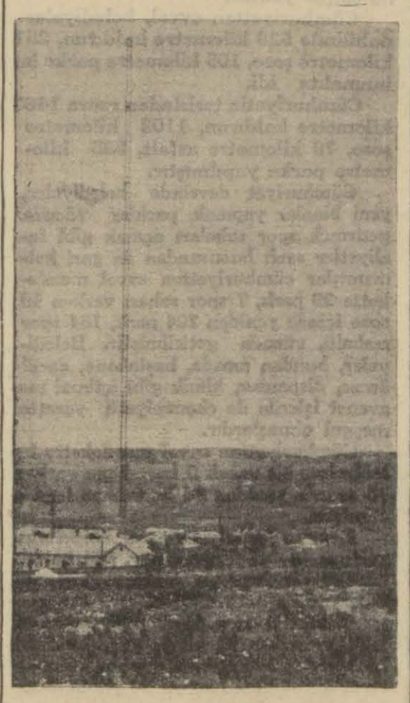

Ankarada inşa edilen büyük telsiz istasyonu

di. Cümhuriyet hükûmeti, bunu görerek İstanbuldaki Osmaniye merkezinde ve Ankarada uzun dalgalı birer büyük telsiz istasyonu vücuda getirmiştir. Bundan maada, Yeşilköyde ve Ankara civarında birer alıcı telsiz istasyonu tesis edilmiştir. Telsiz telgraf ve telsiz telefon postaları, haricî yedi istasyonla temin edilmektedir. Ankaradaki istasyon, New-York, Moskova, Tahran, Budapeşte, Varşova, Bern istasyonları ile doğrudan doğruya muhabere yapmakta ve lâmbalı posta vasıtasile ayni zamanda radyo neşriyatını temin etmektedir.

Radyo, cümhuriyet hükûmeti zamanına kadar, memleketimizde meçhuldü. Osmaniyedeki büyük alıcı telsiz tesisatı yapıldıktan sonra, bir radyo şirketi teşkil edilmiş, ve bu şirketin temin ettiği aboneler sayesinde radyo taammüm etmeğe başlamıştır. Bugün, on binlerce aile, bütün dünyanın sesini evlerinde rahatça dinlemektedirler.

Telefon..

Telefon muhaberatının inkişafı ve dal budak salması da cümhuriyet hükûmeti devrine tesadüf etmektedir. On sene evvel, yalnız İstanbulda imtiyazlı bir telefon şirketi vardı. Halbuki bunu müteakip senelerde, otuz şehir ve kasabamızda telefon tesisatı vücuda getirilmiştir. Bu telefonların üçü otomatik tarzda işlemektedir. Bugün, artık Ankara, İstanbul, Yalova, Edirne, ve Alpulludan bütün Avrupa şehirlerile telefon vasıtasile görüşmek mümkündür.

Bunlardan maada 57 şehir ve kasabamız arasında telefon muhaberatı temin edilmiştir.

İlmî, fennî ve idarî işler..

Eski idarelerin bakımsızlığı yüzünden mevcut posta ve telgraf binaları, harap olmuş, tamir de görmedikleri için, içinde oturulup vazife görülür halde değillerdi. Cümhuriyet hükûmeti, bu binaları kâmilen tamir ettirdiği gibi yeniden 78 yerde posta binası yaptırmıştır. Bundan maada, telgrafçı yetiştirme faaliyetine hız verilerek yüksek tahsilli posta, telgraf ve telefon mektebi açılmıştır.

Bu mektepten 1924 te 14 memur yetiştiği halde, bu miktar seneden seneye artarak mektep, 1925 te (19) , (1926) da, (22) memur ve 1931 de de 11 makinist ve fen müfettişi yetiştirmiştir. Mektepten şimdiye kadar çıkan ve vazife alan memur, makinist ve fen müfettişinin adedi (90) a baliğ olmaktadır.

İdareye, hükmî şahsiyet hakkı ve mülhak bütçe ile idare salâhiyetini veren teşkilât kanunu ilk defa cümhuriyet devrinde neşredilmiş ve posta ve telgraf idaresi bu yüzden süratle inkişaf etmek imkânlarını elde etmiştir.

Kanunun neşrinden sonra idarede esaslı ıslahat yapılmış, kadrolar hemen tamamile değiştirilerek posta, telgraf ve telefon memurlarının terfih ve himayeleri, daha kolaylıkla mümkün olmuştur.

M. S.

Cümhuriyetin On Yıllık Eserlerinden:

SUMER BANK

İtibarî Sermayesi 20,000,000 Lira

Sumer Bank Fabrikaları

BAKIRKÖY Bez Fabrikası
BEYKOZ Deri ve Kundura Fabrikası
FESANE Yünlü Mensucat Fabrikası
HEREKE Yünlü ve İpekli Mensucat Fabrikası
UŞAK Şeker Fabrikası

Bankanın sekiz muhtelif fabrikada daha iştirakleri vardır

Sumer Bank fabrikaları, memleketin en modern müessesatı olup yünlü, ipekli ve pamuklu mamulâtı, deri ve saraciye malları gayet sağlâm ve güzeldir.

Fabrikalar mamulâtının satış Yerleri

Yerli Mallar Pazarları

Ankara: Çocuk Sarayı caddesi | İstanbul: Bahçekapı | Beyoğlu: İstiklâl caddesi | Samsum: Bankalar caddesi

On Yılda Dahilde Neler Yaptık?

Belediyeler - Köyler - Isyanlarla mücadele - Muhaceret işleri - Yeni mülkî teşkilât - Nüfus tahriri - Mübadiller - Polis - Jandarma - Memleketi imar..

İdarî inkişafta ve inkılâbımızın yerleşmesinde başlıca işler

İstibdat ve meşrutiyet devirlerinde dahiliye işleri, karışıklıktan kurtulamamıştı. Valiler, hiç bir salâhiyete malik değillerdi. Her emri merkezden beklerler, ve vazifelerinin sadece, kanunun tatbikinden ibaret olduğunu zannederlerdi.

Cümhuriyet idaresi, bu zihniyetle mücadele ederek yüksek idare kabiliyeti ile tanınmış zevatı, valiliklere ve kaymakamlıklara tayin etmek suretile faaliyete geçti. Vilâyet hususî idareleri, varidat noksanını bahane ederek hiç bir hareket gösteremiyorlardı. Cümhuriyet hükûmeti, bu idarelerin inkişaflarına ve maarif, sıhhat, içtimai muavenet, nafia, ziraat, baytarlık işlerine büyük ehemmiyet verdi.

1933 senesine kadar yapılan idarei hususiye yollarında toprak işinin yekûnu 18,392 kilometreye, küçük büyük köprüler, tamir edilenlerle birlikte 10,408 kilometreye, şoseler, 11,426 kilometreye, menfez ve geçitler (13,814) kilometreye baliğ olmaktadır.

Bundan maada, hususî idareler varidatile memleketin muhtelif mıntakalarında yeinden 2,650 mektep yapılmış ve 196 mektep te tamir edilip genişletilmiştir. Hususî idarelerin san'at ve yatı mekteplerine bilhassa büyük ehemmiyet verilerek bunlar için 1,295,161 lira tahsisat konulmuştur. San'at mekteplerinin memleketin sanayi hayatında büyük rol oynayacakları kuvvetle ümit edilmektedir.

Sıhhat ve içtimaî muavenet memurlarile ziraat ve baytar mütehassıs ve memurlarının kadroları arttırılmış, hususî memleket hastanelerinin mükemmel bir hale gelmelerine çalışılmış, yeniden binalar ve pavyonlar yapılarak bunların tıbbî vesait ve ihtiyaçları temin olunmuştur.

Mahallî baytar idareleri, köylerdeki hayvan cinslerinin ıslahı için damızlık buğa, aygır, merkep getirerek bunlar için depolar yapmışlardır. Hususî idarelerin ormanların muhafazası için yaptıkları teşkilâttan da çok istifade edilmiştir.

Vilâyetlerde açılan hayvan sergileri, dağıtılan mükâfatların teşvik edici tesirile büyük rağbet görmüş ve bu sayede de hayvancılığımızın inkişafı yolunda esaslı ve kuvvetli adımlar atılmıştır.

Belediyeler

Belediyelerin ihtiyaçları yolunda, cümhuriyet idaresinin teessüsünden evvel esaslı bir şey yapılmış değildi. Muasır belediyecilik hakkında alâkadarların sabıt bir kanaati yoktu. Belediye işleri gelişi güzel idare olunuyordu. Belediyelerimizin kuvvetli bir teşekkül haline girerek bir sistem dahilinde çalışabilmeleri, cümhuriyet devrinde kabil olabilmiştir. Belediyelerde halkçı zihniyetinin teessüsü ile beraber, bunların vaziyetleri esaslı bir kanun ile tesbit edilmiştir. Bu kanun hükümlerine göre, belediye beldenin ve belde sakinlerinin, mahallî mahiyette müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmî bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir. Belediye kanunu, beş esasa istinat etmektedir:

1 — Belediye tesisi, hemşerilik hukuku, belediyenin salâhiyet ve vazifesi, intihabın icra tarzı, belediyelerin idarî makamlarca mürakabesi, varidat membaları.

Bu esasa giren bütün hususatta cümhuriyet hududu dahilindeki bütün belediyeler müsavi bir vaziyettedirler.

2 — Kanunlara muhalif olmıyarak mahallî ihtiyaçları karşılayan bütün tedbirlerin yapılmasında belediyeler serbest ve muhtardırlar.

3 — Belediyeye ait kanunî hükümlerin harfi harfine icrasına ve kanuna muhalif icraata meydan verilmemesine nezaret etmek üzere kuvvetli bir hükûmet mürakabesi.

4 — İntihaplı meclis vasıtasile halk mürakabesinin temini.

Bu esasların her birisi cümhuriyet idaresinin belediyeciliğe verdiği büyük hak ve ehemmiyetleri göstermeğe kâfidir.

Belediye kanunu, belediyelerin harita, kadastro ve müstakil şehir plânlarını yaptırmak ve en az beşer senelik birer çalışma ve imar programı yapmaları hususunu kabul etmekle belediyelerimizin imarını salim bir kaideye bağlamış bulunmaktadır.

Belediye kanunu kadının belediye intihaplarında intihap etmek ve intihap olunmak hakkını tanımış olmasile inkılâp tarihimizde de yer almıştır. Bu sene, belediye bütçelerine konulan ihtiyat akçelerile belediyeler için bir banka tesisi hakkındaki kanun da meclisçe kabul edilmiştir.

Belediye bankası, hükmî şahsiyeti haizdir. Sermayesi 15 milyon liradır. Belediyelere şehir işlerini başarabilmek için muhtaç oldukları parayı borç vermek, avans, hesabı cari, kredi şekillerile bu ihtiyaçlarını karşılamak suretile büyük yardımlar yapacak, belediyelerin imar sahasındaki faaliyetlerini kolaylaştırarak tamamlamış olacaktır.

Bu sene kabul edilen belediyelerin yapı ve yollar kanunu ile de mühim bir ihtiyaç temin edilmiştir.

Bundan maada, belediye sınırları dahilindeki muhtarlıklar da kaldırılarak bu vazife belediyelere verilmektedir.

Muhtarlık usulü kaldırılmakla memlekette, hayırlı işlerden biri daha yapılmış olacaktır. Eski devirlerin yadigârı olan muhtarlık usulü, belediye teşkilâtı olan yerlerde, halkın işlerini kolaylaştıracak yerde zorluğa düşürüyordu.

Muhtarların işi belediyelere geçince, şahsî ve mahallî müracaatların daha seri bir surette intaç edileceğine şüphe yoktur.

Cümhuriyetten evvel, belediyeler dahilinde 528 kilometre kaldırım, 251 kilometre şose, 105 kilometre parke bulunmakta idi.

Cümhuriyetin tesisinden sonra 1460 kilometre kaldırım, 1102 kilometre şose, 79 kilometre asfalt, 885 kilometre parke yapılmıştır.

Cümhuriyet devrinde belediyeler, yeni binalar yapmak, parklar vücuda getirmek spor sahaları açmak gibi faaliyetler sarfı hususundan da geri kalmamışlar cümhuriyetten evvel memlekette 29 park, 7 spor sahası varken 10 sene içinde yeniden 204 park, 164 spor mahalli, vücuda getirilmiştir. Belediyeler, bundan maada, hastahane, darülâceze, dispanser, klinik gibi içtimaî muavenet işlerile de ehemmiyetli surette meşgul olmuşlardır.

Cümhuriyetten evvel memlekette belediyelere ait ancak 9 hastahane varken 10 senede yeniden 24 hastahane inşa edilmiştir.

Evvelce belediyelere aît âbidelerin yekûnu (6) yı teçavüz etmediği halde, cümhuriyet devrinde yeniden (105) âbide vücuda getirilmiştir.

Cümhuriyetten evvel dört yerde elektrik tesisatı, 20 yerde su teşkilâtı ve 17 belediyede mezbaha varken cümhuriyet kurulduktan sonra 94 yerde elektrik, 185 yerde su tesisatı, ve 143 yerde mezbaha yapılmıştır. 2932 senesinde belediyeler, nafia işlerine 4,630,770 ve sıhhat işlerine 2,795,449 lira sarfetmiştir. Belediyelerin varidatını arttırmak için neşredilen "belediye vergi ve resimleri kanunu,, ile belediyelerin varidat kaynakları tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Köyler

Halka dayanan, kuvvetini halktan alan, sınıf farkı kabul etmiyen Türkiye cümhuriyeti eski devirlerin en fecî şekilde ihmal ettiği köylere lâyık olduğu ehemmiyeti vermekte gecikmemiş, köylüyü refaha eriştirmek için hiç bir tedribi almaktan geri kalmamış ve köylüye iyi hayat şeraiti teminine mali imkânların müsaadesi nispetinde çalşşmağı kendisine başlıca vazife bilmiştir.

Cümhuriyet devrine kadar Türk köylüleri yalnız devlete vergi veren, bin zahmetle ekip biçtiği mahsulile şehirliyi beslemeğe memur olan yarı esir vaziyette bir takım zavallı insanlardı. Köylü için hiç bir hak tanınmazdı. Köylünün derdine, şikâyetine kulak asan yoktu. Bu yüzden devletle köylü arasında geçilmez bir uçurun vücuda gelmişti. Cümhuriyet idaresi, memlekette ilk defa olarak öylünün efendiğilini ilân etti. Onu, en büyük kuvvet olarak tanıdı. Köylüyü ezen tefecileri, ortadan kaldırdı. Köylüden haraç gibi alınan âşarı lâğvetti. Bundan başka da köy idareleri için bir köy kanunu yaparak, köycülük işlerini bir inzama koydu. Ve köyleri bu kanunla hükmî şahsiyeti haiz mahallî bir varlık olarak kabul etti.

Nüfusu 150 den yukarı olan bütün köylerde köy kanunu tatbikini mecburî yaptı. Köyler arasında ötedenberi, bazan kan ile enticelenecek kadar ileri ye vardırılan hudut kavgalarının önünü aldı. 14,988 köyün sınırını kat'î olarak çizdirerek bir köyün öteki köy toprağına müdahale etmesi gibi yolsuzlukların kat'î surette önünü aldı.

1931 senesinde köy bütçelerinin yekûnu 4,880,078 lira idi. Cümhuriyetten evvel, 700 köyde su tesisatı varken, cümhuriyetten sonra 2,746 köye yeniden temiz ve sıhhî şartları haiz sular getirtildi.

Cümhuriyetten evvel köylerde 664 köy odası varken, cümhuriyetten sonra, bu odaların adedi (6,961) e iblâğ edildi. Ayrıca köy konakları da vücuda getirildi.

Cümhuriyetten evvel, bütün memleketteki köy yollarının uzunluğu 11,050 kilometreden ibaretti.

Cümhuriyetin ilânındanberi geçen on sene zarfında köy yolları (39,052) kilometreye çıkarıldı. Cümhuriyetten evvelki köy köprü ve geçitleri ve menfezlerin sayısı 866 iken, cümhuriyetten sonraki senelerde (7,359) a çıkarıldı.

Cümhuriyet devrinde köy bütçelerinden ayrılan para ile damızlık 3,458 buğa, 1,359 at, 1,563 teke ve koç, alındı. Bu suretle, köylerde hayvancılığın ilerilemesine çalışıldı.

Vilâyetlertn umumî idaresi

Eski devirlerde, vilâyetlerde asayiş yok denecek halde idi, cümhuriyet hükûmeti, emniyet ve asayiş işlerile esaslı surette meşgul oldu. Ve bunu temin için lâzım gelen bütün tedbirleri aldı. Umumî harp sonu, karışıklıklarından ve İstiklâl harbi sonlarında muhtelif vaziyetlerden istifade ile asayişi bozmağa cür'et eden şakiler, taraf taraf takip ve tenkil edildiler. Cümhuriyetin kurulmasından sonra menfaatlerinin bozulduğunu, ve eskisi gibi vatandaşların sırtından geçinmek imkânlarının ortadan kalktığını gören bir takım şahıslar, beyler ve ağalar, türediler, belâlı külhanbeyleri, mütegellibe taşlakları, yer yer tedip edildiler. Bu arada şark vilâyetlerimizde cahil halktan bir kısmını başına toplamak istiyen Şeyh Sait isminde biri, devlet nizamlarına isyan etmek cür'etinde bulundu. Hükûmet, bu şaki sergerdeyi, isyan hareketinin genişlemesine, meydan bırakmadan bütün avenesile birlikte yakaladı. Ve lâyık olduğu cezayı verdi. Cümhuriyet hükûmeti, isyan hareketini cidden umu-

Osmanlı imperatorluğunda Anadolu nâzırın ismini bilmezdi. Cümhuriyet Anadolusu vekillerini hem bilir, hem tanır ve hem sık sık onlarla buluşur, dertleşir. Resmimiz Dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyi "Urfa" da bir tetkik heyeti ile bir arada gösteriyor..

mî şükranı mucip olan en seri bir surette kat'î olarak bastırdıktan sonra, her hangi muhtemel yeni bir fesat hareketine mani olmak için bir kısım halkın elindeki silâhları toplattı. Bu sayede şark vilâyetlerimizde asırlardanberi görülmemiş bir sükûn temin edildi. Şeyh Sait isyanına iştirak eden bazı hainler, ordularımızın ilerlemesi üzerine, canlarını kurtarmak sevdasına düşerek millî hudutlarımız haricine firar etmek fırsatını bulmuşlardı. Bu hainler, bir müddet şurada burada serseriyane dolaştıktan sonra bir yolunu bulup tekrar hudutlarımızdan içeri girerek Ağrı dağı mıntakasında toplandılar. Muhitlerindeki bir kısım cahil halkı da peşlerinden sürükliyerek şark havalisinde bir yeni isyan hareketi yapmağa yeltendiler.

Askerî kuvvetlerimiz, ve hava filolarımız, faaliyete geçerek âsileri Ağrı mıntakasında sıkıştırdılar ve müthiş bir ihata hareketi ile fesat ocağını bulunduğu yerde söndürerek Ağrı dağ ve civarını şakilerden tamamile temizlemeğe muvaffak oldular. Bu havalide, sükûnu bozmağa ve umumî asayişe suikast yapmağa teşebbüs cür'etinde bulunan fertlerin harcketini vukuundan evvel farkederek icap eden tedbirlerin vaktinde ve zamanında alınabilmesi için mevcut teşkilât, kuvvetlendirilmektedir.

Memleketin bazı yerlerinde umumî müfettişlikler ihdası faydalı görülmüş ve ilk olarak şark vilâyetlerinde tatbik edilmiştir. Bu müfettişlikler, gittikçe çoğaltılacaktır.

Nahiye teşkilâtımızın noksan olduğu görülerek köylünün nüfus, vergi ve tapu işlerinin kolaylaştırılması maksadile tam teşekküllü nahiyeler vücuda getirilmesine karar verildi. Ve bu kararın tatbikatına geçilerek tam teşekküllü, 229 nahiye kuruldu.

Cümhuriyet devrinde tatbik olunan vilâyetler kanunu, merkez teşkilâtı kanunu, vilâyet teşkilâtı projesi, arazi münazaalarını halletmek için yapılan gayri menkule tecavüzün ref'ine dair kanun, 768 numaralı memurlar kanunu, vilâyetler idaresine ait esaslı teşkilât işleri arasındadır.

Nufus, imar, iskân, mübadele harikzedeler, muhaceret ve tabiiyet işleri

Cümhuriyet hükûmeti, "bir tek Türkün cihana bedel olduğu" hakkındaki yüksek vecizeye kıymet ve ehemmiyet vererek nüfusumuzu arttırmak, ve mikdarını tesbit etmek için faaliyete koyulduğu gibi yangın ve istilâ yüzünden yurtlarını terketmiş, mübadil veya muhacir vaziyetine düşmüş, Şark vilâyetlerinden diğer vilâyetlere sığınmış vatandaşlara para ve toprak dağıtmak ve her türlü vasıtalarla yardımlarına koşmak yolunda da çok büyük gayretler sarfetmiştir. Bunları sırasile tetkik edelim; Büyük kurtuluş günlerinde batı Anadolunun umumî manzarası şu idi: Kütahya, Afyon, Manisa, İzmir, Aydın, Bilecik, İzmit, Bursa Balıkesir vilâyetlerinin tamamında, Eskişehir, Çanakkale, Denizli vilâyetlerinin bir kısmında binlerce ev yıkılmış, Rum ve Ermeni köy ve mahalleleri boşalmış, birçok vatandaşlar yardıma muhtaç bir vaziyette kalmıştı. Trakya, sulhan tahliye edilmiş olmasına rağmen oradaki harabî ve perişanlık ta Garbî Anadoludan az değildi. Düşman tahribatına uğrayan binaların mikdarı Manisa vilayetie Trakya hari çolmak üzere şu idi: 414 köy tamamen, ve 463 köy kısmen yanmıştı. 57,203 ev, tamamen yıkılmış, 5,701 ev de kısmen harap olmuştu. Yalnız Manisa vilâyetinde ise bir bu kadar tahribat vardı. Lausanne muahedenamesi mucibince mübadeleye tâbi tutulan rumların Yunanistana, ve Yunanistanda bulunan 400,000 mikdarındaki Türklerin memleketimize nakilleri, yanan yıkılan yerlerin imarı, bu yerlerin ahalisine yardımda bulunulması, Balkan ve dünya harbi muhacirlerinden henüz memleketlerine dönemiynlerin yerleştirilmesi, her biri ayrı ayrı külfetleri, paraca fedakârlıkları ve kuvvetli teşkilâtı icap ettiren muazzam işlerdi. Kurtuluşu müteakıp mübadele imar ve iskân vekâleti namile bir vekâlet tesis edilmişti. 8 teşrinisani 1339 tarihli kanunla bu vekâlete yeni salâhiyetler verildi. Uzun harp senelerinden sonra bu harap yurdun üstünde kalan vatandaşları, müstahsil hale getirmek pek kolay olmamıştı. Fakat, kuvvetini, halkçılıktan ve halk sevgisinden alan Cümhuriyet hükûmeti, bu işin de uhdesinden geldi. İlk iş olarak terhis edilen ordunun hayvanları sulha kavuşan memleket çiftçisine dağıtıldı. Ele geçen zahireler, tonumluk olarak verildi. Ziraat bankası ve diğer bazı millî müesseselerden para temin edildi. Devlet, harpten yeni çıkmıştı. Son derecede dar bir bütçe ile çalışmak mecburiyeti vardı. Buna rağmen hemen sırtındaki yırtık gömleğinden başka mal namına bir şeysi bulunmayan bu perişan halk bir sene gibi çok kısa bir zamanda müstahsil hale getirildi. Şehirli ailelere, yanan evlerine mukabil, millî mallardan evler tahsis edildi. Harikzedelere verilen evelrin mecmuu 6574 e baliğ olmaktadır ki bu sayede, 30300 nüfustan mürekkep 6538 Türk ailesi yurt ve ocak sahibi olmuştur.

İstiklâlimize kavuştuğumuz günün ferdasında Anadolunun garp ve cenup mıntakalarile Trakyada bini müteaviz şehir, kasaba ve köyde adedi onbinlere varan evler yanıp yıkılmış bulunuyordu. Bir tarafdan mağlup düşman askerleri diğer tarafdan alelâcele firar eden Rum ve Ermeniler, her bıraktıkları yeri ateşe vermişler, yüzbinlerce hayvanı beraberlerinde alıp götürmüşler, hasılı taş üstünde taş bırakmıyarak gitmişlerdi. Millî ordunun gâsıpların elinden kurtardığı bu geniş vatan parçasında yüzbinlerce vatandaş hayatının kurtulması, hükûmetin uzatacağı yardıma bağlı idi. Cümhuriyet hükûmeti, yalnız mübadele ahitnamesile anavatana getirttiği mübadillere değil, Osmanlı imperatorluğunun sabık arazisinden varını yoğunu bırakarak Türkiyeye can atan yersiz yurtsuz muhacirlere de elinden gelen yardımda bulunmaktan geri kalmadı. Yabancı işgal altında kalmağa tahammül edemiyerek anayurdun sinesinde ölmeğe gelen bu zavallılar, cidden acınacak halde idiler.. Cümhuriyet hükûmeti bunları kendi hallerine terketmedi. Her birine, mümkün olabilen bütün yardımı yaptı, iskân ve terfihlerine, müstahsil vaziyete gelmelerine çalıştı.

Büyük zafer neticesinde Türk milletine istiklâlini temin eden Lausanne muahedenamesi, Mesta - Karasu nehrinden itibaren garp tarafında kalan Yunan Türklerini mübadil addederek, bunların ana vatanda yerleştirilmesi imkânını temin etmişti. Bu sayede, vatan 400 bin kişiye yakın bir Türk kütlesi, kazanmış oldu.

Tarihte misli görülmemiş büyük bir iş olan mübadele işi cümhuriyet hükûmetinin aldığı tedbirler sayesinde muvaffakıyetle başarıldı. Ve mübadil vatandaşlar, kısa bir zamanda müstahsil vaziyete getirildiler. Yunanistandan memleketimize celbedilen mübadiller 99,709 hanede 379,913 kişi idi. Bunlar, hükûmetin Kavala, Selânik, Galos, Preveze, Parga limanlarına, Girit, Midilli ve diğer adalara gönderdiği vapurlarla memleketimize aldırıldı. Mübadiller, iskân edilecekleri güne kadar hükûmet vesaitile yedirildi, giydirildi ve yatırıldı, gelenlerin sanatleri ve bulundukları iklimdeki hususiyetler nazarı dikkate alınarak o iklimlere uygun mıntakalarda iskânlarına mümkün olduğu kadar dikkat edildi ve müstahsil hale gelinceye kadar kendilerine yardımlarda bulunuldu..

Bu vatandaşları beslemek, giydirip yatırmak ve müstahsil hale koymak için cümhuriyet hükûmeti, 7,618,000 kilo zahire, 22,994 çift öküz, 27501 pulluk, traktör, çayır ve orak makinesi, ve diğer binlerce çift malzeme ve edevatı dağıtmıştır..

Bütçeden 1,682,704 lira sarfile 19279 ev tamir edilmiş, 4567 ev yeniden inşa olunarak 66 yeni köy meydana getirilmiştir. Cümhuriyet hükûmetinin mubadiller işile birlikte ehemmiyetli bir surette meşgul olduğu mesele mühaceret işi idi. Hükûmet, anavatana sığınan bu vatandaşlara büyük yardımlarda bulunmuştur.. Balkan harbini müteakıp başlayan muhaceret akını, istiklâl harbinden sonra da devam ettiği gibi, bir taraftan da İran, Kafkasya ve İraktan da ilticalar vuku bulmuştur. Hükûmet, gerek evvelce ve gerek sonradan gelenleri yerleştirmeği ve müstahsil hale koymağı bir prensip addetmiş olduğundan on sene zarfında âdi iskân suretile 286,392 nüfustan mürekkep 58,027 muhacir ailesine maccanen 40,692 ev, 6321 parça arsa, ve 1,567,472 dönüm tarla, bağ ve bahçe vermiştir. Rus istilâsı üzerine şarktan, garp ve orta Anadoluya hicret eden halk, istirdadı müteakıp, yurtlarına dönmüşler, bir kısmı da yol parası devletçe verilmek suretile memleketlerine gönderilmişlerdir. Bunlardan bir kısmının iltica ettikleri yerlerde barındırılması zarureti hâsıl olarak şark mültecilerini iskân işi de ayrı bir gaile teşkil etmiş, fakat büyük mesai neticesinde bu gaile de bertaraf edilerek 35,017 nüfustan mürekkep 9,145 aileye ev, arsa, dükkân, tarla, bağ ve bahçe verilmek suretile kendilerinin terfihi ve müstahsil hale gelmeleri temin edilmiştir.

Herhangi bir hükûmetin uhdesinden gelemiyeceği bu muazzam mübadele ve hicret meselelerinin nisbeten kısa bir zaman içinde intaç edilebilmeleri, halkçılığı şiar edinen hükûmetin hüsnü niyeti sayesinde kabil olduğuna şüphe yoktur.

Tabiiyet işleri

Vazifesi, tabiiyetimize girmek ve çıkmak isteyenlerin lâzım gelen şart ve vasıfları haiz olup olmadıklarını ve muhtelif sebeplerle ecnebi ve Türk tabiiyeti iddia edenlerin bu iddiaları varit olup olmadığını aramaktan ibaret olan tâbiiyet idaresi, Osmanlı hükûmeti zamanında Hariciye nezaretine bağlı bulunmakta idi. Tabiiyet işleri 1-6-929 tarihinden itibaren Dâhiliye vekâletine bağlı bir şube halinde çalışmağa başladı. ve 19 mayıs 1930 tarihinde nüfus umumî müdürlüğüne bağlandı. 1929 yılından beri, 58,817 kişiye ait tâbiiyet işi tetkik edilmiş ve bunlardan 56548 kişinin tâbiiyetimize alınmasına Vekiller Heyetince karar verilmitşir.

Nufus tahriri

Osmanlı imperatorluğu devrinde memleketimizin nüfus mikdarı, meçhullere istinaden ileri sürülen bir takım hayalî rakamlara istinat ederdi. Hiç bir tarafta esaslı bir nüfus tahriri yapılmış olmadığı için insan servetimizin mikdarı malûm değildi. Birçok mıntakalar ahalisinin nüfus kütüğünde kayıtları yoktu.

Cümhuriyet hükûmeti, iş başına geçtikten sonra memlekette ciddî bir nüfus hareketi başladı. 1927 senesinde, neşredilen 1003 numaralı kanunla memlekette umumî bir nüfus tahriri yapıldı. 1927 senesi Birinci Teşrininin 28 inci cuma günü idi.. Hiç kimsenin evlerinde dışarı çıkmasına müsaade edilmedi, bu suretle tesbit edilen nüfusun, memleketteki hakikî nufus mikdarını teşkil ettiğine şüphe yoktu.. Tahrir neticesinde Türkiyede 13 milyon 660 bin 273 nüfus bulundu. Diğer medenî memleketlerde yapılan nüfus tahririnin bir eşi, ilk defa bizde de yapılmış oldu. Umumî nüfus tahrinin her beş veya on senede bir defa tekrar edilmesi karar altına alınmış bulunmaktadır. Her iki tahrir arasındaki fark, nüfusumuzun arttığı mikdarı göstermek itibarile dikkate şayan olacaktır. Maamafih, tahrirden sonra yapılan askerî ve idarî bazı araştırmalar Türkiye nüfusu mikdarının 17,5 milyon olarak tahmin edilmesine müsait bir netice vermiştir.

Emniyeti umumiye işleri

Osmanlı ve Meşrutiyet idareleri, emniyeti umumiye işlerine, hiç bir zaman lâyik olduğu kıymeti verememişti. Eski devirlerde polis memlekette otorite tesis eden bir kuvvet değildi. Emniyeti umumiye teşkilâtı gayet iptidai vaziyette kalmıştı. Birçok mühim vilâyetler birkaç polis komiseri ve beş on polisle idare edilirdi. Polislik bir meslek sayılmaz, kendilerinde devletin kanunlarını tatbik salâhiyeti olduğuna inanılmazdı. Bir orman korucusu, bir reji kolcusu ne ise, bir polis memuru da o idi. İstibdat idaresi, hafıye namını verdiği gizli polisler, yalnız bir takım masumlar aleyhinde jurnal vererek saraydaki mevki ve nüfuzlarını arttırmağa çalışan bir takım zorbalardı. Cinayetler, sirkatler, yankesicilikler, çok defa cezasız kalırdı. İlk fennî polis teşkilâtını kurmak Cümhuriyet hükûmetine nasip olmuştur. Bugünkü Emniyeti umumiye teşkilâtı, emniyet, asayiş, ecanip, memurin, levazım, fen, neşriyat, idarî adli, beledî zabıta işlerile meşgul olan altı şubeye taksim edilmiştir.

Vilâyetlrin asayişi, sınıflara ayrılan emniyet müdürlerine verilmiş bulunmaktadır. Emniyet müdürlükleri kadrosunda çalışan çok değerli zabıta memurlarımız vardır. Cümhuriyet hükûmetinin 30 vilâyetinde emniyet müdürlüğü, 27 vilâyetinde emniyet memurluğu teşkilâtı yapılmıştır. İstanbuldaki polis meslek mektebinin bir ihtisas müessesesi şeklini alması için çalışılmaktadır. Ancak, bu da ihtiyaca kâfi gelmediği için Ankarada bir polis mektebi inşasına karar verilmiştir.

Cümhuriyet devrinde, polisliğin şeref ve haysiyetini lâyık olduğu mevkie çıkarmak yolunda büyük gayretler sarfedilmiş ve bu sayededir ki polislik bir mesleki mahsus haline gelmiştir. Polislik mesleki, hukuk, mülkiye gibi yüksek tahsil gören gençleri tatmin edecek bir ilim ve irade mesleği telâkkisini kazanmış bulunmaktadır. Poliste mesleki teftişlere büyük ehmmiyt vrilmiştir. Cümhuriyet polis ve emniyet teşkilâtında, kadın memurları da ahlâkî zabıtaya ve bazı emniyet işlerine alınmışlardır. Bu suretle, büyük bir terakki hamlesi daha atılmış ve münevver, yüksek tahsilli genç hanımlarımızdan istifade imkânları hâsıl olmuştur.

Hanımlardan şimdiye kadar hukuk mezunu bir merkez memurile lise ve orta mektep mezunu üç komiser ve dokuz sivil polis memuru olmak üzere 13 kişi zabıta hizmetinde kullanılmaktadır. Cümhuriyet hükûmeti, zabıta memurluğu tekaüt müddetini, diğer memurlarınkinden ayırarak 22 sene hizmeti 25 sene olarak kabul etmiştir. Zabıta memurlarının maaşları da diğer devlet memurları gibi muntazam ve tedricî bir yükselmeye tâbi tutulmuş ve bu suretle memurların istikbali tamamile temin edilmiştir.. Vazife esnasında yaralanan ve şehit düşen zabıta memurlarının ailelerine hükûmet maaşlarındna başka mükâfatlar ve nakdî tazminatlar verilmesine dair olan kanunun tatbikı da çok iyi neticeler vermiş, memurlar da mesleki feragat ve vazife aşkını bir kat daha kuvvetlendirmiştir.

Seyrüsefer talimatnamesile memleket dışından gireceklerin tam bir emniyet ve usulle seyahatleri ve 1407 numaralı kanunla da memleket dahilinde aranılan her şahsın lüzumunda kolayca bulunabilmesi ve ecnebilerin ikamet ve seyahatlerine ait işlerin muntazam suretle tesbit edilmesi katiyetle temin edilmiştir. Fuhuş sebebile artan zührevî hastalıklar ve fuhuşla mücadele için çok esaslı tedbirler alınmıştır. Polislerin mesleki terbiye ve talimleri, tekaütlükleri, tahdidi sinleri, vazife ve salâhiyetleri kanun ve talimatnamelerle tesbit edilmiştir.

Hâsılı Cümhuriyet zabıtası, 10 sene içinde cümhuriyetin hakikî bir bekçisi olmuş, devlet, hükûmet, ticaret, halkın seyahatlerinin emniyetine taallûk eden her menfi hareket ve tecavüzü, irticaî düşünce ve teşebbüsleri zamanında yetişerek cezalandırmış, vatandaşın emniyet ve refahını temin etmiştir. Hükûmet, vazife uğurunda şehit düşen zabıta memurlarına halkın sevgi ve saygılarını ifade için, Ankarada bir emniyet âbidesi vücude getirmiş bulunmaktadır.

Jandarma işleri

Cümhuriyet devrinden evvel jandarmamız, acınacak halde idi.. Eşkıya peşinde, aç bir mide, ve çıplak ayaklarla günlerce yol yürüyen, üstü başı dökülmüş, vatan yavrularına jandarma demeğe insan utanırdı.. Eski hükûmetlerin zamanındaki jandarma ile cümhuriyet jandarması arasında bir mükayese yapmağa bile imkân yoktur. Bugünkü jandarmamız, memlekette sükûn, huzur ve asayişi hakkiyle temin edecek bir teşkilâtla idare edilmektedir. Jandarma mikdarı artırılmış ve sabit ve seyyar müfrezeler, hususî şartlar gözönünde bulundurularak, ihtiyacı en süratli bir surette temin edecek hale getirilmiş ve mükemmel bir şekilde tensik olunmuştur..

Jandarmamızın silâh ve teçhizatı bir kat daha tekemmül ettirilmiş, jandarma zabitlerimizin ihtisası arttırılmış, tahsilleri ikmal ettirilerek bilgileri yükseltilmiştir. Jandarma meslek mekteplerinin, küçük zabit ve efrat mekteplerinin jandarma sınıfında irfan seviyesinin yükselmesinde büyük hizmeti dokunmuştur.

Jandarmanın talim ve terbiyesinde, zabit ve neferin sağlam bünye ve sağlam kafa ile meslekî disiplin ve kâfi bilgilerle teçhiz edilerek hükûmet otoritesini temsil edecek kabiliyete gelmeleri temin olunmuştur.

Cümhuriyet jandarmasının, yalnız memleketin asayişini, ihlâl etmek istiyen fena niyetli kimselere karşı basit bir koruyucu olarak değil, her şeyi evvelden sezen ve tedbirini vaktinde alan, en uzak köylerle dahi temasını muhafaza ederek oralardaki müsbet veya menfi cereyanlarla yakından alâkadar olan şuurlu bir unsur olarak yetiştirilmesine itina edilmiştir.

Cümhuriyet jandarması on sene içinde memleketin muhtelif yerlerinde, gerek istiklâl ve gere kinkılâbımıza, kastedici mahiyette, ve gerekse âdi ve ferdî şekayet şeklinde asayişi bozan vak'alara karşı şiddetle harekete geçerek cümhuriyetin huzur ve sükûtunu temin etmiştir. Cümhuriyetin ilânından evvel jandarma karakolları arasındaki telefon tesisatı, ancak 534 kilometre idi. Cümhuriyet idaresi, 10 sene içinde bu mikdarı 42,150 kilometreye çıkarmıştır.

On senelik inkılâp Türkiyesine içtimaiyat gözile bir bakış

Yazan: İsmail HAKKI

Bu bakış lâzım mıdır, ehemmiyeti nedir?

Dünya kurulduğundan, Âdem oğlu kendini bildiğindenberi hiç bir millet yeni Türkiye kadar çabuk ve birden değişmemiştir. Bugün dünya üzerinde ya şıyan hiç bir milletin adamı yeni Türk kadar şiddetli bir yaşama duygusuna ve zengin bir yaratma kudretine sahip değildir. Eski «hasta adam» dan bu ateş ve çelik soyunu çıkaran sihirli kuvvet nedir?Bu bir büyünün eseri ,ya hut ta bir tesadüfün cilvesi midir?! Hiç biri değil! O halde yaratan kuvvet nedir?! Türk inkilâbı içtimaiyat ilminin şimdiye kadar aydınlatamadığı, karanlıkta bıraktığı bir muammayı çözüyor. Ve bütün insanlara gösteriyor ki:Büyük adamlar milletlerinin yaşama kabiliyetini sezebilenlerdir... Onlar denizleri delen, havaları zapteden dâhi fen adamları gibi milletinin talihini de zapt ve teshir ederler.Ve bu talihi isterler se tersine bile çevirebilirler. Büyük adamlar büyük mimarlardır. Büyük parçaları kımıldatmıya üst üste koyarak ondan manası ve vazifesi olan büyük eserler çıkarmıya gücü yetinlerdir. Türkiyede bu ulu eseri yapan Mustafa Kemal'dir. Mustafa Kemal tecrübesi" denilmesi lâzımgelen bu tecrübe bir milletin kamularına sığmıyan, taşıcı bir manadır. Bu cihan tutan iradenin bütün insanların kulağına haykırdığı hakikat şudur : Milliyet, medeniyet, insaniyet duygusu gibi manevî kuvvetler tükenmeyicidir. İlim fen ve akıl gibi kanunlar ise yanılmayıcıdır. Türk inkılâbını toplayıcı olan aşağıdaki parçalardan her biri bu doğruların birer ispatıdır. Yazık o tarih ve fikir adamına ki aklının çürük teknesiyle inkılâp denilen hâdise deryasının dalgalı yüzünde dolaşır.Bu ünvanın asıl meltemleri ve havalandırıcı rüzgârları nereden estiğini bilmez. Ve bu denizin altında çalışan su ve hayat akıntılarından da gafildir. Böyle bir kızıl cahil tabiati nasıl teşhir eder?! Ve gemisini nasıl kurtarabilir?! Tabiat üzerinde hâkim olmak onu tanıyanlara müyesser olur.

Türk inkılâbının siyaset âlemindeki eseri millî bir muvaffakiyetin dar sınırlarını aşmıştır. Bügünkü ve yarınki milletler orada bir insanlık örneği bulacaklardır

İçtimaiyatçılar siyaset millî iradenin çalışması derler. Sağ ve sağlam bir siyasetin ilk şartı dilek birliği ve işbölümüdür. Eski Türkiyeyi batıran dilek ayrılığı ve işkargaşıklığı idi. Türk inkılâbının on senelik ulu eseri benliğini tanımıyan bir cemiyetten benliğine inanan bir millet çıkarmak oldu. Eski cemiyetin din, anane, şark saltanat diye parçalandığı yerde şimdi «milliyet her şeyin üstünde ve insaniyet onun eseri» diyen bir ve bütün bir Türklüğün Türkiyesi yaşamaktadır. İnkılâbın başından beri kayıtsız ve şartsızca istiklâl diyen Türkiye muradına ermiştir. Türkiye bu on senelik tecrübede harbın ve silâhın zaruretini anlamış olduğu gibi, sulhun ve salâhın kıymetiin de ölçmüştür. Türkiye, siyasetinin cevherlerini parti zihniyetinden değil, hayat prensiplerinden almıştır. Onun için on seneliki içeri ve dışarı siyaset tecrübesi hayat ve onun bitmek, tükenmek bilmiyen eserleri gibi yenileştirici ve yaratıcı olmuştur. Türkiyenin politika dünyasında başardığı güç vazife şudur: yaşamak hakkını tanımak, yaşamak sevgisini taşımak yaşamak iradesini kullanmak. Bugün bütün dünya biliyor ve inaniyor ki Türk için bu şuurlar en canlı şuurlardır. Ve kendini duyan bir millet için saadet yaban illerinde değil, yine kendindedir.

Türk inkılâbı ahlâk denilen, fakat mürteciler için bir silâh, münafıklar için bir siper, mistikler için bir zaviye olan bu karma karışık mefhuma açık bir mana vermiştir.

Türkiyede saltanat ile saltanat ahlâkı, derebeylik ve tagallüp ile onların ahlâkı, kapalı ayile ile onun ahlâkı yıkılmıştır. Taassup, medeniyet düşmanlığı, teşebbüs korkusu, hazırıyiyicilik, daha bir çok tarihî telekkiler çürümüş, hiç olmazsa çürümüye başlamıştır. Eski ayileye mahsus olan ana, baba istipdadı, kadın hürmetsizliği hep silinmiştir. Eski temeller yeni Türkiyenin ahlâk temelini kurmuştur: İş hürmeti, şahıs hürmeti, istiklâl hürmeti bu temelin taşlarıdır. Bu kıymetler mantığını ilimden ve tabiattan aldıklarından müspet bir kuvvetin kanaatini taşıyor. Eskiden olduğu gibi ahlâkı vaz edecek yerde, ahlâkı yapmak yeni nesil için bir ölçü olarak kabul edilmiştir.Türkiyenin uyanması, Anadolu harbi, içerideki düzelişler, dışarıdaki anlaşmalar türk çocukları için lâzım olan hal ve yaşama ilimini vakalarla bildirmiştir. Hayrı istiyen fakat günlerce aç durarak hareketten ve vazifeden kalan eski insan tipi kaybolmuştur. Türk inklâbı ahlâkın ölü anane lere, çürük düstürlara, müspet olmıyan fikirlere dayanamıyacağını ve ahlâk millet kaygusuna, istiklâl düşüncesine, yenilik kanununa dayandığı zaman «yüksek hayr» ı anlatacağını göstermiştir.

Türk inkılâbı kadını evden çıkarmakla kalmamış, onu insanlığın tam bir yarısı haline getirmiştir.

Türk inkilâbı insanlığın tarihinde kadınlara bulunan bütün kusurların, kadınlarda görülen bütün eksikliklerin yalanını meydaan çıkarmıştır. Türk inkılâbı kadını dişi diyerek alçaltan, ana diyerek hapseden ve nazik diyerek acıyan bütün cemiyet yalanlarına karşı kadının hakkını, şerefini, insanlık vazifesini soyliyen en büyük şahittir. İnklâp kadını sokağa çikarmakla kalmamış, ona ahlâklı bir cemiyetin her yerinde insanca bir rol vermiştir. Türk ikılâbı dünya ruhiyatçıları arasında sonsuz münakaşalara sebep olan bir meseleyi halletmiştir. Kadının erkek gibi insan olmak için doğuşunda, oluşunda hiç bir kusur, hiç bir eksik yoktur. Kadınm sefaletinden de saadetinden de mesul olan yalnız cemiyetidir. Deha, cinsin değil, medeniyetin eseridir.

Türkiyede yazı inkılâbı tarihin pek büyük ehemmiyetle kaydedeceği bir hâdise olmuştur.

Medeniyet biri birine bağlı vazifelerin vücude getirdiği bütün bir üzviyettir. Siyasette, hukukta, iktisatta inkılâp yapan Türkiye için harflerini, yazısını deiğştirmek gerçi bir zaruretti. Çünkü yazı da tıpkı mimari kaideleri, ilim usulleri gibi o da bir tekniktir, başka bir şey değildir. Mahiyeti millî değil, beynelmilelidir. Yapılacak şey lâtin harflerini de kabul edip teknik inkılâbını tamamlamaktı. Halbuki muhtelif sebepler buna engel olabilirdi; alışkanlık, eski harflerle basılmış kitaplar, eski yazı üzerinde kurulmuş güzel bir sanatin hatirası. Herşeye, her güçlüğe rağmen bu inkılâp oldu. Bunun neticesinde beklenen bütün kolaylıklar meydana çıktı: okunma yazma kolaylığı, öğretme ve öğrenme kolaylığı, kitap basma ve okutma kolaylığı. Halbuki bu teknik inkılâbının mahiyeti ve neticesi sırf teknik olmakla kalmadı. Tarih ve maneviyat sahasında de umulmadık neticeler verdi. Arap harflerinin kabukları altında sıcaklığını hiç bir vakit kaybetmemiş olan bir dil ve millet dehasının çalıştığı görüldü. Anlaşıldı ki türkçe kendi aksanı, kendi mantığı ve orijinal istihaleleriyle başlı başına bir dildir. İlimciler ve dilciler hemen bu hız ve orijinal yaşama kuvvetini anlamıya çalıştılar. Ve gördüler ki Türkçe şöyle böyle, oldukça zengin bir millet dili değil, cihanı tutan bir mantığı ve sonsuz teşkilâtı ile tam bir insanlık dilidi. Türk inkılâbı yazı gibi en tarihi, anane ile en çok yoğurulmuş bir cemiyet müessesesi üzerinde milletlerinin yaratıcı iradesini taşıyan büyük bir insanın nasıl muzaffer olduğunu gösteren büyük bir misaldir.

Türk inkılâbının yüksek manalarından biri de millici sanayileşmektir.

Eski Türkiye sanayileşemezdi. Son günlerine kadar el ve tezgâh devrinde kalmıya mahkûmdu. Şunun için ki eski Türkiye henüz millî varlığını bulmuş değildi. Dillerde ve şiirlerde söylenen türkçülük, imparatorluk adamları tarafından takip ediliyordu. Eski Türkiye türkçülüğü bir emri vaki değil, sadece bir dilek ti. İnkılâp bu türkçülüğü et, kemik, can ve bir irade haline getirdi. Böylece iktısadî işbölümünün en mühim şartı olan tesanüdü verdi. İktısat işinin hem içeri, hem dışarı bir siyaset ve devlet işi haline gelmesi yeni devrin en büyük hâdisesidir. Eski idare adamları bu işi yapamazlardı. Çünkü bir kere bilmezlerdi ve çünkü inanmazlardı ki bu lâzım ve mümkündür.

Bir yandan dişarıda dostlar ve sulh bulmak bir yandan içeride emniyet ve servet kanallarını genişletmek sayesindedir ki Türk ölkesinin sanayileşmesi hareketi başlamıştır. Bunun Türkiyeye getirdiği yalnız maddî bir refah değil, belki onunla beraber bütün bir hayırlı kafa ve ahlâktır. Eski Türkiyede insanın şerefi parasıyle, zadeğanlığıyle ölçülürdü. Yeni Türkiyede bu ölçü ihtisas ve istihsal kudretine geçmiştir. Şimdi hiç bir şey bilmiyen, hiç bir şey çıkaramıyan, yalnız anadan babadan kalma serveti yiyen bir adam velev münever olsun, bir marazî, bir cemiyet yalancısı gibi görülüyor. Türk inkılâbı büyük sanayi hareketlerinin imtiyazlı milletlerin inhisarı olmadığını, olamıyacağını cihana ispata başlamıştır.

Cümhuriyet devletinin takip ettiği demiryolları siyaseti maddî ve iktisadî bir teşebbüs ehemmiyetini geçmektedir.

İnkılâp kendi iradesini madde âlemi üzerine koyduğu günden beri Türkiyede bir demiryolları siyaseti vardır. Bu teşebbüsün iktısadî ehemiyetlerini anlamak için parlak bir zekâya ihtiyaç yoktur. Bu bir bedahattir. Demiryolları ağı Türkiyede manevî inkişafların en büyük amili olacağına aslâ şüphe edilmemeli dir. Çünkü içtimaiyat ilminin içtimâ tekâmülü izah için bulduğu iki sebepten biri içtimaî kesafettir. Bundan maksat cemiyeti teşkil eden atomların biri birine yakın, sık olmasından başka bir şey değildir. Az nüfus ve dagınık insan kitleelriyle yapacak hiç bir büyük iş yoktur.

Maddelerde olduğu gibi cemiyetlerde de atomlar biri birine ne derece sık olursa içtimaî cisim de o nispette sert ve dayanıklı, kendi tabiatini göstermiye o kadar elverişli olur. Ancak hakikî kesafet atomların maddeten yakın olması değil, bu parçalar arasında manevî bitişme istidatları olmasıdır. Cemiyette bu bitişme millî hars sebebiyle oluyor. Dil birliği, dilek birliği gibi. Bu hesaba göre Türk ölkesinin gösterdiği manzara şudur : Manevî alâkası yüksek, fakat maddî bağları gevşek bir cemiyet Bu vaziyette ahlâkî vazifesini bilen bir devlet için yapacak şey ne olabilirdi ? Türkiyenin her terafını dolduran Türkler arasındaki maddî boşlukları kaldırmak. Köyleri, şehirleri hep biri birine bağlamak. İşte Cümhuriyet devletinin kendisini iş edindiği akıllıca siyaset budur: Türkiyenin maddî kesafetini yükselmek. Bu sayede Türkiyenin yaratıcı kudreti en yüksek derecesini bulmak için hiç bir mani kalmıyacaktır.

Türk inkılâbının insan ve insanlık harsine verdiği kıymetin delili medenî bir konfor hürmetinde de görülüyor.

Asrî adam zühî adamın zıtlıdır. Yeni medeniyet vustaî kıymetlerin ölümüyle doğuyor. Orta zaman insan vücudünün, insan kıymetinin, yaşamanın kıymetini inkâr eden bir zamandır. Pislik, miskinlik mikrop ve hastalık kaygusuzluğu, bezginlik o devrin hassaları dır. Yeni zamanı ayıran sağlık ve sağlamlık düşüncesi, hava, kara, deniz sevgisi, sağlam bir vücut, temiz ve tam yaşayış ve bütün bu şartlara lâyık olan evler, yollar, yurtlardır. Hülâsa bütün manasıyle fennî ve sıhhî bir konfor iradesi muasır insanı ayıran en kuvvetli alâmet budur. Büyük ihtilâlimizle beraber bütün memlekette yeni bir konfor telekkisi de doğmuştur. Asrî şehir, asrî mesken, asrî vasıtalar fikri hep bu yenileşmenin eseridir. Konforla lüksü haksız olarak biri birine karıştıran eski kanaat bozulmuş, konfor bilâkis hemen ahlâkî ve maşerî bir mana almıya başlamıştır. Yeni Türkiyede şehir plânları beynelmilel şöhrette ustatlara yaptırılıyor. Yeni Türk mimarları her yerde asrî insanın ayile, meslek ve toplanma ihtiyacını eyi anlıyan yaşama kapları yapıyorlar. Asrî kıyafet ile millî dehamin birlişmesinden yep yeni bir Türk giyinişi ve türk yaşayışı doğuyor. Bu doğüş milletimizin medeniyetin her yüzünde kendini beğendirebileceğini gösteriyor.

Dil inkılâbı dünyada hiç bir politikanın ve hiç bir kuvvetin bir cemiyete kazandıramıyacağı içtimaî tesanüdü, yani Türk birliğini yaratmıştır.

Dil bazı ruhiyatçıların dediği gibi, yalnız düşünanin, yani mantık hayatımızın değil, duygunun, yaşama iradesinin de bir hazinesidir. Eski devlet, eski münevver dilin bu canlı ve sırlı kudretinden gafil olduğu için onu yalnız ölü vasıta yerinde görmüş, öz dili unutmuş, kendi benciğine, kendi din ve sefahet politikasına göre yabancı ve souk bir dil icat etmişti. Eski cemiyette dil değil, diller vardı. Dinler, mezhepler, kollar gibi bu diller de Türk birliği ve bütünlüğü için engeldi. İnkılâbın yaptığı şu düsturun yerleşmesi olmuştur. Bir ve bütün Türklük için bir ve bütün bir dil. Her türlü cemiyetçe değişme ve ilerilemenin başlangıcı kaynaşmadır. Dil bu kaynaşmanın ilk şartıdır. Türk inkılâbı zannedildiği gibi Türkçeyi sadeleştirmekten ibaret mihanikî bir eser yapmış olmadı. Belki Türkçeyi Türkleştirdi. Böylece insan kadar eski bir milletin dil hazinesini, dil zenginliğine buldu. Garp Akademilerinde münakaşa mevzuu olan en ufak dil düzeltme teşebbüslerine karşı Türkler ulu bir ihtilâlin kati neticesini gördüler. Türkiyede dil inkılâbı içtimaiyetçıların kader ve şedamet derecesinde dik kafalı sandıkları dil müessesesinin birleşmesini bilen bir milletin elinde çelik gibi doğülebileceğini gösteriyor.

İnkılâbın zarurî neticelerinden biri de Türkiyede beşeri soydan bir san'at idealinin çıkmasıdır.

Bu doğuşun en mühim alâmeti beynelmilel bir sanat tekniğinin git gide sanatkâr fırçasını, kalemini, mızrabını idare etmesidir. Eskidenberi «millî» siperi arkasına gizlenen bir çok tarihî ve hasta zevk ucubeleri defolmakta, yerine sağ ve sağlam yeni bir ruhun sekonesi aktan açığa yerleşmektedir. Şimdi, roman tik iştiyak Meşrutiyet ve daha evvelki devirlerde olduğu gibi salim bir akış gibi görülmüyor. Yeni türk sanatkârı asrî teknik ile mücehhez olarak yaşıyan millet ruhunu arıyor. Türkiyenin her tarafında mimarlar büyük Avrupa ve Amerika ustaları gibi beton işliyorlar. Ressamlar romantiklerin gözü yaşlı tabiatiin unutmuşlar, beşeri manalar arıyorlar. Demokrasiyo yakışan bir tezyinî sanat harsi için çalışan kuvvetli gençlerimiz vardır. Musiki sanatkârı için "alaturka" makamlar artık münakaşa edilemez totemler değildir. Bütün sanat şahelerinde olduğu gibi musikide de milliliği beynelmilel bir teknik dışında aramak teşebbüsü iflâs etmiş görünüyor. Hulâsa Türk sanati büyük bir hürriyet ve zevk akıntısı gibi kendisine beşeri bir yatak açıyor. Türkiyede sanat inkılâbı içtimaiyatçıların şu iddiasını kuvvetlendiriyor: Milli bir inkılâp ek ve yama kabul etmiyen bütünbir zihniyet inkılâbıdır.

Türkiyede kalıbı öz dilden, içi hakikatten yapılmış yeni bir edebiyat doğuyor. Bunun anası inkılâptır.

Eski edebiyat kadın, sevgili, tabiat, mazi, dargınlık, intikam gibi türlü şekillere girerek ve türlü kıyafetlere bürüne rek hep ferdi söyledi durdu. Bu fertlik gaye maşerî hağların gevşediği devirlere, devir sonlarına mahsus bir şeydir, düşme, ölüm edebiyatıdır. Yeni doğan cemiyetlerin bütün sanatleri gibi edebiyatlarda ancak cemiyetçi olabilir. Sanatin cemiyet haricinde hiç bir rolü olamaz. Cemiyet kendini unuttuğu zaman edebiyatı da kendini unutacaktır. Cemiyet kendine katlandığı ve iç kuvvetlerini aradığı zaman edebiyat ta sırrî olacaktır. Fakat cemiyet yaratıcı tekâmül safhasına girdiği zaman edebiyat ta bu yaratıcı kudreti taşıyacaktır. Yeni Türkiyeyi eskisinden ayıran halkcılıktır. Sonra musavatçılıktır. Sonra sanayiciliktir. Bunların tersi imtiyazlı sınıflar, kibarlık, dar ayile ve fert harsi, tabiat ve peysaj muhabbeti, sövalye aşkıdır. Yeni Türklerin edebiyatı inkilâbın çocuğu yerinde zarurî olarak halkçı, musavatçı ve sanayici bir seçiye kazanmıya başlamıştır. Yeni Türkiyede uzun saçlı, ince sesli, soysuz edip, sanatkâr tipi kaybolmuştur. Bunun yerine içtimaî yapıya ve bir bakıma ahlâki mucahedeye koşan yeni bir sanatkâr tipi yani hakikî Türk edibi doğuyor. Türk inkılâbı yalnız siyaset ve harp sahasinde değil, mana ve kıymet dünyasında da yaratıcı bir kudret olduğunu gösteriyor.

Türk neşriyatının hem maddiyatı hem de maneviyatı itibarile yükselmesi gene inkılâbın tabiî neticelerinden biridir.

Eski cemiyette neşriyatın inkışafına ihtimal yoktu. Çünkü neşriyat hayatına kuvvetlenmesi için her şeyden evel serbes tefekkür ister. Halbuki dinî kayıtlar ve ahlâki hurafeler buna engeldi. Haram, ayıp gibi hükümler bir çok tetni olmuştur. Sonra muhafazakârlık dükiklerin ve düşünmelerin doğmasına ma şünceye yer vermez. İlim ve düşüme ihtiyacı yaratıcı bir cemiyetin zaruretidir. Eski cemiyetteki muhafazakârlık ve aane mezkebi bu inkişafa mani oluyordu. Okumak, öğrenmek insana şeref veren bir şey gibi anlaşılmazsa cemiyette hiç kimse ona bir kıymet vermez. Eski cemiyette cahil sözü insanlık ayğırısı bir tip değil, saf adam müraditi olarak anlaşılıyordu. İnkılâp cahil adamın cemiyet içinde şerefli bir yeri olamıyacağını ilân etti. Bütün müessiselerinde tahsil görmüş adama ancak,mevki verdi.İnkilâpla beraber Türklerin içine girdikleri ve yaşamıya başladıkları yeni hayat öyle ince ve karışık hesaplar istiyordu ki tahsil ve tenevvür millî bir ihtiyaç oldu. Çürüyen akideler şuurlarda büyük boşluklar bırakıyordu. Vaktiyle dinin, ananenin, göreneğin cevap verdiği süallere şimdi ancak ilim cevap verebilecek ti. Onun için yeni yaşayışta ilim, öğrenme öğretme kitap ve neşriyat meseleleri çıktı. Ve türk neşriyatı durmak bilmiyen bir hız aldı. Onun için inkilâp Türk neşriyatını yükselmesinde başlı başına amil olmuştur.

Bu on sene zarfında Türk matbuatının inkişafı da dikkate değer bir mahiyet gösteriyor.

Bir milletin gazeteleri, mecmuaları, neşriyatı kadar maşerî zekâsını, fikrî ve bedii temayüllerini gösteren ne olabilir?

Orada milletin zekâsı, zevki, siyasî uyanıklığı, her şeyi, her şeyi görülebilir. Türk matbuatının şu on sene içinde aldığı hız ve yaptığı tekâmmül pek büyüktür. Gazetecilik itibariyle istipdat her şeye manidi. Zaten o devirde Türkiye âdeta kapalı bir millet hayatı yaşıyor, cemiyeti siyaseti de içinde olduğu halde her türlü mukadderatı Saray tarafından idare ediliyordu. Matbuatın inkişafı için müsait bir yaşama muhiti yoktu. Meşrutiyet bu katılığı gerçi çok yumuşattı. Fakat Meşrutiyet devri âdeta bir ek ve yama devri idi. Orada ilim ile din, saltanat ile millet Türklük ile islamcılık. Yan yana yaşıyor ve daima tearruz halinde bulunuyordu Matbubat için bir hayat işi olan lâyıklık prensipine hürmet edilmez, her şey bir din ve ahlâk silâhiyle tehdit edilirdi. Halbuki millî devlet Türk matbuatının inkişafı için zarurî olan bütün şartları ona temin etti. Evvelâ gazete neşriyatını yüksek bir inzibata tabi tutmakla eski matbuatın içinne düşmek tehlikesin gösterdiği anarşinin önüne geçti. Aynı zamanda siyasî, içtimaî ve daima muvaffak olan tecrübeler eski matbuatta eksik olan asrî bir müessese ehliyet ve hassasiyetini ona kazandırdı. Lâyıklık prensipinin kabulü neşriyatta en büyük serbestiliği ve bedii seciyeyi verdi. Türkçe ve harf inkılâbı gazetelerimizin büyük bir halk kıtlesine kolayca temas etmesini mümkün kıldı. Onun için denilebilir ki Türk matbuatının bu günkü mütekâmil şeklini bulması inkilâbın neticesi olmuştur.

İnkılâp bir millet kafası ile birlikte bir millet felsefesinin dahi doğduğunu müjdelemiştir

Hangi devre, hangi feylesofa ve hangi sisteme ait olursa olsun bir felsefe bir hayat anlayışı demektir. Bu anlayışta hayat nedir? İnsan nedir? Cemiyet nedir? gibi mutlak suallerin, mutlak cevapları vardır. Türk inkilâtı ilk aninden beri madde, mana, hayat, irade gibi tibiî ve tabiî üstü kuvvetlerle oynamış, çalışmıştır. Ve nihayet muvaffak olmuş bir inkılâptır. İnsanlık dünyasının aydınlanması için bu oynamaların,bu çalışmaların hesabını anlamak lâzımdır. Türk inkılâbının bize öğrettiği felsefi hak ve hakikatlerin en büyükleri ve meşhurları şunlardır: 1 — Âlemde hem maddî ve hem de manevî kuvvetler vardır. Birini yahut ötekini inkâr etmek, birini yahut ötekini üstün görmek yaşıyan adam sevkıtabiîsini kanatır. Hayat parça ve bölün kabul etmiyen bir oluştur. 2 — Maddî kuvvetler manevîleri yaratabileceği gibi maneviler de maddileri yaratmak iktidarındadır. Lâkin her ne denirse densin şeniyette bir yaratıcı ve yaratıcı sırası aramak hoştur. Çünkü kendi kendine olan bir şeydir: Yaratmanın ve yaradılışın kendisidir. 3 — Bütün kuvvet ve kabiliyetleriyle insan hilkatin ulu eseridir. Maddî yahut manevî kuvvetlere kulluk etmesi insanlık zıttı bir şeydir. En insiyakî ve en tavî hareketlerinden en ideal ve en ahlâkî tecellilerine kadar insan bir bütündür. 3 — İnsanın âlemde hakikatleştireceği eser yalnız kendisidir. Bunun için kendisi yani aynı zamanda fizikî, hayatî, ruhî ve içtimaî talisati hakında gayet açık bir anlama neticesini varması lâzımdır. Eğer anladığım doğru ise inkilâbın fekefesini bu suretle çizmek yanlış değildir. Bu hakikatler sistem ve mezhep sınırlarını geçecek ve taşacak kadar geniş hakikatler olsa gerektir. Onun için diyebiliriz ki inkılâp yep yeni bir fekefe cevherini getirmiştir.

Türk inkılâbı millî bir zihniyetin tercümanı olduğu gibi, sonuna kdaar götürülmesi de millî mantığın yapıcısı olmuştu.

Eski zihniyet tasavvuf, tasalluf, mazi hürmetli, ölü itikadiyle yoğurulmuştu. Bu anlayışın neticesi ahiret sevgisi, yaşama bezginliği, ilim düşmanlığı idi. Acaba Türk milleti soysuzlaşmış, yaşama ve yaratma kabiliyetini kaybetmiş miydi ? Hakikatte o kalın ve katı anane ve eskilik kabuğu altında yatan ve hiç bir zaman sıcaklığını kaybetmiyen bir ateş merkezi bulunuyordu. İnkilâp bu ölü katılmığın delinmesi ve yaratıcı cevherlerin fışkırmasıdır. Türk inkilâbı millî ruhun hür faaliyetine engel olan bu cansız tabakayı irade çekiciyle kırdığı zaman yep yeni bir millet kafasının âdeta teşekkül halinde bulunduğu görüldü. On senelik mesut neviden bütün beşeri yeniliklerin ve insanî hayırların kaynağı işte bu türk kafasıdır. Bu kafa Türkün en eski zamanlardan dilini, mimarisini, tezyinî sanatlerini, müdafaalarını mucizelerini yarattığı zaman kullandığı kafanın soyundandır. Zamanda çalışan istik halde de çalışacak olan yine bu kafadır. Bu zihniyettir. Türklüğün büyük ifadesi olan Mustafa Kemal'in şahsiyetinde âdeta bir mimariye mazhar olduğunu görmek pek kolaydır. Büyük adamlar büyük örneklerdir. Taklit ettikleri kendileri değil, cemiyetleridir. Türk inkılâbı her beşerî inkılâbın bir kafa ve zihniyet inkılâbı olduğunu, bu zihniyetin yaratıcı kudreti varması için büyük adam şeklinde cisimenmesi lâzım geldiğini gösteriyor.

Türk inkılâbı eski terbiye binasını temellerine kadar yıktıktan sonra istiklâl ve hürriyet toprakları üzerine çelikten ve billârdan yeni bir bina kurmuştur.

İnkılâp içinde ek, yama fayda etmiyen yeni Türkiye yeni neslin terbiye binasını şu üç temel taşı üzerine kurmuştur. Birincisi ilim temeli. Genç Türkler için akıl işinde söz yalnız ilmin ve ilmin tatbikatı olan fennindir.

Akideler, hurafeler, medeni cemiyetin işlerini idare edemez. O halde ne ahlâh, ne hukuk, ne de iktısat terbiyesi ananeye dayanamaz .Bunlar ilim kafasıyle düşünülecektir. İkinci temel iş temelidir. İşi hakir görmek, işçiyi adi bulmak, göreneği kaybolmuş, iş şerefi ve iş harsi taşıyan terbiye örfleri kuvvetlenmıştır.

Üçüncü temel kadın erkek birlik ve beraberlik hayatıdır. Büyük Türk mekteplerinde kadın erkeğin cins arkadaşı gibi değil,yurt,millet ve ahlâk arkadaşı gibi yaşıyor.İki cins arasındaki hak,iş ve talih dıvarlarını bu inkılâp yıkmıştır.İnkılâp imparatorluğun miskinlik ve ümitsizlik haline göre olan anarşistlik ve kendine kapanmak, ve kabuğu altında yaşamak ananelerini de öldürmüştür. İnsan haysiyetini bozmıyan bir cemiyetçilik, fert kıymetini inkâr etmiyen bir maşercilik bugünkü terbiyemizin şanıdır. Yeni terbiyemiz niçin böyledir? Çünkü kökleri cihana saplanan insanca inkılâbın bir hizmetkârıdır. Türk inkılâbı en eski zamanlardan beri münakaşa edilen bir pedagoji meselesine kendi cevabını vermiştir: Terbiyenin gayesi cemiyettir. Ferdin saadeti için de bu gayenin hakikatleşmesi lâzımdır.

Türk nüfusunun artması Türk inkılâbını beşerî bir hayır olduğu gösteriyor

Nüfusunu kaybeden milletler âlemdeki vazifesini bırakan üzviyetlerdir. Nüfusça azalma düşme, bozulma ve ölmedir.Türk inkılâbının içtimaî müessirlerde ve yaşama tarzıdna yaptığı değişikliklerin ilk eseri bu nüfusun çoğalması olmuştur. Bu işaretten anlaşılır ki, inkılâp bir hayır, bir selâmettir. Türk çoğalarak yayılacak, yayılarak vatanının dağlarını, ovalarını, şehirlerini hep dolduracaktır. Türk çoğalarak masallarında, maşerî rüyalarında, sanat eserlerinde müjdelediği milletlik ve insanlık sonlara varacaktır.

Tabiatte hangi manzara her gün bir kat daha çoğalan, her dakika biraz daha artan bir millet vücudundan daha canlı daha sevindiricidir.

Bu çoğalış, bu artış, Türkiyede yaşama sevgisinin , yaşama dileğinin en yaratıcı safhasında çalıştığını göstermiyor mu? Türk inkılâbı içtimaiyat ilminin şu hakikatini gösteriyor: nüfusun artması cemiyetler için sağlık ve sağlamlık alâmetidir. Nüfusun artması sihhat, dil, hukuk, iktısat , terbiye gibi türlü cemiyet müesseselerinde yapılan doğru, iyi ve güzel inkılâpların neticesidir.

Bu on senelik inkılâp tarihi Türk tarihini yeni baştan kuran insanın yalnız millî bir kahraman değil, bir akıl ve düşünce dehası, daha doğrusu nevi kendisine münhasır bir yaralıdılış olduğunu gösteriyor .

Bundan yedi sekiz sene evvel "Gazinin en büyük eseri nedir?„ sualine şu cevabı vermiştim: "Türk milletinin vaşama kabiliyetine inanması„. Eğer Gazinin bu inanışı temelsiz olsaydı bugun insan aklını durduran içtimaî inkılâplardan hiç biri olmıyacaktı. Büyük insan bu hakikati nasıl görüyor? Şahsiyetinin mühim kuvvetleri bu muvaffakıyeti kazandırıyor: 1 — Zekâsının hayret edilecek bir derecedeki açık görmek kabiliyeti. 2 — Kalbindeki milliyet , insaniyet, ebediyet gibi büyük, beşeri kıymetler. 3 — İradesinin karici tesirler karşısında bir türlü bozulmuyan muayyeniyeti, şaşırmıyan istikamati. Gazi hakkında 1927 de yazdığım bir yazımın bazı parçalarını buraya geçiriyorum: «Bu büyük adamın ruhî şahsiyeti ne derece şayanı dikkat olursa olsun, insanların tarihinde oynadığı rol ondan daha şayanı dikkattir. Mustafa Kemal tarihî kadercilerin anladığı gibi Türk milletinin alelâde bir mümessili, ve tarihî mukadderatın sadece neticesi değildir. Mustafa Kemal mistik tarihçilerin kabul ettiği gibi Türk milletini "Basübadelmevt„ sırrına mazhar eden esrarengiz bir fert te değildir. Mustafa Kemal hayat ağacının kuruyan , artık meyva vermiyen hasta dallarını hiç acımadan kesen, ona mükemmel bir medeniyet aşısı vuran, fakat bu aşıyı vurduktan sonra mütevekkil bahçıvanlar gibi ağacın hayatını fırtınalara, böceklere, kurtlara terketmiyen, kıskanan emsalsiz bir sanatkârdır. Bütün aşılar gibi bu medeniyet aşısının da hakiki kıymeti ancak meyvaları kemale geldikten sonra anlaşılacaktır. Onun için Gazinin Türk tarihindeki mevkii eskiyi tamire yahut ayrı cinsleri yaklaştırmıya çabalıyanların yeis getirici rolünden tamamiyle ayrıdır. O yeni Türkleri bir mabut gibi yoktan var etmiş olmasa bile, hakiki ölümden muhakkak kurtarmıştır. Onun için Türk inkılâbının ispat ettiği hakikat şudur: İçtimaî tekâmülde büyük adamların rolü yalnız büyük olmakla kalmıyor, bu rol bazan içtimaî muayyeniyetçiliği bile şüpheye düşürecek derecede iradileşiyor."

Cümhuriyetin On Yıllık Eserlerinden:

SUMER BANK

İtibarî Sermayesi 20,000,000 Lira

Sumer Bank Fabrikaları

BAKIRKÖY Bez Fabrikası
BEYKOZ Deri ve Kundura Fabrikası
FESANE Yünlü Mensucat Fabrikası
HEREKE Yünlü ve İpekli Mensucat Fabrikası
UŞAK Şeker Fabrikası

Bankanın sekiz muhtelif fabrikada daha iştirakleri vardır

Sumer Bank fabrikaları, memleketin en modern müessesatı olup yünlü, ipekli ve pamuklu mamulâtı, deri ve saraciye malları gayet sağlâm ve güzeldir.

Fabrikalar mamulâtının satış Yerleri

Yerli Mallar Pazarları

Ankara: Çocuk Sarayı caddesi | İstanbul: Bahçekapı | Beyoğlu: İstiklâl caddesi | Samsum: Bankalar caddesi

Türkiye'nin

En Eski

KAHVE

Ticarethanesi

Olan:

Kurukahveci Mehmet Efendi Mahdumları

Cümhuriyetimizin

10 UNCU

Yıldönümünü

Muhterem

Müşterilerine

Kutlular

En Nefîs:

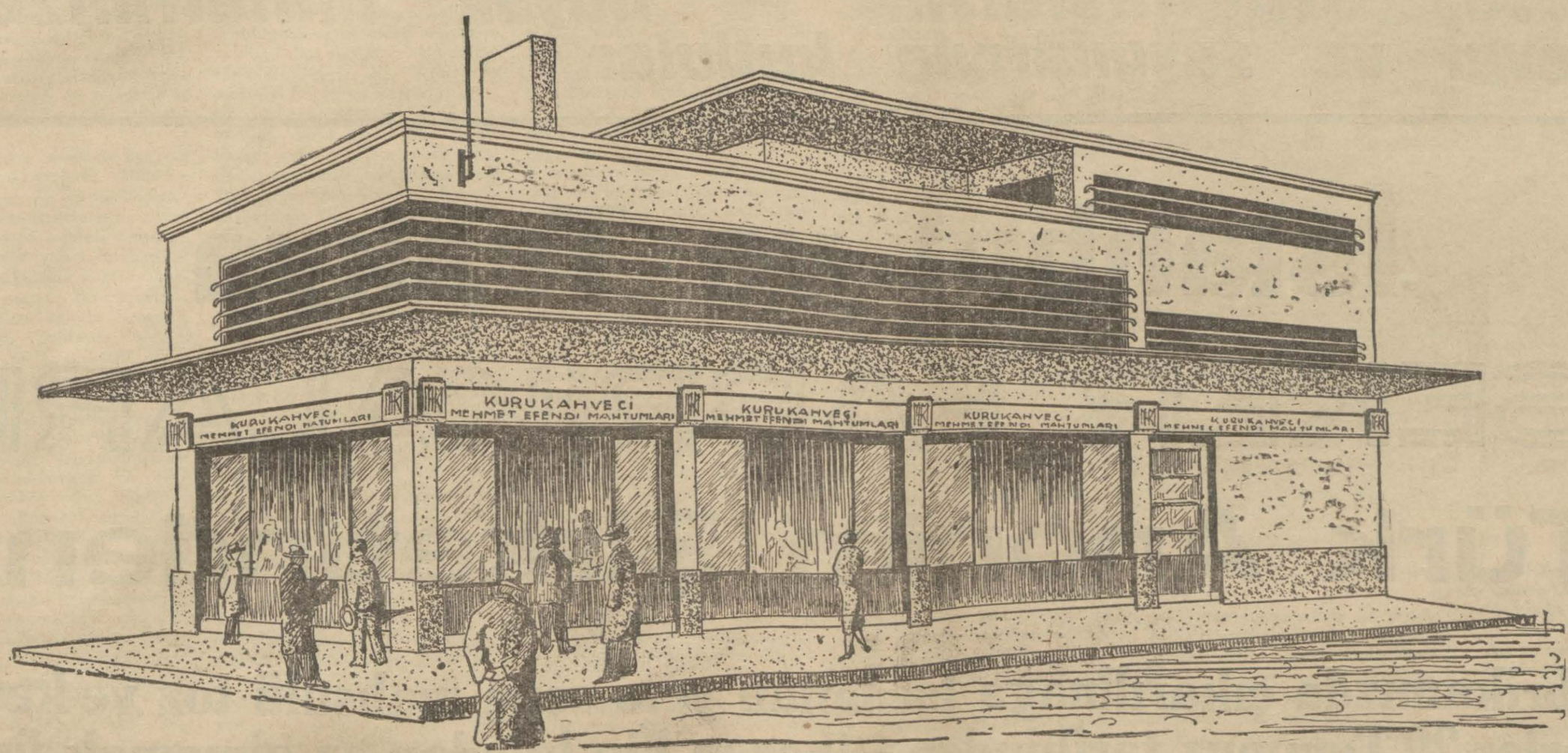

En hâlis kahvenin

Satış yeri yalnız:

Mısırçarşısı kapısı karşısı

Kurukahveci Mehmet Efendi Mahdumları

DİKKAT!

Hiç bir yerde şubesi ve alâkası yoktur

Alpullu Şeker Şirketi;

Cümhuriyetin onuncu yıldönümünü, onun asîl banisi ve vatanın kurtarıcısı Büyük Gazi'ye, savaş arkadaşlarına ve büyük milletimize sevgi ve saygılarıyla kutlular.

İstanbul ve Trakya
ŞEKER FABRİKALARI
Türk Anonim Şirketinden:

Fabrikamızda çıkarılmağa başlanan yeni sene mahsulü toz ve kesme şekerler 29 Temmuz tarihinden itibaren bin kilodan az olmamak üzere her isteyene satılmaktadır. Fiatlarımız eskisi gibidir. Yani İstanbulda Sirkeci istasyonunda veya depolarımızda araba veya kayıkta teslim çuvalda

Kristal Toz Şekerin kilosu 36,75
SANDIKTA Küp Şekerin kilosu 39,50

kuruştur. Ancak en az beş vagon şekeri birden alanlara vagon başına beş lira indirilir. İstanbul haricindeki yerlerden yapılacak siparişler bedelin yüzde yirmisi peşin ve üst tarafı hamule senedi mukabilinde ödenmek üzere derhal gönderilir. Depodan itibaren bütün masraflar ve mesuliyet müşteriye aittir. Gönderilecek mal şirket tarafından müşteri hesabına sigorta ettirilir. Sipariş bedelinin tamamını gönderenler için sigorta ihtiyarî olduğu gibi en az beş vagon sipariş ederek bedelinin tamamını peşin ödeyenler vagon başına 5 lira tenzilâttan istifade ederler.

ADRES: İstanbulda Bahçekapıda Dördüncü Vakıf Han. No. 40-30

Telgraf adresi: İstanbul, ŞEKER

Telefon: No. 24470

MUSİKİ: On yıl zarfında Türkiye'deki musiki hareketleri 1923-1933

YAZAN: **Mesut Cemil**

Cümhuriyetin onuncu yılını kutluladığımız bugünde, bu küçük yazının içinde on yıllık yeni ve genç dünyamızın musiki tarihçesini değil, fakat istatistiklere, grafiklere müracaat etmeden, hattâ senelerin biribirlerini takip sırasını da düşünmeden bizzat içinde yaşadığım cümhuriyet dünyasının bir an dışına çıkarak, dağınık hâtıralarımın bir küme halinde biribirine karışmış manzarasını gösteren bir kroki yapmaya çalışacağım. Bir tarihçi olarak değil, belki her hangi bir cümhuriyetçi fert olarak çizmeğe çalıştığım bu manzaranın, iftiharla göreceğiz ki cümhuriyetten evvelki birçok on senelerin ufuklarını örten bir topoğrafyası vardır.

Hayatımızın esaslarını kat'î ve arka arkaya hamlelerle altüst eden değişmeler içinde kendi kendisini yeniden yaratan genç cümhuriyetin musiki cephesi anarşi içinde en doğru, yahut mukadder olan gidişini bulmak için on seneden beri çırpınıyor. Bu çırpınışta, ülkünün hakikî yolunu bulmaya doğru giden, buhranın şiddeti kadar aksülâmelin sıhhatini vadeden yüksek mânayi sezmemek kabil değildir. Bir asırdan beri entarı yerine Garbin kisvesini, mum yerine müteşehhip lâmbayı, makineyi ve heyeti umumiyesile Garbin maddî medeniyetini korkak bir sevki tabiî ile tekabbül eden Türkiye, cümhuriyet inkılâbı ile en gürbüz, halis ve şuurlu bir milliyet duygusu için garp metotlarını ve medeniyet sistemini görülmemiş bir çabukluk ve rahatlıkla benimsemekle beraber bu sistemin musiki ülkesine göre tatbikında çok tabiî, hattâ zarurî bir buhrana düştü.

Cümhuriyetten sonra bütün şiddetile münakaşa edilen bir sanat meselemiz var. Musiki cephesinden bu mesele etrafında faydalı faydasız, saçma veya akıllıca ileri sürülen fikirlerin, nazariyelerin ve bunların muvaffakıyetli veya muvaffakıyetsiz tatbiklerinden çıkan hercümerç şark ve garbin meşhur kavgasının güzel bir manzarasıdır. Bu fikir ve nazariyelerden başlıcalarını azamî objektif ve bîtaraf olarak hülâsa edelim.

Bir nazariye: "Türk musikisi kendisine mahsus sistem tonali ve üslûbu ile bir küldür. On iki müsavi dereceye taksim edilmiş garp sistem tonaline mukabil yirmi dört gayrimüsavi dereceye taksim edilmiş tabiî bir sistemi vardır. Gerek bu sistem tonal dolayısile, gerek melodik bünyesinin kuruluşu itibarile Garp musikisi gibi çok sesli bir hale gelmesine imkân yoktur. Türk musikisini armonize veya polifonize ederek onun havi olduğu ve garp musikisinin o nisbette malik olmadığı melodik zenginliği kaybederiz. Çok seslilik Garp musikisinin tarihinde de görüleceği gibi melodik taazzuv ve inkişafın aleyhindedir. Çok sesli üslûba tatbik edilen Türk musikisi nihayet Garp musikisi gibi majür ve minör nevinden iki tonalite fıkaralığına düşecek, makam nevilerinin çokluğunun verdiği zenginlik ve ifade vasıtalarından mahrum kalarak Garp musikisinin içinde eriyip gidecektir. Halbuki Garpte tekâmülünün son noktasına varmış olan çok sesli musiki sistemi iflâs etmektedir. ve bir çok Garpli müteffekkir musikişinaslar Garp musikilerinin istikbalini Şarkta görüyorlar. Çeşit çeşit modern musiki cereyanları majör ve minör darlığının klâsik formlardan gelen usancın doğurduğu keşmekeştir. Klâsik armoni kaideleri artık iflâs ettiği için atonal, politonal gibi yeni esasları olan mektepler çıkıyor ve meselâ bir Alois Haba bir Oktavın taksimini on ikiden yirmi dörde, hattâ otuz altıya çıkarıyor ve bizim musikimize çok benzer bir şekilde mütemadi bir değişme içinde Motifsiz ve Themasız olarak kompozisyonlar yapıyor. Bizim taksimlerimiz Mözür çizgilerinin köşeli hudutlarından kurtulmaya çalışan modern mekteplerin gayeleri için en mükemmel nümune değil midir? Ve ritmik şekil ve kalıplardan bir çoğu melodik servetimizin yanında Garp musikisinin elde etmeğe galıştığı bir rüçhan olarak görülmüyor mu?

Bütün bu kendisine mahsus vasıflarile Türk musikisi herhangi bir Garp teknik usulünün yardımına muhtaç değildir. Kendi kendisine ve kendi orijinal tek sesli üslûbunda terakki edecek, yeni duygularımızın hepsini ifade edecek, hattâ Garp âlemini daima daha fazla müteessir etmekte devam edecektir."

Görülüyor ki bu fikir sahipleri bir nevi muhafazakâr mezhep salikidirler. Türk musikisinin kendi membalarından gelen kuvvetlerle. ve bütün istiklâlile yaşayacağına inananlardır. Onlara karşı en kuvvetli itiraz olarak, eski Türk musikisinin böyle bir inkişafa kabiliyeti olduğuna inandıracak eserlerin yokluğu ileri sürülüyor. Ve müdafaa olarak derler ki: "Çünkü bu musikiyi küçük ve gayrikâfi görerek, ona inanmıyarak hattâ onu istihfaf ederek ihmal ettik. Gençlik ve yeni nesiller kendi musikilerinin klâsik terbiyesini artık almıyorlar. Onup için babalarımızın ve halis Türk milletinin musikisi böylece bir fıtret devri yaşıyor, inhitata gidiyor ve Garp âlemi onun kıymetini bizden daha iyi ölçüyor."

Diğer bir fikir hülâsaten şöyledir: "Türk musikisi ananevî bütün kıymetlerile halis Türk malıdır ve Garp musikisinin malik olmadığı birçok kıymetli vasıflarile son asrın ve istikbalin en dikkate şayan musikisi olmaya namzettir. Ancak Garbin teknik vasıtalarını, şekillerini, ve muhakkak çok sesli karakterini alması şartile. Türk musikisi bir hazinedir. Eski eserleri olduğu gibi ve bozmadan muhafaza etmeli, tanımalı ve sevmeliyiz, fakat yeni yapacağımız eserler mutlaka bu eski eserlerden alacağımız tonal ve ritimik malzeme ile inşa edilmiş, armoni ve polifoni ile zenginleştirilmiş olmalıdır. Bu armoni ve polifoni ne Bah, ne Bethoven, ne de Hindemit veya Honeger'in armoni ve polifonisidir. Türk musikisi tabiatte mevcut olan seslerin çokluğu kanununa ve kendi tonal bünyesine göre hususî ve şahsî bir (çok sesliliğe) malik olmalıdır. Bu mümkün ve lâzımdır. Bu güzel ve zegin ve nev'i şahsına münhasır musikiyi ebediyen çok sesliliğin zenginliği ve genişliğinden mahrum bırakmak için hiç bir sebep yoktur. Türk musikisi ancak bu yolda inkişaf ederek âlemşümul bir musiki olabilir. Başka çare yoktur. Vakit geçirmeden kendi musikimizle beraber Garbin armoni ve polifonili musikisini öğrenmeli, ikisini de iyice hazmettikten sonra Türk musikisine mahsus. ve onun orijinal karakterini bozmayacak belki genişletecek olan bir armoni'nin kanunlarını bulmalı ve bu yeni yolda eserler yapmalıyız."

Bu meslek sahipleri sözlerini iş ve eser sahasında da tatbika başlamışlar ve Türk musikisi armoni kanunlarını kitap halinde henüz neşretmekle beraber fikirlerinin müeyyidesi olan eserler yapmıya başlamışlardır. Hüseyin Sadettin Bey, Viyana konservatuvarından mezun Hasan Ferit Bey, Prağdan mezun Halil Bedi Bey, ve daha tahsilde olan Necil Kâzım Bey bu fikre hararetle merbut ve eserler yapan şahsiyetlerdir.

Diğer bir zümre şöyle düşünüyor:

"Türk musikisi diye cümhuriyete kadar gelmiş olan sanat Türk milletinin halis duygularını ifade etmekten çok uzak kalmıştır. Bu musiki Osmanlı imperatorluğunun saraylarında, kendisini halktan ayıran imtiyazlı sınıf arasında ve tekkelerde devrini yapmıştır. Divan edebiyatile müvazi yürümüş, halka hitap edememiş bir divan musikisi, enderon musikisidir. Edebiyatın Arap ve Acemceden müteessir olduğu gibi musiki de Arap ve Acem tesirleri altında halis olmaktan uzaktır. Hattâ Bizans musikisinin tesiri altında bile kalmıştır. Bütün saltanat müessesesinin yıkılması, tarihe karışmasile beraber bu musiki de tarihe karışmalıdır. Yeni Türk sanatkârı köhne sarayların ve tekkelerin doğurduğu ve beslediği bir musikiden yeni eserinin malzemesi olarak hiç bir şey alamaz.

Yeni Türk sanatkârı ilhamını ve büyük eserinin ham maddesini, cevherini Anadolunun içinde, halk arsamda. halk melodilerinde bulacaktır. Ruslar, Macarlar, İspanyollar, Çekler bize nümune olmalıdır. Eski cemiyette havasın sanati olan musiki belki güzeldir, fakat tekâmülünü yapmış ve halktan çıkmamıştır. Halbuki halk melodilerimiz cevher olarak yeni sanatin müjdecisidir. İptidaî halk melodilerimizi Garp teknik ve formları içinde, meselâ bir operetin, bir sonatın, bir senfoninin temi veya Leitmotif'i olarak kullanmalıyız. Ve bu melodileri armonize etmeliyiz."

Yazdığı eserlere göre Cemal Reşit Beyin bu mesleke yatkın olduğunu kabul edebiliriz.

Diğer bir nazariye ise şöyle söylüyor:

"Millî sanat bütün dünyanın müşterek tekniği içinde her milletin kendisine has olan şahsiyetinde tezahür eder. Millî Türk musikisine makamların hususiyetleri, ne sistem tonal, ne de halk melodilerinin kullanılması demek olamaz. Avrupa zümreleri nasıl müşterek ilim ve teknik esasları içinde kendilerine mahsus ayrı vasıflarla sanatlerinde millî ve şahsî olmuşlarsa biz de bilâ kaydü şart bu ilim ve teknik esaslarını kabul ederek beynelmilel olmalıyız. Evvelâ taklit etmeliyiz. Nesiller geçtikçe Türk sanatkârı coğrafî, iklimî, içtimaî ilh... içinde bulunduğu hususî şartlara göre kendisine mahsus bir çehre alacaktır. Bu yeni bir üslûptur ve Garp ilim ve tekniği çerçevesi içinde millî Türk sanati budur. Mazinin eskimiş, yıpranmış maddesile yeni bir bina, yeni bir sanat sahtedir."

Hepsi muayyen bir istikameti işaret eden ve Dogme vazeden bu nazariyelerden bu itibarla ayrılan bir tane daha var:

"Yeni bir sanat karşısında ne melodi, ne armoni, ne polifoninin mücerret kıymeti yoktur. Kimya veya fizik kanunları dünyanın her yerinde değişmez bir halde aynidir. Fakat bedî kıymetler dünyanın her yerinde değişir ve daima değişen cemiyetlerle beraber değişen dinamik kıymetlerdir. Her cemiyet istediği sanati, sanatkârlarının bedî vicdanının tam hürriyeti içinde ve İntuition'u ile bulur. Bunu bulmak için Türk sanatkârı umumî bir musiki kültüründe derinleşmelidir. Her iki musikiyi de nazariye ve ameliyesile ve istediği zaman ikisinin de dışına çıkabilecek kadar iyi bilmelidir. Bu bilgi içinde istiklâli ve İntuition'u onu millî sanate ulaştırır. Bu; monodimi, polifoni mi yoksa hiç bilmediğimiz bir şey mi bilemeyiz. Sanatkarı istiklâline bırakalım, yalnız hürriyetin anarşiye kadar gidebilen tehlikesinden ve hissî dalâletlerden kurtarmak için onu geniş ve şümullü bir kültürle silâhlaya lım.

Akademik bilgi müesseseleri, öyle müesseseler ki orada genç sanatkâr, sanatin peygamber namzedi Türk ve Garp musikisi edebiyatlarını objektif ve tenkidî bir görüşle hazmetsin. Ve hürriyet, yalnız hürriyet.

Kanunları sanat eserinden çıkaralım."

Görülüyor ki büyük inkılâbın yarattığı azız cümhuriyet Türkiyesinin hür havasında sanat meselesi ve bilhassa halledilmesi en güç bir dava halinde meydana çıkan musiki meselesi biribirine az çok yakın, uzak yahut tamamen zıt görünen yahut tamamen reybî cereyanların ortasında, şimşekli, yıldırımlı,, kavgalı, gürültülü bir fırtına koparıyor.

Hakikatte mücessem bir yuvarlak olduğu halde yalnız muayyen zaviyelerden görüldüğü için eksik kalmakla beraber az çok ilmî esaslara dayanan bu türlü türlü nazariyeleri teyit etmek isteyen tecrübe eserlerinin yanında bir de iddiaları nisbetinde kıymetsiz, tufeylî, kısır fikirler ve eserler var. Her biri yuvarlağın bir tarafından gören, fakat biribirini anlamadan haykıran, uğraşan, yükselen sesler biribirine karışıyor. Aradaki parazitlerin de katılmasile muazzam bir uğultu halinde garip bir musiki doğuruyor. Bütün sesler ayni kuvvetle yükseliyor ve bunların hepsinin üstünde yuvarlağı her tarafından birden ihata eden geniş bir tenkit yok. Fakat yuvarlak dönüyor. Ümitsizliğe düşenler hayatın ta kendisi olan hareketi ve hareketin gayesi olan (kemal) i unutanlardır. (Kaos) mütemadiyen harket ederek nizamını bulur. Cümhuriyetin bünyesindeki bu görülmemiş kaynaşma manzarası ne güzeldir, ne vadedicidir.

Şimdi cümhuriyetin bu muazzam davasında mücadele eden fikirlerin her birine nisbeti olan cemî ve ferdî hareketlere bir göz atalım.

Anadoluda halk şarkılarını toplıyan heyet ve Sıvasta halk oyunları..

Cümhuriyetten sonra Türkiyede belli başlı akademik musiki müessesesi olarak İstanbuldaki Darülelhan vardı. Meşrutiyet inkılâbından sonra bir tiyatro ve musiki mektebi olarak tesis edilen Darülbedayiden ayrılarak münhasıran bir musiki müessesesi olarak merhum Ziya Paşanın reisi bulunduğu encümenden çıkan Darülelhanı cümhuriyete girerken Türk musikisinin tradisyonlarına saf bir sadakatle merbut bir amatörler cemiyeti halinde görüyoruz. Öyle bir cemiyet ki; ne bu tradisyonları kırılmayan, kopmayan, ezilmeyen bir zincir gibi ileriye doğru uzatmaya, ne de zâfını duyduğu zaman yeni bir hamleye muktedir değil.

Ruhî bir kansızlık içinde, inkılâp sarsıntılarının ortasında kımıldamadan kalan bu müesseseyi inkılâp gayelerine uygun bir hale getirmek üzere hareket eden ilk müteşebbis, Musa Süreyya Beydir. (Merhum).

Musa Süreyyanın idaresi altında iki kısımlı bir musiki mektebi haline gelen Darülelhanın eski uzuvlarından bazıları müsamahakâr bir makasla kesildi. Bunların yerine gene hiç titiz olmayan bir el ile Garp musikisini öğretici bir kısmın getirildiği görüldü. Böylece Darülelhan senelerce Türk Şark muskisi ile Garp musikisinin her iki taraftan da kabiliyetleri yarıda kalmış taraftarları arasındaki tatsız bir kavganın bilfiil sahnesi olmuştur.

Bu kavgadan günün birinde şöyle bir netice çıkıyor. Darülelhan artık Türk musikisini öğretmiyecektir. Viyolonselin kargısı udun göğsüne, kemanın yayı kemençenin gözüne saplanıyor, kuyruklu piyano bütün ağırlığile tamburun üzerine yükleniyor. Darülelhanın içindeki sessiz ve miskin kavga birden bire büyük davanın bir tezahürü halinde genişliyor. Arabulucu seslerin iki tarafından müfrit Garp taraftarlarının hiddetli ve kaba seslerinin mübalâğalı gürültüsü ile nevmit Şark taraftarlarının mağlûbiyeti kabul edemiyen fakat hak ta kazanamayan şikâyetleri yükseliyor. Birinin kuvveti ezici ve harap edici olarak, ötekinin zaafı geri bırakıcı, söndürücü olarak ayni derecede zararlıdır.

Nihayet mücadeleyi muvakkaten durduran bir şekil bulunuyor ve Darülelhanda Rauf Yektanın reisliği altında bir Türk musiki ilmi heyeti ile beraber bir de Türk musiki icraî heyeti taazzuvlarına mukabil Türk musikisi tarihî, nazariyatı ve âletleri dersleri kaldırılıyor..

İsmi daha sonra "İstanbul konservatuvarı" na çevrilen bu müessese Garp musikisini yayma ve öğretme yolunda bugüne kadar şüphesiz bir Garp konservatuvarı kadar faydalı olmadı. Bu mühim nokta bugün aşağı yukarı anlaşıldığı içindir ki bir ecnebi mütehassıstan konservatuvarın ıslahını ve yeni teşkilâtının yapılmasını bekliyoruz.

İlmî heyetin en mühim eseri eski Türk musikisinin başlıca güzel eserlerinden mürekkep bir seri neşretmiş olmasıdır. Bir musiki eserini ve alelûmum (ses) leri yazı ile ne dereceye kadar mükemmel tesbit etmek mümkün ise o imkân dahilinde Türk musikisinden seçilmiş eserler konservatuvar ilmî heyeti tarafından ilk defa olarak yazıldı ve neşredildi. Fakat bu eserlerin en sıhhatli ve ilmî bir şekilde tesbiti gramofon plâklarına alınmasıdır ki konservatuvar icra heyetinin bu hususta iyi ve faydalı hiç bir iş görmediğini veya göremediğini kabule mecburuz.

Konservatuvar namına yapılan halk musikisi toplama faaliyeti de cümhuriyet musiki tarihinin bizde ilk defa kaydettiği bir hâdisedir. Hararetle alkışlamak lâzım olan bu faaliyet sahasında da klâsik Türk musikisi eserlerinin tesbit edilişindeki noksanı görüyoruz.

Musiki sesleri nota ile yazılmaz. Nota üslûpları ve teknik hususiyetleri bilen pratisyen musikişinaslara mahsus bir yazıdır. Sesleri tutmak için ilmin yazısı bugün onları bilâvasıta. tabiatte oldukları gibi bir satın üzerine çizmekten ibarettir.

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Güzel Sanatlar Birliği Orkestrasını bir konserinde..

İnkılâbın Köye Doğru Hızlanan Adımları..

KERİM ÖMER

Dünyanın her tarafında köy, kanun koyanların düşüncelerile değil, insanların toplu bir halde yaşamak, biribirlerine komşuluk etmek ve biribirinin benzeri ve herkese lâzım işlerini birlikte yapmak için kendiliğinden doğmuş bir varlıktır.

Köy hayatında gene tabiî bir şekilde yani kendiliğinden hâkim ve sözgeçirir bir kuvvet meydana gelmiştir. Çünkü bu kuvvet olmazsa bir arada oturmakta olan insanlar, biribirlerini tek, tek olan menfaatlerine alet ederler. Kuvvetlinin zayıf olanları azmemesi için, bu içtimaî varlık kendi bünyesinde teşkilât vücuda getirmiştir. İşte köyün ilk ve en iptidaî safhası bu idi.

Eski köyden bir tablo

Anadolunun yedi asırlık tarihi içinde köylerimiz, bünyeleri içinde kendi kendilerine terkedilmişlerdi. Hayır, onlar, mukadderatta kendi başlarına bırakılmışlardı. Kendini köye karşı hiç bir vazife ile mükellef tutmıyan devlete karşı köy ve köylü, bilâkis bir çok vazifeler yapmağa mecburdu. Sarayların israf ettiği hazineleri doldurmak, ömrü oldukça askerlik yaparak kendine vatan olmıyan yerleri kanlarile sulamak, daima hakir, daima zelil görülmek... İşte Türk köylüsünün saltanat idaresi zamanındaki hakkı!..

19 uncu asrın içinde Avrupadaki öncülerin köylüyü ileri süren mefkûreciliğine mükabil Osmanlı imparatorluğunda geri tepen bir piston hakimdi. Cahil yobazların elinde bin senedenberi en şenî bir hurafe şekline getirilmiş olan islâm dini, hükûmet idaresi kadar, kasdî cahil bırakılan Türk köylüsünün e[illegible]jisini uyuşturmuştu. Uzak şark ta Avrupa emperyalizmi Çinlilere afyon yuttururken bizde hocaların (esrarlı) din telkinleri, idarenin yıkıcı istipdadı da ondan farklı tesir yapmıyordu.

Gazinin köylü için yükselen sesi

Uzun yazmağa ne hacet... Büyük Gazinin 1922 martında Büyük Millet Meclisinde irat ettiği nutuktan şu parça Türk köylüsünün mazideki hayatını ne canlı bir şekilde tasvir etmiştir.

"Türkiyenin hakikî sahibi, efendisi, hakikî müstahsil olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah ve saadete müstehak ve lâyık olan köylüdür. Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetinin iktisadi siyaseti bu aslî gayeyi istihsale matuftur. Yedi asırdanberi cihanın dört köşesine sevkedilerek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdanberi emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mükabil daima tahkir, terzil ile mükabele ettiğimiz ve bunca fedakârlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu aslî sahibin huzurunda bugün hicap ve ihtiramla hakikî vaziyetimizi alalım,,

Bu nutuk, büyük Türk milletinin mukadderat dönüm noktasının canlı bir ifadesi olmuştur.

Köye şahsiyet verilişi

İşte telhis ettiğim bu umumî vaziyetten sonra, millî hükûmetin Cümhuriyet idaresinin köye dönen yüzünü canlandırmak kolay olur.

Tanzimata kadar (Beldeler) eble şahsiyet verememiş olan bir idare den köyler için ne beklenebilirdi. 20 inci asrın ilk (dörtte biri) geçtiği halde köy bizde şahsiyet iktisap edememişti, onun varlığı millî idare zamanında 1924 senesinde çıkan (Cümhuriyet köy kanunu) ile tanınmıştır. Hakikaten Büyük Millet Meclisinden 1924 senesinde 442 numara ile çıkan kanundan evvel köyün nasıl idare edileceği hakkında yazılı bir talimatname bile yoktu. Bir teamül varsa, o da en koyu istipdat düşüncelerile köylünün kafasını ezmek, elindekini, varını yokunu almak, onu en gayriinsanî şartlar altında inim inim inletmekten ibaretti. İstipdat idaresi, memleketi düşmanlar eline terketmek suretile kendi tarihini kapadı.

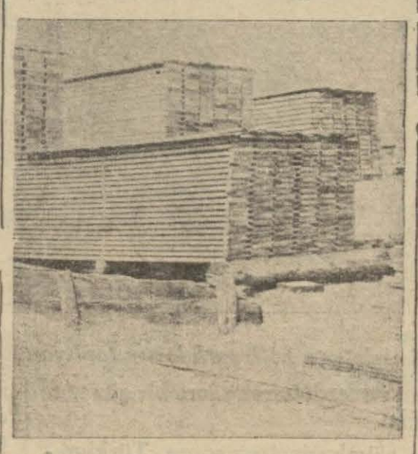

Bir orman fabrikamızda mamûl kerestenin kurutma mahalli

Eski köy

Köylü Cümhuriyetten evvel, şahsen olduğu kadar iktisaden de toprağa bağlı bir esirden başka bir şey değildi.

Çok uzun zamanlara rücua hacet yoktur. Hepimizin şahit olduğu, beraber yaşadığı yakın devirlerden misallerle Türk köylüsünün bu serf hayatını gözönüne getirmek mümkündür.

Türk köylüsünün iktisadî esaretini mucip olan belâlardan biri âşar vergisi idi. Âşar adalet hislerine, yirminci asrın duygularına uyan vergi değildi. Verginin saf hasılattan alınması lâzımgelirken âşar gayrisafî hasılat üzerinden yüzde on ile on iki buçuk arasında alınan bir iktisadî yıkım sebebi olmuştu. Biçare müstahsilin (mültezim) elinden çektiği kahır da caba... O mültezimler ki memleketin başına hükûmetin bile nüfuz ve kuvvetini kıran birer belâ kesilmişlerdi.

Köylü mültezim efendi gelecek, âşarı ölçecek diye harmanını yapamaz, yaptı ise kaldıramazdı. Bunun manevî ıstırabı yanında elîm bir de maddî azap duyarak bekler dururdu.

Saray için çalışan köy

Verim olsun olmasın sekiz senede bir mahsulünü tohumluğu ile birlikte devlete maleden bu asîl sahiplere, bu kütleye yaklaşmak şöyle dursun, eski idare bir gün başlarına belâ kesilir korkusu ile bunları her türlü hayat imkânlarından da mahrum bırakıyordu.

Köylünün elinde kalan mahsul ancak kendi boğazına sarfedilirdi. Bir taraftan yolsuzluk, diğer taraftan cehalet, memleketimizin türlü ve en kıymetli mahsullerinin yerinde çürümesine âmildi. Ona mükabil sahil memleketler ta Amerikadan, ta Avusturyadan un ve buğday getirtirdi.

Köylü en kötü iktisadî şartlar kadar feci içtimaî ve sıhhî tazyikler altında idi. Anadolunun bir tarafında susuzluktan kuruyan mahsulüne mükabil, avare akan dereler ve sel sularile hasıl olan bataklıklar millî bünyemizi kökünden kemiriyordu. Malarya, Türk köylüsünün kuvvetini, frengi zürriyetini trahom da gözünü kör etmişti. Köylü cahil bırakıldı, köylü yalnız okutulmadı değil, köylüye bir şey öğretilmedi de..

Cümhuriyet idaresinin bugün en mukaddes bir umdesi olan (mülkiyet) mefhumunu da eski idarelerin nasıl kavradığına (selem) en büyük bir delildir.

Köylü sermaye tedarik için bütün malını köyün (ileri gelenlerine) yanı (mütegallibesine) kaptırmıştır. Bu iş sarayın iradesi ile yapılmıştır. Ve işte Cümhuriyet idaresinin amansız bir mücadele açtığı (murabahacılık) kökünü o devirde salmıştır. İşte, köylünün sırtından geçinmeğe alışan parazit kütleleri, bu işin tadını eski idarenin kanunundan almıştır.

Cumhuriyetin köy telakkisi

Zaferle biten millî mücadeleden sonra bizde köy telâkkisinin nasıl değiştiğine delil olarak aldığımız Büyük Gazinin nutku, yalnız söylenmiş bir vade değil, filen tahakkuk ettirilmiş bir hakikate taalluk eder.

Geçmiş ile gelmiş ve geleceğin bu veciz ifadesini (Cümhuriyet Halk Fırkasının) prensiplerinde de görüyoruz.

Büyük Gazinin ve fırkasının takip ettiği proğram Türkiyede köy siyaseti için esaslı bir yol olmuştur.

Cümhuriyet Halk Fırkası çiftçi arasında kredi ve istihsal kooperatifleri gibi iktisadî teşekkülleri kurmağı, bunları terâkki ve tekâmül ettirmeği gaye olarak not etmiştir. Büyük ve küçük bütün müstahsil kütle korunmaktadır.

Menafi sandıklarının sermayesile vücut bulan Ziraat bankası, memleket istihsal sahasında büyük rol oynayabilecek şekilde organize edilmiştir.

İhtiyaca göre köylerde mektep mıntakalarda köy yatı mektepleri açmak köy çocuklarına ziraat, sanat, sihhat, yaşayış fikirleri vermek Türkiyede ilk defa inkılâp fırkasına müyesser olmuş işlerdir.

Gene kültür sahasında köye, köylüye öncülük edecek, memlekette köycülük mefkûresini kuracak bir fırka müessesesinden, halkevlerinden bahsetmek lâzımdır. Halkevlerinde kurulan köycülük şubelerile, gençlik, inkılâp Türklüğü doğrudan doğruya köyle alâkalandırılmıştır.

Bütün bu yazdıklarım, inkılâp rejiminin köy hakkındaki telâkkilerini kısaca anlatmak içindir. İş bununla kalmamıştır. Yeni idarenin köyün maddî varlığını düzeltmeğe matuf filî hareketleri çoktur.

Umumî iktısadî kalkınma

İnkılâbın köy tarihine girerken millî mücadele sonunda geniş bir harekete şahit oluyoruz. Bir çok yerleri yıkılmış, yakılmış, çiftçisi tohumsuz, öküzsüz hülâsa her türlü vasıtasız kalmış vatanı kurtardığımız gün milletin iktisadî kalkınmasında halk hükûmetinin geniş yardımları olmuştur. Evvelâ harp bakiyesi kalan ordu hayvanları ve zahiresi çiftçinin beslenmesine tahsis edildi, O suretleki bu hareket, Türk çiftçisini ayni zamanda bir sene gibi pek kısa bir müddet içinde yalnız kendisini değil bütün memleketi besliyen bir müstahsil haline getirdi. Bu arada bir taraftan Lozan Muahedesi mucinbince memleketimize mübadele edilmiş olan yarım milyon nüfusun ve diğer taraftan şark harpleri dolayısile memleketin garbine ve orta kısımlarına hicret etmiş olan halkın, kısmen memleketlerine ve kısmen de bulundukları yerlerde yerleştirilmeleri ve müstahsil hale getirilmeleri işi de vardır. Hükûmet bu halka millî bankalardan milyonlarca para döktü, getirttiği ziraat alet ve traktörleri kısmen tevzi etti, kısmen de bizzat teşkilât vücuda getirmek suretile köylünün tarlalarını sürerek yardımlarda bulundu.

Millî orman fabrikalarımızdan birinin içinden bir parça

Köye giden mefkûre

Bu umumî kalkınma hareketinden sonra Cümhuriyet idaresinin muntazam bir programla çiftçiyi her noktadan takviyeye çalıştığını görüyoruz.

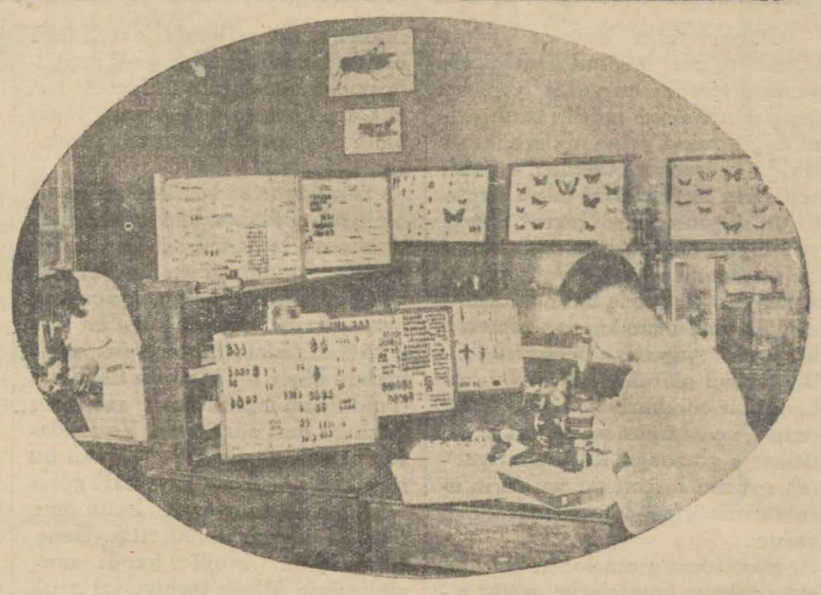

İzmir—Burnova ziraat düşmanlarile mücadele lâboratuvarının bir dairesi

Yirminci asrın en cezrî inkılâplarını yapmakla tebarüz eden Mustafa Kemal Türkiyesi kültür inkılâpları arasında çiftçiye doğru olan hareketlerile Avrupayı Asyaya bağlıyan köprü üstündeki halkı içtimaî sıhhî, ve ziraî bir çok yeniliklerle en yüksek kültürlü milletler derecesine irtika ettirmiştir. Harf inkılâbı ile Türk köylüsünü okutmaktan başlıyan bu hareket Türk ziraatini. şimdiye kadar olduğu kadar olduğu gibi, bir şans işi halinde kurtarmış, ilmî, sağlam esaslara bağlayarak emniyetli bir meslek haline getirmiştir.

Ziraatimizin ilham kaynağı

Büyük Dâhinin kudretli idaresinde Anadolu toprağı üstünde ilk defa yükselen bir ziraat ilim şahikası, Gazi Orman Çiftliği, Bozkır üstünde bütün ziraat müesseselerine ilham ve intibah ocağı olmuştur. Ziraatin istisnasız bütün şubelerinde en yüksek muvaffakiyetleri gösteren bu çiftçilik müessesesinin nümunevî tesiri Türkiye hudutlarından taşarak şarka şamil dir.

Bugün Türkiyede hepsi de Cümhuriyet zamanında kurulmuş ve çiftçilere her sahada öncülük eden yüzlerce ziraat ilim müesseseleri vardır. Memleketin her tarafını tetkik eden müesseselerin kuruluşuna milyonlar sarfedilmiştir. Ziraî ilim müesseselerin kuruluşunu anlatmadan evvel, eski ve yeni düşünce farklarını tebarüz ettirmek doğru olur.

Eski düşüncelere bir misal

Memleketimizde ilk ziraat tetrisatına bundan takriben kırk seneevvel Bursada bir tâli, Halkalıda da bir yüksek mektep açılmak suretile başlanmıştır. Bu mektepler in açılış esbabı mucibesi o zaman tahsil telâkkisi hakkında çok güzel bir misal teşkil eder. Millet içinde gittikçe kuvvet bulmaya başlıyan fikir cereyanları karşısında şaşıran Hamit idaresi, bu defa bazı gençlerin ziraat tahsilini bahane ettihaz ederek Avrupaya gittiklerini görünce buna mani olmak maksadile derhal bu mektepleri açmıştır. Mekteplere Türk olmıyan müdürler ve muallimler biribirini takiben gelip gitmişlerdir. Hattâ bu müesseselerde millî mücadelenin hitamına kadar ermeni muallimlere yer verilmişti. Bugün ziraat mekteplerinden yetişmiş kuvvetli fen ve idare adamlarımız vardır. Fakat bunlar kendi çalışmaları sayesinde yetişmişlerdi.

Ziraat tedrisatı

Ziraat tedrisatı millî idarenin kuruluşile birlikte memlekette köye çok yardımcı yetiştirilmek üzere geniş mikyasta bir ziraat tedris siyaseti başlamıştır. Memleketin muhtelif mıntakalarında 12 ziraat mektebi ile birlikte makinist mektepleri bir çok ipek böcekçiliği mektepleri kurulmuş ve ayrıca açılan kurslara da bir taraftan halkın diğer taraftan evvelce yetişen memurların yeni bilgileri öğrenmeleri imkânı temin edilmiştir.

Cümhuriyet idaresi ilk hamlede memleketin boş idare yerlerini doldurmağa matuf olan bu ziraî tedris siyasetinde yavaş yavaş kemiyetten keyfiyete doğru gitmiş ve 1927 senesinde bir (Ziraî tedrisatı ıslah kanunu) çıkararak bütün ziraat mekteplerile Baytar ve Orman yüksek mekteplerinin muallimlerini Avrupa müesseselerine göndermiştir. Nitekim bu mekteplerin yüzlerce mezunlarını da muhtelif sahalarda ihtisas yapmak üzere Avrupa ve Amerika ilim müesseselerinde senelerce çalıştırmıştır.

İzmir — Burnavo mücadele istasyonu mütehassısları incirlerimiz üzerinde tetkikat yapıyor

Ayni kanun icabı olarak Avrupada (5) milyon lira sarfile yüksek ziraat ve Baytar enstitülerile bunlara mülhak laboratuvarlar tesis edilmiştir.

Bugün hep çiftçiye öncülük etmek üzere memleketin dört bucağında hububat, pamuk, hayvan yemleri ve ve İlh. mahsullerimizi ıslah ile uğraşan tohum ıslah istasyonları; halka her sene milyonlarla meyvalı mayvasız ağaç fidanı Amerikan asma fidanı dağıtan fidanlıklarımız, ipek böcekçiliğini öğreten mekteplerimiz mevcuttur.

Mahsulü koruma teşkilâtı

Çiftçinin mahsulünü haşarat ve hastalıklardan koruyan teşkilât Türkiyede ilk defa Cümhuriyet devrinde geniş bir inkişaf göstermiştir. Bunun için ilim adamları, ilim

(Devamı karşıki sayfada

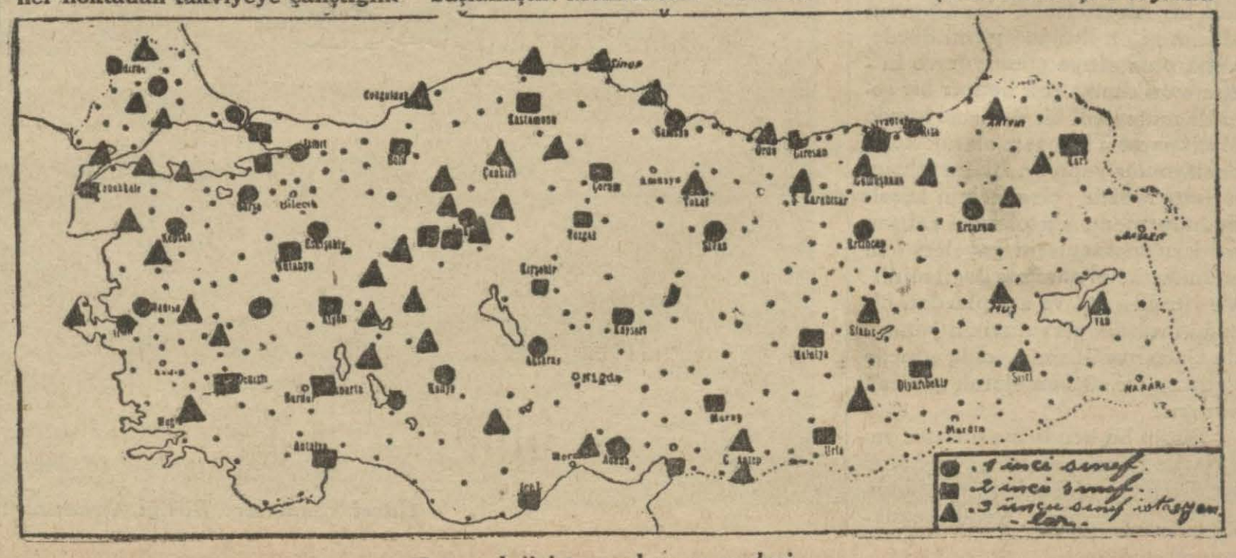

Meteoroloji istasyonlarının yerleri

Ancak bu suretle sesleri ebediyen muhafaza etmek mümkündür. Gerek klâsik eserleri, gerek halk melodilerini tesbit sahasında konservatuvar bu itibarla fikirde çok iyi fakat tatbikatta kusurludur. Folklör hareketi olarak burada, Sivasta yapılan bayramını ve Halk bilgisi derneğinin faaliyetini büyük takdirle hatırlamalıdır. Böyle kıymetli hâtıralardan birisi de İstanbulda Darülelhan heyetinin Ünyon Fransezde sekiz, ve Türk musiki kısmının Elhamrada altı konseridir.

Ankaradaki musiki hareketlerinin başında Riyaseticümhur orkestrasını görüyoruz. Garp musikisini elinden geldiği kadar yaymaya çalışan Zeki Bey Ankarada hemen hemen bir konservatuvar yerini tutan Musiki Muallim Mektebi müdürü olarak ta canlı ve sabırlı bir faaliyet gösteriyor. En çok eser yazan bestekâr Cemal Reşittir. Üzerinde çalıştığı on iki halk türküsü, halk dansları ve orkestra refakatile icrasına solist olarak bizzat iştirak ettiği bir piyano konsertosu Pariste muvaffakıyetler kazanarak çalındı. Bundan başka orkestra eserleri "Türk Mısıkişinaslar cemiyeti" orkestrasile ve bestekârın idaresi altında İstanbulda da çalındı! (Alfred Korto) da İstanbulda verdiği bir konserinde Cemal Reşidin danslarından bazılarını Türk dinleyicilerine dinletti.

Cemal Reşidi, daha genç, Hasan Ferit takip ediyor. Viyanadaki birçok konserlerde armonisi ile hususiyet ve şahsiyetini şimdiden kuvvetle gösteren Hasan Ferit ayni zamanda İstanbul belediye tiyatrosunun musiki tarafının nâzımı ve şefi olarak çalışıyor. Cümhuriyet devrinin muhtelif Garp memleketlerinde tahsil eden unsurlardan Ekrem Zeki, Ulvi, Refik, Necdet, Ferhunda en gençleridir. Halil Bedi ve Nurullah Prag ve Berlinden yeni döndüler. Ve Necil Kazımı Viyana ve Prağın ortasından geçen yoldan ve çok dikkate değer yeni kuvvetlerile bekliyoruz.

Ecnebi sanatkârların on sene içinde İstanbulda verdikleri konserler cümhuriyetten evvelki on seneye çok faiktir. Tibo, Korfi, Marko, Heifitz. Rubinstein, Sauer, Marechal, Zigeti, Pyihoda, Hubermann gibi bir çok büyük virnotozlerle beraber tanınmış pek çok ve yeni virtuözler İstanbulda üstüste ziyaretlerile bir zaman kuvvetli bir konser hareketi yarattılar. Son senelerde büyük Garp sanatkârlarının Türkiyeye gelmemelerinin sebebini bu konserlerin verildiği tikatro sahiplerinin sanatkârlara çıkardığı müşkülâttan başka bir şeye yüklemek kabil değildir. Ve teessüfle kaydedelim ki bu sanatkârların ziyaretleri belediye tarafından pekâlâ himaye edilebilirken bu yapılmamıştır.

Klâsik Türk musikisini kendi cephesinden büyük bir muvaffakıyetle tanıtan ve koruyan konsertist sanatkâr Münir Nurettindir. Türk musikisinin en koyu aleyhtarlarına hattâ bu musikiyi hiç duymamış olan ecnebi dinleyicilere bile Münir Nurettin bu musikiyi lezzet ve takdirle dinletmeğe muvaffak oluyor ve genç Cümhuriyetin sanat meselesinde bittiil ve doğrudan doğruya konser podyomundan söyliyerek iş görüyor.

Son senelerde faaliyeti büsbütün duran Güzel Sanatlar birliğinin musiki şubesi birligin heyeti umumiyesile aktif olduğu zamanlarda musiki hayatımıza mühim hareketler katmıştır.

Neşriyat olarak Darülelhan mecmuası cümhuriyette en güzel musiki mecmuası olmuştu. Fakat maalesef kapandı. Kitap neşriyatından Ahmet Muhtar Beyin musiki tarihi, Rauf Yekta Beyin biyoğrafik eserlerile, Türk musikisi nazariyatı ve tarihi ve birçok tetkik makaleleri, Mahmut Ragıp Beyin Halk musikisi tetkikleri, Darülelhanın halk musikisi nümuneleri ve klâsik külliyatı, Dr. Suphi Beyin musiki nazariyatı, muhtelif mektebî ve terbiyevî neşriyat zikredilebilir.

Hülâsa, bestekârlar, yeni besteler, musiki edebiyatına ait eserler, orkestra konserleri, oda musikisi eserleri, klâsik Türk musiki konserleri, yerli ve ecnebi solist konserleri, sahne ve mektepte yeni usuller ve eserlerle on senelik Türkiye cümhuriyetinin musiki hayatı ayni zamanda bütün mücadeleri, münakaşaları ve ülkünün has yolunu bulmak için ateşli çarpınmasile güzel ve dolgundur. Ne istatistik, ne de grafiğe müracaat etmeden, bizzat içinde inkılâbın ateşli heyecanlarile sarsıldığım âlemin umumî ve uzaktan görünen bir manzarasını anlatmaya çalıştım. Cümhuriyetin ikinci on yılına geçeceğimiz yarından itibaren eksilmeyen bir inanış ve atılışla ileri doğru yürüyeceğiz.

Mesut CEMİL

müesseseleri ayrılmıştır.

Çekirge, fare, yabani domuz gibi mazruat düşmanları, meyvalı ve meyvasız ağaçlarımızın hastalıklarile uğraşan mücadele teşkilâtı 1925 senesindenberi her sene tevsi edilmiş ve son zamanlarda askerî disiplinle çalışan bir organizasyon haline getirilmiştir.

Bidayettenberi kanunlaştırılmış olan bu mücadelenin muvaffak semereleri karşısında hayran olmamak mümkün değildi.

Mustahsile açılan iç pazarlar

Bütün bir tarih içinde Anadolunun orta kısımları mahsulünü çürüttü, sahiller, aylarca uzak yerlerden yiyecek getirdi.

Millî hükûmet, çiftçinin mahsulünü koruma noktasından, bir çok kanunlar yaparak bunları büyük muvaffakiyetlerle tatbik etti. Bu kanunlardan bir kaç misal alacağım. Evvelâ, dahildeki buğdayı, dış piyasasına karşı koruma işi zikre değer. Cümhuriyet hükûmeti buğdaya kilo başına 6 kuruş 30 para resim koymak suretile gümrük kapılarını aşılmaz bir kale gibi ördü. Bu sayede orta Anadolu müstahsilinin buğdayı sahillere aktı. Evvelce her sene milyonlarca paramız giderken bu kanundan sonra ekmek için dışarıya bir para bile vermez olduk.

Çiftçiyi koruma teşkilâtı

Türkiye mütenevvî ziraat yapan bir memlekettir. Orta Anadolu hububatçı ve hayvancıdır. Şu halde memleketin oldukça geniş bir sahası üzerinde halk (tek ziraatle) meşguldür. Bunun ise şimdiki gibi, bütün dünyayı kavuran iktisadî buhran içinde ne kadar tehlikeli bir şey olduğunu izaha lüzum yoktur.

Cümhuriyet hükûmeti bir taraftan köylünün asırlardanberi tereddî etmiş tohumlarını değiştirmiye çalışırken ve onlara mütenevvî ve emin mahsullü ziraat sistemini propaganda ederken, diğer taraftan halihazır buhranı düşünerek buğday fiatini tespit edecek bir kanun çıkardı. Bu sayede köylünün murabahacı tüccar eline yok pahasına geçen buğdayının kilosu 55 kuruşta tespit edildi. Devlet Ziraat bankasının yalnız 1932 senesi mahsulünden (20) milyon kilo buğday satın aldırdı ve mübayaata geçen sene olduğu kadar bu sene de devam edilmektedir.

Bazı yerlerde tüccarın iki kuruşa almadığı buğdaya Ziraat bankası 5,5 kuruş vermektedir. Çiftçinin bol senelerde yetiştirdiği mahsulü korunması da bir mesele idi. Sırf muhafaza edemiyeceği için buğdayını elinde tutmayan çiftçi için memleketin mühim merkezlerinde ez cümle Ankara İstanbul ve Sivas ta büyük silolar, diğer bazı yerlerde de fennî anbarlar inşa edilmektedir. Mühim bir mahsulümüz olan buğday için böyle tedbirler alınırken diğer ziraî mahsuller de ihmal edilmemektedir. Memleketin tediye muvazenesi üzerinde menfi tesirler yapmakta olan pamuklu mensucat idhalâtının önüne geçmek maksadile günden güne inkişaf etmekte olan dokuma sanayiimizin ihtiyacı olan iyi vasıflı pamuğu yetiştirme plânı muvaffakiyetle ilerlemektedir.

Ziraat sanatlarının inkişafı

Ham maddeci Türkiyeden, millî sanayici bir Türkiyenin doğması her şeyden evvel memleket müstahsilleri noktasında alkışlanacak bir harekettir. Çünkü bugün 9 senedenberi işliyen Alpullu ve Uşak şeker fabrikalarile, bu sene ilk şekerini çıkaracak olan Eskişehir ve temeli atılmış olan Turhal şeker fabrikası sayesinde memleketin dört mühim merkezinde pancar gibi, hem kazançlı, hem ince bir ziraat şubesi tessüs etmiştir. Bu mıntaka köylerinde ziraat kadar ittisat kadar, sıhhat, içtimaiyat ve imar noktasından büyük inkişaflar görülmüş ve görülecektir.

Bir kaç netice

Bunun gibi, pamuklu mensucat fabrikalarımıza pamuk yetiştirecek yünlü mensucat fabrikalarımıza yün hazırlıyacak olan müstahsilin de işi inceleşmekte ve bu memleke te zenginlik sebebi olduğu kadar işte, düşünüşte, yaşayışta bir değişiklik âmili olmaktadır.

Adana ve Nazillideki devlet pamuk üretme ve eneme müesseselerinden tohum alan çiftçi de, emeğinin tam mukabilini görüyor. Çiftçi, mahsulünden emin olmadığı buğdayı, arpayı, patatesi de toprağa atmıyacaktır.

Genç Cümhuriyetin Ankara, Eskişehir, İstanbul, Adapazarı, Adana, Nazillide bulunan tohum ıslah istasyonlarile bu istasyonların enediği tohumları üreten devlet çiftliklerinden itibaren geniş bir saha içinde köylü bu, bin bir ihtimamla elden geçmiş tohumu kullanmaktadır. Bu teşkilât yakın bir istikbalde Türk çiftçisinin bütün tohumluğunu hazırlıyacak hale gelecektir.

Eskiden pirinç ziraati yapılan sahalar, birer malarya yatağı idi. Buradaki insanlar, beş on kuruş için bütün sıhhatlerini feda eden vatandaşlardı. Bugün lâalettayin yerlerde çeltik ziraati yapılamaz. Bunun bir kanunu vardır, fennî usulleri vardır, onun haricine kimse çıkamaz.

İyi iş iyi programla alınır. Cümhuriyet hükûmeti çeltik ziraatini, umumî sıhhat noktasından bir çok cihetten tahdit etmekle beraber, mühim millî bir gıda olan pirinç ziraatinin inkişafına hiç bir suretle engel olmamıştır. Engel olmak şöyle dursun, onun ıslahı işine büyük ehemmiyet te vermiştir. Hariçten bir çok neviler getirtilerek verimli çeltik tohumlarında tecrübeler yapılmış, çeltik mıntakalarında halka mahsus nümune tarlaları tesis edilmiştir. Kırık, taşlı ve topraklı yerli pirincini, temiz, parlak ve lezzetli yerli pirinç istihlâf etmiştir. Bu da ancak cümhuriyet devrinde kurulan çeltik fabrikaları sayesinde olmuştur. Bugün Maraşta ve daha bazı mıntakalarda mükemmel çeltik fabrikaları vardır. Bunun en mükemmeli de Ankarada kurulmak üzeredir.

Şark ormanlarımızdan bir köşe

Memleketimizin en kıymetli toprak mahsûllerinden olan tütünün sınaî işleri ile cinslerinin ıslahı, timar usûllerinin fennî bir şekilde cereyanı, hastalıklarile mücadele gibi fennî kısımlar neşredilen hususî kanunlarla temin edilmiş ve bir çok tecrübe istasyon ve tarlaları kurularak en münasip tütünlüklerin memleketin ne taraflarında tesisi mümkün olacağı tespit edilmiştir.

Memleketimizde sarfedilen többeki evvelden hariçten gelirken bu mesele tetkik edilmiş ve bu nebat ta memleketimizde yetiştirilmeğe başlanmıştır. Memleketimiz her sene harice yüz milyonlarca kilogram tütün ihraç etmekte ve gene bu yüzden memlekete her sene 30 - 50 milyon lira para girmektedir.

Haşhaş ta Türkiyenin mühim mahsûllerinden biridir. Fakat tıp sahasındaki faydasına mukabil morfinin insanlık için ne büyük bir felâket olduğu da malûmdur. Türkiye, Büyük Gazinin insanî ve yüksek duygularına uyarak afyon ziraatini tahdit etmek, alım ve satımını bir intizama koymak ve binaenaleyh afyonlarımızı insanlığa hadim kılmak için uyuşturucu maddeler kanununu çıkarmıştır. Bu sahada beynelmilel bir anlaşma yapılarak Türkiyenin menafii iktısadiyesi de temin edilmiştir.

Bunun gibi cümhuriyet devrinde bakliyelerin, hayvan yemi olacak çayır otlarının yetiştirilmesinde de mühim teşebbüsler yapılmıştır.

Bağcılık ve meyveciliğin inkişafı

Filokseradan harap olan Trakya ve garbî Anadolu ve civarı vilâyetleri bağlarının ihyası için köklü ve aşılı köklü Amerikan asma çubuğu yetiştirip dağıtmak üzere gerek müvazeneiumumiye ve gerekse muhasebeihususiyelere ait bir çok fidanlıklar tesis edilmiştir.

Ziraat Vekâletinin Erenköy, Kırklareli, Bilecik, Manisa, Tekirdağ, Ankara ve İstanbulda fidanlıkları vardır. Yalnız bu fidanlıkların son sene meccanen dağıttığı fidan miktarı (825,676) adet olup şimdiye kadar (50) milyon fidanı bulmuştur.

Adana, Cebelibereket, Mersin, Antalya, gibi portakal, mandarin ve limon yetiştiren vilâyetlerimize fidan tevzii için Tarsusta bir narenciye fidanlığı tesis edilmiştir.

Rize mıntakasında fındık, portakal, limon ve çay yetiştirilmesi için de 1924 senesinde bir kanun çıkarılmıştır. Nitekim bu mıntakada bir de fidanlık kurulmuştur.

Bu kanun sayesinde bu mıntakada çalılık yerlerde 92,661 dönüm fidanlık (24,711) dönüm portakal, limon bahçesi tesis edilmiştir.

Gaziantep'te, dağları baştan başa örten fıstık ağaçlarının aşılandırılması ve halka meccanen fidan dağıtılması için bir fıstık fidanlığı kurulmuştur.

Türkiyenin mühim istihsalâtından olan ipekçiliğin inkişafı için Bursada bir İpekçilik ve böcekçilik Enstitüsü kurulduktan başka Bursa, Bilecik, Şarköy, Antalya, Erzincan mıtnakalarında mektepler ve dut fidanlıkları tesis edilmiştir.

Bu saydığımız fidanlıkların 1924 senesinden beri meyveli, meyvesiz ağaç olarak dağıttıkları miktar (2.5) milyonu bulmaktadır.

Cümhuriyet devrinde hususî meyve ağacı ve asma fidanlığı bulunan vilâyetler şunlardır:

Ankara, Afyon, Antalya, Gümüşhane, Isparta, Burdur, Bursa, Balıkesir, Kırklareli, Kastamonu, Kütahya, İstanbul, Diyarbekir, Denizli, Çanakkale, Eskişehir, Edirne, Gaziantep, Kocaeli, Zonguldak.

Motörleşen ziraatimizden bir nümune

Bunun gibi, memleketin bağcılığını tetkik etmek ve satım noktasından en iyi vasıfları taşıyan üzüm nevilerimizi ayırt etmek ve saire gibi fennî ve iktısadî hususlarda çalışmak üzere (931) senesinde İzmirde bir bağcılık enstitüsü tesis edilmiştir.

Meteoroloji enstitüsü

Cümhuriyet hükûmetinin memlekete mahsus bir ziraat ilmini kurmak hususundaki himmetleri ehemmiyetle zikre şayandır.

Cümhuriyetin yarattığı Meteoroloji Enstitüsü 1925 senesinde teessüs etmiş ve 1928 senesinden itibaren de geniş bir teşkilâtla çalışmıya başlamıştır. Bu müessesenin vazifesi ziraat ve istihsal işlerindeki faydalardan başlamak suretile memleket ziraat ve iktısadiyatına yarayacak surette malûmat toplamak ve bunları neşretmektir.

Türkiyenin iklim mıntakaları bu müessesenin klimatoloji rasatlarile meydana çıkarıldığı gibi,hava hâdiselerile ziraî mahsûllerin muhtelif safhaları arasındaki münasebetler de tetkik edilmektedir.

Memleketin dört bir köşesinde dağılmış ve merkezdeki Meteoroloji Enstitüsüne bağlı (22) adet birinci sınıf, (25) adet ikinci sınıf, (55) adet te üçüncü sınıf istasyon vardır.

Meteoroloji Enstitüsü günlük, aylık ve senelik neşriyat yapmaktadır.

Hayvan ıslahı

Yerli tavukları ıslah ve Legorn, Rodayland tavuk cinslerini tamim etmek ve tavukçuluk üzerinde ilmî tetkikler yapmak üzere kurulan Tavukçuluk Enstitüsü iki sene zarfında (30) bin yumurta ve 4020 damızlık horoz, tavuk, piliç tevzi etmiştir. Müessesede bir halk kursu açılmış ve 80 kişi bu kursa devam etmiştir. Çok yeni olan müessese her sene tekemmül etmektedir. Tavukçuluk memlekete çok fayda veren bir ziraat şubesi olmakla beraber Türkiyenin hayvancılığına nispetle ehemmiyetinin az olacağı da tabiîdir. Fakat bu tavukçuluk işini bilhassa şu noktadan, Türkiye Cümhuriyetinin en ufak ziraat şubeleri üzerinde de çalıştığını tebarüz ettirmek noktasından ehemmiyetli almalıdır.

Türkiyenin atçılığı, sığırcılığı, koyunculuğu, tiftikçiliği gibi doğrudan doğruya hayvanatı ve bunların mahsûlleri üzerindeki çalışmaları değerli işlerinden sayılmalıdır. Hayvanlarımızın ıslahı işi 10 sene içinde büyük inkişaf arzetmiştir. Cümhuriyet hükûmeti, saltanat idaresinin süs olsun diye getirilmiş 31 baş aygırını tesellüm etmiş ve bu adet bugün 19 misli fazlasile (584) e çıkarılmıştır.

İnalı, Çifteler, Mercimek, Akçadağ, Uzunyayla ve Erzurumda 6 adet aygır deposu ile birlikte 44 vilâyette de ayrıca ufak depolar kurulmuştur. Köylünün hayvanları buralarda aştırılmak suretile temiz döller elde edilmiştir. 10 sene zarfında 42,627 cins tay ve at elde edilmiştir. Karacabey, Sultan suyu, Çukurova haraları gene Karacabey, Sultansuyu Çifteler, Konya inekhaneleri hep cümhuriyetin eserleridir. Memleket köylüsünün elindeki hayvanların ıslahına yardım için teşvikler yapılmış, her sene bir çok yerlerde sergiler ve hayvan panayırları açılmış, yarışlar yaptırılmak suretile ayrıca bir çok mükâfatlar dağıtılmıştır. Şimdiye kadar sergi ve yarışlardan (1.5) milyon lira teşvik parası verilmiştir.

İklimimizin müsaitliğine rağmen ihmallerle, kasıtlarla, fena vasıflı bir hale düşürülmüş olan yüncülüğümüzün ilerletilmesi için Merinos koyunculuğuna ehemmiyet verilmiştir. Cümhuriyet hükûmetinin eseri olan millî sanayii nesçiyenin bu sahadaki yardımları da zikre değer bir iştir.

Bunun gibi, bütün dünyadaki menşeini Anadoludan alan tiftikçiliğin inkişafı ve bozulan ırkların düzelmesi için atılan adımlar çok kıymetlidir. Türkiye Tiftik Cemiyetinin nümune sürüleri, nümune ağılları, nümune sof fabrikaları vücuda getirmek suretile görülen faaliyetlerini takdir etmemek mümkün değildir. Millî fabrikaların, askerî fabrikaların, dokumalarında %30 tiftik kullanmaları, iktısadî buhran ile sarsılan tiftik piyasasını; tiftik müstahsilini korumada değerli bir amil olmuştur. İklimimizin ve hayvanlarımızın hususiyetleri düşünülerek sığırlarımızın ıslahı için yapılan teşebbüsler, getirilen binlerce boğalar,

Orta Aandoluda ıslah edilen bir tiftik sürüsü

Ankara Ziraat Enstitüsünde bir lâboratuvardan bir köşe

asırların ihmal ettiği Türk köycülüğünü ihya etmektedir.

Hayvan hastalıklarile mücadele

Cümhuriyet idaresi hayvanlarımızın ıslahı işi kadar hastalıklarına da ehemmiyet vermiştir. Nasıl ki, köylünün, çekirgeden, fareden, türlü haşerat ve hastalıklardan mahvolan mahsûl ve ağaçlarını korumak için muazzam bir mücadele teşkilâtı, lâboratuvarlar, istasyonlar kurulmuşsa, onun gibi köylünün mühim bir serveti olan hayvanlarının da sâri hastalıklardan korunması için ayrı teşkilât yapılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun bir türlü muvakkat halden esaslı bir şekle sokamadığı hayvan sağlık zabıtası kanunu, cümhuriyet devrinde bütün şubelerile kurulmuştur. Islahıhayvanat kanunu, hayvan sağlık zabıtası kanunu, ağıllar kanunu, Merinos koyunu tevzii kanunu, hayvan sağlık zabıtası nizamnamesi ve bu kanunlara ait talimatnameler, fennî ve idarî cepheden muvaffak eserler halinde çıkmışlardır.

Hayvan hastalıklarile mücadelede Türk kafasının, Türk ilminin kıymetli semereleri görülmüştür. Asırlardan beri bütün dünyanın mücadelesinden âciz kaldığı, sığır vebasına karşı olan devayı, ilâcı *Türk ilim adamları* keşfetmiştir. Bunun gibi diğer hayvan hastalıklarına karşı da millî ilâçlar, millî mücadele metotları bulunmuştur. Türk antraks vakseni bu meyandadır.

Sığır vebası, antraks, çiçek, borbon, keçi pasterellozu, ârazı cemre, hummayi kılâi, ruam, verem, durin, uyuz ve ilâh... İşte Cümhuriyetten evvel Türk hayvancılığı, böyle bir hastalık koleksiyonu idi. Ve bu hastalıklar her sene milyonları, 10 milyonları, 100 milyonları bulan zararlarile memleket köylüsünü, memleket hayvancılığı, memleket iktısadiyatını kemirmekte idi.

Eski zamanların insanlar için kolerası, taunu ne idise, 10 sene evveline kadar vebayi bakaride Türkiye hayvancılığı için o idi. Bu hastalık okadar ilerlemişti ki, hayvan ihracatımızla memlekete milyonlar temin ederken, bu yüzden ecnebi memleketler bizden tek bir hayvan almaz olmuşlardı. Hastalık içerdeki ziyanları yetmiyormuş gibi, iktısadî muvazenemiz üzerinde de hastalıklar yapıyordu.

Nihayet Cümhuriyetin keskin inkılâpçı eli, köylünün, Türk müstahsilinin bu derdine de deva oldu.

Bir zamalnar en âdî ilâçları bile dışardan gelen bu hastalıklarla, bir taraftan mücadeleye başladı, diğer taraftan da lüzumlu müessese lerini kurdu.

Bu gün başta en mühimleri olmak üzere memlekette (30) muhtelif hastalık serum ve aşısı yapılmakta ve bu müesseseler Türk kafasiyle, her gün ilerliyen Türk ilmiyle idare edilmektedir.

Eskiden binlerce köyde, 10 binlerce hayvanı öldüren ve milyonlarca Türk lirası zarar veren sığır vebasının 1933 plânçosunda hastalıklı köy adedi sıfır, ölen hayvan adedi sıfır, Türk lirası zararı sıfırdır.

Makineleşen ziraat

Bu makalenin başında millî mücadeleyi müteakip (umumî iktısadî kalkınma) hareketinde millî hükûmetin tesir derecesinden bahsederken Türk ziraatini makineleştirmeğe matuf siyasetini de kısaca anlatmıştım. Umumî harp esnasında hükûmet bazi ziraat aletleri getirterek bu yolda yürümeğe çalışmıştı.

Fakat karasapan ziraatini bıraktırma işinin azametini takdir edemiyen erkânı hükûmet o zaman bu işin otomatik yürüyeceğini tahmin etmişti.

Etmemiş olsa idi, vücude getirdiği mevama askerî olan bu teşkilât memlekete bir çok (Ziraat âletleri mezarlıkları) bırakmış olmıyacaktı.

İşte muvaffakiyetsizliklerle neticelenmiş olan bu hareketin, son radan Cümhuriyet idaresinin elinde nasıl inkişaf ettiğini anlatalım.

Köylüye toprak

Harp sonunda, Türk köylüsü vasıtasız olduğu kadar topraksız da kalmıştı.

1341 bütçe kanunu ve 716 numaralı borçlanma kanununa istinaden muhitin şeraiti hususiyesine göre topraksız veya toprak lı halka 20 senede ödenmek üzere millî araziden 96,115 nüfuslu 22,233 aileye 731,430 dönüm arazi verilmiştir.

Ayrıca bir tarafta bir çok istihsal kolları dururken diğer tarafta ziraat edilmiyen geniş çiftliklerin istimlâkiyle köylüye (1505) numaralı kanuna istinaden beş yüz yirmi bin yedi yüz seksen yedi lira ile 346,076 nüfuslu aile yerleştirilmiştir.

Bunun gibi Lozan muahedesi mucibince Yunanistandan memleketimize mübadele edilmiş olan vatandaşlara 7,618,000 kilo zahire 22,994 çift öküz, 27,501 pulluk, traktör, çayır ve orak makinesi, çift edevatı dağılmıştır.

4567 ev inşasiyle (66) yeni köy vücude getirilmiştir. Netekim diğer yerlerden memleketimize müracaat eden halka da 1,567,.472 dönüm tarla, bağ ve bahçe meccanen verilmiştir.

İşte böyle halkı toprak sahibi

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

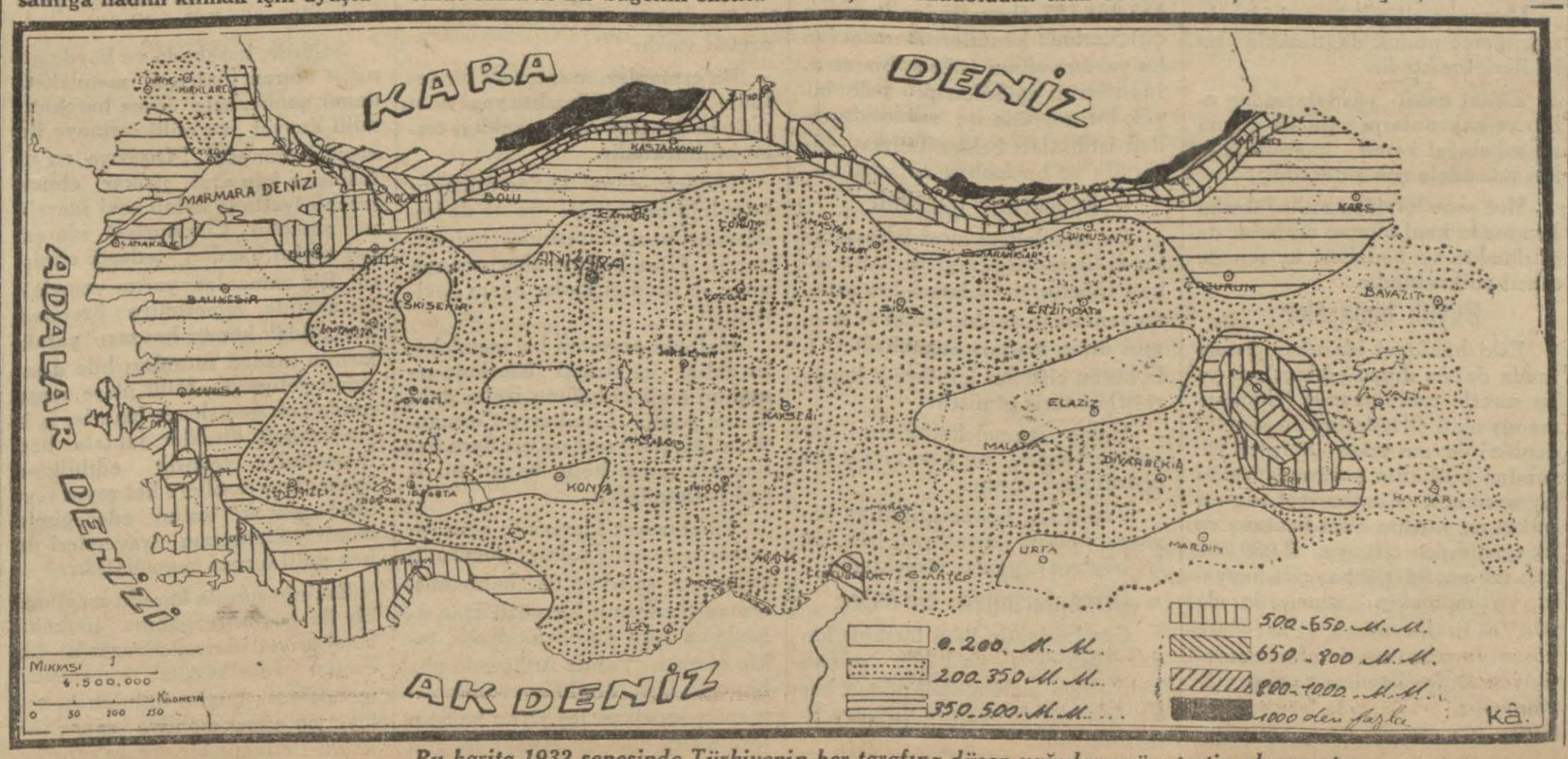

Bu harita 1932 senesinde Türkiyenin her tarafına düşen yağışlara göre tertip olunmuştur.

On senelik edebiyatımız

Yazan: Nurullah ATA

Türkiye'nin, büyük zaferden beri ne kadar değiştiğini düşündüğünüz zaman hem bir hayranlık, hem de bir gurur duymamamıza imkân yoktur; o değişmeyi emir ve idare etmiş olana karşı hayranlık, onun gösterdiği yola gidebilen bir cemiyete mensup olduğumuz için de gurur...

Edebiyatımızın, sanatımızın inkilâbın temposuna uyamadığını, hayli geride kalmış olduğunu inkâr etmek kabil değildir. Türk cemiyeti, birçok sahalarda artık inşa devrine girmiş, hattâ yeni bünyesini gösteren eserler vermiş olduğu halde edebiyat sahasında henüz kendi kendini yoklama, araştırma devrinden çıkamamıştır. Hâlâ eski bediî kanaatlerin sürüklenegeldiğini iddia etmiyorum; onlar bilfiil değilse de bilkuvve yıkılmıştır. Bilfiil değil dedim, çünkü bu on sene içinde çıkan kitapların çoğunda onların kokusu, onların akisleri vardır. En yeni hadiseleri anlatan şiirlerimizin, tasavvur itibarile eskilerini andırdığını, ancak şekilce onlardan farklı olduğunu ispat etmek güç bir şey değildir. Fakat bu, o itikatların bilkuvve yıkılmış sayılmasına mani değildir; çünkü onlar artık münakaşa edilmeğe başlanmıştır ve onların bugünkü eserlere hâkim olması herkesçe aykırı görülmektedir. Artık inanılmıyan itikatların devamı tasavvur bile edilemez; onlar yerlerini yenilerine bırakmağa mahkûmdur.

Fakat onların yerine yenilerini kuramadık. Bu da gayet tabiîdir; çünkü eskilerin yerine tutacak itikatlar nazariyelerin değil, bugünkü müesseselerin mahsulü olacaktır. Onların yetiştirdiği, onların büyüttüğü adamlarda doğacaktır.

Edebiyatımıza baktığımız zaman: "Kaos!" nidası hepimizin ağzından gayri-ihtiyarî olarak çıkıyor. Buna kızanlar, üzülenler, sevinenler var. Ben, itiraf edeyim ki, sevinenlerdenim. Böyle olmasaydı, şu on senelik zamanda edebiyatımız bir istikrara erebilmiş olsaydı elimize geçecek şeyin belki bir parça yenileşmiş bir eskiden başka bir şey olmıyacağı muhakkaktı. Edebiyatımızın bir kaos manzarası arzetmesi ruhlarımızın değişmek ihtiyacının ne kadar derin, ne kadar samimî olduğunu göstermez mi? Bugünün her genci, daha doğrusu genç, ihtiyar hepimiz içimizde bir yenilik, etrafımızda taze bir hava hissediyoruz; onu ifadeye çalışıyoruz, fakat nağmemizin ruhumuza uymadığını görüyoruz. Doğrusu içimizde, aranılanı bulduklarını sananlar var; fakat bu sevinç geçici oluyor. O zannın yanlış olduğunu hatırlatmak, eski itikatların izlerini gördüğümüz zaman üzerine dikkati celbetmek hepimizin borcumuzdur; böyle yapmazsak nihayet nağmenin ruha değil, ruhun nağmeye uyması tehlikesi vardır. Yeni bediî itikatları bugünün müesseseleri doğuracaktır demiştim; fakat o müesseseleri de kendi doğuracakları itikatlar, hükümler yaşatacaktır. Bunların herhangi birinde eskinin yaşamasına müsaade etmek hepsini zehirler. Böylece bugünkü müesseseler kendi kendilerini çürütmüş olur.

Her insanın, bilhassa sanatkârın beğenilmeğe, alkışlanmağa ihtiyacı olduğunu unutmuyorum. Fakat inkilâp zamanları nesilleri daima, her yerde birçok tabiî haklarını aramamağa, fedakârlığa mecburdur. Bugünün Türk sanatkârlarının da alkış beklememesi, beğenilmeden de çalışması lâzımdır. Yeni bir ruhun asıl ifadesini bulmak için belki bir takım hatalardan, dalâletlerden geçmek şarttır; belki doğru yolu bulmak, öbür yolların yanlış olduğunu bittecrübe anlamağ bağlıdır. Öyle ise bugünün sanatkârı mukadder yanlışlara kapılacak; istediğini, kendinden bekleneni tahakkuk ettiremeden sönüp gidecektir. Buna razı olmalıdır; çünkü bu fedakârlığı ile asıl yolun bulunmasına hizmet edecektir. Sonradan gelecekler bunu takdir etmeseler de zarar yoktur; çünkü bizim şahsımızın değil, ancak güzelliğin ve yeniliğin ehemmiyeti vardır. Bizim hepimiz, yani yeni ruhu duyup da onun ifadesini bulamıyanlar, onun doğacağını haber veren, doğmasına çalışanlar birer "pré-renaissant" iz. İsimlerimiz kalmıyabilir, vazifemizi yapıyoruz.

Yarın edebiyatımızda bir "renaissance" olacağını müjdeliyen emarelerin başlıcası, bugün dil işlerine verilen ehemmiyettir. Vakıa türkçenin sadeleşmesini, yabancı sözlerden kurtulmasını istiyen cereyan çoktanberi mevcuttur; fakat bu son senelerde, şimdiye kadar görülen şafhalarının en hararetlisine girmiştir. Dil işi ile niçin bu kadar meşgul oluyoruz? Söz, fikrin haricileşmesine yarıyan bir âletten başka bir şey midir? Şüphesiz ki değil. Fakat insan ancak kelimelerle, sözle düşünür; ruhunu ifade edecek fikirleri kelimelerle, sözlerle yoğurur. Bugün konuşmada veya yazıda kullandığımız dilin ise ruhumuzu ifade edecek fikirleri yoğurmağa yaramadığını görüyoruz. Dil hareketleri her zaman ve her yerde taşmak istiyen, bunun için kalıplar arıyan bir ruhun hamleleridir. Biz o kalıpları bulmağa çalışıyoruz.

Bugün kullandığımız dilin ölü olduğunu biliyoruz. Çok yakın bir zamanda ondan "eski türkçe" diye bahsedilecek ve onu ancak artık divan şairlerini anlamak için lûgatlar karıştırmağa, bir takım kaideler öğrenmeğe mecbur olduğumuz gibi 2023 te NECİP FAZIL'ı okuyacak Türk de hayli uğraşacaktır. O sene Türk Cümhuriyeti'nin yüzüncü yıl bayramları yapılırken onuncu yılda neler yapıldığını merak edenler MİLLİYET koleksiyonlarını karıştırırken gözleri, altındaki imzayı tanımıyacakları bu satırlara da ilişirse, benden onlara selâm olsun, Türk Cümhuriyeti'nin dili, bu benim kullandığım değil, onların kullandığıdır bizim asıl hislerimizi, fikirlerimizi onlar söyliyecektir, Türk Cümhuriyeti gençlerinin ruhu bugünkü şiirlerde, yazılardaki değil, onların şiirlerindeki yazılarındakidir.

Dil işlerinin daha hararetli münakaşalara sebep olmasında lâtin harflerinin çok büyük tesiri olmuştur. Yeni harfler, eski kelimelerin bir çoğunu iyi gösteremiyor. Fakat bu onlar için bir kusur değil, bir meziyettir. Bu suretle düşüncemizin eski kalıplardan kurtulmasına yardım etmişlerdir.

Yeni türkçe ihtiyacını bugün herkes duyuyor; ancak ona gidecek yollarda ihtilâf var. Bazıları — bunlar şimdi ekseriyeti teşkil ediyor — dilimizden bütün yabancı sözleri atmağa, yerlerine en eski türkçe sözleri almağa ve yahut onları veren köklerden yeni sözler çıkarmağa çalışıyor. Bazıları da yabancı sözlerden bizim şivemize uygün olanlarını saklamakta hiç bir mahzur görmüyor. Gayetle küçük bir akalliyet ise dilimizden arapça, acemce sözleri çıkarmağa, fakat bunların yerine yunanca ve lâtince köklerden kelimeler yapmağa taraftardır; bunlar, türkçenin "latiniser" edilmesini istiyorlar.

İkinci olarak zikrettiğim grupun endişesi daha ziyade estetik bir endişedir. Onlar gerek eski türkçe köklerden, gerek yunanca ve lâtince köklerden yapılacak kelimelerin bize yabancı gelmesinden, dilin bugünkü ahengini, akışını bozmasından korkuyorlar. Bence böyle bir grup bulunması daima lâzımdır; fakat onların işi, öbür iki "ihtilâlci" grupun getireceği sözleri süzmekten ibaret kalacaktır. Dil estetleri yeni kelimelerin içinden beğendiklerini alırken şimdi sevdikleri birçok kelimelerden vazgeçtiklerini göreceklerdir. Onlar mütemadiyen lûgatlarını değiştimecekler, dile beraber, dilin seyrine göre değişeceklerdir.

Asıl faal olanlar öbür iki gruptur. Fakat onları biribirine zıt sanmak doğru olmaz. Ayrıldıkları noktalar varsa da birleşmeleri de daima kabildir. Ben, türkçenin "lâtiniser" edilmesini, bugünkü tuttuğumuz yolun zaruretlerinden addediyorum "Psychologie", "physiologie" gibi ecnebî dillerden aldığımız kelimeleri imlâlarına mümkün olduğu kadar sadık kalarak yazanlar, bunun için mücadele edenler, meselâ Doktor KEMAL CENAP Bey, VALA NURETTİN bu kolun adamlarıdır.

Herhâlde bugün türkçenin istihalesi hazırlanıyor. Kullandığımız dil mütemadiyen değişiyor. Edebiyatımızın durgunluğu sebeplerinden biri de belki dilin bu istikrarsızlığıdır. Ömürleri pek kısa olan mecmualarımızın ilk sayısı ile son sayısı arasında dilde farkedilecek değişiklikler oluyor.

Bu on sene zarfında memleketimizde bir hayli mecmua çıktı. Bundan başka gündelik gazeteler de zaman zaman edebiyat sayıfaları açtılar. Fakat hiç biri devam edemedi. Bu muvaffakiyetsizliğin başlıca sebebi, bence, tenevvu temin edilememesidir. Bununla bir mecmuanın veya edebiyat sayıfasının mütemadiyen muharrir ve kıyafet değiştirmesi lâzım geldiğini söylemek istemiyorum. Biz muharrirler hepimiz aynı şeyleri geveleyip durmaktayız. Herhangi birimizin beş, nihayet on yazımızı okuyunca bütün söylediklerimizi, söyleyeceklerimizi öğrenmek kabildir. Yalnız kendi kendimizi değil, biribirimizi de tekrar ederiz. Biribirine en ağır sözlerle hücum eden iki muharririn yazılarını karşılaştırırsanız aralarında esaslı hiç bir görüş farkı olmadığını görürsünüz. Mecmualarımızın, gazetelerimizdeki edebiyat sayıfalarının çabuk kapanmasından şikâyet ederken kariden, bir yazıyı yüzlerce defa okumasını istemeeğ hakkımız olmadığını hiç hatırımıza getirmiyoruz.

Mecmua bir fikri, yeni bir görüşü müdafaa için çıkar. Bizde böyle bir ideologia etrafında toplanmalar hemen hemen yok gibidir. Bunun içindir ki bu on sene zarfında çıkmış olan mecmuaların, zannederim en çok yaşıyanı, HAYAT, bir vahdet manzarası arzedemedi. Bu bakımdan en alâkabahş mecmua hiç şüphesiz ki ŞEVKET SÜREYYA ile arkadaşlarının Ankara'da çıkardıkları KADRO'dur; fakat edebiyata pek az yer ayrıran bu mecmuayı edebî kazançlarımız arasında saymağa hakkımız yoktur. AHMET HAMDİ ile AHMET KUTSİ'nin çıdardıkları GÖRÜŞ ise, belki en iyi edebiyat mecmuamız olacaktı, fakat ancak dört beş sayısı çıktı. Edebî zümreler teşekkül edinciye kadar bizde muntazam bir mecmua çıkamaz.

Magazinler daha çok rağbet görüyor. Bir zamanlar AHMET CEVAT Beyin çıkardığı MÜHİT bir kaç sene devam etti; Resimli Ay şirketinin çıkardığı RESİMLİ ŞARK ise hâlâ devam ediyor. Fakat bu magazin, ismi RESİMLİ AY iken şüphesiz çok daha iyi idi; geçinebilmek için keyfiyetinden de fedakârlığa mecbur kalmış olması esef edilecek bir hâldir. Muhtelif magazinler çıkarmış olan SEDAT SİMAVİ'nin YEDİ GÜN'ü de uzun ömürlü olmak istidadını gösteriyor.

Bizde edebî gruplar teşekkül edemedi derken "YEDİ MEŞALE"cileri unutmuyorum; fakat onlar henüz bütün kabiliyetlerini gösteremediler. Şimdi daha birçok muharrirlerin yazıları ile çıkardıkları VARLIK belki onları daha iyi tanıtacaktır. Hepsini zikredemiyeceğim için hiç birinin ismini yazmak istemezdim; fakat gençlerden bahsederken insan kehanete kalkışmaktan kendini alamıyor. CEVDET KUDRET'in, bu on sene içinde tanıdığımız şair ve tiyatro muharrirleri arasında en değerlilerinden olduğunu zannediyorum.

On sene içinde en çok okunan, yıldızı günden güne parlıyan şairimiz şüphesiz FARUK NAFİZ'dir. Birçok mısraları, genç ihtiyar nice insanın hafızasına nakşolundu. Bu şöhrete hak kazanmıştır, kolay ve tatlı bir belâgati vardır. ORHAN SEYFİ, HALİT FAHRİ, YUSUF ZİYA da Faruk Nafiz gibi eskiden de tanınmış olmalarına rağmen asıl şöhrete bu son on sene içinde erdiler. Hepsi de şiire sadık, demek gördükleri rağbete lâyik şairlerdir.

Fakat NECİP FAZIL, bence, son senelerimizin en sahih şairidir. BEN VE ÖTESİ ismi ile topladığı şiirleri bize taze bir ruh ve yeni bir eda getirdi. Daha çok genç olan CAHİT SITKI'ye edebiyatımız için bir kazanç, bize en çok ümit veren şairlerden biri olarak saymamak kabil değildir. AHMET MUHİP de yarının iyi bir şairi olacağını vadediyor.

Şairleri bırakmadan evel KEMALETTİN KÂMİ ile AHMET KUTSİ'yi zikretmemek bir günah olur. Bugünün belki en nüfuzlu tenkit makalelerini yazan AHMET HAMDİ, nazım sahasında da çok "intéressant" tecrübeler yapmaktadır. Üstadı Paul Valéry gibi o da birdenbire parlarsa buna hayret etmemelidir. Ben bazı günler onu edebiyatımızın en değerli adamı diye görmekten uzak değilim.

SALİH ZEKİ grek şiirler yazdı ise de bir moda hâline getiremedi.

Bu şairlerimizin hepsi aruz veya hece ile, daha ziyade hece vezni ile yazarlar. Aruz şairleri arasında bu son senelerde yetişmiş veya bu son senelerde şöhrete ermiş kimseyi gösteremeyiz. Fakat serbest nazım bilhassa bu son senelerde ilerledi; o kadar ki artık onu kimse yadırgamıyor. Serbest nazım bu muvaffakıyetini büyük şairimiz NAZIM HİKMET'e borçludur. İtiraf edeyim ki bu şairi ilk zamanlar sevememiş, sonraları da yarı sevmiştim. Fakat eserindeki kuvvet insanı her gün biraz daha sarıyor. Türkçeyi içimizde en iyi kullanan, dilimizden en umulmadık ahenkleri çıkarmağa muvaffak olan sanatkârımız da elbette odur.

Romanımız şiirimizden ileri değilse de doğrusu umumiyet itibarile geri de değildir. Vakıa bir Necip Fazıl'ı, bir Nazım Hikmet'i yoktur, fakat romancılarımız içinde şairlerimiz kadar acemisi de azdır. Evvelce tanınmış romancılarımız bu son on senede de eserlerine devam ettiler; bir kısmı doğrusu büyük bir şey ilâve etmedi. Fakat YAKUP KADRİ'nin, AKA GÜNDÜZ'ün bu son senelerde çıkan eserleri, sanatlerinin olgunlaştığını gösteriyor. REŞAT NURİ Bey de şöhretini devam ettirdi.

Son on senede tanıdığımız romancılar arasında evvelâ iki kadın muharririmizi, şiirleri ile de tanınmış olan ŞÜKUFE NİHAL Hanımla SUAT DERVİŞ Hanımı zikredeceğim. MUAZZEZ TAHSİN Hanım da ciddî bir istidat gösteriyor.

PEYAMİ SAFA bizim nesil içinde ruh tahlilini en ileri götürmüş olanıdır. SADRİ ETEM içtimaî romanlarımızın belki en iyisini, ÇIKRIKLAR DURUNCA'yi yazdı. MAHMUT YESARI de bu senelerin tanıttığı en kuvvetli simalardandır.

ETEM İZZET san'atını seven ve en çok okunan romancılarımızdandır. Fakat beklediğimiz eserini henüz vermemiştir.

NİZAMETTİN NAZİF bize KARA DAVUT'u ile "Populaire roman"ın ne kadar canlı bir şey olabileceğini ispat etti.

Zamanımızın en çok okunan romancısı zannederim BURHAN CAHİT Beydir.

Fakat en güzel romanı FALİH RIFKI yazdı. ROMAN belki hakikaten bir roman değildir, fakat zamanımızın en canlı kitabıdır. Onu yalnız öbür romanlara değil, yine Falih Fıfkı'nın ZEYTİNDAĞI, FAŞİST ROMA gibi güzel eserlerine de tercih etmek doğru olacağını zannediyorum.

Tiyatro için CEVDET KUDRET'i yukarıda söylemiştim. NAZIM HİKMET de iki güzel eser verdi. İSMAİL HAKKI Beyin çok canlı bir dram olan ÖLÜLER'ini yazık ki sahnede göremedik, İzmir'de çıkan FİKİRLER mecmuasında okuduk. HÜSEYİN RAHMİ Bey de bir tezli piyes oynattı.

Tercüme sahasında bir şey yok gibidir. RUŞEN EŞREF Bey *Virgilius'u*, CAMİ Bey de Gobineau'nun *Renaissance'ını* tercüme etti. Bundan başka lüzumsuz birkaç kitap çıktı.

Tenkitte Peyami Safa NÜZHET HAŞIM, ABDÜLHAK ŞİNASİ, NAHİT SIRRI, ELİF NACİ'yi tanıdık. Edebiyat tarihinde BAKİ, SELİM MÜZHET, SADETTİN NÜZHET Beylerin kitapları çıktı.

Nurullah ATA

Muhterem müşterilerimin
Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümü
BAYRAMINI
Yüksek saygı ile kutlular ve neşe içinde geçirmelerini diler.
BİLECİK RAKISI
Sahip ve âmili: İSTEPAN BERBERYAN
Fabrikası: Galata, Mumhane caddesi

kılmakla başlıyan ziraat siyasetinde çiftçiliği makineleştirme işi de başarılmıştır.

Toprak sürümü, tohum işi ve ziraat, nakliye işleri, iptidailikten, tekemmüle doğru geniş bir hız almıştır. Köylüye 200,162 lira kıymetinde 7677 pulluk tevzi edilmiş ve prim verilmek, ikrazatta bulunmak, her takım gümrük korumaları tesis edilmek suretiyle de yeni yerli pulluk ve araba imalâthanelerinin kuruluş ve ilerlemesine çalışılmıştır.

Temiz döl, temiz tohumdan alınır. Cümhuriyet hükûmeti 912 adet kalbur makinesini mübayaa ederek köylere dağıtmakla, onların tohumlarını meccanen temizlemekle bu kaideye tam manasiyle riayet etmiştir.

Cümhuriyet hükûmeti 6,762,920 lira rüsum muafiyeti ve ayrıca 221 traktörün bedeli olan 573,545 ceman 7,5 milyon liraya yakın bir parayı bütçesinden sarfetmekle ziraatimizin motörleştirilmesi işine kıymeti mahsusa vermiştir.

Cümhuriyet idaresinin 1710 numaralı ile Meclisten çıkan ve traktörlerin benzin ve gaz rüsum maafiyetini kaldıran kanuniyle şahit olduğumuz âdil hareketinin hayranı olmamak mümkün değildir.

Söz namustur

Söz namustur, diyen idare köylüye (3.5) milyon lira tazminat vermiştir.

Ziraatimizin makineleştirilmesi mevzuuna, pirinç, pamuk makinelerinin dağıtılması işini de ilâve edebiliriz.

Her sene vilâyet hususî idarelerı binlerce pulluk dağıtmakla bu işi ilerletmektedir.

Ziraat nakil vasıtalarından olan ve hayvanların vakitsiz ölümüne sebebiyet veren kağnılarla olan mücadele çok şiddetlidir.

Her sene köylüye millî fabrikalarımızda imal olunan arabalar dağıtılmakta ve bedelleri üç senede tahsil edilmektedir.

Büyük himayeler

Eski hükûmet idareleri zamanında daima ihmal edilegelmiş ve bu suretle canlanmamış, kanlanmamış olan çiftçilerimizin seneler denberi devam eden harpler yüzünden büsbütün yorğun düştüğü bir zamanda Cümhuriyet idaresi şefkat ve yardım elini uzatmış ve ilk senelerde çiftçiye, 3,099,260 kilo tohum, 96,979 baş çift hayvanı ve müteakip senelerde de 408,714 liralık tohum, ziraat âleti, koşum hayvanı tevzi etmek suretiyle muhtaç çiftçilere yardımlar yapmıştır.

Ziraat istihsalâtını kooperatifleştirme hareketiyle birlikte çiftçiye yapılan ikrazları bir defa göz önüne getirelim.

1924 ve 1925 senelerinde Ziraat Vekâleti bütçelerinden ayrılan 4,065,625 liralık tavis tahsisatiyle korunan ve Ziraat Bankasının 131,031,187 ikrazatiyle kayrılan çiftçilerimiz kendilerine uzatılan bu yardım elinin yüksek himmetile bellerini doğrultarak pek büyük bir gayretle işe sarıldıklarından istihsalâtı beklenilmiyen bir süratle ve birdenbire artmıştır.

Kooperatif hareketi

Bu memlekete ziraî istihsal ve kredi kooperatifçiliği ilk defa sokan Cümhuriyet idaresi her sahada yeni incir, fındık, üzüm ve ilâh. gibi ihraç malları müstahsilleri ile bütün çiftçiler için kredi kooperatifleri tesis etmiştir.

Halen memeleketimizin bir çok yerlerinde bu nevi ziraat kooperatifleri vardır.

Toplu işe, kooperatifçiliğe dayanan muasır iktısadiyatı işte devlet böylece organize etmektedir.

Ormanlarımıza bir bakış

Cümhuriyetin ilânı tarihine kadar Türkiyede ne kadar orman bulunduğu malûm olmadıktan başka dışarıya da mühim bir servetimiz akıyodu.

Cümhuriyet idaresi, bu mühim zenginlik kaynağımıza kıymet vermiş, ormanlarımızı tetkik ettirmiş, onların haritalarını yaptırmış ve nihayet muhafazaları, idareleri hususlarını kanunlara, nizamlara, teşkilâta bağlamıştır.

Türkiyede 8,407,000 hektar orman vardır.

Bu ormanlar, muntazam bir şekilde amenaje edilmekte yani ne suretle kesilmeleri lâzım geldiği tesbit edilmektedir.

Halbuki düne kadar ormanın ne sahibi malûm idi ve ne de kesilmeleri usul dairesinde bulunuyordu. Eline baltayı alan ormana girer ve istediği kadar agacı devirirdi.

Halbuki ormanın bir memleketin iklim ve ziraati üzerinde ne mühim âmil olduğunu izaha dahi lüzum yoktur. Cümhuriyet ormanların idaresini sağlam esaslara bağlamakla memleketin hayatî bir işini halletmiştir.

Cümhuriyet idaresinin ağaç ve orman siyaseti yalnız mevcudu muhafaza ve idare ile kalmamış, orman davasının bir cüzü olan ağaçlama işini de ehemmiyetle takip etmiştir. Yalnız Ankarada yüz binlerce ağaç dikilmiş ve bir zamanlar kurtlara, leş yiyen hayvanlara melce olan bir sahayı, bu gün Gazi Orman Giftliğinin kurulu bulunduğu çorak tepeleri cennet haline getirmiştir.

Herkesin gözünde çorak ve susuz diye canlanan Orta Anadolunun, toprak altında yakalanan suları ile Türkiye çiftçiliğine yeni bir istikamet verilmiştir.

Şehirde, kasabada ve köyde görülen ümran faaliyeti, memleketi demir çenberlerle örme hareketi, millî kuvvet ve millî sermaye ile vücut bulmuştur. Dışarıya en ufak işler için arzı iftikar etmek mecburiyetinde kalan eski idarelere mukabil Cümhuriyet idaresi her şeyini içerden tedarik etmiştir. Bir zamanlar yarım yamalak bir şekilde işlenilmiye özenilen Zonguldak kömür havzası yataklarının maden sütunları bile dışarıdan geliyordu. Millî idare zamanında çok genişlemiş olan bu iş için lüzumlu direkler, tahtalar hep iş pazardan tedarik edildikten başka, ileri nesillere her şeyin fevkinde olarak teslim edeceğimiz demir yollarımızın traversleri de hep millî orman mamûlâtıdır.

Eskinin şurada burada serpilmiş bir iki bozuk tezgâhına mukabil cümhuriyet idaresi muazzam bir orman fabrikacılığı kurmuştur, memlekette bugün kutuluk keresteye, en güzel mobilye sanayiine kadar ilerlemiş bir orman fabrikacılığı kurulmuştur. Her sene, dışarıya yüz binlerce metremikâp kereste sevkediyor ve bu yüzden memlekete milyonlar sokuyoruz.

Kocaman bir asrı, 10 yıl gibi kısa bir zaman içine sıkıştıran Cümhuriyetin bütün eserlerini yazmağa imkân mı vardır... Şu bir kaç satırlık yazımla, şu ideâl idarenin, atalarımızdan örnek aldığımız bu nurlu yolun bir kaç kıvılcımını tebarüz ettirebildi isem ne mutlu bana...

Bu yazdıklarım Cümhuriyetin 10 sene içinde yalnız ziraat ve köy sahasında yaptıklarından bir parçacıktır. Yoksa bütün Cümhuriyet davasını teşrih için binlerce ciltlik kitaplara ihtiyaç vardır. İstihsal edilmiş semerelerden sonra Cümhuriyetin ikinci (on yıl) devresinde çok daha geniş işlerine şahit olacağız.

Bu büyük esere baş olan: *Gazi Mustafa Kemal'e ve onun izinde yürüyerek Türk vatanı, Türk hakları, Türk istiklâli ve Türk inkılâbı için can veren kahramanlara, ve evlâtlarını veren kahraman ana babalara, ve bu eşsiz eserin hepsini ve bir parçasını başarma yolunda bütün güçleri yenerek başları ile, kolları ile emeklerini verenlere, ve bundan sonraki millî hayatın her yönden üstünlüğü için çalışmağa devam edenlere..*

Hürmet ve minnetler olsun.

Kerim ÖMER

Cümhuriyet ve Halkın sıhhati

"Milletimizin sıhhatini korumak ve takviye etmek, ölümü azaltmak, nüfusu çoğaltmak, bulaşık ve salgın hastalıkların tahribine karşı koymak ve bu suretle millet fertlerinin dinç ve çalışmağa kabiliyetli, sıhhatli vücutlar halinde yetişmesini temin etmek!„

Ulu Gazinin 1 Mart 1922 de, Büyük Millet Meclisinde söylediği bir nutuktan

Anadoluda kurulan yeni Türk devletinin ilk ve en büyük işlerinden biri, İcra vekilleri heyeti arasında bir de Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği teşkil etmek oldu.

Osmanlı İmparatorluğu memleket idaresinde umumî sıhhat işlerinin ehemmiyetini hiç bir vakit takdir edememişti. Uzun asırlarca, bütün hekimlere nezaret işi Hükümdarın hekimbaşısının keyfi arzularına bağlı kalmıştı. Umumî sihhat işleri ise pek az hatıra gelir ve belde kadılarının arada sırada çıkardıkları emirlerde bahsi geçerdi.

1870 te yapılan "İdarei tibbiyei mülkiye„ nizamnamesi parasızlıktan tatbik edilememiş ve ancak Askerî tıbbiye mektebi hocalarının bir kısmından teşkil olunan "Cemiyeti Tıbbiyei Mülkiye„ hekimlere ve memleketin sıhhatine nezaret etmeğe memur edilmişti. Böyle gayrimes'ul bir idare cihazından büyük işler yapması beklenemezdi. O meclis te büyük bir iş yapamadı. Meşrutiyetten sonra meydana çıkan Sıhhiye Umum müdürlüğü, bir terâkki adımı olmakla beraber bu teşkilâtın başında bulunan hekimlerin devlet meclislerinde doğrudan doğruya söz söylemek hakkı olmadığından, halkın sıhhatini korumağa yarayacak kanunlar hazırlamak kudretinde olsalar bil bunlar ancak proje halinde kalmağa mahkûm olurdu. Sıhhiye teşkilâtının bağlı olduğu Dahiliye Nezareti — sonradan bir de Sıhhiye Nazırlığı ünvanını almış olmakla beraber — daha mühim addettiğimiz işlerden vakit bulursa sıhhat işleri ile meşgul olabilirdi. Kendilerini devlet adamı sayan nazırlar sıhhat işlerini, kendilerinin anlayamıyacakları ve tamamile ihtisasa ait işler farzederler ve o işlerden mümkün olduğu kadar uzakta kalırlardı.

Halbuki, hakikî bir devlet adamının söylediği gibi:

" Halkın sıhhati milletin saadetinin ve devletin kudretinin istinat ettikleri esastır. Farzediniz ki dünyanın en güzel memleketi sizin olsun. Bu memleketin akıllı ve çalışkan halkı bulunsun. Daima işliyen fabrikaları, her vakit güzel mahsul alan çiftçileri olsun. Güzel sanatlerin hepsi memleketinizde en ileri dereceye varmış bulunsun. Memleketin her tarafında en güzel saraylar, mabetler kurulmuş olsun. Bütün bu servetleri müdafaa için büyük ordunuz, en mükemmel silâhlarınız, hesapsız torpidolarınız bulunsun. — Eğer memleketin nüfusu çoğalmazsa, yahut her sene azalırsa millet er,geç sönecek, nihayet mahvolacaktır. Bundan dolayıdır ki bir devlet adamının ilk vazifesi halk sıhhati endişesi olmalıdır."

Ulu Gazi çok büyük bir devlet adamı olduğunu, kurduğu yeni Türk devleti hükûmetinde halkın sıhhat işlerini tanzim ve idare edecek kudretli ve yüksek bir cihaz yaratmakla da gösterdi.

* * *

Cümhuriyet hükûmeti kuruluncaya kadar memleket uzunca bir müddet sulha kavuşamamış, biribirinin arkasından çıkan muharebeler ve hiç eksik olmıyan salgın hastalıklar, devletin sıhhat teşkilâtında çalışabilecek hekim ve sıhhat memurları unsurlarını azaltmıştı. Bunun için yeni Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti bir taraftan memleketin sıhhatini koruyacak teşkilât yaparken, bir taraftan da o teşkilâta lâzım olan unsurları hazırlamak ihtiyacını duydu.

Bu ihtiyacı temin etmek üzere Cümhuriyet hükûmeti 1923 senesinden itibaren gerek İstanbul Tıp Fakültesinden çıkacak, gerek yabancı memleketlerden diplomasını alarak gelecek hekimleri iki sene müddetle hükûmet hizmetinde çalışmağa mecbur eden bir kanun çıkardı. Bu kanun iyi tesirini derhal göstererek sıhhat teşkilâtının boşlukları doldurulmağa başlandı.

Türk gençliğinin şerefini ve Cümhuriyet rejimine ne derecelerde bağlı olduğunu tanımak için hemen ilâve etmeliyiz ki, yabancı gözlerin ilk bakışında ağır bir yük gibi görünen bu iki senelik mecburî hizmet kanunu genç Türk hekimlerine hiç te ağır gelmedi. Ona sevine sevine itaat ettiler. Talilerinin gösterdikleri vilâyetlere giderek, memleketi daha iyi tanımak ve bu sırada halkın sıhhatini korumağı esas prensiplerinden biri olarak gösteren yeni rejime hizmet etmenin hem faydalı hem şerefli bir iş olduğunu pek güzel anladılar. Cümhuriyet hükûmeti de bu kanunu çıkarırken, memleket halkını, bilhassa gençliğini derin bir surette tanıdığını ve onun cümhuriyete candan hizmet için fedakârlıktan çekinmiyeceğini pek iyi bildiğini göstermiş oldu.

Fakat Cümhuriyet hükûmeti, sıhhat teşkilâtına lâzım unsurları bulmak için, bu tedbirin arkasından iki büyük tedbir daha aldı. Bunların biri leyli talebe yurdunun tesisidir. Cümhuriyet devrine kadar Türkiyede sivil hekimlik mesleği, ancak uzun tahsil senelerinde geçinme ve tahsil masraflarını verebilecek az çok refah sahibi ailelerin çocuklarına münhasir idi. Leyli tıp talebe yurdu meslekî daha mütevazî ailelerin çocuklarına da teşmil etmiş oldu. Bu yurttan çıkacak olanlar devletin kendilerine gösterdiği fedakârlığa mükabil, üç sene kendilerine gösterilecek yerlerde hükûmet hekimi olarak çalışmağı teahhüt ettiler. Bu suretle sıhhat teşkilâtı bir kat daha ferahladı. 1924 den 1932 senesine kadar bu yurda 690 talebe girmiş ve bunlardan 121 i hekim olarak çıkmıştır.

Diğer tedbir de mütekait hekimler, hükûmet tabibi olarak yeniden devlet hizmetine girdikleri takdirde tekaüt maaşlarına halel gelmiyeceği hakkında kanundur. Bu suretle de Cümhuriyet hükûmetinde halkın sıhhatine hizmet edecek yeni unsurlar bulundu.

Tıp talebe yurdundan yetişen hekimler sıhhat teşkilâtını doldurmağa kifayet etmeğe başladığından hekimlerin mecburî hizmetleri kanunu sonradan 1933 te lağvedildi.

On sene evvel hükûmet teşkilâtında çalışan ancak 623 hekim ve eczacı ile 511 sıhhat memuru var iken bugün 1304 hekim ve eczacı ile 888 sıhhat memuru ve ebe bulunması cümhuriyetin gerek bu söylediğimiz tedbirler ve gerek tesis ettiği leyli ve nehari sıhhat memurları mektepleri, ebeler yurdu ile sıhhat teşkilâtını ne derece genişlettiğini gösterir.

Cümhuriyetin sıhhat işlerine sarfettiği paraya gelince: Cümhuriyetten evvel bütün imparatorluk hudutları içinde belediyelerle vilâyetlerin ve diğer dairelerin sıhhat işlerine tahsis ettikleri para da dahil olduğu halde bütün sıhhat bütçesine de vasatî olarak ancak 28,000 lira idi. Halbuki Cümhuriyet devrinde yalnız devlet bütçesinden verilen tahsisatın vasatî miktarı senede 3,800,000 liradır. Bundan başka on sene içinde vilâyetlerin hususî idareleri 24 milyon 108,659 belediyeler ise 36,551,412 lira sıhhat tahsisatı vermişlerdir.

Sıtma mücadelesi

Türk Cümhuriyetinin sıhhat işlerinde ilk parlak muvaffakiyeti sıtma mücadelesinde görüldü.

Sıtma hastalığı insanların başına musallat olan tabiî felâketlerin en büyüklerinden biridir. İçtimaî noktadan bu hastalık son derece de vahimdir. İrkin maddî ve manevî inhitatına sebep olur.

Sıtmanın memleketimizde yaptığı tahribat Türk Tarihi Tetkik cemiyetinin, dördüncü cilt "tarih„ kitabında ne kadar heyecanlı surette tarif edilmiştir:

"... Bunların (sıtma, frengi verem salgınları) en başında da çocuğundan ihtiyarına kadar hiç bir yaş sınıfını esirgemiyen, yakaladığını kansız, cılız ve dermansız düşüren sıtma geliyordu. Bu hastalık memleketimizde bakım ve korunma eksikliğinden *yarıya yakın nüfusun* sıtmalı sayılması caiz olacak derecede artmıştı. Sıtmadan her yıl çok vatandaş kırılıyor ve bir sıtmalının çektiği nöbet yüzünden çalışamadığı zamanlar, milyonca sıtmalıya göre hesaba alınınca yılda en az *20 - 30 milyon iş saati* eksiliyordu.„

"Askerlik muayenelerine göre askerliğe yaramıyacak kadar ağır sıtmalıların yüzde yirmi hattâ yüzde kırka kadar çok olduğu sahalar vardı. Saz benizli, ince boyunlu, cılız bacaklı, şişkin karınlı ve kocaman dalaklı, bitkin analardan, babalardan cemiyet için kuvvet unsuru değil, ancak merhamet mevzuu olacak yavrular doğuyor, böylece kuvveti ile büyük ün almış, *Türk ırkı nesilden nesile eriyordu.* Anadoluda sıtma yüzünden nüfusu tükenerek viranlaşmış, yahut geri kalan en son insan kafilesi tarafından terkolunmuş köyler, kasabalar, bataklaşmış zengin ovalar vardı. Sıtmaya çarpılmış bir çok köylerde bilgisizlik ve korunma vasıtasızlığı köylüleri evlerinden, tarlalarından vaz geçerek yaylalara çekilmeğe zorluyordu. Saltanat idaresinin kaç asır duygusuzca baktığı bu acıklı ve ırk istikbali için korkunç manzara, cümhuriyetin bakım ve şifa elini ilk uzatacağı geniş ve derin yaralardan birinin istiklâl harbi başındaki açık görünüşü idi."

Yeni Türk devletinin idare merkezi olan Ankara sıtma hastalığından bilhassa müteessir bir halde idi. Oraya her giden bu hastalığa tutulmaktan korkuyordu. Ankarada çocukları büyütebilmek güç oluyordu. Onun için, muhterem bir meb'usun vaktile yazdığı gibi, İstanbul Ankaranın harem dairesi gibi kalıyordu.

Sıtma ile mücadele teşkilâtının Ankara şehrindeki muvaffakiyeti hakikaten Türk hekimliğinin daima iftihar ile gösterebileceği parlak bir muvaffakiyettir.

1925 senesinde başlıyan sıtma ile mücadele yıldan yıla genişlemiş ve 1931 senesinde yirmi dört vilâyetin sıtmalı kısımlarına ve iki milyon nüfusa şamil olmuştu.

1933 senesinde sıtma mücadele teşkilâtına ait sayılar şunlardır:

Sıtmalı olarak tanınmış köy veya mahalle sayısı	3,756
Bu köylerin ve mahallerin nüfus sayısı	2,109,079
Muayene edilen kimselerin sayısı	7,872,268
Bunlardan dalakları büyümüş olanların sayısı	1,333,271
Bunlardan kanları muayene edilenlerin sayısı	2,432,916
Muayenede sıtmalı olduğu anlaşılan kan sayısı	257,912
Sıtmadan tedavi edilen kimselerin sayısı	1,820,318
Sıtmadan korunmak için tedavi edilenlerin sayısı	239,001

İstanbulun işgal senelerinde Anadoluya senede en çok [illegible] kilogram kinin girebildiği halde 1923 ten itibaren getirilen ve sarfedilen kinin birden bire artmış ve 1926 da yedin bin kiloyu geçmiştir. 1933 senesine kadar dağıtılan kinin miktarı 29,128 kilo ve 337 grama varmıştır.

Bunlardan başka sıtma ile mücadele mıntakaları haricinde 10,747 kilo dağıtılmış ve 10,895 kilo da Ziraat bankası vasıtasiyle devlet kinini ismi altında, ucuz olarak satılmıştır.

Yalnız bu sayılar Cümhuriyet hükûmetinin sıtma hastalığı ile mücadele işinde ne kadar büyük himmet ve fedakârlık sarfettiğini göstermeğe kâfidir. Halbuki bu mücadele teşkilâtı yalnız sıtmalıları aramak, tedavi etmek, tutulmamış olanı kinin ile korumak işlerile kalmamış; diğer taraftan sıtma hastalığının nakline vasıta olan sivrisineklere memleket topraklarında yer bırakmamak için durgun sulara hareket verecek kanallar açtırmış, bataklıkları kurutmuştur.

Bu teşkilât şimdiye kadar:

Açtırdığı kanalların uzunluğu 387,101 metre

Sıtma mıntakalarının her birinde 5 - 10 yataklı *Sıtma dispanserlerinden* başka Adanada 20 yataklı sıtma hastahanesi vardır.

Verem, frengi ve trahom ile mücadele

Verem ile frengi hastalıkları dünyanın her yerinde birer içtimaî afettir. Bizim memleketimizin bazı vilâyetlerinde trahum denilen göz hastalığı da bakımsızlık yüzünden on binlerce vatandaşın körlüğüne sebep olarak ve gittikçe yayılarak ayrıca bir afet teşkil ediyordu.

Cümhuriyet hükûmeti bu üç âfet ile savaşarak onlardan memleketi kurtarmak için ayrı ayrı mücadele teşkilâtı meydana getirdi.

Verem hastalığı ile mücadele için evvelâ veremli hastaları bilmek lâzımdır. Bu mücadelenin lüzumunu takdir eden başka memleketler verem hastalarının haber verilmesi muvafık olup olmıyacağında tereddüt etmekte iken Cümhuriyet hükûmeti bu ihbarı kanunla mecburî tutarak bulaşık hastalıklarla mücadele yolunda her memlekete örnek olacak büyük cesaretli bir adım attı. Verem hastalığının bulaşık olan şekillerini Türkiye cümhuriyeti topraklarında her hekim Sıhhat Vekâletinin mümessillerine haber vermeğe kanunen mecburdur.

Bu hastalıkla mücadele için İstanbulda Heybeliadada 125 yataklı Verem sanatoryomundan başka gene İstanbulda ve İzmirde bulunan sarî hastalıklar hastahanelerinde, evkafa, vilâyetlerin hususî idarelerine, belediyelere ait hastahanelerde veremlilere mahsut ayrıca 195 yatak ayrıldı. Nüfus sık ve bundan dolayı halkı verem hastalığına nisbeten daha maruz olan Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir şehirlerinde verem dispanserleri vardır.

Ahalisinden ehemmiyetli bir kısmı frengiye tutulmuş olduğu anlaşılan mıntakalarda frengi ile mücadele heyetleri teşkil edildi. Gerek bu hastalığa, gerek zührevî hastalıkların herhangi bir şekline tutulan kimselerin, yalnız o mıntakalarda değil, her yerde kendilerini tedavi ettirmeleri kanunen mecburidir. Frengi mücadele teşkilâtının 1926 yılından 1932 yılına kadar mesaisini gösteren sayılar şunlardır:

Muayene edilen kimselerin sayısı	704,386
Tedavi edilen hastalıklı kimselerin sayısı	25,861
Lâboratuvarlarda yapılan seroloji muayenesinin sayısı	149,276

Trahum göz hastalığına karşı mücadele Adana, Gaziantep, Malatya vilâyetlerinden başlıyarak şarka doğru ilerlemiştir. Bu hastalıkla savaşan heyetlerin 1925 - 1932 senelerine ait çalışmalarının sayıları da şunlarıdır:

Müracaat edenlerin sayısı	327,506
Ayakta yapılan tedavinin sayısı	1,914,614
Yatakta yapılan tedavinin sayısı	5,380
Ameliyat sayısı	37,315

Evlenme muayenesi usulü de zührevî hastalıklara karşı mücadele tedbirlerinden biri olarak konmuştur. Pek çok memleketler bu usulü kabul etmenin faydasını bildikleri ve onu kabul ettikleri halde muvaffak olamamaktadırlar. Türk Cümhuriyeti hükûmeti bu usulü koymakla beşeriyet âleminde başka memleketlere nümune olmağa lâyık pek mühim bir terâkki adımı atmıştır.

Diğer bulaşık hastalıklarla mücadele

Ayrıca birer teşkilât ile savaşılan bu saydığımız hastalıklardan başka bulaşık ve salgın hastalıklar ile mücadele işlerinde Sıhhat ve İçtimaî Vekâlet hekimlerinin, memurlarım son on sene içindeki mesailerini burada birer birer göstermeğe imkân yoktur. Cümhuriyet topraklarında bulaşık hastalıklarından her hangi birinden zuhur edecek vakanın derhal ihbarı mecburidir ve o hastalığı hemen söndürmek, etrafa yayılmasına mâni olmak cümhuriyet teşkilâtının daima ehemmiyetle takip eylediği bir iştir.

Kuduz hastalığını tedavi için cümhuriyetten evvel yalnız İstanbulda bir müessese vardı. Memleketin genişliğine ve hastalığın tedavisi ancak vaktinde başlanılırsa muvaffakıyet verdiğine göre bu hal büyük bir noksan idi. Cümhuriyet Hükûmeti 1925 ve 1926 da Erzurumda ve Diyarbekirde dahi birer müessese yaparak bu noksanı itmam ettikten sonra İzmirde, Konyada, Ankarada dahi kuduz hastalığının tedavisine mahsus müesseseler yaptırtmıştır.

Memleketin dışarısından gelebilecek bulaşık ve salgın hastalıklara karsı cümhuriyet hükûmetinin muvaffakiyeti bilhassa minnet ile söylenmeğe lâyıktır.

Çocuk ölümüne karşı

Memleketin nüfusunu artırmak için çocukların bakımsızlıktan, hastalıktan telef olmalarına mani olmak en birinci tedbirlerden olduğu için cümhuriyetin sıhhat idaresi 1926 senesinde çok kıymetli bir tetkik yaptırtarak memlekette bir yaşına kadar çocuklar arasında ölüm nispetini araştırmıştır.

1 mayıs 1926 tarihinden 30 nisan 1927 tarihine kadar bir sene içinde ve 1309 köyde oturan 487 bin 146 nüfus arasında binde 39 doğum, binde 19 büyük yaşta ölüm ve binde 156 da bir yaşına kadar çocuk ölümü bulunmuştur.

Üç sene sonra ayni yerlerde tetkik tekrarlanmış, bu sefer doğum adedi değişmediği halde büyük yaşta ölümün binde (17,9) a bir yaşına kadar çocuk ölümünün de binde 141,7 ye indiği görülmüştür.

Bu iki tetkik sıtma mücadelesi bulunan mıntakalarda yapılmıştı. İlki tetkik arasında gerek büyük yaşta, gerek küçük çocuklarda ölüm sayılar arasındaki fark şüphesiz sıtma mücadelesinin faydalı neticelerinden biridir.

Cümhuriyeti Sıhhat Vekâleti çocuk hastalıkları ile mücadele için bir çok yerlerde doğum ve çocuk bakımevleri açmıştır. Bu müesseselerden her biri onu doğuracak kadınlara ve onu çocuklara mahsus yirmişer yataklı evlerdir. Şimdiki halde Ankarada, Konyada, Malatyada, Karsta, Erzurumda, Adanada, Çorumda, Balıkesirde, Vanda olmak üzere dokuz tanedir.

Nüfusu artırmak için cümhuriyet hükûmetinin aldığı güzel tedbirlerden biri de çok çocuklu ailelere ikramiye vermek usulüdür. Üç seneden beri tatbik edilen bu usule göre 1931 senesinde 37 aileye 1850 lira, 1932 senesinde 88 aileye 4,400 lira verilmiş, 1933 bütçesine de 7000 lira konmuştur.

Umumî hıfzıssıhha konunu 20 binden fazla nüfusu bulunan şehirlerin belediyelerini birer çocuk muayene ve müşavere evi açmıya mecbur tutmaktadır. İstanbul Belediyesi şimdiden böyle üç muayene evi açmıştır.

Sıhhat ve içtimaî yardım müesseseleri

Bunların başında, cümhuriyetin onuncu yıldönümüün kutlulama bayramında resmen açılacak olan Ankarada merkez hıfzıssıhha müessesesi ile Ankara nümune hastahanesini söylemek lâzımdır.

Birincisi, iki seneden beri işlemekte olan kimya ve bakteriyoloji şubesi ile hıfzıssıhha mektebini, seroloji kısmını ve serum almak için saklaan hayvanlara mahsus fennî ahırları havi büyük bir ilim ve sıhhat müessesesidir. Gerek teşkilâtı, gerek tesisatı itibarile bir çok memleketlerde misli bulunmıyan ve Türk hekimliğine iftihar veren bir mekteptir.

Ankara nümune hastahanesi de hakikaten bütün dünyadaki hastahanelere örnek olacak tamamen asrî bir sıhhatyurdudur. Bu hastahaneye daha 1927 senesinde Dr. Refik Bey paviyonu ismi ile modern bir kısım ilâve edilmişti. Bugün açılacak olan yeni kısım ise 240 yataklı ve en son terakkiyata göre yapılmış her cihetten mükemmel büyük bir dairedir.

Cümhuriyet Hükûmetinin gerek kendisi tarafından açılan gerek vilâyetlerin hususî idarelerine ve belediyelerine açtırdığı müesseselerin hepsini ayrı ayrı saymıya imkân göremediğimizden yalnız bu müesseselerin yatak sayısını söyliyeceğiz:

On sene evvel memlekette 7127 yataklı 712 hastahane ve sıhhî müessese varken 1933 te bütün memlekette mevcut hastahane, dispanser ve doğumevleri yatak sayısı (13668) e çıkmıştır. Bunlardan yalnız umumî ve hususî idarelerle belediyelere ait olanlar da on sene için 4,582,944 hasta ayakta olarak ve 553,798 hasta da yatırılarak tedavi edilmiştir.

İstanbulda köhne Toptaşı timarhanesinin Bakırköyünde geniş bir binaya kaldırılarak orada asrî bir akıl hastahanesi tesisi, İzmirde dilsizlere ve körlere mahsus müessesenin açılması da Cümhuriyet Hükûmetinin minnetle söylenilmesi lâzım olan eserleridir.

Büyük kanunlar

Cümhuriyet Hükûmetinin halk sıhhatini tanzim ve idare için on sene içinde çıkarmış olduğu kanunların sayısı 35, nizamnameler 4 ve talimatnameler 14 tür. Bunları birer birer tahlil etmeğe gazetenin sayıfaları müsait olamıyacağından aralarında en mühimlerini söyliyeceğiz.

Umumî Hıfzıssıhha kanunu. — Memleketin bütün sıhhat teşkilâtını ve sıhhat idaresini, halkın sıhhatını korumak için alınan ve alınacak olan bütün tedbirleri gösteren mühim bir şaheserdir. Buna frenklerin *code* dedikleri bir sınıf kanunlar mecmuası demek daha doğru olur, çünkü onun her bir faslı ayrı ayrı birer kanun demektir.

Kanunun birinci maddesi cümhuriyetin halk sıhhatine nasıl ehemmiyet verdiğini ve herkesin onu bilmesi faydalı bir devlet prensipi olduğu için onu aynen buraya naklediyoruz:

"Memleketin sıhhî şartlarını ıslah ve milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar ve sair muzir amillerle mücadele etmek ve müstakbel neslin sıhhatli olarak yetişmesiin temin ve halkı tıbbî ve içtimaî muavenete mazhar eylemek umumî devlet hizmetlerindendir.„

Bu kanunun ihtas ettiği yeniliklerden biri Yüksek Sıhhat Şûrasıdır. Kanun memlekete dışarıdan gelebilecek ve içeriden çıkabilecek hastalıklara karşı mücadele işlerini bütün tafsilâtı ile tayin etmiştir. Yukarıda söylediğimiz verem, frengi, trahum hastalıklarına karşı mücadele usûlleri kanunun mühim birer faslıdır. Memlekete gelecek muhacirlere ait sıhhat işleri, nakil vasıtalarına ait sıhhî şartlar, amelenin sıhhî nezaretine ait şartlar, çocukların hıfzıssıhhasına ait şartlar, madensuları ve kaplıcalar, umumiyetle şehir ve kasabalar hıfzıssıhhası, yiyecek içecek maddeleri, halk sıhhatine muzir olan fabrikalar, hülâsa bir milletin bütün sıhhat işlerine ait olan ilmî kaideler, en yeni esaslara göre tanzim edilmiştir.

Su kanunu. — Her yerde hıfzıssıhhanın esasını teşkil eden su meselesinin şehirlerde ve kasabalarda nasıl ilmî bir surette halledilmesi lâzımgeleceğini gösterir. Bu kanuna tevfikan 44 şehir ve kasabada temiz ve kâfi miktarda su getirtilmesine imkân hâsıl olmuştur.

Tebabet ve şuabatı sanatlerinin tarzı icrasına dair kanun. — Türk hekimliğinin temeli addolunabilir. Hekimlik mesleğini yalnız Tıp Fakültelerinden çıkanlara hasreden memleketlerde bu meslek âdeta bir imtiyaz sahibi demek olduğundan meslek erbabını bir inzibat altına alarak muntazam teşkilâta bağlamak ta devlet hizmetlerinden biri demektir. Cümhuriyet Hükûmeti bu hususta dahi hassas davranarak bu kanunu ile gerek hekimlerin, gerek hekimliğin şubeleri sayılan sanatlere mensup olanların haklarını, vazifelerini çok esaslı olarak tanzim etmiştir.

Bu kanunun meydana koyduğu iki büyük yenilik vardır ki bunları da Türk Cümhuriyeti Hükûmeti diğer bir çok memleketlerin hükûmetlerinden evvel düşünmüş ve medeniyet âlemine bu işte dahi rehber olmuştur.

Yeniliklerden biri hekimlikte ihtısas işidir. Bu kanuna kadar memlekette her hekim kendisini istediği gibi bir şubede mütehassıs diye ilân ediyor, bazıları birden ziyade şubelerde bile ihtısas iddia ediyorlardı. Kanun bu karışıklığa nihayet vermiş ve hekimlikte ihtısas kesbetmek için umumî hekimlik tahsilinden sonra gene bir ilmî müessesede çalıştıktan sonra vesika almak lüzumunu tesis eylemiştir.

Diğer yenilik olan Etibba Odaları ihtası da hekimlik mesleğinin haysiyetini, itibarını muhafaza için cümhuriyet hükûmetinin düşündüğü ve Türk hekimlerinin ile karşıladıkları bir esastır.

Eczacılar ve eczahaneler kanunu, memlekette sayısız derecede çoğalmış ve biribirine karşı yerinde olmıyan rekabet ile halkı da ızrar etmekte olan eczahanelerin adedini tahdit etmiş ve bu suretle eczacılık gibi her şeyden evvel ilmî olması lâzımgelen bir mesleği inzibat altına almıştır.

Ecza ticarethaneleri kanunu da bu işi alelâde bir ticaret zanneden kimselerin sayğısızlığına nihayet vererek toptan ecza satmak işini de tanzim eylemiştir.

Türk kodeks konunu ile cümhuriyet devrine kadar başka memleketlerin ilâç kanunlarile hareket eden Türk eczacılığına ve hekimliğine ilmî bir istiklâl vermiştir

Umuru sıhhiye bütçeleri ve memurinisıhhiye hakkında kanun.— Bir memleket içinde sıhhat işleri-

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Cümhuriyetin On Senelik Mimarî Hayatı

Yazan: A. Z.

Türk Milleti bugün Türk tarihinde mühim bir geçit olarak Cümhuriyet inkılâbının onuncu senesini kutululuyor. Bu münasebetle bu on sene zarfında bina ve abide sanatı üzerinde inkılâbın yürüyüş tarzını yazmadan evvel Türk milletinin sanat tarihini toplu olarak göstermek isteyoruz.

1 — Orta Asya Türk eserlerinden Orhon kitabelerini ve gök Türkler devrini yoklarsak Göltekin, ve Bilgehan namına yapılan abidelerde Çinli sanatkârların izlerini görürüz. Gök Türklerin ihtilâli zaferleri bu taşlar üzerinde yazılıdır. Fakat abideleri bile Çinliler tarafından kurulan bu kutluhan devri, üç nesil bile devam edememiştir. Çünkü, İman ve çalışma vardı; Fakat köklü bir sanat, toplu bir Millet yoktu.

2 — Küçük Asya Türk eserlerinde selçukların medeniyet izlerile Anadolu Akdeniz sahillerinden Van Gölü sahillerine kadar doludur. Selçuk eserlerinde Bizansın tesiri gözükmekle beraber Türk ve selçuk karakteri hakimdir. Selçuklar köklü ve kafadan gelen bir medeniyete sahiptiler. Bu sebepten devirleri asırlarca sürmüş. Hatta bitmeden sonu gelmeden medeniyetlerini Osmanlılara devretmişlerdir.

3 — Osmanlı Türkleri sanatında da İslam ve Arap tesiri gözükmekle beraber bu sanat başlı başına bir varlığa sahipti. Hatta o kadar ileri gitmişti ki sanat sahasında ancak bugün farkına varılabilen hakiki dahiler yetiştirmiştir. Fakat bu büyük sanat; lale devrinde Fransa elçisinin Padişaha getirdiği projelerle Sadabatta memlekete sokulan garp sanatı tesirlerile kökünden sarsıldı. Selim Salis, Mahmud evvel, Aziz devrinde Barok, Ampir, gibi piç sanatlar Memleketin sanat sahalarına hakim oldular. Memleketin her sahasında garplileşmek ihtiyacı kendisini göstermişti. Fakat her su susta belki muvafık olan bu hareket sanat sahasında maalesef aksi neticeler verdi Türk sanatkârlarının sanat kabiliyetlerinden şüphe eden veya sanat kabiliyetlerine itimat edemeyen son Padişahlar Türk sanat tarihini evvelâ Avrupadan gelen sanatkârların, sonra da Ermeni kalfaların eline teslim ettiler. Sanat sahasında, yukarıda yazdığımız gibi, büyük deha eserleri yaratan Türk Milleti bu memleketin sanat yürüyüşüne yol gösteremez sanıldı. Sinanların, Kasımların, Kemaleddinlerin eserlerinin gözelliğinin farkına bile varılmadı.

Sanat sahasında yapılan bu hata,Beyler, beyi, Dolma bağçe, Yıldız saraylarile tıbbiye mektebi ve nihayet şimdi boşalmak üzere olan Beyoğlunu meydana getirdi. Her ermeni ve yabancı kalfanın üzerinde izi bulunan bu karanlık, zevksiz taş yığınları şehrin en güzel yerlerine yığıldı kaldı. Meşrutiyetle birlikte ilk türk mimarı olarak Vedat, ve Kemal Beyler meydana çıktılar. Bu suretle lâle devrinden beri sürüp gelen ecnebi sanat esareti kırılmış oluyordu. İlk defa Türk sanatkârlarının yabancılardan çok daha yüksek olduğunun farkına varılır gibi oldu. Eski türk sanat eserlerinin kıymeti meydana çıkarıldı. Burada büyük bir hata yapıldı Türk rönesansı yapacağız diye ortaya atılan iddia Meşrutiyet devrine ve ayni zamanda Osmanlı Türklerinin son devrine ait olmak üzere camiye benzer evler mezarlık taşlarından apartmanlar meydana getirdi. Bu sırada Cümhuriyet doğmuş ilerlemişti. Avrupadan tekrar Muallim diye getirilen Ecnebiler yeni ve Rationnel sanatı bize öğrettiler. Meşrutiyet devri sanatı ile Cümhuriyet devri sanatı arasında bu ecnebiler yer aldılar. Mimar Vedat ve Mimar Kemal ile genç Cümhuriyet Mimarlarının arasında bulunması lâzım gelen zincir koptu. Muallim ve Mütehassis olarak gelen Ecnebiler bu boşluğa girdiler, Türk inkilâbının Sanat yükünü üzerlerine almak istediler. İkinci bir Orhon ve lâle devri fırtması sanat hayatımız üzerinde esiyordu. Genç Türk sanatkârları bu tehlikeyi sezdiler ve Cümhuriyetin yedinci yılında nitibaren meydana çıktılar.

Üç müteşebbis Türk gencinin azmile (Mimar) namı altında ortaya çıkan sanat mecmuası bu mücadeleye bayrak açtı. Genç Türk sanatkârlarını yılmak bilmeyen mücadeleleri, çalışmaları sayesinde inkilâba lâzım olan sanatı yaratmak üzere sanat sahasının ileri saflarında Türk sanatkârları yer aldılar. Bugün memleketin sanat hayatına bu gençler yol göstermek üzeredirler. Bu sebepten on senelik Cümhuriyet inkilâbının sanat yapraklarında evvelâ Mimar Vedat, Kemalet'in ve Hikmet' ellerile yapılan Büyük Millet Meclisi, Ankara Palas, Evkaf oteli, Evkaf apartmanları, Demir yollar umum müdüriyeti binalarile Halk evi ve Müzeyi görüyoruz. Cümhuriyetin on senelik tarihinin orta yapraklarında Ecnebi sanatkârların eserleri yer almıştır. Son yapraklarında ise son zamanlarda İnkılâbı yaratanların çok değerli seçişlerile ortaya konulan müsabaka şeklinde daima muvaffak olan Türk sanatkârlarının memleketin Elaziz, Zonguldak, Bursa, İstanbul, Adana, Ankara gibi şehirlerinde yükselmeğe başlayan eserlerini görürüz. İnkılâp genç Türk sanatkârları tarafından eserlendirilmeğe başlanmıştır. Kendi evlâtları tarafından orijinal sanat eserleri İnkılâbında yer alan devirler daima ve muhakkak uzun ve sürekli bir zamana hakım olmuştur. Cümhuriyet devrinin en karakteristik cephesi yapıcı ve yaratıcı olmasıdır. İstanbulda hemen ilk hakiki ve yeni sanat tecrübesini Valide Mektebi ile Mimar Sırrı açmıştı, bugün ayni ermeni ve yabancı kalfaların elinde sanat namına Cihangir, Maçka, Taksim meydanlarında İstanbulun her sahasında genç Türk mimarlar yer almağa başladılar. Bu çok yabancı sanatkârların arasında Sedadın, Abidinin, Zekinin, Hüsnünün, Nazifin, Saminin eserlerini görürsünüz. Adanada bulunan Mimar Saminin yaptığı büyük Mezbaha mimar Abtullah Ziyanın yaşattığı yeni sanat hayatı, Bursada Mimar Şevkinin Karaca Bey, belediye binası, Heykeltraş Nejadın Gazi heykeli, yene Zonguldakta yapılan Abidin ve Zekinin Halk evi binası ve Şevkinin son musabakada kazandığı Ankara daimî sergi binası, Heykeltraş Ratıbın Menemen abidesi, ve mimar Naziminin rakiplerine nazaran Dolmabagçe sarayi salon musabakasında kazandığı muvaffakiyet Türk sanatkârlarının İnkılâbın yeni sanat sahasında muvaffak olabilecekleri hakkında bize lâzım gelen ümit ve kanaatı vermiştir. On senelik Cümhuriyet devrinde en mühim İnşaat sahasını maarif ve nafia Vekâletleri kaplamıştır. Memleketin çok büyük bir eksiği olan şömendöfer, şosa yollarile mühim köprüler yapılmıştır. Maarif vekâleti ise memleketin hemen her yerinde her Vilâyetinde Maarif ihtiyacında çok yoksul olan mektep derdini hal için milyonlar sarfile yüzlerce mektep inşa etmiştir. Bunlardan Ankara Gazi Enstitüsü (Bir milyon yedi yüz bin lira) Ankara Ticaret Mektebi, (Yüz kırk iki bin lira) Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü: (Dört yüz yetmiş bir bin lira) Ankara İnşaat Usta Mektebi (Yetmiş sekiz bin lira) Ankara Kız Lisesi (İki yüz yetmiş sekiz bin lira) (Erzurum Muallim mektebi (Altı yüz elli bin lira) Balıkesir Necati Bey Muallim mektebi: (Bir milyon lira) Ankara Musiki Muallim mektebine de (Dört yüz seksen bin lira sarf olunduğu gibi gerek muhasebei hususiyeden ve gerekse yene Maarif Vekâletinden her vilâyette yeni mektepler inşa edilmiş, müteaddit eski mekteplere pavyon ve sair ilâvesile yenileştirilmiş ve büyütülmüştür. Bu arada Divanı Muhasebat, Ordu evi, Merkez Bankası Erkânı harbiye, müdafayi milliye, Ziraat ve Baytar Enstitüleri, Hilâliahmer inşaatı olarak hükûmet namına büyük binalar yapılmış mimar Yansene çizdirilen Ankara şehir plânına göre şehirde büyük caddeler ve bulvarlar açılmış, İş Bankası, Ziraat Bankası, Merkez Bankası gibi büyük binalarla Ankara süslenmiş Harbiye mektebi, Daimî sergi, Tayyare cemiyeti binaları inşaatına da başlanmıştır. Bugün müsabaka müddeti biten Polis ve Jandarma mektebi inşaatı da müsabaka neticesinde başlanmak üzeredir. Cümhuriyet şehirlere ve mekteplere verdiği bu ehemmiyetle mütenesip olarak köylere, mahacirlerin iskânına da büyük bir ehemmiyet vermiş, Mersin, Samsun, Ankara Diyaribekir , Manisa gibi muhtelif yerlerde yüz altmış sekiz yeni köy yapmış, ve eski köyleri imar etmiştir. Ankarada Samutluda ve, Eti Mesuta iki yeni köy kurulmuştur. Samutlü köyüne yirmi yedi mahacir evi yapılmış 112 mahacir yerleştirilmiş doksan yedi bin lira sarf edilmiştir. Eti Mesut köyünc yüz yetmiş bin lira verilmiş elli mahacir evi ve bir hükûmet konağı memur ikametgâhları yapılmıştır. 261 mahacir bu köyde de barınmaktadır. Bütün bu milyonlarca liralık inşaatın son senelerde hemen hepsini türk inşaat şirketleri ve müteahhitleri yapmıştır.

Hülâsa :

Türk İnkılâbi Türk tarihinde ilk defa tesadif edilecek kadar kuvvetli ve kafadan, içten gelen bir bilgi ile yapılmıştır. Bu inkılâp ne Orhon Türklerinden Kutlı hanın yirmi beş kişi ile daga çıkmasına, ne Selçukilerin arslanlar dolu devirlerine, ne de Osmanlıların İstiklâline benzer. Cümhuriyet devri Türkün Rationnel, karakteristik bir inkılâbıdır. Faşistlik sosyalistlik gibi rejimlerin bile kendilerine has karakteristik eserlerle İtalyan, Rus, sanatkârları tarafından eserlendirildiği bir devirde Türk inkilâbının Türk sanatkârları tarafından eserlendirilmesi için lâzım gelen her şey yapılmıştır. Güzel sanatlar Akademisi tarafından hazırlanan (Türk İnkılâbı sanatı koruma) ve (Mimarî odaları) kanunları hazırlanmıştır. Bu kanunların tasdikinden sonra İnkılâbın sanat sahasında alınacak randman Cümhuriyetin gelecek yirminci hatta on beşinci yılında kendisini gösterecektir.

1 — Ankara Ziraat Bankası. 2 — Hunt Hatun camii, Çifte minare, Selçuk mimarlarının eserlerinden. 3— Şehzade Camii, Mimar Sinan. 4 — Orhon abidelerinden. 5 — Gazi Enstitüsü, Mimar Kemalettin Bey (Ankara), 6 — Ankarapalas, Mimar Vedat Bey. 7 — Ankara Evkaf Apartımanı, Mimar Kemalettin Bey.

8 — Valide mektebi, mimarı Arif Bey (Aksaray). 9 — Halkevleri Merkezi, mimar Hikmet B. 10 — Bursa heykeli. Heykeltraş Nejat B. 11 — Ordu evi (Ankara). 12 — İsmet Paşa Kız Enstitüsü, mimarı M. Egli. 13 — Türkiye Merkez Bankası. 14 — Erkek muallim mektebi, mimar Aptullah Ziya (Adana) .

---

nin ayrı ayrı ellerden idaresi zamanımızın kabul ettiği idare usulüne muvafık olmıyacağından, aylıklarını vilâyetlerin hususî idarelerinden veya belediyelerden alan hekimleri ve sıhhat memurlarını dahi devletin sıhhat işlerinde en yüksek mercii ve mürakibi olan Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletine bağlıyarak memleketin bütün hekimlerini ve sıhhat memurlarını en doğru devletçilik siyasetine en muvafık olarak yalnız bir merciden idare etmek usulünü tesis etmiştir. Vilâyetlerin hususî idarelerinden sıhhat işleri için ayrılan paranın da gayesine en uygun surette sarfı bu kanun ile tanzim olunmuştur.

Uyuşturucu maddeler kanunu, Cümhuriyet Hükûmetinin en kıymetli ve en yeni eserlerinden biridir. Afyon, morfin ve kokain gibi keyif veren, fakat müptelâ olanlara zarar getiren maddeler evvelâ 1928 senesinde bir kanun ile mürakabe altına alınmış, daha sonra bu hususta milletler arasında yapılmış muahedelere de kabul olunarak 24 haziran 1933 tarihli kanun ile mürakabe sistemi çok sıkı ve sağlam bir şekle konulmuştur.

* * *

Cümhuriyet Hükûmetinin sıhhat işlerinde on senelik icraatının hepsini bir gazete sayıfasında okuyucularımıza hakkile anlatmak imkânsız olmakla beraber sıhhat propaganda ve neşriyatını unutmak kabil değildir.

İstanbulda evvelce bulunan Sıhhat müzesi Cümhuriyet Hükûmeti tarafından daha ziyade tekemmül ettirilmiş, Ankarada dahi bir Sıhhat müzesi yapılmıştır. Bu ikinci müze maalesef bir yangında yanmıştır. Bu müzelere ait eşyanın bir kısmı ve yeniden yapılan levhalarla Cümhuriyet Hükûmeti 1930 senesinde Dresden'de açılan büyük hıfzıssıhha sergisine iştirak etmişti. Bu iki müzeden başka vilâyetlerden bazıları da hususî idarelerinden sıhhat müzeleri açmışlar, bunlarla halkı tenvire çalışmakta bulunmuşlardır. İstanbul sıhhat müzesindeki örneklerin resimlerinden yapılan sıhhî müze atlası kıymetli bir eser olmuştur.

Hükûmet tarafından bastırılarak dağıtılan risalelerin sayısı 311,350 nüshaya çıkmıştır. Muhtelif mevzulara dair şimdiye kadar altmışa yakın büyük afişler hazırlanmış, bunlardan bir kısmı bastırılmıştır. Sinemanın halkı sıhhat işlerinde tenvir etmek hususundaki faydası takdir olunarak 15 film yaptırılmış halka bedava gösterilmiştir. Gene hükûmet tarafından neşrolunan ve sıhhat ilmine dair büyük kitapların sayısı 14 ü, vilâyetlerin sıhhî ve içtimaî coğrafya-kitapları ise 18 i bulmuştur.

Sıhhiye mecmuası ise her iki ayda bir çıkar, Türk hekimlerine bütün dünyadaki sıhhat haberlerini getiren, kıymetli ilim yazılarını okutturan ve hekimlerin daima sabırsızlıkla bekledikleri mühim bir ilmî mecmuadır. Bu mecmuanın, cümhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetile çıkardığı fevkalâde nüshası Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletinin on yıllık mesaisini toplamış ve gerek yazılış, gerek basılış itibarile çok nefîs büyük bir kitap olmuştur.

* * *

On sene gibi, bir milletin tarihinde pek kısa bir zaman içinde meydana gelen bütün bu eserler şüphesiz, "milletin büyük mürşidi Gazi Mustafa Kemal'in açtığı terakki ve ilim yolunda yürünerek elde edilen neticelerden,, bir kısmıdır. Büyük Gazinin eserlerini saymaktan bile âciz kaldığımız gibi bu eserlere karşı minnet ve şükranımızı hakkile ifade etmekten de âciz kalıyoruz.

Büyük Reis'in açtığı terakki ve ilim yolunda yürüyerek onun çizmiş olduğu sıhhat programını en iyi surette icraya muvaffak olan Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. Refik Beyefendi Hazretlerini candan tebrik etmek Türk hekimliğinin vazifesidir.

Dr. G. ATA

Cümhuriyet Devrinde Bankacılık ve Bankalarımız..

Yazan: F.

Millî iktısadın kalbi sayılan bankacılık, üzerinde durulacak ve en ziyade uğraşılacak bir saha idi. Bütün dertleri realist gözle gören ve isabetli tedbirler almakta tereddüt göstermiyen Cümhuriyet hükûmeti, bu boşluğu doldurmak, Türk bankacılık binasını yeniden ve sağlam temeller üzerine kurmak hususunda en esaslı adımları attı.

Bir memleketin iktısadî faaliyeti dolayısile umumî hayatı üzerinde bankaların yaptıkları tesirler umumî surette zan ve tahmin olunan nisbetlerden çok fazladır. Medenî seviyesi yükselmiş, ileri gitmiş memleketlerde bankaların büyük inkişafı yakından tetkik edilecek olursa, bunların iktısadî hayattaki mevkileri daha iyi anlaşılır

Şehirler ve memleketler arasındaki ticarî tediyata delâlet ve yardım etmek vazifesile başlayıp tasarruf olunan paraları muhafaza ve işletmek için mevduat olarak kabul eden teşekküller olarak inkişaf eden bankalar nihayet bugün paraya taallûk eden bütün muameleleri bünyelerinde temerküz ettirmişlerdir.

Denilebilir ki bu müesseseler, bugün iktısadî hayatın kalbi ve damarları hükmündedirler.

Filhakika bankalar kendilerine yatırılan yüksek mikdardaki mevduat sayesinde kazandıklarını kredi vermek ve malî muamelelere tavassut etmek imkânlarile gerek müstahsillere, gerek tüccar ve sanayicilere geniş ve şümullü yardımlarda bulunmaktadırlar. Bu suretle iktısadî muhitlerdeki yaratıcı tesirleri, derin ve feyizli izler bırakan bankalar millet bünyesinde başlı başına bir kuvvet ve varlık teşkil etmektedirler. Hiç bir suretle ihmal edilemiyecek olan ve bilâkis takviye ve muhafaza edilmesi icap eden bu varlığın asıl özü tam mânasile millî olmasındadır. Bundaki zarureti ve ehemmiyeti lâyikile takdir ve buna göre lâzım gelen faaliyet ve tedbirleri almak şerefi, Cümhuriyet hükûmetlerine müyesser oldu.

Cümhuriyet devrinde, bankacılık sahasında, dev adımlarile yapılmış olan terakkiyati iyice ölçmek ve anlayabilmek için, ondan evvelki devirlerde, Osmanlı imperatorluğu zamanında banka ve kredi hususlarında mevcut vaziyetleri tetkik etmek lâzımdır. Umumî harp ve mütareke badireleri dolayısile hayatiyeti kaybolmuş cılız bir iki millî teşekkül ile memleketteki bankacılık faaliyetini âdeta filî inhisarında bulunduran Osmanlı Bankası yanında, memleketteki mesailerinden fayda yerine daha ziyade zarar geldiğine kat'î olarak hükmedilebilecek birkaç ecnebi bankası, Cümhuriyetin bankacılıkta maziden devraldığı mirası teşkil ediyordu. Osmanlı imperatorluğu zamanında geniş memlekette âdeta rakipsiz olarak tek başına banka ve kredi sahasına hükmeden bir müessese vardı. Osmanlı Bankası.. Halbuki bu banka da normal banka muameleleri kadar ve belki daha fazla ecnebi sermayedarlarile Osmanlı devleti ve maliyesi arasında en fazla mutavassıtlık yapan bir müessese idi. Banknot ihracı imtiyazı mevcu bulunan bir ihraç bankası vaziyetinde olmasına rağmen bir merkez bankasından beklenilecek şekilde, iktısadî hayatta nâzım mevkiini ve rolünü yapamıyordu.

Osmanlı Bankasından maada, ticarî banka olarak icrayi faaliyet eden diğer bankalar da tamamen ecnebi idi. Bu ecnebi bankaları o devirde, mensup oldukları devletin konsoloslar gibi, siyasî ve iktısadî bir ajanı gibi telâkki etmek şüphesiz doğru bir keyfiyettir. Başlıca Fransız, Alman, avusturya, Macaristan ve Yunan menafiini temsil eden bu banakların faaliyetinden memleket için elbette fayda beklenemezdi. Bilâkis, mahdut ta olsa, memlekette kendilerine yapılan mevduatı baska memleketlere nakil ve orada işletmek suretile iş sahaları geniş ve kredi ihtiyaçları vâsi olan memleket hesabına, menfi tesirleri de oluyordu. Esasen arzu etseler dahi, memlekete tamamen faydalı olacak şekilde muamele yapmalarına zihniyetleri müsaade edemezdi. Çünkü kapitülâsyonlardan istifade ederek her türlü kayıttan âzade serbest bir surette çalışıyorlardı. Müdür ve memurları ya memleket vaziyet ve şeraitini iyi bilmiyen veya anlamalarına imkân olmayan ve anlamak istemiyen ecnebilerden, veya memleketle alâkalarını büsbütün başka tarzda anlayan gayri Türk unsurlardan mürekkepti. Tamamen ecnebi olan bu bankaların yanında millî bir Türk teşekkülü olarak faaliyette bulunan veya daha doğrusu faaliyette bulunmağa çabalayan yalnız bir Ziraat Bankası vardı. Gayet doğru ve samimî arzu ve emllerle kurulmuş olan bu bankadan ise teşekkül gayesi ve maksadı olan ziraî sahada kredi ihtiyacını kısmen olsun tatmin hususunda beklenildiği şekilde bir netice almak imkânı hâsıl olmadı. O devirlerde bu banka idaresinin bankacılık prensiplerinden ve usullerinden ziyade devlet memuru zihniyetile hareketi, bizde tamamen Türk ve millî bir banka âmir ve memur kadrosunun teşekkül etmemesine de sebep olmuştur. Böyle bir kadronun nüvelerini ise, ancak umumî harp ortalarında, o zamanki müfrit milliyetperverlik cereyanının tahtı tesirinde teşkil olunan İtibarı Millî bankası hazırlayabilmiştir. İşte İstiklâl mücadelesi ve büyük zaferden sonra vatanın imarına ve iktısadî yükseltme işine başlayan Cümhuriyetin bankacılık sahasında karşılaştığı vaziyet bu şekilde idi.

Büyük Gazi, millet ve halka ait her işte ve her sahada olduğu gibi bankacılıkta da gidilecek yolu, yüksek işaret ve irşadile göstermek büyüklüğünde bulundu. Milletin siyasî istiklâlini ve kurtuluşunu elde etmesini nihaî olarak temin ettiği günden tam iki sene sonra, iktısadî inkılâp ve yükselmemizin de ilk temel taşını koydu. Bu suretle kendisinin bizzat kurduğu "İş Bankas" 26 Ağustos 924 de işe başladı. Halkın ve çalışacağı muhitlerin hakikî bir ihtiyacını tatmin için kurulan, kuvvetini Türk milletinde ve Türk inkılâbında bulan ve alan bu millî teşekkül az zaman zarfında çok büyük bir rağbetle karşılandı. Bidayette ancak dörtte biri ödenmiş bir milyon lira sermaye ile faaliyete geçen İş Bankası iki sene zarfında sermayesini tamamen ödenmiş iki milyon liraya çıkardı. Teşekkülünün üçüncü senesinde, İş Bankası gene Cümhuriyet hükûmetlerinin müzaheretile az çok canlanmağa başlayan ve faaliyette bulunan İtibarı Millî bankası ile birleşti. Bundan sonra yaptığı sermaye arttırması ile sermayesi tamamen ödenmiş beş milyon liraya çıkan ve ihtiyatları bugün sermayesinin yarısma baliğ olan İş Bankası, daima yeni ve inkılâpçı hamlelerle ileriye doğru giden, memleket iktısadiyatında çok büyük mevki ve ehemmiyet kazanmış beynelmilel şöhret ve itibara malik yüksek bir malî müessese olmuştur. Memleketimiz dahilinde en esaslı ticarî piyasalarda yerleşmiş olan İş Bankası, millî Türk bankacılık tarihinde ilk defa olarak ecnebi memleketlerde şube açmıştır. İskenderiye, ve Hamburgta açılan bu şubeler iki seneye yakın bir zamandan beri, memleket ihracatı için çok müfit bir surette çalışmaktadırlar. İş Bankasının muamelâtında ve ilerileyişindeki seyri takip etmek, on senelik Cümhuriyet devrindeki memleket iktısadiyatının inkişafı hakkında umumî bir fikir vermesi itibarile de faydalıdır. İş Bankasının teessüs anındaki ilk hedef ve gayesi, ticarî piyasalardaki kredi ihtiyacını memleketin menafii ile kabili telif olacak şekilde tamamen temine çalışmaktı. O zamana kadar bu sahada faaliyette bulunan diğer ecnebi teşekküllerin sırf kendi düşüncelerine ve kendi hususî görüş zaviyelerine göre yaptıkları çalışmaların memleket ihtiyaçlarına göre tadil ve tashihi için de, bu hususta mesâinin çok büyük ehemmiyeti vardı. İş Bankasının gittiği ve yerleştiği her piyasada, ikraz muameleleri, ikraz ve diğer banka muamelelerine ait şartlar, rakipsiz bir surette çalışmağa alışmış diğer ecnebi bankaların eskiden tatbik ettikleri nisbetlerle kıyas kabul etmiyecek derecede tüccarın leyhine tadil ediliyordu.

İş Bankasının bu ilk gayesi pek az zaman zarfında tahakkuk ettikten sonra banka faaliyetini diğer iktısadî sahalarda da teşmil etti. banka, iptidaî maddeleri memleket te yetişen faaliyetlerile bütün memleket iktısadiyatında feyizli tesirler yapan büyük sanayiin kurulmasına, işlemesine ve başarılmasına çok büyük yardımlarda bulundu. Son zamanlarda gördüğümüz eserlerile de bankanın bu müsbet mesaisine devam ettiğini görmekteyiz. İş Bankasının bütün bu faaliyeti arasında, umumî olarak dikkat nazarından kaçan ve fakat memleketin umumî hayatı üzerinde inkılâpçı tesirler yapan ve yapacak olan bir hizmetini de kaydetmeği vazife biliriz. O da bankanın memlekette tasarruf fikrinin amelî ve filî olarak yerleşmesi için, yaptığı büyük hizmettir. Tasarruf hakkındaki teşviklerin, nasihatlerin ancak umumî mahiyette olduğu ve henüz bu hususta herhangi resmî, nim resmî teşekküllerin yapılmadığı bir zamanda bundan beş bucuk sene evvel İş Bankası, memlekette ilk olarak küçük tasarruflara yardım için kumbaraları ıhdas ederek tasarruf hesaplarına kolaylık gösterdi. Ve tasarrufu telkin için geniş mikyasta propaganda yaparak, bugün gittikçe kökleşmekte olduğunu gördüğümüz tasarruf fikrinin yerleşmesini temin etti.

Ziraî istihsal sahasındaki boşluğu doldurmak en mühim düşüncelerinden biri olan Cümhuriyet hükûmetinin elinde teşekkül olarak Ziraat Bankası vardı. Bu bankanın Osmanlı imperatorluğu zamanındaki kısaca yukarıda anlattığımız hali, bulunduğu şekilde, kendisinden beklenilen vazifeleri kısmen olsun yapmasına imkân veremezdi. Bilhassa Osmanlı devletinin taksimi, umumî harp mağlûbiyeti gibi hususlar, bankanın sermayesini tamamen denecek derecede tüketmişti. Türk hükûmeti maziden bu vaziyette aldığı Ziraat bankasını yepyeni esaslar dahilinde teşkilâtlandırdı. Bankanın vaziyeti bir Anonim şirket olarak tesbit edildi. sermayesi 30 milyon liraya tezyit olunarak kendisine yeniden faaliyette bulunmak imkân ve şartları temin edildı. Bankanın idare şekli faaliyet, tarzı, hakikî bankacılık prensipleri ve metotları üzerine kuruldu. Bu suretle ismindeki banka kelimesine rağmen otuz seneyi mütecaviz hayatında, bankacılık sistemleri ile alâkası azalmış olan Ziraat Bankası, hakikî bir banka olarak faaliyetlerde bulunmağa başladı. Bunun neticesi olarak Ziraat Bankası, memleket ziraatine yardım ve istihsali teşvik hususunda, metin adımlarla ilerilemeğe başladı. Şüphesiz nüfusunun % sekseninden fazlası çiftçi olan bir memlekette, bir tek Ziraat bankasının bütün ihtiyaçlara tamamen cevap vermesine imkân olamazdı. Fakat Ziraat bankamızda, elindeki sanayi ve vesaite nazaran çok yüksek addedilebilecek nisbetlerde ve mazi ile kıyas kabul etmiyecek şekilde, memleket iktısadiyatında hayırlı işler gördü. Emin olunabilir ki, bundan sonra da, cihanşümul buhran neticesinde büyük fiyat sukutları karşısında kalmış ve bunalmış olan Türk çiftçisine yardım elini uzatarak, ona yeni faaliyet imkânları verecek teşekkül de gene Ziraat bankasıdır. ve bu gayeyi en geniş surette tahakkuk ettirmek için, Cümhuriyet hükûmetinin müzaheretine istinaden, Ziraat Bankası devamlı bir surette çalışmaktadır. Cümhuriyet devrinde ziraî sahadaki faaliyetinden maada Ziraat Bankası diğer sahalarda ve bilhassa ticarî kredi muamelelerinde de çok müfit olmuştur. Memleketin hemen her köşesinde şubeleri bulunması, ve bu yerlerin de kısmı âzamında baska banka bulunmaması, kendisinin de devamlı surette kredi muameleleri ile uğraşmasını istilzam etmiştir. Ayni zamanda Ziraat Bankası, Cüümhuriyet hükûmetinin nafia programının finanismanına mü

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

HANIMEFENDİLER!

BEYEFENDİLER!

Avrupanın en mühim radyo fabrikası olan

PHiLiPS Şirketi

Cümhuriyet Bayramımızın

10 uncu yıldönümü

Vesilesile Yeni

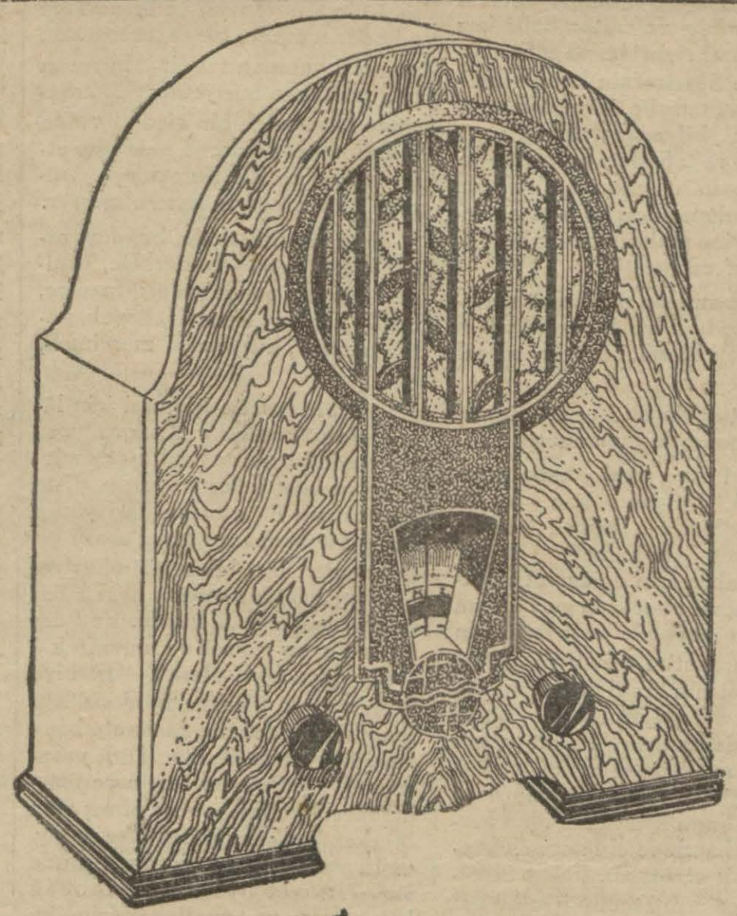

634 PHILIPS -Super-Inductance-

radyosunu

Piyasaya Çıkarmıştır.

Bu Makine Bütün Rakip Fabrikalara Faiktir.

Bir Defa Dinleyiniz Ve Hükmünüzü Veriniz!

Ticaret odası, ticaret borsaları, şirketler..

Memlekette iktısadî hayatın teşkilâtlanması ve millîleşmesi cümhuriyet ile başlar.. Teşkilâtlanmak bütün çalışmaları milletin şuurundan çıkan muayyen bir hedefe doğru, program tahtında sevketmek demektir.

Cümhuriyetten evvel sırf Avrupayı taklit tarzında meselâ İstanbulda bir Ticaret odası var idi.. Bir esham ve tahvilât borsası vardı. Fakat bunlar yabancı unsurların hâkimiyeti altında, bu hâkimiyetin idamesine hâdim müessese - ler olmuştu... Camianın yüksek menfaatleri kaygusu, menfaatler arasında âhenk ve tevazün temini arzusu, memleketin iktısaden yükselmesi endişesi bu teşekküllerin sinesine giremezdi.

Cümhuriyetin ilk işlerinden biri bu müesseseleri iptida millîleştirmek, sonra da kuvvetlendirmek olmuştur..

Ticaret odaları, ticaret sicilinin ihdasile mühim varidat elde etmiş ve bu sayede aralarından bazıları, başta İstanbul Ticaret ve Sanayi odası olmak üzere, Avrupada emsallerile hemâyar bir derecei mükemmeliyete yükselmiştir. Meselâ bugün İstanbul Ticaret ve Sanayi odası, teşkilât itibarile, ticaret ve sanayi âlemimizin hakikî bir mümessili, hükûmetin en emin bir istihbar vasıtası, hariç piyasalarla temasları temin ve tevsi edici en iyi bir tavassut ve tenvir müessesesi olmuştur.

Bu müessese camianın menfaati mefhumunu, eski bazı şahsî, hususî emellerin, cereyanların yerine bihakkin ikame edebilmiştir. Ticaret odalarının mıntakavî olmaları da memleketin iktısadî temsili hususundaki vazifelerini teshil etmektedir... Herhalde Cümhuriyet bu müesseseleri rollerini yapabilmeleri için lâzım gelen bütün vesaitle techiz etmiştir.. Bunların başına geçenlerin istifaya uğraması ve görgülerinin artması odaların faydalarını her gün arttırmaktadır..

Türkiyede Ticaret Borsaları

Memleketimizde ticaret borsaları umum borsalar hakkındaki 1302 tarihli nizamnameye tevfikan teşkil edilmiştir.

Bu nizamnamenin birinci maddesinde borsa; "Tüccar veya banker ve komisyon ve mübayaacı ve köşe sarrafları ve emtea dellâlları ve kaptan ve sigortacı ve sefine sahipleri ve Seyrisefain kumpanyalarının acentalarile doğrudan doğruya veya bilvasıta ticaret veya bankerlik ve tahvilâtı umumiye ve sair muamelâtı sarrafiye icrasile meşgul bulunan kâffei kisanın tecemmülerine mahsus bir mahal" olarak tarif edilmiştir.

Nizamnamenin dördüncü maddesinde de borsada berveçhi peşin veya vadeli olarak cereyan edecek muamelât "her gûna zehair ve emtea bey ve şirası, her nevi eşya ve meskûkâtı madeniye bey ve şirası, sefain sigortası, sefine navlunları, berren ve bahren yapılacak eşya nakliyatı, poliçe ve sipariş tahvilâtı devri, devletin tahvilâtı umumiyesile devairi devletten neşir ve ihraç olunup bey ve şirası caiz olan her nevi şirketler ve anonim kumpanyaların borsaya kayıt ve ithal olunan her nevi eshamı umumiyenin bey ve devri" hususlarından ibaret olarak gösterilmiştir.

Nizamnamenin bu maddesine müsteniden memleketimizde ilk defa İstanbulda bir (Esham ve tahvilât ve kambiyo ve nukut borsası) küşat edilmiş ise de nizamnamenin bu pek eski olan tarihine bakarak Türkiyedeki Ticaret borsalarının teessüs ve inkişaflarına bu tarihî bir mebde ittihaz etmek doğru olamaz.

Memleketimizin İstanbul, İzmir, Adana, Ankara... ilh gibi mühim iktısadî merkezlerinde birer ticaret borsası küşat edilebilmesi için umum borsalar nizamnamesinin neşrinden sonra daha 45 sene geçmek lâzım gelmiş.

Saltanat devrinin iktısadî işlere büyük bir kıymet ve ehemmiyet atfetmeyen mekanizması zaman zaman bu yolda yapılan temennileri bir an evvel intaç etmekteki lüzum ve zarureti hissetmemiştir.

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsasının Muamelât ve faaliyeti ve geçirdiği tahavvüllerle tekâmüller safahatı ve sair Borsalar

İstanbulda bir Ticaret ve Zahire Borsası küşadı, Odanın ilk faaliyet ve tesis senelerinden beri bilhassa musirrane uğraştığı işlerden biri olduğu ve her sene müteaddit içtimalarda, komisyonlarda mevzuubahs olduğu halde saltanat idaresinin köhne zihniyeti maalesef bu kıymetli ve yüksek düşüncenin mevkii tatbike vazı ma mani olmuş ve bu mevani sebebile İstanbulda Borsa teşekkül edememiş ve ticarî muamelât, Galatada Ömer Abit hanında hiç bir kuyut ve şuruta tabi olmıyarak cereyan etmekte bulunmuş idi.

Muasır cemiyetler için tekemmül etmiş bir buhar makinesinden ve bir elektrik cihazından nasıl istiğna edilemezse, borsalar da iktısadî hayatın tanzim ve tevzininde o kadar mübrem bir zarurettir. Bu zarureti yakinen takdir buyuran hükûmeti cumhuriyemiz 925 senesinde İstanbulda bir Ticaret ve Zahire Borsası küşadına müsaade etmiş ve bu suretle Borsanın teessüsüne muvaffakiyet hasıl olmuştur.

Borsanın tesisinde, buğday, arpa, bakla, bezelye, börülce, bulgur, burçak, çavdar, darı, fasulye, irmik, kaplıca, kenevir, kepek, keten tohumu, kuşyemi, mercimek, mısır, nohut, un, paspal, razmol, susam, mısır unu, yulaf Borsaya alınmış ve bunların satışları tanzim kılınmıştır.

Bu zamana kadar pek iptidaî ve gayrı muntazam surette satılan bu mallar borsaya alındıktan sonra cins ve nev'ine göre tohumları ve mevadı ecnebiyesi tesbit olunmuş ve bazı ahkâmı umumiye tesbit edilmiştir.

Satışların bu esas dahilinde cereyanı temin edilerek 926 senesinde memleketimizin başlıca ticaret ve ihracat maddelerini teşkil eden afyon, fındık, pamuk tohumu, tiftik, yapak, 927 senesinde de badem, ceviz, roza, ipek, av derisi ve müteakiben de ay çiçeği yağı, haşhaş tohumu yağı, keten yağı, pamuk yağı, susam yagı, beyaz ve kaşar peynirlerle zeytin yağı alınarak bu maddelerin satışlarının tanzimi temin edilmiş ve hepsi için ayrı ayrı ahkâm vazedilmiştir.

Vazedilen ahkâmın tatbikini kontrol etmek üzere bir de Lâboratuar tesis edilmiş ve Lâboratuar hikemî ve kimyevî tahliller, mufassal ve mutavassıt un tahlilleri, unlarda mevadı ecnebiyei madeniye, haşarat ve nebatatı muzirre muayeneleri, tiftik, yapaka ve pamuklarda mahlutiyet ,incelik ve kalınlık ve mevadı ecnebiye ile sair muayene ve tahlilâtı yapılması temin olunmuştur.

Evvelce Ömer Abit hanındaki gayri mes'ul ellerin tarafgiranı yaptığı analiz ve muayeneler borsada bitarafane yapılmağa başlanmış ve bu hareket mustansıl ve tuccarın memnuniyetini celp etmiştir. Şimdi bütün satışlar Borsada cereyan etmekte ve günün fiatları kara tahtada ilân edilmektedir.

Cihanı medeniyetle pek sıkı temasta bulunan Türkiye Cümhuriyeti umumî ticaretinin günden güne inkişaf ve tevessüü hasebile mallarımızın cihan piyasalarına arzı ve bu pazarların seyrini takip etmek için dahilî ve haricî Borsalarla telgraf servisine ve menabii istihbariyesi kuvvetli merkezlerden malûmat celp ve neşriyata başlanmıştır. Bu meyanda Londra, Liverpul, Anvers, Şikago, Marsilya Borsalarile Marsilya Simsarlar cemiyeti, Roma Ziraat enstitüsü, Cenevrede beynelmilel Argos şirketinin bütün dünya risale ve gazetelerinden alıp gönderdiği kopürler mühim bir mevki tutmakta ve bilhassa şehbender ve Ticaret mümessilliklerimizden aldığımız malûmatın ilân ve meteoroloji merkezinden alınan günlük yağmur telgrafları arzu edilen hususatın temininde mühim âmil olmaktadır. Bugün bu neşriyat salonda yapılmakla beraber neşredilen fiat bülteni de memleketimizin enuzak yerlerine kadar gönderilerek ve radyo ile ve neşriyat yapılarak müstahsil ve erbabı Ticaret cihan piyasalarının tahavvülâtından haberdar edilmektedir.

Yağmur telgrafları harita üzerinde o günkü bir gün evvelki ve daha evvelki günlere ait olarak gösterilmekte ve alâka ile takip olunmaktadır.

Borsanın küşadından şimdiye kadar vazedilen esaslar alınan tedbirlerle Borsada muamele gören mevadın kıymet ve miktarları mert but (1) ve Borsaya mukayyet aza adetleri de (2) Numaralı cetvelde gösterilmiştir.

Borsanın açılışını takip eden seneler zarfındaki tezayüdün son senelerde devam etmemesi sebepleri, bütün cihanı saran iktisadî buhranın memleketimizde de icra ettiği tesirden ileri gelmektedir.

Hükûmeti Cümhuriyemizin aldığı tedbirler sayesinde buhranın diğer memleketlerde yaptığı tesirata nazaran bu fark ehemmiyetli değildir.

Aza adedinin azalmasına gelince : bunun sebeplerini de buhranda aramak lâzımdır. İktısadî buhranın diğer memleketlerin ticaretini felce uğrattığı, ve iflâsların yekdiğerini takip ettiği bir zamanda arada görülen fark lâşey mesabesinde telâkki edilmeğe seza ve mübeccel Cümhuriyetin İktisadî sahada aldığı tedbirlerin neticesi bulunmaktadır.

Bütün bunlara rağmen İktisadî sahada da inkilâp yapmağa azmetmiş hükûmeti cümhuriyemizin icraatından mülhem olarak mahsulâtımızın daha ziyade temizliğini temin için Borsamız bazı karar ve tedbirler almağa başlamıştır. Bilhassa bu sene iptidasından itibaren tatbike başlanan yeni buğday ahkâmı, buğdayda bir çok Avrupa Borsalarında tatbik edilen hektolitre usulünün tatbiki, ve Borsadaki muamelâtta kiloğram esasının kabulü, Ticaret hayatında mühim bir havte telâkki edilebilir.

Zahire ve hububat için vazedilen ahkâmın da Eylül iptidasından itibaren tatbikine başlanacaktır. Bu ahkâm ile temizliğe ve standardizasyona doğru bir tekâmül temin ediierek mahsulâtımızın yabancı memleket mahsulâtı ile rekabeti teshil edilmektedir.

Borsaya dahil bilcümle maddelerimizin müteaddit nevilerini ihtiva etmek ve bu nevilerin hikemî ve kimyevî evsafını tayin eylemek suretile bir müze teşkil edilmiştir. Bu müzede gıdaî maddelerin cins ve evsafı hikemî ve kimyevî tahlilleri ve içinde bulunan mevadı ecnebiye ve sairesi ve ticarî maddelerin de evsaf ve kaliteleri ve mahsullerin her mıntakanın diğer mıntaka mahsulleri ile mukayesesi temin edilmektedir.

İstatistik muamelâtımız da inkişaf etmektedir. Evvelce yalnız Borsada satılan maddelerin kıymet, miktar ve menşeleri hakkında istatistik tanzim edilirken şimdi bunlarla beraber bütün memleketin ekin sahaları, istihsal miktarları, ve rekolteleri ile ithalât ve ihracat ve stok miktarları, tesbit ve bunlar gerek tahtada ve gerek Borsa neşriyatile erbabı ticarete ve İktisatçıara bildirilmektedir.

Günlük Borsa haberleri Radyo ile dahil ve harice verilmektedir.

Haftalık İstatistiklerimiz carî senenin haftasile bir evvelki haftayi, bir sene evvelki haftanın fiat ve mıntakalarını ithalât ve ihracat ve stoku göstermektedir.

Sene sonlarında mühim istihsal ve ihracat maddelerimiz hakkında broşürler ile bu mahsullerin diğer memleket mahsulleriile mukayeseleri yapılmakta ve satış miktar ve kıymetleri rakkam ve grafikler ile gösterilmektedir.

Ticarî ihtilâflar: Evvelce Borsada ancak istişarî mahiyette bir hakem heyeti teşkil edilir. Ve tetkik ettiği mes'eleye ait ihticaca salih bir vesika mahiyetinde kararlar verirdi. Halbuki bu şekli tahkimin maksadı temin etmediği görülmüş ve hayatı iktısadiyenin ve bilhassa hadisatı medeniye içinde en ziyade ve en çok tahavvülât ve tebeddülâta maruz kalan ticari mesail ve ihtilafların sürratle halli için tahkim usulünün yeniden tetkik ve bu hususta bazı esaslar vaz'ın tensip ederek 929 senesinde alım ve satım ihtilâflarının Borsaca intihap edilecek hakemler tarafından tetkiki esası kabul edilmiştir.

Bu esas dahilinde zuhur eden her hangi bir ihtilâf derhal Borsaya bildirilmekte ve Borsaca intihap olunan hakemler ihtilâfı hal ve fasletmektedirler. İhtilâfın halline dair verdikleri kararlar ayni mahkeme ilâm hüküm ve kuvvetini haiz bulunmakta ve turuku temyiziyeye tabi bulunmaktadır. Temyiz tarikine tevessül edilmediği takdirde karar iktisabı kat'iyet etmekte ve kaziyei muhkeme halini alarak icraya tevdı ve infaz olunmaktadır.

Bu şekli tahkim ile kavanini umumiye esas tutularak mevadı müstacelede hakem heyetinin ihtiyatî tedbir kararları bilhassa tarafeynin hukukunu siyanet hususunda pek mühim mevki almaktadır. Bütün bu mesail ve ihtilâflar Borsaya arzından itibaren kavanini umumiyenin tayin ettiği müddet ve mühletlere riayet etmek şartile en kısa bir zamanda hal olunmaktadır.

Hülâsa edilebilir ki evvelce satışlar gayri mes'ul ve tarafgir ellerde iken istenildiği gibi satılan bir mal, Borsaya ithalinden sonra muayyen şartlara göre satışları tanzim olunmuştur.

Evvelce bakılarak şekil, koku, berraklık ve ağza almarak vaziyeti tayin edilen maddeler, şimdi fennin tayin ettiği esaslar üzerine lâboratuarda tahlil olunarak resmî bir rapora istinaden satılmaktadır.

Dünya Borsalarının bizi alâkadar eden havadisleri günü gününe alınarak erbabı ticarete bildirilmektedir.

Resmî dairelerin bilhassa ciheti askeriyenin mubayaasında verilen malûmat muamelâtta esas teşkil etmektedir.

İstanbul Belediyesinin narh tesbiti de, her hafta Borsadan alınan fiatlara göre yapılmaktadır. Borsamızın Belediyeye diğer mühim bir hizmeti de tiplerinin tesbiti ve evsafının tayinidir.

İstanbul Borsası örnek ittihaz edilerek Cümhuriyetin şu geçen on senesi zarfında memleketin her tarafında müteaddit borsalar açılmıştır. Bunlardan İzmir, Trabzon, Giresun, Adana, Mersin ve ilâh.. satımını tanzim etmiş ve en mühim bir iktisadî hedefimiz olmak icap eden "standardisation" a doğru mühim adımlar atılmasını temin etmiştir.

Borsada muamele gören mevadın kıymeti umumiyesi :

925	32,	6	36,	0	05
926	56,	9	09,	8	45
927	62,	5	35,		7,25
928	75,	1	53,		0,05
929	59,	5	99,		6 85
930	40,	5	14,		6 70
931	32,	6	76,		6 65
932	31,	4	14,		0 60

Borsanın bidayeti teşekkülünden 1933 senesi iptidasına kadar her sene Borsada mevcut abone, mübayaacı, simsar ve memur adedini gösteren cetveldir.

	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Abone	175	180	320	334	340	311	301	287	254
Mubayacı ...	21	25	31	28	28	37	32	27	23
Simsar	21	26	32	33	34	28	27	31	25
Memur	38	43	52	74	67	42	41	50	41
	255	274	435	467	469	418	401	395	353

Şirketler

Memlekette, millî zaferin tahakkukuna kadar, sermaye toplaması ve şirket teşkili gibi iktısadî faaliyetler pek ehemmiyetli değildi. Eski devirde teşkil edilen şirketler o zamanın pek fena ve sakat müdevvenatile azasına ve dolayısile ticarete kâfi derecede müfit olamıyordu. Halbuki hâdisatı medeniye içinde en ziyade ve en çok tahavvülât ve tebeddülâta maruz kalan şüphe yok ki ticarî mesaildir. Bu noktai nazardan evvelâ Ticaret kanunumuzun yeniden tedvini ihtiyacı çoktan tahakkuk etmiş bir keyfiyetti. Cümhuriyet hükûmetinin kabul ettiği ticaret kanunile iktısadî hareket te başlamıştır. Hükûmetin gösterdiği gayret ve halkın verdiği ehemmiyet üzerine yeni şirketler doğmaya başlamış ve sermaye birikintileri meydana gelmiştir. Sermaye birikintilerinin çoğunu Anonim şirketler teşkil etmektedir. Eevvelce 61,669,250 Türk lirası ve 14,750,000 frank sermayesi olmak üzere 106 şirket mevcut iken bugün 158,227,000 Türk lirası sermayeli 196 Anonim şirket teşekkül etmiştir. Cümhuriyet hükûmetinin teessüsünden evvel hiç olmayan ve yeni ticaret kanunu ile kabul edilen Limited şirketleri de şayanı ehemmiyettir. Bugün 113 Limited şirketi mevcut ve sermayeleri mikdarı 7,477,400 lirayı bulmaktadır. Cümhuriyet rejiminin yabancı sermayedarlara temin ettiği emniyet ve itimat üzerinedir ki ecnebi şirketler adedi de gün'kçe artmaktadır. Kendi memleketlerindeki esas sermayeleri 2 milyar 239 milyon 293 bin 927 Türk lirası olan 71 şirket memleketimizde çalışmaktadır.

"Anonim şirket" in zamanımız iktısadiyatının en mühim bir yükseltici müessesesi olduğunu bihakkin idrak ve bu teşekküllerin arttırılmasının kanunî ve ruhî şeraitini hazırlamak ta Cümhuriyete nasip olmuştur:

"Tasarruf" bu teşekküllerin kuvvet alacakları yegâne memba - dır. Cümhuriyet idaresi halkı tasarrufa, semere verilmesi, bugün faydalı olan şuurlu tasarrufa teşvik için gerek nümalandırma, gerek emniyet altına alma hususunda her şeyi yapmaktadır. Bu hareket neticesi biriken sermayelerin en fayda verici sahalara, anonim şirketlerin hisseleri mukabilinde yatırılması, ve bu şekilde kullanılan sermayenin hergün artması, yakınâti için hükûmetin isteyeceği ve temin edeceği bir neticedir.

DOKUMACILIK MALZEMESİ
BÜYÜK DEPOSU
HİLMİ NAİLİ
İSTANBUL-SİRKECİ-NURHAN 21.

hazeret etmekle bu hususta şayanı kayt hizmetlerde bulunmuştur.

Ticarî ve ziraî sahalardaki kredi ihtiyacı için bu suretle tedbirler ittihaz eden Cümhuriyet hükûmeti diğer kredi sahaları için de azamî surette sarfı mesai etmekten geri kalmamıştır. Bu meyanda yeni başlayan sanayi hareketini teşvik ve sanayi teşekküllerinin kredi ihtiyacını tatmin için, Sanayi ve Maadin bankasını tesis etmiştir. Fakat uzun vadeli yüz milyonlarca lira isteyen memleketimizin sanayileşme hareketini ve bunu için lâzım olan kredileri bir hamlede elde etmek şüphesiz kabil olamazdı. Fakat hükûmetimiz gayesini temin için bu bankayı her fırsatta ve her vesilede takviye ederek müzaheret göstermektedir. Netekim son zamanlarda Sümer Bank ünvanile yeniden ve organize edilen bu bankanın sermayesi tezyit olunmuş, ve vazifesini tamamen yapmak için lâzım olan imkânların devamlı bir surette temini için tedbirler ittihaz olunmuştur. İmara mühtaç şehirlere yardım için bir Emlâk Bankasının da tesisi gene Cümhuriyet devrinde kabil olmuştur. Emlâk ve Eytam Bankası ünvanile teşekkül ederek sessiz çalışan bu bankamızın bilhassa merkezi hükûmet olan Ankaranın imarında ehemmiyetli bir hissei şerefi vardır.

Bundan maada, küçük esnaf ve tüccar kredilerini temin için, son zamanlarda İktısat Vekâletinin kıymetli teşebbüsile Halk Bankası ve Halk sandıkları teşkili de kuvvei karibeye gelmiştir.

Bugün bu kredi mekanizmasının iyi bir surette işlemesi için lâzım olan "Bankalar Bankası" vaziyetinde bir ihraç bankası memlekette mevcut bulunmuyordu. İşte bu noksanı ilk günden beri görüp böyle bir bankanın tesisi esaslı gayelerinden biri olan Cümhuriyet hükûmeti iyi bir surette hazırlanarak bu bankayı da kurdu. Ve Cümhuriyetin en yüksek ve muvaffakıyetlerinden biri olarak "Türkiye Cümhuriyeti Merkez Bankası" iki senedir memlekette faaliyete başladı. İlk vazife olarak, Türk parasının filî istikrarını temin ve idame mesuliyetini üzerine almış olan Merkez bankamız, hükûmetin kıymetli yardımile bu gaye uğurunda muvaffakıyetle yürümektedir. Sağlam esaslar ve temeller üzerine kurulmuş, müdebbirane ve durendişane idare ile merkez bankalarına has bir tarzda idare edilen Merkez bankamızdan istikbalde memleket için hayırlı ve verimli neticeler bekleyebiliriz. Maziden hemen hemen bir hiçten başka bir şey almayan Cümhuriyet rejiminin Bankacılık sahasında yarattığı eserler inkılâbın ve yeni Türk kurtuluş hareketinin en esaslı âbideleri olarak kaydedilecektir. İnkılâbımıza ilk günlerinde her şeyde olduğu gibi , bankacılıktaki lüzum ve zaruretleri derhal meydana çıkarmak kudretini gösteren ve bu eserleri yaratan Büyük Kurtarıcıya ve bankaların muvaffakıyet yolunda en kuvvetli yardımcısı olan İsmet Paşaya daimî şükran hislerini bildirmek, Türk iktısadiyatında yer alan her fert ve her müessese için bir borçtur.

F.

İDEAL
İÇKİ

Her yerde her sınıf halk arasında en çok tanınan içki hiç şüphesiz BİRAdır. BİRAnın muntazamen kullanılması pek faideli bir surette gıdanızı ikmal eder. Yorgunluğu giderir, mukavemeti arttırır. Binaenaleyh BİRA tamamen ideal bir içkidir

Her Yerde

BOMONTİ
BİRASI
isteyiniz.

Türkiye Cümhuriyetinin Kültür İnkılâpları

Henüz onuncu yaşına basan cümhuriyetimiz, bilgi ve kültür bakımından, türklüğü baştan başa değiştiren ve ileri götüren büyük inkılâp hamlelerile, memlekete fikir ve duygu hareketi vermiştir.

10 yıl içinde: Okur yazarlar sayısı 5 katına, nüfusun % 3 ünden % 16 sına; ilkmektebe gidenlerin sayısı 2; ortamektebe gidenlerin sayısı 7; liselere gidenlerin sayısı 6; meslek mekteplerine gidenlerin sayısı 5; yüksek mekteplere gidenlerin sayısı 2 katına varmıştır

Yazan: İbrahim NECMİ

On yıllık cümhuriyetin Türk milletine verdiği sayısız iyilikler arasında, belki en değerlisi Kültür yolundaki atılış hamlesidir.

Çünkü Şark kültüründen son olarak ayrılma ve en yeni, en ileri dünya kültürünü benimseme işi yapılmamış olsaydı, bütün inkılâbın ve bütün millî ilerleyişin tehlikeye gireceği muhakkaktı. Türkiye nin Avrupalılaşması yolundaki çalışmalar, memleketimizde aşağı yukarı yüz elli yıllık bir iştir. Ancak, bir yandan dinî taassuple vergi vermek, ötedenberi sultanların ve halifelerin keyfine bağlanmak yüzünden bu yoldaki bütün çalışmalar, mahsulsüz ve semeresiz kalmıştır. Yeniliğe doğru atılanlar, büyük halk kütlesinin ruhunu tanımamış oldukları için, her atılışlarında geriye doğru itilmişlerdir. Damat İbrahim Paşadan İttihat ve Terakkicilere kadar bütün yenileyiciler bu müzmin ve sarî hastalıktan kurtulamamıştır.

Yeniliğe karşı gelen cemiyet varlıklarına açıktan açığa saldıran, onları yenip alt eden tek millî hareket, doğrudan doğruya halkın yüreğine dayanan büyük cümhuriyet inkılâbı olmuştur. Tarihte hiç bir benzeri olmıyan büyük yaratıcı GAZİ MUSTAFA KEMAL, Türk milletinin gerçek ruhunu tanıyarak, o ruhu fethetmekle memlekete yeni ve artık geri dönmez bir ileri atılış hamlesi vermiştir.

GAZİ'nin derin ve geniş görüşleri arasında kültür ve medeniyetçe inkılâp mefhumunun köklü bir yer tuttuğuna şuphe yoktur. Millî mücadelenin en karanlık günlerinde, yokluklarla dövüşerek, ordu kurmağa, vatan kurtarmağa çalıştığı zamanlarda bile büyük KURTARICI, yarını düşünmekten, yarının Türkünü yetiştirecek maarif işlerine ayrı ve derin bir alâka duymaktan geri durmadı. Büyük askerî zaferinin hemen ertesi gününden başlıyarak, bu yolda çalışmalara başladı.

Onun, her kelimesi millete yeni bir hamle veren, her cümlesi geçmişin bir köhne müessesesini yerlere geçiren nutukları toplanır, tarih sırasile okunursa, kafasının içinde ne büyük bir millî inkılâp kurduğu ışıklı bir yolda görünür. Milletile birlikte yaşıyan, milletine verdiği her öğüt bir sevgi hamlesile karşılanarak bir inkılâp olan bu büyük millet reisinin kültür yolundaki atılışları, şu duraklarda toplanabilir:

1 — Tedrisatın tevhidi, yani maarifin lâyıkleştirilmesi (Mart 1924)

2 — Medenî serpuş ve kisvenin kabulü, tekkelerin ilgası, ülema kisvesinin tecdidi. (Ağustos 1925)

3 — Harf ve yazı inkılâbı (Ağustos 1928)

4 — Tarih inkılâbı (1929)

5 — Dil inkılâbı (1932)

Bütün bu inkılâp hamlelerinin mahsulleri, cümhuriyetin on yıllık kültür hareketi ve cümhuriyet maarifinin on yıldanberi ileri doğru attığı adımlar şeklinde görünür.

Lâyik Türk ilminin kuruluşu

Büyük zaferden sonra yeni Türkiye devletini kurmağa başlıyan ULU GAZİ, ilk hamlelerini Türk çocuklarının ruhundan dinci nüfuzları silmeğe tahsis etmiştir. Daha zaferin ertesi günü, Türk kadınlığının örtülerden ve kafaslerden kurtarılmasile büyük yenilik hamlesine başlıyan MÜNCİ, Türkün temiz ve müsbet ruhunu karaltılar içinde bağlıyan halifelik, şer'iyecilik, medresecilik, tekkecilik.. gibi kara kuvvetlerle döğüşmeği inkılâpçılığının ilk görünüşleri sırasına koymuştur.

1924 martında, İzmirde harp oyunları biterken, GAZİ, milletine yeni bir gidiş yönü çizen bir nutuk söyledi. Bu nutuk, Türk milletinin kültür yenileşmesinde ilk temel taşı olmuştur. Dine ait olan, yahut din işlerile bağlanan tedris sistemleri bu nutukla ortadan kalkmıştır.

Sarıklı kafaların idare ettiği eski imparatorlukta medrese ve tekke, iki korkunç hayaletti. Buralara giren genç Türk yavruları, tabiatin, millî mirasın, fıtrî duyguların yüreklerine koyduğu neş'eden, benlikten uzaklaşırlar, boşta dönen değirmen taşları gibi, medrese mantığı, yahut tasavvuf tahayyülleri içinde eriyerek koflaşırlar, bönleşirlerdi. Eski medreselerin bilgi kaynağı, asırların medenî tekâmülleri arasında kurumuş, su vermez olmuştu. Fakat dinî bir taassupla medreseye bağlananlar, softalığın fodlasına ve askerlik muafiyetine takılanlar, bir türlü bu kurumuş pınardan ayrılmak istemiyorlardı. Öğrendikleri medenî dünyanın bilgilerinden bütün bütün ayrı şeylerdi. Bildikleri hayatın hiç bir sahasında tatbik mevkii bulamazdı. Bununla beraber, başlarındaki sarığın şahitliğine güvenerek, her yılın üç ayında köy köy dolaşırlar, bir yıllık yiyeceklerini kazanırlar, kalan dokuz ayda da medresenin bir köşesinde en eski, en iptidaî şartlar içinde miskin, fakat bedava bir hayat sürerlerdi.

İmparatorluk, bütün cephesi üzerinde inhitata düşmüş olmasaydı, dünyanın umumî tekâmülünü takip ederek komşularile at başı beraber yürüseydi, Fatih ve Süleymaniye medreselerinin de Oxford, yahut Cambridge gibi birer Üniversiteye dönmesi belki mümkün olurdu. Fakat tarihin umumî akışı, böyle bir neticeye doğru yürümemişti. Medreselerin ıslahı yolunda verilen bütün emekler boşa gitmişti. Beşik ülemalığı sistemi medreseyi değersizleştirmiş, gerçekten bilginlere zamanla kıran gelmiş, medrese yalnız taassubun direği üzerinde durabilir, aksak ve kağşamış bir müessese kesilmişti. İmparatorluk tarihinin son iki asrı içinde hep geriye bakan, her yeniliğe karşı koyan bu müesseseye, gülünç bir vehmile, en cebbar reisler bile el uzatmaktan ürkmüşlerdi. İkinci Mahmut gibi kan içinde yüzerek bütün kendine karşı gelenleri ezip bitiren müstebitlerin bile medreseye karşı çekingen davranmaları, Mustafa Reşit gibi en ileri yenilikçilerin bile softaları ele almak yolunu tutmaları, halkın içinde de sarıklıya karşı korkak bir söz dinlerlik uyandırmıştı.

Türk cümhuriyeti, milletin yüreğinden kopup gelen sevgi ve saygıya güvendi. Bu el sürülmez sanılan kara ve karanlık taş duvarların bağrına ışıklı elini uzattı. Türk kültüründe kapkara bir leke olan bu bitkin ve yırtıcı varlığı bir çekişte söküp kopardı.

Medresenin korkunç karanlığı yanında, tekkelerin hâlâ orta çağlardan kalma bir iptidailikle halkın ruhunda yaşattığı tasavvuf heyülâsı da vardı. Softaya nispetle biraz daha açık fikirli gibi görünen dervişin de cemiyet içinde rolü, insanları geriye doğru almaktı. Medrese, hiç değilse, mantıkla hareket ederdi. Bu mantık, ne kadar gerici olursa olsun, ister istemez, bazı kere yeni fikirlere de vergi vermek mecburiyetinde kalabilirdi. Fakat, tekke, yer yüzünden gözünü çevirmiş, insanların yaratıcı kudrete hulûlüne inanmış ruhile, müsbet bir asrın içinde en yaşıyamıyacak bir hayalilik doğuruyordu. Bu vehimlerin içinde beslenen Türk milleti, seciyesini kaybediyordu: Kendi kolunun gücüne güvenen dedelerin cılız yavruları, miskin miskin mukadderata boyun eğmiş, bilmem hangi hocanın mundar nefesinden şifa, bilmem hangi şeyhin pis tükürüğünden deva bekler zavallılara dönmüştü.

Tarihin başladığı günden daha çok eski bir zamandanberi, kafasının ve kolunun kuvvetile dünyaya hâkim kesilmiş olan Türk milleti, kendisini miskinlik içinde ölüme sürüklüyen bu müesseselere daha fazla tahammül edemezdi. Milletin öz göğsünden kopup gelen, tarihinin akışını bile değiştiren MİLLÎ KAHRAMAN bir yumrukta bu sinsi yılanları ezdi.

Medrese ve tekke denilen bu kara kuvvet müesseseleri, hep halifelik denen mevhum kudrete dayanıyordu. Kendisine ve memleketine karşı birleşmiş gördüğü Hıristiyan dünyasına mukabil bir Türk cihangiri hilâl birliğini kurmayı düşünmüş, buna âlet olmak diye Halifeliği eline almıştı. Onun çocukları, boş ve manasız azametlerine bu ünvanın taktığı haşmet ve darata kapıldılar. Saraylarının içinde bile kendilerini Südanlı bir zencinin dar kafasına esir eden zavallılıklarını bu koçf ünvanlarla örtmekten zevk duydular. İşte böylelikle Türk beylerinin öz büyüklükleri Bizans sarayının zevkleri, Halifelik hayalinin vehimleri içinde hiçliğe düştü. Kendilerine beylik veren milletlerinden uzaklaştılar. Yabancı müesseselerin vahimesine kapılarak kendilerini de, ellerinde tuttukları koca imparatorluğu da yıkıma sürüklediler.

Medrese ve tekkeyi yıkmak için ilk önce onun son direği olan sultanlık ve halifelik ortadan kalkmak gerekti. İçeride ve dışarıda herkes Türkleri bunlara çok bağlı sanıyordu. Sultanlık kaldırılırsa Türklerin hâkimiyeti de artık yaşamaz sananların hayret dolu gözleri önünde, milletin gerçek ruhunu tanıyan BÜYÜK GAZİ biribiri ardınca bu yüz yıllardanberi Türklüğü öz yolundan ayırmış kara kuvvet kaynaklarını yerlere serdi. Hele halifeliğin kalması için günün en geniş ve en serbest düşünür sanılan kafa ve kalem sahipleri bile uğraşır, dururken, kimi doğunun, kimi batının nazariyeleri içinde boğulmuş, milletinin iç varlığından habersiz bilgin taslaklarının rağmına, milletin içinden kopup gelmiş olan millî KAHRAMAN, bu son zinciri de bir tek vuruşta kırıp attı.

Halifelik denen, fakat ele geçirildiği gündenberi Türk tarihine hiç bir faydası geçmiyen bu kara varlık ortadan kalktıktan sonra, medresenin ve onun vereceği ölü bilğinin de hiç bir yeri kalmamıştı. İşte bunun içindir ki halifelikle beraber şer'iye ve evkaf vekâleti ve medreseler de ortadan kalktı. GAZİ'nin nutku, 3 mart 1924 te Büyük Millet Meclisinin kararile bir kanun oldu. Bu kanun millî Türk devletinin lâyikleşmesi demektir.

Tedrisatın tevhidi kanunu adını alan bu millî karar, Türkiyede cümhuriyet maarifinin temel taşı olmuştur. Bir kere mektepler, dinin kafa karartıcı zincirinden kurtulduktan sonradır ki maarif ileriye doğru büyük bir atılış almış, memlekete yeni, yeni ruhlu, yeni fikirli gençler yetiştirmek yolunda büyük eserler vücuda getirmiştir.

O günden başlıyarak elde edilen neticeler, mekteplerin sayısını, muallim ordusunun kuvvetini, memlekette okur yazarların nispetini, mekteplere gidenlerin adedini yıl yıl arttırmak suretlerile kendisini göstermeğe başlamıştır. Bu, cümhuriyet devrinde hiç aksamıyan bir ileri gidiş manzarasındadır. Her yıl memlekete biraz daha fazla mektep binası, biraz daha çok okutur, okur yazar, mektepli getirmiştir.

1925 ağustosunda yenilik binası tamamlanmıştır. O yıl, tekkeler de ortadan kaldırılmış, sarık sarabilecekler kanunla belli edilmiş, kadın, erkek Türk vatandaşları için medenî kılık ve medenî başörtüsü kabul olunmuştur.

Böylece, cümhuriyetin ilânından daha iki yıl bile geçmeden Türkiye halkı ve Türkiye irfanı lâyıklık medeniyetinin içine girmiştir.

Harf ve yazı İnkılâbımız

Lâyık ve medenî kültür yolunda ikinci durağımız, 1928 yılında, başa çıkarılan harf inkılâbıdır. Bu inkılâp, tek başına, milletin kültüründe ve zihniyetinde bir ana değişme demektir.

Osmanlı imparatorluğu adını alan tarihe karışmış müessese, halkın bilgisizliği üzerine kurulmuş, bir varlıktı. İstanbulun fethinden sonra Osman oğullarından tahta çıkanlar, eski Bizans kayserlerinin doğrudan doğruya yerine geçmiş adamlar gibiydi. Bunların Türk milletine, Türk ruhuna, Türk halkına ve onun isteklerine, ihtiyaçlarına hiç bir değer verdikleri yoktu. Kendi hassa ordularını yabancılardan devşirirler, halkı körükörüne kendilerine itaat ettirmek için bilgisizlik içinde bırakmağa çalışırlar, dini de, orduyu da, saltanatı da hep bu yolda kullanırlardı.

Türk milletinin kendisini tutsaklığa götüren imparatorluk rejiminden sıyrılarak kendine gelmesi, bu temelleri kökünden yıktı. Türkiye cümhuriyeti halkın bilgisi üzerine kuruldu. Bu millî devleti kuran BÜYÜK ŞEF, her şeyden önce, imparatorluğun karanlıkta bıraktığı halkı okutup yazdırmak amacına doğru yürümek istedi.

GAZİ, milletin bilgi ile canlandırılmasına ne büyük değer verdiğini, daha İzmirin geri alınması günlerinde, bundan sonra ne yapmak istediğini soranlara:

— *Memlekete maarif vekili olarak hizmet etmek isterdim.*

Sözile göstermişti.

Okur yazarların memleket içinde nispeti % 5 — 6 derecesinde idi. Halk okuyup yazma gibi en basit, en ilkin bir insanlık lâzimesini bile yerine getiremiyordu. Medenî dünyada okur yazarlar nispeti % 50 den aşağıya düşmezken, bu gerilik Türk gibi en istidatlı bir milleti herkesin gözünde küçük düşürüyordu.

Türklüğün yüksek değerini yer yüzünde en yakından ve en iyi tanımış olan GAZİ, bu küçük düşmenin acısını duyuyordu. Onu 9 ağustos 1928 de Sarayburnu parkında söylediği nutkunda şöyle ifade etti:

"— ... Bir milletin, bir heyeti içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanların utanması lâzımdır. Bu millet, utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve iftiharlarla tarihini doldurmuş bir millettir.

"Fakat, milletin yüzde sekseni, doksanı okuma yazma bilmiyorsa, bu hata, bizde değildir. Türkün seciyesini anlamıyarak, kafasını bir takım zincirlerle saranlardadır.„

Bu acı boşluğu doldurmak için, bir yandan halka bilgiyi sevdirmek, öteyandan da bilgiyi halklaştırmak, kolaylaştırmak gerekti. Halka sadece okuma yazma öğretmek için öyle bir yazı lâzımdı ki harflerini öğrenince onu kolayca okumak ve yazmak mümkün olsun.

Eldeki yazı, bu lüzumun sanki tamamile aksine hizmet için yapılmış gibiydi.

Türklerin müslümanlığa girmesinden sonra Arap yazısını benimsiyerek kullanmağa başladıkları harfler, ne dünya medeniyetine, ne de Türk dilinin tatbikine uyar şeylerdi.

Dünya medeniyeti soldan sağa doğru yazılan, basmada ve makine de tek tek yazılabilen, her harf bir sese delâlet eden bir yazı üzerine kurulmuştu. Arap harfleri ise sağdan sola yazılan, biribirine bitişen, yalnız, başa, ortaya, sona bitişik ayrı ayrı şekilleri olan, Türk seslerile hiç bir uygunluk göstermiyen harflerdi. Bu yüzden matbaalarda mürettiplerin önüne 619 kasa koymak lâzım geliyordu.

Türk dilinin tabiati sadalı harfler üzerine kurulmuştu. Bizde her harfi bir sadalı okutur. Arap harfleri ise sadalı harften mahrumdu. Sadalı harf yerine kullanılan dört şeklin her biri aslında birer sadasız harfti. Elif, bir hemze, vav bir v, ye, bir y, he bir h idi. Bunlar sadalı harf olarak kullanılırken bile ne sesi verdikleri bilinemezdi.

Elif hem a, hem e, hem de başta bulunduğu zamanlar yerine göre i, ı, o, u, ö, ü seslerinden her birini verirdi. He kimi a, kimi e, kimi h idi. Vav bazı kere o, bazı kere u, bazı kere ö, bazı kere ü,

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Türk inkılâbı en önce bu insanı ve bu zihniyeti yendi. Cümhuriyet Türkü şimdi başında şapkasile, Lâtin kökünden kolay ve düzgün alfabesile, Cemiyet içinde erkeğine müsavi kadınile, özleşmekte olan dilile, medreseden, tekkeden taassubun bütün bağlarından sıyrılan, medeniyet dünyasına şerefli bir uzuv olarak giren yeni ve ileri bir insan olmuştur! O, yalnız bununla kalmıyor. Şimdi bu medeniyet dünyasına geçmişini ve geleceğini haber verecek en yüksek ve en çetin bilgi dağlarının tepelerine doğru tırmanmaktadır!

bazı kere de v okunurdu. Yenin i, ı, u, ü, y sesleri verdiği olurdu.

Sadasız harflerde de Arap alfabesinin Türk diline uymadığı besbelli idi. Zel, dat, zı, ayın, hemze, je, se harfleri Türk talâffuzunda hiç olmıyan sesler gösterirdi.

Türkün t si için iki harf (te, tı), s si için üç harf (se, sin, sat), h si için üç harf (he, ha, hı), d si için iki harf (dal, dat), z si için dört harf (zel, ze, dat, zı) kullanılırdı. Buna karşı Türkçenin a, e, o, u, ö, ü, i, ı, sadal ' harflerile ğ yarım sadalısı hiç bır şekille gösterilemez, ince k, ince g, y ye yakın g, sağır ve genizden söylenir n sesleri bir tek harfle (kef) yazılırdı.

37 harften şekilce biribirine benziyen ve yalnız noktalarla ayrılanlar 23 e varırdı. Bunlardan iki takım (be, pe, te, se grupu ile cim, çim, ha, hı grupu) dörder harfli; bir grup (rı, ze, je) üç harfli, beş grup (dal - zel, sin - şin, sat - dat, tı - zı, ayın - gayın) ikişer harfliydi.

Hülâsa, okuyup yazma aleti olan alfabemiz bu işe yaramıyordu. Bunu ıslah etmek,dile uyar bir kılığa sokmak için yüz yıla yakın zaman sarfedilen emekler de boşa gitmişti. Vav lara, keflere işaretler koymak, sadalıları fazla kullanmak yolundaki teşebbüslerden hiç bir şey çıkmamıştı. İmlâ güçlükleri yıllarla okumuş adamları bile yıldırıyordu. Bir kelimenin ha ile mi, hı ile mi yazılacağını en bilginler bile zor kestiriyordu.

Medeniyete doğru atılan, yepyeni bir millet halinde dünyanın önüne çıkan Cümhuriyetçi Türklere yeni bir alfabe, kolay, medenî, temiz bir yazı lâzımdı.

İşte 1928 yılında BÜYÜK GAZİ bu benzersiz inkılâbı başardı. B. M. M., daha 1925 yılında takvimi de değiştirmiş, 1341 yılından sonra yılı 1926 sayısile almıştı. 1928 de eski rakkamları da attı. Bütün dünyanın kullandığı rakkamları aldı. Bu kanun müzakeresi esnasında harfler meselesi de ortaya atıldı. Gazeteler bir zamandanberi bu işle uğraşmaya başlamışlardı. "Milliyet,, başka arkadaşları arasında en önde olarak bu büyük mücadelede çalışmış olmayı kendi tarihinde bir iftihar sayar.

Matbuatın ve Meclisin tercüman olduğu fikir cereyanını benimsemiş Maarif Vekâleti bir encümen kurdu. İşi teknik bakımından tetkik ettirmeğe başladı. Ortaya bir çok teklifler kondu.

Bu sırada İstanbulu şereflendirmiş olan ULU TÜRK İNKILÂPÇISI 9 Ağustos 1928 akşamı C. H. F. sınım Sarayburnu parkındaki yaptığı müsamerede bir nutuk söyledi. Bu nutuk, Harf inkılâbının ilânı, Dil inkılâbımızın da temel direğidir.

Ertesi gününden başlıyarak bütün Türkiyede tarihî şaşırtan bir millî atılış görüldü. Millî Türk ordusunun büyük Başkumandanı, Türkiye Cümhuriyetinin Başreisi, bu defa da Türk milletinin Başmuallimi oldu. Vekillerden kundura boyacılarına, profesörlerden hamallara kadar herkes yeni Türk harflerile okuma yazma öğrenmeğe koyuldular.

Dünyanın hayretten faltaşı gibi açılmış gözleri önünde Osmanlı imparatorlarının debdebelerine yuva olmuş olan Dolmabahçe sarayı bir dershaneye çevrildi. (BÜYÜK Şef)in şeref verici emrile bu satırları yazan değersiz muallim, Süfera kabul salonunda günlerce konferanslar vererek, yeni harflerin kolaylıklarını, iyliklerini tanıtmağa başladı. Yirmi gün süren bu hararetli faaliyetten sonra, 29 ağustos 1928 de mebusların, profesörlerin, bilginlerin, gazetecilerin, ediplerin, fikir ve kalem adamlarının toplandıkları bir kurultay, GAZİ'nin reisliği altında, yeni Türk harflerinin kabulüne karar verdi.

Türklerin şanlı BAŞMUALLİMİ Tekirdağında, Bursada, Samsunda dolaştı. Milleti okuttu, imtihan etti. Onun şerefli BAŞVEKİLİ Malatyaya kadar *muallim olarak* gitti. B.M.M. de açılır açılmaz yeni Türk harflerinin kabulü kanununu tasdik etti.

Harf inkılâbı, dünyanın inanmıyan gözleri önünde, Türk milletini birdenbire yükseklere çıkaran büyük bir hamle olmuştur. Bunun verdiği neticeler, kültür yolunda ileri atılışlarımızın en parlak mahsulleri olarak sayılabilir.

Millet mektepleri ve okuma seferberliği

Yeni harflerin ilk mahsulü,halkın okuma yazma sevgisine düşmesi olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için, heryerde memurlara, istek edenlere umumî dersler verilmeğe başladı. BÜYÜKREİS'in emrile gene bu satırları yazan, C.H.F.nın Beyoğlu merkezinde Erkek Muallim mektebinde umumî konferanslar verdi, Radyo ile bu konferansları daha fazla yaymaya çalıştı. Bunlar, sadece bir başlangıçtı. Halk dershaneleri, daha sonra resmen açılan millet mektepleri tahsil çağında olmıyan yetişmiş halka okuma yazma öğretmek için çalışmağa başladı. 1927 yılında Türkiyede 14 milyon nüfus içinde ilk mekteplere gidenler hariç olarak 685040 okur yazar vardı. Bu da ancak yüzde 5 demekti. 1932 de 17 milyon nüfus içinde gene ilk mekteplere gidenler hariç olarak okur yazarlar 2,013,255 e vardı. Okur yazarlar sayısı 4 katına, nispeti de 2,5 katına varmış demekti.

Hesabın dışında tutulan mektepliler de katalım:

1932 de mektepliler 349,580 den

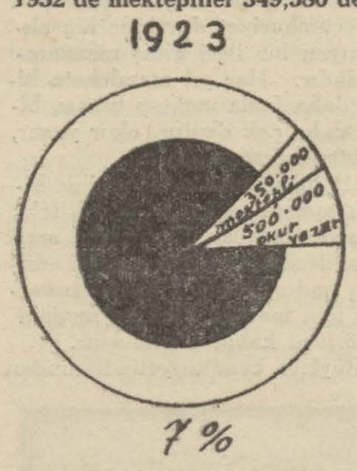

ibaret iken 1931 - 1932 ders yılında 593,593 e varmıştır. Bunlarla birlikte okuryazarlar sayısı 2 milyon 606,848 olur. Henüz istatistikleri çıkmıyan 1932 - 1933 ders yılının mahsulleri de ayni nispet üzerine ilâve olunursa Türkiyenin bugünkü 17,500,000 nüfusu içinde:

Mektepli	625,000
Okur yazar	2,500,000
	3,125,000

olarak: okur yazar insan sayılabilir ki bu da yüzde 20 demektir. Yüzde 7 den yüzde 20 ye bu yükseliş, Harf inkılâbının henüz bir kaç senelik bir mahsulü demektir.

Bu da henüz bir başlangıçtır. İlerisi daha süratli gidilerek milletin yüzde yüzünü okur yazarlaştırmak hedefine doğru bir atılış halinde gösterecektir.

Yetişkin halkı okutma yollarının daha esaslı bir yolda tatbikidilin de süzgeçten geçerek halkçı bir kılığa konulması, hele şaşırtıcı yabancı ıstılahlar yerine türkçe ıstılahlar alınması, tahsile yepyeni ve pek büyük bir ileri atılış verecektir.

Öz Türkçenin ceğer bulması

Harf inkılâbının ikinci mahsulü mektep kitaplarında ve bütün yazılarda türkçeye değer vermesi olmuştur. Gramerlerden Türk çocuğunu şaşırtan Arap ve Acem dillerinden alınma kaide kaldırılmış, yazılarda arapça ve farsça sözler azalmağa, hele arapça cemiler, tesniyeler,müennesler,farsça terkipler hiç görünmemeğe başlamıştır.

Daha bir çeyrek asır önceye kadar bütün güzelliği bu sözler, bu terkipler yapar zannı yaşıyan memleketimizde de öz dile doğru bu atılış, kendi başına, bir büyük inkılâp demekti.

Yeniden bir takım azalarla kuvvetlendirilmiş Dil encümeni, yeni bir Türkçe lûgat, Türk dilinin kendi üremelerini ve kurallarını gösterir yeni bir gramer, Türkçe - Fransızca bir tercüme kamusü ve Türkçe ilim ıstılahları vücuda getirmek üzere bir program çizerek çalışmaya başladı. 1929, 1930 yıllarında çalıştı. Fakat henüz çalışmalarının mahsullerini ortaya koymağa vakit bulamadan, 1931 yarısında tahsisatı kesildiği için dağıldı.

Bununla beraber, mekteplerden Arabî ve Farisî derselerinin kaldırılması, gramerden Arabî ve Farisî kaidelerinin çıkarılması, yeni neslin ruhunu öz tükçeye çevirmişti.

BÜYÜK GAZİ, dil üzerine çalışmalar işini de böyle yarım bırakmadı. 1932 de dil kurultayı ile yeni bir atılış kendini gösterdi ki bundan da biraz aşağıda bahsedeceğiz.

Yazma ve basmanın makineleşmesi

Harf inkılâbının üçüncü neticesi de yazma ve basma işlerinin makineleşmesidir. Teknik medeniyetin en açık vasıflarından biri, her şeyi makineleştirmektir. Arap harflerile yazımızı matbaa ve yazı makinesi tekniğine sokmak dünyanın en zor, en ağır işlerinden biri olmuştur. İlk matbaayı keşfinden tamam iki yüz yıl sonra açtığımız zaman yalnız bir türlü harf servisi koyabilmiştik. Tanzimattan sonra matbaacılık, yalnız devletin bir teşebbüsü olmaktan çıkıp ta, fertler de matbaa tesisine başlayınca harf kalıplarını dökmek, havalarını tayin etmek yolunda bir çok güçlükler çekilmişti. Şinasinin, Ebuzziya-Tevfik Beyin, en sonra Ahmet İhsan Beyin himmetlerile nefasete doğru yol alan matbaalarımız bir türlü kolaylaşamıyor, makineleşemiyordu. Her atılan adım, harf kasalarını çoğaltıyor, mürettiplerin gözlerini bozacak, kargacık burgacık bir kargaşalık yaratıyordu. Öyle ki her matbaa mürettibinin önünde 619 bölüğe ayrılmış harf kasaları korkunç bir Kaos halinde duruyordu. Mürettipler, musahhihler, canları çıkarcasına çalıştıkları halda gene dizi yanlışı matbaaların deva kabul etmez bir illeti halinde sürüp gidiyordu.

Yeni Türk harfleri, birdenbire matbaa kasalarını 619 dan 70 e indirdi. Artık öyle bir harfin yalnız, başta bitişik, ortada bitişik, sonda bitişik türlü şekilleri kalmamıştı. 29 harf, 29 kalıpla gösteriliyordu. Büyük ve küçük harflerle 58 e varan bu kalıplara 10 rakkamla bir kaç tenkit işareti ilâve edilince iş-

Türk kızı hayatın her safhası için yetişiyor

bitiyordu.

Matbaaların aldığı geniş nefesî yazı makinecileri de aldılar. Pek çok zahmetle, uzun denemelerden sonra yayılabilen Arap harflerile yazı makinesi o kadar karışık, o kadar zevksiz, o kadar kullanması güç bir halde idi ki hemen kimsenin makine ile yazmağa rağbet ettiği yoktu. Halbuki yeni Türk harfleri dünya yazı makineleri klâvyesine kolaylıkla uyuyordu. Bu harflerin kabulünden sonra yazı makineleri ve daktiloluk memleketin değerli bir işi halini aldı. bir çok memleket çocukları bu yüzden hayatını kazanmağa başladı.

Bu klâviye biraz sonra matbaalara geçti. Entertype, Linotype makineleri, matbaa mürettipliğini de bir daktiloluk haline getirdi. Artık kasalar birer süs, yalnız serlevha ve tezyin yazılarında işe yarar bir fazla alet halini aldı. O kasaların önünde gözlerini yora yora uğraşan mürettipler, medenî bir milletin yazı dizdiricilerine yaraşır bir necabetle makine klâviyelerinin başına geçtiler.

Matbaalara 1929 yılı başında giren yeni harflerin dört yıl içinde yarattığı yenilik, kolaylık, güzellik ve medenîlik, gazetelerimizin, mecmualarımızın, kitaplarımızın bugünkü sevimli yüzlerini yaratmıştır. Artık bütün medenî dünyanın usullerile makineleşen matbaalar, matbuat âlemini yeni bir inkişafa doğru götürmek için bütün teknik vasıtaları elde etmiştir.

Bunun daha ileriye doğru atılması bir zaman işidir. Okuma yazma sahası şimdikinden daha geniş nispetlerle açıldıkça bu inkişaf ta kendi kendine ortaya çıkacaktır.

On yıllık matbuat hayatımız

Cümhuriyet, kendi matbuatını - yalnız makine bakımından değil, öz ve iç bakımından da -- gene kendi yaratmıştır. Cümhuriyetin ilânı haberi üzerine en serbest düşünceli, en ileri sanılan gazetelerin bile dili -- hiç değilse -- bu ilânı "çabuk ve mevsimsiz,, bulmağa mütemayildi. Az önce "Hakimiyet milletindir demek cümhuriyet demektir." diyenler bile. T.B.M.nin bu kararını birdenbire verilmiş saymağa kalkmışlardı.

Matbuatın bu geri kalışının sebebi, Ankarada başlıyan ve açılan geniş ileri hareketin, başlı merkezi İstanbulda olan matbuatça henüz iyice anlaşılmamış olması idi. O zamanın gazetelerini okuyanlar ve gün gün yazılan yazıları biribirlerile karşılaştıranlar, şöyle garip bir manzaranın önünde kalmışlardır:

Gazete başmuharriri Ankaraya gider, Cümhuriyet başlarile görüşünce, oradan, yahut dönüşte hemen yazdığı yazılar, Ankaranın canlı örneği olduğu yenilik ve ilerliğin lehinde olurdu. Fakat aradan biraz zaman geçince, Ankara intibaları unutulmağa, İstanbulda için için işliyen muhalif cereyan şurada burada görüşmeler arasında muharrirlerin içine nüfuz etmeğe başlayınca, gene gazetenin dili değişirdi.

Böyle bir uzlaşamamazlık, bir zümrenin bütün alışkanlıklarını birden kıran, hazırlığın üstüne çıkan büyük inkılâp hamlelerinin hepsinde az çok görülmüştür.

İşte Cümhuriyet, ilânı günü memleket matbuatından böyle bir kabul görmüştü. Fakat çelik bir elle idarç edilen Türk Cümhuriyeti, ne matbuatın gürültüsünden, ne de muhalefetin yaratmağa çalıştığı başka harketlerden yıldı. Türk milletinin tek kurtuluş yolu olduğuna candan inandığı yolda her engele karşı gelerek durmadan, irkilmeden, duraklamadan yürüdü. Matbuatın taşan taarruzları önünde bazan şiddetli olmak lâzımgeldiği zamanlar bunda da tereddüt gösterdi.

İşte bu yılmaz çalışma, nihayet Cümhuriyet matbuatını doğurdu. Cümhuriyetin kurmak istediği yeni cemiyet nizamı yerleşmeğe başladığı gün, eski ruhta kalmış gazeteler, artık Türk okurunun aradığını vermekten âciz olduklarını hissettiler. Kendiliğinden bir seçilme ile yeni rotaya uyanlar iş başında kaldı; uyamıyanlar uzaklaştı.

Bu kendiliğinden seçilme gidişi hâlâ sürüp gidiyor. Eğer bugün henüz matbuatın ayaklarını tutan bir takım kanun tedbirleri ortada duruyorlar, bunu daha çok büyük inkılâbı ilk gününden iyice kavrıyamamış, içimize ilkinde de, sonralarda da karışmak istiyen serseri ruhlu vatansızlara karşı kendi içimizde müdafaa tertipleri almamış olmamıza atfetmek gerektir.

Türk Cümhuriyeti hükûmeti, Osmanlı İmparatorluğunda hemen hiç benzeri görülmemiş bir karaktere maliktir: Belki tehlike gördüğü yerde derhal en sıkı tedbirleri alır; fakat tehlike azaldığı zaman o da — âdeta otomatik bir gidişle — o tedbirleri gevşetir. İmparatorluk ise, hattâ meşrutiyet devirlerinde bile, bir tazyik tedbiri aldıktan sonra, artık mecbur olmadan ondan vaz geçemezdi.

Cümhuriyet hükûmetinin bu yüksek görüşü, matbuatımızın yarını için en büyük ümit kapısıdır. Çabuk bir yürüyüşle yeni Türkiye ruhunu benimsemiş olan matbuatımız, kendi iç temizliğini kuvvetlendirdikçe, daha geniş ufukları önünde açılmış görecektir.Bunun en büyük delili, daha şimdiden, bir çok tazyik tedbirlerinin sadece kâğıt üzerinde kalmış olmasıdır.

Yeni harfler, Cümhuriyet matbuatını medenileştirmek, makineleştirmekle kalmamış, onlara yeni bir ruh ta vermiştir. Yeni dil, eski şahsî münakaşacılık ruhunu bütün bütün öldürecek, Cümhuriyet matbuatı da yeni yazısı, yeni dili, yeni ruhu ile, medenî dünaynın matbuatı arasında Türklüğe yaraşır yüksek yeri tutacaktır. Bu ümidin parıltıları şimdiden ufukta kendini göstermektedir.

Burada matbuatımızın on yıllık tarihinî adım adım kovalamak, bu yazının programı dışındadır. Yalnız yeni harflerin umumî neticelerini araştırırken, matbuat üzerindeki bu görüşleri de tespite mecbur kaldık.

Matbuatın ikinci zümresi demek olan kitaplardan başka bir sütünda ayrıca bahsedilmektedir. Yalnız burada şunu da ilâve etmek gerektir ki Cümhuriyet kitapları, yeni harflerden önce ve sonra olarak iki ayrı kısımda görülmelidir. Fikre, edebiyata, tarihe, hülâsa kültüre yarar yazıların hepsinde yeni harflerin verdiği yeni ruh, harf inkılâbından sonra pek açık görünmektedir.

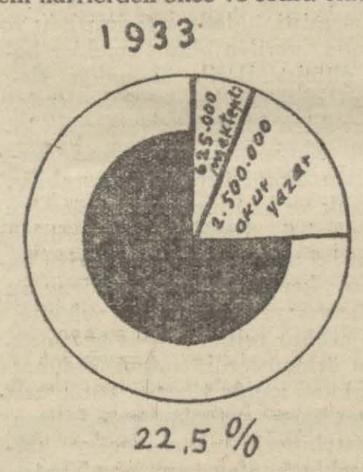

On yıllık denemelerden sonra, artık bunu açık olarak söyliyebiliriz:

— Başımızı örtecek şeyi değiştirmekten ne çıkar? Asıl başın içini değiştirmeli!

Diyenler, pek büyük bir gerçeği inkâr ederek, görünüşte parlak ve doğru, fakat içte kötü ve aldatıcı bir safsata yapmışlardır.

Başımızdan fesi, sarığı, yüzümüzden peçeyi atmadan kafamızın içini taassuptan,geri düşüncelerden, yalan inanlardan kurtaramadığımız gibi, yazımızdan Arap harfini atmadan da düşüncemizi gerilikten, an'anelere bağlılıktan kurtaramadık.

Kökleşmiş bir şekil, kendi altında o şekle bağlı bir ruh saklar. O ruhu ezmek için ilk önce onu belirten ve yaşatan şekli ortadan kaldırmalıdır. Yeni harfler ve yeni dil, işte inkılâbı bu cepheden ileri götüren kudretli âmiller olmuştur.

Bugünün kitapçılığında ve yazıcılığında görülen yarım durgunluğa gelince, bu geçici bir şeydir. Büyük bir inkılâbın doğurduğu ilk karışmadan başka bir şey değildir. Okuma yazmanın, tahsilin aldığı çabuk ileri atılış, kısa bir zamanda, bu durgunluğu eskisinden çok parlak bir bollukla kapatacaktır.

Türk yazarları, Türk basarları, bu ileri atılışı çabuklaştırmak için ellerinden geleni yapıyorlar ve daha da yapacaklardır.

A	B	C	Ç	D	E	F							
G	Ğ	H	İ	I	J	K							
L	M	N	O	P	R	S							
Ş	T	U	V	Y	Z								
Â	E	Î	Ô	Û	Ö	Ü							
§	/	*	?	!							0	9	8
« »	( )	[ ]	:	;	ı		1	2	3	4	5	6	7

j	f	–	-	'	c	ö	ü	â			
ç	b	c	d			s	g	ş	ğ	h	i / ü / 3 Punto
z	l	m	n	i		o	p	k		1 Punto / 1,5 Punto	2 Punto / 4 Punto
y	v	u	t	6 Punto		a	r	.	,	Katrat	

Yeni Türk harflerile bir matbaanın harfleri 70 şekille mürettiplerin işini kolaylaştırmıştır.

Türkiye Cümhuriyetinde tahsil inkişafı

Cümhuriyet, daha kurulurken — hattâ daha kurulma hazırlıkları devresinde -- şu ana düşünceyi klavuz edinmişti :

Millî Türkiye devleti, Türk milletinin bilgisine dayanır !

Bu ana düşünce, on yıllık Cümhuriyet hayatının bütün Maarif hareketlerinin temeltaşıdır. Cümhuriyet, mektep yaparken, müze açarken, kitap basarken, yetişkin halki okuturken gençliğe spor hamleleri verirken, hep bilgili bir yeni soyu yetiştirmek, bugünkü soyun bilgisini arttırmak amaçlarına doğru yürümüştür.

On yılın bu yolda verdiği yemişler nelerdir?

Bunları aşağıdaki cetvelde topluyoruz:

Talebe sayısı:	1923-24	1931-32
İlkmektepler	336,061	542,136
Ortamektepler	5,905	30,316
Liselerde	1,241	6,840
Meslek mekteplerinde	931	4,155
Muallim ,, ,,	2,528	5,293
Yüksek mekteplerde ve Üniversitede	2,914	4,853
Hepsi	349,580	593,593

Son ders yılının istatistik rakamları elimizde yoktur. Fakat bu sekiz yıllık rakamların gösterdiği artma nispeti muhafaza edilerek bir tahmin yapılabilir. Böyle bir tahminin verdiği neticelere göre, Cümhuriyet hükûmeti kendi teslim aldığı talebe sayısını şöyle arttırmıştır:

İlkmektep talebesi	2 katına
Ortamektep talebesi	7 katına
Lise talebesi	6 katına
Meslek mektebi	5 katına
Muallim mektebi	3 katına
Yüksek mektep ve Üniversite	2 katına

çıkmıştır. Vasatî olarak Türkiyede tahsil 10 yılda 2 kat artmış demektir.

Türkiye Nufusu 17,5 milyon olduğuna göre, tahsil çağında bulunanlar, bunun yüzde 10 nu tutarsa, bu yıl artık tahsil çağındaki gençlerin yüzde 40 ını mekteplerimize yerleştirmiş bulunuyoruz denilebilir.

Mektep talebesi dışında kalan yetişkin halk arasında da, okur yazarlar sayısı 1932 de 2 milyonu aştığına göre bu yıl herhalde 2 buçuk milyona varmıştır. 22 ile 45 yaş arasındaki nüfus miktarına göre bunun nispeti de yüzde 35 kadar tutar. Demek oluyor ki, okuma yazma bilmiyenlerin kırk beşini aşmış olanları hesaba konulmazsa Türkiyede okur yazarlık boyuna artmaktadır ve bir soy değişince okuryazarlar nispeti umumî nüfusun yüzde 40 - 50 sine doğru yaklaşmış olacaktır.

Bu söylediklerimiz, tahsilin sayıca olan artışıdır. Bir de buna tahsilin mânâca olan artışını ilâve etmeliyiz.Bugün Cümhuriyet mektep lerinde Türk kültürü tam millî bir varlık halinde okutulabilmektedir. Türk tarihi, Türk yurt bilgisi,Türk medenî bilgileri ve Türk dili ve edebiyatı, rastgele bir tercüme veya benzetme değil, doğrudan doğruya millî kaynaklardan kendi yaptığımız araştırmaların doğurduğu bilgilerdir. Buna karşı teknik okutmalarda, en medenî yerlerin en ileri okutuşlarının benzeri olmuştur.

On yıldanberi yapılan derin araştırmalarla mektep ders programları boyuna daha iyiye doğru götürülmektedir. Burada erek diye gözönünde tutulan şey medeniyette, teknikte en ileri milletlere yetişmek, kültürde özleşmek ve millileşmektir.

Tahsili en küçük çağlara ve en

(Devamı karşıki sayfada

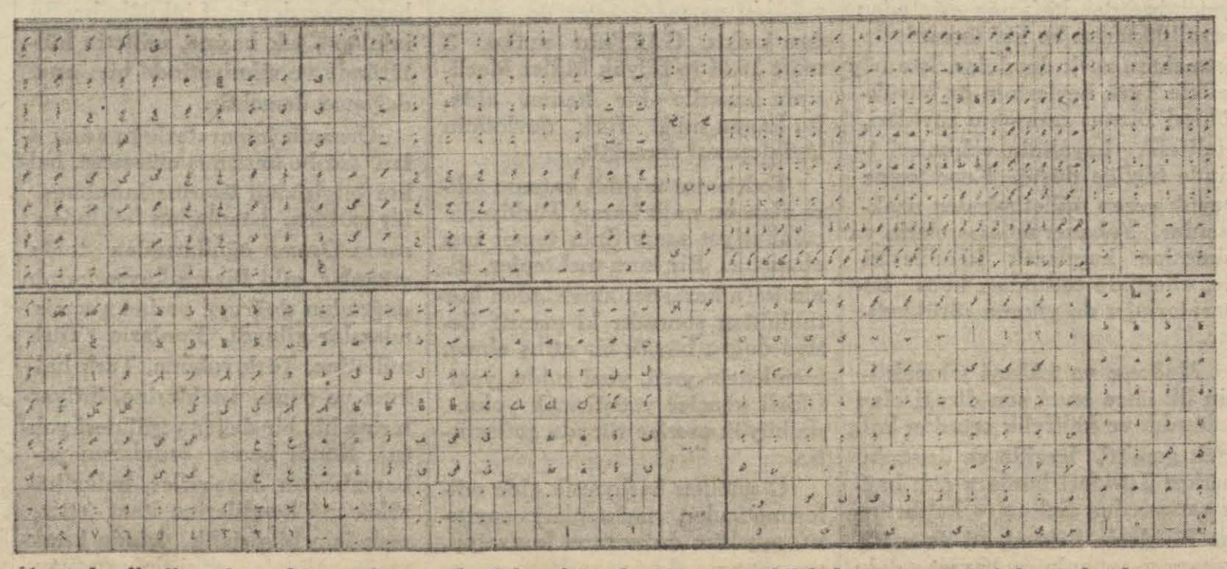

Arap harflerile çalışan bir matbaanın harf kasalarında 612 ayrı şekil bulunur, mürettipler bunların önünde gözlerini ve sıh hatlarını kaybederdi..

uzak köylere kadar yaymak üzere anamektepleri ve köy mektepleri tipleri alınmış, Türk çocuklarının ilk tahsillerini Türk mekteplerinde yapmaları kanunla mecburileştirilmiş, ilk ve yüksek tedris dereceleri muhtelit yapılarak Türk kızlarının da erkek kardeşleri gibi tahsil etmeleri kolaylaştırılmış, ortamektep ve liselerin de kız kısımları arttırılmış, muallim yetiştirmek işine büyük değer verilerek ortamektepler ve muallim yetiştirecek bir müessese vücuda getirilmiştir. Gazi Terbiye Enstitüsü adını taşıyan bu müessese, yarınki Ankara Üniversitesinin edebiyat ve Fen fakültelerinin tohumu sayılabilir.

Kültür işlerine de çok değer verilerek, bütün kütüphaneler nizamlanmış, Türkiye kütüphanelerinde 206,476 eser bulunduğu tespit edilmiş, 1720 meccanî okuma odası açılmıştır. Müzelerin sayısı ikisi Ankarada üçü İstanbulda, kalanları da İzmir, Konya, Antalya. Bursa, Edirne, Adana, Sivas, Amasya, Tokat ve Kayseride olmak üzere 15 e çıkmıştır. Maarif Vekâleti tarafından dört yüze yakın eser basılmış, bunların baskı sayısı 5,5 milyon parçaya varmıştır.

Tahsil yayma, gençliği yetiştirme ve kültürü kuvvetlendirme yolundaki ileri atılışlarda Maarif Vekâleti ile vilâyet hususî idarelerinin devlet ve vilâyet bütçelerine dayanan bu himmetlerine C.H.F. sının millete dayanan gayretlerini de ilâve etmelidir. Halkevleri açılması, gençliğin birlik yaşama ve kendi kendini idare yollarına sevkedilmesi, bir çok değerli eserlerin basılması, fırkanın yüksek çalışmalarile elde edilmiş neticelerdir.

Heryandan çalışılarak varılmak istenilen sonuç şu sözlerde toplanır:

Yeni Türkiye Cümhuriyetinde millî, lâyik, halkçı bir bilgi yaratmak, bu bilgiyi en küçükten en büyüğe, en yakından en uzağa kadar her Türke ve her yere yaymak..

On yıl içinde bu sonuca vardık denemez Fakat İmparatorluktan devir aldığımız bilgisizlik karanlığı yarılmış, bilgi ışığı bu karanlığın içine parıltılar salmıştır, diyebiliriz. Bu parıltılar, her yana dağılarak ışığını arttırarak yarının BİLGİLİ TÜRKİYE sini yaratacaktır.

Tarih anlayışında ve okutuşunda inkılâp

Türk kültür inkılâpları arasında en çok göze çarpan, en yakın iki inkılâp, tarihte ve dilde açılan büyük, yeni, millî görüşlü ileri atılıştır. Bu her iki inkılâp ta ULU ŞEFin ışıklı kafasından doğmuştur.

İmparatorluk devrinin tarih anlayışı, bir kere ikizli bir görüşe dayanırdı: Dünya tarihi başka bir şey Osmanlı tarihi denen tarih başka bir şeydi. Bunlar biribirinden o kadar ayrı görülüyordu ki -- kullandıkları yıl hesapları da başka başka olduğundan -- tarih okuyan çocuk ayrı ayrı on dördüncü Louis devrini de, dördüncü Mehmet zamanını da okur, fakat bunların hep ayni günlerde geçtiğinden habersiz kalırdı. Bu ayrılık, daha gülünç bir netice daha vermişti: Osmanlı tarihini İslâm tarihine bağlamışlar, Osmanlıdan önceki Türklerin tarihini ise -- sanki bize ait değilmiş gibi - umumî tarihin içinde bırakmışlardı. Dedelerimizi Müslüman olup olmadığına göre ayrı iki tarihte tanırdık: Attilâyı umumî tarihte, Timurlengi Osmanlı tarihinde öğrenirdik. Daha garibi de İslâmcı ve Osmanlıcı kafamızla bunları kötülemeği öğrenmeğe kalkardık. İskenderi, Napoleonu yükseltir, Cengizi, Timuru alçaltırdık!

Cümhuriyet gibi ışık ve bilgi üzerine kurulan bir binanın içinde bu köhne, yıpranmış kafaya yer verilemezdi.

BÜYÜK GAZİ, İstiklâl muharebesini kazanarak ölmüş sanılan Türk milletine can verdikten, siyasî mücadelelerini yaparak o millete gerçekten millî bir devlet kurduktan sonra, milleti yükseltecek ve devleti sarsılmazlaştıracak bir bilgi ve kültür inkılâbına kendini vermişti. Yeni halkçı lâyik Cümhuriyetin inkılâpçı ruhuna böyle ikiye ayrılmış, millî duygudan uzak bir tarih büsbütün yabancı idi.

Umumî tarihin içinde belli belirsiz gölgelerini sezdiğimiz büyük devletler arasında Türk adının gerçek değe[illegible] bulmak, tarihin unutulmuş geçmişi içinde saklı duran Türk medeniyet kaynağını ortaya koymak gerekti. Biz, gözümüzü 600 yılın içinde hapis ederek hangi yılın hangi ayında hangi medreselerin müderrisleri değiştiğini ezberlerken, Avrupalı, Amerikalı bilginler, Türk ana yurdunun topraklarını deşeliyerek, ilk medeniyet kaynağı bu toprakların kutlu altlarında saklı olduğunu sezmişler, Türk ana dilini araştırarak bu dilde derin ve bol bir varlığın izlerini bulmuşlardı. Bu buluşları bir araya getirmekte, hele bu yeni bilişleri derslere sokup mekteplerde okutmakta geri kalışları inan eksikliğinden değil, duygularına uymamasındandı. Türkün ilkliğini ileriliğini göstermek, bazılarına dokunuyordu.

Türkün öz tarihini kendisinden başka kim ortaya koyacaktı? İşte tarih tedrisatında yapılan inkılâbın ruhu buradadır. Tarih okumuş herhangi bir zeki adamın gözüönünde bir çok muammalar belirirdi:

Meselâ, eski çağları okurken Mısıra gelen Hikasus'ların Babilonyadan Filistine giden İbrahim kabilesinin, Meriç boyunda İskenderle, Tuna arkasında Dara ile, Kafkas taraflarında Keyhusrev'le vuruşan İskit'lerin kim olduğunu kendi kendimize sorardık. Avrupa medeniyetinin ana kaynağı denen Elen medeniyetini kuranların dışarıdan gelerek o topraklara yerleştiklerini okur, fakat bu "dışarı,,nın neresi ve bunların kim olduğunu bilmezdik. İran efsanelerinde Turan diye anılan memleketin Yunan tarihlerinde Medya denen yere bendeğini sezer, şaşardık. Orta çağları açan Attilâ ordularının Ural arkasından geldiğini öğrenirdik te bu "arka,,nın tam ana Türk yurdu olduğunu düşünmezdik bile.

Yeni Intertype makinelerinde bir harf kalıbı

Zekâyı öldüren bu dar, ezberci anlayışsız, benzetme tarihi yıkmak tarihî medenî ve ileri metotlarla kurmak gerekti.

Hele en yeni kazışlar mezopotamya topraklarında milâttan 6-7 bin yıl önce Keldanî ve Asurî'lerden daha eski, büyük medeniyet sahibi bir milletin yaşadığını eserlerile gösterdiği, bu eserlerin sözleri dil bakımından araştırılarak ne Samî, ne de İndo - Öropen olmadığı anlaşılması üzerine bu dilin Altaik bir dil olduğu ortaya çıktığı zaman.. Orta Asyada eskiden Hazer denizile Ural ve Balkaş göllerinin birlikte bir iç deniz halinde bulunduğu, bunlar arasındaki kum çöllerinin ta alt tabakalarında deniz hayvan ve nebatî fosilleri bulunarak, ortaya çıktığı zaman.. Garbî Avrupa toprakları altında cilâlı taş devrinin hemen arkasından birdenbire ve geçitsiz olarak tunç devri eserleri görüldüğü, bundan da pek eski zamanlarda tunç medeniyetine ermiş bir halkın uzaklardan gelerek cilâlı taş devrini bitirmiş olacağı istidlâl edildiği zaman, artık Türkün duraklamasına, bu tarihten öncenin içinde kendi eski dedelerini sezmemesine imkân yoktu.

Harf inkılabının ortaya attığı dil meseleleri, bütün bu sezişlere yeni ve en kuvvetli bir unsur daha kattı: En eski medeniyet sahibi diye tarihin bize tanıtmak istediği milletlerin dillerinde yapılan araştırmalar, bu dillerde en ziyade inanışa, iç duyuşlara, tekniğe, ticarete, denizciliğe, hülâsa kültüre ve medeniyete ait sözlerin Altaik bir kaynağa dayandığını ortaya atıyordu. Eski Yunan dili üzerinde yapılmış etütlerin verdiği bu netice, tarihî vesikalara lisanî deliller de katmış oluyordu .

Daha küçük yaşından beri tarihe çok meraklı olan, Türkün millî tarihini parçalamış ve unutmuş olduğunu sezen GAZİ, harf inkılâbını kurduktan sonra, ışık saçar gözlerini tarihe doğru çevirdi. Kendi himayesi altında bir T.T.T.C. kuruldu. Bu cemiyet, uzak geçmişi ışıklandıran en yeni buluşları gösterir eserleri gözden geçirerek, dil karşılaştırmaları yaparak şu neticeye vardı:

Dünya medeniyetinin ilk kuruluş yeri Türklerin ana yurdu olan topraklarda, kurumuş ve parçalanmış Türk iç denizinin kıyılarındadır. Medeniyet buradan yer yüzüne yayılmış, her milletin dilinde ve medeniyetinde eskiye doğru gidildikçe sezilen başka yerden gelmiş kaynak, en eski Türk dili ve en eski Türk medeniyetidir.

En ileri bilgilerin şimalî Hintte, Şimalî Çinde, Sibiryada, Orta Asyada, ön Asyada yaptıkları araştırmalar bunu gösteriyordu.

En derine varan dil araştırmalarının en eski sayılan dillerde buldukları kökler, Türk dilile yakın bir ilişik gösteriyordu.

Bu kadar delil önüde, Türkün kendi öz tarihinden - akıl ermez bir korkaklıkla - şüphe etmesi caiz değildi.

T.T.T.C., bir kere bu inana vardıktan sonra, bunu önce yalnız mütehassıslara bildirmek üzere, "Türk tarihinin ana hatları,, diye bir kitapta topladı Dağıtılan bu bu kitaba gelen cevaplar, tarih üzerindeki yeni görüşü kuvvetlendirdi. Bunun üzerine bu ilk kitabın en yeni görüşleri küçük bir kitapta toplanarak mekteplere dağıtıldı. Ondan sonra cemiyet mektepler için dört cilt "tarih,,i yazdı.

Böylece tarih dersleri ikilikten ve yabancılıktan kurtuldu. Türk çocuğu, kendi milletini ve kendi tarihini dünyaya yabancı tanımak gibi yaman ve zararlı bir bilmemezlikten sıyrıldı. Öz tarihimizi yabancıların buluşlarmdan öğrenmek gibi utanılacak bir vaziyet ortadan kalktı.

T.T.T.C. nin bu kitabı her sene

Türk harflerinin feyizli neticelerinden: Türk hanımı yazı makinesi başında

biraz daha ıslah edilerek bütün mekteplerin programlarına girdi. Şimdi de bunun dünyaya arzedilecek delillerle mücehhez ilmî izahı yazılmaktadır.

Tarihteki bu ileri atılış, yurt bilgisi ve medenî bilgiler üzerinde öz varlığımızdan kopup gelen bir görüş tarzını doğurmuştur. Bugün artık mekteplerimiz yabancı dillerde kendi millî dileklerine göre yazılmış olan tarihleri ve medenî bilgileri okumak gibi, millî duyguyu körletici bir gidişten bütün bütün kurtulmuştur.

1929 yılında başlıyan bu inkılâp, semerelerini ilk çalışma yılı sonunda vermeğe başlamıştı. Üç yıldanberi ileri atılan adımlar ise, bu çalışmalara dünyaya yayılacak ve dünya bilişinin yönünü millî buluşumuza çevirecek olgun bir gelecek muştulamaktadır.

Cümhuriyetin yıktığı bir medrese ve onun softaları

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri Türk dilini Tetkik Cemiyeti içtima larına riyaset ediyor..

Türkiyede dil inkılâbı

Harf inkılabının doğurduğu dil meselesi, yarım kalmış, hemen tamamlanamamıştı. Tarih inkılâbı, tarihten önceyi araştırırken dil vesikalarının ne büyük bir değeri olduğunu bir daha ortaya koydu. Hiç bir inkılâp hareketini yarım ve eksik bırakmamağa yüksek gönlürazı olmıyan BÜYÜK TÜRK İNKILÂPÇISI, 1933 temmuzunda ilk tarih kongresinin arkasından hemen dil işlerine ışıklı elini uzattı. Pek iyi yemişler vermiş olan T.T.T.C. ne kardeş olarak bir T.D.T.C. kurdurdu. Bunu da yüksek himayesine aldı.

T.D.T.C., Büyük Şefin işaretile bir dil kurultayı hazırladı. Bu kurultayda konuşulacak meseleler, şöyle sıralandı:

"A) Dilin menşeleri: 1 — Türk dilinin eksikliğine ve: a) İndo - Européen dillerile, b) Bütün beyaz ırklar dillerile, c) Asya ve Avrupanın başka dillerile münasebetleri üzerine tetkikler.

2 — Türk dilinin doğrudan doğruya kendi muhit şartları içinde inkişaflar.

a) Lehçeleri: b) Tarihî gramerleri "fonetik, şekliyat (morfoloji) sentaks,, c) Kelime hazineleri (lûgatler): d) Her türlü yabancı tesirlerden uzak olarak gösterdiği yüksek edebî kabiliyet.

3 — Bu kabiliyetin halk dilinde sürmesi ve yazı dilinde sönmesi (halk edebiyatı - divan edebiyatı) Bunlarda âmil olan esçoler; dilin yakın mazisinin tetkiki. Türk dilinin bugünkü hali, asrî ve medenî ihtiyaçları.

4 — Tanzimattan bugüne kadar Türk dili ve gösterdiği değişiklikler:

a) Şekliyat (morfoloji), b) Sentaks). c) Kelimeler (vocabulaire). d) ıstılahlar. z) Türk dilinin asrî ve medenî ihtiyaçları nelerdir?

6 — Türk dilinin müstakbel inkişafları:

Gaye, Türk dilini bugünkü ve yarınki medeniyeti kemali ile kucaklıyabilecek en güzel şiveli ve ahenkli bir ifade vasıtası haline getirmek olduğuna göre: a) Şekliyat, b) Sentaks, c) Kelime teşkili, d) Istılah vaz'ı sahalarında dilin bütün ihtiyaçlarını gidermek, düşünüş tarzını asrîleştirmek ve garplaştıracak hale getirmek; yeni vakaları ifade edecek yeni kelimeler teşkilinde önceden hazırlanmış ve tespit edilmiş esaslar ve kaideler hazırlamak.,,

Kurultay 26 eylül 1932 de açıldı, 9 gün müzakereden sonra 5 teşrinievvel 1932 de kapandı. Ruznamedeki bütün meseleler konuşulmuş, U.M.H. seçilmiş, nizamname ve çalışma proğramı kararlaştırılmıştı.

Kurultay her yandan akıp gelen 700 den fazla muallim ve dilci türk dili üzerinde yürekten çalışmalar yapmak ve bunları nizamlı olarak ileri götürmek esasında birleşmişlerdi. Yazı dilimizin yabancı sözlerden kurtarılması, öz dilimizin bütün varlıklarının ortaya dökülmesi yolundaki dileğin bütün memleketçe beslendiği anlaşıldı.

Cemiyetin U.M.H. i 17 teşrinievvel 1932 de şu beyenname ile işe başladı:

"Birinci Türk Dili Kurultayı şu köklü işlerin yapılmasını karar altına aldı: Buna da Türk Dili Tetkik Cemiyeti Merkezi Heyetini memur etti. Şöyle ki:

1 — Türk dilini, millî kültürümüzün eksiksiz bir ifade vasıtası haline getirmek,

Türkçemiz muasır medeniyetimizin önümüze koyduğu bütün ihtiyaçları karşılıyacak bir mükemmeliğe erdirmek.

2 — Bunun için bugün yazı dilinden Türkçeye yabancı kalmış unsurları atmak.

Halkçı bir idarenin istediği şekilde halk ile münevverler arasında biribirinden mahiyetçe ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak, temel unsurları öz Türkçe olan millî bir dil yaratmak.

3 — Bu işi başarmak üzere.

A) Yazılı vesikaları, halkta yaşıyan dil unsurlarını araştırarak geniş derleme ile büyük bir Türk lûgati yapmak.

Bundan başka Türk lehçelerini içine alacak bir (Türk Lûgati) vücuda getirmek.

Dilimizin yazısını tâbi olduğu teşekkül kanunlarını meydana koyarak Türkçenin grameri ile sentaksını ortaya çıkarmak.

C) Bütün bunları yaparken engüzel ahenkli Türkçeye bağlı kalmak düsturunu asla gözden uzak tutmamak.

Biz merkez heyetine verilen bu vazifelerin ne derin, ne geniş, ne güç olduğunu bir ân unutmamak şartile aldığımız esas dahilinde bütün kuvvetlerimizle çalışmak azminde, kararındayız.

Bu büyük ve şumullü işlerin tam muvaffakiyetle başarılması bütün milletin yardımı, bütün milletin alâkası ile kabil olabilecektir. Bu uğurda şehirli, köylü bütün Türklerin emek birliği andı ile çalışmaları bu işin en parlak muvaffakiyetlerile en büyük neticelere varacağı hakkında bize sarsılmaz bir emniyet vermelidir.

Bize en büyük güçlükleri yenmek için, en çetin engelleri yıkmak için her zaman fikir, kuvvet, cesaret ve emniyet veren GAZİ Hz. nin Türk dilinin canlandırılması işinde de başımızda bulunması bize yüksek delâlet ve işaretlerile rehberlik etmesi işlerimizde muvaffakiyetin en kat'î bir delilidir.,,

Dil Cemiyetinin bir yıllık çalışmaları

T.D.T.C. nin bir yıldanberi sürüp giden çalışmalarının ilk verimlerini de burada kısaca söyliyeyim:

Cemiyet, çalışmalarını - biribirinden ayrı, fakat biribirini tamamlıyacak -- iki hedef üzerinde toplamıştır:

Bunlardan biri, doğrudan doğruya ilmî ve akademik olarak Türk dilini, kendi lehçeleri ve başka dil grup ve familyaları ile olan münasebetleri bakımından tetkik etmektir.

İkincisi de, bugünkü yazı dilimizi konuşma diline yaklaştırmak, dilimize girmiş Arap ve Fars sözlerini, bunların beraber getirdikleri yabancı dil kurallarını ortadan kaldırmak, bununla beraber Türkçeyi en medenî dillerin zenginliklerinden aşağı düşürmemek esaslarında toplanabilir.

Bu iki büyük amaca doğru yürüyen cemiyetin bir yıl içinde yaptığı, yahut hazırladığı başlıca işler şunlardır:

— Türk dilinin başka dillerle münasebetleri üzerine tetkikler:

Konya meb'usu Naim Hazım Bey, arapçada Türk köklerinden

İmparatorluk bütün bir milleti böyle cahil bıraktı ve çoğunu köprü basamaklarının esiri etti

yapılmış olan binlerce sözün nasıl arapçalaştığını gösterir tetkiklere başlamış, gazetelerde bastırdığı makalelerin bir öz kısaltımını bu sütunlarda çıkarmıştır. Ayrıca bir arapça - türkçe etimoloji lûgati hazırlamaktadır.

Eskişehir meb'usu Yusuf Ziya Bey, bir taraftan Türkçeden eski Yunan, Lâtin dillerine ve İndo - Öropeen lisanlara geçmiş kökleri araştırmakta,bir taraftan da arapçanın Türkçe ile münasebetleri üzerine bir tetkik hazırlamaktadır.

Doktor Saim Ali Bey Kelt dili köklerinin Türkçe köklerle münasebetlerini araştırmaktadır.

Ahmet Cevat Bey derleme fişlerinden 60 bin tanesini gözden geçirirken bulduğu etimolojik değişmelerden ilham alarak Lâtin dilleri etimoloji lûgatlerile Türk sözleri arasındaki sıkı bağları gösterir araştırmaları ileri götürmektedir.

Sırf ilmî gayeler ve usullerle yapılan bu araştırmalar neticelendikçe bültende yahut kitap halinde basılacaktır.

2 — Halk ağzından söz derleme seferberliği:

T.D.T.C., dil tarihlerinde benzeri görülmedik büyük ve millî bir seferberlik yapmış, halk ağzından özdil sözlerini derlemek, böylece

(Lûtfen sayıfayı çeviriniz)

Yeni harf yediden yetimişe kadar bütün milleti ve onun kadınlarını Millet mektebine götürdü..

canlı dil varlıklarını meydana koymak gibi ağır ve büyük bir işi omuzlarına almıştır.

Memleket içinde yeryer mevcut olan söyleyiş ve konuşuş benzemezlikleri, bir soydan gelen Türk milletini biribirini anlamaz, hele yazı dilini okuma yazma bilmiyenlere hiç bir şey anlatmaz bir kılığa sokmuştu. Milletin öz dili, bu benzememezlikleri elden geldiği kadar azaltarak halkın en büyük kısmının biribirine düşünce ve duygularını anlatmalarına yarıyacak olan dildir. Bu dil ise, yazarlarca bilinmez, hattâ değer verilmez olan varlıktı. Derleme yoliyle bugüne kadar her biri bir yanda unutulmuş kalmış öz Türkçe halk sözleri ortaya konmak, dil değişimi gidişinin temeltaşı olacaktı.

U. M. H., daha ilk günden bu yüksek değeri anlıyarak, işe buradan girişmiştir. Cemiyetin teşebbüsü ile Maarif Vekâleti bir talimatname projesi hazırlamış, bu proje İcra Vekilleri heyetinden çıkarak bütün memlekette icraya konulmuştur. Bu talimatnameye göre her ilkmektep bir derleme ocağı olmuş, kazalarda kaymakamların, vilâyetlerde Valilerin reislikleri altında derleme heyetleri kurulmuştur. Derlemenin yollarını U.M.H. bir klavuz ile göstermiştir. Klavuzla beraber iki buçuk milyon tane derleme fişi de bastırılarak memleketin heryanına dağıtılmış, kaza ve valâyetlerden süzüle süzüle merkeze gelen fişler de 120 bini aşmıştır. Kaza ve vilâyet merkezlerinde biribirinin tıpkısı görülerek tutulan fişler bu sayının dışındadır.

Merkeze gelen derleme fişleri, birer birer gözden geçirilerek bir yandan alfabe sırasile, bir yandan da umumî söz, yahut bilim sözü olmasına ve bilim sözü ise hangi bilime ıstılah olabileceğine göre sıralanmaktadır. Bu sıralamadan sonra çabucak çalışımı gerekli olan ıstılah bölüklerine bilim sözü olabilecek derlemeler ilk elden verilmektedir, böylece ıstılah yaratma işine yakından yardım edilmektedir.

Derleme kolu, bundan sonra her bir derleme sözü üzerinde ayrıca işliyerek derlenen sözleri yeni Türk sözlüğü için hazırlayacaktır. Bu işlerle de her söz, benzerleri, yakınları, zıtları, üremeleri, birleşik kılıkları, türlü kullanışları, türlü söylenişleri yaygınlık sahaları ile belirtilecektir.

Halk ağzından söz derleme seferberliği 1933 yılının ilk günlerinde başlamış. 9 ay içinde büyük bir hızla giderek 120 binden fazla derleme fişi getirmiştir. Bir yandan gene fişler gelmektedir. Yıl başına kadar Türkiye içi derlemelerinin arkası alınacağı umulmaktadır.

3— Kitaplardan Türkçe sözler tarama:

Gerek bugünkü yazı ve konuşma dilimizde bulunan yabancı sözlere, gerek ilim dilindeki ıstılahlara karşılık olabilecek Türkçe sözleri aramak üzere, eski Türk sözlerini lûgatlerden ve eski kitaplardan taramak için de ayrıca bir çok muallim ve mütehassıs arkadaşın yardımına müracaat edilmiştir. En eskilerinden başlıyarak arapça, farsça, Türkçe, Rusça, Almanca bir çok lûgatler ile eski Türki kitaplar, efsaneler taranarak bunlar içinde yabancı dilden gelmiş sözlere karşılık, yahut türlü ilimlere ıstılah olabilecek sözler fişlenmektedir.

Yalnız 120 binden fazla olan derleme fişlerinden bu yolda fişle çıkarmak işi İstanbul Üniversitesinde 43 muallim hanım ve bey tarafından yapılmaktadır. Ayrıca bunların kontrolu için de 12 muallim çalışıyor.

Otuzdan fazla dilci de kitaplardan tarama işlerini başa çıkarmak için uğraşmaktadır. Taranan eserler elliye yakındır.

4 — Dil ve gramer üzerine anketler:

Dil işlerinin bütün milletçe bir ülkü kılığını alması üzerine dil ve gramer üzerine anketler yapılması kararlaştırılmıştır. Lûgatin hazırlanmasında uzun ve ilmî hazırlanmalar ihtiyacı gözönünde idi. Öz dille yazmaya susamış halkı bu hazırlanmaların sonuna kadar beklemek yerinde olamazdı. Bunları düşünerek cemiyet, BÜYÜK GAZİ nin emriişaretile bir anket açtı. Bu anketle yazı dilimizde çok kullanılan arapça ve farsça sözlerden 1382 tanesi ortaya atıldı. Halktan gelen karşılıklar toplandı. Taramalardan gelen sözlerle birleştirilerek, bunlar üzerinde tetkiklere başlandı.

Bu anket,bu çalışma yılı içinde bize bir"Osmanlıcadan Türkçeye karşılıklar klavuzu,, hediye etmiş olacaktır. Cemiyetin ikinci kurultaya da takdim edeceği bu eserle yazarlarımıza bir öz Türkçe söz seçme ve kullanma yolu açılmış olacaktır ki böylelikle kısa bir zamanda yazılarımızın büyük bir anlaşılırlık ve özlük göstereceği umuluyor.

Bundan başka gramerin söz yaratma işinde en çok lüzumuolan sözüretme, ve sözbirleştirme yolları hakkında da bir tetkik hazırlanmış, bu da mütaleaları alınmak üzere hususî anket halinde dil mütehassıslarile Türkçe ve edebiyat muallimlerine dağıtılmıştır. Bu anketten gelecek neticelerde ıstılahlar ve başka karşılıklar için söz yaratma pek faydalı olacaktır.

5 — Istılah kadrolarının tanzimi:

Istılahlar için, herşeyden evvel, karşılık aranacak ıstılahları tespit etmek lâzımdı. Bunun için her ilim grupuna mahsus bölükler kurularak, her ilmin muhtaç olduğu ıstılahların kadroları yapılmaktadır.

Hesap, hendese, cebir, heyet ve kozmoğrafya ıstılah kadroları yayılmış, basılmış, mütehassıs ve muallimlere dağıtılmıştır. Yollara ve nakil vasıtalarına ait ıstılah kadrolarının büyük bir kısmı da basılmıştır.

Felsefî ve ruhî ilimler, müsellesat, topoğrafya, ticarî hesap, meteoloji ve jooloji, fizik ve mihanik, nebatat ve ziraat, dil ve edebiyat ıstılah kadroları tamamlanmış, matbaaya verilmiştir.

Bunlardan başka tarih, coğrafya, hayvanat, madeniyat, kimya, tıp, baytarlık, hukuk, iktisat, bediiyat, askerlik, spor gibi bir çok ilim şubelerinin kadroları da hazırlanmaktadır.

Bütün ilimlerin ıstılah kadrolarının tespiti; üzerinde çalışılacak kelimeleri belirtmek ve bir ıstılaha karşılık koyarken, ona yakın mânâdaki ıstılahları da gözönünde tutabilmek itibarile ıstılah yaratma işinin temeltaşı sayılabilir.

Bunlar hazırlandıktan sonra, derlemeden gelecek sözler ve gramerden gelecek sözyaratma yolları da o zamana kadar az çok sıraya konmuş olacağına göre, bir yandan ıstılah karşılıklarının konulması, öte yandan da yeni Türk sözlüğünün yazılması işlerine başlanacaktır.

6 — Kitaplar ve neşriyat:

Cemiyet bir çok kitaplar hazırlamaktadır. Bunlar arasında bir ta-

(Devamı karşıki sayfada

Türk çocuğu Türk mektebinde en son usûllerle terbiye görüyor, okuyor, beden terbiyesi yapıyor

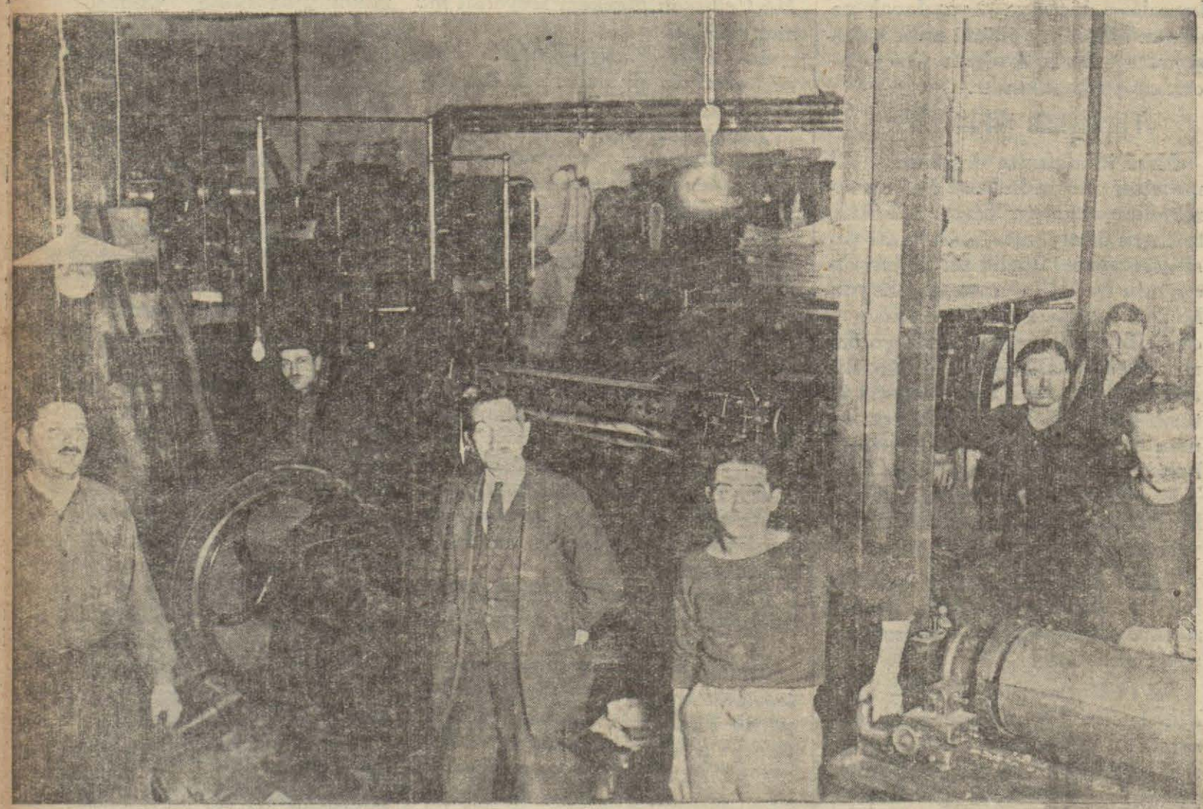

Yeni harfler Türk matbuatını büyük bir tekemmüle sevketti ve gazetelerimiz en modern makinelerle basılmağa başlandı

İNHİSARLAR İDARESİ

Mamulâtı

10 Senelik Cümhuriyet Rejiminin

Semerelerinden biridir

10 uncu Yıldönümü Bayramı

zarfında bütün

İNHİSAR MAMULÂTI

Yani:

SİGARA

LİKÖR

ŞARAP

V. S. V. S.

Bu bayrama mahsus hususî etiketler altında satılacaktır

On yıllık Cümhuriyet

Büyükleriniz size bu mükemmel rejimi yarattılar, siz onu yaşatacaksınız

Çocuklar.. Bugün siz de babalarınız, anneleriniz ağabey ve ablalarınızla beraber neşe ve sevinçle dolu, koşuyor.. Gülüyor.. Oynuyor.. Bayram ediyorsunuz.. Herhalde hocalarınız, büyükleriniz size bu bayramın bütün bayramlarımızın en büyüğü, en şanlısı olduğunu anlatmışlardır.. Ben de size bu yazımla, coşkun bir heyecanla kutluladığımız bugünün, on sene evvel nasıl hazırlanıp, nasıl ilân edildiğini ve büyük milletimizin cümhuriyet sayesinde 10 senede yüz yıllık bir medeniyete nasıl eriştiğini anlatacağım..

Bundan on dört sene evveldi.. Başta Yunanlılar olmak üzere büyük harpteki bütün düşmanlarımız dört taraftan güzel vatanımıza saldırmışlardı. O zaman tarihin belki de bugüne kadar bir eşini yazmadığı büyük bir Türk, bir Gazi meydana çıktı.. Türk milletinin önüne geçti.. Arka arkaya bir sürü harp yapmış ve milyonlarca insan kanı akıtmış yorgun ve bitkin Türk milleti, yeniden bir atılışla, her yönü altın kalemle yazılmağa lâyık bir destan olan kurtuluş ve uyanış savaşını başardı. Düşmanları pes dediler ve bin bir umutla dolu olarak saldırdıkları vatanımızdan, perişan, başları öne iyik, çekildiler gittiler. Vatan kurtulmuş, boynumuza geçirilmek istenilen esaret zinciri kırılmış büyük Türk milleti asırlardır zorla yatırıldığı uykusundan uyanmış, ayağa kalkmıştı.. Şimdi ilerliyecek.. Asırlardanberi kaybettiğini yıllarla tamamlamaya çalışacaktı.. Büyük Türk ve arkasındaki büyük Türk milleti buna and içtiler.. Fakat nasıl.. Büyük ülkülerine varabilmek için yollarındaki bir çok manileri devirmek, yok etmek lâzımdı.. Bu engellerin en belâlısı Padişahtı.. Ve bu adam memleketinin namusunu düşmanlara satmıştı..

Büyük Adam ve büyük Türk milletinin vekilleri karar verdiler.. Milleti, millet idare edecekti.. Nihayet on yıl evvel bugün 29 Birinci teşrin 923 te Ankarada Millet vekilleri Cümhuriyeti ilân ve saltanat denen heyulâyı tarihe gömerek büyük Türkü, Gaziyi, ilk reisicümhur olarak seçtiler..

Artık yurt kurtulmuş. Millet idaresini eline almış ve başta Ulu Gazi, arkasında bütün Türk milleti, onun gösterdiği yolda yürümeğe başlamışlardı.. Bu on senede neler yapıldı?.. Bunları uzun uzun anlatmak için ciltlerle kitap yazmak lâzım.. Yalnız şunu söyliyeyim ki yapılanlar öyle mühim ve değerli inkılâplardır ki diğer milletler bunların benzerlerini yapabilmek için yıllar değil asırlara hazırlanmışlardır. Halbuki biz bu on sene de bu inkılâplardan bir kaç tanesini yapmak suretile asırları on seneye sığdırmış ve sıkıştırmış olduk. Ve bunu bütün bir yaradılış tarihinde yalnız Türk milleti yapmış, yalnız Türk milleti başarabilmiştir. Bu inkılâpların başında Harf inkılâbı gelir.. Eskiden kargacık burgacık Arap harflerile okuyup yazanlar yüz kişide ancak bir iki kişi idi.. Bunları öğrenmek için seneler lâzımdı.. Büyük Gazi Türk harflerini millete kabul ettirdiği gün Türkün fikir ve okuma hayatında yeni bir varlık demektir.

Diğer yapılan inkılâplar arasında peçelerin kalkması, tekkelerin ve medreselerin kapatılması, kanunlarımızın yenileştirilmesi, şapkanın kabulü ve nihayet ticaret ve sanayi hayatımızda vücuda gelen ve Avrupalıların parmaklarını ağızlarında bıraktıran yenilikler, akıllara durgunluk verecek kadar geniş mânâlı ve yüksek kıymetli birer zaferdir. Ve biz bu zaferleri Cümhuriyete ve onun başında bulunan büyüklerimize borçluyuz. Onu biz yarattık.. Fakat siz yaşatacaksınız çocuklar..

Sesli coğrafya

Pariste şimdi bir ses müzesi açıldı. Burada millet milletlerin dillerine, şivelerine, halk şarkılarına ve büyük adamların seslerine ve söyledikleri sözlere ait plâklar muhafaza ediliyor. O halde neden sesli coğrafya olmasın? Ses müzesi bunu da düşünmüş ve derhal faaliyete geçmiştir. Evvelâ Fransızlar Afrikadaki müstemlekelerinde yaşayan yerli kabilelerin şarkılarını, danslarını, oyunlarını ve müstemlekelerin coğrafi vaziyeti hakkındaki intibaatını plâka geçirmiştir. Meselâ Madagaskara mi gitmek istiyorsunuz, iğneyi plâka koydunuz mu, Madagaskar hakkındaki bütün malûmatı alıyorsunuz, orada şöylenen halk şarkılarını dinliyorsunuz, yerli dansları âdeta seyrediyorsunuz.

Cümhuriyeti yaratan Gazi

Çocuklar, biz bu büyük günü, ONA, Büyük GAZİ'ye medyunuz

Yüce Gazimizin hayatı şanlı bir tarihtir çocuklar.. Bu tarihi bilmek, okumak her Türk yavrusuna bir borçtur. O talîi, tesadüfleri bile kendi iradesine, kendi zekâsına bağlamış, her başladığı işi başarmış, her istediğini yapmış ve yapmasını bilmiştir. Hayatı bir destan, şan ve şeref dolu bir destandır. Türk çocuğu.. Onu oku.. Onun hayatını kafana ve kalbine kaz..

52 sene evvel Selanikte doğdu.. Babası tüccardı.. Mert ve temiz bir insandı.. Oğluna verdiği ilk terbiye bu meziyetleri ona aşılamak oldu.. Daha küçük yaşta zekâsı, onu, arkadaşları arasında belli ediyordu.. Cevval.. Ateş gibi bir çocuktu. İlkmektep tahsilini Şemsi Efendi mektebinde bitirdi.. Fakat babasının ölümü ve annesinin de Selânik civarındaki kardeşinin çiftliğine çekilmesi onu kırlara, dağla kavuşturdu.. Körpe vücudü çelikleşiyor, kuvvetleniyordu. Ve bunun neticesidir ki kalbinde asker olmak için derin bir heves uyandı.. Bu hevesle rüştiyeyi ve Harbiye mektebini bitirdi.. Artık Türk ordusunun bir cüz'ü, bir zabiti olmuştu.. Fakat bu onu tatmin etmiyordu.. Kafası, zekâsı bir dinamo gibi çalışıyordu.. 1901 de Erkânıharp yüzbaşısı olduğu zaman iradesi topladığı kudreti sarfedecek bir hale gelmişti..

Memleketin hali berbattı.. İstipdat denen baykuş memleketin üzerine konmuş acı acı ötüyordu. Gazi ilk hamlesini ona karşı yaptı.. Hafiyeler jurnal ettiler.. Yıldızda muhakeme edildi. Suçunu ispat edemediler.. Fakat ta Arabistanda bir fırkaya gönderdiler..

Arabistan onun hürriyet için çırpındığı benliğine uygun bir yer değildi.. İzinle Selâniğe döndü.. Çalışmağa başladı.. Bunu duyan istipdat hükûmeti genç zabiti tekrar Arabistana attı.. ve Üç sene, kızgın kum çöllerinde mefkûresi için çırpındı durdu.. Üç sene sonra "ateşini söndürdük,, zannederek onu Selânik kıt'asına memur ettiler..

Halbuki ondaki ateş için için yanmış tam kor haline gelmişti. Saraya istipdada karşı açılan ilk isyan ve nefret bayrağının altında Mustafa Kemal vardı..

Memleket zayıf düşmüştü.. Bunu ganimet bilen İtalyanlar Trablusgarba saldırdılar.. Mustafa Kemal derhal bir kaç arkadaşile bu çollere atıldı ve tam bir sene düşmanı bir adım bile ileri yürütmedi.. Fakat yapılan sulh onun bu emeklerini boşa çıkarmış ve Trablusgarp İtalyanlara verilmişti.. İstanbula dönünce Bulgar hükûmeti yanına Ataşemiliter olarak tayin edildi ve Büyük harbe kadar bu vazifesini muvaffakiyetle yaptı..

Harbin ilânı onu tekrar silâh başına koşturdu.. Fırkasile Çanakkalede Cihan harbinin enbüyük harikasını yarattı. Şarkta Rus ordularına bir çelik set oldu. Suriyede mağlûp bozgun askere galibiyeti ve zaferi tattırdı.. Ve harp bitti... Fakat.. Sözde galipler bizi de mağlûp addediyorlar ve idam sehpasına götürüyorlardı. Sevr Muahedesi Türkün idam hükmü idi.

Bu hükme gene isyan eden Mustafa Kemal oldu.. O asla mağlûbiyeti ve zilleti kabul edemezdi.. Kanındaki Türk asaleti buna elvermiyordu. Bir kaç arkadaşile derhal Anadoluya geçti.. Samsun Erzurum, Sivas ve nihayet Ankara.. Mustafa Kemal buralardan geçmiş ve bütün Türk milletini kendine bağlamıştı. Günlerce, haftalarca, aylarca geceli, gündüzlü çalıştı.. O her işin kuvvetle düzeleceğine iman etmişti. Merhamet istemek Türke yaraşmazdı..

Bütün vatan dört taraftan tutuşmuştu.. O biran bile yılmadı.. Arkasında bir avuç kahramanla bütün cihan devletlerine meydan okudu. Millî Birlik kurulmuş, Millet vekilleri Ankarada Gazinin etrafında toplanmışlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmeti ilân edilmişti.

Bu ilk muvaffakiyeti diğer muvaffakiyetler takip etmekte gecikmediler.. Ermenistan zaferi, birinci ve ikinci İnönü zaferleri ve Sakarya... Bu arka arkaya gelen galibiyetler cihan devletlerine ispat etti ki Türk ölmemiştir.. Fakat yaşadığını da ispat etmek lâzımgeliyordu.. 30 Ağustos (Başkumandan muharebesi)de Yunan ordularını Akdenize dökmek suretile Türkün yaşadığını ve ebediyen de yaşayacağını gösterdi. Bunu gören büyük devletler bizi sulha davet ettiler. Ve Lausanne'da Gazinin bütün cihana ispat ettiğini onlar da tasdik ettiler..

Artık memleket kurtulmuştu.. Fakat Gazi şuna kani idi ki düşmanı vatandan kovmakla mesele halledilmiş değildir.. Daha yapılacak bir çok şeyler vardır. Ve bunları da sırasile yapmak lâzımdır..

İlk yaptığı saltanatı ve hilâfeti kaldırmak ve Cümhuriyeti ilân etmek oldu.. Millet te kendisine olan şükranını onu kendine kaydihayat şartile başbuğ yapmak suretile gösterdi..

Diğerleri Türke medeniyet ve kurtuluş yolunu açan inkılâplar- Din ve dünya işlerini birbirinden ayırdı.. Tükeri, medreseleri kaldırdı.. Kanunları yenileştirdi. Türk harflerini kabul etti.. Kadınlara hürriyet verdi.. Fesi attırdı. Bunlar öyle inkılâplardır ki Türk milletini dinî ve içtimaî hastalıklara karşı ebediyen koruyacak ve Türk varlığını asırlardan asırlara ulaştıracaktır..

Çocuklar biz bugünleri Gaziye borçluyuz..

Yaşasın ULU GAZİMİZ..

Türk yavrusu

Bir an bile unutma ki, ülkelere hükmetmiş bir milletin çocuğusun. Türk adı asırlarca dünyayı yıldırmış.. Türk ordular bütün cihana korku salmış.. Türk kılıcı en büyük taçlı başlara bile boyun eğdirmiştir.

Okuduğun tarih ve asırlardan bu güne kalan her şey bunun en âdil şahitleridir.

Şunu da hatırla ki, bunu yapan sonsuz bir yaradılış tarihinde bir tek millet, bir tek Türk milleti idi.

Halbuki karşısında bir sürü düşman millet vardı. Bunlar elbirliği ettiler, sözbirliği ettiler. Daha doğrusu kahpelik ettiler ve mert milletinin kanını afyonladılar.. Onu yüz yıllar süren bir uykuya yatırdılar. .

Bundan 15 sene evveldi.. Birleşen cihan devletleri onun bu uykusundan umutlanarak büsbütün vücudunu kalarmak için üzerine saldırdılar ve ellerindeki hancerleri milletinin en nazik yerlerine sapladılar. Halbuki zavallı gafiller... Hesaplamamışlardı ki bu yaralardan akan afyonladıkları uyuşuk kandır ve onun kendi asil kanı kalbinin bir köşesinde temiz kalmıştır. İşte akan o uyuşuk kanın yerini bu safkan doldurdu ve Türk milleti kımıldadı.. gerindi... ve birden bire fırladı!...

Ve sonra ne olduğunu sen de biliyorsun asil Türk çocuğu.. Bu fırlayıştan birkaç yıl sonra yine bütün cihan devletleri galip milletinin önünde boyun iğdiler ve onun kahraman kılıcını öptüler.

* * *

Şunu bir an bile unutma ki senin kalbinde o uyuşuk kanın bir zerresi bile yoktur ve sen damarlarında asırlarca evvelki atalarının saf ve tertemiz kanını taşıyorsun... Büyüdüğün zaman yaratacağın her eser atalarınınki kadar ve ondan büyük ve şerefli olmalıdır.

Bu bayram o günlerin bir müjdecisidir. Kutlu olsun asil Türk yavrusu..

Tavan

Hilmi dört buçuk yaşında.. Son derece zeki ve mütecessis, her şeyi öğrenmek istiyor. Bir gün babası ile kırda dolaşırken sordu:

— Beybaba, bu gög yüzü nedir?

Hilminin babası düşündü, ne cevap versin? Dedi ki:

—Oğlum, gökyüzü yeryüzünün tavanıdır.

Kırdan dönüyorlardı. Hava karardı, hafiften yağmur sepelemeğe başladı. Çocuk o zaman babasına döndü:

— Beybaba, dedi, tavanın akıyor.

Küçük hikâye

BIR TÜRK ÇOCUĞU

İstiklâl harbindeydi.. Yunanlılar Aydını işgal etmişler.. Yakıp yıkmışlar ve ana vatanın içerlerine doğru saldırmağa başlamışlardı. Geçtikleri yerde taş taş üstünde bırakmıyorlardı.. Her köy bir harabe her kasaba bir yangın yeri halini almıştı.. O yemyeşil ovalar birer kül ve taş yığını haline gelmişlerdi..

(Yeşil yurt) köyü de Aydına bir günlük mesafede zümrüt gibi bağların ortasında mes'ut bir Türk köyü idi. Ahalisi üzümle bilhassa şarap ve pekmez yapmakla geçinirlerdi.. Yeşil yurt köyünün şarabı dört tarafa nam salmıştı.. Avrupaya bile gönderilirdi.

İzmire Yunanlıların asker çıkardığı bu köyde duyulunca herkesin yüzüne bir hüzün çöktü.. Gençler derhal çeteler yaparak düşmana karşı çıktılar.. Köyde kadınlar ve çocuklar, ihtiyarlar kaldı..

Gelen haberler tüyler örpertici ve müthişti.. Düşman her yeri yakıyor yıkıyor, herkesi kesip biçiyordu.. Beşikteki çocukları bile öldürdükleri duyuluyordu.. Yüzlere çöken hüzün yavaş yavaş gönüllerde bir sızı oluyordu.. Bir gün Aydının da düşman tarafından alındığı haberi gelince ihtiyarlar köyün meydanında toplandılar.. Düşman bütün insanlık kaidelerinin dışına çıkıyor.. Aklın düşünemiyeceği ve alamıyacağı derecede feci zulüm yapıyordu. Mukadder âkıbet kendilerini de bulacaktı.. Fakat onlar da mukabelesiz bırakmamalı ve intikam almalı idiler. Toplantı gece geç vakte kadar sürdü ve sonunda bütün köydeki şarapların zehirlenmesine karar verildi..

* * *

İki gün sonra düşman askerleri hunharcasına köyü işgal ettiler.. ihtiyarları, çocukları kadınları bir camie doldurdular.. Ve köyü yağmaya başladılar.. Bu köyde diğer köylerde bulamadıkları şeylere bilhassa bolbol şaraba kavuşmuşlardı. Bu kumandanın kafasında bir düşünce uyandırdı.. Niçin bunlar da diğer köylüler gibi erzaklarını kaçırmamışlar da yerlerinde bırakmışlardı.. Derhal askerlerine hiç bir şeye el sürmemelerini, bilhassa şarap içmemelerini sıkı sıkı tenbih ederek Türklerin kapalı bulunduğu camie gitti. Bir köşede korkudan biribirlerine sokularak büzülmüş bir ana ile 10 yaşında bir çocuğun önünde durdu.. Ve arkasından gelen bir çavuşa emretti:

— Bir bardak şarap getirin..

Bir dakika sonra şarap hazırdı.. Kumandan tekrar türkçe emretti:

— Şu çocuğa verin de içsin.. Ve parmağile anasının göğsüne sokulan Türk yavrusunu gösteriyordu. Annenin derhal gözleri bulandı ve dehşetle oğluna sıkı sıkı sarılarak kumandana baktı.. Bu bakış kumandanı büsbütün şüphelendirmişti.. Gazeple çocuğa bir tekme atarak:

— İç!.. diye haykırdı..

Çocuk annesinin kucağından sıyrıldı.. Kumandana hakaret dolu bir bakış fırlatarak ayağa kalktı. Mert bir sesle:

— Verin dedi.. Ve çavuşun elinden aldığı şarap dolu bardağı bir hamlede midesine boşalttı..

Bu kahraman bir Türk çocuğu idi.. Ve vatanı için ölmeyi bir şeref bilmişti.

Çocuk mantığı

Çocuk — Ben büyürsem, anne annemle evleneceğim.

Annesi — Bakalım ben annemle evlenmene razı olacak mıyım?

Çocuk — Sen babamla evlendin ya..

kımı en eski Türk yadigârları, yahut Türk lûgatleridir.

Divanı lûgat - it - Türk tercümesi, İbnü Muhenna lûgatinin indeksi Çağatay lûgatinin yeni harflere çevrilmişi, Elidrâk haşiyesi, Türkçe ata sözleri kitabı, Kudatgubilik tercümesi, bunlar arasındadır.

Bir takımı da lisaniyat eserlerinin tercümeleridir. Bunlar içinde Vendries'in Le Langage, Rodet'nin Elements de Phonétique général Berystrasser'in (Türkçe fonetik), Gomboez'in (dil tarihi usuliyatı), Tolni'nin (dil yenileşmesi), Trombetti'nin (dil menşe birliği) ve (dil bilgisi esasları) Carra de Vaux'nun (Etrüsk dili), Thurneyen'in (etimoloji), Réral'in (semantik) eserleri sayılabilir.

Birinci dil kurultayı zapıtları da basılmaktadır.

Bundan başka cemiyet "Türk dili,, adında bir de bülten çıkarmıştır. Şimdiye kadar bunun da üç sayısı çıkmıştır.

Yeni on yıla girerken

Geçen on yılın kültür ve bilgi yolunda yaptığı işler, bir milletin tarihinde bir kaç yüz yıllık tekâmülün ancak yapabileceği kadar geniş ve büyüktür. Bunu ancak GAZİ gibi bir inkılâpçının asırları aşan büyük kudreti yapabilirdi.

Önümüzdeki on senenin bu yolda geçenden daha çok ileri gideceğini de şüphesiz olarak kabul edebiliriz. Çünkü Türklüğü on yıl içinde uçurumun kenarından çekip yeryüzünde saygı görür bir millet yapan ayni deha, memleketi ve milleti en çok bilgi, kültür, medenilik zevk bakımlarından ileri götürmek azmile yeni on yıla girmiş bulunuyor.

İbrahim NECMİ

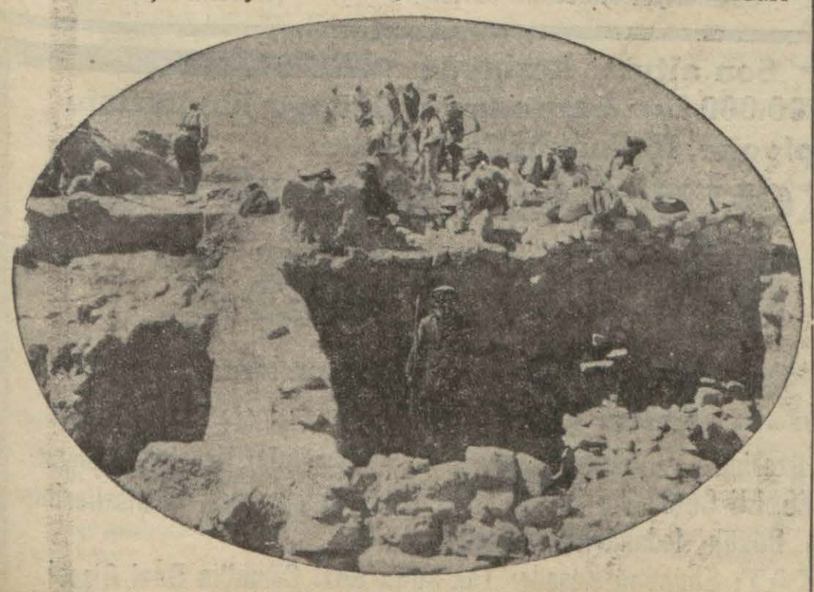

Alişarda tarihi hafriyat yapılıyor

Cümhuriyet Maliyesi ve Türk Parası

Vergilerimiz nasıl olmalıdır? - Bütçe - İktısadî devletçilik - Dünya buhranı ve Türkiye - Müvazene - Ticaret siyasetimiz - Kontenjantman - Klearing - Hedefimiz

Adı "Osmanlı İmperatorluğu,, hakikî ve iktısadî bünye ve mahiyeti ise bir "yarı müstemleke" olan idarenin malî sistem ve siyaseti üzerinde bir an durmak; kaybolmuş uzun yılların, kaçırılmış fırsatların acısını duymak itibarile faydalıdır. Çünkü bu derin ıztırap; Türk milleti gibi tükenmez bir hayatiyeti olan heyete ancak sürükleyici, yapıcı ve kurucu bir heyecan ve kudret bahşeder.

Maziyi tamir etmek, asırlarca geri bırakılmış mesafeleri kapatmak; kudretli mücehhez ileri oldukları kadar haris ve son derecede merhametsiz olanlara karşı millî varlığı korumak; siyasî istiklâl ile temin olunacak müsavi vaziyeti iktısadî sahada da elde etmek!..

Bu hedeflere işaret eden Türk davasını başarmak inkılâpçı olmadan asla mümkün olamazdı. Meşrutiyet devri: İnkılâbın sathında kalmıştır.

İleri ve müstakil memleketlerde millî hâkimiyetin ifadesi olan bütçelerin esas ve ruhunu değil *şeklini almakla* iktifa etmiştir. Bütçe müzakerelerinin de ruhuna değil merasim ve formalitesine kapılarak oyalanılmıştır.

İstibdat devrinin menhus mirası olan haricî borç arttıkça: memleketin iktisadî varlığı; yabancılara karşı mütemadiyen darlaşan bir esaret zinciri içerisinde kıvranıyordu. Dahilde de: İnkılâp ruhunun, düşüncesinin tahammül edemiyeceği kanunî mevzuat muhafaza ve idame edilmişti. Şurasına inanmalı ki; hakikî inkılâpçı olmayan idarelerin; "idarei maslahat" ile vaziyeti idame etmekten başka kayguları olmayan rejimlerin tarihin sepetine yuvarlanmaları mukadderdi. Netekim böyle de oldu...

İmtiyazlar bağışlanarak elde edilen mütemadi istikrazlarla geri kalmış bir milleti yükseltmenin imkânsız olduğu ve olsa olsa bu yolun ileri milletlerin ezici tahakkümlerini ebedîleştirmeğe yarayacağı acı hüsranlarla öğrenilmiştir.

İmperatorluk: Çalışan Türk yığınlarına, Türk köylüsüne karşı daima hasım bir vaziyet almıştır. Türk köylüsünü bir taraftan haricin istismarına diğer taraftan da dahilde ağalar, tefeciler, ortakçılar bir kelime ile mütegallibe saltanatının zulüm ve tahakkümüne maruz bırakılmıştır.

Türk iktısadî bünyesinin belkemiği sayılması icap eden fedakâr ve çalışkan Türk köylüsüne karşı meşrutiyet devri de: lâkayıt ve soğuk bir siyasî teşekkülün tavrını takınmıştır.

Kısaca diyebiliriz ki: İmperatorluk bütçeleri: açık, istikrazlı ve millet aleyhine olan bütçeler idi.

İstiklâl mücadelesinde: Millî teşekkülün elini koyduğu vatan parçalarındaki mal sandıklarında hiç bir paraya rastgelinmedi. Millet bütün malını "tekâlif" şeklinde tahsis etmek suretile zaferin malî mesnedini tesis etti. İşte; cümhuriyete memleketin malî idaresi bu vaziyet içinde terkedildi...

* * *

— Vergilerimiz nasıl olmalıdır?.

— Memleketin "vergi verme" kabiliyeti nedir?.

— Memleketin vergi sistemi ile memleketin servetlerinin inkişafı, millî sermaye ve tasarrufun birikmesi ve bunlara dayanacak olan millî iktisadın kurtuluş ve yükselişi gibi mevzular arasında ne gibi münasebetler mevcut olmalıdır?

— Vergi sistemimiz ile içtimaî, siyasî ilerileyişimiz arasında nasıl bir âhenk olmalıdır?

— Vergiyi vatandaşlar arasında servet, gelir, bir kelime ile "refah" derece ve seviyesine göre nasıl taksim etmelidir?

Bir iktısadî "yarı müstemleke" olan Osmanlı İmperatorluğu bu kaygularla alâkadar olmamıştır. Milletin ve hükûmetin birbirini tamamlayan bütünlüğünü ifade eden yeni Türkiye devleti nazarında ise; bütçe: *malî olduğu kadar iktisadî, içtimai ve siyasî bir program* olarak ele alınmıştır. Fırka programının, fırka prensiplerinin rakamlarla ifade olunmuş bir nüshası telâkki edilmiştir.

Malî meselelerin malî işlerin ve bunların maddî ifadesi olan bütçenin iktısadî ve içtimaî vaziyet üzerindeki inikâsları ihmal olunmamıştır.

Devletin ifa edeceği hizmetler, başaracağı işler dolayısile yapacağı masrafların tesbiti demek ayni zamanda devletin hususî teşebbüs erbabının, vatandaşların faliyetine bırakacağı sahaların hududunu çizmek demektir. Bu mühim nokta ihmal edilerek bütçe müvazenesi tesis olunamazdı. Bu itibarladır ki: Cümhuriyet bütçelerinde: masrafların tahmini ve tahsisatın kabulü; kabul edilen masrafların kontrolü millî hâkimiyetin tecellisini tebarüz ettiren hususî bir ehemmiyetle karşılanmıştır. Devletçiliğimizin tatbikati neticesi olarak devlet salâhiyetlerinin artması, devletin istihsal sahasına da girmesi, bütçe mefhumuna gittikçe geniş memleketşümul bir ehemmiyet verdirmiş ve bütçenin klişe mahiyeti de değişmiştir. Böyle bir bütçe telâkkisine sahip olan inkılâp rejimi hesaplarında daima vuzuh aramış ve devlet muhasebesinin vergilerin mahalli sarfını lâyikile müraabe edebilmesini temine çalışmıştır. Cümhuriyet maliyesi: her vatandaşın maliyesi demektir. Vergileri, ne kadar ağır olur olsun, haklı ve meşru addettiren, bu yüke memnuniyetle tahammül ettiren: vergilerin sarfedildiği maksat ve gayedir. Tahsis edildiği işlerin mahiyetidir.

* * *

Bütçe: milletin hayatina, istikbaline, mukadderatına hâkimdir. Bu kadar şümullü ve millî hâkimiyetin en esaslı ve filî bir tarzda tecelli ettiği mevzulardan biri olan böyle bir esere ne kadar ihtimam edilse azdır.

Eğer bütçe mefhumu: milletin hayatile istikbalile bu kadar sıkı bağlı olmasaydı; *iktisadî, içtimaî ve siyasî bütün umdelerimizle alâkadar olmasaydı* bu mevzu üzerinde çalışmak için: biraz hüsnü niyet ve aklı selim kâfi gelirdi...

Yeni Türkiye devleti "bütçenin" Türkiye gibi geri kalmış bir memlekette ne derece hayatî ehemmiyeti haiz olduğunu bildiğinden bu "millet mevzuu" etrafında daima bütün faaliyetleri, elindeki bütün ihtisasları seferber etmiştir.

Cümhuriyet bütçelerini, tetkik ederken, iki esaslı kısma tasnif etmek lâzımdır.

1 — Zafer tarihinden — dünya buhranının memlektimizi sardığı günlere kadar olan devire

II — Dünya buhranının yurdumuzda tesirlerini hissetmeğe başladığımız tarihten bugüne kadar olan devire.

İnkılâp hükûmeti: siyasî istiklâl davasını hallettikten sonra ilk iş olarak "vergi yükünün merkezi sikleti", çalışkan ve fedakâr Türk yığınlarının, fakir Türk köylüsünün asırlardan beri çökerttiği omuzlarından kısmen kaldırarak inkılâba kadar vergi nedir? bilmeyen muhitlere nakletmiştir. Devlet gelirinin ana kaynağı olan vergilerin Cümhuriyet devrinden evvel gösterdiği umumî manzara "vergi adaleti,, "içtimaî adalet,, mefhumlarile telif edilmez bir halde idi.

Zaferden dünya buhranının Türkiyeye sirayet ettiği tarihe kadar olan devre zarfında bu memleketin "vergi verme kabiliyeti" Türk milletinin hayatiyetinin, dinamik faziletlerinin su götürmez maddî bir delilidir.

Sürekli harplerde yıpranmış, fakirleşmiş, bütün ihtiyatlarını tüketmiş, eşya stoklarını eritmiş, varını yoğunu istiklâl uğuruna vermekten çekinmemiş bir milletin zaferden sonra gösterdiği bu "hayatiyet" istikbalimiz için en büyük ümit kaynağıdır.

Zaferi müteakıp baştan başa harap bir vatan karşısında kaldığımız vakit: elimzde istismar edilecek müstemlekeler yok idi... Bilâkis memleket müstemleke olmaktan kendisini güç kurtarmış bulunuyordu. Mütecaviz, mutearriz bir harbe girişip *"Harp tazminatı,,* ile kalkanmak sevdasına düşmüş değildik. Bilâkis istilâya uğrayan öz vatanımızı müdafaa vaziyetindee idik.. Bu emşru "müdafaai mvcudiyet,, harbinden sonra bile mağlûplardan harp tazminatı alrak bu milletlerle aramızda doldurulmaz kin ve adavet uçurumları kazmak istemedik...

Siyasî istiklâlimizi Lausanne'da tasdik etmiş olmağı bir türlü hazmedemeyen; ve henüz bitmiş olan askerî cidali; malî bir cidal ile telâfi etmek isteyen zihniyetlerin karşısında bulunuyorduk.

Müsavi şartlarla, mütekabiliyet esaslarına daynan hak ve menfaatleri tanıyan beynelmilel bir teşriki mesai mevzuu bahis bile olamazdı. Siyasî zümreler kendi peyklerini finanse etmek ile meşguldüler.

"Cemiyeti Akvam istikrazları" birbirini muntazam fasılalarla takip ettiği bir devirde cümhuriyet idaresinin mesul devlet adamları her vakit olduğu gibi bu defa da *gözlerini, ümitlerini, emellerini Türk milletinin hayatiyetine, çalışkanlığına çevirdiler....*

* * *

İktısatta milletin geri bırakıldığı mesafeleri ancak "iktısadî devletçilik" ile kapatabileceğimize karar verdiler. Kültür, ilim, iktısat sahalarında asırlarca geri bırakılmış bir cemiyetin çok çalışmaktan ve hususî tedbirlerle yetiştirilmekten başka çaresi olmadığını prensip halinde ifade ettiler.

Varidat inkişafına, fazla varidat tahsiline müsait olan bu iktısadî devrede ne yapıldı?.

Kısaca denilebilir ki her şey yeniden kuruldu. Devlet bile!...

Cümhuriyet idaresinin başardığı eserleri burada saymak uzun olur... Hepsine lâyik olduğu ehemmiyeti vererek ayrı bir tez halinde yazılacak başlı başına bir mevzudur. Yalnız millî vahdetimiz, üzerinde tarihî rol oyanycak bazı büyük eserler üzerinde tevakkuf etmeden geçmek te doğru değildir...

İmperatorluğun imtiyazlar bağışlayarak, ağır faiz yüklerine katlanılarak ve yıllarca sürüncemede kalan inşaat neticesinde elde ettiği şimendifer yollarının uzunluğuna yakın bir şebekenin pek kısa bir devre zarfında kurulduğunu görüp te istikbale emniyetle bakmamak imkânsızdır.

— Şimendiferlerimiz, anayurtta ördüğümüz bu demir ağlar *her şeyden evvel millî müdafa kabiliyetini en aşağı iki üç misli artırmıştır.*

— Muhtelif aksamı arasında hiç bir irtibat olmıyan bir yurtta - millî vahdet - mevzuubahis bile olamaz. Şimendiferlerimizin bu siyasî ve içtimaî rolü millî müdafaaya olan hizmetinden hiç te aşağı değildir.

— İktısadî bünyemizdeki kanın bütün vatan aksamında deveran etmesini gene şimendiferlerimiz temin edecektir. Burada "herhangi bir imtiyazlı şirketin plânçosunda elde edeceği kâr" mevzuu bahis değildir. Bu hatlar şüphe yok ki; memleket iktısadiyatına faydalıdır. Ve bu itibarladır ki bizim telâkkimize göre ayni zamanda iktısadîdir.

Nakil vasıtalarını asrîleştiren nafia programımız şimendiferlerden başka eserleri de ihtiva etmektedir. - İktısadî havzalarını yekdiğerine bağlayan büyük köprüler bu meyandadır.

Varidat inkişafı devresinden şüphe yok ki, yeni Türkiye devlet adamları memleketlerini istifade lendirmek imkân ve yolunu bulmuşlardır. Milletten istenilen fedakârlıklarla kurulan büyük eserler: Türk milletinin maddî varlık plânçosunda bugün mevcuttur. Nazarî öğütlere, başka memleketlerin bizden tamamen aykırı olan hususiyetlerinden ilham alan hükümlere, bitmez tükenmez tavsiye ve nasihatlara bel bağlamış olsalardı; yüzlerce milyon Türk lirası değerinde olan bu varlıklar bugün bir hakikat olamazdı. Milletlerin önüne çıkan fırsatlar, fertlerin istifade edebileceği fırsatlardan daha çok azdır. "Varidat inkişafı" devresini bütün dünyayı sarsan umumî buhran senelerinin takip ettiği nazarı itibara alınırsa: tarihin affedemiyeceği bir gafletine düşülmüş olacağı kabul edilir. İşte hakikî devlet adamları böyle mehek taşlarına vurulduğu zaman belli olur....

Nakliye tariflerine ve nakil vasıtalarına hâkim olmağı iktısadî devletçiliği icabı telâkki eden cümhuriyet idaresi imtiyazlı şimendifer hatlarını da tamamen satın almış bulunmaktadır.

* * *

— Techizatı, malzemesi tamamen yenileşen maddî, manevî büyük bir kuvvet ifade eden bir ordu vücuda getirilmiştir. Göğsümüz iftiharla kabararak iddia edebiliriz ki bugün memleketimizde ordu en ilmî en rasyonel kurulmuş bir teşkilâttır. İktidar ve liyakate, mesbuk hizmetlere en fazla yer veren modern bir teşkilâttır. Böyle bir ordunun değeri ve kıymeti - dünyanın atlattığı bugünkü tehlikeli ve tarihî geçitlerde daha iyi kavranılıyor. Bu kuvvet: Türk inkılâbının şefleri - nin elinde her şeyden evvel bir sulh âmilidir. Sulh faaliyetinde oynadığımız mühim rol ve mevki bu kanaatin en kuvetli müeyyidesidir.

"Malî ve iktısadî kalkınma" devrimize ait ileride tarihî tetkikat yapılırken geçirdiğimiz *son on senelik sulh devresinin* ne büyük ve ne kıymetli bir *"Malî ve iktısadî kalkınma"* âmili olduğu şüphesiz ki tebarüz ettirilecektir.

Cümhuriyetin millî müdafaaya ayırdığı tahsisatı vaktile çok görmüş olanlar son aylardaki sulh faaliyetinin hakikî ve mahviyetperver hizmetkârının kim olduğunu sezmekte herhalde müşkülât çekmezler. Millî müdafaa tahsisatını ağır bulanlar: Zayıfların sürüklendikleri badirelerin malen ve nakden ne kadar pahalıya mal olduğunu tahattur etmeleri lâzımdır. *Trablus Garp ve Balkan harpleri* Meşrutiyet maliyesinin büsbütün yıkılmasına sebebiyet vermişlerdir.

— Ordu ile kıymetli ve çok müessir bir teşriki mesai kabiliyeti göstereceğine imanımız olan donanmamıza sarfedilen fedakârlıklar da ayni gaye yolunda yer bulmuştur.

— Rejimin: iktısadî, içtimaî umdelerini tahakkuk ettirebilmek için hakkiyle güvenebileceği "kredi müesseselerimiz,, vücuda getirilmiştir. Önümüzde ikinci on yıllık "kurma ve yapma" devrinde bunlara mühim vazifeler düşecektir.

— Maarif ve kültür mevzuu cümhuriyet idaresinin en ziyade hassasiyetle çalıştığı bir mevzudur. İnkılâçı şefler bugünkü tahsisatı en aşağı *on misline* çıkaramadıklarından dolayı eminim ki her an derin bir elem ve ıztırap duymaktadırlar.

Görülüyor ki: Devletin önayak olmasından, devlet faaliyetinden çok şey bekleyen bizim gibi asırlarca geri bırakılmış bir millet için "bütçe" ne derece hayatî ehemmiyeti haizdir, Bozuk bir devlet maliyesi!.. Fikir, kültür, medeniyet inkişaflarımızı bile tehlikeye sokar. Çok mihnetli, ıztıraplı mücadelelerle kazanılmış bütün bir istikbal, bütün inkılâp eserleri tehlikeye uğrayabilir...

İşte bu inanla ikinci on yıllık malî mesaimiz için bir temennide bulunacağız...

Cenup hudutlarında vurulan kaçakçılarla Türk içtimaî hayatında maalesef hürmet gören vergi kaçakçıları arasında hiç bir fark yoktur....

Vergi cibayet ve tahsilinde: hu şunet ve cebrü şiddet gibi rejime yakışmayan ve neticesiz, faydasız olan bir usul kabul edecek değiliz. Azamî nezaket ve terbiyeden ayrılmadan bu kaçakcıları yakalamak mümkündür... Teşkilât ve disiplin meselesidir. Bugün mevzu vergilerden *azamî verimlerini* almak için Cümhuriyet idaresinin çok plânlı ve sistematik mesai sarfedeceğine imanımız vardır. Mesele zan ve tahmin edildiğinden daha ehemmiyetlidir. Vergi adaleti, içtimaî adalet: kaçakçılığın herhangi seklinde olursa olsun önüne geçilmesini istemektedir.

* * *

Dünya buhranının tesirlerini memleketimizde göstermeğe başladığımız tarih ile bugün arasındaki devrede takip olunan malî siyaset tamamen realisttir.

En kuvvetli iktısat bünyelerine; asırlarca birkmiş sermaye ve ihtiyat kuvvetlerine dayanan milletlerin buhranım ilk sadameleri karşısında nasıl şaşalayıp bocaladıklarını gözönüne getirmek faydalıdır.

O zaman, yeni Türkiyenin mukadderatını idare eden mesul mevkideki devlet adamları tarihî vazifelerini çok iyi kavramışlardır.

"Varidat inkişafı" devresini buhranın takip ettiğini görünce derhal realist ve ileriyi gören kararlarla harakete geçmişlerdir. Bir çok milletlere acı hüsranlar hazırlayan meş'um hayallere kapılmadan, *buhranın gelip geçici olduğu teselisi ile oyalanmadan "azimli* ve sebatlı bir tasarruf çığırı" açmışlardır.

Buhranın doğurduğu yeni şartlara malî hayatımızı uydurabilmek için esaslı bir program çizmişlerdir.

Cümhuriyet hükûmeti "Malî kalkınma" işini başlangıçdan beri, bir "kül,, olarak ele almıştır. "Malî ıslahat" davası imperatorluk devrinin zihniyet ve telâkkisinde olduğu gibi bir *"yüksek komisyon" sadece* bir *tenkihat işi!..* Ve bir iki ecnebi mütehassıs celbi meselesi değildir.

Bu dava başlı başına ne malîdir. ne de münhasıran iktisadidir ve ne de yalnız içtimaîdir. Bu üç sahada da kökleri vardır. Bu üç mevzudan da muvaffakıyet unsurlarını toplamağa mecburdur. *Hülâsa başlı başına bir memleket ve millet işidir.*

Üç cepheden birden çalışmayı isteyen bir savaştır.

Cümhuriyet idaresi: bu vadide ~~en ileri memleketlerin takip ettik~~leri en ilmî ve en makul bir programı adım adım yılmadan tatbik etmiştir:

I — Her şeyden evvel müvazenelî bir bütçe

II — Dış borçlar meselesinin hallî ve düyunu umumiye yükünün hafifletilmesi.

III— Hazinenin dalgalı borçlarının tedricen tasfiyesi.

IV — Türk parasının istikrarının temini.

V — Kısa vadeli haricî devlet angajmanlarına buhranın icabatile ahenkli bir şeklihal bulunması

VI — Bütün bunlarla müvazi olarak iktısadî inkişafa yarayacak, hizmet edcek tedbirlerin alınması.

Türk milletinin istikbaline, hayatına taallûk eden bu mühim mevzular daima bir *kül* olarak ele alınmalıdır. Çareleri ayrı ayrı, yekdiğerinden tecrit ederek bulunamaz. İşte yeni Türkiye devleti *malî davayı bu zaviyeden görmüş ve tetkik etmiştir.*

"Müvazene" mefhumuna gelince: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye hükûmeti ve herhangi bir suretle mesuliyet mevkiinde bulunan Türk devlet adamları "müvazeneyi" daima şümullü ve etraflı olarak nazarı itibara almışlardır:

Bütçe müvazenesi
Ticaret müvazenesi
Tediye müvazenesi

Bir kelime ile Türk milletinin umumî hayatındaki müvazene!..

* * *

Türk parası

Cümhuriyet idaresinin devletçiliği: Kollektivist ve mutlak bir devletçilik olmadığından bir taraftan bizzat kendi uhdesine aldığı işleri başarırken, diğer taraftan da milletçe kalkınabilmemiz, vatandaşların hususî faaliyetlerinin semereli ve muvaffakıyetli olması için müsait zemin ve şartları hazırlamağı daima vazife bilmiştir.

Milletlerin mukadderat ve istikbalinin: Fertlerde olduğu gibi kendilerine mübadele vasıtası, kıymet ölçüsü ve tasarruf vasıtası rolünü oynayan paralrına bağlı olduğunu hiç bir vakit gözönünden ayırmamış olan Cümhuriyet rejimi Türk parasının korunmasına hususî bir ehemmiyet atfetmiştir.

Türk malî siyasetinde: Mücadele devirlerinden beri bir insicam vardır. Fikri takip vardır. İnkılâp Şefleri devlet maliyesinin ve millî iktısat zaruretlerinin kısım kısım parça parça ekseriya mütenakız yarım tedbirlere tahammülü olmadığını çok iyi takdir etmişlerdir. İmperatorluk devrinden karşılıksız takriben 158 milyon Türk liralık kâğıt para devralınmıştır.

Kuvvetle meydana koymakta büyük bir fayda gördüğümüz cihet te:

Türk milletinin yaşaması veya ölmesi bir meydan muharebesinin neticesine baktığı büyük imtihan günlerinde bile *"enfilâsyon" yolana sapılmamıştır.*

Türk milletinden, vaziyetin icap ettirdiği fevkalâde fedakârlıklar istenmiş, o da şuurlu kavrayışı ile bu fedakârlıkları fazlasile vermiştir. Sevgili Milliyet'in büyük inkılâba tahsis ettiği fevkalâde bir nüshada; inkılâp heyecanı taşan yazılar arasında Türk parasının istikrarını temin için takip olunan usullerin teknik müfredatı üzerinde durmak istemem. Yalnız şurası muhakkaktır ki; bütçede olduğu gibi burada da *en rasyonel, en müessir ve dolayısile en zahmetli ve çetin* yoldan ilerlenmektedir.

Paramızı koruyabilmek için yalnız "bütçe müvazenesi" kâfi değildir... Ticaret müvazenemizin, tediye müvazenemizin de lehte olması, gittikçe aksifleşmesi lâzımdır. Bunun için de istihsalimizin fazlalaşması ve ihractımızın "kıymet" itibarile artması icap eder. İstihsalimizin artması ve dünya piyasalarında sürülebilmesi için de rasyonelleşmesi, maliyet fiyatlarının düşmesi zarurîdir. Malarımızın satılması için maatteessüf bu da kâfi değildir. "Fiyat" dünya pazarlarında mal satışı için yegâne âmil olmaktan çıkmıştır. Milletler arasındaki mübadeleler, alış verişler sıkı bir tarzda organize edildiğinden ayrı ayrı ticaret muahedelerile mahreçlerimiz imkân dairesinde muhafaza edilmelidir.... Eğer bu gayeye erişilmezse: Türk istihsal kütleleri iştira kabiliyetlerini kaybederler. Vergi verme kabiliyeti azalır. Dolayısile bütçe müvazenesi bozulur.

Sözlerimize bütçe müvazenesi ile başlamıştık. Garip bir tesadüf ile gene onunla sözümüzü bitrmiş olduk.... İşte bu dava o kadar muğlâktır ki muhtelif unsurları hep birden gözönünde tutulmazsa fasit bir dairenin içinde hallolmadan döner durur...

Realist görüşten ayrılmayan cümhuriyet idaresi diyebilriz ki: *"Türk müstahsilinin malını satmak" prensibini yalnız iktısat siyasetinin değil umumî haricî poli-*

(Devamı karşıki sayfada

Son altıncı keşidede

Yine müşterisine 200.000 lira kazandıran piyango bayilerinin şampiyonu, Eminönünde, köşede:

TEK KOLLU GAZİ CEMAL'in

GAZİ GİŞESİ

Muhterem müşterilerinin mukaddes Cümhuriyet bayramlarını kutlular.

Bayram günleri gişemiz açıktır.

Yeni tertip 25.000 numero üzerindedir. Biletler azalmıştır. Acele ediniz. Her halde piyangodan kazanmak için TEK KOLLU CEMAL'in UGURLU ELİNDEN bilet alınız. Müşterilerine Büyük fedakârlık... Sürpriz...

ADRESE ÇOK DİKKAT: Eminönü Köşede: Tek Kollu Gazi Cemal'in Gazi Gişesi.

Telefon: 24093

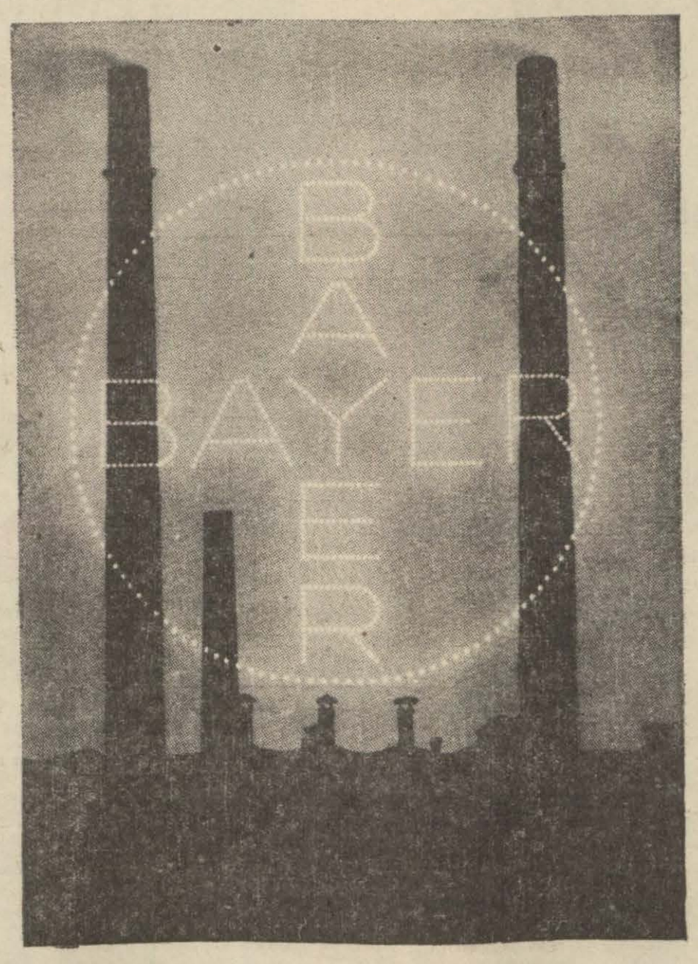

Aspirin âmili »Bayer-Meister Lucius« Fabrikaları;
Türkiye Cümhuriyetinin Onuncu Yıldönümü
Münasebetile Necip Türk Milletini Kutlular.

tikasının esası ittihaz etmiştir.

Clearing esaslarına müstenit son anlaşmalar bu siyaseti kâfi derecede izah edecek mahiyettedir. Tediye müvazenesinin bütün unsurlarını ihtiva eden Clearing şeklini Cümhuriyet idaresi beynelmilel *"disiplinli bir hesap görme"* tarzı olarak telâkki etmektedir... Görülüyor ki: Önümüze çıkan büyük müşküllere rağmen Türk parası korunmuş ve korunacaktır.

Tasarrufun ve millî sermayenin rolünü, millî iktısatta, millî kurtuluş hareketimizde rolünü iyice kavrayamamış olanlar Cümhuriyet hükûmetinin Türk parsını korumağa atfettiği fevkalâde ehemmiyeti kavraymazlar... İktısat mücadelesinde her şeyden evvel nefsimize itimadın lüzumuna inanmak lâzımdır. *Türk milletinin iktısadî kalkınmasını* haricin lütüf ve âtifetinden bekliyen kötü zihniyet ile daima mücadele edilmelidir. Bir millet: Her şeyden evvel kendi *varlığına* kendi *efradının tasarruf ve millî sermaye kudretine; zekâ ve çalıma kabiliyetine* bel bağlamak mecburiyetindedir.

Bugünkü büyük milletlerin iktısadî kalkınmaları tetkik edilrse görülür ki bu millî işi kendi tasarruf ve millî sermayelerine dayanarak başarmışlardır.

Tasarruf namile anılan bu ihtiyat servetler ve kuvetler sayesindedir ki daima yükselebilmişler ve istihsal vasıtalarını daima tekemmül ettirerek haytın her gün değişen şartlarına ve zaruretlerine uydurabilmişlerdir.

Millî tasarruf ve sermaye sayesindedir ki daha iyi bir istikbal daha emin ve daha müreffeh bir yarın hazırlamağa muvaffak olmuşlardır.

İşte bunun içindir ki cümhuriyet idaresinin mes'ul devlet adamları millî tasarruf ve sermayenin teşekkülüne ve artmasına yarayacak bütün müsait şartları hazırlamışlardır. İktısadî; siyasî; hukukî; psikolojik bütün şartlar yerine getirilmiştir, Türk parsnı *"en mükemmel bir tasarruf vasıtası"* haline getirmişlerdir.

Her sınıf halkımızın vatanın yükselişinde, imarında, tasarrufu ile rol oynamasına imkân vermişlerdir

Çalışma, plânlı çalışma ve tasarruftan gayri "hakikî refah" elde etmenin muhâl olduğunu düşünmeyen mütehassısların son zamanlarda dillerine doladıkları nasihatlere Cümhuriyet idaresinin kulak vercek vakti yoktur.

Fertler için olduğu gibi milletleri için de mihnetsiz, ıstırapsız, emeksiz, kazanıldığı zannedilen *zahirî ve gelici geçici muvaffakıyetlerin yarını yoktur.*

(Türk parasının kıymetini kasten düşürmek) tezini ileri sürenler, bu sayede ihracata bir prim verilmiş olacağını iddia edenler bu suretle elde edilecek neticelerin *ne kadar muvakkat olduğunu* unutuyorlar... Eğer fertlerin de, milletlerin de hayatlarında böyle "sihirbaz usullerile" kolayca refah temin etmek mümkün olsaydı hiç te çalışmaya, tasarrufa, üzülmeye hacet kalmazdı... İztırap arttıkça paranın kıymeti düşürülürdü.,, O tekdirde bile bu oyunun bir sonu olurdu.. Sıfıra dayandıktan sonra başka bir çare aramk icap ederdi..

Herhangi bir faaliyet mevzuunda günlük avare politika gütmeyen; siyasî davası kadar malî ve iktısadî davasını da çok evvelden tayin etmiş olan yeni Türkiye, Londra para ve iktısat konferansında bu husustaki noktai nazrını açıkça ifade etmiştir.

Bu münasebetle şurasını da kaydedelim ki: "Memleket menfaati" demek mutlaka bütün husuî menfaatlerin, sınıf ve zümre menfaatlerinin alt alta yazılıp cemedilmesinden tahassül eden bir yekûn değildir. Hattâ bir menfaatler vasıtası bile değildir. Bu "yüksek menfaatin,, nerede olduğunu görmek ve onu her şeye rağmen korumak hakikî devlet adamının en bariz vasfıdır. *Şphesiz ki büyük Türk müstahsil yığınları muztariptir.* Hakikati saklamak inkılâpçılığa yakışmaz.... Cümhuriyet idaresinin en sarsılmaz kuvveti bu fedakâr kütlenin dertlerini, ıztıraplarını çok yakından takip edebilmesidir. Dert bizce malûmdur.... Fakat çaresi: "Türk parasının kıymetini düşürmek; Türk parasile oynamak" değildir..

Cümhuriyetçi, halkcı bir zihniyetin sahibi olanlar için bütün ideâlleri on sene içinde tahakkuk ettirmiş ve defteri kapamış vaziyetini takınmak safdillik olur. Gülünç olur.....

Bizim böyle bir iddiamız yoktur. Yalnız ikinci on yıllık çalışma, kurma devrinde şimdiye kadar başarılan eserlerle kıyas edilemiyecek kadar büyük muvaffakıyetler elde edileceğine inanımız vardır.. Nefse olan bu itimat yapılacak işleri ihmal ettirmez. Bilâkis heyecan ve asabiyetle bu meselelere sarılmağa faydası olur...

Bu meyanda: ilk iş olarak "zirai borçlar" meselesini esaslı bir tetkike tâbi tutarak halletmek mecburiyetindeyiz.

* * *

Cümhuriyet hükûmeti: Büyük Millet Meclisinin geçen seneki devresinde bu mevzu üç mühim kanun çıkartmıştır:

— Borç için gayri menkul satışına ve muvazaaya dair kanun.

— Ödünç para verme işleri kanunu.

— Halk bankası ve halk sandıkları kanunu.

İnkılâp fırkasının daima sadık kaldığı esaslı kanaatleri vardır: Bunları kısaca sayabiliriz:

A — Türk köylüsü ailesinin de yardımı ile geçinmesi için işlediği arazinin sahibi olmalıdır.

B — Türk köylüsünün iştira kabiliyetini ne yapıp, yapıp yükseltmelidr.. Bundan hem ticaret ve hem de sanayi müstefit olacaktır. Bütçe müstefit olacaktır. Çünkü Türk müstahsil kütlesi Türk iktısadî bünyesinin bel kemiğidir.

C — Türk müstahsilinin mahsulünü muhakkak satabilmelidr.

D — Türk müstahsiliğinin bir senelik emeğini parazit, merhametsiz istismarcılara kaptırmamalıdır.

E — Türk köylüsünü mütemadi fakirleşmeden kurtararak medenî ve içtimaî, kültür seviyesini yükseltmelidir.

F — Ziraatin himayesi demek ağalrın, mütegallibenin, tefecilerin ortakcıların himayesi demek değildir. Memleket ziraati yükseltilecektir. Fakat esas gaye: *Türk köylüsünün himayesidir.*

Cümhuriyet idaresi bu muazzam cidale: *"Aşarın ilgası"* ile başlamıştır. Ve on senelik mesaisi daima köylüyü ağalardan, tefecilerden, bir kelime ile mütegallibe tahakkümünden kurtarmağa matuftur.

Kredi teşkilâtı, koperatif teşkilâtı hep bu cidalde kullanılan iktısadî silâhlardır. - Tüccarın insafını, merhametini celbetmek iyi fiyat vermesi için vatandaş sevgisini ileri sürmek faydasızdır. İktısadî silâhlara ayni silâhlarla mukabele lâzımdır. Türk köylüsünü alıcılar karşısına yalnız başına çıkartmıyacak teşekkül *kooperatiftir.* Kuvvetli ve millî ve kredi teşkilâtına dayanan kooperatiflerin muvafakıyetine senelrden beri iman etmiş bulunuyoruz. İkinci on yıllık programın başına geçmesini bütün gönlümüzle istediğimiz mesele de budur.

Bugünlük derbal yapılması icap eden teşebbüslere Cümhuriyet hükûmeti esasen girşmiş bulunmaktadır.

Netekim: "Türk müstahsilinin malını satmak" gayesi *Türkiye devletinin iktısadî siyasetinin ve hattâ umumî siyasetinin temeli olmuştur.*

Bu gayretlere müvazi olarak *kanuni mevzuatın* da tamamlanmasını faydalı buluruz: Fakir Türk köylüsü ile müstahsil adını takınan ağalr, tefeciler, ortakçılar bir kelime ile mütegallibe arasında fark vardır...

Fakir Türk köylüsünün borcu istihlâk borcu değildir. Kendisinin *ve ailesinin geçinmesi için lâzım olan tarlalrı icra vasıtasile satılamamalıdır. Hattâ değerinin yüzde yetmiş beşini bulsa bile!..*

Fakir Türk köylüsünün bu hengâmede malından mülkünden mahrum edilip sefil ve perişan bir ecir haline gelmesi memleket için telâfisi mümkün olmayan âkıbetler tevlit eder. -

Mevzuu bahsolan yalnız içtimaî adaletin tahakkukudur.

* * *

Cümhuriyet hükûmeti: Kontenjan takiytlerini son dercede hafiflemek ile hayat bahalılığını da önlemek istemiştir.

Millî sanayi ile ziraat hayatımızın münasebetlerine gelince: Son günlerde matbuatımızda gene bu iki millî istihsal şubesini hasım vaziyette gösterecek yazılar çıktı... Pamuk, pancar, keten ilh.. gibi Sınaî zeriyat sayesinde köylümüz emin ve müstakar satış imkânını bulacaktır. Millî sanayi ziraat hayatımıza bağlamak, münasebetlerini organize etmek demek iç pazarlarımızı kuvvetlendirmek ve tanzim etmek demektir.

Cümhuriyet hükûmeti: İktısat hayatımızda nazımlık rolünü bırakmış değildir. Mesul mevkide olanlar her vakit millî kuvvetler arasında mücadele yerine teşriki mesaiyi tahakkuk ettireceklerini her vesile ile ifade etmişlerdir..

Ortada kartelleşmiş, *mütemadiyen insafsızca fiyatları artıran, himayeyi suiistimal ederek mütemadiyen satış şartlarını ağırlaştıran* bir sanayi karşısında mıyız?

Bu mevzuda hissiyatımıza mağlûp olmayalım. Sanayi şubeleri kâr ediyor... diye bu istihsal branşinin ölümüne gitmiyelim. Hariçte karşılaştığımız muarızlarımızın da istediği bundan başka bir şey değildi...

Sanayide kâr vardır. Bu istihsal şubesini *münhasıran* devlet üzerine alsın... Tarzında bir tez de kabili müdafaa değildir. Bu ne memleketin hakikî menfaatleri ile kabili telîftir ve ne de rejimin prensiplerile... Bize lâzım olan: devletin, millî sermayenin, millî teşekküllerin, vatandaşların elele verrek çalışmasıdır. Bu çalışmayı organize edecek menfaat tezatlarını ortadan kaldıracak; hisse mağlûp olmadan yalnız Türkiyenin istikbalini düşünecek devkettir.

Bu mevzuda: Esasen Cümhuriyet hükûmeti: rasyonel ve makûl bir fiyat politikasını hiç bir vakit gözden uzaklaştırmamıştır. Bütün mesele memleketin hususiyetlerine göre, istihsalin şartlarına göre *makul fiyat* nedir? Onu bilmektir!.

Eğer bu mevzuda mikyas olarak: bütün tesisatını amorti ederek plânçolarında vahide irca etmiş, ileri memleketler sanayiini alırsak çok büyük bir hatâ işlemiş oluruz. Böyle bir mükayeseye ne millî sanyi ve ne de devlet sanayii bihakkin tahammül edebilir.. *Bu itibarla sanayileşmekten vazgeçmek daha kestirme bir yoldur.* Henüz çok zayıf olan ve yeni büyümeğe başlayan sanayi teşebbüslerimizi yıkmayalım. Şurasına emin olmalı ki: Sınıf mücadelesini, sınıf tahakkümünü tanımayan; sınıf sız, imtiyazsız bir kitlenin idare mesuliyetini omuzlarına almış olan hükûmet: mevcut imkânlar dahilinde bütün millî faaliyetlerin inkişafına taraftardır.

* * *

Şüphe yok ki, vergi Kollektivist bir ülkü takip eden heyetlerde henüz millileşmemiş, istihsal şubelerinin ölüme sevkinde kullanılan ve intikal devresine mahsus çok müessir bir silâhtır.

Fakat Cümhuriyet hükûmeti: fırkasının programını takip eder ve o programın en şerefli, en ruhlu ideali olan içtimaî adaletten başka gaye gütmemiştir ve gütmiyecektir.

Karşımızdaki tarihî fırsatı kaçırmamıza imkân yoktur. Çünkü başımızdaki şefler öyle tarihî imtihanlar geçirmişlerdir ki Türkiyenin "iktısadî istiklâlini" tamamen elde etmesine müsait olan bu fırsatı da kaçırmıyacaklardır.. Devletin ve bilâ istisna bütün vatandaşların bu davanın istihsalinde yapıcı, kurucu bir vazife başarılmasını temin edeceklerdir... Gözlerimizi vatanın parlak istikbaline, yüksek ve tarihî mukadderatına dikerek yılmadan çalışalım...

(1) Mütemadiyen artan nüfusumuz.

(2) Tahakkuk eden millî vahdetimiz

(3) İktısadî ve siyasî istiklâlimiz

(4) Şimendiferlerimiz

(5) — Hergün artan millî sermayemiz

(6) Kömür ve diğer enerji membalarımız.

(7) Kurulan ve kuvvetleşen sanayiimiz.

(8) Hayatiyeti çok kuvetli olan çalışkan köylü yığınlarımız.

Bu imkânlar karşısında ancak heyecan duyulabilir. Bizim en büyük mükâfatımız bu imkânların kıymetli verimini artırmak husundaki heyecanlı çalışmamız olacaktır. Biz böyle bir çalışma kadar insana hakikî bir ruh asaleti bahşedecek bir mazhariyet tasavvur etmiyoruz. Herkes kendi sahasında, kendi ihtisasında....

TENVİRATINIZI UCUZLATMAK

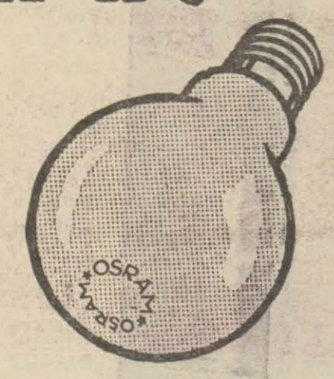

ancak muayyen bir sarfiyata mukabil azami ziya veren lambalarla mümkündür, "ucuz" diye satılan lambalar hakikatta size daha pahalıya mal olmaktadır. Çünkü bunlar aynı elektrik sarfiyyatında daha az ışık verirler. Bu itibarla bir lamba mübayaasını arzu edenlerin mutlaka senelerden beri tanınmış bir markayı tercih etmeleri lazımdır. Osram lambaları, en tecrübedide mutahassisların daimi nezareti altında, Osram tarafından yapılmış ve en asri tekamülatla mücehhez makinelerle imal edilmektedir. Siz de milyonlarca müstehlik gibi yalnız Osram lambalarını satın alınız.

OSRAM

YENİ MODEL

TELEFUNKEN »346«

Radyo mevsiminin en mükemmel makinesidir. 4 kuvvetli radyo lambası bütün Avrupa istasyonlarının sur'at ve emniyetle alınmasını temin eder. 3 devre sayesinde muhtelif istasyonlara ait dalgalar katiyetle birbirinden tefrik edilir. Hakiki dinamik sisteminde Oparlörü seda ve Ahenk nazımları, sesin tabii ve temiz olarak intişarını temin ederler.

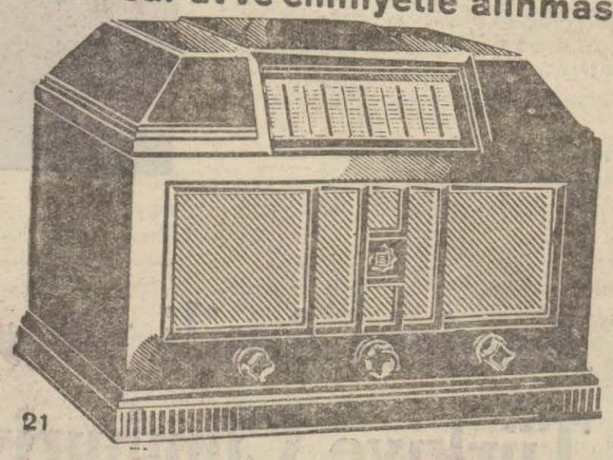

Tecrübe için mağazamızı ziyaret ediniz

21

TELEFUNKEN

BOURLA BİRADERLER ve Ş-ti

AEG

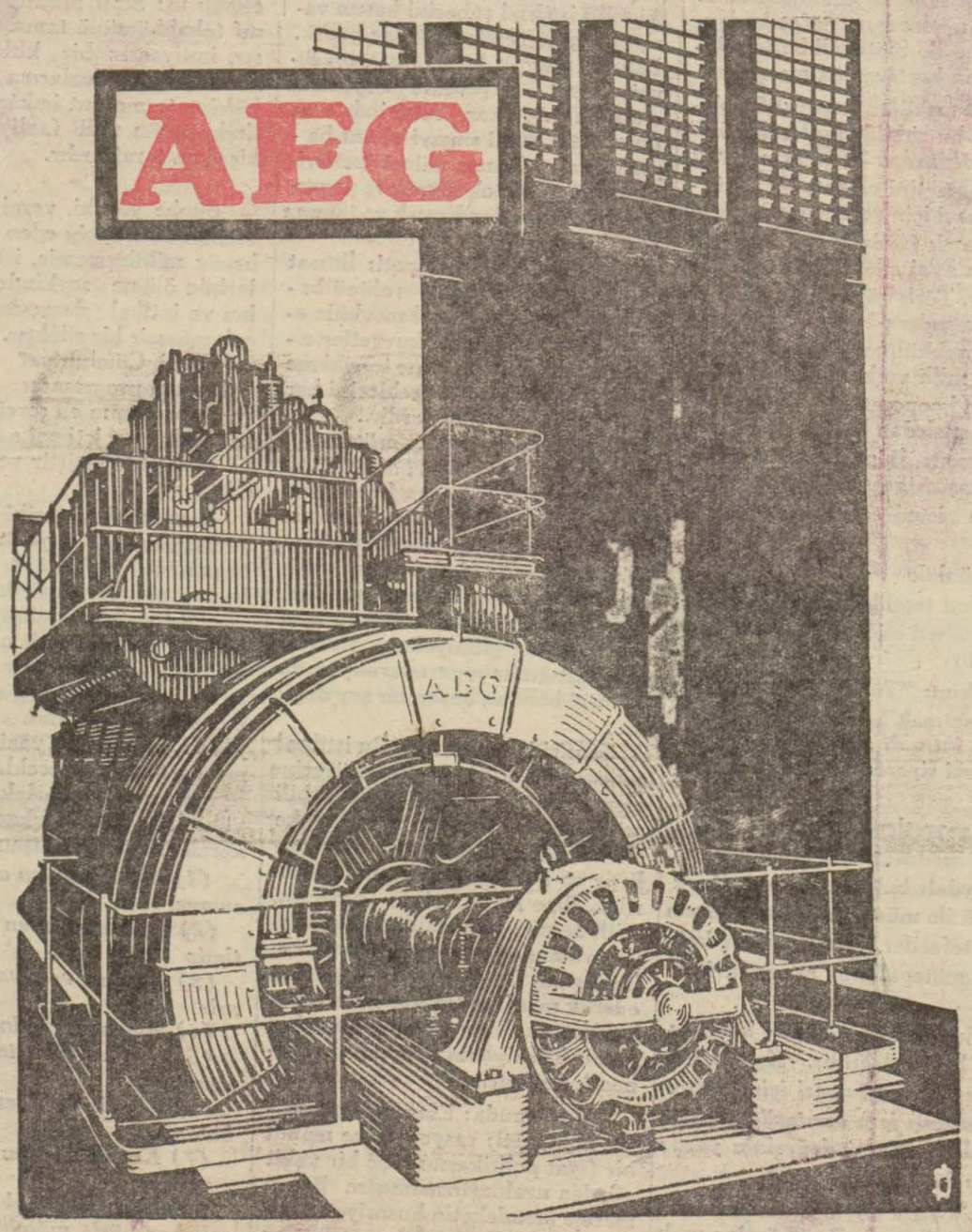

AEG TÜRK ANONİM ELEKTRİK ŞİRKETİ UMUMİYESİ
İSTANBUL - GALATA

Harf inkilâbının ilânı günlerinde Dolmabahçe sarayında Gazi Hazretlerinin tertip buyurdukları toplantıda..

Gazi Hazretleri Türk harflerile Türk çocuklarına ilk dersi bizzat veriyorlar...

Dil inkilâbının ilk kurultayı Dolmabahçe sarayının büyük salonunda müzakerelerini yapıyor...

Reisicümhur Hz. Türk Dili Tetkik cemiyetinin içtimaına riyaset ediyorlar.

İlk Türk - Rus dostluğunu tahkim ve teyit eden muahedenin Ankarada imzası günü 1920...

Gazi Hazretleri Tarih kurultayındaki müzakere ve konferansları takip ediyorlar...

İstanbulda toplanan Musul konferansından iki intiba: Umumî içtima, murahhasları çıkışı...

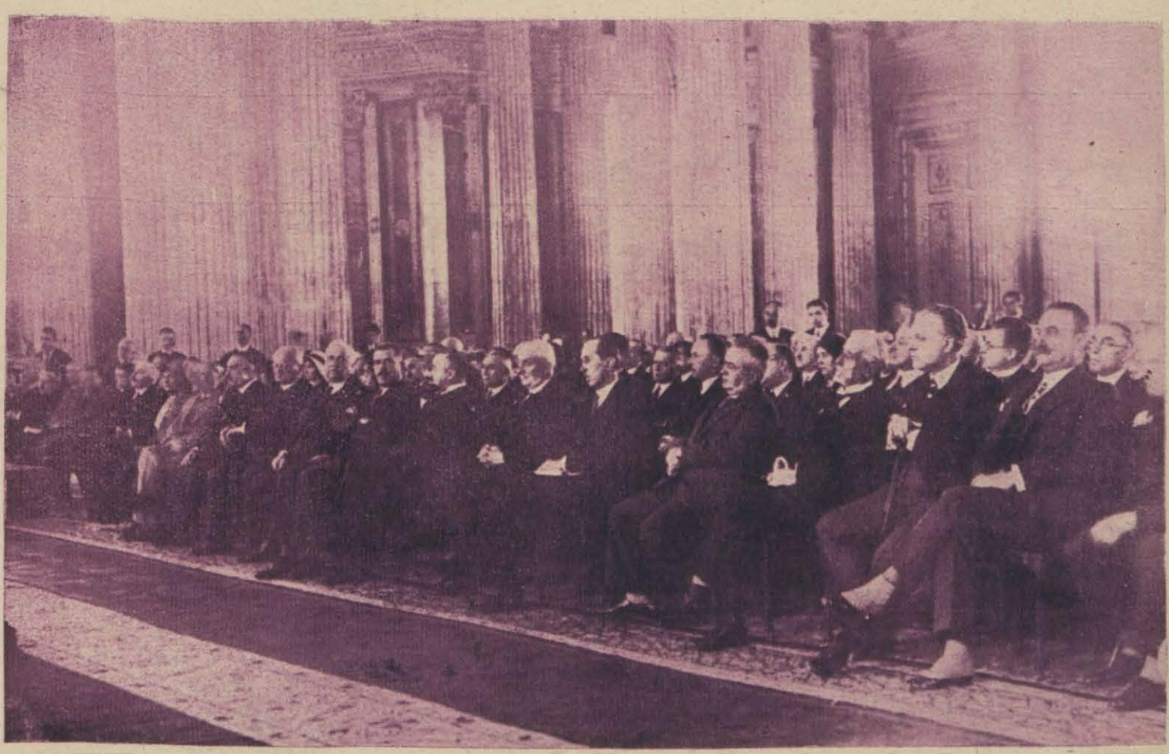

İstanbulda toplanan Balkan birliği konferansının Dolmabahçede yapılan umumî içtima celsesi

Ismet Paşa Hazretleri Rusya seyahatleri esnasında Rus ricali ile birlikte..

Başvekil Hazretleri Roma seyahatleri esnasında M. Musolini ile görüşüyor

İstanbulda ilk tahriri nüfus

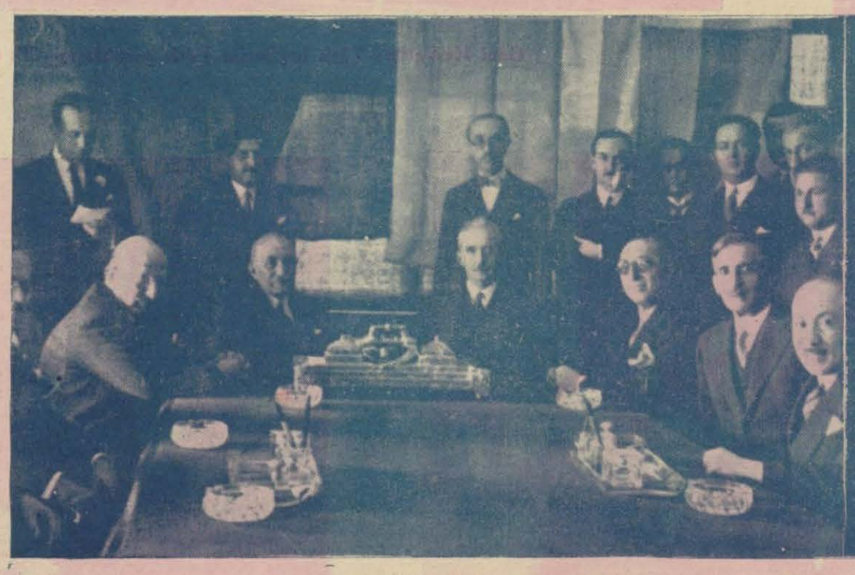

Türk istikbalinin yeni bir dönüm noktası: Türkiye - Yunanistan dostluk muahedesinin imzası ve Yunan Başvekili Mösyö Çaldarisin muahedeyi imzalaması intibaı...

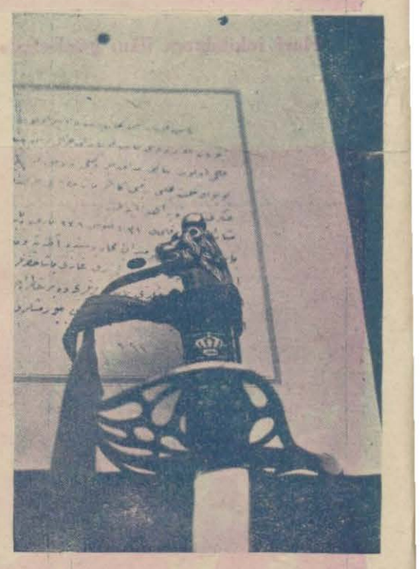

Esir Yunan başkumandanı Jeneral Tirikopisin kılıcı

Türk inkilâbının en canlı bir köşesi: İlk Türk kadın hâkimi mahkemede...

Kadınlık inkilâbımızın canlı bir safhası: Şehir meclisinde kadın azalar...

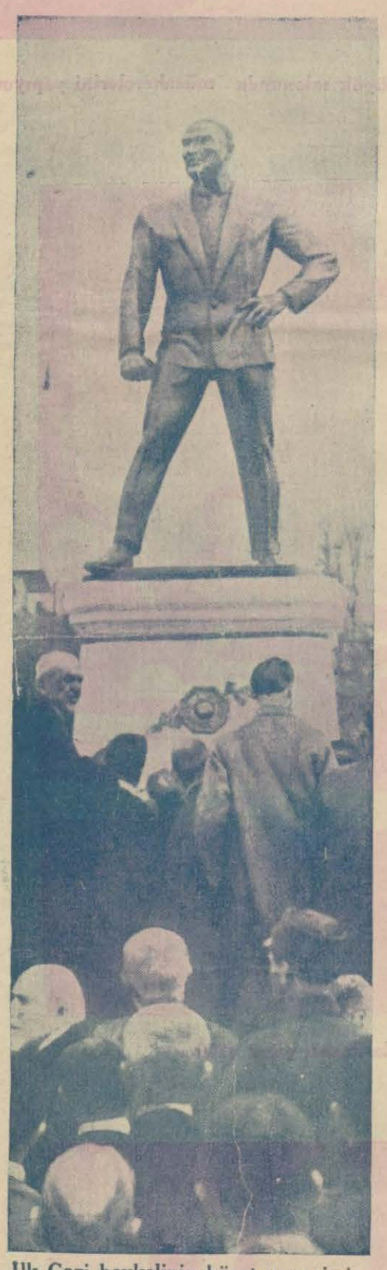

İlk Gazi heykelinin küşat merasimi...

Türk ilim inkilâbı: Darülfünun siliniyor, Üniversite yazılıyor....

Türk köylüsü padişahı bilmezdi, en iyi tanıdığı Reisicümhurdu...

Inkilâbımızın en canlı bir köşesi daha: Türk kadını avukat...

Ismet Paşa Hazretleri Türkiye - Lehistan muahedesini imzalıyor.

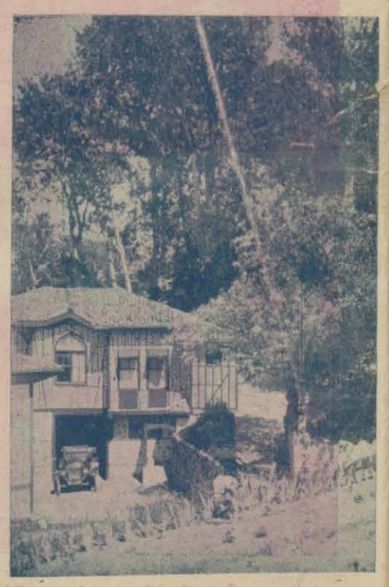

Büyük Şefin Ankarada ilk ikametgâhı: Çankaya köşkü

Yunan hükûmeti de büyük bayrama iştirak için Ankaraya tayyare ile bir Cenerał gönderdi.

Milliyet

Sahip ve Başmuharriri: Siirt Meb'usu MAHMUT

Yafada Yahudileri istemeyen Araplarla polis çarpıştı. Her iki taraftan bir çok yaralı ve ölü var

FİATI 5 KURUŞTUR | 8 inci sene No. 2773 | PAZAR | 29 TEŞRİNİEVVEL 1933 | Tel: { Müdür: 24318, Yazı işleri müdürü: 24319. İdare ve Matbaa: 24310.

Türk, Büyük Bayramın Kutlu Olsun!

Hakikî bayram, Millet bayramı

Bugün alnımız açık, başımız kalkık, yüreğimiz bir nevi gurur ve ümitle dolu olduğu halde Cümhuriyet Bayramını kutluluyoruz. Bu saatte, bayrammızı yalnız biz değil, yabancı memleketlerde bile tesit ediyorlar. Bu demektir ki, rejimimiz kuvvetlidir. Rejime bağlılığımız candandır ve bunlara herkes inanmıştır: İnsanlar, yalnız inandıkları şeylere karşı saygı ile mütehassis olabilirler!

On sene evvel bugün; Cümhuriyetin isim günü olmuş, Mustafa Kemalin Anadoluya ayak bastığı günden itibaren hükmen başlıyan Cümhuriyet İdaresi, kanunî şekillerile ilân edilmişti. Şimdi on senelik bir çalışma ve savaşmanın hâsılası üzerinde emniyetle durabiliriz. Her halde vicdanî bir muhasebe ve mürakabenin hülâsası; memleketin talih ve idaresini elde bulunduranlara yalnız basit bir hak değil, yüksek bir şeref verecek büyüklüktedir: Dahili idaremizdeki istikrarı, malî ve idare hesaplarımızdaki muvazeneyi, haricî politikada kazandığımız saygı ve emniyeti; Cümhuriyet İdaresine ve onun başında olanlara medyun olduğumuzu itiraf etmiyen olur mu?

Söylemeğe lüzum yok ki, Türkiye; varmak istediği millî hedeften hâlâ pek uzakta bulunuyor. Bundan böyle de almağa mecbur olduğumuz mesafenin büyüklüğünü, vazifemizin zorluklarını olduğu gibi biliyoruz. Esasen büyük bir milletin vazifesi, hiç bitmez. Yalnız şunu düşünmek lâzım ki; eğer Türk milleti bugün irfan yolunda, terakki sahasında lâyık olduğu seviyeye çıkmamış bulunuyorsa bunun mes'uliyeti, milletin kendisine ait değildir. O günah, hakları ve liyakatleri olmadığı halde Türk milletine musallat olan ve memleketin mukadderatını; akıllarının yetmediği, keyiflerinin istediği istikamete sürükliyen eski sultan idarelerinindir.

Vaktile, hayallere sığmıyan bir çok mucizeler, Cümhuriyet devrinde el ile tutulur, birer hakikat oldu. Bu hârikalar, efsun ile vücut bulamazdı. Vâkıa tarihin en büyük hâdiselerini; bazan basit bir tesadüf, bir talih, bir lâhza doğurur. Halbuki Türkiyenin ıslahat hareketlerinden hiç biri talihin, tesadüfün mahsulü değildir. Onların hepsi de muayyen bir plânın, sıkı bir hesabın, hâsılı şuur ve idrakin eseridir. Muhakkak ki, Gazi; yapacağı her işin zamanını en iyi seçmesini bildi: Ne geç, ne de erken... İnkılâbın her safhası için zemin, zaman ve haletiruhiyenin olgunluğunu bekledi. Onun için hiç bir teşebbüste ricat olmadı. Hangi işe başladıksa muvaffakıyete erdirdik.

Cümhuriyeti seviyoruz; çünkü millî hâkimiyet esasını en çok ve en kuvvetli tecelli ettiren idare şekli odur. Cümhuriyet, fazilet üzerine müesses bir sistemdir. İrfana, ahlâka, yüksek kıymet veren bu rejimdir. Millî birliğimizi, millî benliğimizi yapan, vatandaşlar arasında sınıf farkı gözetmiyen, herkese hürriyet ve müsavat hakkını tanıyan bir rejimin iyiliği ve faydası etrafında münakaşaya lüzum var mı? Hakikî kuvvetimiz, Teşkilâtıesasiyemizdeki bir kaç maddede değil, zihniyetlerimizde, kafalarımızda Cümhuriyet müessesesi için taşıdığımız imandadır.

On iki senelik millî idaremizde bir çok siyasî ve askerî zaferler kazandık. Cümhuriyet, onun bir hülâsasıdır. Biz vaktile padişahların cülûs ve doğum günlerini tesit ederdik. Bugün kendi eserimizi, kendi benliğimizi kutluluyoruz: Bayramını kutluladığımız Cümhuriyet müessesesine emekleri, savaşları, kanları karışmamış tek bir aile, tek bir vatandaş var mı?

Türk milletinin mümtaz bir talihi daha var: Cümhuriyeti kuranlar, hâlâ bu yüksek müessesenin başında, âmil ve mes'uliyet makamında bulunuyorlar. Bilhassa onu yaratan Büyük Gazi'nin siması; hayalimizde canlı bir hakikat halinde yaşıyor. Aziz Cümhurreisimiz yalnız Teşkilâtıesasiye Kanununun şeklen tespit ettiği bir Devlet Reisi değildir. O, ayni zamanda milletin reisi, milletin özbabasıdır. Her teşebbüsünde, her kararında bütün millletin kendisile beraber olduğunu aziz Gazi'den kaç defa işit-

— *"Her türlü karar ve icraatında aziz milletimin benimle beraber olmadığını gördüğüm ve sezdiğim anda, bugünkü mes'uliyet ve riyaset makamında bir an bile kalmam. Çünkü bu memlekette millî hakimiyetin tecellisini görmek hususundaki idealim, her mülâhazadan üstündür!,,*

Cümhuriyete ve onun başında bulunanların namusuna, liyakatine belbağlamış olan Türk milleti; bugün sadece geçmiş senelerin, kazanılmış muvaffakıyetlerin bayramını yapmıyor. Onun neşesini tahrik eden muhim sebeplerden biri de, candan inandığı bu mübarek Cümhuriyetin, yarın için kendisine vadettiği daha güzel, daha ferahlı günlere kavuşmak ümididir. Türk milleti bu ümidinde haklıdır; çünkü bugüne kadar aldanmadı, başında bulunanlar tarafından aldatılmadı.

Sevgili Türk milletine, gene kendi bayramı kutlu olsun..

Siirt meb'usu
MAHMUT

Bugün memleketin içinde ve dışında Türk milleti yekpare bir kütle halinde en büyük bayramını yapıyor

Gazi Hz.nin ünlü milletine hitabeleri bugün her tarafta dinlenecek..

Ankarada ve bütün memlekette bayram nasıl tesit edilecek

Bugün en büyük bayrammızın ilk günüdür. Cümhuriyetin onuncu yıl bayramını müstesna şekilde kutlulamak için memleketin her tarafında haftalardan beri devam eden hazırlıklar, akşam geç vakit bitti. Dün İstanbul, hakikî bir bayram arifesi günü yaşadı. Halk, mektepliler, deniz ve kara askerî liseleri talebesi, ordu ve donanma efradı, sokaklara dökülmüştü. Son hazırlıklarını tamamlamak için acele edenler vardı.

Taksim meydanında hazırlıklar ve tertibat

Takların son eksikleri de dün tamamlanmış, ampuller, takılmış, bayraklar yerlerine konmuştur. Birçok yerler, bilhassa Beyoğlu tenviratın son tecrübeleri yapıldığı için, bütün gece ışıklar içinde idi. Sultan Ahmette Alemdar fırka ocağı tarafından her tarafından ziya fışkıracak şekilde inşa edilen kule, dün binlerce kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

Ankara caddesinin iki tarafında vücude getirilen ziya tertibatı, caddenin âdeta manzarasını değiştirmişti. Hemen her köşe başında Cümhuriyetin yüksek mânalarını ifade eden vecizeler, grafikler göze çarpıyordu. Bütün semtler, umumî meydanlar, caddeler, bellibaşlı sokaklar, donanmıştı. Üzerinde bayrak dalgalanmayan birkaç ampul sallanmayan tek bir bina kalmamıştı. Cümhuriyet Halk fırkası merkezlerinde, mühim kutlulama tertibatı alındığı görülüyordu. Vilâyet idare heyeti binasile Beyoğlu, Üsküdar, Kadıköy, Adalar ve diğer kaza merkezlerinde her tarafa temsilî resimler, levhalar asılmış, Gazi

(Devamı 6 ıncı sahifede)

BUGÜN

Milliyet 52 büyük sahife

5 kuruştur.

Bu sayımızda bütün tarihî vesikaları ve resimleriyle "Milliyet" in okuyucuları on yılda her sahada başarılan en büyük eserleri gözlerinde canlandırmış olacaklardır.

Bugünkü sayımızda neler var?

2 inci SAHİFEDE : Cihan siyasetinde dünkü ve bugünkü Türkiye. AHMET ŞÜKRÜ
3 üncü SAHİFEDE : 10 yılda Türk Kadını. SÜREYYA AĞA OĞLU
Türkiye Cümhuriyeti ve Türkiye İş Bankası. NECİP FAZIL
4 üncü SAHIFEDE: İlk on yılımız. YAŞAR NABİ
9 uncu SAHİFEDE : Türk İstiklâl ve inkılâbının kısa bir bilânçosu. ALİ RİZA
12 inci SAHİFEDE : Onuncu yılın bayramı. M. SALAHATTİN
13 üncü SAHİFEDE: Cümhuriyet nasıl ilân edildi, On yıla bir bakış ve inkılâp fırkası. S. M.
16 ıncı SAHİFEDE : Dağınık fikirler, kısa sözler. ETEM IZZET
İstanbulda bir hatıra. TEVFİK NECATİ
17 inci SAHİFEDE : On yılda Vatan müdafaası. CİNOĞLU
19 uncu SAHİFEDE: On yılda Resim. ELİF NACİ
20 inci SAHİFEDE: 10 yılın iktisadî hayatı. SADRETTİN ENVER
25 inci SAHİFEDE: Türk azminin bir harikası. M. S.
29 uncu sahife: On senelik inkılâp Türkiyesine içtimaiyat gözüyle bir bakış. MÜDERRİS İSMAİL HAKKI
33 üncü SAHİFEDE : On yılda musiki. MESUT CEMİL
34 üncü SAHİFEDE: İnkılâbın köye doğru hızlanan adımları. KERİM ÖMER
36 ıncı SAHIFEDE: On yılda Edebiyat. NURULLAH ATA
37 inci SAHİFEDE: Cümhuriyet ve halkın sıhhati. Dr. GALİP ATA
38 inci SAHİFEDE: On yılda mimarî A. Z.
39 uncu SAHİFEDE : Cümhuriyet devrinde bankacılık ve bankalarımız. FAZIL
41 inci SAHİFEDE: Türkiye Cümhuriyetinin kültür inkılâpları. İBRAHİM NECMİ
BUNLARDAN BAŞKA : Cümhuriyet maliyesi ve Türk parası — On yılda çocuk — Ticaret Odası, Ticaret borsaları — Şirketler — On yılda dahilde neler yaptık? — Su, köprü, şimendiferler — Nafia, Posta, Telefon işleri ve On yılın yarattığı şehir : Ankara.— Halkevleri — Gençlik ve daha bir çok yazılar.

İlâvemizi müvezzilerden mutlaka isteyiniz..

Misafirlerimizin gezintisi

Sovyet heyeti Ankara - Kayseri hattı güzergâhında bir gezinti yaptı

"Türk bayramı Sovyetlerin de bayramıdır,,

ANKARA,28.A.A.- Sovyet harbiye komiseri Ceneral Voroşilov riyasetindeki Sovyet heyeti Ankara - Kayseri hattı güzergâhında bir gezinti yapmak üzre bu sabah saat sekizde hareket etmişlerdir.

Kendilerine gezintileri esnasında mihmandarları refakat etmeketdir.

Türk bayramı Sovyetlerin de bayramıdır

MOSKOVA, 28. A.A.— İzvestiya gazetesi Türkiye cümhuriyetinin on senesi başlığile yazdığı başmakalede diyor ki :

" Müstakil Türkiye cümhuriyetinin onuncu yıldönümü yalnız Türk milleti için değil, Sovyet Rusya milletleri için de bir bayram günüdür. Çünkü bu iki millet biribirine sarsılmaz dostluk bağlarile merbuttur. Bu Türk — Sovyet dostluğu her hangi bir siyasî tertibin neticesi değildir. Bu dostluk, beynelmi-

(Devamı 2 inci sahifede)

İsmet Paşa Hz. Rus ve Türk orduları Başkumandanlarını Ankara istasyonunda tanıştırıyor

Dün hapishane önünde tahliye yi bekliyen mahkûm aileleri

Dün 120 kadar mahkûm ve mevkuf salıverildi

Hürriyet havasına kavuşanlar çıkarken "Yaşasın Cümhuriyet,, diye bağırdılar

Umumî af kanununun tatbikatına dün, memleketin her tarafında olduğu gibi, İstanbulda da başlandı ve Cümhuriyet idaresinin bu lûtfundan istifade edenlerin ilk partisinin galebeleri dün yapıldı. Adliye vekâleti af kanunundan istifade edeceklerin hiç olmazsa bir kısmının Cümhuriyetinin onuncu yıldönümünde dışarıda bulunmaları ve bütün milletin kutluladığı bayrama iştirak edebilmeleri için perşembe günü Mecliste af lâyihası kesbi kanuniyet eder etmez kanunun metni bütün Cümhuriyet müddeiumumi-

(Devamı 6 ıncı sahifede)

Milliyet

Cümhuriyet bayramında da neşir vazifesine devam edecektir.

Dünya Siyasetinde Eski ve Yeni TÜRKİYE

Ahmet ŞÜKRÜ

Cümhuriyet ilân edildiği zaman Millî Türk devletinin haricî münasebetleri bakımından en parlak sayılabilecek ümitler, onuncu senesini idrâk ettiğimiz bugünde tahakkuk etmiş birer vakıadır. Cümhuriyet rejimile eski devir arasındaki fark, haricî münasebetler sahasında olduğu kadar hiç bir sahada tezat teşkil edecek derecede mütebariz değildir.

Eski devirde Osmanlı devletinin beynelmilel muvazenedeki vaziyeti ne idi? Osmanlı İmparatorluğu, 16 ncı asrın sonundanberi her gün bir adım daha inkıraza doğru yürüyen, garp diplomasisinin elinde bir oyuncak olan yarı müstakil bir devletten ibaretti. Devleti Kurunu vüstaiilikten kurtarmak için 19 uncu asır zarfında yapılan teşebbüsler muvaffakiyetli neticeler vermemişti. Çünkü ne Tanzimat, ne Meşrutiyet gibi ıslahat teşebbüsleri memleketin ve milletin hakiki ihtiyaçlarından mülhem hareketler değildi. "Gülhane hattı,, Avrupaya hoş görünmek için hazırlanmıştı. Bunu teyiden Paris muahedesinin imzasından sonra okunan "Hattıhümayun,, İngilterenin Kırım muharebesindeki yardımına bir mukabele idi. "93,, kanunuesasisi, Garbî Avrupa devletlerinin Bosna Hersekte yapılmasını istedikleri ıslahattan kaçınmak için düşünülmüş bir tedbirdi. Bu kanunuesasinin nasıl ilân edildiği malûmdur: Bosna Hersekte çıkan ihtilâl üzerine İstanbul konferansı toplanmıştı. Rus sefiri İgnatief'in de iştirâkile toplanan bu konferans müzakerelerine başlamak üzere iken dışarıda toplar atıldığı işidildi. Bunun üzerine Osmanlı murahhası Saffet Paşa, kıyam ederek, konferansın yalnız bir kaç vilâyette ıslahat yapmak maksadile toplandığını, halbuki işidilen toplar bütün "Memalikişahane,,de en şümullü bir inkılâbı ilân ettiğini bildirdi. 1908 Meşrutiyeti bile devleti Reval mülâkatının âkıbetlerinden kurtarmak için ilân edilmişti. Milletin ihtiyaçlarından doğmayan inkılâp hareketlerinin muvaffak olmasına imkân yoktu. Devlet her gün zayıflamakta devam etti.

Cümhuriyetin onuncu yıldönümü bu zâfı en ziyade tebarüz ettiren bir hâdisenin yüzüncü yıldönümüne tesadüf ediyor: Osmanlı İmparatorluğunu doğrudan doğruya Çarlık Rusyasının himayesi altına koyan Hünkâr iskelesi muahedesi 1833 senesinde imza edilmişti. Çok mânalı bir tesadüftür ki Osmanlı İmparatorluğunun esasen tam olmıyan istiklâline hemen hemen nihayet veren bu tarihî hâdisenin yüzüncü yıldönümünde bu büyük şimal komşumuzun bütün devlet erkânı Türk milletinin aziz misafiri sıfatile Hükûmet merkezimizde bulunuyorlar.

Türk için beynelmilel münasebetlerin de tam istiklâl Lausanne sulhü ve Cümhuriyet ile beraber başlıyor. Cümhuriyetten evvel, Osmanlı devleti, 16 ncı asırda yabancı devlet tebaasına verilmiş bir takım imtiyazlarla istiklâlini takyit etmişti. Bu imtiyazlar ilk verildiği zaman istiklâli takyit eder mahiyette görülmiyebilirdi. Fakat asırlar devrildikçe, devletlerin istiklâl mefhumu hayli mühim istihalelerden geçti. Halbuki Osmanlı devleti kendi topraklarında kendi mukadderatına hâkim olmıyan bir teşekkül halinde devam edip gitti. Siyasî istiklâle sahip olmak, Türk milleti için yalnız bir izzetinefis meselesi değil, ayni zamanda iktisadî inkişafı noktasından da bir zarurettidi. Halbuki kapitülâsyonların iktisadî hükümleri bütün inkişaf imkânlarını silâbetmişti. 19 uncu asrın yarısından sonra devletin malî vaziyeti ancak hariçten yapılan istikrazlarla idame edilmeğe başlandı. Ticaret muvazenesini istikrazlar'a kapayan memleket, az zamanda Garbî Avrupanın iktisadî ve malî nüfuzu altına girdi ve bu iktisadî ve malî nüfuz ile beraber siyasî nüfuz da kuvvet buldu. O derecede ki memleket garp emperyalizminin müstemlekesi haline girdi. Bunun içindir ki Cümhuriyetten evvelki devlete müstakil devlet namı verilemez.

Türk siyasî istiklâlini, Cümhuriyet ile beraber elde etmiştir. Bu istiklâle sahip olduğu gündenberi aradan geçen on sene zarfında diğer sahalarda olduğu gibi, beynelmilel sahada da bunu iyi istical etmesini bildiğini göstermiştir. Bir defa Lausanne Muahedesile Osmanlı İmparatorluğundan devredilen pürüzler kâmilen tasfiye edilmiştir. Bu prüzler yalnız Türk milletinin kalkınmasına engel almakla kalmıyor, ayni zamanda yakın şarkta sulh ve müsalemet için daimî bir tehlike teşkil ediyordu. Müstakil Türk devleti, milletler arasında tam müsavi şerait altında mevkiini aldıktan sonra her devlet ve her millet ile mütekabel bir vifak ve ahenk içinde münasebetlerini tanzim etmeğe koyuldu. Bu mesaî iki kısma ayrılır:

1 — Sulh ve müsalemeti temin ve idame için akdedilen umumî misaklar ve muahedeler.

2 — İki taraflı mukaveleler.

Birinci sınıf umumî muahedelere misal Kellogg veyahut Paris misakıdır. Malûmdur ki bütün dünya devletleri tarafından imza edilen bu misak ile harbin Millî siyasetine alet olarak kullanılmaya cağı taahhüt edilmektedir. Türkiye Cümhuriyeti bu misakı imza eden devletlerden biridir.

Geçen temmuzda Londrada Sovyet Rusya ile komşuları arasında imzalanan ve Kellogg misakını tamamlayan tecavüzün tarifi hakkındaki mukavele de böyle bir sulh ve müsalemetin idamesi gayesine matuf umumî mahiyette bir taahhüt ür.

Türkiye Milletler Cemiyetine aza olmuştur. Meclis azalığı için namzetliğini ileri sürmediği halde son intihabatta azalığa intihap edilen Portekiz'in otuz reyine karşı yirmi rey alması, haricî politikamızın telkin ettiği itimada bir delildir. Londra Cihan İktisat ve Maliye konferansına iştirâk etmiş ve Türkiye mümessilleri tarafından sürülen fikirler, beynelmilel ticaret münasebetlerini tanzim eden prensipler hâlini almıştır.

Türkiye Silâhsızlanma konferansının içtimalarına iştirâk etmektedir. Bu konferansın müspet bir neticeye varması için murahhaslarımız tarafından sarfedilen mesaî büyük küçük, her devletin takdirine mazhar olmuştur. Hülâsa Cümhuriyet Türkiyesi, on senedenberi, beynelmilel anlaşma ve uzlaşma gayesine matuf hareketlerde cihan devletlerile samimî bir teşrikimesaî siyaseti takip etmiştir.

Umumî misaklardan iki taraflı muahede ve mukavelelere gelince; Cümhuriyet hükûmetinin bu sahadaki mesaisi muhadenet muahedeleri, uzlaşma ve hakem muahedeleri, dostluk ve bitaraflık muahedeleri, ikamet mukaveleleri, ticaret ve seyrisefain muahedeleri, konsolosluk mukaveleleri, iadeimücrimin mukaveleleri ve adlî yardım mukaveleleri gibi kısımlara ayrılır. Bunlardan maada bazı devletlerle iyi komşuluk ve hudut emniyeti mukaveleleri imzalanmıştır. Türkiye Cümhuriyeti ekserisi iki taraflı olan bu mukavelelerle, siyasî ticarî ve iktisadî münasebetlerini tanzim etmiştir.

Uzlaşma ve hakem muahedeleri şu devletlerle akdedilmiştir:

Almanya, Fransa, İtalya, İsviçre, İspanya, Macaristan, Çekoslovakya, İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika Bulgaristan, Yunanistan, İran ve Yugoslavya.

Bu hakem muahedelerinden başka Rusya, Fransa, İran Afganistan, Bulgaristan ve Yunanistan ile bitaraflık muahedleri de akdedilmiştir. Bu bitaraflık muahedeleri, imzalayan devletleri, harp hâlinde bitaraf kalmağı, sulh zamanında da biribiri aleyhine müteveccih bir kombinezona girmemeği bağlamaktadır.

Yunanistanla imzalanan son muahedenin hususî bir ehemiyeti vardır: Bu muahede ile iki devlet biribirinin hudutlarını kefalet altına almaktadırlar.

Ticaret mukavelelerine gelince: Cümhuriyet hükûmeti Lausanne muahedesile 1929 senesine kadar gümrük tarifelerini değiştirmeği taahhüt etmişti. Binaenaleyh ancak bu tarihten sonradır ki ticaretimizin genişletilmesi ve sanayimizin inkişafı imkânlarını hazırlayan ticaret mukaveleleri aktedilebilmiştir. İlk mukaveleler en ziyade mazharı müsaade devlet muamelesine dayanıyordu. Fakat cihan iktisat buhranı bu prensibin tatbikinde bir takım engeller ve maniler ortaya attığından ticaretimizi iki taraflı anlaşmalara dayanan mukaveleler ile genişletmek yolunu tuttuk. Türkiyenin hususî vaziyeti başka türlü hareket etmesine imkân bırakmamıştı. Mallarımızın senelerdenberi muayyen müşterileri vardır. Dünyayı kasıp kavuran buhran içinde idhalât eşyamızı bu müşterilerimizden tedarik etmeyip bizden mal almıyan veya pek az mal alan memleketlerden satın almak mümkün olamazdı.

Bu mülâhaza iledir ki Türkiye, haricî ticaretini mütekabiliyet esasına dayanan anlaşmalar ile tanzim etmeğe başladı. Londra Cihan İktisat konferansında Türkiye tarafından ileri sürülen bu prensip, o zamandanberi bir çok devletler tarafından kabul ve tatbik edilmiştir. Türkiyenin ticaretini genişletmek yolunda yabancı devletlerle akdettiği muahedelerin mesnedi budur.

Hülâsa gerek siyasî münasebetlerimizin tanzimi, gerek iktisadiyatımızın inkişafı ve gerek ticaretimizin genişletilmesi politikasında Türkiye, doğru dürüst ve tam mütekabiliyet esasından ayrılmamıştır.

Beynelmilel münasebetlerinde "dürüstlük, sulh muhabbeti, kendine güvenmek ve güvenir halde bulunmak, her işte bir randıman hesabı gözetmek, kuvvetler hesabını ve iktisadî icapları gözönünde tutmak, dostluklarına vefakâr olmak ve vefa istemek, hiç bir işi ehemmiyetsiz ve küçük telâkki etmemek, her işin ehemmiyetini vermek, mütemadî bir teyakkuz ve intibah ile çalışmak ve teşebbüsü elden bırakmamak,, işte Türkiye Cümhuriyeti haricî siyasetinin şıarı budur.

Ahmet ŞÜKRÜ

HARICI HABERLER

Yafa karıştı

Araplarla polis çarpıştı, ölü ve yaralı çok

YAFA, 27 — Buraya yahudi muhacirlerin akını münasebetile bugün araplar büyük bir nümayiş tertip etmişlerdir. Nümayiş esnasında polisle müsademeler olmuştur. Polis silâh kullanmağa mecbur olmuş, kırk kişi ölmüştür. Ölenler arasında iki polis te vardır. Yaralıların mikdarı yüzden fazladır. Umumî grev ilân edilmiştir..

PARİS, 28 (A.A.) (Temps) — gazetesinin muhabirinin bildirdiğine göre 48 saatlik bir grev ilân eden yahudi aleyhtarı arapların polislere karşı çıkardıkları kargaşalıklarda Kudüs ve Yafada ölenlerin sayısı 40 kişidir. Temps gazetesi bu rakamın resmen teyit edilmediğini de ilâve ediyor.

YAFA, 28 (A.A.) — Resmen bildirildiğine göre ölenlerin sayısı biri polis olmak üzere 11 kişi, ağır yaralananların da onu polis olmak üzere 30 kişi kadardır. Buna rağmen ölenlerin 20 kişi olduğu zannediliyor.

İngiliz borçları

İngilizler son müzâkerelerden memnun değil

VAŞINGTON, 28 (A.A.) — Borçlar hakkında İngiltere ile Amerika arasında yapılan müzakereler hafta başına tehir edilmiştir.

M. Hull, ile M. Iindsay görüşmüşlerdir. Sonra M. Hull ve M. Acheson reisicümhurla görüşmüşlerdir.

İngiliz murahhaslarının müzakerelerden memnun olmıyarak Londraya dönmek istedikleri hakkında bir şey olup olmadığına dair suallere M. Hull cevap vermemiştir.

Amerika ile İngiltere noktai nazarları arasındaki ihtilâfı bertaraf etmek üzere ciddî gayretler yapılacağı zannedilmektedir.

Altın biriktirdiği için ceza

BOSTON, 28 (A.A.) — Altın biriktirmeden dolayı ilk tevkif bugün yapılmıştır .

Tevkif edilen belediye memurlarından Dris Coll isminde birisidir. Kendisi geçen sabah Reserve federale bankasından on bin altın dolar çekmiştir.

Lindberg Pariste

PARIS, 28 (A.A.) — Dün akşam Parise kendisini tanıtmadan gelmiş olan Lindbergh, Amerika sefareti tarafından kabul edilmiştir.

Yapılan bir tebliğe göre, Lindbergh, altı seneden sonra Parise gelmiş olmasından memnundur. Bundan başka Lindbergh, Parisi ziyaretinin resmî olmadığını ilâve etmektedir.

Hareketi ne zaman ve nereye gideceği hakkında henüz bir karar vermemiştir.

Almanyada tevkif edilen İngiliz gazeteci

LONDRA, 28 (A.A.) — Gazeteciler enstitüsü almış olduğu bir kararda Panterin tevkifi hakkında hayret ve nefretini izhar etmekte ve bu gazetecinin tecrit edilmesine karşı protesto etmektedir.

Gazeteciler enstitüsü , İngiltere hükûmetinden Panter'in serbest bırakılması için elinden geleni yapmasını istemektedir.

Sarraut kabinesi

Yeni Başvekil hükûmetin programını hazırlıyor

PARIS, 28 (A.A.) — Havas ajansı bildiriyor:

M. Albert Sarraut, dün biribirini müteakip dahiliye, hariciye ve bütçe nazırlarile görüşmüş müteakiben Chautemps ile parlamentonun vaziyetini tetkik etmiş ve hükûmetin mesaisi hakkında hemen bir program tanzim eylemiştir. M. Sarraut, kabinenin meb'usan meclisi huzuruna çıkmak üzere meclisi 3 teşrinisanide toplanmaya davet edeceğini söylemiştir. Maamafih bu karar, ancak pazartesi günü aktedileceği bildirilen kabine içtimaından sonra katileşecektir.

Reisicümhurun riyaseti altında aktedilecek nazırlar meclisi, ihtimal 2 teşrinisanide toplanacaktır. M. Sarraut, M. Paul Boncour ile görüştüğü sırada haricî vaziyetin heyeti mecmuası ve bilhassa silâhları bırakma konferansı hakkında esaslı ve sarih malûmat almıştır.

Müteakiben maliye nazırı M. Bonnet ile sıkı bir surette mesai iştirakinde bulunmak suretile çalışmakta olan bütçe nazırı M. Gardey ile görüşen M. Sarraut mumaileyh ile yeni hükûmetin halledeceği maliye ve bütçe meselelerini tetkik etmiştir.

Macar nazırları

Dün Sofyadan Peşteye hareket ettiler

SOFYA, 28 (A.A.) — Bulgar ajansı bildiriyor:

Macar ve Bulgar nazırları arasında yapılan mülâkatlar hakkında dün akşam şu resmî tebliğ neşrolunmuştur:

"Macar başvekili M. Goemboes ve Hariciye nazırı M. de Kanya ile Bulgar başvekili ve Hariciye nazırı M. Muşanof, bugün yaptıkları mülâkatlarda, iki milleti birleştiren samimî dostluk hislerini memnuniyetle müşahede etmişler ve iki memleketin takip etmekte olduğu siyaseti umumî bir tarzda tetkik eylemişlerdir.

Bu siyaset sulha merbutiyet esasından mülhem olmaktadır.

İki memleket nazırları, Macaristan ile Bulgaristanı alâkadar eden iktısadî meseleleri de gözden geçirmişler ve ticaret muahedelerini daha ziyade inkişaf ettirmek imkânlarını derpiş eylemişlerdir. Bunun için hususî bir komisyon teşkiline karar verilmiştir.,,

SOFYA, 28 (A.A.) — Macar başvekili ile Hariciye nazırı Bulgar nazırlarile bir kaç mülâkattan sonra Peşteye hareket etmişlerdir. Resmî tebliğ bu mükâlemelerin memnuniyeti mucip olduğunu bildirmektedir.

Faşist inkılâbı

Yıldönümünde M. Musolini bir beyanname neşretti

ROMA, 28. A.A. — M. Mussolini faşist inkilâbının on birinci yıl dönümü münasebetiyle siyah gömleklilere hitaben bir beyanname neşretmiştir. Bu beyannamede ezcümle deniliyor ki :

" On birinci yıl dönümü, büyük bir muvaffakiyetle kapanıyor. İtalyan milleti şeniyet fikirleri etrafında mütemadiyen artan bir kesafetle toplanıyor. İtalyan milleti feragatiyle inzibatı ile hali hazırdaki buhran ve müzayakaya karşı koymaktadır. İtalyan gençliği her türlü fedakârlıklara amadedir. "

M. Litvinof Berlinde

BERLİN, 28 (A.A.) — Volf ajansından: Sovyetler birliği hükûmeti Hariciye komiseri M. Litvinof, bu sabah Berline gelmiştir.

M. Litvinof, bütün gün Berlinde kalacak, akşamdan sonra Parise gidecektir.

Çekoslovakyanın istiklâl yıldönümü

VARŞOVA, 28. A. A. — Çekoslovakya istiklâlinin 15 inci yıldönümü münasebetiyle Lehistan matbuatı iki memleketi bir birine bağlıyan dostluk samimiyet bağlarını ehemmiyetle kaydetmektedirler.

Fransa ve haricî vaziyet

PARİS, 28, (A.A.) — M. Berenger, komisyonun talebi üzerine haricî siyaset ve vaziyet hakkında verilmiş olan vazih ve kat'î malûmatı âyan hariciye komisyonuna bildirmiştir.

M. Berenger, şu hususta malûmat ve izahat vermiştir:

1 — Almanyanın Milletler cemiyetinden ve silâhları bırakma konferansından çekilmesinden sonra hükûmetlerin almış oldukları vaziyet,

2 — Fransanın konferansın 4-12 tarihine tehiri münasebetile siyasî vaziyet ve askerî siyaseti,

3 — Tuna ve Balkan işleri, Avusturyanın ve Bulgaristanın muhtelif devletlere karşı vaziyetleri,

4 — Amerikalılarla Sovyetlerin yaklaşmaları.

Meksikada gizli tertibât

NEVYORK, 28. A. A. — Alman haberlere göre Meksikada hükûmet aleyhinde bir suikast teşkilâtı meydana çıkmış ve bir çok tevkifat yapılmıştır. Gazete muhabirlerine bu bapta harice haber göndermemeleri için tebliğatta bulunulmuştur.

SON DAKİKA

Rusyadan gelecek mensucat tezgâhları

MOSKOVA, 8 (A.A.) — Türk mensucat fabrikası için dokuma tezgâhları imal etmekte olan Purtilop etz farikası Türkiye Cümhuriyetinin onuncu yıldönümü münasebetiyle 20 tezgâh teslim etmiştir.

Hikmet Bey işe başladı

ANKARA, 28 (Telefonla) — Maarif Vekâletine tayin edilen Manisa mebusu Hikmet Bey bugün Vekâlete gelerek yeni vazifesine başlamıştır.

Bursa'da bir yangın faciası

BURSA, 28 (Telefonla) — Dün gece sabaha karşı saat ikide Muradiyenin Kayabaşı mahallesinde hususî bir tütün deposundan mühim bir yangın çıkmıştır. Şiddetli esen lodos, yangının genişlemesine sebebiyet vermiş, itfaiyenin gayretile ancak 4 saatten fazla devam ettiği halde söndürülebilmiştir. Vali, belediye reisi, kumandan paşa bizzat yangın yerine gelmişler, söndürülme işlerinde emirler vermişlerdir.

Alay karargâhı ittihat edilen bina da dahil olduğu halde 7 ev kâmilen yanmıştır. İnsanca zayiat yoktur. 20 — 30 bin lira zarar ve ziyan vardır.

Burada kırk sekiz saattenberi şiddetli bir lodos fırtınası devam etmektedir. Lodosun şiddetinden cümhuriyet bayramı için yapılan taklardan bazıları yıkılmıştır.

Köylerde bazı evlerin de yıkıldığı söylenmektedir.

BURSA, 28 (Telefonla) — Cümhuriyet bayramı hazırlıklarına büyük bir faaliyetle devam edilmektedir. Bayrama iştirak edecek köylülerin murahhasları gelmişlerdir. Belediye bunlara bir ziyafet vermiştir.

Vilâyet makamı kadınlarımızın bayrama medeni kıyafetle iştirak etmelerini temenni mahiyetinde ilân etmiştir.

İzmitte Gazi heykeli

İZMİT, 28 (Milliyet) — Cümhuriyet bayramı gösülmemiş bir surette kutlulanacaktır. Şehir baştan başa taklar, defne dallarile süslendi Yarın Büyük Gazinin heykelinin küşat resmi büyük tezahüratla yapılacaktır. Çeşme suyuna "Gazi suyu" Paşa suyuna da "Cümhuriyet suyu" isimleri verilmiştir.

Mübadele komisyonu müracaat kabul etmeyecek

Komisyonun nihayet yedi, sekiz aya kadar tasfiyesi ümit ediliyor

Muhtelit mübadele komisyonunda işlerin mümkün mertebe süratle bitirilerek komisyonun tasfiyesine doğru yeni bir adım atılmıştır. Yunan başvekili Mösyö Çaldaris Ankarayi ziyareti esnasında bu mesele mevzuu bahsolmuştu. O zaman iki hükûmet arasında cereyan eden mükâlemelerde komisyonun bir seneye kadar tasfiyesi ve ondan sonra muallâkta kalan işlerin mahkemelere devri etrafında uyuşulmuştu. Ahiren şehrimizde Muhtelit Mübadele komisyonu Türk murahhas heyeti reisi Şevki Beyle Yunan heyeti reisi Mösyö Fokas arasında bu hususta cereyan eden müzakerat neticesinde yeni bir mukavele esası hazırlanmıştır. Tesbit edilen esaslara göre Muhtelit Mübadele komisyonunda yeniden müracaat kabul edilmiyecektir. Etabli vesikası almamış olan İstanbul Rumlarından henüz müracaat etmemiş olanlara son defa olarak kısa bir mühlet verilecek ve bu mühlet zarfında müracaat etmiyenler, etabli vesikası almak hakkından mahrum kalacaklardır. Keza, ebeveyni veya zevci burada bulunduğundan dolayı Türkiyeye avdet etmek istiyenlerden kısa bir müddet zarfında müracaat etmiyenlerin, bundan sonraki müracaatları kabul edilmiyecektir. Mübadele komisyonundaki işlerin bu esaslar dahilinde nihayet 7 — 8 aya kadar tasfiye edilebileceği ümit edilmektedir. Hazırlanan mukavele yakında imza edilecektir. Elyevm Ankarada bulunmakta olan Şevki Bey, yeni itilâfın esasları hakkında Hariciye vekâletine izahat vermektedir.

Komisyonda başmurahhasımız Şevki Bey

Almanya Lahaye'den davalarını geri âldı

BERLİN, 28 (A.A.) — Almanyanın Milletler Cemiyetinden çekilmesi üzerine Berlin hükûmeti Lahaye adalet divanına müracaat ederek Milletler Cemiyeti meclisi azası sıfatiyle adalet divanına yapmış olduğu iki şikâyeti takip etmek fikrinde olmadığını bildirmiştir. Bu şikâyetlerden biri Lehistan Ziraat ıslahat kanununun Alman ekalliyetlerine tatbikı hakkında idi.

Raichstag intihabatı

BERLİN, 28 (A.A.) — Volff Ajansından: Gelecek Rayiştağ intihabatı namzetleri için yapılacak tek listede Millî Sosyalist namzetlerden başka 50 kadar Millî Sosyalist fırkasına dahil olmayan kimsenin de ismi bulunacaktır.

Frânsada soğuklar

PARİS, 28 (A.A.) — Fransanın orta ve şark kısmında şiddetli bir soğuk dalgası hüküm sürmektedir.. Auxerres, Chaumont ve Bounges şehirlerine kar yağmıştır.

Bourges'da bir dolu fırtması olmuş, pek çok maddî zarar ve hasara sebep olmuş, yerlerde telefon ve telgraf muhaberelerini inkıtaa uğratmıştır.

Surye - İrap hududunda

BAĞDAT, 28. A.A. — Dört yüz asuri Arabın Sürye hududuna doğru ilerilemekte olduğuna dair Cenevrede çıkan haber tekzip edilmektedir.

Misafirlerimizin Gezintisi

(Başı 1 inci sahifede)

lel ehemmiyeti haiz bir çok meselelerde iki memleketin müşterek menfaatlerine istinat etmekte ve gittikçe kuvvet bulmakadır.

Türkiye ve Sovyet cümhuriyetleri arasındaki dostluk bağlarının menşei Mustafa Kemalin ihtilâl hükûmeti doğduğu zamanlarda başlamış, daha 1921 de imzalanan itilâf ile bu dostluk perçinleşmiştir. Türkiyede cümhuriyetin ilânı emperyalist devletler tarafından Türkiyeye karşı kullanılan yarı müstemleke siyasetine nihayet vermiştir.

Cümhuriyetin ilânı, Türkiyenin siyasî, iktısadî ve harsî sahalardaki istiklâlinin ve son on sene içinde tahakkuk ettirilen tarsini eserine de hizmet etmiş olmakla bihakkin iftihar edebilir. Türk ve Sovyet devlet adamlarının mütekabil ziyaretleri iki memleketi biribirine daha ziyade yakınlaştırmıştır. Voroşilofun riyaset ettiği bu seferki Sovyet heyetinin Türkiyeye seyahati iki milleti biribirine bağlayan sıkı dostluk bağlarının ne kadar inkişaf bulmuş olduğunu gösterir. Müsellâh ihtilâf unsurlarile dolu olan bugünün beynelmilel vaziyetinde Türk — Sovyet dostluğunun çok büyük bir ehemmiyeti vardır. Cümhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetile Türk hükûmetini ve Türk milletini selâmlarız.,,

Portekizde isyan

LİSBONNE, 28 (A.A.) — Braganca'da bir isyan çıkmış ise de hükûmet kuvvetleri tarafından halkın yardımı ile derhal bastırılmıştır.. Asayiş tamamiyle iade olunmuştur.

Sevindirilen fakir çocuklar

Kasımpaşa Fukaraperver cemiyetin de elbise giyen fakir çocuklar

Cümhuriyet bayramı münasebetile hayir müesseseleri fakir ve kimsesiz çocukları giydirmişlerdir. Bunlar meyanında Himayeietfal cemiyeti Anneler birliği Sütdamlasında mukayyet olan 160 çocuk ile yüz fakir mektep çocuğu giydirilmiştir. mühtaç annelere lohusa takımları verilmiştir.

Himayeietfal Alemdar nahiyesi de 50 fakir ve kimsesiz çocuğa elbise, kundura kitap vermiştir.

Kadıköy Türk Fukaraperver cemiyeti de 200 fakir mektep çocuğunu baştan aşağı giydirmiştir.

Topkapı Fukaraperver cemiyeti de 200 fakir çocuk giydirmiş ve muhtaç muavenet olan aileye mikdarı kâfi erzak vermiştir.

Kasımpaşa Fukaraperver cemiyeti de 28 erkek, 36 kız çocuğu giydirmiştir.

Talikten sonra

CENEVRE, 28 (A.A.) — M. Henderson, tarafından akşam neşredilen bir tebliğde konferans bürosunun 3-11 de toplanması tasavvur ve bundan başka ihzarî bir mesai icap ettiğinden 2,11 de görüşmeler yapılması tavsiye edilmektedir.

Fransız murahhas heyeti 5,11 deki büro mesaisi için Cenevreye gitmeği kabul etmiştir. Çünkü Fransa konferans mesaisinin inkıtaa uğramadan devam etmesi telâkkisindedir.

KADIN

Cumhuriyet ve kadın

Bugün Türk Cümhuriyetinin onuncu yıldönümü! Bugünün bütün memleket için olan büyük kıymeti yanında Türk kadınlığı için taşıdığı ayrı bir değeri de vardır. Bugün Türk ve daha doğrusu Şark kadınının bayram günüdür.

Türk kadınına Cümhuriyet rejiminin kazandırdığı haklar pek çoktur. Gerçi Umumî harbin doğurduğu ihtiyaçlar Türk kadınını hayata atmıştır. Fakat o zamanlar umumiyetle kadına verilen işler küçük işlerdi. Çünkü kadın büyük işler yapmağa muktedir değildi zihniyeti hüküm sürüyordu.

Hiç unutmam, bundan on üç sene evvel Hukuka ilk defa olmak üzere üç hanım girdik. Bu âdeta büyük bir hadise oldu. Hukuk mezunu hanımlar ne yapacaktı, avukat mı, hâkim mi olacaktı? Gerçi Darülfünunun diğer fakültelerinde kadınlar vardı. Fakat bunlar muallim yetiştiriyorlardı. Muallimlik gibi büyük ve mühim işi kadınların başaracağını kabul eden zihniyet nedense kadının avukat, hâkim olabileceğini kabul edemiyordu. Hukuk mezunu olmak erkek gibi hayata atılmağa hazırlanmak demekti. Kadın erkek gibi nasıl çalışırdı? Daha dün Teceddüt tarihimizin en muhterem bir siması, Namık Kemal bile kadına "hemen hemen insan,, dememiş miydi?

İşte bu hemen hemen insanın hüküm verebilmesini, bir hak takip etmesini kimsenin havsalası alamıyordu. Fakat mektebi bitirdik. Bizden sonra bir çok hanım arkadaşlar yetiştiler ve bugün hâkimlik, avukatlık, müddeiumumilik eden, poliste çalışan bir çok Hukuk mezunu hanımlar var. Az zaman zarfında yapılan tecrübe Türk kızlarının erkek arkadaşları ile omuzomuza her içtimaî faaliyet sahasında yürüyebileceğini gösterdi.

Türk kadınına çalışma sahasında kabiliyetini göstermek fırsatını bir vatandaşlık hakkı olarak veren Cümhuriyet kanunlarıdır. Evvelce evde, haremde kapalı yaşayan çocuğu üzerinde, evinde hiç hiç bir hakkı tanınmıyan Türk kadını, Medeni kanunun kendisine bahşettiği haklarla bugün çocuğunun tam manasile anasıdır ve erkeğinin her hakkına müsavi haklara maliktir. Artık Türk anasını, baba istediği zaman kapıyı gösterip bir kelime ile çocuğunun analığından, evinin kadınlığından uzaklaştıramaz.

Ailede görülen bu mesut inkılâp iktısadî, içtimaî sahada da kendisini tecelli ettiriyor.

Kadın belediye intihabatına iştirak ediyor, kadın belediye azası oluyor. Bankalarda kadın müdürler var. Kıymetli doktor hanımlar var. Fabrikada çalışan kadınlar var. Bugün Türkiyede bir çoklaileler kadının sayi ile yaşıyorlar.

Türk kadını Cümhuriyet rejiminin kendisine verdiği haklara ne kadar lâyık olduğunu daha mücadele senelerinde ispat etmiştir. Cepheye giden erkek yerine evine her hususta bakan bu kadın, cepheye de mermiler taşımak suretile iştirak etmiştir. Memleketinin her derdine bütün canı ile sarılan Türk kadınına haklarını veren Cümhuriyet ve onu idare eden büyük ve mukaddes ellere memleket kadınlığı her zaman minnettar ve müteşekkirdir. *Türk kadını* her hakkın bir vazife mukabili olduğunu biliyor ve bunun için hür bir memleketin hür bir vatandaşı olarak vazifesinde ciddiyet ve vekarla yürüyor.

Süreyya AĞAOĞLU

Evvelki geceki lodos

Evvelki geceki lodos fırtınası, limanda ufak tefek bazı deniz kazalarını mucip olmuş, bir mavna batmak üzere iken güç halle kurtarılmıştır.

Bir Amerikan tayyaresi geldi

Dün Yeşilköye binbaşı Gordenberg'in idaresinde bir Amerikan tayyaresi gelmiştir. Eskişehir ve Ankaraya gidecektir.

BORSA

(İş Bankasından alınan cetveldir)

28 Teşrinievvel 1933

Akşam Fiatları

İstikrazlar		Tahvilât	
İstikraz dahili	99	Elektrik	—.—
1933 İstikrazı	95,50	Tramvay	—.—
Şark D. yolları	225	Tünel	—.—
D. Muvahhide	50,125	Rıhtım	17,75
Gümrükler	7,80	Anadolu I	44,75
Saydı mahi	6	„ II	46.75
Bağdat	9,25	Mümessil	50,95
T. askeriye	9,50		

ESHAM

İş Bankası Nama		Telefon	13.—
„ „ Hamiline	9,50	Bomonti	19
„ „ Müessis	9,55	Terkos	26,75
Tramvay	102	Çimento	11
Anadolu Hisse	47	İttihat day.	17.50
Şir. Hariye	27	Şark day	1,10
Reji	15	Balya	1,85
	3,85	Şark m. ecza	2,85

ÇEK FIATLARI

Paris	1206	Prağ	15.93
Londra	675.25	Viyana	4.25
Nüyork	69.80	Madrit	5,63
Brüksel	3.38,25	Berlin	1.97.40
Milano	8,96 1-4	Belgrat	4.18
Atina	82.815	Zloti	34,51
Cenevre	2,43,70	Peşte	3.81
Amsterdam	1.16,90	Bükreş	80.81
Sofya	65.22.50	Moskova	1083.25

NUKUT (Satış)

	Kuruş		Kuruş
20 f. Frangı	167	1 Şilin,	Av. 24,50
1 İsterlin	678	1 Pezeta	16
1 Dolar	145	1 Mark	49
20 Lira	223	1 Zeloti	24.—
20 f. Belçika	117	20 Leva	0.23
20 Drahmi	24	20 Dinar	46.—
20 İ. İsviçre	818	1 Çernoviç	—.—
20 Leva	25,—	1 Altın	9,32
21 Kur. Çek	118	1 Mecidiye	0.34
1 Florin	83	Banknot	2,33

ŞEHİR HABERLERİ

Ekonomi

Yunan bonoları

Bono mukabilinde Yunanistandan neler alacağız?

Yunanistana ihraç ettiğimiz mallar mukabilinde verilen bonolara karşı Yunanistandan bardak, şişe, cam, damacana ve karyola yedek levazımın kontenjan haricinde ithaline müsaade edilmesi takarrür etmiştir. Ellerinde Yunan bonosu olan tacirlerimiz, bu kararı memnuniyetle karşılamışlardır.

Bandırma vapur isteyor

Bursa vapurunun, Bandırmadan bir kısım köyden hamulesini almadan hareket ettiği ve buna hacmi istiabisinin kifayet etmediğinden bahis le takibatın ihtiyaca göre temini için Bandırmada alâkadarlara müracaat vaki olmuştur.

Madenlerimizin işletilmesi

Alî iktisat meclisinin şubat devrei içtimaiyesi, madenlerimizin asrî şekilde işletilmesi için hazırlanan proje müzakere edilecektir.

Bu seneki palamut

Bu seneki palamut istihsalâtımızın 70 bin tonu bulacağı tahmin edilmektedir. Sırasile Amerikaya, Almanya, İngiltere, Bulgaristan, Romanya ve Rusyaya memleketimizden palamut ihraç edilmektedir.

Hariç piyasalardaki ihtiyaç gözönüne getirilerek bu seneki palamut istihsalâtımızın hepsi ihraç edilebilece ği ümit ediliyor.

Çimento sanayiimiz

Son senelerde çimento sanayiimiz gittikçe inkişaf etmiştir. 927 senesinde 65 bin ton çimento ithal ederken dahili istihsalâtımızın artması üzerine geçen sene ancak 2300 ton çimento ithalâtı yapılmıştır. Mevcut fabrikalarımız, geçen sene 130 bin tona yakın mikdarda çimento istihsal etmişlerdir. Fabrikalarımızın daha fazla istihsal kabiliyeti de vardır.

Ziraat bankası umumî heyeti

Ziraat Bankası heyeti umumiyesi, İstanbul namına Salâh Cimcoz, Ali Rana ve Hüsamettin Beylerin iştirakile 29 Teşrinisanide Ankarada toplanacaktır.

3,5 milyon lira lehimize fark

İstatistik Umum Müdürlüğünün teşrinievvelin ilk 15 gününe ait neşrettiği istatistik, ihracatımızın ithalâtımıza nazaran büyük bir farkla inkişaf ettiğini göstermektedir .

Teşrinievvelin ilk 15 gününde ihracatımız ithalâttan 3 milyon lira fazla olmuştur. Bu rakam, ihracat mevsiminin bu sene iyi neticeler vermekte olduğunu göstermektedir. 9,5 aydanberi ihracatımız ithalâta nazaran 6 milyon liralık bir fazlalık göstermiştir.

Yapılan istatistik hülâsasına göre 15 günde ithalâtımızın 2,970.008 liralık bir kıymet göstermesine karşı ihracatımız bunun 3.495.583 lira fazlasile 6.465.591 lira olmuştur. Bu senenin 9 ayına ait rakamlar bu son rakamlarla birleştirilince dokuz buçuk aylık ithalâtın 56.976.994 lira ve ihracatın da 63.017.561 lira olduğu görülür ki bu dokuz buçuk ayda ihracatımız ithalâtımızdan 6.040.567 lira fazladır. 932 senesinin dokuz buçuk aylık ithalâtı ise 67.982.270 ve ihracatı da 70.517.389 lirayi bulmuş ve buna göre ihracatımız ithalâtımızı 2,532.119 lira kadar geçmiştir.

933 teşrinievel ilk 15 günündeki başlıca ithalât ve ihracat maddeleri aşağıda gösterilmiştir.

İTHALÂT

Eşya Cinsi	Lira
Yün ve kıl iplikler	158.899
„ mensucat	86.160
Sarğılık kâğıt	61.030
Matbaa kâğıdı	85.567
Pamuk iplikleri	73.032
Kasarsız pamuk mensucat	64,216
Boyalı pamuk mensucat.	229.623
Çuval	61.550
Elektrik ampulu	70.615
Her nevi demir	99.585
„ „ „ boru ve raptiyeleri	68.331
Sair eşya	1.911.400

İHRACAT

Eşya Cinsi	Lira
Canlı hayvanlar	323.308
Yumurta	356.593
Ham deriler	76.939
Tiftik	180.160
Buğday	54.440
Arpa	75.625
Üzüm	1.142.026
İncir	1.145,857
Fındık	1.151.973
Zeytin yağı	142.912
Tütün	900.688
Afyon	96.856
Kereste	141.665
Maden kömürü	66.349
Sair eşya	610.200

Macar misafirler Bursaya gittiler

Şehrimizde bulunan Macar heyetinin Ankaraya giden kısmı müstesna olmak üzere hepsi dün Bursaya hareket etmişlerdir. Heyet gece yarısı şehrimize dönecektir.

Maarifte

28 müfettiş

Köylerde yapılacak merasimde bulunmağa gitti

İstanbul Maarif müdürlüğü 28 ilk tedrisat müfettişini dün akşam İstanbul köylerine göndermiştir. Müfettişler köylerde yapılacak merasimlerde hazır bulunacaklar, merasimlerde nutuk söyliyeceklerdir.

Üniversitede konferanslar

Üniversite profesör muavinlerinden Fahrettin Kerim, ve Şevket Aziz Beyler dün üniversite konferans salonunda "Cümhuriyet devrinde sıhhat,, ve (Cümhuriyette tarih telâkkisi) mevzulu iki konferans vermişlerdir. Konferansta üniversite profesörleri ve talebeler hazır bulunmuşlardır.

Mahkemelerde

25 kilo esrar davası

Orhan Gaziden 25 kilo esrar gönderen Yahya Efendi ile esrarın bu satış işine tavassut eden Çinaryan Efendi ve rüfekasının muhakemelerine dün gümrüktedik 8 inci ihtisas mahkemesinde devam edilmiştir. Yahya Efendi, Adapazarında bulunmaktadır. Mazeret raporu göndermiştir. Bu muhakeme suçluların umumî aften istifade için işi uzatmak istedikleri zannediliyor. Umumî af kanunu ise, henüz 8 inci ihtisas mahkemesine tebliğ edilmediği gibi kendilerine aften istifade edip edemiyecekleri de tetkik edilmiş değildir. Muhakeme, 4 Teşrinisaniye kalmıştır.

Kınalıada yangını davası

Geçen sene Kınalıadada bir yangın olmuş ve üç dükkân yanmış. Bu dükkânları sigorta parasına tamaen yakmakla maznun Agostin ve Bodos Efendilerin muhakemelerine dün ağır cezada devam edildi. Dün dinlenilen şahitler yangın hâdisesi hakkında fazla bir malûmat vermediklerinden muhakemenin devamı başka güne bırakıldı.

Mehlika Hanımın katili

Boğaziçinde bir otelde Mehlika Hanım isminde bir kızı öldüren Arifin Tıbbıadlide cinnettinden dolayı yapılan müşahedesi dün nihayet bulmuştur. Arif dün Tevkifhaneye iade edilmiştir.

Cürüm tasnii

Beyazıtta bir berber dükkânının sahibi olan Madam Olimpiyanın kalfası Herant aleyhine açtığı kaçakçılık hakkında cürüm tasnii davasına dün dokuzuncu ihtisas mahkemesinde bakıldı. Muhakeme şahitlerin dinlenilmesi için başka bir güne kaldı.

Şahitliğe gelmeyen komser

Dün Ağır cezada Beylerbeyi Maliye tahsil şubesinde geçen bir hâdiseden dolayı maznun olan Hasan Ef. nin muhakemesine bakıldı. Bu davada şahit olarak Beylerbeyi polis komiseri dinlenilecekti. Fakat davetiye gönderildiği halde bu zat gelmemişti. Bunun üzerine iddia makamı komiser beyin mevcuden celbinin iikinci şubeden istenilmesini talep etti. Mahkeme heyeti de bunu kabul etti ve başka bir güne tehi redildi.

Küçük haberler

* TAYİN — Fatih birinci sulh hukuk hâkimi kıymetli hâkimlerimizden Abdülkadir Mahir Bey ikinci istintak dairesine memur edilmiştir.

Adliyede

Adliye tayinleri

İstanbuldaki tayinler tebliğ edildi

İstanbuldaki adliye tebeddülleri alâkadarlara tebliğ edilmiştir. İstanbulda yapılan yeni tayinler ve tebeddüller şunlardır:

Birinci ticaret mahkemesi reisliğine sabık temyiz azasından sabık profesör Memduh, ikinci ticaret reisliğine üçüncü hukuk reisi Turhan, beşinci hukuk reisliğine ikinci hukuk reisi Kâzım, ikinci hukuk reisliğine üçüncü ceza reisi Zeki, üçüncü ceza reisliğine müddeiumumilik başmuavini Hikmet, başmuavinliğe altıncı müstantik Salih Esat, altıncı müstantikliğe sulh hâkimlerinden Abdülkadir Mahi, İstanbul ağır ceza azalığına üçüncü cezadan Kemal, üçüncü cezaya ağır cezadan Nusret ve Asım, istintak hâkimliğine İzmir azalarından Süleyman Adil, İstanbul azalarından Muhittin, İstanbul asliye azalığına Mersinden Hüseyin Avni, sulh hâkimliğine muhakim başkâtibi Avni, Üsküdar müddeiumumî muavinliğine Eskişehir azalarından İlhami, sulh hâkimliğine İstanbul müddeiumumî muavinlerinden Mustafa Nüsret, aza mülâzımlarından Atıf, Çatalca ceza hâkimliğine Soma müddeiumumisi Edip, üçüncü hukuk reisliğine Ankara ikinci hukuk reisi Zeki, ağır ceza azalığına eski Bursa müddeiumumîsi Sakip, sulh hâkimliğine Ankara sulh hâkimi Cevat, Üsküdar müddeiumumî muavinliğine Ankara müddeiumumî muavini Nazif, İstanbul müddeiumumî muavinliğine sulh hâkimlerinden Feridun, sulh hâkimliğine Ankaradan Asım, aza mülâzımlığına Ankaradan Nazmi, Bursadan Hasan, Silivri hâkimliğine Lâpseki müddeiumumisi Hikmet, Yalova hâkimliğine Tokat müddeiumumî muavini Fazıl Beyler tayin ve tahvil edilmişlerdir.

Müddeiumumî muavini Mahmut Celâl, sulh hâkimi Ismail, müddeiumumî muavini Nurettin, sulh hâkimi Mehmet Kadri Beyler birer derece terfi edilmişlerdir.

İstanbul müstantiklerinden Rifat B. Artivin reisliğine, müddeiumumî muavinlerinden Cemil Bey terfian Bursa müddeiumumîliğine, sulh hâkimlerinden Mazhar Yaşar Bey Ankara asliye azalığına, Hamdi Bey Erzincan müddeiumumîliğine, Üsküdar müddeiumumî muavini Fikret Bey Ankara başmuavinliğine, sulh hâkimlerinden Hüseyin Kâzım Bey Biga reisliğine, Çatalca ceza hâkimi Naci Bey Feke hâkimliğine, Şile müstantiği Süleyman İlhami Bey Zonguldak müstantikliğine, hukuk mezunlarından İhsan Bey Şile müstantikliğine nakil ve tayin olunmuşlardır. Bunlardan başka İstanbul adliyesinde staj yapan 30 hukuk mezunu da muhtelif aza mülâzımlıklarına istintak hâkimliklerine, müddeiumumiliklere ve sulh hâkimliklerine tayin edilmişlerdir.

Belediyede

Su mikdarı fazlalaştırılıyor

Haber aldığımıza göre, belediye dün akşamdan itibaren şehre üç bin metre mikâbı fazla su vermeğe başlamıştır.

Terkos idaresi belediyenin eline geçtiği tarihtenberi şehre verilen fazla su miktarı bu suretle beş bin metre mikâbını bulmuştur.

Peşte belediyesinin bir hediyesi

Perşembe günü Peşte sabık valisi şimdi Turizm müsteşarı Ferenz Ripka, darülitam müdürü Kalman Çorpa, belediye riyaseti kâtibi Andre Medrizki, Şalgotaryan şehir belediye reisi Kalman Ferüster'den mürekkep bir heyet vali ve belediye reisi Muhittin Beyi belediyedeki makamında ziyaret ederek Peşte belediye reisi tarafından hediye edilen albümü tevdi etmişlerdir.

Heyet azası Peşte ile İstanbul arasında turizm işlerini tanzim için vali Beyle fikir teati etmişler ve Türkiyeye gelen Macarların kendilerini memleketlerinde hissettiklerini söylemişlerdir.

Vilâyette

İkinciteşrin aylığı

Dün bütün dairelerde memurlara verildi

Cümhuriyetin onuncu yıldönümü kanunu mucibince teşrinisani maaşı, ay çıkmadan, dün memurlara verilmiştir.

Ziraat sergisi açılıyor

Vilâyet bahçesinde tertip olunan ziraat sergisinin bugün sabah saat dokuz buçukta vali Muhittin Bey tarafından resmi küşadı yapılacaktır.

Sergi 30 paviyondan fazladır. Müessesatı ziraiye, tohum enstitüsü, ziraat mektebi, kümes hayvanı sahipleri, meyvacılar, fidancılar sergiye iştirak etmektedir.

Şefik Bey geldi

İstanbul pul müdürlüğüne tayin edilen Ankara merkez kazanç temyiz komisyonu reisi ve eski defterdar Şefik Bey şehrimize gelmiş ve işine başlamıştır.

Daireler tatil

Bugünden itibaren resmî daireler üç gün tatildir

Vilâyette vali Bey yalnız konsolosларda ecnebilerin tebriklerini kabul edecektir. Vilâyette başka merasim olmıyacaktır.

Poliste

Alacak meselesinden

Beykozda Yalıköyünde Abdi Efendinin kahvesinde oturmakta olan Galip, Kemal, Abdi, Kadri, Ahmet bir alacak meselesinden kavga çıkarmışlar, bunlardan Ahmedi dövmüşlerdir. Hepsi yakalanmıştır.

Otomobil, yüklü bir arabaya çarptı

Akbıyıkta oturan arabacı Ali köprü üzerinde yüklü olarak geçmekte iken şoför Saidin idaresindeki 2684 numaralı otomobil çarparak beygirin ölmesine sebep olmuş ve otomobil içinde müşteri olarak bulunan Lâlelide Salih Zeki Bey kırılan camlardan el ve yüzünün muhtelif yerlerinden yaralanmıştır.

Tramvay çarptı

Galatada Akça sokağında oturan Madam Kotula Necati Bey caddesinden geçerken 1153 numaralı vatman İdrisin idaresindeki tramvay arabası çarparak cüvudunun muhtelif yerlerinden yaralanmıştır.

Tescil yapılıyor

Vapurcular daha iki hafta vapur işletemeyecekler

İsanbul Deniz Ticaret müdürlüğü hukuk müşavirliği, teşekkül eden millî vapurculuk şirketine ait raporunu müdüriyete vermiştir. Bu rapor da , hakem kararının kanuni müddeti zarfında tebliğ edilmiş olmamakla beraber, hakemce tesçil edilmiş bulunan şirketin teşekkülüne emri vaki nazarile bakılarak şirkete giren vapurcuların vapurlarını şirkete ferağ etmelerinin tesçil edilmesi lâzım geleceği dermeyan edilmiştir. Bunun üzerine ticareti bahriye müdüriyeti, ferağın tesçilini emretmiştir. Dün akşama kadar şirkete giren vapurcular, vapurlarının şirkete ferağ muamelesi liman idaresine tesçil ettirmişlerdir. Tesçil muamelesinin çarşamba günü biteceği ümit edilmektedir.

Bununla beraber, tesçilin yapılması, şirketin vapur işletmesine müsaade demek değildir. Şirket mümessilleri, dün de bu müsaadeyi almak için Deniz Ticaret müdürlüğüne müracaat etmişlerse de kendilerine, muhtelif hatlarda her hafta işlemesi kanunen lâzım gelen postaları Devlet Denizyolları idaresile taksimden sonra bu izinin verilebileceği bildirilmiştir.

Vapurcular, bunun üzerine, Devlet Denizyollarile de temas etmişlerse de, bu idare müdürü Sadettin Bey kendilerine aynen şöyle demiştir:

"— Benim İstanbuldaki âmirim, Deniz Ticaret müdürüdür. Kendisinden tesçil yapıldığına dair bir kâğıt getirmeden sizi tanımakta mazurum,,

Bu kâğıt ise, ancak tesçilden sonra verilebilecektir. Ondan sonra postaların taksimine sıra gelecek, uyuşulamazsa hakeme gidilecektir. Bu ise, en aşağı 10 — 15 güne mütevakkıf görülmektedir. Binaenaleyh bu müddet zarfında şirketin resmen vapur işletmesine imkân görülememektedir.

Diğer taraftan şirkete girmiyen vapurcular, bayram ertesi temyiz mahkemesi nezdindeki teşebbüslerinin vereceği neticeyi beklemekte ve noktai nazarlarında ısrar etmektedirler.

Müzede k yeni salon açıldı

Dün âsarı âtika müzesinde Asûr eserlerini ihtiva eden iki yeni salon açılmıştır . Salonlar bugünden itibaren halka açık olacaktır. Dün yeni salonlar gazetecilere gezdirilmiştir.

Yeni açılan 8 ve 9 numaralı salonlar gezildikten sonra müze müdürü Aziz Bey bir nutuk söyliyerek cümhuriyet devrinde müzelerimizin geçirdiği inkişafı anlatmıştır.

"İhtiyar tilki,, bu sefer nasıl kapana düştü

Yeni meydana çıkarılan şebeke hakkında tahkikat tevsi edilecek

Gümrük muhafaza teşkilâtının Pangaltıda yeni bir eroin fabrikası meydana çıkarmağa muvaffak olduğunu dünkü nüshamızda yazmıştık.

Dün bu hususta aşağıdaki tafsilâtı aldık:

Muhafaza teşkilâtı, İhtiyar Tilki namile maruf Vasilâki Yervanidis isminde beynelmilel bir eroin kaçakçısının faaliyetini bir müddetten beri adım adım takip ediyordu. Vasilâki, bir müddet evvel Fransaya gitmiş ve dört ay evvel Marsilya tarikile şehrimize avdet etmiştir. .

Muhafaza idaresi, bu dört ay zarfında onun peşini hiç bırakmamış, kimlerle temas ettiğini, nerelerde devam eylediğini gözönünden ayırmamıştı. Nihayet geçen perşembe günü, bu beynelmilel kaçakçının Kurtuluş ta Yeni Asır sokağında 17 numaralı eve girdiği görülmüştür. Bu ev, Madam Kiryakiçe isminde birine aittir. Muhafaza memurları buradan son günlerde esasen şüphe ediyordu. Vasilâki içeride iken emniyet ve muhafaza memurları, bu eve girmişler ve arama yapmışlardır. Neticede, alt kat ta morfin imal edildiği görülmüş, ima lâthane, bir çok damacanalar, âletler, kazan ve sair teferrüatile meydana çıkarılmıştır.

Evde bulunan Vasilâki, Madam Kiryakiçe, kızı yakalanmışlar ve bunlar itirafı cürmetmişlerdir. Bunların verdikleri ifadelerden, bu gizli eroin fabrikasile alâkadar oldukları anlaşılan Giritli İsmail Bey isminde biri ile Bulgar tebaasından şoför Petro derdest edilmişler ve onlar da itirafatta bulunmuşlardır. Bunlar, evrakı tahkikiye ile birlikte mevkufen Emniyet müdürlüğünden İhtisas mahkemesine sevkedilmişlerdir.

Şebekenin satıcısı olan Madam Mari isminde bir kadın da yakalanmıştır. Öğrendiğimize göre Vasilâki Fransız, Yunan ve Mısır zabıtalarınca peşinde dolaşıldığı halde ele geçirilemeyen ve nihayet derdesti bizim muhafaza teşkilâtımıza müyesser olan çok azılı ve beynelmilel bir kaçakcı idi.

Meydana çıkarılanların mensup olduğu şebekenin tesbiti için de tahkikata ehemmiyetle devam edilmektedir.

10 uncu yılda

Türkiye Cümhuriyeti ve Türkiye İş Bankası

Türkiye Cümhuriyeti onuncu yaşına girdi.

Türkiye İş Bankası da dokuz ay ve şu kadar gün sonra onuncu yaşına girecek.

Demek ki Türkiye cümhuriyetile Türkiye İş Bankası arasındaki hayat farkı dokuz ay şu kadar gündür.

Cümhuriyetin kuruluş gününü, engin ve sonsuz Türk gücünün özlü ve eşsiz eserler yaratmaya ahdettiği gün farzedersek onun dokuz ay ve şu kadar gün sonra doğurduğu Türkiye İş Bankasıdır.

Türkiye İş Bankasının tam dokuz ay ve şu kadar sonra Cümhuiryet dün yasına gözlerini açışındaki bu güzel tesadüf, Türkiye Cümhuriyetile Türkiye İş Bankası arasındaki alâkayı, âdeta bir anneyle çocuğu arasındaki nisbetin maddi kanun ve ölçülerile de ikmal ve ifade etmiş oluyor.

Bu gün Türkiye cümhuriyetinin onuncu yılıdır.

Tam mikyaslar, bir, on, yüz ve bin olarak gider.

Bir çocuk bir yılın, bir ülke on yılın, bir millet yüz yılın ve bir dünya bin yılın çerçevesi içinde tam bir ifade kalıbı bulabilir. Türkiye İş Bankasını da, on yıldan dokuz ay ve şu kadar gün eksik olan küçük hayatının çerçevesi içinde seyretsek acaba ne görürüz? Sadece İş Bankası şubelerinin isimlerini bile alacağı şüpheli olan şu dar ve kısa sütunun sınırları ve birkaç kelimeyle bir iki cümlenin terkibi içinde onları ifadeye imkân yok.

Onları ifade için kelime aramak değil, hazır ve kudretli rakamları yanyana yazmak, cümle terkip etmek değil, onun bu güne kadar üstünde işlediği memleket emteasının memleket hazım cihazındaki terkibini yapmak, bu dar sütuna girmek değil, İş Bankası Hamburg şubesile Kars şubesi arasındaki geniş dünya parçası üzerinde cevelân etmek, nihayet onun hakikatini sanat adesesinde manalaştırmak değil, en büyük manayı onun hakikatinde billûrlaştırmak lâzımdır.

Bu hakikatler, her biri bulunduğu yerin kilometrolarca uzağından bile belli, bir arı kovanı halinde gizlediği faaliyete çadır kuran kat kat binalar, ceplerinden kuvvet ejderlerinin neseflerine benzeyen kızıl ve kara dilimler fışkıran bacalar, gece yarısında Okyanostan geçen heybetli bir transatlantik gibi asfalt caddelerin katranlı aynasına ışıklarını döken göz kamaştırıcı vitrinlerdir.

Bu hakikatlerin müşahhas maddeleri ise, beşikteki Türk yavrusunun emziğine tane tane attığımız şeker ve Türk vapurlarile Türk sanayi makanizmalarının kazanlarına ton ton boşalttığımız kömür, ocağı her gün daha canlı tüten Türk köylüsünün tepesine, gür Türk ormanlarının işlenmiş kerestesinden kurduğumuz yuva ve şehirli Türk kadınının zarif endamına biçtiğimiz ipekli ve yünlü elbise, Türk çocuğunun ilk günlerini süsleyen terbiye ve mefkûre oyuncağı kumbara ve Türk ihtiyarının son günlerini sağlamlaştıran istikbal ve hayat reçetesi sigorta, ve Türk malının değerini Garp ellerinin uğultulu pazarında haykıran ses ve bütün bunların üstünde ve bütün bunları kucaklamak şartile Türkiye İş Bankasının Türkiye Cümhuriyeti haritasında bütün ticaret ve iktısat merkezlerinin yuvarlaklarından bakan keskin gözlerile ateşli Türk gencinin geniş alnına aksettirdiği modern iş zihniyetinin asil ve mukaddes ışığıdır.

Necip FAZIL

Otomobille seyahat

Bir Alman diplomatı şehrimize geldi

Otomobil ile seyahat etmekte olan Almanyanın Tokyo sefareti müsteşarı M. Hesbert Sshulz ailesile birlikte İtalyadan şehrimize gelmiştir. Bu sportmen diplomatın bindiği otomobil seyyar bir yataklı vagonu andırmaktadır. Her türlü esbabı istirahati üzerinde toplamıştır. Otomobil iki kısımdan mürekkeptir. Biri asli motörlü olan araba, diğeri de onun arkasına takılan dört tekerlekli diğer bir arabadan ibarettir. Arabanın içinde üç yatak, elektrikle işleyen bir mutbak bir portatif masa, içilecek su ile dolu kaplar ve bir radyo vardır. Yataklar, vapur kamaralarında gördüğümüz yataklardan daha rahttır. Alman diplomatı refikası ve en büyüğü altı yaşında olan çocuklarile bu araba için Türene'den Cavaya kadar seyahat etmek üzere yola çıkmıştır.

M. Herbert Schulz diyor ki:

— Ben öteden beri hep Otomobille seyahat ederim. Bir memleketi yakından tanımak, ahalisi ile yakından temas etmek, tabiatin güzelliklerini görmek için en elverişli nakil vasıtası otomobildir. Türen'den Cavaya kadar 18,000 kilometre mesafe katedeceğiz. Bu seyahat iki buçuk ay kadar sürecek ve bize tahminen 14,000 lira mal olacaktır. Buradan Ankaraya gideceğiz. Oradan Adanaya ve Şama uğradıktan sonra, Suriye yollarını geçerek Bağdada vâsıl olacağız. İrana girdiğimiz zaman artık kış tamamen basmış olacaktır. İranda Tahran civarından sonra 3000 metre yüksekliğinde, Rus hudut boyunu takip ederek Beluciscana geçeceğiz. Oradan Hindistanda Peşavar Lahor, Delhi şehirlerini ziyaret edeceğiz. Hindistanın tabiî güzelliklerini seyrettikten sonra kaplan avına çıkacağız. Hindistandan sonra Batavaya ve Cavaya gideceğiz."

. Fikirler

Ilk on yılımız

Yalnız memleketimiz değil, bütün dünya bugün genç Türk Cümhuriyetinin onuncu yılını kutluluyor. Bir eşi henüz dünya yüzünde görülmemiş bir kahramanlık destanını yarattıktan sonra, hakkı olan istirahat ve sükûnu gene kendisi tepen ve bu defa düşmanların en korkuncu olan itiyatlar ve an'anelerle çetin, amansız bir mücadeleye girişerek, bu sahada da bir misli görülmemiş yeni bir zafer mucizesi yaratan bu en yaşlı fakat en genç milletin önünde bütün dünya şimdi takdir ve hürmetle eğiliyor.

Bu on yılın destanını bir makalenin dar çerçevesi içerisine sığdırmak için de bir mucize isterdi. Bu on yıl ki, daha dün orta çağ devrini yaşıyor denilen bir milleti bir hamlede medenî devletlerin ön safına almıştır. On asrı on yıla sığdırmak için ancak o mucize deha lâzımdı. O mucize dehadır ki Avrupanın anbean ölümünü beklediği *hasta adamını* on yıl gibi kısa bir müddet zarfında egnç ve gürbüz bir atlet haline koydu. O atlet şimdi er meydanında, daima önde ve daima muzaffer yarışmaktadır.

Cehennemî bir süratle giden bir trenin içindekiler o sürati farkedemezler, onu ancak, yanlarından bir ok gibi sıyrılıp uçan katarı dışarıdan görenler anlıyabilir. Biz ki bu cehennemî süratle uçan trenin içindeyiz, elbette ki onu lâyıkile anlıyamıyacak, takdir edemeiyeceğiz.

Şimdi şen ve mes'ut cıvıltılarla doldurdukları modern mektep binalarının sevimli muhitinde, yaşamak zevkini teneffüs eden Cümhuriyet yaşındakiler, penceresiz, küflü medrese odalarını, yalınayak çocukların tozlu tahtalara diz çökerek iki yana sallana sallana, ilâhî okudukları havasız ve güneşsiz dershaneleri tanımamış oldukları için İnkılâbın kıymetini hakkile hiç bir zaman anlıyamıyacaklardır. Onlara Cümhuriyet, balık'ar için su nasılsa, o kadar tabiî görünecektir.

Kağnı ile şimendiferin kara sabanla traktörün, tezgâhla fabrikanın, cehaletle ilmin, ve tekkeyle kürsü, hanenin mücadelesini adım adım takip etmiş olan bizler bile yeni devre alıştık ve dünü, dünün o kara günlerini ne kadar çabuk unutuk. Halbuki geçirdiğimiz bu devkaibeşer inkılâp asla tabiî bir hâdise değildi. İnsan mantığı bu kadar seri ve kökten bir değişmeyi tabiî bir evolüsyon olarak kabul edemez.

Bu inkılâp mucizesi bugün dillendi, bugün ses, renk, ışık ve heyecan halinde büyüklüğünü ve eşsizliğini bize haykırıyor. Bugün biz, bu on yılın tekrar önümüzde bir geçit resmi yaptığına şahit oluyoruz ve inkılâbın bilânçosunu görüyor ve tetkik ediyoruz. Gözlerimize fırlıyan rakamlar ne kadar beliğ ve ciltlerle kitaptan ne kadar daha vazıhtır.

Saltanat, asırlarca, kendi çalınmış mevkiini korumak endişesile Türk milletini, istediği gibi oynayabilmek için aslanlarına afyon yutturan bir cambaz gibi idare etti. Onu asırlık bir uykuya yatırmak için din namına uyuşturucu bir zehirden hiç farkı olmıyan bir taassupla besledi, hayatı öğrenmek ve kendini tanımak imkânlarını ondan esirgedi. Nihayet onu bir gün pençeleri zincirli ve tırnakları kesilmiş olarak düşmana sattı. Fakat asırlık uykusundan uyanan aslan satılık bir meta olmadığını ispat ederek kapitülâsyon denilen zincirlerini parçaladı ve bütün haklarını çarpışarak aldı. Onun içindir ki Cümhuriyetin çocukları kızıl saltanatın adını bile ürperek anarlar, ve o devrin kara yıllarını bir kâbus gibi hatırlarlar.

Asırlarca süren uyuşukluğun aksülâmel yıllarını yaşıyoruz, bütün kuvvetlerimiz bu medenileşme savaşı uğrunda seferber. Türk bu on yıl içinde bütün kahramanlık destanlarının şan ve şerefini gölgede bırakan bir medeniyet savaşı yaptı. Bu medeniyet savaşı devam ediyor ve gayelerimize son olmadığı için daha çok devam edecek.

İnkılâp, gönüllerimizde heyecan ve aşk halinde yaşıyor, onu memleektin gözle takip edilebilir bir süratle yenileşmesinde ve gençleşmesinde seziyor, onu içimizde duyduğumuz hedefe bir an evvel yaklaşmak hızından anlıyor ve seziyoruz.

Biz inkılâba o kadar karışmışız ve onun ateşile iliklerimize kadar öyle dolmuşuz ki bu temiz ve hayatverici havadan uzak yaşamak ihtimalini bir an için tasavvur bile beyinlerimizi yakan bir işkence olur.

Ey dünkü sefil ve zelil köle mevkiinden birden bire bütün haklara sahip vatandaş mevkiine çıkarılan Türk kadını, sana bu hakları veren Cümhuriyete minnetini hiç bir zaman lâyikile ifade edemiyeceksin.

Ey dün memleketi uğrunda kanını sebil eden Türk yiğiti, kurtardığın anayurdu sana lâyık bir vatan yapmak için savaşların en mukaddesine girişmiş olan Cümhuriyeti hiç bir zaman değeri kadar sevemiyeceksin.

Ve ey sen, dünün ölüm kokulu havasız medreselerinden üniversitenin olgun ve yaratıcı muhitine yükseltilen Türk genci, bilhassa sen, bütün rüyalarını hakikat yapan cümhuriyeti ve o cümhuriyeti kurduktan sonra sana emanet eden büyük kumandanı hiç bir zaman lâyikile takdis edemiyecek ve öpemiyeceksin.

Yasar NABİ

B. Gazi Hz. ne

Bu (en şerefli Bayramımızda) neşretmek üzre (Büyük tarihî nutkunuzu) aynen — serbest nazma — almak suretile, (bin sahifeyi geçkin) bir (şaheser) yazmıştım. Ne yazık ki bu da, 9 Eylül 933 Üsküdar yangınında kül olup gitti.

Üsküdar yangınından sonra, Filorinalı Nâzım B.

Türk edebiyatı, Türk gençliği bir daha yerine koyamıyacağı o (emsalsiz eserim) in çok acıklı hatırasını hiçbir zaman unutmamalıdır.

ALKIŞ VE ŞÜKRAN SESİ.

Cümhuriyet, yarattığın şaheser
Feyzi, yurdumuzu on yıldır bezer
Büyük adın hep yükseklerde gezer
Parıltını, kör gözler bile sezer
Yardım karanlıkları baştan başa
Türkü yücelten güneş sensin, yaşa!

FİLORİNALI NÂZIM

İRTİHAL

İş Bankası Mersin sabık mıntaka müdiri Ahmet Naci Bey uzun zamandanberi müptelâ olduğu hastalıktan kurtulamıyarak vefat etmiştir. Cenazesi bugün öğle namazından sonra Teşvikiye camiinden kaldırılarak Feriköy kabristanına defnedilecektir. (9255)

İstanbul Mr. Kumandanlığı Satınalma kom. ilânları

Harbiye mektebi için alenî münakasa ile alınacak 14 metre mik'abı keresteye verilen fiat haddi lâyık görülmediğinden ihalesi 1-11-933 çarşamba günü saat 14 te yapılmak üzere talik edilmiştir. Taliplerin belli saatte teminatlarile Merkez Satınalma Komisyonuna gelmeleri. (487) (5893)
7902

* * *

Kuleli lisesi için alınacak 50 masa 100 sıra ve 50 taburey verilen fiat haddilâyik görülmediğinden münakasası 1-11-933 çarşamba günü saat 11 re talik edilmiştir. Taliplerin belli saatinde teminatları ile Merkez K. Satın alma Komisyonuna gelmeleri. (494) (5948)

Bir kadının çektiği azap
ABEL GANGE tarafından calibi dikkat bir surette vücuda getirilen ve sinemanın yeni yıldızı
LİNE NORO
tarafından temsil edilen
ANA İZTİRABI
Fransızca sözlü film BU ÇARŞAMBA AKŞAMINDAN İTİBAREN
ARTİSTİK SİNEMASINDA (9231)

Harik Hayat Kaza ve Otomobil
Sigortalarınızı Galatada Ünyon Hanında Kâin
ÜNYON SİGORTASINA yaptırınız.
Türkiyede bilâfasıla icrayı muamele etmekte olan
ÜNYON
Kumpanyasına bir kere uğramadan sigorta yaptırmayınız.
Telefon : Beyoğlu 4.4888 9.85

3 gün Cumhuriyet Bayramını hoş geçirmek isterseniz
Ayasofya'da ALEMDAR ve Şehzade başın'da MİLLÎ Sinemalarına
giderek Türk san'atkârlarile Türk sinemacılığının şaheseri olan
SÖZ BİR, ALLAH BİR
Türkçe büyük operet filmini ıttıharla görünüz ve candan alkışlayınız.
YALNIZ 3 GÜNÜNÜZ KALDI
Bayram münasebetile oyun saatleri 12-2-4-6 gece 8.45 va 10 [9249]

İPEKFİLM STÜDYOSUNDAN:
Cümhuriyetin 10 uncu yıl dönümünü kutlulamak üzere Cemal Reşit Beyin bestelediği marş 300 kişilik bir koro heyeti tarafından söylenerek studyomuzda filme çekilmiştir. Bu filmin alınmasına şehir bandosu iştirak etmiş ve heyet bizzat Cemal Reşit Bey tarafından idare edilmiştir.
Ayrıca Büyük Bayramımızı tebcilen studyomuzda 2 kısımlık mukayeseli bir filim de ikmal edilmiştir. Bu iki filim bugünden itibaren İPEK — MELEK — ELHAMRA — ALEMDAR — MİLLÎ — KADIKÖY HALE — BEŞİKTAŞ SUAT PARK sinemalarında gösterilecektir.

En heyecanlı maceralar, en meraklı sergüzeştlerle dolu ve tamamen TÜRKÇE SÖZLÜ
ASLAN ADAM
Büyük Paramount süperfilmi bugün
İPEK Sinemasında gösteriliyor
İnsanı heyecandan titreten ve kahkahalarla güldüren bu muazzam filmin Fransızca nüshası MELEK sinemasında bugün son defa olarak gösterilecektir.
DİKKAT: İpekfilm studyosunun mühim bir muvaffakıyeti
Bugün ANKARA'da yapılacak olan bütün merasim ve resmigeçitler İpekfilm studyosunun sesli makinalarile filme alınmıştır ve yarından itibaren İPEK ve MELEK sinemalarında muhterem halkımıza takdim edilecektir.
Cümhuriyet Bayramı günleri hergün sabahları saat 11 de tenzilâtlı matine vardır. (9234)

İSTANBUL BELEDİYESİ
Darülbedayi Temsilleri
Bugün gündüz matine: saat 15 te
Akşama 21 de
ON YILIN DESTANI
Yazan Halit Fahri B.
5 perde
İSTİKLÂL
Yazan: Reşat Nuri B.
1 Perde

1 kadın
2 kardeş
1 çocuk
ANA İZTİRABI
ABEL GANJE tarafından vücuda getirilen insanı heyecandan titreten Fransızca sözlü hayat ve teessür dramı.
BU ÇARŞAMBA AKŞAMINDAN İTİBAREN (9231)
ARTİSTİK SİNEMASINDA

Bugün: Herkes
ARTİSTİK
sinemasına koşacak ve Çelik adam tabir edilen DOUGLAS FAİRBANKS'ın rakibi
HANS ALBERS'in
seyircileri teshir ve en güzel melodileri taganni eden
MARTHA EGGERTH
ile beraber
BÜYÜK ŞEHİRLER UYURKEN
filminde görerek ve dinliyerek kemali takdirle alkışlıyacaktır.
İlâveten: Fox Journal

Bu muhteşem film Çarşamba akşamına kadar irae olunacaktır.

Yeni neşriyat

Mülkiyenin cümhuriyet sayısı

Her ay muntazaman intişar eden Mülkiye Mecmuası bu nüshasını cümhuriyet bayramına tahsis etmiştir. Mündericatı arasında Mülkiye mektebi müdürü Babanzade Hüseyin Şükrü Beyin "Cümhuriyette Mülkiye„ Ahmet Şükrü Beyin (Dünya siyasetinde eski ve yeni Türkiye) , Namli zade Etem Beyin (Cümhuriyette otorite) , Sıddık Sami Beyin "Cümhuriyet ve hususî hukukumuz„ İbrahim Fazıl Beyin (İki devrin maliyesi) , Rıza Halis Beyin "Cümhuritte bankacılık„ Muhlis Etem Beyin (Dahilî ticaret ve millî sanayiimiz), Ömer Rıza Beyin "Hilâfetin ilgası„ mevzuları üzerinde kıymetli etütleri vardır.

Ciddî bir tetkik mahsulü olan bu yazıları bütün karilerimizin okumalarını bilhassa tavsiye ederiz.

Kooperatifin bayram sayısı

Her ay muntazamen çıkan Kooperatif mecmuasının 17 inci sayısı, büyük bayramımız münasebetile (80) sahifelik büyük bir cilt halinde çıkmıştır. Gayet zarif bir kap içinde renkli ve resimli olarak çıkan Kooperatif mecmuasının bu sayısında Ahmet Hamdi Beyin inkılâbımızın geçen ve gelecek on senelik hayatına dair iki yazısından maada, Şevket Süreyya, Bürhan, Asaf, Cemil, Besim Beylerin makaleleri, Türkiyede mevcut kooperatiflere ait yazı, resim ve istatistikleri, 10 senelik işler hakkında güzel hulâsaları ve sair kıymetli yazılar bilhassa tavsiyeye değer. Mündericatının zenginliğine rağmen mecmuanın fiatında değişiklik yoktur. Kooperatifin bu nüshası her kesin kütüphanesinde bulunması lâzım bir eserdir. Okuyucularımıza tavsiye ederiz.

Anayurt

Şair Faruk Nafiz Bey tarafından "Ana Yurt„ isimli bir ilim ve sanat mecmuası neşrine başlanmıştır. İlk sayısında gayet kıymetli makaleler vardır. Karilerimize hararetle tavsiye ederiz.

ŞÜKÛFE
İTRİYAT FABRİKASI
Cümhuriyet Bayramını bütün vatandaşlarına kutlular. 9258

Pek yüksek halkımızın Cümhuriyetin onuncu yıldönümü bayramını sayğı ve sevgi ile kutlularız.
Lâstikçi Hüseyin Hüsnü ve Şeriki Ticarethaneler

Milliyet
Asrın umdesi "MİLLİYET" tir.

ABONE ÜCRETLERİ :

	Türkiye için L. K.	Hariç için L. K.
3 aylığı	4 —	8 —
6 „	7 50	14 —
12 „	14 —	28 —

Gelen evrak geri verilmez.— Müddeti geçen nüshalar 10 kuruştur.— Gazete ve matbaaya ait işler için müdiriyete müracaat edilir. Gazetemiz ilânların mes'uliyetini kabul etmez.

BUGÜNKÜ HAVA

Yeşilköy askerî rasat merkezinden verilen malûmata göre bugün hava bulutlu ve fasıları yağmurlu olarak devam edecektir.

Dün hava tazyiki 761 milimetre, sıcaklık en çok 21, en az 11 derece idi.

Milliyet'in edebî romanı: 26

KIR ÇİÇEĞİ

BURHAN CAHİT

(İnkılâp Romanı)

— Pasaport, bilet, tavsiye mektubu her şey içinde kaybetme kızım. Tavsiye mektubunu İstanbulda meşhur avukatlardan bir dostuna yazmıştı

İstanbulda bir yıldan fazla kalmıştım. Fakat eytamhanenin bulunduğu yerle Harbiye mektebinden başka bir yer bilmiyordum.

İlmi Efendi:

— Avukat Mahir Beyi herkes tanır. Zaten yazıhanesinin adresini zarfa yazdım. dedi.

Türkânım sızlanışı, Halime Hanımın içten gelen teessürleri, İlmi Beyin nasihatleri, tavsiyeleri arasında tren kalktı.

Gözden kayboluncaya kadar selâmlaştık.

* * *

On altı yaşıma kadar istemiyerek bir çok seyahatler yapmıştım. Bu sabah ilk defa kendi arzu ve kararımla yola çıkıyorum.

Tren dağlar, çıplak ovalar arasında giderken küçük kompartımanda yalnız, başımı pencerenin kenarına dayadım. Bu on altı yıllık ömrümün son parçalarını düşündüm.

Bozgundanberi nerelere gitmiş, ne insanlar görmüş, ne eziyetler çekmiştim. Ömrümün Sıvasa kadar olan parçası anamı, babamı kaybetmeme rağmen yarı çocukluk yarı etraftan gördüğüm sıcak şefkat yüzünden olacak, acı, fakat ümitli geçmişti.

Fakat Sıvasta Ermeni baskınından sonra başlayan hayatım çok ıztıraplı oldu.

Anamı, babamı kaybetmek beni çok ağlatmıştı.

Fakat memleketimi, dilimi, milliyetimi zorla kaybetmeğe tahammül edemiyordum. Meramımı ermenice anlatamadığım zaman ağzımdan çıkıveren bir türkçe kelime için bir kere sör Satenik gözlerini açmış, yüzümü tokatlamak için elini kaldırmıştı.

Eğer o el yüzüme inseydi ölecektim sandım. Fakat yüzüm, gözüm öyle korkulu bir hal almış olacak ki Ermeni kadını kaldırdığı bu eli bana indiremedi.

Eytamhanede on beş gün kadar benimle beraber bulunan Türk kızı Fatma onlardan pek çok dayak yediğini, her türkçe kelimede bir aç bırakıldığını söylemişti.

Bu hakarete uğramamak için ermeniceyi pek çabuk öğrendim. Fakat geceleri yorganı başıma çektiğim zamanlar kendi kendime türkçe konuşuyordum.

İlmi Bey anlatıyordu. Ermeni çocuğudur diye böyle benim gibi eytamhanelere kapatılan küçük Türk yavruları türkçeyi tamamile unutmuşlar.

Ben kurtuldum.

Kader, kısmet başıma daha büyük acılar yazmadise kurtuldum inşallah. Tren geniş bir ovadan geçiyor. tıpkı bizim Erzurum ovaları gibi. Fakat bu kadar yer gezdiğim halde bizim kasabanın suları gibi coşkun sular görmedim.

O suların sesine o kadar hasretim ki!

Ben o sesle uyumağa alıştım. Onlar bizim ninnimizdi.

Memur geldi biletimi aldı.

— İstanbula inerken veririm, dedi.

Pasaportumu da aldı:

— Sizi rahatsız etmesinler, ben memurlara gösterir, gene biletle beraber size iade ederim.

İlmi Bey bu adamla konuşmasaydı şüphelenecektim.

O kadar çok aldanmış, o kadar ummadık felâkete düşmüştüm ki artık herşeyden ve herkesten şüpheleniyordum .

Memur çıkarken:

— Rahat edesiniz diye kompartimana başka yolcu almıyorum. Dedi. Gece sıkılmazsınız.

Burası iki sıralı küçük bir yerdi.

Üzerinde girerken görmüştüm. Fransızca (kadınlara mahsus) yazılı idi.

Bir kadın daha gelirse rahatsız olmam. ünkü yatmak için bir kişilik yer var.

Tren zaten kalabalık değil.

Öğleyin Halime Hanımın, İlmi Beyin çok yüksek bir nezaketle hazırladıkları sepetlerden birini açtım. Neler yoktu, kuru köfte, yumurta, reçel, meyva, peynir.

Ne zamandanberi bulmadığım derin bir iştiha ile yemek yedim.

Küçük istasyonlarda az duruyoruz.

Tren ağır gidiyor.

Erzurumda iken o kadar görmek arzu ladığımız İstanbul bende çok fena bir tesir bırakmıştı. Fakat ben İstanbulu görmemiştim ki. Şimdi rahat , serbest gidiyorum. İşallah yeni bir felâket çıkmaz da selâmetle İstanbula kavuşurum.

Öyle yılmış, bezmişim ki her şeyden ürküyorum.

Fakat şimdi İstanbula giderken içimde sebebini anlamadığım bir emniyet var. Bana öyle geliyor ki hattâ tavsiye mektubu aldığım Avukat Mahir Beyi de bulamasam bile İstanbulda yabancı olmıyacağım.

Bu kadar çile çektikten sonra ana yurduna kavuşan bir kıza kim iylik etmek istemez.

Akşam oluyor.

Galiba hududu geçiyoruz.

Yunan askerleri sık sık görülüyor.

Uzun, kıvrıntılı bir şehir göründü. Halime Hanımın bahsettiği Meriç suyu bu olacak. Fakat çok durgun su.

Ben bizim kasabanın köpüklü, şarıltılı sularını arıyorum.

Garip bir loşluk çöktü.

Trenin elektrikleri yandı.

Ve biraz sonra dışarısı görünmez oldu.

Acıkmamıştım.

Biraz meyva yedim ve sonra Büyük Hanımın hediye ettiği bataniyeyi dizlerime çektim. Başımı kadife kenar yastığına dayadım.

Trenin sert, kırık sarsıntısına kendimi bıraktım.

Ne kadar zaman geçti, bilmiyorum.

Dalmıştım.

Bir gürültü duydum. Zaten rahatsız yattığım için uykum derin değildi.

Gözlerimi açtım. Kompartimanın kapısında bir memur duruyordu. Bu biletimi, pasaportumu alan memur değil.

Doğruldum.

— Ne var, dedim. Bilet mi soracaksınız.

Güldü. Ve yavaş yavaş yanıma doğru geldi.

Ve hiç bir şey söylemeden ellerini uzatıp beni tutmak istedi.

Bütün kuvvetimle haykırdım.

Ve yerimden sıçradım.

O beni kollarımdan sıkı sıkı tutmak ve beni yerime oturtmak istiyordu.

— Yetişin!

Diye bağırıyordum.

Trenin gürültüsü içinde sesimi duyan oldu mu olmadı mı bilmem.

(Bitmedi)

RADYO PROGRAMI

(İstanbul radyosu üç bayram günü neşriyat yapmıyacak, sadece aşağıda neşrettiğimiz Ankara radyosunun proğramını nakledecektir.)

Cümhuriyetin onuncu yıldönümü bayramında 3 gün gündüz ve gece radyo ile neşredilecek şiir, destan, konferans, halk türküsü, müzik ve piyeslerin zamanlaşmış programıdır.

Birinci gün : Pazar

Birinci kısım:

(Saat 10 - 11)

1 — Ankarada yapılacak merasimin başlangıcına dair malûmat.

2 — Reisicümhur Hazretlerinin Ankarada merasim meydanında verecekleri nutuk.

(Yüksek komisyon her yere tebliğ ettiği esas merasim programına göre bu saatte yurdun bütün şehir, kasaba ve köylerinde meydanlıklarda toplanmış olacaktır. Gene bu meydanlarda mevcut fennî vasıtaların yettiği kadar radyo alıcı makineleri hazır bulundurulacaktır. Bu tertibatla meydanlarda toplanmış bütün halk kütleleri ve hususi radyolar saat 10 ile 11 arasında Reisicümhur Hazretlerinin nutuklarını dinliyebilirler. Meydanlarında radyo tertıbatı olan yerler bu nutku dinledikten sonra programlarındaki sıra ile merasimlerini yaparlar. Meydanlarında radyo tertibatı olmıyan yerler saat on dan itibaren kendi merasim programlarını tatbika başlarlar.)

İkinci kısım:

(Saat 12 - 14)

12 : İstıklâl marşı.
12,04 : Cümhuriyetin onuncu yılı marşı.
12,08 : Şiir, destan: Türk milleti inkılâp içinde Samsuna çıktığı gün (Behçet kemal) Gazi destanı (Âşık Hasan).
12,22 : Halk türküleri (plâkla) Sarı Zeybek Sepetçi oğlu Ankara kasabı.
12,34 Dans plâkları.
12,45 Şiir, destan: Onuncu yıla destan İslan Refet) 1875 kilometre (Behçet Kemal).
13,01 : Halk türküleri (plâkla) Aydın Kara Ail Efe, Antep türküsü, Eğin türküsü.
13,11 : Konferans: Türkiye Cümhuriyeti ve Osmanlı devleti.
13,32: Şiirler: Dumlupınar (Kemalettin Kâmi) Çankaya (Kemalettin Kâmi) On yıl içinde (Behçet Kemal).
13,39 : Ajans haberleri.
13,54 : Cümhuriyetin onuncu yılı marşı.
13,57 : İstıklâl marşı.

Üçüncü kısım:

(Saat 16 - 19,30)

16 : İstıklâl marşı.
16,04 : Cümhuriyetin onuncu yılı marşı.
16,08 : Şiir:
Hasta adam (Orhan Seyfi)
16, 24 : Konser: (Ferhunde Hanım, piyano ile) Polonez "Şopen,, Prelüt ve Füg (Bah)
16 58 Şiirler: 1919 - 1933 (Yusuf Ziya)
17,8: Konser (Necdet Remzi ve Ulvi Cemal B.ler piyano ve keman), Prelüt ve Allegro (Pünyani), Iki Rus halk türküsü (Karaysler), Rondino (Kraysler). Şehrazat "Rimski Korzakof,, Füg La Majör (Tartini).
17,19 : Konser: Ulvi Cemal B. tarafından piyano ile, Beş damla "Ulvi Cemal,, . Bayram (Ulvi Cemal)
Konser: "Necdet Remzi ve Ulvi Cemal B.ler) Piyano ve keman. Emprovizasyon (Ulvi Cemal).
Ninni (Ulvi Cemal.) Zeybek türküsü "Ulvi Cemal,,
18,10 : Koral: İstıklâl marşı (Ankara M. M. M. talebesi.) Gençlik marşı "Zeki Bey,, Bir parça (Plastirna). Bülbül Hafmanın hikâyeleri "Offenbah). Gurur marşı (Zeki Bey). Zile türküsü (Adnan Bey). Mustafa Kemal marşı "Zeki Bey,, Marş (Zeki Bey). Cümhuriyetin onuncu yılı marşı
19 : Konser: Yunusun mezarında (Ekrem Zeki, Efdal Bey tarafından abuva ile). Zile türküsü — Ekrem Zeki "Nezihe H. tarafından teganni). Konserto — d, Ambroziyo (Ekrem Zeki Bey tarafından. Aria — Bah "Ekrem Zeki ve Veli Beyler tarafından).

Dördüncü kısım:

(Saat 20 - 1)

20 : Konferans: Cümhuriyet on yaşında.
20,20 : Cümhuriyetin onuncu yılı marşı. (Ankara M.M.M. talebesi)
20,29 : Konferansın son cümleleri.
20,30 : On yıl evvel Cümhuriyetin ilân edildiği dakika, Top sesleri.
20,36 : Şiirler: On yıldan sonra (Behçet Kemal). Dumlupınar insanına "Behçet Kemal). Ankara türküsü (Konya: Mehmet Ali).
20,42 : Halk türküleri: (Saz heyeti tarafından Dağları aştım indim ovaya . A kız uyanık mısın? Bahçe duvarını aştım hemen, Beni hergörüşte handeler saçan, Uyan yavrum sabah oldu, Ey kuş neden mahzun durursun böyle, Bu çamlarda kalsak ne olur, Yalnız bırakıp gitme bu akşam, Nerdesin gönlümün nazlı civanı, Darbukamı çalarım, bazan coşar ağlarım, Gemicim kuşak kuşanır.
22 : Dans plâkları:
22,31: Konferans: Cümhuriyete sıhhat ve içtimaî yardım.
22,47 Sazla halk türküleri: (Fuat B. ve arkadaşları tarafından.) Bir askerin türküsü, Güzel Izimr, Yayla suyu yan gider, Çekin kır atımı, Annelerimizin ninnisi.
23,17: Hitabe: Mehmetçik (Aka Gündüz), "Muallim Muhittin Doğan Bey tarafından,,.
23,48: Ajans haberleri.
24,04: Salon musikisi (plâkla).
24,44: 30. Birinci Pazartesi günü ve gecesinin radyo programının okunması.
24,54: Cümhuriyeti Onuncu Yılı Marşı.
24,57: İstiklâl Marşı.

İkinci gün: Pazartesi

Birinci kısım:

(Saat 12 — 14)

12 : İstiklâl Marşı.
12,04: Cümhuriyetin Onuncu Yılı Marşı (Mektepliler tarafından koral).
12,15: Şiir, Destan: Cümhuriyet Destanı (Besim Atalay).
12,56: Halk türküleri (plâkla): Yürük Ali Efe türküsü, Aydın Türküsü, Erzurum türküsü, Güzel İzmir.
12,39: Dans plâkları.
12,55: Konferans: Cümhuriyette millî talim ve terbiye,,
13,16: Halk türküleri (plâkla): Manisa zeybeği, Eski yürük kızı, Kadı kuyusu, Niğde havası.
13,29: Ajans haberleri.
13.45: Cümhuriyetin onuncu yılı marşı (mektepliler tarafından koral).
13,56: İstiklâl Marşı.

İkinci kısım:

(Saat 18 — 21.30)

18 : İstiklâl Marşı (Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası tarafından).
18,05: Cümhuriyetin Onuncu Yılı Marşı (Cümhurriyasei filârmonik orkestrası ve M. M. M. talebe korali tarafından).
18,16: Konser: (Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası tarafından), Marseyez, Uvertür Rozemun (Şuber), Fantezi Faust "Guno), Oriental (Albentiz), Potpuri Kloklo "Lehar,, Guru Marşı "Zeki Bey,, Marş (Zeki Bey).
19,17: Konferans: Hukukta inkılâp.
19,33: Halk türküleri: (Saz heyeti tarafından), Anadolu sen güzelsin, Dağların sümbülü var, Sefer türküsü, Bugün ayın onudur.
19,53: Şiirler, Destanlar: Büyük gün (Kemalettin Kâmi), Zafer "Kemalettin Kâmi,, Cümhuriyet destanı (Kâzım Nami), Sakarya türküsü "Konya Mehmet Ali), Cümhuriyet gençliği (Behçet Kemal), Türklük destanı "Maraşlı Esat,,.
20,10: Konferans: Cümhuriyette Adliye, Dahiliye.
20,31: Konser: "Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası tarafından). Senfoni Eroik (Bethoven), Mustafa Kemal Marşı "Zeki Bey,,.

Üçüncu kısım:

(Saat 22 — 24)

22 : Konferans: Cümhuriyette nafia.
22,31: Ajans haberleri.
22,37: Dans plâkları.
23,08: Konser: (Edip Bey tarafından viyolonsel ile), Birinci Sonat Mendelsson.
23,40: Bir perdelik piyes: Şer'iye mahkemesi — Ibnirrefik Ahmet Nuri (Ankara Halkevinden nakledilecek).
24,05: 31 Birinci Teşrin. Salı gün ve gecesinin radyo programının okunması.
24,15: Cümhuriyetin Onuncu Yılı Marşı.
24,18: İstiklâl Marşı.

Uçüncü gün: Salı

Birinci kısım:

(Saat 12 — 14)

12 : İstiklâl Marşı (Ankara M. M. M. talebesi tarafından koral).
12,06: Cümhuriyein Onuncu Yılı Marşı (Ankara M. M. M. talebesi tarafından koral).
12,17: Şiirler, Destanlar: Yüz yıllarca (Behçet Kemal), On yıl destanı (Aşık Mthmet), Izci marşı "Behçet Kemal,, Yıldönümü destanı (Saraç Hacı), Görmege geldim "Behçet Kemal,,.
12,33: Salon musikisi (plâkla).
12,49: Dans plâkları.
13,05: Konferans: Cümhuriyette iktısat.
13,21: Halk türküleri (plâkla). Diyarbekir hoyratı 1, Dıyarbekir hoyratı 2, Erzurum hoyratı, Balıkesir zeybeği, Oyun havası.
13,37: Ajans haberleri.
13,53: Cumhuriyetin Onuncu yılı marşı.
13,57: İstiklâl Marşı.

İkinci kısım:

(Saat 18 — 21.30)

18 : İstiklâl marşı (Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası taratından).
18,06: Cümhuriyetın Onuncu Yılı Marşı (Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası taratından).
18,12: Konser: (Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası tarafından), Uvertür Gıyom Tel (Rossini). Tandres "Delmas,, Frederik Potpuri „Lehar", Marş Hongruaz (Berlioz), Merkür Egmont "Bethoven,, Vals (Ştraus).
19,12: Konferans: Cümhuriyette ziraat.
19,28: Şiirler, Destanlar: Çankaya (Ishak Refet). Kahramanlar "Faruk Nafiz,,. İstiklâl şehitlerine (Kemalettin Kâmi), Vatan destanı "Halit Fahri,,.
19,44: Halk türküleri: (Saz heyeti tarafından) Sarı zeybek, Giderim buradan artık, Şu Zilenin ufak tefek yolları, Muğla zeybeği, Zeynebim.
20,10: Konferans: Cümhuriyette maliye.
20,30: Konser (Cümhurriyaseti filârmonik orkestrası tarafından): Marş Eroik (Sen Sans) Uvertür Koriolan "Bethoven,,. Potpuri: Neşeler diyarı (Lehar). Çardaş No. 2 "Mişel,,. Rientsi uvertür (Vagner), Fantezi "Mozar,,. Marş — Zeki — .

Uçüncu kısım:

(Saat 22 — 24)

22 : Şiirler: Akdeniz kıyılarında (Samih Rifat), Ne mutlu bana "İshak Refet,,. Çankaya (Faruk Nafiz). Sakaryada kan köpürdü "Ishak Refet,,.
22,11: Ajans haberleri.
22,27: Dans plâkları.
22,58: Şiirler: Aka Gündüzün henüz besteleri yapılmamış Köy, Çoban ve Vatan Marşleri.
23,03: Halk türküleri: (Balıkesirli Fut B. Saadet H. ile birlikte). Kütahya yolunda, Iki keklik bir kayada, İnce zeybek bıçağı, Sarı zeybek şu dağlara, Çobanların taksimi (yaylı tambura).
23,45: Bir perdelik piyes: İstiklâl (Reşat Nuri). "Ankara Halkevinden nakil,,.
24,05: Cümhuriyetin Onuncu Yılı Marşı (Koral, Halkevinde halkın iştirakile).
24,15: Reisicümhur Hazretlerinin birinci gün verdikleri nutkun Halkevinde radyoda okunması, İstiklâl Marşı.

29 Teşrinievvel Pazar

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Orkestra. 18,45: Alaturka saz. 20: Ajans haerleri.

V A R Ş O V A, 1411 m.
21: Millî Türk Bayramı münasebetile neşriyat: A — Varşova Türk Sefiri tarafından bir hitabe. B — Polonya marşı. C — Polonya Hariciye Nazırı tarafından, memurlar tarafından Türkiye hakkında konferanslar. D — Türk marşı — Türklere dair konferans. E — Profesör Türkinskey tarafından idare edilecek konser. 1) Ulvi Cemal Beyin eserlerinden 5 pıyano parçası. 2) Cemal Raşit Beyin Anadolu dans havaları. a) Bartın havası. b) Yürük Zeybek havası. — 22,55: Haberler. 23,30: Dans musikisi.

B U D A P E Ş T E, 550 m.
17,35: Dres, 18: Sımi Kurına Sian takımı. 19: Konferans. 19,35: Temsil (stüdyodan). 20,30: Spor. 20.40: Konferans ve konser. 22,50: Haberler. 23,20: TÜRKİYEYE AIT NEŞRİYAT. 24,05: Saray süvari takımı tarafından askerî konser.

V İ Y A N A, 518 m.
19,35: Hafif musiki. 19,20: TÜRK AKŞAMI (10 uncu yıldönümü münasebetile Bedri Tahir B. tarafından bir hitabe ve müteakiben taganni, Saksofon ve Piyano aletlerinden mürekkep bir takım tarafından Türk musikisi.) 20: "Arabella ismindeki Richard Strauss'un yeni opereti.

MİLANO - TORİNO - FLORANSA
18: Karışık konser. 22: Verdinin "AIDA,, operası.

P R A G. 488 m.
22: TÜRK CUMHURIYETİNİN 10 cu seneidevriyesi. Hasan Ferit, Cemal Reşit, Necil Kâzım'ın eserlerinden alaturka musiki. Ve Türk ve Çek marşları. 23: Haberler. — Dans hava ve şarkıları.

R O M A, 441 m.
18,20: Karışık konser. 21,50: Keza.

B Ü K R E Ş, 394 m.
14,20: Plâk. 17: Ziraî musahabe. 21,05: TÜRK AKŞAMI. Cümhuriyet Bayramı münasebetile Türk sefirinin hitabesi ve alaturka konser.

30 Teşrinievvel Pazartesi

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Orkestra. 18,45: Alaturka saz. 20: Ajans haberleri.

V A R Ş O V A. 1411 m.
17: Madam Ada Horska tarafından taganni. 17,15: Piyano konseri. 17,45: Ders. 18: Solist konser (tagannili). 18,55: Musahabeler. 21,05: "Lili,, isimli üç perdeli operet. 23,45: Dans musikisi. 24: Musahabe. 24,10: Dans.

B U D A P E Ş T E. 550 m.
18: Konferans. 18,35: Budapeşte musiki orkestrasının konseri. 19,35: Almanca ders. 20,05 Plâk. 21,05: Neşeli sözler. 21,35: Bestekâr Volkmanın öldüğünün 50 inci yılı münasebetile kendi eserlerinden konser ve hakkında hitabe. 23,05: Son haberler. 23,25: Sigan ve caz musikisi.

V İ Y A N A. 518 m.
18,30: Şarkılar ile hafif havalar. 19,10: Konferans. — Musahabe. 20: Avusturya halk şarkıları ve musikisi. 21: Orkestra (senfonik). 23,45 Plâk.

MILANO - TORİNO - FLORANSA
18,15: Balâlayka konseri. 19,45: Haberler. — Plâk. 20,15: Ecnebi lisanile neşriyat.. 22,20: Tiyatro. 22,50: Oda musikisi. 23,35: Dans plâkları.

P R A G. 488 m.
20,10: Slâv balletleri. 20,45: Muhtelif. 22: Konser. — Ecnebi lisanile neşriyat.

R O M A. 441 m.
18,20: Taganni — Ecnebi lisanile haberler. 21,35: "Halifenin kanburu „ isimli opera. 22,35 Hafif musiki.

B Ü K R E Ş, 394 m.
18: Konser (Radyo orkestrası.). 19,20: Taganni "Georg Stefano tarafından,,. 19,35: Konserin devamı. 20: Ders. Plâk — Konferans. 21,05 Piyano konseri. (Haydan, Mozart, Rust). 21,50 Aleksiu tarafından taganni (Verdi). 22,20: kuintet konser "Brahms,,. 23: Konser nakli

B R E S L A U, 325 m.
21: Wagner — Liszt konseri. 23,25: Hafif musiki. konseri.

31 Teşrinievvel Salı

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Orkestra. 18,45: Alaturka saz. 19,20: Dans musikisi. 20: Ajans haberleri.

V A R Ş O V A, 1411 m.
18: Hafif musiki. 18,55: Ziraî müsahabe. 19,25: musiki bahsi. 19.40: Musahabe. 21,05: Orkestra musikisi. 22,05: Edebi 23: Haberler. 23,15: Dans musikisi. 24,05: Musahabe. 24,10: Dans musikisi.

B U D A P E Ş T E, 550 m.
17: Çocuk neşriyatı. 18,05: Sigan musikisi. 18, 35: Konferans. 19,05: Budapeşte musiki orkestrasının konseri. 20,20: Konferans. 21,05: List'in bir müsameresi. 22,50: Akşam haberleri. 23,05: Orga konseri. 24,05: Sigan musikisi.

V İ Y A N A, 518 m.
18,20: Piyano konseri (Bach, Beethoven). 19, 10: Fenni haberler. 21,35: Oswald Kabastanın idaresinde tagannili konser. 23,20 Bar musikisi

MİLANO - TORİNO - FLORANSA
18,15: Dans musikisi. 19,45: Haberler. — plâk. 20: Haberler. — Plâk. 22: "Gianni Şehrcchi isimli Verdinin opera temsili.

P R A G, 488 m.
20,10: Askeri konser. 21,50: Yugoslavya halk şarkıları. 22: Konser. 23: Şrammel musikisi.

R O M A, 441 m.
19,40: Arnavutça haberler. 21,55: "Coroaresca,, isimli opera temsili.

B Ü K R E Ş, 394 m.
18: Orkestra konseri. 20: Ders — Konferans. 21,25: Senfonik konser. (Allessandresco'nun idaresinde ve Wgner, Beethoven'in eserlerinden). 22: Konferans. 22,20: Konserin devamı. (Wagner, Wder.)

B R E S L A U. 325 m.
20: Konser. 21: Avusturya köylü musikisi. 22: Müsahabe vesaire. 24: Lutherden Bach'a kadar ruhî musiki.

1 Teşrinisani Çarşamba

İSTANBUL :
18 Gramofon.
18,30 Fransızca ders, ilerlemiş olanlara mah
19 Gramofon.
19,15 Karagöz Hazım Bey tarafından.
20 Kemani Reşat Bey ve arkadaşları.
21,30 Gramofon.
22 Anadolu Ajansı, Borsa haberleri saat ayarı.

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Orkestra. 18,45: Dans musikisi. 20: Ajans haberleri.

V A R Ş O V A, 1411 m.
17,35: Meşhur artistlerin plâkları. 17,50: Müsahabe. 18: Kadın saati. 18,20: Poolnya halk şarkıları. 19,05: Müsahabe. 19,45: Plâk. 20: Müsahabe. 20,40: Musiki. — konferans. 22,20: Piyano - keman konseri. 23,20: Haberler. 23,30: Plâk. 24: Müsahabe. 24,10: Plâk neşriyatı.

B U D A P E Ş T E, 550 m.
18,05: Konferans. 18,35: Solist Lili Keleti'nin iştirâkile kuator oda musikisi (yaylı aletlerle.) 19,50: Konferans. 20,35: Sahibinin sesi plâkları. (Bunu müteakip Yortu münasebetile neşriyat yoktur.)

V İ Y A N A, 518 m.
20: Akşam konseri (senfonik). 21: Viyana - Paris maçları. 21,10: Müsahabe. 22: Mozartın eserlerinden konser. 23: Muhtelif. 23,10: Konferans.

MİLANO - TORİNO - LORANSA
18,15: Taganni. 19,45: Haberler. — Plâk. 20,25 Ecnebi lisanile haberler. 21,05: Haberler. — Plâk. 21,35: Tiyatro — Konser.

P R A G. 488 m.
18,35: Plâk. 21: Şiir ve musiki parçaları. 22: Konser. 23,20: Ecnebi lisanile konferans.

R O M A, 441 m.
18,20: Radyo orkestrası. 19,40: Arnavutça haberler 21: Haberler. — Plâk. — konferans. 21,50: Keman ve piyano konseri. 22,50: şiirli temsil. 23,20: Dans musikisi.

B Ü K R E Ş, 394 m.
18,05: Radyo orkestrası. 19,20: Devamı. 20,05: Üniversite dersi. — Plâk - konferans. 21: Piyano konseri. 21,35: Konferans. 21,50: Mme. Hlen Gorgos tarafından taganni. 22,10: Harpa ve büyük konser. 22,35: Plak. 23: Konser nakli.

2 Teşrinisani Perşembe

İSTANBUL :
18 Gramofon.
19 Alafranga orkestra.
20 Kemal Niyazi bey ve arkadaşları
21,30 Gramofon.
22 Anadolu Ajansı, Borsa haberleri saat ayarı.

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Alaturka saz. 18,45: Viyolonsel konseri (Edip Bey taratından.) 19,15: Alaturka saz. 20: Ajans haberleri.

V A R Ş O V A, 1411 m.
16,45: Trio konseri. 17,45: Kadın saati. 18: Orga konseri (Bach, Liszt, Surzynski). 18,55: Gençlere mahsus neşriyat. 19,05: Muhtelif. 21, 05: Solistlerin iştirakile koro konseri. 23,05: Spor haberleri. 23,15: Ciddi musiki plâkları. 24,05: Musahabe.

B U D A P E Ş T E, 550 m.
18: Zirai konferans. 18,35: Plâk. 19,05: Haricî siyasete dair konferans. 19,35: Ders. 20,15: musiki âli mektebinden naklen. Budapeşte musiki cemiyetinin konseri (Macherin çocuk şarkılarile Brahmsın eserlerinden). Müteakiben yortu münasebetile neşriyat yoktur.

V İ Y A N A, 518 m.
18,20: Tagannili santimantel şarkılar. 19: Musahabe. 20,05: Kuator oda musikisi. 21,30: "Günah nefesi,, isimli temsil. 23,20: Haberler.

MİLANO - TORİNO - FLORANSA
Yortu münasebetile neşriyat yoktur.

P R A G, 488 m.
18,550: Plâk. 19,35: Almanca neşriyat. 20: Konferans. 20,35: Verdinin "TROUBADOUR,, operası. 23,40: Trio piyano konseri.

R O M A, 441 m.
Neşriyat yoktur.

B Ü K R E Ş, 394 m.
18: Karışık konser. 20: Üniversite dersi. — plâk. — Konferans. 20,40: Verdinin "RIGOLETTO,, operası (plâk ile.)

P A R İ S P O S T A S I, 328 m.
22,35: Caruso ve Sarah Bernardt'ın plâkları. 23,45: Oda musikisi. 24,45: Son haberler.

3 Teşrinisani Cuma

İSTANBUL :
12,30 Alaturka plak .
18 Gramofon.
19 Alafranga orkestra.
20 Hanımlar heyeti.
21,30 Gramofon.
22 Anadolu Ajansı, Borsa haberleri saat ayarı.

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Keman konseri (Ekrem Zeki Bey tarafından). 18,40: Fransızca ders. 19,15: Gramofon. 20: Ajans haberleri.

V A R Ş O V A, 1411 m.
17: Şarkı ve neşeli havalar. 17,25: Orkestra musikisi (plâk ile). 17,45: Revü 18: Piyano - keman konseri. 18,35: Taganni (Piyano refakatile.) 18,55: Konferans. 19,05: Konferans. 19,20: "Adria,, kahvesinden naklen orkestra konseri. 20,25: Pazar günü nereye gideyim? 21,05: Musahabe. 21,20: Senfonik konser.. 23, 45: Spor haberleri. 23,55: "Fennia,, gazinosundan dans musikisi. 24,05: Konferans. 24,10: Dans musikisi.

B U D A P E Ş T E, 550 m.
18,05: Losonczi Salon orkestrası. 18,35: Stenografı dersi. 19,05: Sigan musikisi. 19,55: Haftanın icmali. 20,35: Budapeşte büyük operasında verilecek temsil.i nakil. müteakiben Sigan musikisi.

V İ Y A N A, 518 m.
17,30: Sesli film pâlkları. 18,20: Konser. (Tagannili). 19,15: Muhtelif musahabeler. 20,05: Sevilen baletlerden parçalar. 21,30: Temsil. 23, 20: Dans musikisi.

MİLANO - TORİNO - FLORANSA
18,15: Oda musikisi. 19,45: Haberler. — plâk. 20: Haberler. — Plâk. 20,20: Ecnebi lisanile haberler. — Plâk. 21,35: Operet.

P R A G. 488 m.
18,10: Kuator konseri. 20,30: Ders muganni iştirâkile konser. 21,15: Voldanın şarkılarından 21,35: Napoleonun Trilogisi isimli skeç. 23: Haberler. — Rusça neşriyat.

B Ü K R E Ş, 394 m.
13: Haberler. — Plâk. 14,20: Hafif plâklar. 18: Dans musikisi. 20: Üniversite dersleri. — Plâk -- konferans. 21,05: Senfonik konser. (Georgç Georgecunun idaresinde). 21,35: Konferans.

4 Teşrinisani Cumartesi

İSTANBUL :
18 Gramofon.
18,30 Fransızca ders Müptediere mahsus.
19 Belkis hanım.
20 Bedayii Musiki heyeti.
21,30 Gramofon.
22 Anadolu Ajansı, Borsa haberleri saat ayarı.

A N K A R A, 1538 m.
12,30: Gramofon. 18: Orkestra. 18,45: Alaturka saz. 19,30: Dans musikisi. 20: Ajans haberleri.

V A R Ş O V A, 1411 m.
18: Orkestra konseri. 18,50: Hastalara neşriyat. 19,05: Haberler. 20,30: Edebiyat. 20,45: Muhtelif. 21,05: Teknik musahabe. 21,20: Plâk. 21,35: Budapeşteden Macar millî konserini nakil. 22,35: Chopinin eserlerinden mürekkep konser. 23,15: İngilizce konferans. 23,30: Spor haberleri. 23,40: Budapeştedn nakln: Sigan musikisi. 24: Musahabe 24,10: Dans plâkları.

B U D A P E Ş T E, 550 m.
18,30: İizci neşriyatı. 19,35: Konferans. 20: Odeon ve Parlofon plâkları. — Haberler. 21,35: Budapeşte merkezinde neşredilip bütün Avrupanın nekledeceği UMUMÎ KONSER: Opera orkestrası. ve koro heyeti. (Dohnanyi ve Liszt' in eserlerinden). 23,25: Macar halk musikisi.

V İ Y A N A, 518 m.
18,20: Plâk konseri. 20:Şiirler. 20,40: Hafif musiki. 21,35:Peşteden naklen umumî konser. 23,20: Son haberler. 23,35: Macar halk musikisi.

MILANO - TORİNO - FLORANSA
17,45: Çocuk neşriyatı. 18: Kadın saati. — plâk 20: Haberler. — Plâk. 20,25: Ecnebi lisanile haberler. — Plâk. 21,45: Millî marşlar.

P R A G, 488 m.
17,55: Çocuk neşriyatı. 18,20: İktısadi neşriyat. 20,15: Bando muzika. 21,20: Budapeşteden umumî konser.i nakil. 23,15: Budapeşteden: Macar halk musikisi.

R O M A, 441 m.
18,20: Radyo orkestrası. 19,40: Arnavut ve başka ecnebi lisanlarile haberler. 21: Haberler- Plâk. 21,20: Millî marşlar. 22: Offenbachın "güzel Helena,, opereti.

B Ü K R E Ş, 394 m.
13: Haberler. — Plâk. 14,20: Hafif musiki plâkları. 18: Konser. 19,20: Konserin devamı. 20: Üniversite dersleri. — plâk. konferans. 21: Budapeşteden: Umumî konser.

Küçük İktıbaslar

Tayyarelere top konuyor

Brough'ta (Yorkshire) hava muharebelerinin şartlarını değiştirecek yeni ve büyük bir tayyarenin inşasına başlanmıştır. Uzun zamanlandanberi gazeteler bu uçan gemiden bahsediyorlar. Bu yeni hava gemisi büsbütün başka bir tarzda inşa edilmektedir. İlk defadir ki bir tayyareye ağır çapta top konmaktadır. Umumî Harpte tayyarelerde ancak mitralyozlar vardı. Seneler geçtiği halde ağır silâh taşıyabilecek tayyareler yapılamamıştı. Fakat şimdi mesele halledilmiş gibi görünüyor. Bu meselede yalnız topun ağırlığını değil, atış esnasın da husule getireceği sarsıntı da hesap edilmiştir.

Yeni tayyarenin topu dakikada bir buçuk kiloluk yüz yirmi mermi endahat edebilecektir. Her merminin endahat sahası bir İngiliz milidir. Son harp göstermiştir ki, bir tayyare motor gibi esas unsurları sağlam kaldıkça, kurşundan delik deşik olsa de gene düşmüyor. Yeni top düşman tayyarelerini derhal uzaklaştıracağı gibi, tanklara ve tahtelbahirlere karşı da son derece müessir olacaktır. Bu, şüphesiz bir başlangıçtır. İleride tayyarelerde daha ağır toplar kullanılacaktır. Bundan başka zırhlı tayyareler de yapılacaktır. Şimdi yapılmakta olan tayyare saatte 132 kilometre üzerinden hiç inmeden 1500 mil gidebilir. Yeni bir harbin ne dehşetli olacağı bununla da anlaşılır.

(Manchester Guardian)

İngiliz tezgâhları işlemeğe hazırlanıyor

İngiltere başlamak üzere olan silâh yarışına iştirâk edecektir. .

Sheffield Ticaret odasının aylık bülteninde şu mânâlı cümle vardır: "Yakında Parlamentoya vasî bir müzeyyel programın teklif edileceğini umuyoruz."

Sheffield'teki büyük sanayî erbabı Bahriye Nezaretinin projeleri hakkında gayet iyi malûmat alıyorlar. Bu müzeyyel program 1933 için evvelce hazırlanan programın tatbikini tacil edecektir.

Bu habere ehemmiyet verilmese bile İngiltere bahrî inşaat sahasında harptenberi görülmemiş bir faaliyet devresine giriyor.

Martta yapılan programa nazaran muhtelif sınıflardan on üç harp gemisi yakında hususî tezgâhlara konmak üzeredir. Ayni zamanda ayrıca sekiz harp gemisinin daha hükûmet tezgâhlarında inşasına başlanacaktır.

Geçen ay Woolwich tezgâhları amele miktarını mühim miktarda artırdı. Mıntakanın iş borsaları işsiz ameleyi hep bu tezgâhlara gönderiyor. Silâhsızlanma konferansının buhran geçirdiği şu sıralarda yeni silâhlanma programının sebebi Londra bahrî itilâflarının nihayete ermek üzere olmasıdır. 1935 te yeni bir deniz silahları konferansı toplanacak. Bütün Bahriye Nezaretleri bu konferans için taleplerini hazırlıyorlar. Filvaki ne İngiltere, ne Amerika, ne Japonya muahedelerin müsaade ettiği hudutlar kadar bile bahrî inşaatta bulunmamışlardır. Krovazörler bahsinde İngiltere 106,000 ton Amerika 93000 ton geridedir. Heyetiumumiye tonajlarında İngiltere müsaade edilen rak kamdan 233,000 ton aşağıda bulunuyor. Amerika 295,000, Japonya 21,000 ton.

Amirallar konferanstan kuvvetlerinin tezyidini istiyeceklerdir, hele tenzili hiç kabul etmiyeceklerdir. Onun için yeni konferansa Londra muahedesinin müsaade ettiği tonajları ikmal ederek çıkacaklardır. Hükûmet bu sene kara, deniz ve hava tahsisatını arttırmıştır. Şimdi bütçesinden arttırdığı bütün mebaliği silâhların tezyidine hasredecektir.

(Daily Herald)

HALİ TASFİYEDE: İSTANBUL TÜRK ANONİM
SU ŞİRKETİ
İstanbul Anonim Su Şirketine ait ve 1 Kânunevvel 1933 tarihinden itibaren 500 frank üzerinden tediye edilecek olan % 4 faizli tahvilâtın keşide muamelesinin 16 Teşrinisani 933 perşembe günü sabah saat 10 da Şirketin eski merkezi idaresi olan Beyoğlu İstiklâl caddesinde Terkos Çıkmazındaki 3 numaralı dairesinde alenen icra edileceği tahvilât hamillerine ilân olunur. (9245)

İstanbul Sihhî Muessesesler Satınalma Komisyonu Reisliğinden :
Tıp talebe yurdu icin lüzumu olan (260) adet muşamba gamselenin olbaptaki şartnamesi veçhile ve 7 (Teşrinisani) 933 Salı günü saat 14 de aleni münakasa suretile setın alınmak üzere münakasaya konmuştur. Bu baptaki şartname ve numuneyi görmek isteyenlerin Komisyona mücaatları. [5615]. 7544

Güzel San'atlar Akademisi Müdüriyetinden:
Cümhuriyetin Onuncu yıl dönümü münasebetiyle 31-10-933 salı saat 21 de Akademiye mensup bilumum zevatla talebe velileri için Akademi talebesi tarafından fevkalâde bir eğlenti ve şenlik tertip olunmuştur. Teşrif buyuracak zevatın davetiye kartlarını almak üzere Akademiye müracaatları rica olunur. (5940)

Kayseri Belediye Riyasetinden:
1471 lira 25 kuruş kıymeti muhammeneli memleket hastanesine teslim edilmek üzere 106 kalem eczayi tıbbiye 8-11-933 tarihinde bedeli haddi lâyik görüldüğü takdirde ihale edilmek üzere kapalı zarf usulile münakasaya vazolunmuştur. Taliplerinin müfredatını görmek üzere "İstanbul" "Ankara" Belediyesine müracaatları ilân olunur. (5938)

Etibba Odası Riyasetinden:
Oda İdare Heyeti ve Haysiyet Divanı aza ve yedek azası için 26-10-933 perşembe günü yapılan intihapta Odalar nizamnamesinin 6 ıncı maddesinde muharrer nisabı ekseriyet temin edilmediğinden maddei mezkûrenin " ilk toplantıda azanın nısfından bir fazlası hazır bulunmadığı takdirde on beş gün sonraya talik olunacak içtimada ne kadar aza bulunursa intihap icra olunur". diye muharrer son fıkrasına tevfikan intihap 11 Teşrinisani 933 cumartesi gününe talik olunmuştur. Yevmi mezkûrda azayı kiramın saat 14 te "yeni binamızı" teşrifleri ve limazeretin gelemiyeceklerin de reylerini göndermeleri rica olunur. (5947)

Istanbul Millî Emlâk Müdürlüğünden:
Mevki ve Cinsi — Muhammen bedeli
Mahmutpaşa: Sururî, Cafer ağa 46 No. lı Ahşap Ev — 3500
Uzun çarşı : Bezzazı cedit, Uzun çarşı 149 No. lı 14/160 hisse dükkân. — 175
Yukarda cins ve mevkii yazılı emlâk 6-11-933 pazartesi günü saat 14 te hizalarında gösterilen bedeller üzerinden açık arttırma usulile satılacaktır. İsteklilerin teminatlarile müracaatları. (5545)

BİR MUHASİP
aranmaktadır. İstanbul'da Asma altında 54 numeroda Hulûsi Beye müracaat. (9219)

CÜMHURİYET BAYRAMI
Fransız Tiyatrosunda
Bayram devam ettiği üç gün zarfında saat 14,30 ve 17.30 da en muntahap temsillerle fevkalâde matineler tertip edilmiştir.

ZAYİ mühür — Ziraat Bankasının İstanbul şubesine 38-5344 numerolu bono ile tevdi ettiğim para evrâkında kullandığım tatbik mühürümü kaybettim. Yenisi kazdırılmış olduğundan zayi mühürün zuhurunda hükmü yoktur. Feriköyünde Hasan oğlu Ahmet. (9223)

DOKTOR
Hafız CEMAL
Dahiliye hastalıkları mütehassısı
Cumadan maada hergün öğleden sonra saat (2,30 dan 5 e) kadar İstanbulda Divanyolunda 118 numaralı hususî dairesinde dahilî hastalıkları muayene ve tedavi eder. Telefon: İstanbul: 22.398. 6978

Askerî fabrikalar ilânları
Bakırköy Barut Fabrikalar için nümunesi gibi üç bin metre yerli beyaz bez pazarlıkla mübayaa edilecektir. Vermek isteyenler 2-11-933 perşembe günü saat 14 te Barut Fabrikalarında Satmalma Komisyonuna müracaat etsinler. (350) (5939)

Profesör Dr. Raşit Tahsin
Iki aydanberi Anadolu'daki tetkikat ve Millî Tıp Kongresinden avdet etmiştir. Cumartesi, Çarşamba günü sat 9-12 ye kadar Divan yolunda Dr. Hafiz Cemal B. kabinesinde cuma, salı günleri saat 14-17 ye kadar Kadıköyünde Altıyol ağzı arasında Bayram yeri sokak No. 23 de hastalarını kabul edecektir.

Istanbul 4 ncü icra memurluğundan :
Temamına (32200) lira kıymet takdir edilen bağçe kapıda Şeyh Mehmet geylani mahallesinin han ve köprülü han sokağında eski 10,10 mükerrer ve 10 yeni 13.15.17 ve 12 No. lu tahtında dükkân ve bodrumu müştemil kârgir Ankara hanının onda bir hessesi açık artırmaya vazedilmiş olup 15-11-933 tarihinde şartnamesi divanhaneye talik edilerek 3-12-933 tarihine müsadif pazar günü saat 14 ten 16 ya kadar İstanbul 4 ncü icra dairesinde satılacaktır. Artırmaya iştirak için 100 de yedi buçuk teminat akçesi alınır, müterakim vergi, belediye ve vakıf icaresi müşteriye aittir. Arttırma bedeli hisseye isabet eden muhammen kıymetinin 100 de 75 şini bulduğu halde ihalesi yapılacaktır, aksi halde en son artıranın tahudu bakı kalmak üzere artırma 15 gün daha temdid edilerek 18-12-933 tarihine müsadif pazar ertesi günü ayni saatte hisseye isabet eden muhammen kıymetin 100 de 75 şini bulursa en son artırana ihale olunur, 100 de 75 şini tutmazsa satış geri bırakılır. 2004 No lu kanunun 126 ıncı maddesine tevfikan ipotek sahibi alacaklılar ile diğer alâkadarların ve irtifak hakkı sahiplerinin dahi ğayri menkul üzerindeki haklarını ve hususî ile faiz ve mesarife dair olan iddealarını evrâkı müsbiteleri ile 20 gün içinde icra dairesine bildirmeleri lâzımdır. Aksi halde hakları tapu sicilli ile sabit olmadıkça satış bedelinin paylaşmasından hariç kalırlar, işbu maddei kanuniye ahkâmına göre hareket etmeleri ve daha fazla malûmat alamk isteyenlerin 933-1663 dosye No. su ile memuriyetimize müracaatleri ilân olunur. (9256)

Bugün memleketin içinde ve dışında Türk milleti yekpara bir kütle halinde büyük bayramını yapıyor

(Başı 1 inci sahifede)

Hazretlerinin resimlerile bezenen muazzam taklar kurulmuştur. Bütün fabrikalar, birer tak yaptırmışlardır, takların üzerinde "Türk sanayii, cümhuriyetin eseridir" kelimeleri yazılıdır. Büyük mikyasta Çamlıca tepesinde hazırlanan ve üç gece büyük mikyasta ziya neşredecek olan büyük, meşale dün tamamlanmıştır. Bu akşam bütün minareler, şehirde mevcut yangın kuleleri, ve bu meyanda Kızkulesi görülmemiş bir şekilde tenvir edilecektir.

Halkın içten gelen bir sevinçle, kendi varlığının bayramını yapmak için, hiç bir fedakârlıktan çekinmediği görülmektedir. İstanbul cihetinde Fatih, Beyazıt, Sultanahmet, meydanları, Beyoğlunda Taksim meydanı, emsalsiz tezahürata sahne olacaktır.

Belediye Terkos idaresi tarafından Taksim meydanı karşısında yapılan (70) projöktörlü su fiskiyesi, görülmemiş bir ziya tufanı neşredecek ortalığı nura boğacaktır.

Beyazıt havuzundaki su fıskiyesi de havuzun suyunu, yüksek mesafelere kadar renkli bir surette fışkırtacaktır.. Memleketin bir çok yerlerinden bayramı kutlulamak için İstanbula yüzlerce kişi gelmiştir. Sirkeci otellerinde hemen de yer kalmamıştır.

Ankara trenleri üç günden beri hıncahınç tabirile dahi ifade edilemiyecek bir halde hareket etmektedir. Dün akşam harket eden trenlerde evvelce yer temin etmeyenler, Ankaraya kadar ayakta seyahat etmişlerdir.

İstanbul, Üsküdar, Kadıköy, Boğaziçi ve bütün diğer kaza ve nahiyelerde, bilhassa Alemdar ocağı, Galata, Kasımpaşa, Şişli ve diğer nahiye ve şubelerde misli görülmemiş tenvirat yapılacaktır.

Onuncu cümhuriyet bayramı münasebetile bugün, yarın, ve salı günü bütün daireler, mektepler ve hususî müesseseler, fabrikalar, tatildir. Bugün Beyazıt meydanında büyük bir resmi geçit yapılacaktır.

Herkesin bu geçit resmine iştirak edebilmesi için evlerde, müesseselerde tebrikât yapılmıyacaktır. Bu sabah saat dokuzda İstanbuldaki konsoloslar, vali beyi ziyaret ve bayramı tebrik edeceklerdir.

Geçit resmine iştirak edecek, asker, mektepliler ve diğeğr teşekküller de tam dokuzda Üniversite meydanında ki yerlerini almış olacaklardır. Saat onda vali, kolordu kumandanı hazır olanların önünden geçerek tribüne gidecek ve halkı kutlu olsun diye selâmlayacaklardır. Vali Bey, Beyazıt kulesi yanında hazırlanan mahalden, halkın bayramını kutlulamak için bir hitabede bulunacaktır. Bundan sonra bütün muzikalar, hep birden İstiklâl marşını çalacaklardır.

Marşı müteakıp vali ve kumandan tribündeki mevkilerine geçeceklerdir. Bundn sonra geçit resmi başlayacaktır.. Geçide ordu, harp malûlleri, polis, itfaiye, yüksek mektepler izciler, mektepliler, muhtelif teşekküller, Sanayi birliği, esnaf cemiyetleri, halk iştirak edecektir.

Gece şehrin muhtelif mahallerinde fener alayları yapılacaktır. Fener alayları Harbiye mektebinden ve Taş kışladan birer kafile halinde hareket edecekler, saat yirmide Taksim meydanına geleceklerdir.

Ayni zamanda İstanbul tarafından fener alayına iştirak edecek mektepliler, cemiyetler, ve halk ta saat yirmide Beyazıt meydanında toplanacaklardır.

Toplantıyı müteakıp Cümhuriyetin nasıl ilân edildiğine ait kısa bir konferans verilecek, konferans radyo vasıtasile dinlenecek, konferansı müteakıp, filodan, ve şehrin muhtelif yerlerinden yüz birer pare top atılacaktır. İlk top sesini işidince herkes bir dakika sükût ederek olduğu yerde kalacak, ve bütün nakil vasıtaları duracaktır.

İnkılâp uğuruna canlarını veren - lerin hâtıralarına hürmet izhar edilmiş olacaktır.

Bu esnada, bütün buharlı motörlü, nakil vasıtaları, gemiler, fabrikalar, devamlı düdük çalacaklardır. Bundan sonra fener alayları bulundukları yerden hareket edeceklerdir.

Konferanslar

Birgün Fatihte 16 da Avni Bey tarafından, Üsküdarda 16 da İsmail Şevket Bey tarafından, Kadıköyünde, 16 da Hüsnü Bey tarafından, Beykozda Reşat Yılmaz Bey tarafından, Büyükada iskele meydanında Emin Âli Bey tarafından, Kartalda 16 da Halil Nimetullah Bey tarafından, Büyükderede Mekki Sait Bey tarafından, Beşiktaşta 21 de Etem Akif Bey tarafından, Eyüpte Kemal filmde 21 de Ali Kâmi Bey tarafından, Bakırköyünde 21 de Rifat Bey tarafından, Şehreminde 16 da Osman Şerafettin Bey tarafından, Üniversite meydanında 8 de Sadri Etem Bey tarafından, Taksimde 16 da Nakiye Hanım tarafından, gece de 22 de Etem İzzet Bey tarafından, Saray sinemasında Mekki Hikmet Bey tarafından, Türk sinemasında İsmail Şevket Bey tarfaından Melekte 18,5 ta Esat Bey tarafından, Elhamra sinemasında 18,5 ta Azmi Bey tarafından, Süreyyapaşa sinemasında 21 de Feridun Bey tarafından, Şehir tiyatrosunda Vecihe Hanım tarafından konferanslar verilecektir.

Temsiller

Bugün Heybelideniz lisesinde 21 de, Bakırköyünde 21 de, Karagümrükte 15 inci mektepte 16 da, Eyüpte eski Kemal film atelyesinde 21 de, Fener Kılburnunda 16 da, Kadıköy Süreyya sinemasında 21 de, Erenköy sinemasında 21 de, Büyükdere fırka merkezinde 21 de, Bağlarbaşında Amerikan kız lisesinde , Kartalda 16 da, Şehir tiyatrosunda, 21 de Beyoğlu Halk fırkası merkezinde, 21 de Feyziye lisesinde, 21 de Alay köşkünde, 21 de Alemdarda Amerikan klübünde, 21 de Ferah tiyatrosunda, 16 da, Millet tiyatrosunda, 21 de temsiller verilecektir.

Gazi Hz.nin nutukları her taraftan dinlenecek

Bugün, Ankarada, Büyük geçit resmi başlamadan evvel Reisicümhur Hz. her taraftan alâka ile beklenen tarihî nutuklarını irat buyuracaklardır. Nutuk sabahleyin on ile on bir arasında dinlenebilecektir. Bütün radyolar Büyük Reisin nutkunu vereceklerdir.

Ankarada hazırlıklar bitti ve izciler andettiler

ANKARA, 28 (Milliyet) — Ankara, Büyük cümhuriyet bayramı için son hazırlıklarını da ikmal etmiştir.

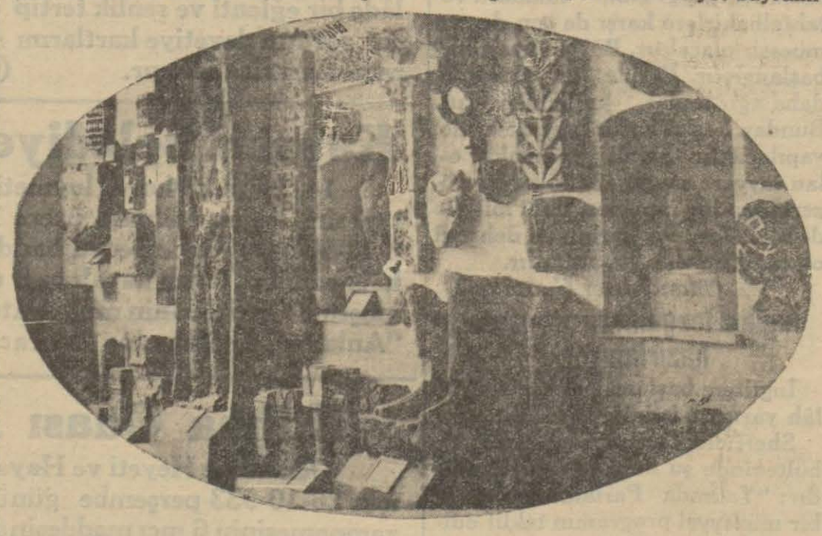

Bugün Cümhuriyet Bayramı şerefine küşat resmi icra edilecek olan Asarı Atika müzesinde Hitit asarı salonlarından bir köşe . . .

Bugün saat 14 te Hâkimiyeti Milliye meydanındaki Gazi heykeli önünde bütün izciler merasim yapmışlar ve çelenkler koymuşlardır. Merasimde Galatasaray lisesi müdürü Tevfik Bey bir nutuk irat ederek (Size bir teklifte bulunmak üzere buraya çıktım. Bilirsiniz, Ulu Gazi Türk gençliğine bir emanet tevdi etmişti ve Türk gençliği de onun lâyemut sözüne hemen mukabelede bulunmuştu. Teklifim, burada hep bir ağızdan eşsiz kurtarıcıya cevap vermek için and içmekten ibarettir.) Demiş ve Gazinin gençliğe tarihe hitabesi and şekline sokularak hep bir ağızdan söylenmiştir.

Bu merasim esnasında bütün halk sokaklara dökülmüş ve şehrin ana caddelerinde seyrüsefer iki saat kadar durmuş ve alkış sesleri pek uzak mesafelerden işitilmiştir. Gazi heykeli önünde havagazile tenvir edilmek üzere büyük madenî bir çelenk yapılmış ve çelengin iki tarafına da iki büyük meşale konmuştur.

Şehrin manzarası tamamen değişmiş ve pek süslü bir hal almıştır.

Vecize yazılı bantlar bütün caddeleri baştan aşağı kaplamaktadır. Bu bantlardan Başvekâlet binası cephesinde (Hâkimiyeti Milletindir) ve Maliye vekâleti önünde de (Genç kütle, düzgün ödeme, işte Cümhuriyet maliyesi) vecizeleri yazılı olanlar asılmıştır.

Recep Beyin Hâkimiyeti Milliyeye mektubu

Bugünkü Hâkimiyeti Milliye gazetesi yüksek komisyon reisi, Cümhuriyet Halk fırkası kâtibi umumisi ve Kütahya mebusu Recep Beyefendinin gazeteye gönderdiği şu mektubu neşretmektedir:

"Cümhuriyetin onuncu yılı bayramının sevinci ve heyecanı içinde bulunduğum şu anda Hâkimiyeti Milliyenin Türk inkılâbını kuvvetlendirmek yolundaki hizmetlerini derin duygularla takdir ediyorum. Bu vazifeyi yaptığım sırada millî varlığı korumak ve inkılâbı derinleştirmek için kitap, mecmua ve gazetelerde fikirleri ve yazıları ile çalışan bütün memleket evlâtları gözümün önüne geliyor. "Hâkimiyeti Milliye" nin şahsiyetinde bu yüksek ruhlu insanların hepsini selâmlarım.

Durmadan ileri giden büyük hakikatin önüne geçerek veya arkadan etek çekerek onun hızını kesmiye özen miş olan tek tük bahtsızları tabiî olarak bizden saymıyorum. Büyük bayramın neşesini tadarken Cümhuriyetin koruyucusu vaziyetindeki kuvvetler arasında Türk yazarlarına karşı içimde büyük güven var.."

Her Nadolny tayyare ile geldi, Ankaraya gitti.

Almanyanın Moskova sefirliğine nakledilen sabık Ankara sefiri Her Nadolni de dün Cümhuriyet bayramına iştirak etmek üzere Luft Hansa şirketinin on beş kişilik bir tayyaresi ile Berlinden Yeşilköy tayyare istasyonuna gelmiş ve bir saat kadar tevakkuftan sonra ayni tayyare ile Ankaraya gitmiştir. Her Nadolni, Alman ya hava şubesi müdürü ile hava şubesi erkânından bazı zevat, madam Nadolni ve diğer zevatın refikaları refakayt etmektedir.

Her Nadolni bu vesile ile hükûmetimize vera edecektir.

315 köyden üçer kişi geldi.

Cümhuriyet bayramında yapılacak merasimde hazır bulunmak üzere dün İstanbulun 315 köyünden bir erkek, bir kadın, bir çocuk olmak üzere birer raile şehrimize misafir gelmiştir. Köylüler evvelâ Halkevinde misafir edilmişler ve çay, pasta ile izaz ve ikram olunmuşlardır. Müteakıben köylüler, misafir edilecekleri evlere gönderilmişlerdir. Köylüler bu sabah yapılacak geçit resmini seyerdecekler ve diğer merasimlerde hazır bulunacaklardır.

250,000 madalya satıldı.

Cümhuriyet bayramı madalyalarından dün akşama kadar 250 bine yakın madalya satılmıştır. Ziraat Bankasına dün o kadar tehacüm vâki olmuştur ki, saat 14 te madalya mevcudu kalmamış ve kapıya saat 16,30 da bir parti madalya daha getirilecegi hakkında bir levh yapıştırılması mecburiyeti hâsıl olmuştur.

Geçit resminde 18 bin talebe var

Bugün yapılacak geçit resmine 90 mektep iştirak etmektedir.. Bu mekteplerden merasime iştirak edecek talebe adedi 18 bindir. Bunun 8 bini kız talbedir.

Mektepler bugünkü gazeteleri saklıyacak

Maarif vekâleti mekteplere bir tamim göndererek Cümhuriyet bayramı münasebetile fevkalâde olarak intişar edecek olan gazetelerden birer nüsha alınarak demirbaş eşya meyanına kaydedilmesini bildirmiştir.

Kadıköy'de

Bayramın ikinci günü Kadıköyünde 8inci ilk mektebin saat 13 te küşat resmi yapılacaktır. Kadıköyünde bayramın ikinci ve üçüncü günleri Süreyya ve Hale tiyatrosunda fırkanın himayesinde olarak meccani birer temsil verileceği gibi, bu gece de Şark musiki cemiyetinin alafranga kısmı tarafından bir konser verilecektir. Yarın gece fırka merkezinde 16 mart faciası halka gösterilecek şekilde canlı bir temsil verilecektir.. Üçüncü gece Süreyya sineması salonlarında 600 kişilik muazzam bir halk balosu vardır. Halk bedava izaz ve ikram edilecektir.

Kadıköyünde de geçit resmi yapılacak, buradaki esnaf kendi sanatlerini gösterir birer kamyon süsliyeerk geçit resmine iştirak edeceklerdir.

Berlin radyosunda

BERLİN, 28 (Milliyet) — Berlin Ticaret mümessilimiz Nizamettin Âli Bey pazar ve salı akşamları saat dokuzda Berlin radyosunda iki hitabede bulunacak , pazartesi gündüz büyük bir salonda konferans verecektir.

Kızıltoprakta mücessem tablo

Cümhuriyet Halk fırkası merkezlerinde yapılan hazırlıklar çok büyüktür. Vilâyet idare heyeti binasile Beyoğlu , Üsküdar, Kadıköy, Adalar ve diğer kaza merkezlerinde temsilleri asılmış, Reisicümhurun büyük resimleri vecizeleri asılmış, muazzam taklar kurulmuştur. Kızıltoprak nahiye merkezi cephesine mücessem büyük bir levha hazırlamıştır. Faruk Bey isminde genç bir sanatkârı eseri olan bu levha cümhuriyeti kuran ve Türkü kurtarıp yaşatan büyük reisi başlıca arkadaşlarile bir balkon üstünde tecsim etmektedir. Gaziyi, meclis reisini, Başvekil ve Büyük Erkânı Harbiye reisile fırka kâtibi umumîsini takip eden halkı manzarası çok canlıdır. Bu levhanın iki tarafında gene mücessem iki levhadan biri müdafaai hukukun attığı oktan Cümhuriyet Halk fırkasının doğuşunu, öteki Türk milletin kendisine vedia olan cümhuriyete nail nöbetçi olduğunu gösteriyor.

Kastamonuda

KASTAMONU, 28 — Şehrimizde cümhuriyet bayramı hazırlıkları tamamen ikmal edilmiştir. Halk ve müesseseler onuncu yıldönümünü mükemmel kutlulamak için çok candan ve samimî hazırlıklarda bulunmuşlardır. Bütün resmî ve hususî müesseseler çarşı, evler ve sokaklar kâmilen bayraklarla çam ve defne dallarile süslenmiş ve her tarafa ampuller , fenerlerle inkılâbın öz ruhunu ifade eden vecizeler asılmış, şehir içinde fırkaya yakın tak kurulmuştur.

Bütün sokaklara C. H. Fırkasının gönderdiği lâvhalar asılmıştır.

Geredede

GEREDE, 28 — Gerede cümhuriyet bayramı hazırlıkları bütün coşkunlukla deveran etmekte halk mekteplerde toplanarak bir cemmi gafir halinde çarşıya ve mahalle aralarını cümhuriyet marşı söyliyerek dolaşmaktadır.

Denizde fazla yolcu alınmıyacak

İstanbul Deniz Ticaret müdürlüğü, cümhuriyet bayramında limanda işliyecek bilûmum deniz vasıtalarına, her türlü kaza ihtimalinin önüne geçilmek üzere, fazla yolcu almamaları için liman memurları ikamesine karar vermiştir.

Macar misafirlerden 24 kişi Ankaraya gitti

Şehrimizde bulunmakta olan 200 kişilik Macar seyahları meyanındaki âyan ve meb'usan azasından yirmi dört kişilik bir heyet bugünkü merasimde bulunmak üzere Ankaraya gitmişlerdir. Bu heyet, Macar meclisi meb'usanı Hariciye encümeni reisi Dr. Pekard'in reisliği altında bulunmaktadır.

Heyet dün öğleden sonra Üsküdara geçerek bir gezinti yapmışlar, oradan Haydarpaşa istasyonuna gitmişlerdir.

Hediye edilen tayyareler Ankaraya uçtular

Rus Sovyet dostlarımız tarafından ordumuza hediye edilmiş olan dört tayyare de dün saat onda Yeşilköyden Ankaraya uçmuşlardır.

Donanmamız geldi

Cümhuriyetin 10 uncu yıldönümünde yapılacak merasime iştirak edecek olan donanmamız dün öğleden sonra limanımıza avdet etmiş ve Dolmabahçe önünde demirlemiştir.

Limanımızı süsleyen gemilerimiz başta Yavuz olmak üzere Kocatepe, Zafer torpitolarile Sakarya, Birinci İnönü, ve İkinci İnönü denizaltı gemilerinden ibarettir.

Bugün yapılacak geçit resmine bahriye efradından bir bölük te iştirak edecektir. Gemilerimiz bugün öğleden sonra ve yarın öğleye kadar mektep talebesinin ziyaretine açılacaktır.

Halk ta donanmamızı yarın öğleden sora ve salı günü de sabahtan akşama kadar gezebileceklerdir.

Yunan hükûmeti bir ceneral gönderdi

Bugün cümhuriyetin 10 uncu yıldönümü münasebetile Ankarada yapılacak merasime, Yunan hükûmeti, ordusu namına bir ceneral göndermek suretile iştirak edecektir. Bu maksatla Yunan tayyare cenerali Adamidis dün sabah bir askerî tayyare ile Yeşilköye gelmiştir.

Ceneral Adamidis, Yeşilköyde Tayyare Cemiyeti İstanbul şubesi reisi Fehmi Bey ve tayyarecilerimiz tarafından karşılanmış ve şerefine Fehmi Bey tarafından bir çay ziyafeti verilmiştir. Ceneral, bir saat kadar Yeşilköyde dinlendikten sonra tayyaresile Ankaraya gitmiştir.

Fırka kâtibi umumîliğinin teşekkürü

ANKARA, 28 (A.A.) — C. H. Fırkası kâtibi umumiliği köylere gönderilen bayrakların hazırlanmaları için yaptıkları yardımdan dolayı Cümhuriyet Merkez, Ziraat, İş, Eytam ve Emlâk ve Sümer Bankalarile diğer küçük millî bankalara teşekkür etmektedir.

Halk kürsüleri

Halkın duyuşlarını anlatabilmeleri için şehrin muhtelif yerlerine halk kürsüleri koydurulmuştur.

Bu kürsülerde halk üç bayram günü doğudan batıya kadar söz söyleyebileceklerdir.

Kürsülerin yerleri şunlardır:

Eminönü kazası dahilinde: Kereste-ciler hâli meydanında, Fatih kazası dahilinde: Fatih parkı içinde, Bakırköy kazası dahilinde: İstasyon köprüsü yanında, belediye parkında, Adalar kazası dahilinde: Büyükada iskele meydanı, Heybeliada iskele meydanı, Kartal kazası dahilinde: Kartal ve Pendikte, Beyoğlu kazası dahilinde: Beyoğlu cümhuriyet meydanı, Beşiktaş kazası dahilinde: İhlamur beyram yeri, Halk Fırkası kaza merkezi önü, Arnavutköy, Sarıyer kazası dahilinde: Büyükdere meydanı, Üsküdar kazası dahilinde: Şemsipaşa, Doğancılar, Fırka binası önü, Kadıköy kazası dahilinde: İskele meydanı, Kızıltoprak, Beykoz kazası dahilinde: Anadoluhisarı iskele meydanı, Beykoz parkı önü.

Kütahyada

KÜTAHYA, (Milliyet) — Cümhuriyet bayramı hazırlıkları bitmek üzeredir, program yapıldı. Tak ve tezyinat için geceli gündüzlü çalışılıyor. Vali Sahip Behiç B. Efendinin reisliği altındaki kutlulama komitesi, C. H. F. ve halkevi idare heyetleri sık sık toplanıyor. Halkevinde her gün İstiklâl, Cümhuriyetin onuncu yıl ve spor marşları öğretiliyor. Akşamları halkevi hıncahınç dolup boşalıyor. Evimizin günden güne zenginleşen kütüphanesi gittikçe artan bir rağbet bulmakta ve muhite okuma zevki inkişaf etmektedir.

Temsil komitesi bayramda verilecek temsiller için hazırlanmaktadır. Bir yandan bayramda meydan ve caddelere asılacak büyük bez levhalar yapılmaktadır. Gerek temsil, gerek levha yapma faaliyetinde genç ve uyanık muallim unsuru çalışıyor.

Ayrıca mekteplerde müsamere, temsil, konferans ve sergiler hazırlanıyor. Terziler baştan başa bayrak ve bayramlık elbise yapmakla meşgul. Bayrak alışverişi belli başlı bir ticarî faaliyeta yolu açmıştır. Ampül biraz kıt bulunuyor. İhtikâra meydan vermemek için ampül fiatine kutlulama komitesi tavassut etmektedir .

Yapılan programa göre bayramın birinci günü halkevinde büyük mikyasta bir balo verilecektir. Balonun mükemmel olması için şimdiden her türlü tertibat alınmıştır.

"Kütahya gazetesinin bayram günü çıkaracağı ayrı sayının vilâyet içinde on yılda yapılan işlerin mükayeseli bir blânçosunu ihtiva etmesi, ayrıca cümhuriyetin her sahada getirdiği iylikler ve yeniliklerin yer bulması için çalışılmaktadır.

Bundan maada ticaret ve sanayî odası, halkevi de birrer broşür çıkaracaklardır.

Bayram bittikten sonra bayramın ne sıl geçtiğini anlatır bir broşür de çıkarılacaktır.

Gazete ve broşürlerde yazı kadar resme de ehemmiyet verilmiş ve cümhuriyet devrine ait eserlerden mühimlerinin kılişeleri hazırlatılmıştır. .

Bütün muhitte büyük bayrama hazırlonışın hummali faaliyeti, neşesi okunuyor.

MEMLEKETTE

Aydında bir idam kararı

AYDIN, (Milliyet) — Üç ay evvel Çine kazasının bölüntü köyünde feci bir cinayet olmuştu. Bu köy halkından 22 yaşlarında Çoban Mehmet oğlu Mustafa, ayni köyden 10 yaşlarında Mustafayı boğarak göle atmıştı.

Bu cinayetin muhakemesi Aydın ağırceza mahkemesinde görülüyordu. Mustafa mahkeme huzurunda cinayeti itiraf etmiş ve şahitler de bunu teyit eylemişlerdir. Dün son celsede iddia makamı katilin idamını istemiştir. Mahkeme heyeti de uzun süren bir müzakereden sonra idam kararı vermiştir.

Katil kararı duyunca sarardı ve sendeliyerek, reis beyin kararın temyizce de tetkik olunacağını, metanetini muhafa etmesini söylemesine rağmen kendinden geçti ve jandarmaların yardımile dışarı çıkarıldı.

Siirdin elektrik ve su ihtiyacı

SİİRT, (Milliyet) Siirdin başlıca ihtiyaçları su ve elektriktir. Ötedenberi şehirde müteaddit çeşmeler mevcut ise de, zamanla şehrin nüfusu arttığından ve istihlâk fazlalığından bu çeşmeler kifayet etmemeğe başlamış ve güzel Siirdimizde su ihtiyacı baş göstermeğe başlamıştır. Halihazırda elektrik tesisatı da şehrin pek mahdut bir kısmına inhisar etmekte ve bazen makineler bozularak mevcut cereyanlar muhtelif zamanlarda kesilmektedir. Bu mühim ihtiyaçları gözönünde tutan vali ve belediyemizin gayretlerile memleketin başlıca sularından biri olan Bohtan çayından şehre kâfi miktarda motorlar vasıtasile suyun irsalesine ve ayni vasıtadan elektrik istihsaline ve muktazi projelerin tanzimi için macar M. Kovaç Alberti celbetti. Memleketin bu cihetteki ihtiyacı yakın bir zamanda tatmin edileceğinden bütün halk sevinç içinde dir.

Tavuk yumurtasından çıkan cinayet

BOLU, (Milliyet) — Bolunun büyük kuzemirler köyünden 33 yaşlarında çakal oğlu Ahmedi 58 yaşlarında soytari Eyüp bıçağını göbeğinin sol tarafına saplamak suretile öldürmüştür.

Ahmedin tavukları bir alışkanlık saikasile epey bir zamanlar Eyübün kümesine yumurtlamakta olduğundan kadınları arasında yumurta kavgası eksik olmıyor, evlerin önündeki ceviz ağacı Ahmede hail olduğundan Ahmet yıkmak istiyormuş, Eyüp te buna razı değilmiş. Bu suretle aralarında münakaşa ve münazaa başlamış.

Geçen hafta pazartesi günü saat 14 te Eyüp kızlığı ile getirdikleri odunu bırakarak öküzleri evlerinin altındaki samanhanenin yanına salıvermişler. Kızlığı dağılan öküzleri için Eyübü de alâkadar edecek şekilde küfürler etmiş, bunu işiten Eyüp te kızlığını daha ağır küfürlerle tehdit ederek samanlığın üzerine çıkmış, kızın amcası maktul Ahmet bu sözleri işitmiş, muhatabını bilmeden kendi ailesine zanne derek Eyüple atışmış, hâdise ilerlemiş, Ahmet kuşaksız bir halde Eyübü dömek üzere samanhaneye koşmuş. Elindeki deynekle bir iki vurduktan sonra tokatlamış. Eyüp belinde taşıdığı bileli bıçağı çıkarıp üzerindeki Ahmedin göbeğine saplamış. Ahmet bıçaklandığını anlayınca bağırmış, ve Eyübün elindeki bıçağı almak istemiş ise de bıçak yarasından bağırsakları dışarıya fırlamıştır. Sol eliyle cerihasını kapıyarak ve bağırsaklarını tutarak samanhaneden bostana atlamış evine kadar koşabilmiştir. Ertesi güne kadar iniltilerle yaşamış ifadesini verdikten sonra ölmüştür.

Tütün ekicilere para

IZMIT, (Milliyet) — Şehrimiz İnhisarlar idaresi Tütün ekicilere avans vermeğe başlamıştır. Bu avansın Karamürsel, Hendek, Düzce, Adapazarı, Geyve, Akhisar, Gündoğdu gibi mülhakata da verildiği haber alınmıştır. Izmit, tütünleri bu yıl çok nefis yetişmektedir.

Samsunda kıymetli bir vatanda

SAMSUN, (Milliyet) — Müteahhit Paşa Mehmet Efendi Samsun civarında Kurcalan köyünde güzel bir mektep binası inşa ettirerek Maarife terketmiştir. Ayrıca bir kaç köye yine mektep yaptırmış ve su getirtmiştir.

Kıymetli Paşa Mehmet Efendinin bu hayirperverliği memlekette bir çok fırsatlardan istifade ederek azim servetler edinmiş olan kimselere de bu gibi iyi işler yapmakla mükellef olduklarını hatırlatmağa vesile verdi.

Çanakkale-Bayla yolu bayramda açılıyor

ÇANAKKALE, (Milliyet) — En mühim yollardan Çanakkale - Balye yolunun Cümhuriyet bayramında resmi küşadı takarrür etmiştir. Bu yol hakkında Vali Beyefendi yol şefi mühendis Hilmi Bey son derece çalışmışlardır. Bu yol memleketin en büyük yollarından biridir. Balyeye kadar tulü 160 kilometredir. Arzı yedi metredir. Blokajlı şosa yoludur, memlekette yapılmış olan en iyi yollardan biridir. Cümhuriyet bayramı dolayısile Biga orta mektebinde de resmi küşadı icra edilecektir. .

Dün 120 mevkuf Salıverildi

(Başı 1 inci sahifede)

liklerine bildirilmiştir. Bu telgrafı alan İstanbul müddeiumumiliği , vaktin geç olmasına rağmen, af hazırlıklarına başlamıştır. Bu hazırlıklara dün daha sabahın pek erken saatinden itibaren başlanmıştır. İstanbul tevkifhanesi ve umumi hapishanesinde müddeiumumî başmuavini Hikmet Beyin riyaseti altında müddeiumumî muavinlerinden mürekkep beşer kişilik heyetler bir adli doktor ve jandarma âmirinin iştirakile mahallinde tetkikata başlamışlardır. Kanunun çerçevesi dahiline giren mevkuf ve mahkûmların sicilleri, sabıkaları birer birer tetkik edilmiştir.

Dışarıda...

Bu esnada dışarıda, tevkifhane ve hapishanenin önünde şimdiye kadar görülmemiş bir kalabalık toplanmıştı. Kadın, erkek çoluk ve çocuk, her yaştan insanın yolunda, bu kalabalık gözleri kapılarda kim bilir hangi yakınlarının bir an evvel çıkmalarını bekleyorlardı.

İçeride hararetli bir şekilde devam eden tetkikat saat 16 da netice vermiş ve kimlerin çıkabilecekleri tesbit edilmişti. Heyetler bayramdan evvel yalnız vaziyetleri pürüzlü olmayanların ve af kanunile vaziyetleri sarahaten tayin edilenlerin tahliyesi imkânını görmüşlerdi. Diğer taraftan hapishane ve tevkifhanede muhakkak kanundan istifade edeceklerini bilenler eşyalarını toplamışlar, şöyle kapının en yakınında yer almışlar, bir an evvel dışarıya çıkmayı bekliyorlardı.

İlk çıkanlar

Saat 15 te ilk tahliye yapıldı. Bu bahtiyarlık gazeteci arkadaşlarımızdan Son Posta sahipleri Selim ve Zekeriya Beylere nasip olmuştu. Selim ve Zekeriya Beyler tahliye kararı kendilerine bildirilince hapishane müdürünü ziyaret ederek orada bulundukları müddetçe kendilerine gösterilen nezaket ve iyi muameleden dolayı teşekkür ve veda ettiler.

Selim ve Zekeriya Beyleri gene bir gazeteci takip etti. Bu da ermenice Jamanak gazetesinden Mardiros Kaçıkyan Efendi idi.

Dün çıkanlar

Saat 17 den sonra İstanbul hapishanesinde bulunan tarikati salâhiyecilerden Miralay Behzat Bey ve hoca Rasim Avni Efendilerin de tahliyeleri yapıldı.

Tahliye edilenlere nasihat

Bu esnada müddeiumumî Kenan Bey tevkifhane ve hapishaneye geldi. Kenan Bey tahliye edilecek mahkûm ve mevkuflara Cümhuriyetin kendilerine bahşettiği bu nimetten istifade etmeleri, bir daha bu vaziyete düşmemeleri lâzım geldiği yolunda nesayihte bulunduktan sonra cümhuriyete faideli vatandaşlar olmağı tavsiye etti.

Bundan sonra dün tahliyeleri yapılacaklar dışarıya çıkarılmağa başladılar. Bu esnada hapipshanenin kapısında bir ses duyuldu:

— Yaşasın Cümhuriyet...

Bunu bir alkış sesi takip etti. Hürriyet havasına kavuşanlar arkalarına bile bakmadan bu binadan uzaklaşıyorlardı.

Kimler çıktı?

Dün tahliye edilenlerin 26 sı kadın olmak üzere adetleri yüz yirmi kadardır. Kürek mahkûmlarından İstanbul hapishanesinde iki kişi vardır. Bunlardan ikisi de istifade edememek tedirler. Distolcülerden İstanbulda kimse yoktur. Eroinciler kanundan istifade edememektedirler. Dün çıkanlar mahkûmiyetleri kabahat derecesinde olanlar, ekserisi şoför olarak bilmeden ölüme sebebiyet verenlerdir. Dün gece geç vakte kadar çalışılmıştır. Bugün ve yarın bayram dolayısile tahliyelere devam edilmiyecektir. Geri kalan ve afte nistifade eden mahkûm ve mevkufların tahliyeleri bayramdan sonra yapılacaktır.

Asliye mahkemesindeki davalar

Dün Dün asliye mahkemelerinde görülen bütün davalar yeni af kanunundaki vaziyet dolayısile talik edilmiştir.

Evliya zade Nurettin Beyin **VENÜS** Müstahzaratı **VENÜS** gibi daima kadın güzelliğini hatırlatır. Çünkü **VENÜS** markasını taşıyan krem, pudra, sabun, briyantin, sürme, tırnak cilâsı, losyon ve esansları kulananlar ömürleri oldukça güzeldirler. (9143)

İstanbul ikinci iflâs memurluğundan : Müflis antikacı S. Hayim efendi iflâs masasına müracaatla 42 inci sıra numaraya kaydolunarak 600 İngiliz lirası isteyen Fotaki efendinin 300 İngiliz lirası senetli ve müflisin defterinde kayıtlı olduğundan altıncı sıraya kabulüne ve fazla alacağına müteallik kayıt talebinin reddine karar verilerek bu suretle sıra defterinin düzeltilmiş olduğu bilinmek üzere ilân olunur. (9220)

SUMER BANK
Sumer Bank Fabrikaları
Yerli Mallar Pazarları
Büyük Bayramınızı kutlularlar. 9263

Bandırma icra memurluğundan : Konya ereğlisinde eczacı Sami Bey nezdinde iken halen ikametgâhı meçhul bulunan Sami Bey karısı Refika hanıma dümbe çiftliği satışının ilân varakası eski ikametgâhınıza gönderilmiş iken mahalli icrasınca Konya ya gidip oradaki adresinizin meçhul olduğu şehrile bila tebliğ iade kılınmış olduğundan hukuk üsuil muhakemeleri kanunu mucibince hakkınızda ilânen tebliğat icrasına karar verilmiş olduğundan bu sebepten dolayi satış 9-11-933 perşembe günü saat 14 te talik edilmiştir. Yevmi mezkûrde Bandırma icrasında yapılacak satışta hazır bulunmanız ayni zamanda evvel yeni adresizini icra dairesine bildirmeniz aksi halde hakkınızda ğiyabi muamele icra edileceğinden tebliğ makamına kaim olmak üzere keyfiyet ilân olunur. (9200)

Deniz Yolları İşletmesi
ACENTALARI :
Karaköy - Köprübaşı Tel. 42364
Sirkeci Mühürdar zade han Tel.:22740

Karadeniz ikinci aralık Postası
Vatan vapuru 29 Birinci Teşrin 18 de Galata rıhtımından kalkacak gidişte Zonguldak, İnebolu, Ayancık, Samsun, Ünye, Gireson, Tirebolu, Görele, Trabzon, Rize'ye dönüşte bu iskelelere ilâveten Of ve Ordu'ya uğrayacak Zonguldağa uğramıyacaktır. (5933) 7948

Karadeniz hattı aralık Postası
Dumlupınar vapuru 31 Birinci Teşrin Salı 18 de Galata rıhtımından kalkarak Zonguldak, İnebolu, Sinop, Samsun, Fatsa, Ordu, Gireson, Vakfıkebir, Trabzon, ve Rize'ye dönüşte bunlara ilâveten Sürmene'ye uğrar. (5952)

İzmir Sür'at Postası
İzmir vapuru 31 Birinci Teşrin Salı 11 de İzmir'e kalkacaktır. Pire ve İskenderiye'ye bu salı posta yoktur. (5953)

HİLMİ KİTAPHANESİNİN BASTIĞI YENİ KİTAPLAR

		Kuruş
Gök Bayrak	Galip Bahtiyar Bey	125
Kadın erkekleşince	Hüseyin Rahmi Bey	50
Şeytan işi	" " "	30
Namusla açlık meselesi	" " "	30
İki hödüğün seyahati	" " "	30
Katil puse	" " "	30
İki kanlı macera	Nâzım Bey	25
Lâle devri	Ahmet Refik Bey	75
Şark mektepleri	" " "	50
Hoca nüfuzu	" " "	45
Gönül	" " "	40
Lenin'in hayatı	Haydar Rifat Bey	100
Marko Pulo'nun seyahatı	Emir oğlu Ziya Bey	50
Rubaiyatı hayyam	Hayyat Bey	75

Bu kitaplardan posta masrafı alınmaz. (9036) 7880

Türkiye Ziraat Bankası İdare Meclisi Reisliğinden

Vilâyetler ve Murahhasları

Afyon	Meb'usu	Ali Cemal, Kemal Beyler
Antalya	"	Numan, Rasih Beyler
Amasya	"	Ankara Ticaret borsası sabık reisi Salih Bey
Aydın	"	Adnan, Fuat, Mazhar Beyler
Ankara	"	Erzincan Meb'usu Saffet, Ankara Meb'usu Rıfat ve Şakir B. ler
Balıkesir	T. B. M. M. Reisi	Kâzım Ps.H Z. Meb'us İbrahim Pertev Beyler
Bilecik	Meb'usu	Hayrettin Bey
Bolu	"	Dr. Emin Cemal ve Şükrü Beyler
Burdur	"	Mustafa Şeref Bey
Bursa	"	Refet, Rüştü, Emin Fikri Beyler
Çanakkale	"	Ziya Gevher, Şükrü, Osman Niyazi Beyler
Çankırı	Maliye Vekili	Abdülhalik, Çankırı Belediye reisi Sait Beyler
Çorum	Meb'usu	İsmet, Mustafa Beyler
Denizli	"	Necip Ali, Yusuf, Dr. Kâzım Beyler
Diyarıbekir	"	Zülfü Bey
Edirne	"	Faik, Şeref Beyler
Erzincan	"	Abdülhak Bey
Erzurum	"	Aziz. Asım Beyler
Eskişehir	"	Emin, Sivrihisar Belediye Reisi Avni Beyler
G. Ayıntap	"	Kılıç Ali, Nuri Beyler
Gireson	"	İhsan Paşa, Münür Bey
Gümüşhane	"	Hasan Fehmi Bey
İsparta	"	Kemal Turan, Mükerrem Beyler
İstanbul	"	Selah Cimcoz, Ziyaattin İnhisarlar Vekili Rana Beyler.
İzmir	"	Mahmut Esat, Kâmil, Rahmi Beyler
Beyazit	"	İhsan Bey
Kars	"	Baha Tali Bey
Kastamonu	"	Refik, Tahsin, Ankara Meb'usu Halit Beyler.
Kayseri	"	Reşit, Ahmet Hilmi Beyler
Kırklareli	"	Şevket Bey
Kırkşehir	"	Lütfu Müfit Bey
Kocaeli	"	Ali, Ragıp Beyler
Konya	"	Kâzım Hüsnü, Fikret, Enc. Vilâyetten Mehmet Beyler
Kütahya	"	Recep, Hakkı, İbrahim Beyler.
Malatya	Başvekil	İsmet Pş. Hz., Talat Bey
Manisa	Meb'usu	Refik Şevket, Turgut, Aksaray Meb'usu Yaşar Beyler
Maraş	"	Mithat Bey
Mardin	"	Ali Riza Bey
Mersin	"	Hamdi, Süleyman Fikri, Ferit Celâl Beyler
Muğla	"	Nuri, Dr. Avni Beyler
Muş	"	Hasan Reşit Bey
Niğde	"	Afet Hanım ef. Meb'us Halit Beyler
Ordu	"	Recai, Şevket Beyler
Samsun	"	Ethem, Zühtü, Asım Beyler
Seyhan	"	Naci Paşa Ali, Münif, İbrahim Beyler
Sinop	"	Recep Zühtü , Hulusî Beyler
Siirt	"	Mahmut Bey
Sıvas	"	Rahmi, Abdülmuttalip Beyler
Tekirdağ	"	Cemil, Faik Beyler
Tokat	"	Süreyya, Mustafa Beyler
Trabzor	"	Daniş ve Kırzade Şevki Beyler
Urfa	"	Ali Saip Bey
Van	"	Hakkı Bey
Yozgat	"	Avni Doğan, Ahmet Avni Beyler
Zonguldak	"	Celâl Sahir, Ragıp Beyler
Elâziz	"	Yusuf Ziya Bey
Çoruh	"	Esat Bey

5908 7940

Havalar Soğuyor!...

Kendinizi üşütebilirsiniz! Ehemmiyet verilmiyen iştahsızlıklar başınıza işler açabilir... sıtmaya yakalanabilirsiniz!

Böyle vaziyetlerde hiç düşünmeden, başka bir müstahzar aramadan, hemen KINAKINA ya başlayınız!

Beşir Kemal KINA KINA
Hulâsası
Kınakınaların en iyisidir!

PETROL NİZAM
Saçları kuvvetlendirir. Uzatır. Dökülmesini keser. Kepekleri ve mikropları imha eder. Saç bakımı için tecrübe edilmiş ve en çok rağbet görmüş bir ilâçtır. (8300)

Türkiye Ziraat Bankası İdare Meclisi Reisliğinden

Türkiye Ziraat Bankası Umumî hey'eti sureti adiyede olarak ikinci teşrinin 29 uncu çarşamba günü saat 14,30 da Ankarada Bankanın Merkez binasında toplanacaktır.

Murahhas beylerin yukarıda yazılı gün ve saatte teşrifleri rica olunur.

Müzakerat Ruznamesi

1 — 1932 senesi muamelât ve hesabatı hakkında idare meclisi ve mürakip raporile bilânço, kâr ve zarar hesaplarının okunması.

2 — 1932 senesi bilânço,kâr ve zarar hesaplarının tasdiki ile idare meclisi azasının ibrası.

3 — Mürakiplerin 1932 senesi ücretlerinin tayini.

4 — 1934 senesi için iki mürakip ve iki yedek mürakip intihabı. (5907) 7939

PERTEV
En mükemmel Teminat Alacağınız malın Markasıdır.
PERTEV
İsmini taşıyan bütün müstahzaratı tam bir emniyetle kullanabilirsiniz.

Büyük Tayyare Piyangosu
16. ncı Tertip başlamıştır
Bu tertipte (50) bin numara (25) bine indirilmiştir. Bu suretle isabet ihtimali bir misli artmıştır.
1. inci keşide 11 Teşrini sani 1933 dedir.
7729

İstanbul 4 ncü icra memurluğundan : Temamına (4461) lira kıymet takdir edilen Bakırköyde Sakız ağacı mahallesinin hurriyet sokağında eski yeni 2-4 No. lu ma bağçe iki katı kârgir diğer katları ahşap hanenin beşte bir hissesi açık artırmaya vazedilmiş olup 15-11-933 tarihinde şartnamesi divanhaneye talik edilerek 3-12-933 tarihine müsadif pazar günü saat 14 ten 16 ya kadar İstanbul 4 ncü icra dairesinde satılacaktır. Artırmaya iştirak için yüzde yedi buçuk teminat akçesi alınır. Müterakim vergi, belediye, vakıf icaresi müşteriye aittir. Artırma bedeli hesseye isabet eden muhammen kıymetin 100 de 75 şini bulduğu takdirde ihalesi yapılacaktır. Aksi takdirde en son artıranın tahudi bakı kalmak üzere artırma 15 gün daha temdid edilerek 18-12-933 tarih ine müsadif pazarertesi günü ayni saatte hisseye isabet eden muhammen kıymetin kesa 100 de 75 şini tutmaz ise satış geri bırakılır. 2004 No. lu icra kanununun 126 ncı maddesine tevfikan ipotek sahibi alacaklılar ile diğer alâkadarların ve irtifak hakkı sahiplerinin dahi ğayri menkul üzerindeki haklarını ve hususi ile faiz ve masrafa dair olan iddialarını evrakı müsbiteleri ile 20 gün zarfında icra dairesine bildirmeleri lâzımdır. Aksi halde hakları tapu sicilli ile sabit olmadıkça satış bedelinin paylaşmasından hariç kalırlar. İşbu maddei kanuniye ahkâmına göre hareket etmeleri ve daha fazla malûmat almak isteyenlerin 933-1661 dosya No. su ile memuriyetimize müracaatları ilân olunur. (9257)

Beyoğlu'nda
Anadolu Hanı içinde
Anadolu BİRAHANESİ
sahipleri muhterem müşterilerine büyük bayramımızı candan kutlulamakla kesbi şeref eyler. (9254)

Üsküdar asliye hukuk mahkemesinden : İffet hanım vekili avukat Hasan Tahsin Bey tarafından aleyhinize açılan boşanma davasından dolayı ikametgâhınızın meçhuliyeti hasebile tarafınıza tebliğat icra kılınamadığından müddeiye vekilinin talebile hakkınızda ilânen tebliğat icrasına ve sulh teşebbüsüne dair tebliğatın da işbu dava ile birlikte yapılmasına karar verilmiş olmakla tayin edilen 25-11-933 cumartesi günü saat 14 te mahkemeye gelmeniz ve dava arzıhali suretine 15 gün zarfında cevap vermeniz lüzumuna dair ilânnamenin bir nushası ve davetiye ve dava arzıhali sureti mahkeme divanhanesine talik kılındığı gibi keyfiyet ayrıca gazete ile de ilân olunur. (9260)

Sultan Ahmet 3 üncü sulh mahkemesinden :

Kamer şirketine Ankara caddesinde Holivut gazetesi sahibi Muammer Cahit B. aleyhine ikame ettiği 35 liranın tahsil davasının mahkemesinden gönderilmiş davetiye bilâ tebliğ iade edildiğinden mahkememizce Muammer Cahit beye ilânen tebliğat ifasına karar verildiğinden 15-11-933 çarşamba günü saat 14 te mahkememizde hazır bulunması ve yahut musaddak vekâletnameli bir vekil gönderilmesi mezkûr ilân tebliğ makamına kaim olmak üzere ilân olunur. (9250)

3 üncü kolordu ilânları

Darıca Askerî Satın alma Komisyonundan :

Darıcadaki kıt'at ihtiyacı için aşağıda cins ve mıktarı yazılı maddeler açık münakasa ile satın alınacaktır. İhaleleri hizarında yazılı tarih ve günlerde öğleden sonra yapılacaktır. Taliplerin şartnameleri görmek üzere her gün ve ihaleye iştirâk için de tayin edilen günlerde Darıcada Alay Satın alma Komisyonuna müracaatları. (3370) (5951)

Arpa 184,000 kilo 15-11-933 Çarşamba
Yulaf 216,000 kilo 15-11-933 Çarşamba
Saman 200,000 kilo 16-11-933 Perşembe

Kartal icra memurluğundan :

Bir borçtan dolayı mahcuz olup paraya çevrilmesine karar verilen dolayöbe kariyesinde altı oda iki helâ bir kuyu ve 200 arşın mıktarında bahçeyi havi bir bap hane 29-11-933 tarihine müsadif çarşamba günü saat 10 da açık artırma ile satılacağından talip olanların kıymeti muhammenesi olan 500 liranın yüzde yedi buçuğu nisbetinde epy akçesile ve şartnamesi görmek isteyenlerin tarihi ilândan itibaren Kartal icra memurluğuna müracaatları ilân olunur. (9224)

1020	Lira	24-2-932	1107	İstanbul Emniyet Müdürlüğü
475	"	27-2-932	1110	" " "
350	"	11-12-932	1479	İstanbul Merkez Kumandanlığı

Beykoz debagat ve kundura fabrikasına ait olup İstanbul vilâyeti muhasebeciliği veznesine mahsus iki makpuz ve İstanbul merkez kumandanlığı satın alma komsiyonuna mahsus keza bir makpuz zayi edilmiş işbu Sümer Bank teminat mektuplarının makpuzları sureti yeniden çıkarılacağından zayi edilmiş olanların hükmü kalmamış olduğu ilân olunur. (9261)

L·T·PIVER
PARIS
Rêve d'or
ESANS
LOSYON
ve
PUDRASI

Parfümöri L. T. PIVER A. Ş. İstanbul Şubesi
Şişli Ahmet Bey sokak No 56. Telefon : 43044

Adlî Tıp işleri Umum Müdürlüğünden:

Müessese kalöriferleri için elli ton yerli kok kömürü kapalı zarf usulile münakasaya konmuştur. Taliplerin şeraiti anlamak üzere kat'i ihale günü olan 15-11-933 çarşamba akşamına kadar her gün saat birden iki buçuğa kadar Soğukçeşmede adlî tıp işleri Umum Müdürlüğüne müracaatları. (5896)

Sıhhat ve içtimaî Muavenet Vekâletinden:

Diyarıbekir ve Sivas nümune hastahaneleri için cem'an 413 kalem ilâç, Ecza ve saire kapalı zarf usulile münakasaya konulmuştur. İhalesi 13-11-933 pazartesi günü saat 15 te Ankarada Vekâlet binasında komisyon tarafından yapılacaktır. Taliplerin şartname ve listelerini görmek üzere Ankarada Vekâlet İçtimaî Muavenet Umum Müdürlüğüne ve İstanbulda Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Müdürlüğüne müracaat eylemeleri ve şartnameleri veçhile her hastahane için ayrı ayrı hazırlanmış teklif fatura ve mektuplarını muayyen vaktinde Vekâlet ihale komisyonuna tevdi etmeleri ilân olunur. (5820) 7822

Necip Bey Itriyat Fabrikası

Mamulâtı memleketimizin en kibar ailelerin mazharı takdiri olmuştur.

Kolonyalar, kremler, pudralar, rujlar, sabunlar, briyantinler, sürmeler, diş macunu, esansları, kirpik tuvaleti, tırnak cilâsı vesair yerli ve Avrupa mamulâtı toptan ve perakende satış mağazası: Eminönü 47 No.

İstanbulda Fincancılar yokuşunda 66 No. da

ASRÎ MOBİLYA MAĞAZASI

Sahibi: AHMET FEVZİ

Pek yüksek müşterilerinin Cümhuriyetin onuncu yıldönümü bayramını saygı ve sevgi ile kutlular.

Yalnız

KOCATAŞ

MENBA SUYU SODA VE GAZOZLARINI içiniz

Memleketimizin en hafif, en saf, en nefis ve fevkalâde temiz menba suyudur.

Onuncu yıldönümünün en değerli ve en güzel

Armağanı

Köy Çocuğunun İlk okuma kitabı

Üç sınıflık bir yardımcı kıraat serisidir. Vekâletin köy müfredat programına göre yapılmış, hayat bilgisi takip olunmuş öz Türkçe yazılmıştır.

Bütün bahisler köy hayatına, köy muhitine göredir. Köylü çocuk inkılâbın ülküsüne, Cümhuriyet ve milliyet duygusuna göre yetiştirilmek için on yilin bütün büyüklükleri gösterilmiştir. Yazan İbrahim Hilmi, basan, Hilmi Kitaphanesidir.

İlk okuma kitabının birincisi 15, ikincisi 25, üçüncüsü 32 kuruştur. Yüzde 25 ilâ 30 nispetinde tenzilât yapılır. (9037)

7881

Dr. İHSAN SAMİ

Tifo ve Paratifo Aşısı

Tifo ve Paratifo hastalıklarına tutulmamak için tesiri çok kat'i muafiyeti pek emin bir aşıdır. Ecza depolarında bulunur. (7965)

7177

İstanbul Dördüncü İcra memurluğundan:

Tamamına yeminli ehli vukuf tarafından üç bin dokuz yüz doksan lira kıymet takdir edilen Gaatada kemankeş mahallesinin topçular caddesinde 77 numaralı üstünde odası, atında bodurumlu kârgir perükâr dükkânı tamamı açık artırmaya çkarılmış olup 11-11-933 tarihinde şartnamesi divanhaneye talik edilerek 2-12-933 tarihine müsadif Cumartesi günü saat 14 ten 16 ya kadar İstanbul Dördüncü İcra dairesinde açık artırma suretile satılacaktır. Artırmaya iştirâk için yüzde yedi buçuk teminat akçası alınır müterakim vergi, belediye, vakıf idaresi müşteriye aittir. Artırma bedeli muhammin kıymetinin yüzde yetmiş beşini bulduğu takdirde ihalesi yapılacaktır. Aksi hâlde en son artıranın teahhüdü bakı kalmak üzere artırma on beş gün daha temdit edilerek 17 - 12 - 933 tarihine müsadif pazar günü ayni saatte muhammin kıymetinin yüzde yetmiş beşini tutmazsa satış geri bırakılır, 2004 numaralı icra kanununun 126 ıncı maddesine tevfikan ipotek sahibi alacaklılar ile diğer alâkadarların ve irtifak hakkı sahiplerinin dahi gayri menkul üzerindeki haklarını ve hususile faiz ve masrafa dair olan iddialarını evrakı müsbitelerile yirmi gün için de icra dairesine bildirmeleri lâzımdır aksi halde hakları tapu sicillerile sabit olmadıkça satış bedelinin paylaşmasından hariç kalırlar işbu maddei kanuniye ahkâmına göre hareket etmeleri ve daha fazla malûmat almak istiyenlerin 932 - 740 dosya numarasile memuriyetimize müracaatları ilân olunur.

Resimli Şark

Mecmuasının fevkalâde nüshası

Yaldızlı bir kapak - Gazinin 5 tane renkli tablosu - 300 resim - 108 büyük sahife

On Cümhuriyet yılında yaptığımız büyük inkılâpların hepsini vesikalarile istatistiklerile, resim ve haritalarile gösteren mükemmel bir eserdir. Mekteplerde, içtimalarda verilecek konferanslar için en güzel bir mehaz yapılacak Gazi köşesi için en iyi bir yardımcıdır. RESİMLİ AY matbaası tarafından basılan bu eser matbaacılıhımızın terakki ve tekâmülünü gösteren bir saheserdir.

Tanesi 50 kuruş 9084

L.T. PİVER LOSYONLARI PARİS

POMPEYA FLORAMİ VİVİTS KİNİN

REVDOR FETİŞ ŞİPR FUJER

Parfümöri L. T. PİVER A. Ş., İstanbul Şubesi

Şişli Ahmet Bey sokak No. 56. Telefon : 43044

ADALAR RAKISI

Sahip ve âmili: BÜYÜKADA FABRİKASI

Muhterem müşterilerinin, Cümhuriyetin onuncu yıldönümü bayramını saygı ve sevgi ile kutlular.

Cumhuriyet Bayramında

Üsküdar Tramvaylarında Tenzilâtlı Tarife

Üsküdar-Kadıköy ve havalisi Halk tramvayları Şirketinden :

Cümhuriyetimizin onuncu yıldönümünü büyük bir canlılıkla kutlulamak için üç gün sürecek olan şenliklerde muhterem halkımızın gidiş ve gelişlerini kolaylaştırmak üzre 29,30, 31 Birinci Teşrin 1933 tarihinde Tramvaylarımızda tenzilâtlı tarife tatbik edilecektir.

Mutat tarifemize göre vasatî hesapla % 36 nispetinde tenzilâtlı olan bu tarifede yolcu biletlerinde % 38 ve diğer biletlerde % 59 a kadar yükselen büyük bir tenzilât vardır. Fazla izahat için bekleme yerlerindeki tarifelere müracaat.

(8825) (7759)

Bandırma icra memurluğundan :

Hayriye Malek hanım ve Hemşireleri ne borçlu Behçet paşa veresesinin Dümbe Çifliğindeki arazı, değirmen, ve saire sinin kanuni muamelenin tekemmül etmiş olmasına binaen satılmasına karar verilerek 2280 numaralı kanuna tevfikan taktiri kıymeti yapılmış ve birinci arttırma günü olarak 25-10-933 çarşamba günü tayin ve gazetelerle ilân edilip tarafeyn ve alâkadarana tebliğat dahi yapılmış isede borçlulardan Ereğlide iken Konyaya giderek ikametgâhı meçhul kaldığı mahalli icrasının iş'arından anlaşılan Refika hanıma tebliğat icrası mümkün olmadığından ilânen tebliğat ifasına karar verilmiş ve birinci arttırma şeraiti sabıka veçhile onbeş gün müddetle 9-11-933 perşembe günü saat 14 te tehir edilmiş olduğundan Refika hanımın bu müddet zarfında kanuni haklarını istimal etmediği takdirde muhammen kıymetin yüzde 75 ni bulursa ihalenin icra kılmacağı ilân olunur. (9200)

İHTİRA İLÂNI

" Geriye tepen kısa namlulu otomatik silâh " hakkında istihsal olunan 29-12-1931 tarih ve 1308 numaralı ihtira beratı bu defa mevkii fiile konmak üzere ahere devrüferağ veya icar edileceğinden talip olanların Galata'da Çinili Rıhtım Hanında Robert Ferriye müracaatları ilân olunur. (8902)

7803

6986

M. M. V. Hava Müsteşarlığından:

1 — Kayseri Tayyare fabrikası için (13) birinci sınıf tesviyeci ve madeni levha işçisi alınacaktır. Aşağıda yazılı evsafı lâzimeyi haiz olan taliplerin tekmil vesaikile Kayseri Tayyare Fabrikasına müracaat etmeleri.

A — Sanayi mektebi mezunu olup 5-10 sene fabrikada çalışmış olması.

B — İngiliz ölçülerini kullanacak derecede bilgi sahibi bulunması.

C — Mani'i istihdam hali olmadığına dair mahalli emniyet müdürlüğü vesikası

D — Bon servis ; hastalıkla malûl olmadığına dair rapor.

E — Ecnebî bir kadınla evli olmadığına dair bir vesika.

2 — Talipler Kayseri Tayyare fabrikası müdürlüğüne müracaat edecekler ve fabrikada, imtihana tabi tutulacaklardır. İmtihanda kazananlar fabrika hey'etince taktir edilen yevmiyeyi kabul eyledikleri takdirde Kayseri'ye kadar olan masarifi mübremeleri de verilecektir. (5910)

7966

Istanbul Ziraat Bankasından:

Sıra No.	Semti	Mahallesi	Sokağı	Cinsi	Hissesi	Emlâk No.sı	Hisseye göre muhammen kıymeti
786	Kadıköy	Caferaga	Eski orta, yeni Dalga	Kâğir hane	14/40	15	1225 T. L.
787	Üsküdar	Selimiye	Selimiye kışla caddesi	Ahşap dükkân ve üstü odalar	1/7	37	200 „
788	„	„	„ „	Ahşap dükkân üstü oda	4/12	51	335 „
789	Kandilli	Kandilli	Yenimahalle	Arsa arşını 121	Tamamı	55 eski	61 „
790	„	„	Mezarlık	Bağ dönümü 14	1/3	21 „	250 „
791	Yeniköy	Panaya	Köybaşı arkası	Tarla arşını 31445	2/4	6-8	2000 „

Yüzde yedi buçuk pey akçelerile ihale bedelleri nakden veya gayrimübadil bonosile ödenmek üzere yukarıda evsafı yazılı gayrimenkuller açık arttırma suretile satışa çıkarılmıştır. Kat'i ihaleleri 13/11/933 Pazartesi günü saat 15 tedir. Müzayedeye iştirak edecekler yevmi mezkûrda saat on dört buçuğa kadar pey akçelerini tevdileri lâzımdır. Senei haliye vergisile belediye resimleri müşteriye aittir. Şartname bankamız kapısına asılmıştır. [5897]